

**MUZEUL
PITEȘTI**

STUDII ȘI COMUNICĂRI

V

1980

MUZEUL PITEȘTI

STUDII ȘI COMUNICĂRI V

NR. 14V.
13265

13265

Pitești, 1980

*Apare sub îngrijirea colectivului științific
al Muzeului Pitești*

Redactor responsabil:
RADU STANCU

Editat de Muzeul județean Argeș-Pitești, str. Horia, Cloșca și Crișan nr. 44,
telefon : 3.35.43
ROMÂNIA

Edité par Musée Départemental Argeș-Pitești, Rue Horia, Cloșca et Crișan no. 44,
téléphone : 3.35.43
ROUMANIE

S U M A R

ȘTIINȚELE NATURII

	<u>Pag.</u>
I. I. POPESCU-ARGEȘEL : Complexul cheilor din bazinul Dîmboviței . . .	11
G. MOHAN, D. GÎRLEA : Lichenii și briofitele — indicatori ai gradului de poluare atmosferică	21
A. RICHÎȚEANU, R. STANCU : Ciuperci <i>Sphaeropsidale</i> din Masivul Iezer-Păpușa	25
V. BARBU : Contribuții la studiul antracnozei cucurbitaceelor	33
A. RICHÎȚEANU : Contribuții la cunoașterea micromicetelor parazite din Masivul Iezer-Păpușa	40
I. BUICULESCU, N. ROMAN : Observații privind creșterea și dezvoltarea puieților de fag în procesul de succesiuni ierboase din bazinul Rîul Doamnei	46
M. PAUCĂ, A. TĂCINĂ, G. FALCĂ-FIȘTEAG, A. BREZEANU, FL. TĂCINĂ : Nivelul productivității primare anuale a stratului ierbos din cîteva păduri zonale din Carpații Sudici și Platforma Getică	53
A. POPESCU, V. SANDA, B. DRĂGHICI : Aspecte ale vegetației lemnoase din Masivul Piatra Craiului	61
N. SĂLĂGEANU, D. CADAR : Influența îngrășămintelor cu azot și potasiu (în diferite doze și raporturi) asupra unor procese fiziologice din rădăcina și frunzele de porumb	76
P. NEACȘU : Habitatul și nișa ecologică	82
A. CIOBANU : Cercetări privind mersul fotosintezei sub acțiunea unor citostatice și alcaloizi purinici	85
E. ȘERBĂNESCU, A. SCARLAT, M. PALADE : Despre potențialul alelopatic al unor organe aeriene de plante lemnoase	89
AL. IONESCU, L. VASILIU : Fiziologia plantelor și microartropodele ca bioindicatori ai poluării atmosferei	95
L. GHINEA, AL. IONESCU : Implicațiile prezenței triazinelor în mediul ambiant	104
GH. ELIADE, AL. IONESCU, H. BRÎNZEI : Poluarea apelor de suprafață și subterane cu nitrați	111
I. SIMEANU : Abundența și distribuția pe verticală a lumbricidelor din litiera și humusul unor tipuri de pădure din Masivul Bucegi	121

	Pag.
C. OROMULU : Contribuții la cunoașterea Oribatidelor (acari și oribatei) dintr-o pădure de fag din zona munților Coziei	128
M. CANTOREANU : Cercetări asupra indicelui sexual la <i>Homoptera auchenorrhyncha</i>	133
G. CIURDĂRESCU, H. ILIESCU : Microflora fungică de pe coconii de <i>Megachile rotundata</i> Fabr.	138
GR. MĂRGĂRIT : Contribuții la cunoașterea răspîndirii bibionidelor (<i>Diptera, Nematocera</i>) în județul Argeș	142
D. PARASCHIVESCU : Cercetări asupra mirmecofaunei județului Argeș	147
P. BĂNĂRESCU, T. NALBANT : Direcțiile evoluției ihtiofaunei râurilor României	153
V. PUȘCARIU : Relațiile dintre om și natură în concepția lui Emil Racoviță	161
GH. STĂNESCU : Contribuții la studiul ihtiofaunei râului Potopul (afluent al Argeșului) de la obârșie pînă la aval de Găiești	167
O. DRĂGHICI, AL. MARINESCU : Acțiunea acrilonitrilului asupra metabolismului energetic la <i>Carassius auratus gibelio</i> Bloch, în raport cu temperatura de adaptare	177
O. DRĂGHICI : Acțiunea hranei asupra metabolismului energetic la <i>Carassius auratus gibelio</i> Bloch, în condiții de hipertermie	186
M. MĂTIEȘ, V. CIOCHIA : Primele date asupra cuibăritului sfrînciocului mare (<i>Lanius excubitor</i> L.) în Oltenia și Muntenia	191
A. POPESCU, C. TENEA : Contribuții la studiul faunei de mamifere mici din sudul Olteniei	197

ISTORIE

P. POPA : Semnificația istorică a activității și vizitelor tovarășului Nicolae Ceaușescu în județul Argeș	207
L. ȘTEFĂNESCU : Societatea geto-dacică din vremea lui Burebista în lumina concepției marxiste despre formațiunea social-economică	223
O. BODEA : Ceramica romană de tradiție dacică din zona Muscel	230
GH. I. CANTACUZINO : Sondaje arheologice la ctitoria lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș	239
FL. MÎRȚU : Cu privire la identificarea lui Neacșu, emitentul primei scrisori cunoscute în limba română	245
V. STĂNICĂ : Un domeniu feudal din secolul al XVI-lea de pe meleagurile argeșene	252
AL. LIGOR : Orașele Cîmpulung, Curtea de Argeș și Pitești văzute de călători străini la mijlocul secolului al XVII-lea	260
C. DINU : Legendă și adevăr istoric	266
C. ȘERBAN : Negustori argeșeni la începutul secolului al XIX-lea ; două documente inedite	270
SP. CRISTOCEA : Contribuții la cunoașterea învățămîntului public sătesc în județul Muscel între anii 1838—1848	276
C. I. DUMITRESCU : Învățămîntul sătesc în județul Argeș (1848—1864)	303
V. NOVAC : Incendiul de la Pitești din august 1848	311
N. COMAN : Figuri de pașoptiști argeșeni	316

	<u>Pag.</u>
T. MAVRODIN : O condică necunoscută a patentarilor piteșteni din iulie 1860	324
S. VOINESCU : Țăranul cronicar — sergentul de la 1877 Ioniță Flencheș .	356
GH. I. DEACONU, N. COMAN : Dezvoltarea meseriilor și industriei la Pitești în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea . . .	364
M. GÎLCĂ : Aspecte ale destrămării obștiilor din județul Muscel . . .	371
GH. I. DEACONU : Constantin Dobrescu-Argeș, încercare de reconsiderare .	378
ST. TRIMBACIU : 1907 în zona Muscelului	395
M. M. BRANIȘTE : Despre opera inedită a folcloristului Rădulescu-Codin (monografia fostului județ Muscel)	404
V. NOVAC : Cîteva documente inedite privind relațiile dintre Nicolae Iorga și Ion I. C. Brătianu în timpul primului război mondial	410
I. A. URECHEANU , GH. I. DEACONU : Momente ale pregătirii insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944 .	417

MUZEOGRAFIE — PATRIMONIUL CULTURAL

E. POPESCU : Folosirea materialului complementar în expoziția de arheo- logie (Muzeul județean Argeș)	425
SP. CRISTOCEA : Principiile de organizare a expoziției de bază a secției de istorie de la Muzeul județean Argeș	432
GR. CONSTANTINESCU : Limbajul toponimic al portului popular românesc .	438

1980

S O M M A I R E

SCIENCES NATURELLES

	<u>Pag.</u>
I. I. POPESCU-ARGEŞEL : Le complexe des gorges du bassin de Dîmbovîţta	11
G. MOHAN, D. GÎRLEA : Les lichens et les briophytes — les indicateurs du grade de la pollution atmosphérique	21
A. RICHÎŢEANU, R. STANCU : Champignons <i>Sphaeropsidales</i> dans le Massif Iezer — Păpuşa	25
V. BARBU : Contribution to the study of the antracnosis in Cucurbitaceae .	33
A. RICHÎŢEANU : Contribution to the Knowledge of the parasitic micro-fungi of the Iezer — Păpuşa Massif	40
I. BUICULESCU, N. ROMAN : Observations concernant la croissance et développement des plantules du hêtre dans le processus des successions herbéuses dans le bassin de Riul Doamnei	46
M. PAUCĂ, A. TĂCINĂ, G. FALCĂ-FIŞTEAG, A. BREZEANU, FL. TĂCINĂ : The level of annual primary productivity of the layer of herbs in certain zonal forest of Southern Carpathians and the Getic platform .	53
A. POPESCU, V. SANDA, B. DRĂGHICI : Aspects of ligneous vegetation in the Massif Piatra Craiului	61
N. SĂLĂGEANU, D. CADAR : The influence of the nitrogen and potassium fertilizers upon the corn roots and leaves in the content of proteical nitrogen and protein	76
P. NEACŞU : L'habitat et la niche écologique	82
A. CIOBANU : Les recherches sur la photosynthese sous l'action de quelques citostatiques et des alcaloïdes puriniques	85
E. ŞERBĂNESCU, A. SCARLAT, M. PALADE : On the allelopathic potential of some overgrounds organs of woody plants	89
AL. IONESCU, L. VASILIU : La physiologie végétale et les microarthropodes comme des bioindicateurs biologique de la pollution atmosphérique .	95
L. GHINEA, AL. IONESCU : L'implication de la présence des triasines dans l'ambiance	104
GH. ELIADE, AL. IONESCU, H. BRÎNZEI : La pollution de l'eau de surface et souterraine avec de nitrates	111
I. SIMEANU : L'abondance et la distribution sur la verticale, de la lumbricide dans le humus de quelques forêts du Massif Bucegi	121

	<u>Pag.</u>
C. OROMULU : Contribution à l'étude des Oribatides vivants dans une hêtraie des monts Cozia	128
M. CANTOREANU : Studien über den Sexualindex bei <i>Homoptera Auchenorrhyncha</i>	133
G. CIURDĂRESCU, H. ILIESCU : The fungy microflora on the cocoons of <i>Megachile rotundata</i> Fabr.	138
GR. MĂRGĂRIT : Contributions to the knowledge of Bibionid scattering (<i>Diptera, Nematocera</i>) in the Argeş district	142
D. PARASCHIVESCU : Studies upon the mirmecofauna of the Argeş district	147
P. BĂNĂRESCU, T. NALBANT : Evolutionary trends in the fish fauna of rivers in Romania	153
V. PUŞCARIU : Les relations d'homme et de la nature dans la conception de Emil Racovitza	161
GH. STĂNESCU : Contribution à l'étude de l'ichtyofaune de la rivière Potop (affluent d'Argeş) de la source jusqu'au aval de Găieşti	167
O. DRĂGHICI, AL. MARINESCU : L'action d'acrylonitrile sur le métabolisme énergétique à <i>Carassius auratus gibelio</i> Bloch en rapport avec la température d'adaptation	177
O. DRĂGHICI : L'action de la nourriture sur le métabolisme énergétique à <i>Carassius auratus gibelio</i> Bloch dans les conditions de hipertermie . .	186
M. MĂTIEŞ, V. CIOCHIA : Erste Brutnachweise für den Raubwürger <i>Lanius excubitor</i> L.) für Oltenien und Muntenien	191
A. POPESCU, C. TENEA : Contribution à l'étude de la faune des petites mammifères de la région de Sud de l'Oltenie	197

HISTOIRE

P. POPA : La signification historique de l'activité et des visites du camarade Nicolae Ceauşescu dans le district d'Argeş	207
L. ŞTEFĂNESCU : La société geto-dacique à l'époque de Burebista, dans la lumière de la conception marxiste sur la formation sociale-économique .	223
O. BODEA : La céramique romaine de tradition geto-dace sur le territoire de l'ancienne zone de Muscel	230
GH. I. CANTACUZINO : Les sondages archéologiques à l'église fondée par Neagoe Basarab à Curtea de Argeş	239
FL. MÎRŢU : Nouvelles données concernant l'identité de Neacşu, l'auteur de la première lettre, connue rédigée en roumaine	245
V. STĂNICĂ : Un domaine féodale de XVI-e siècle sur le territoire d'Argeş .	252
AL. LIGOR : Die städte Cimpulung, Piteşti, und Argeş gesehen von den fremden Wanderern des Mittleren XVII fahrhundert	260
C. DINU : Legende et verité historique	266
C. ŞERBAN : Les commerçants d'Argeş au début de XIX-e siècle ; deux documents inedits	270
SP. CRISTOCEA : Contribution à la connaissance de l'enseignement villageois dans le département de Muscel entre 1838—1848	276
C. I. DUMITRESCU : L'enseignement rural dans le département d'Argeş entre 1848—1864	303

	<u>Pag.</u>
V. NOVAC : L'incendie à Pitești en août 1848	311
N. COMAN : Quelques portraits des militants d'argheș appartenants à la génération progressiste de 1848	316
TH. MAVRODIN : Un registre inconnu des patenteurs de Pitești en juillet 1860	324
S. VOINESCU : Le paysan chroniqueur — le sergent de 1877 Ioniță Flencheș .	356
GH. I. DEACONU, N. COMAN : Le développement des métiers et de l'in- dustrie dans le XIX-e siècle à Pitești	364
M. GILCA : Les aspects de la dissolution de collectivités villageois du départe- ment de Muscel entre 1864—1921	371
GH. I. DEACONU : Constantin Dobrescu-Argeș	378
ȘT. TRÎMBACIU : Le soulèvement des paysans de 1907 sur le territoire de l'ancien district de Muscel	395
M. M. BRANIȘTE : L'oeuvre inédit de Rădulescu-Codin. La monographie du département de Muscel	404
V. NOVAC : Quelques documents inédits concernant les relations de N. Iorga et Ion I. C. Brătianu pendant de la première guerre mondiale	410
I. A. URECHEANU , GH. I. DEACONU : Quelques moments de la prépara- tions de l'insurrection armée nationale anti-fasciste et antiimpérialiste de 23 Août 1944	417

MUSEOGRAPHIE — LE PATRIMONE CULTUREL

E. POPESCU : L'usage de materiel complémentaire dans l'exposition d'ar- chéologie	425
SP. CRISTOCEA : Les principes d'organisation à exposition fondamentale de la section d'histoire au Musée de Département d'Argeș	432
GR. CONSTANTINESCU : Le langage toponimique du costume national roumain	438

ȘTIINȚELE NATURII

COMPLEXUL CHEILOR DIN BAZINUL DÎMBOVIȚEI

ION I. POPESCU-ARGEȘEL

Între Podul Dîmboviței și Rucăr se dezvoltă o zonă de convergență hidrografică axată pe capătul sud-vestic al culoarului tectono-eroziv Rucăr—Bran. Astfel, Dîmbovița primește, pe o mică distanță, cei mai importanți afluenți ai săi din cursul superior. Prezentînd mari denivelări în raport cu masivele montane din jur, regiunea apare ca un uluc deprezonar, la a cărui formare au contribuit atît mișcările tectonice, cît și eroziunea. Tocmai această lăsare axială explică configurația convergentă a rețelei hidrografice, care s-a adaptat liniilor mari de cădere a pantei. În timp ce Dîmbovița — prin valea Vladului și Boarcășul își trage izvoarele din Munții Făgărașului, pe acest sector ea își adună afluenții din toate masivele care domină partea sud-vestică a culoarului. Din Piatra Craiului primește pe Dîmbovicioara, din cadrul culoarului pe Oratea și Cheia, din Leaota coboară Ghimbavul, iar din Păpușa, Rîușorul. Cu excepția celui din urmă, atît Dîmbovița cît și afluenții săi, străbat zone calcaroase, în care și-au săpat văi înguste sub formă de chei. Așa se face că aici se dezvoltă cel mai mare complex de chei din țară, atît după numărul lor, cît și după lungime și ramificație. Prezența cheilor este în primul rînd rezultatul intersectării de către riurile respective a unor masive calcaroase, dar ea este și în legătură cu evoluția morfologică a regiunii.

GENEZA CHEILOR

Pentru a înțelege modul în care au luat naștere aceste chei este necesar să avem în vedere atît o serie de elemente de ordin geologic cît și aspectele geomorfologice. Mai întii, trebuie să ținem cont de faptul că acest culoar este o zonă de prăbușire, în care cristalinul se afundă — dar apare de jur-împrejur. Datorită scufundării cristalinului mările mezozoicului au invadat regiunea, astfel luînd naștere formațiunile sedimentare în facies calcaros, conglomeratic și grezos. Calcarele tithonice sînt rocile cele mai dure și ele au fost acoperite de formațiuni conglomeratice și grezoase de vîrstă cretacică. După retragerea mării cretacice regiunea este exondată definitiv și începe evoluția ei subaeriană. Ținînd cont de faptul că formațiunile conglomeratice și grezoase au acoperit, dacă nu în totalitate, în tot cazul în bună măsură calcarele, este ușor de înțeles că rețeaua hidrografică s-a instalat inițial în primele roci, mai puțin rezistente în comparație cu celelalte. În timp ce masivele muntoase din jur

au suferit mișcări de ridicare, această zonă, fie că a fost afectată mai puțin intens de acestea, fie că a înregistrat mișcări de coborîre, a constituit în permanență o arie mai joasă, spre care s-a îndreptat rețeaua hidrografică. Prezența a numeroase falii și fracturi în cadrul formațiunilor sedimentare, dovedește puternica frământare tectonică ce a avut loc atît în mezozoic cît și în neozoic. Este interesant că rețeaua hidrografică în general nu s-a adaptat acestor linii tectonice.

Așadar, într-o primă fază râurile s-au adîncit în rocile cretacice mai puțin rezistente. Urmează a doua fază, cînd rețeaua hidrografică se adîncește în continuare, atingînd nivelul calcarelor. Întrucît majoritatea râurilor și-au păstrat mai departe vechile trasee, persistînd să se adîncească în calcare, putem deduce că sîntem în prezența unor văi de natură epigenetică. Epigeneza este ușor de dovedit în cazul cheilor din bazinul Dîmboviței, întrucît se păstrează numeroase petice cretacice — mai mici sau mai mari, care acoperă astăzi o bună parte din calcarele tithonice. Deși este o zonă de lăsare în raport cu nivelele montane limitrofe, regiunea a suferit totuși anumite mișcări de înălțare, impuse de ansamblul ridicărilor lanțului carpatic. De aceea avînd în vedere mișcările respective nu excludem nici antecedenta, aceasta fiind subordonată în cazul cheilor din bazinul Dîmboviței fenomenului de epigeneză. Se pare că epigeneza a fost evitată pe alocuri. Numai astfel se poate explica cotul spre nord-vest al Dîmboviței la ieșirea din cheia mare, unde riul s-a adîncit pe contactul dintre cristalin și formațiunile cretacice. Întrucît contactul a avut o cădere spre nord, Dîmbovița n-a reușit să se adîncească în cristalin în sectorul respectiv, alunecînd treptat spre nord. Considerăm că este vorba de un exemplu tipic de evitare a epigenezei.

În evoluția cheilor din bazinul Dîmboviței un rol însemnat l-au jucat și procesele carstice, în special cele endocarstice. Evident rolul principal l-a avut eroziunea fluviatilă, care a acționat în special prin fenomenul de marmitaj, dovadă — așa cum vom vedea, urmele a numeroase marmite, cît și prezența lor în actualele talveguri.

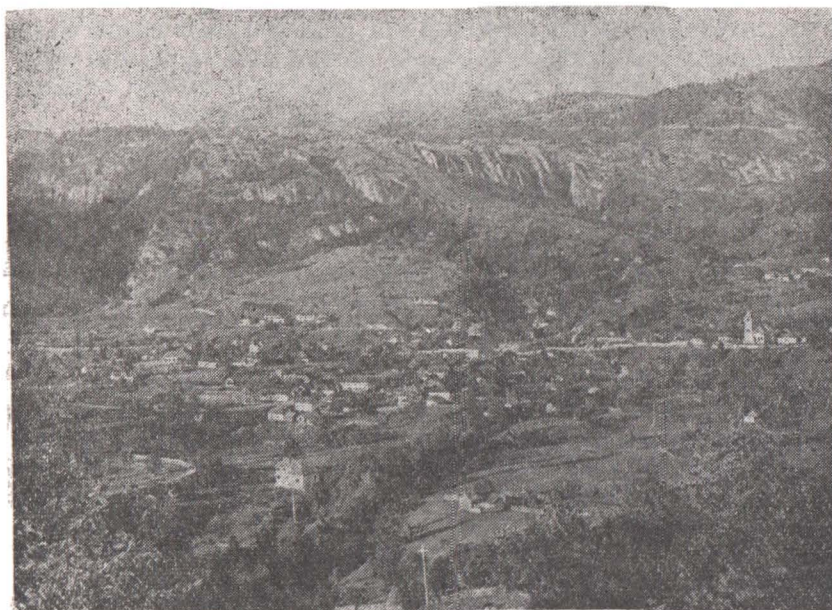

Fig. 1 — Depresiunea carstică Podul Dîmboviței

Fenomenele de carstificare se pare că au atins maximum de dezvoltare în zona localității Podul Dîmboviței, unde se conturează o depresiune cu aspect de polje (fig. 1).

În timpul îndelungat de evoluție morfologică a zonei în cadrul căreia se dezvoltă cheile din complexul Dîmboviței, a luat naștere un nivel superior — al măgurilor, în care au fost sculptate o serie de depresiuni. În afară de depresiunea carstică de la Podul Dîmboviței, mai apar depresiunile Dîmbovicioara și Rucăr, de natură tectono-erozivă. Depresiunea Rucăr se dezvoltă la contactul cristalinelor cu calcarele tithonice și formațiunile cretacice și deși apar mai multe linii de falii ea a evoluat intens sub impulsul eroziunii diferențiale.

DESCRIEREA CHEILOR

În cadrul complexului apar 18 chei, de importanță mai mare sau mai mică, repartizate astfel :

- 2 pe Dîmbovița ;
- 7 în bazinul Dîmbovicioarei ;
- 6 în bazinul Cheii ;
- 1 pe Oratea ;
- 1 pe Rata și
- 1 pe Ghimbav.

Cheile Dîmboviței se dezvoltă în avale de Sătîc aproape fără întrerupere pînă la Rucăr. Între Sătîc și Podul Dîmboviței se află Cheia Mică, iar între Podul Dîmboviței și Rucăr, Cheia Mare. Ele mai sînt de numite și Cheia Plaiului, de Sus, sau superioară și respectiv Cheia de Jos sau inferioară.

Cheia mică a Dîmboviței are o lungime de cca 2 km și se caracterizează prin prezența pereților verticali și subverticali, înalți de zeci de metri (fig. 2). În partea din amont a cheii, la contactul dintre calcare și cristaline, pe ambii versanți, apar grohotișuri deluvio-colviale. Debitul mare al Dîmboviței face ca în albia minoră să se desfășoare un travaliu intens de aluviuni, în general grosiere, cu multe elemente de natură cristalină. La acestea se adaugă blocuri mari calcaroase, provenite prin procese de prăbușire. Datorită eroziunii puternice efectuate de apele riului împreună cu aluviunile transportate, se dezvoltă o serie de marmite, de dimensiuni relativ mari, care dau versanților aspecte surplombate. Urmele fenomenelor de marmitaj se văd la

Fig. 2 — Cheia mică a Dîmboviței în avale de peștera urșilor

diferite nivele în pereții cheii. Marea cădere a talvegului este materializată printr-o serie de repezișuri care favorizează apariția și evoluția marmitelor. În versantul drept al cheii se află peștera Urșilor descoperită în urmă cu două decenii. Ea se înscrie la nivelul unor umeri care se dezvoltă în lungul cheii, ceea ce indică legătura drenajului subteran cu baza de eroziune oferită de riul Dîmbovița în evoluția sa pe verticală. De altfel la nivelul actual al talvegului apar numeroase izvoare.

Între Cheia Mică și Cheia Mare a Dîmboviței, la nivelul inferior al depresiunii carstice de la Podul Dîmboviței, se dezvoltă o cheie puțin adîncită, mai bine conturată în partea ei din amonte. Această cheie este în stadiul incipient de formare și are pereții înalți de maximum 6—8 m, fiind sculptată într-un nivel de terasă aluvionară, al cărui subasment este de natură calcaroasă.

Cheia Mare a Dîmboviței are o lungime de peste 4 km și este săpată între masivele calcaroase Dealul Crucii la vest și la nord, Muntele Ghimbavul la est și Fundul Neagului la sud. În raport cu înălțimile din dreapta, în zona cheii talvegul coboară cu peste 200 m iar față de cele din stînga aceste valori ajung la 600 m. În cadrul cheii riul face o serie de meandre. Avînd în vedere originea cheii, acestea nu sînt altceva decît meandre supraimpuse. Cu excepția unei mici porțiuni din zona de confluență cu Ghimbavul, valea este extrem de îngustă, riul ocupînd integral fundul cheii. Pereții verticali și subverticali dau nota dominantă a peisajului geomorfologic. Marmitele sînt forme dezvoltate, în special cele de formă alungită. În talvegul actual ele se succed alternativ, iar în porțiunile înguste de numai cîțiva metri, afectează deopotrivă ambii versanți, cărora le imprimă un puternic caracter de surplombare. Apar numeroase izvoare ce debusează sub nivelul riului, dar care pot fi depistate datorită diferenței de temperatură, sesizabile mai ușor în timpul verii. De altfel este cunoscut faptul că la ieșirea din această cheie, Dîmbovița are o apă mult mai rece decît la Podul Dîmboviței — fapt ușor de constatat în lunile de vară. Fenomenul se explică în cea mai mare măsură prin apariția acestor izvoare, care contribuie totodată la mărirea debitului riului. Pe plan major morfologia versanților devine mai complexă, întrucît apar o serie de ulucuri nivale în lungul cărora se dezvoltă grohotișuri parțial fixate. Pe versantul drept, de sub vîrfurile Crucii coboară o serie de limbi de grohotiș activ, sortat, care se prăbușește uneori direct în Dîmbovița, datorită pereților drepecți, din partea inferioară a cheii. După confluența cu Ghimbavul este vizibilă diferențierea de modelare a celor doi versanți ai cheii. Astfel versantul drept, cu expoziție sudică și ca urmare cu amplitudini mai mari de temperatură, are o morfologie mai complexă, cu o dinamică mai activă, care a generat atît un microrelief rezidual cît și grohotișurile deluviale amintite. De fapt versantul drept este mai golaș decît cel stîng. Morfologia versanților este completată de apariția umerilor, mai bine păstrați pe dreapta cheii, în special după confluența cu Ghimbavul.

Atît din cauza îngustimii cît și a debitului mare al riului (cca 7—9 mc/sec.) cheia mare a Dîmboviței, fiind cea mai sălbatică din întregul complex, este greu accesibilă; practic nu poate fi străbătută decît prin apă, pe aproape toată lungimea sa.

Cheile din bazinul Dimbovicioarei sînt situate atît în lungul acestui riu, cît și pe cîțiva afluenți. Cele mai importante și mai renumite sînt: cheia Brusturetului și cheia Dimbovicioarei; bine conturat este și cheia din lungul văii Seaca Pietrelor. Mici sectoare de chei apar pe Valea cu Apă, Valea Muierii și Valea Peșterii cît și pe riul Dimbovicioara, avale de satul cu același nume.

Cheia Brustureului se dezvoltă între bazinetul depresionar de la confluența Văii cu Apă cu valea Seaca Pietrelor și satul Dîmbovicioara, avînd o lungime de cca 5 km. În cadrul bazinetului amintit se află situat modernul complex turistic Brusturet, dominant la est de masivul calcaros Piatra Galbenă. Cheia Brustureului prezintă cîteva sectoare foarte înguste, în care se remarcă extrem de bine urmele a numeroase marmite. În funcție de caracterul văii apar o serie de denumiri locale care reflectă în general aspectele geomorfologice: Cheia Lungă, Cheia Îngustă, Cheia Peșterii — al cărei nume este legat de prezența peșterii Dîmbovicioara în versantul ei stîng. Această peșteră, cu o lungime de 300 m, are cîteva concrețiuni cu denumiri bizare.

Spre amonte, o mică parte din Cheia Brustureului, abia dacă este străbătută de un firicel de apă, în timp ce restul este drenată de un adevărat rîu, care se formează datorită apariției unor puternice izvoare, carstice, la punctul numit foarte sugestiv „Gilgoaie“. Acesta de fapt poate fi socotit adevăratul izvor al rîului Dîmbovicioara. Pe alocuri în pereții abrupti ai cheii se înscriu culoare nivale, căptușite cu trene de grohotiș.

Cheia Dîmbovicioarei este cea mai renumită din cadrul complexului și se dezvoltă în lungul rîului cu același nume, între satul Dîmbovicioara și satul Podul Dîmboviței. La ieșirea din Cheia Brustureului (sectorul Cheii Peșterii), rîul intră în depresiunea Dîmbovicioarei. După ce străbate această depresiune intersectează un foarte mic sector de chei după care urmează o lărgire locală a văii.

Cheia Dîmbovicioarei, avînd o lungime de cca 4 km, se caracterizează prin îngustimea ei, cît și prin înălțimea pereților calcaroși care o delimitează. În afară de marmite și ulucuri nivale, cu numeroase limbi de grohotiș, specific pentru această cheie este și faptul că în versanții ei se observă foarte bine structura geologică, ce se înfățișează ca niște pachete sau stive, cu căderi diferite — dovadă că formațiunile calcaroase

Fig. 3 — Grohotișuri coluviale în cheia Dîmbovicioarei

au suferit intense mișcări tectonice. În porțiunile ceva mai lărgite apar trene de grohotiș, alcătuite din conuri coluviale, ce maschează contactul dintre pereții abrupti și fundul cheii (fig. 3). Este bine dezvoltat și relieful rezidual, alcătuit din forme piramidale, mai numeroase pe versantul drept.

Cheia văii Seaca Pietrelor, avînd cca 3 km este în bună parte instalată pe o falie la nord-vest de Piatra Galbenă. Fiind foarte sălbatică prezintă o mare cădere a talvegului și așa după cum o arată și numele este lipsită mai tot timpul de un drenaj de suprafață. Pe anumite sectoare fundul ei este căptușit cu grohotișuri.

Cheile din bazinul Cheia sînt săpate în masivele calcaroase din cadrul culoarului, situate în nordul cristalinelui de Leaota. Însăși denumirea riului indică trăsătura morfologică de bază a văii respective. Este vorba de fapt de un număr de 6 chei, dintre care 4 apar în bazinul superior.

Cheia Rudărița, lungă de cca 2 km se caracterizează ca dealtfel și Cheia Prepeleacului (1,5 km) prin prezența pereților verticali și o mare cădere a talvegului. În versantul drept al cheii Rudărița se află peștera

Uluce care se dezvoltă pe o falie, dovadă îngustimea ei, cît și profilul înclinat.

Cheia Urdărița apare după confluența acestui pîrîu cu Rudărița, pînă avale de confluența cu valea Crovului.

Cheia Crovului este cea mai spectaculoasă, pe o lungime de cca 2,5 km prezentînd escarpamente pînă la 300 m, între Piscul Ciucului la sud și culmea Zacotelor la nord. Este interesant faptul că cheia Crovului taie perpendicular două falii.

Din unirea pîrîului Urdărița cu pîrîul Crovului, ia naștere riul Cheia. Acesta pînă la confluența cu Dimbovița mai taie două sectoare de chei: unul în calcare barremiene iar altul în calcare tithonice — chiar înainte de vărsare. Mai interesantă este aceasta din urmă, care deși are numai 300 m lungime, prezintă un profil transversal foarte îngust și totodată ondulat. De asemenea are o cădere de

Fig. 4 — Cascade în „cheia” Cheii

pantă foarte accentuată, materializată prin numeroase cascade și repezișuri (fig. 4) la baza cărora se dezvoltă cele mai tipice marmite din întregul complex de chei al Dîmboviței. Pe fundul cheii apar blocuri mari de calcar, desprinse din pereții verticali. Calcarele în care este săpată cheia joacă rol de nivel de bază local pentru sectorul din amonte al văii. Astfel, în timp ce în cadrul cheii talvegul are o cădere foarte mare, în amunte, panta este redusă, riul face meandre, străbătînd un șes aluvial, denumit foarte sugestiv „lunca Cheii“. Este lesne de înțeles că în rocile mai moi, riul Cheia a putut să-și creeze o vale mai largă și să atingă un profil de echilibru parțial. Între Podul Dîmboviței și această porțiune lărgită a văii, există o înșeuare joasă. Este interesant că riul Cheia nu folosește înșeuarea și se angajează pe un drum mai complicat, despiciînd roca dură, calcaroasă. Am putea considera înșeuarea respectivă ca un vechi traseu al Cheii spre Dîmbovița, deși nu am putut depista deocamdată aluviuni în cadrul ei. În acest caz schimbarea traseului nu poate fi explicată decît printr-un fenomen de captare carstică, datorat unor procese endocarstice, foarte intense.

Cheia Ghimbavului se dezvoltă între masivele calcaroase Ghimbavul (1407 m) și Virtoapele (1434 m), pe o lungime de peste 4 km. Se caracterizează prin prezența unor escarpamente foarte mari cu valori pînă la 400 m, de altfel cele mai mari din întregul complex. În raport cu înălțimile limitrofe, cheia Ghimbavului este totodată și cea mai adîncă. Are un profil transversal foarte îngust, iar cel longitudinal cu o cădere mare, din care cauză prezintă numeroase repezișuri și chiar cîteva cascade — la baza cărora se dezvoltă o serie de marmite. Este de asemenea o cheie greu accesibilă, în zona celei mai mari cascade trecerea nefiind posibilă fără amenajări speciale.

Cheia Orășii și Cheia Ratei apar pe rama estică și respectiv vestică a depresiunii Podul Dîmboviței și sînt de mici dimensiuni.

Cheia Orășii este săpată într-un bloc calcaros neojurasic, ce privește spre Podul Dîmboviței cu un escarpament de cca 100 m.

CONCLUZII

Datorită condițiilor geologice cît și evoluției geomorfologice a regiunii în care bazinul Dîmboviței se suprapune peste partea sud-vest-sudică a culoarului Rucăr—Bran, riurile care converg spre centrul zonei și-au săpat văi înguste și adînci, sub formă de chei. Numărul acestora face ca aici să se contureze cel mai mare complex de chei din țară, dezvoltat pe Dîmbovița și afluenții săi.

Cheile sînt epigenetice, întrucît riurile ce coboară spre această zonă de lăzare, dinspre masivele Făgăraș, Piatra Craiului și Leaota, cît și cele care drenează culoarul, s-au adîncit inițial în formațiunile mai puțin rezistente de natură grezoasă și conglomeratică, iar în momentul cînd au atins nivelul calcarelor și-au menținut vechile trasee. Însă în evoluția cheilor un rol important l-au jucat și procesele endocarstice.

Zona spre care converg riurile este cuprinsă între Podul Dîmboviței și Rucăr și este formată din :

- Cheile Dîmboviței (Mică și Mare) ;
- Cheile din bazinul Dîmbovicioarei (Văii Seaca Pietrelor, Văii cu Apă, Brusturetului, Muierii, Cheia Mică și Mare a Dîmbovicioarei) ;
- Cheia Orășii ;
- Cheia Ratei ;

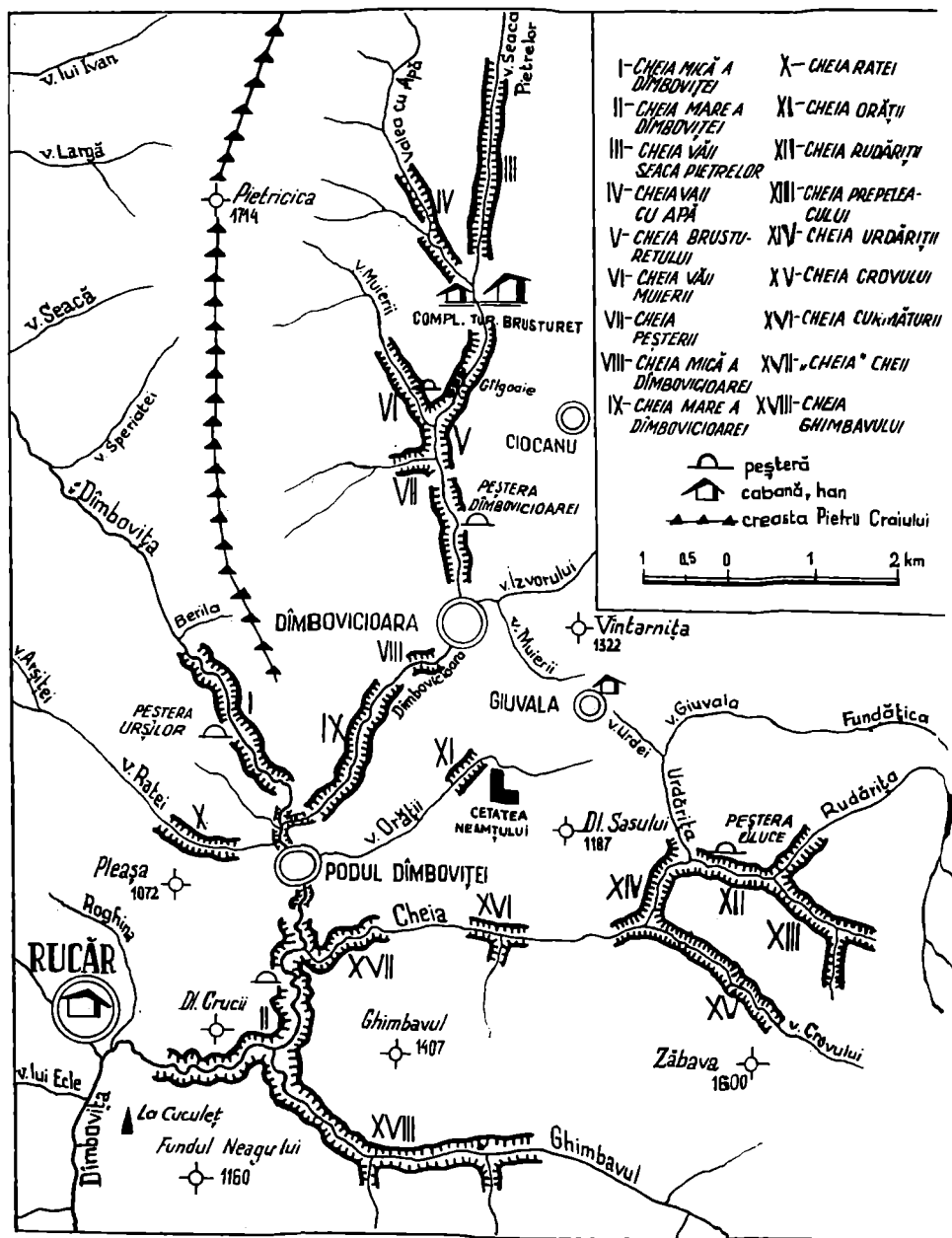

Fig. 5 — Complexul de chei din bazinul Dîmboviței

— cheile din bazinul Cheia (Rudăriței, Prepeleacului, Urdăriței, Crovului și cele două sectoare ale Cheii) și

— Cheia Ghimbavului.

Morfologia cheilor se caracterizează prin îngustimea profilului transversal și marea cădere a talvegurilor, prin numărul mare de marmite și urmele acestora la diferite nivele. Escarpamentele au o poziție pînă la verticală și chiar subverticală și prezintă valori de la cîțiva metri la sute de metri. De asemenea, apare un microrelief rezidual, alcătuit din forme piramidale, iar în cadrul ulucurilor nivale și la baza escarpamentelor se dezvoltă grohotișuri deluviale și respectiv coluviale. Datorită extensiunii masivelor calcaroase, în această regiune sînt prezente toate formele exo- și endocarstice, cheile fiind cele mai reprezentative din cadrul rocilor respective.

Din cauza mării varietăți a reliefului, peisajul geomorfologic este deosebit de spectaculos, întrucît se trece brusc de la platourile ușor ondulate la văile adînci, mărginite de abrupturi veritabile. În general peisajul geografic al regiunii este dintre cele mai atrăgătoare. Ca urmare, pe lîngă importanța științifică deosebită a cheilor analizate, putem vorbi de o însemnătate turistică a zonei, dintre cele mai mari. Aceasta cu atît mai mult, cu cît numeroaselor monumente naturale (chei, peșteri, avenuri, forme piramidale etc. li se adaugă obiective social-istorice, cum ar fi : ruinele cetății Neamțului (Oratea) de la Dealul Sasului, urmele drumului roman din apropierea acestora, cît și de la Posada, urmele unui castru roman la Rucăr etc.

Direcțiile de dezvoltare ale turismului în zona complexului de chei trebuie să pornească de la o serie de amenajări (punți suspendate, scări, poduri etc.), care să facă posibilă parcurgerea sectoarelor celor mai dificile. Dar aceasta trebuie realizată în așa fel încît să nu știrbească din frumusețea și sălbătăcia locurilor. Considerăm că zona complexului de chei are un potențial turistic foarte valoros, dar încă insuficient valorificat. Faptul că prin mijlocul regiunii trece drumul național modernizat Pitești—Cîmpulung—Brașov, drum ce face legătura cu șoselele internaționale E 15 și E 15 A, este foarte important pentru dezvoltarea turismului. Din acesta se despart drumuri locale (spre izvoarele Dimboviței, pe valea Dimbovicioarei, pe valea Cheii etc.), ce fac posibilă pătrunderea în cadrul complexului de chei. În stadiul actual există baze de cazare la Brusturet, Rucăr, Giuvala și s-a realizat un han la Dealul Sasului. Sînt absolut necesare marcajele, indicatoarele și bineînțeles un ghid turistic.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTEA EM., NEDELICU EG., *Piatra Craiului*, Ed. Stadion, Buc., 1971.
2. CONSTANTINESCU M., *Ulucul Branului*, Bul. Soc. rom. de geogr., t. LX, 1941.
3. MIHĂILESCU V., *Considerații asupra geologiei și morfologiei regiunii Piatra Craiului—Bucegi*, Rev. Geogr. Inst. cerc. geogr., Rom., an. II, 1946.
4. NEDELICU EG., *Trăsăturile morfostructurale ale Munților Iezerului*, St. și cerc. de geol., geogr., seria geogr. 2, t. XIV, 1967.
5. NEDELICU EG., DRAGOMIRESCU Ș., *Observații geomorfologice în regiunea Giuvala—Fundata, cu privire specială asupra reliefului carstic*, Probl. de geogr., vol. X, 1963.
6. ONCESCU N., *Considérations morphologiques sur la région de Piatra Craiului—Bucegi*, Bul. Soc. rom. de geol., vol. V, 1942.
7. ONCESCU N., *Région Piatra Craiului—Bucegi — Étude géologique*, An. Inst. geol. Rom., vol. XXII, 1943.

8. ORGHIDAN N., *Branul — Considerații morfologice*, Bul. Soc. rom. geogr., t. LIV, 1935.
9. PATRIULIUS D., *Geologia masivului Bucegi și a Culoarului Dimbovicioara*, Ed. Acad., București, 1969.
10. POPESCU ARGEŞEL, I., *Străbătînd complexul cheilor Dimboviței*, Natura 1, 1967.
11. RUSU T., *Cheile Caraşului*, Ocrot. Nat., tom. 11, 1, 1967.
12. THOMAS FR., GUTT W., *Avenul Grindului din Piatra Craiului*, Ocrot. Nat., tom. 12, nr. 1, 1968.

LE COMPLEXE DES GORGES DU BASSIN DE DÎMBOVITZA

R é s u m é

On analyse le plus grand complexe de gorges du pays développé dans le bassin supérieur de Dimbovitza, dans la zone superposée sur le bout sud-ouest-méridional du couloir de Rucar — Bran. Ce complexe est formé d'un nombre de 18 gorges, creusées par Dimbovitza et ses affluents dans les calcaires jurassiques qui apparaissent dans une zone de dépression, comptise entre les massifs cristallins Iezer — Păpusa et Leaota.

Les gorges ont une origine épigénétique qui dans leur évolution un rôle important l'ont joué aussi les procès endocarstiques. Le réseau hydrographiques a un aspect convergent, ainsi les gorges qui se développent au long de ces artères prennent ce caractère.

La morphologie des gorges est caractérisée par la présence des murs de calcaires à valeur de quelques mètres jusqu'à quelques centaines de mètres. Ceux-ci sont verticaux et même sous-verticaux, grâce aux phénomènes de marmitage qui apparaissent aux différents niveaux, mais d'un développement plus grand dans le talweg actuel.

Parfois dans les versants des gorges on rencontre des couloirs de niveaux doublés de accumulations deluviales. Dans les portions plus élargies des gorges se développent des accumulations coluviales.

Les gorges du bassin de Dimbovitza apparaissent dans une zone avec d'importants phénomènes, exo- et endocarstiques.

Grâce à leur spéciosité les gorges de ce complexe impriment au paysage géomorphologique au paysage géographique une note spécifique. Grâce à leur beauté outre l'importance scientifique des gorges de ce complexe, ces régions présentent aussi une importance touristique particulièrement précieuse, d'un potentiel des plus grands et variés en cours de valorisation.

Institutul Pedagogic Suceava

Primit în redacție la 15 mai 1978.

LICHENII ȘI BRIOFITELE — INDICATORI AI GRADULUI DE POLUARE ATMOSFERICĂ

GH. MOHAN, D. GÎRLEA

Studiul gradului de poluare atmosferică, este o problemă care se abordează pe plan mondial și este în atenția tuturor oamenilor de știință, biologi, chimiști, ecologi, hidrologi, care prin studiile lor își aduc aportul la determinarea indicelui de poluare atmosferică a diferitelor centre industriale, pentru a găsi cele mai eficace acțiuni necesare înlăturării și remedierii efectelor nocive ale poluării, asupra vieții și longevității organismelor vii.

Ca indicatori ai gradului de poluare atmosferică se folosesc adesea diferite grupe de plante inferioare (Talofite) și superioare (Cormofite).

În studiile efectuate de o serie de cercetători ca: J. J. Barkmann, J. R. De Sloover, F. Leblanc, A. F. Fenton, O. L. Gilbert, E. Skye, E. W. Jones, K. Magdefrau, M. Steiner, I. Villwock, A. B. Schmid, ș.a., și în studiile efectuate de noi, s-a constatat că o mare sensibilitate față de poluarea atmosferică o manifestă lichenii și briofitele.

Barkmann, ca urmare a unor observații îndelungate întreprinse asupra vegetației din zonele poluate, apreciază că lichenii și briofitele de pe arbori (corticole), sînt mult mai sensibili la noxe decît algele, ciupercile și plantele superioare.

În decursul ultimului secol flora olandeză a pierdut, ca urmare a fenomenului de impurificare a atmosferei, 3,80% fanerogame, 150% briofite terestre, 130% briofite epifite și 270% licheni epifiți. Multe specii de licheni s-au dovedit foarte rare în zonele industriale și urbane iar altele au devenit sterile. Sensibilitatea acestor plante este deosebită, avînd valori de 10 ori mai mari decît cea a plantelor vasculare. Astfel specia *Parmelia furfuracea* este distrusă de dozele care depășesc 0,18 ppm SO₂.

Condițiile de mediu care favorizează dezvoltarea organelor reproducătoare la Criptogame în general și la licheni în special sînt puțin cunoscute.

Se poate aprecia că pentru numeroase specii formarea apoteciiilor depinde în mare măsură de macroclimat. Astfel în climatul oceanic specii de licheni (*Parmelia physodes*, *Parmelia sulcata*, *Evernia prunastri*) fructifică abundent, prezentînd apotecii de dimensiuni remarcabile. Nu același lucru se poate spune despre aceleași specii ce trăiesc în plin climat continental, la care aceste corpuri de fructificație nu

apar decît în mod excepțional, sau dacă apar sînt în număr mic și slab dezvoltate.

Un rol foarte important în reproducerea sexuală a lichenilor îl au și diferitele componente ale microclimatului. La *Parmelia sulcata*, umiditatea relativă a atmosferei (a aerului) este factorul determinant al inducției formării organelor de fructificație. La *Parmelia physodes* o importanță deosebită o are corelația apă—temperatură. La *Parmelia scorteae* s-a observat o declanșare sezonieră a formării apoteciiilor. Apariția apoteciiilor toamna, cere o vară caldă și relativ secetoasă, urmată de ploi abundente.

Trebuie subliniată influența considerabilă a factorului antropic — *poluarea atmosferică*. Într-un climat care favorizează inducția, puritatea aerului, lipsa noxelor, este o condiție indispensabilă a apariției organelor reproducătoare. Acest lucru poate folosi la aprecierea poluării, indirect prin constatarea prezenței, a numărului și a mărimii apoteciiilor.

În jurul centrelor urbane, intens populate, care sînt în același timp și centre cu atmosfera puternic poluată, vegetația epifită (licheni și briofite), se repartizează diferit în funcție de distanța sursei de contaminare.

Prin observațiile noastre efectuate în diferite zone poluate din orașele Petorșani, Călan și Hunedoara, am observat că unele specii sînt sensibile la *poluarea cu fluor*, ca : *Evernia prunastri*, *Usnea barbata*, *Usnea hirta*, *Parmelia caperta*, pe cînd *Xanthoria parietina* este o specie rezistentă. Unele specii sînt sensibile la *poluarea cu sulf*, ca : *Parmelia furfuracea*, *Peltigera canina*, *Cladonia pyxidata*.

Factorii externi au un rol important în procesul de diferențiere a gametangilor și ulterior al formării și dezvoltării sporofitului la briofite.

Reacțiile sînt foarte asemănătoare cu cele întîlnite la plantele superioare, și anume : *mecanismul fotoperiodic* — care intervine activ în formarea, dezvoltarea gametangiilor și a sporofitului (Benson-Evans, 1964) ; astfel putem recunoaște specii de zile lungi (ex. *Diplophyllum albicans*), specii de zile scurte (ex. *Sphagnum plumulosum*) sau specii indiferente față de durata zilnică a luminii (ex. *Pogonatum aloides*).

Pe de altă parte la unele specii (ex. *Lunularia cruciata*) formarea gametangiilor nu este posibilă decît într-o gamă limitată a variației temperaturii, pe cînd la altele (ex. *Anthoceros laevis*), această gamă a variației temperaturii este foarte largă.

În zonele puternic poluate din apropierea surselor de poluare, cum sînt furnalele, fabricile de ciment sau cele de calcinare a varului, recoltînd și analizînd gametofitul speciilor de *Madotheca phatyphyllas*, *Brachythecium salebrosum*, *Hypnum cupressiforme* și *Camptothecium lutescens* de pe unele specii arboricole ca : *Ulmus laevis* Pall., *Carpinus betulus* L., *Betula verrucosa* Ehrh., și comparînd cu gametofitul aceluiași specii din zone cu poluare scăzută, observăm o micșorare a habitusului și o depunere masivă a unui strat de particole de cărbune, sulf sau carbonat de calciu, care contribuie la modificarea culorii frunzișoarelor, împiedicînd unele procese fiziologice care au loc la nivel celular.

Din observațiile noastre și din datele culese din literatura consultată constatăm că unele specii de briofite sînt sensibile la *poluarea cu fluor*, ca : *Marchantia polymorpha*, *Radula complanata*, *Madotheca platyphylla*, *Camptothecium lutescens*, *Hypnum cupressiforme*, iar alte specii sensibile la *poluarea cu sulf*, ca : *Metzgeria furcata*, *Marchantia poly-*

morpha, *Radula complanata*, *Frullania dilatata*, *Madotheca platyphylla*, *Camptothecium lutescens*, *Thuidium philiberti*, iar unele sînt rezistente la poluarea cu sulf ca : *Bryum argenteum*, *Funaria hygrometrica*, *Leptobryum piriforme*, *Astomum crispum* ș.a.

Analizînd și observînd procesul diferențierii gametangilor la specia *Marchantia polymorpha*, specia cea mai sensibilă la procesul de poluare atmosferică, se observă o micșorare a habitusului și în cele mai multe cazuri anteridioforii care poartă anteridiile și arhegonioforii care poartă arhegoanele nu se formează. La aceeași specie am observat că în anumite zone poluate deși i s-au diferențiat atît anteridioforii cu anteridiile și arhegonioforii cu arhegoanele, nu s-au format sporogoeanele, din cauza sterilității gametangilor.

La exemplarele de *Marchantia polymorpha* unde nu se diferențiază gametangii, în care se formează gameții care iau parte la procesul de reproducere a speciei, observăm o oarecare compensație prin diferențierea într-un număr mai mare a coșulețelor cu propagule care contribuie la înmulțirea pe cale vegetativă a speciei.

INDICELE PURITĂȚII ATMOSFERICE

În prezent sînt cunoscute o serie de criterii care permit să se exprime cantitativ bogăția vegetației epifitice și terestre, cum ar fi : numărul speciilor, frecvența și abundența locală a fiecărei specii, și sensibilitatea speciei față de gradul de poluare atmosferică.

Acestea formează la un loc INDICELE PURITĂȚII ATMOSFERICE (De Sloover, 1964, De Sloover, Leblanc, 1968).

Formula care se utilizează în calcularea valorilor staționale ale acestui indice este următoarea :

$$\text{I.P.A.} = \frac{1}{10} \left(\sum \frac{1}{n} Q \cdot f \right)$$

unde :

n = numărul speciilor ;

f = abundența fiecărei specii ;

Q = cortegiul mediului specific.

Q permite să introducem în calculul indicelui o pondere în funcție de sensibilitatea specifică față de poluare (De Sloover) și înlocuiește pe baze obiective scara de sensibilitate a lui Barkman 1958.

Determinarea I.P.A. are drept scop să permită o comparație rapidă a stațiunilor studiate, oricît de numeroase ar fi ele, în măsura în care toate răspund la condiții de omologare evidente. Cu alte cuvinte, stațiunile studiate trebuie să fie asemănătoare ca microclimat, singura variabilă fiind în principiu, gradul de puritate atmosferică.

Din aceste prime observații și cercetări efectuate la aceste grupe de plante inferioare, putem să arătăm că lichenii și briofitele reprezintă un grup foarte sensibil la poluarea atmosferică, buni indicatori care trebuie studiați în corelație cu condițiile climatice locale ce favorizează inducția și puritatea atmosferică, reprezentînd un factor indispensabil pentru dezvoltarea organelor de reproducere.

BIBLIOGRAFIE

1. ALMBORN O., *A key to the sterile corticolous lichens accuring*, in South Sweden, Bot. Not., 3, 239—63, 1952.
2. BARKMANN J. J., *Phytosociology and Ecology of Cryptogamic Epiphytes*, Assen, Netherlands, 1958.
3. BARKMAN J. J., *The influence of air pollution on bryophytes and lichenes*, Air pollution, Proceedings of the First European Congress on the influence of air pollution on plants and animals, Wageningen, The Netherlands, 1969.
4. BARKMAN J. J., ROSE F., WESTHOFF V., *The effects of air pollution on non-vascular plants*, Air Pollution, Proceedings of First European Congress on the influence of air pollution on plants and animals, Wageningen, The Netherlands, 1969.
5. BENSON-EVANS K., *Physiology of the reproduction of bryophytes*, Bryologist, 67, (4), 431—45, 1958.
6. GILBERT O. L., *Bryophytes as indicators of air pollution in the Tyne Valley*, New Phyt., 67, 15—30, 1968.
7. IONESCU AL. și colab., *Efectele biologice ale poluării mediului*, Ed. Academiei R. S. România, 1973.

LES LICHENS ET LES BRIOPHYTES — DES INDICATEURS DE LA POLLUTION ATMOSPHERIQUE

R é s u m é

La pollution est une problème qui est abordé aujourd'hui sur le plan mondial et se trouve dans l'attention des savants qui, par les études effectués et les mesures qui sont proposées pour chercher les plus efficients mesures nécessaires pour la remediation des effects nocives sur la vie des organismes.

Le présente article expose les operations retenues selon des recherches effectuées sur les grupes des plantes inférieures très sensibles à la pollution atmosphérique et qui peuvent être utilisées comme bioindicateurs.

Facultatea de Biologie București și Comisia Monumentelor Naturii
Primit în redacție la 21 septembrie 1978

CIUPERCI SPHAEROPSIDALE DIN MASIVUL IEZER — PĂPUȘA

A. RICHÎTEANU, R. STANCU

Sphaeropsidalele sînt coelomicete picnidiale, parazite sau saprofite în special pe plantele superioare, dar și pe unele talofite. Pînă în prezent literatura micologică menționează peste 6 000 de specii aparținînd la circa 750 de genuri (G. C. Ainsworth, 1971).

În flora de micromicete a Masivului Iezer — Păpușa, cercetată de noi începînd din anul 1965, sphaeropsidalele reprezintă ordinul cel mai numeros, identificîndu-se pînă acum 172 de specii, dintre care 100 de specii fiind prezentate în trei note anterioare (A. Richiteanu, 1971, 1972, 1972 a).

În această lucrare facem cunoscute 72 de specii aparținînd familiilor *Sphaeropsidaceae*, *Leptostromataceae* și *Expiculaceae* (*Discellaceae*), parazite sau saprofite pe 87 plante-gazdă. Dintre acestea, 20 de specii sînt noi pentru micoflora R. S. România iar 10 specii sînt menționate pe 11 plante-gazdă noi pentru țară.

În conspectul micofloristic speciile noi sînt însoțite de scurte descrieri iar plantele-gazdă noi sînt însemnate printr-un asterisc (*).

1. *Ampelomyces quisqualis* Ces. (= *Cicinnobolus florentinus* Ehrenb., *C. cesatii* de Bary), pe miceliu de *Erysiphe asperifolium* Grev., pe frunze de *Pulmonaria officinalis* L., Cheile Dimboviței, 18.X.1969; pe miceliu de *Phyllactinia guttata* Lév., pe frunze de *Fagus sylvatica* L., Muntele Lalu, 14.X.1968; pe miceliu de *Sphaerotheca melampyri* L. Junell, pe frunze de *Euphrasia stricta* Wolff. em. Host., Valea Riului Tîrgului lîngă Lerești, 4.VIII.1970; pe miceliu de *Sphaerotheca xanthii* (Cast.) (L.) Junell, pe frunze de *Senecio nemorensis* L., Valea Largă, 9.VIII.1967.

2. *Phyllosticta bellunensis* Mart. in N. Giorn. bot. it. 1888 : 395.

Picnidii hipofile, negre, de 80—160 μ diametru, asociate cîte 2—7, uneori mai multe, în grupuri compacte (fig. 1 A). Piconspori cilindrici, rotunjiți la capete, drepti sau curbați (fig. 1 B), hialini, de $2,5-4 \times 1-1,5 \mu$ (după Zerova, 1952, de $3,5-5 (6) \times 1-1,5 \mu$).

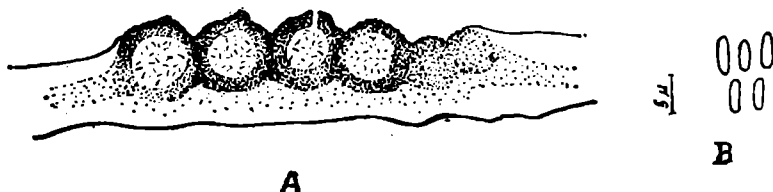

Fig. 1 — *Phyllosticta bellunensis* Mart. :

A — picnidii ; B — piconspori

Pe frunze de *Ulmus glabra* Huds., asociată cu *Septoria ulmi* Fr., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

3. *Phyllosticta rhamnocola* Desm., pe frunze de *Rhamnus tinctoria* W. et K. *, Cheile Dîmboviței, 26.IX.1971.

4. *Selenophoma donacis* (Pass.) Sprague et A. G. Johns. (= *Septoria donacis* Pass., *S. oxyspora* Penz. et Sacc., *S. culmifida* Lind, *Lunospora oxyspora* (Penz. et Sacc.) Frandsen), pe frunze de *Sesleria coerulans* Friv. *, Virful Iezerul Mare, alt. circa 2350 m, 5.VII.1967.

5. *Phoma caricicola* Brun., pe frunze uscate de *Carex stellulata* Good., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

6. *Phoma demissa* Sacc., Fung. Ven., Ser. V : 201 ; Syll. Fung. 3 : 118, 1884. Picnidii solitare, globuloase, brun-negricioase, scurt papilate, la început acoperite de epidermă, apoi erumpente. Piconospori ovoidali sau elipsoidali, unicelulari, hialini, biguțulați, de $5-8 \times 2-2,5 \mu$ (fig. 3 A).

Pe ramuri uscate de *Clematis vitalba* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

7. *Phoma deusta* Fuck., pe tulpini și capsule de *Rhinanthus glaber* Lam., Valea Dîmboviței la Valea lui Ivan, 5.IX.1968.

8. *Phoma herbarum* West., pe tulpini uscate de *Sedum telephium* L. ssp. *fabaria* (Koch) Kirschleger, Valea Rîului Doamnei în chei, 9.VI.1970.

9. *Phoma juncicola* Brun., pe tulpini de *Juncus effusus* L. *, Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

10. *Phoma myricariae* P. Henn. in Kab. et Bub., Fung. exs. 455 ; Died. in Krypt. fl. Mark Brandenb. IX : 156, 1915.

Picnidii asociate, subepidermale, sferice sau lenticulare, cu pereți brun-roșcați, pseudoparenchimatice și cu ostiol mic, greu vizibil. Piconospori hialini, alungit-elipsoidali sau cilindrici, rotunjiți la capete, de $3-5 \times 1-1,5 \mu$ (fig. 3 B).

Pe ramuri uscate de *Myricaria germanica* (L.) Desv., asociată cu *Coniothyrium fluviatile* Kab. et Bub., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

11. *Phoma ribicola* Sacc. et Syd., Syll. Fung. 14 : 872, 1899.

Picnidii mici, sferice, scurt papilate, brun-negricioase, la început acoperite de epidermă, apoi erumpente. Piconospori alungit-elipsoidali sau ovoidali, unicelulari, hialini, biguțulați, de $5-5,5 \times 2,5-3 \mu$ (fig. 3 C).

Pe ramuri de *Ribes alpinum* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

12. *Phoma verbascicola* Cooke, pe ramuri uscate de *Verbascum lychnitis* L., Plaiul Munțișorului, 23.V.1969.

13. *Phoma vicina* Desm., Michelia 1 : 525, 1878.

Picnidii punctiforme, subepidermale, erumpente, brun-negricioase, elipsoidale, scurt papilate, de $100-120 \times 60-80 \mu$. Piconospori cilindrici, drepți sau curbați, hialini, de $4-6 \times 1,5-2 \mu$.

Pe ramuri uscate de *Sambucus nigra* L., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

14. *Macrophoma excelsa* (Karst.) Berl. et Vogl., pe frunze de *Abies alba* Mill., Muntele Mira Mare, 11.VI.1968.

15. *Sclerophoma pithyophila* v. Höhn., pe frunze de *Pinus sylvestris* L., Valea Dîmboviței la Cascue, 6.V.1968, Cheile Dîmboviței, 7.V.1968.

16. *Phomopsis achilleae* (Sacc.) v. Höhn., pe tulpini uscate de *Achillea* sp., Cheile Petrimanului, 5.V.1968.

17. *Phomopsis arctii* (Sacc.) Trav., pe tulpini și ramuri uscate de *Arctium lappa* L., Valea Rîului Doamnei la Slatina, 8.VI.1970 ; pe tulpini uscate de *Arctium minus* (Hill.) Bernh. *, Valea Rîului Doamnei la Slatina, 8.VI.1970 ; pe tulpini uscate de *Arctium tomentosum* Mill., Valea Dîmboviței la Podul Dîmboviței, 18.X.1969.

18. *Phomopsis caryophylli* Grove, pe tulpini uscate de *Dianthus spiculifolius* Schur *, Cheile Dîmboviței, 22.V.1968 ; pe tulpini uscate de *Dianthus tenuifolius* Schur *, Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

19. *Asteromella cynanchycola* Petrak, pe tulpini și capsule de *Cynanchum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

20. *Asteromella stemmatea* (Fr.) Petrak, pe frunze de *Vaccinium vitis-idaea* L., Muntele Văcarea, 17.X.1969.

21. *Asteroma oertelii* Syd., pe frunze de *Laserpitium latifolium* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

22. *Asteroma solidaginis* Cooke, Grevillea 15 : 40, 1885.

Picnidii sferice sau ovoidale, de $50-80 \mu$ diametru, formate pe pete negricioase, circulare sau alungite, de $1,5-2 \times 0,7-1$ cm, epifile, subepidermale, asociate și racordate prin hife de culoare brună, cu pereți pseudoparenchimitici, brunși sau brun-negricioși. Piconospori unicelulari, cilindrici sau elipsoidali, de $3-4 \times 1 \mu$, hialini (fig. 3 D).

Pe frunze de *Solidago virgaurea* L., Valea Bătrînei, 5.IX.1967, Valea Dîmboviței la Lacul Bunea, 4.IX.1968.

23. *Asteroma tiliae* Rud., pe frunze de *Tilia cordata* Mill., Cheile Dimboviței, 18.X.1969.

24. *Asteroma venulosum* (Wallr.) Fuck., Symb. myc. : 384, 1969.

Pete circulare sau alungite, izolate sau confluențe, pînă la 2 cm lungime și 0,7 cm lățime, negricioase. Picnidii numeroase, globuloase sau ovoidale, de circa 40—50 μ diametru, cu peretele brun, pseudoparenchimatic. Spori cilindrici, unicelulari, hialini, de $4 \times 0,5$ —1 μ (fig. 3 E).

Pe frunze uscate de *Sparganium simplex* Huds., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967, 14.VIII.1969.

25. *Cytospora affinis* Sacc., Syll. Fung. 3 : 263, 1884.

Strome pustuliforme, intracorticale, neregulat dispersate pe ramuri, la început acoperite de periderm, apoi erumpente. Picnidii olivacee, neregulat elipsoidale sau lenticulare, pe margini divers multilobate, în interior divers divizate în lobi și loculi, mu un singur ostiol negru, erumpent. Conidiofori subulați, simpli, hialini, de 15 — $25 \times 1,5$ —2 μ . Pinospori cilindrici, curbați, rotunjiți la capete, de $4 \times 1 \mu$ (fig. 2).

Pe ramuri uscate de *Corylus avellana* L., Muntele Văcareia, 9.VII.1969.

26. *Cytospora capreae* Fuck., pe ramuri uscate de *Salix caprea* L., Valea Largă spre Crucea Domnișanului, 10.VI.1968.

27. *Cytospora corni* West., pe ramuri de *Cornus sanguinea* L., Cheile Dimboviței, 7.VIII.1970.

28. *Cytospora friesii* Sacc., pe frunze de *Abies alba* Mill., Piciorul Văii Largi spre Găinașul Mare, 9.VIII.1967., Valea Clăbucetului, 12.VI.1968.

29. *Fusicoccum bacillare* Sacc. et Penz. var. *acuum* Fautr., pe frunze de *Pinus nigra* Arn., com. Albeștii de Argeș, satul Bughea de Sus, 28.IV.1969.

30. *Dothiorella inversa* (Fr.) v. Höhn., pe ramuri uscate de *Alnus incana* L., Moench, Valea Cucii, 8.VII.1969.

31. *Coniothyrium colliculosum* (Fr.) Sacc., Michelia 2 : 104, 1880.

Picnidii solitare, erumpente, sferice, negre, de 300—400 μ diametru (fig. 4 A). Pinospori elipsoidali sau ovoidali, unicelulari, bruni, de 5 — 8×4 — $5,5 \mu$ (fig. 4 B).

Pe ramuri de *Picea abies* (L.) Karst., Muntele Mîra Mare, 11.VI.1969.

32. *Coniothyrium cytisellum* Sacc., Syll. Fung. 3 : 308, 1884.

Picnidii asociate, globuloase sau lenticulare, la început acoperite de epidermă, apoi disciform erumpente, cu peretele pseudoparenchimatic, brun-negricios. Pinospori elipsoidali sau larg-oblongi, brunii, de $4,5$ — $5,5 \times 3$ — $3,5 \mu$.

Pe ramuri uscate de *Cytisus* sp., Cheile Dimboviței, 7.VIII.1970.

33. *Coniothyrium fluviatile* Kab. et Bub., pe ramuri uscate de *Myricaria germanica* (L.) Desv., Valea Cucii, 4.VI.1967, Cheile Dimboviței, 17.X.1969, 7.VIII.1970.

34. *Coniothyrium fuckelii* Sacc., pe ramuri uscate de *Rubus idaeus* L., Muntele Pleașa Drăganului, 11.VI.1968, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

35. *Coniothyrium polypodii* Ferraris in Malpighia 1904 : 494 ; Sacc., Syll. Fung. 18 : 308, 1906.

Pete circulare sau alungite, brun-negricioase, cu marginea nedefinită, de 0,5—1 cm diametru. Picnidii globuloase sau lenticulare formate în mezofil și cu ostiolul erumpent, cu pereții subțiri, membranoși, bruni, de 95—110 μ diametru. Pinospori numeroși, elipsoidali, rotunjiți la capete, palid olivacei, (fig. 3 F), de 4 — $4,5 \times 2$ — $2,8 \mu$ (după Saccardo, 1906, de $4 \times 2,5 \mu$).

Pe frunze de *Polypodium vulgare* L., Valea Bătrînei, 11.X.1965.

36. *Ascochyta asclepiadeorum* Trav., pe fructe și frunze de *Cynanchum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dimboviței, 17.X.1969, 7.VIII.1970.

37. *Ascochyta cirsii* Died. in Krypt. fl. Mark Brandenb. IX : 379, 1915.

Pete circulare sau eliptice, cenușiu albicioase, cu margine distinctă, brună, izolate sau confluențe, pînă la 8 mm diametru. Picnidii solitare, globuloase, scufundate în mezofil, cu pereții subțiri, bruni, de 100—150 μ diametru (după Diedicke, 1915, de 120 μ). Pinospori hialini, cilindrici, elipsoidali sau ovoidali, la început unicelulari, apoi 1-septați, drepti sau ușor curbați (fig. 3 G), de 6 — $9 \times 2,5$ — 3μ (după Diedicke, 1915, de 6 — 10×3 — 4μ).

Pe frunze de *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop., Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.

38. *Ascochyta daronici* Allesch., pe frunze de *Doronicum austriacum* Jacq. *, Pîrful lui Geantă, 8.VII.1969.

39. *Ascochyta kabatiana* Trott., pe frunze de *Chamaecytisus hirsutus* (L.) Link, Cheile Dimboviței, 7.VIII.1970.

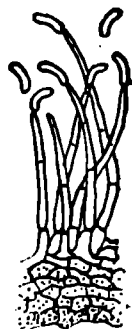

Fig. 2 —
Cytospora affinis
Sacc.,
conidiofori
cu spori

40. *Ascochyta menticola* Ishiyama, Trans. Sapporo Nat. Hist. Soc. 15(4) : 289, 1936.

Sin. : *A. menticola* Bub. et Picb.

Pete circulare, eliptice sau neregulate, cu margini neconturate, de 0,3—0,4 cm diametru, izolate sau confluențe, la mijloc cenușiu-gălbui. Picnidii sferice, de 80—140 μ diametru (după Ishiyama, 1936, de 64—112 ; după Bîzova și col., de 80—100 μ), scufundate în mezofil pe partea superioară a limbului, cu pereți subțiri, brunii, pseudoparenchimatice și cu ostii circular, de 12—15 μ diametru și înconjurat de celule mai închise la culoare. Picnospori cilindrici, elipsoidali sau ovoidali, rotunjiți la capete, la început unicelulari, apoi 1-septați, deseori slab strângulați la mijloc, drepti sau ușor curbați, de 8—13 \times 3—4 μ (după Ishiyama, 1936, de 6,5—12,8 \times 2,4—4,4 μ ; după Bubák și Picbauer, 1937, de 10—15 \times 3,5—4,5 μ , după Bîzova și col., 1968, de 4,4—9,9 \times 2—4 μ), bigutulați, hialini (fig. 3 H).

Pe frunze de *Mentha longifolia* (L.) Nath., Cheile Dimboviței, 7.VIII.1970.

41. *Ascochyta molleriana* Wint., pe frunze de *Digitalis grandiflora* Mill., Cheile Dimboviței, 18.X.1969, 7.VIII.1970.

42. *Ascochyta pteridis* Bres., pe frunze de *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn, Valea Rîului Tîrgului la Lerești, 4.VIII.1970.

43. *Ascochyta sambuci* Sacc., pe frunze de *Sambucus racemosa* L., Valea Rîușorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969.

44. *Ascochyta telephii* Vesterg., pe frunze de *Sedum telephyum* L. ssp. *maximum* (L.) Krock., Cheile Dimboviței, 17.X.1969.

45. *Darlucula filum* (Biv. ex Fr.) Cast., în uredosori de *Uromyces anthyllidis* (Grev.) Schroet., pe frunze de *Anthyllis vulneraria* L., Cheile Dimboviței, 7.VIII.1970, în uredosori de *Uromyces pisi* (DC.) Oth., pe frunze de *Cytisus nigricans* L., Cheile Dimboviței, 17.X.1969; în uredosori de *Puccinia calcitrapae* DC., pe tulpini și frunze de *Carlina vulgaris* L., Valea Dimboviței la Valea lui Ivan, 5.IX.1968, comuna Lerești, 14.X.1968; în uredosori de *Puccinia dioicae* Magn., pe frunze de *Carex leporina* L., Valea Largă, 10.VI.1968; în uredosori de *Puccinia poae-nemoralis* Oth., pe frunze de *Poa nemoralis* L., Valea Argeșelului, 1.VII.1966; în uredosori de *Puccinia pygmaea* Eriks., pe *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth, Valea Pîrului Colților, 3.IX.1968; în uredosori de *Puccinia recondita* Rob. et Desm., f. sp. *bromina* Eriks., pe *Bromus hordaceus* L., comuna Albeștii de Argeș, satul Bughea de Sus, 3.VI.1967.

46. *Diplodia nigricans* Sacc., pe ramuri uscate de *Cytisus* sp., Cheile Dimboviței, 7.VIII.1970.

47. *Stagonospora caricis* (Oud.) Sacc., Syll. Fung. 3 : 452, 1884.

Picnidii sferice sau lenticulare, de 76—110 μ diametru, scufundate în substrat, cu o papilă scurtă perforind epiderma și cu pereți subțiri, membranoși, brunii. Spori fuziformi, ascuțiți sau rotunjiți la capete, drepti sau ușor curbați, cei mai mulți 5-septați, mai rar cu 6 sau 7 septe, strângulați în dreptul septelor, de 27—33 \times 5—7,5 μ (după Diedicke, 1915, de 25—40 \times 4,5 μ , după Grove, 1935, de 25—50 \times 4—8 μ), hialini (fig. 3 I).

Pe frunze de *Carex leporina* L., Muntele Portăreasa, 14.VIII.1969.

48. *Stagonospora sparganii* Allesch. in Rabenh., Krypt. flora Deutschland 6 : 989, 1899.

Picnidii sferice, brun-negricioase, formate amfigen pe pete circulare sau eliptice, distincte, galben-brunii, scufundate în mezofil, cu o papilă scurtă și cu pereți subțiri, pseudoparenchimatice, brunii-olivacei, de 100—190 μ diametru. Spori cilindric-fuziformi, rotunjiți la capete, cu 2—3 septe (fig. 3 J), puțin strângulați în dreptul lor, hialini, cu picături mari de ulei în celule, de 16—20 \times 6—6,5 μ (după Grove, 1935, de 12—30 \times 4,5—7 μ).

Pe frunze de *Sparganium simplex* Huds., Muntele Portăreasa, 14.VIII.1969.

49. *Stagonospora strictae* Ell. et Ev., pe frunze de *Carex stellulata* Good., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

50. *Hendersonia diplodiopsis* P. Henn., pe ramuri de *Lonicera xylosteum* L., Cheile Dimboviței, 17.X.1969.

51. *Hendersonia grossulariae* Oud., pe frunze de *Ribes uva-crispa* L., f. *glanduloso-setosum* (Koch) Răv., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967.

52. *Hendersonia luzulae* West., Bull. Acad. Roy. Belg. Sér. 2, 19(7) et Michelis 1 : 210, 1878.

Picnidii solitare, sferice, cu papilă scurtă, erumpentă, de 300—350 μ diametru (după Diedicke, 1915, de 150 μ), cu pereți subțiri, brunii. Picnospori numeroși, cilindrici, rotunjiți la capete, cu 3 septe (fig. 3 K), de 15—25 \times 3,5—4 μ (după Diedicke, 1915, de 15 \times 3—4 μ).

Pe frunze de *Luzula luzuloides* (Lam.) Dandy et Willmott var. *erythranthema* (Wallr.) Grințescu, Valea Piriului Iezerului, alt. circa 1800 m, 6.VII.1967.

53. *Hendersonia riparia* Sacc., *Michelia* 1 : 124, 1878.

Picnidii sau asociate și dispuse seriat, scufundate în substrat, globuloase, cu perete subțire, pseudoparenchimatic, de 70—120 μ diametru după Saccardo, 1884, de 80—100 μ ; după Bîzova și col., 1970, de 65—150 \times 65—140 μ). Picnospori

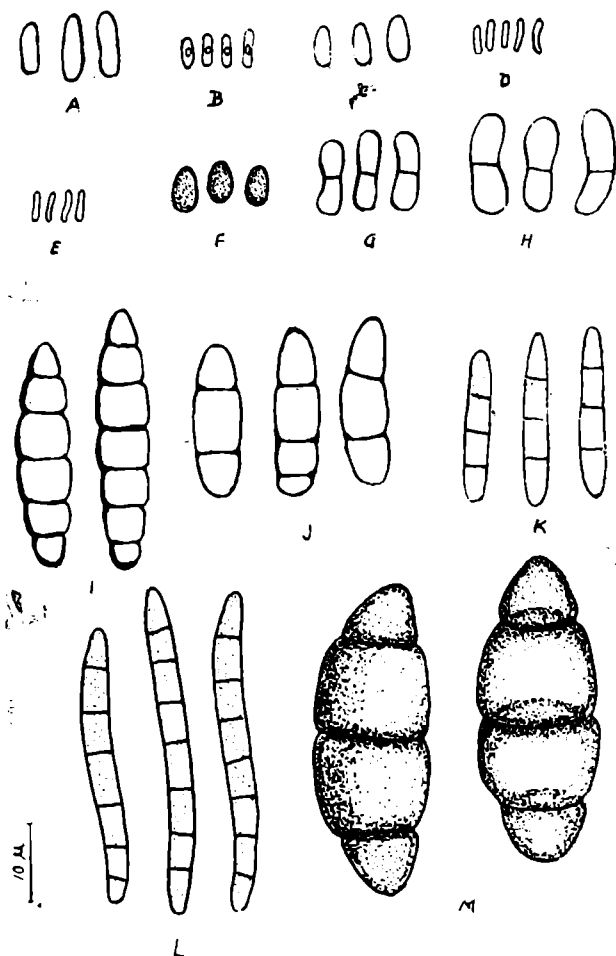

Fig. 3 — Picnospori de :

- A — *Phoma demissa* Sacc. ; B — *Ph. myricariae* P. Henn. ;
C — *Ph. ribicola* Sacc. et Syd. ; D — *Asteroma solidaginis*
Cooke ; E — *A. venulosum* (Wallr.) Fuck. ; F — *Contiothyrium*
polypodii Ferraris ; G — *Ascochyta cirsii* Died. ; H — *A.*
menthicola Ishiyama ; I — *Stagonospora caricis* (Oud.) Sacc. ;
J — *S. sparganii* Allesch. ; K — *Hendersonia luzulae* West. ;
L — *H. riparia* Sacc. ; M — *H. ulmi* Otth

cilindrici, rotunjiți la capete, cu 4—7 septe, brunii (fig. 3 L), de 33—50 \times 4—4,5 μ (după Saccardo, 1884, de 40—45 \times 3,5—4 μ ; după Bîzova și col., 1970, de 21—42 \times 4,2—5 μ).

Pe frunze uscate de *Carex leporina* L., Muntele Portăreasa, 14.VIII.1969.

54. *Hendersonia silvatica* Fautr., pe frunze de *Nardus stricta* L., Muntele Tărișoasa, 9.VII.1969.

55. *Hendersonia ulmi* Otth, Mitteil d. naturf. Gesellsch. Bern. 164, 1866.
Sin. : *Hendersonia ulmicola* Cooke.

Picnidii solitare, globuloase, negre, scufundate în substrat, cu papilă erumpentă, de 430—480 μ diametru, cu peretele gros pseudoparenchimatic, brun-negricios.

Picnospori elipsoidali, 3-septați și ușor strangulați în dreptul septelor, brun-întunecați, de $40-51 \times 18-20 \mu$ (fig. 3 M).

Pe ramuri uscate de *Ulmus glabra* Huds., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 10.VII.1969.

56. *Sphaerographium squarrosus* (Riess) Sacc., Syll. Fung. 3 : 579, 1884.

Sin. : *Sphaeronema squarrosus* Riess, *Pseudographium squarrosus* (Riess) Jacz.

Picnidii solitare, superficiale, cilindrice sau aciculare, înalte de $200-700 \mu$, cu diametrul bazal de $70-100 \mu$ și îngustate la vîrf pînă la $25-35 \mu$, cu perete gros, pseudoparenchimatic, scvamos, brun-negricios și cu ostiolul fimbriat (fig. 5 A). Picnospori alungit-fusiformi, ascuțiți la ambele capete, drepti sau curbați, hialini, 3-septați (fig. 5 B), de $20-26 \times 2-2,5 \mu$ (după SACCARD, 1884 și ALLESCHER, 1901, unicelulari și de 30μ lungime).

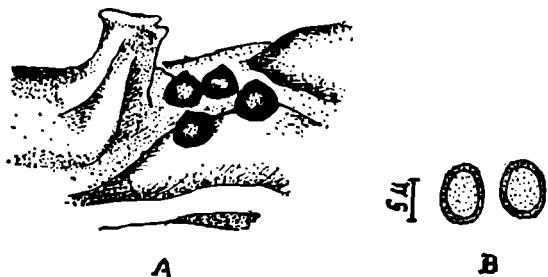

Fig. 4 — *Catiothyrium colliculosum* (Fr.) Sacc. :

A — picnidie ; B — picnospori

Pe ramuri de *Lonicera xylosteum* L., Cheile Dimboviței, 17.X.1968.

57. *Septoria phyllachoroides* Pass., pe frunze de *Agropyron caninum* (L.) P.B., Cheile Plaiului Mare la intrarea în Peștera Urșilor, 3.IX.1968.

58. *Septoria rubi* West., pe frunze de *Rubus idaeus* L., Cheile Dîmboviței, 26.IX.1971.

59. *Rhabdospora pleosporioides* Sacc., pe tulpini uscate de *Rumex obtusifolius* L. *, Valea Dimboviței în Cheile Petrimanului, 5.V.1968.

60. *Leptostroma aquilinum* C. Massal., pe petiolul frunzelor de *Struthiopteris filicastrum* All. *, Valea Bughiței, 28.IV.1969.

61. *Leptostroma caricinum* Fr., pe frunze uscate de *Carex leporina* L. *, Valea Pîrului Iezerului, 23.VI.1968 ; pe frunze uscate de *Carex pallescens* L., Valea Pîrului Iezerului, 23.VI.1968.

62. *Leptostroma juncacearum* Sacc., pe tulpini uscate de *Juncus effusus* L., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967, Valea Dimboviței la Pecineagul, 4.IX.1968.

63. *Leptostroma pinastri* Desm., pe frunze de *Pinus cembra* L., Valea Pîrului Iezerului, 5.IX.1967, 23.VI.1967 ; pe frunze de *Pinus sylvestris* L., Valea Rîușorului, în pepiniera cantonului silvic Mîra, 11.VI.1968.

64. *Leptostroma spireae* Fr., Syst. Myc. 2 : 599, 1823.

Picnidii solitare, brun-negricioase, cu suprafața rugoasă, eliptic-alungite, pînă la 2 mm lungime, umbrate, cu perete pseudoparenchimatic, brun, fără dispoziție radiară. Picnospori falcați, ascuțiți la capete, hialini, unicelulari, de $5,5-6,5 \times 1-1,2 \mu$ (după SACCARD, 1884, de $6 \times 0,75-1 \mu$).

Pe tulpini uscate de *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim., Valea Dimboviței la Cascade, 6.V.1968, Valea Bughiței, 29.IV.1969.

65. *Leptostroma virgultorum* Sacc., pe ramuri uscate de *Rubus idaeus* L., Valea Dimboviței în Cheile Petrimanului, 6.V.1968.

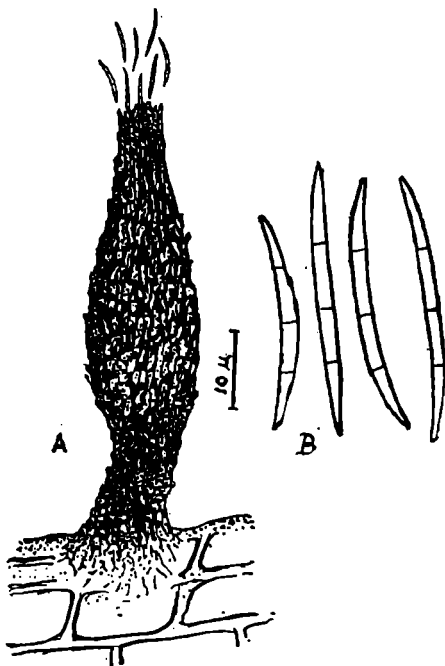

Fig. 5 — *Sphaerographium squarrosus* (Riess) Sacc. :

A — picnidii ; B — picnospori

66. *Leptostromella hysterioides* (Fr.) Sacc., pe tulpini uscate de *Dianthus tenuifolius* Schur *, Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

67. *Leptothyrium didermatum* Kab. et Bub. in Hedwigia 46 : 295, 1884. Picnidii hipofile, solitare sau asociate, cu contur circular sau poligonal, scutiforme, de 100—250 μ diametru, negre, lucioase, cu perete dublu, pseudoparenchimatic. Pienospori cilindrici, de $4-5 \times 1 \mu$, hialini, unicelulari. Conidiofori fasciculați, compacți, drepti sau ușor curbați, de $10-15 \times 1 \mu$.

Pe frunze uscate de *Fagus sylvatica* L., Muntele Mîra Mare, 11.VI.1968, Plaiul Muntisorului, 23.V.1969.

68. *Leptothyrium rubi* (Duby) Sacc., pe frunze de *Rubus hirtus* W. et K. *, Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.

69. *Discosia ortocreas* (Tode) Fr. pe frunze uscate de *Fagus sylvatica* L., Plaiul Muntisorului, 23.V.1969.

70. *Sporonema punctiforme* (Fuck.) v. Höhn., pe frunze de *Galium odoratum* (L.) Scop. (= *Asperula odorata* L.), Valea Bătrinei, 16.VIII.1969 ; pe frunze și tulpini de *Galium palustre* L., Valea Piriului Cuca, 11.VIII.1967 ; pe frunze de *Galium schultesii* Vest., Valea Rîușorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969 ; pe frunze de *Galium* sp., Muntele Mateiaș, 15.X.1968.

71. *Discella carbonacea* (Fr.) Berk. et Br., pe ramuri uscate de *Salix caprea* L., Valea Largă spre Crucea Domnișanului, 10.VI.1968, Valea Rîușorului, 13.VIII.1969.

72. *Oncospora pinastri* (Moug.) Died., pe ramuri uscate de *Abies alba* Mill., Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.

Materialul micologic prezentat mai sus se găsește inserat în herbarul Institutului de învățămînt superior din Pitești.

BIBLIOGRAFIE

1. AINSWORTH G. C., *Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi*. 6th ed. Commonw. Myc. Inst., Kew, Surrey. 663 pp., 1971.
2. ALLESCHER A., *Fungi imperfecti*. În „Rabenhorst's Kryptogamen-Flora“, Ed. 2, I, 6, 1016 pp., 7, 1072 pp. Verlag von Eduard Kummer, Leipzig, 1901—1903.
3. BARNETT H. L., *Illustrated genera of imperfect fungi*. Burgess Publishing Co., Minneapolis, 225 pp., 1960.
4. BÎZOVA Z. M., VASIAGHINA M. P. și col., *Fungi imperfecti (Deuteromycetes), I. Sphaeropsidales*. În „Flora sporovih rasteini Kazahstana“, T. V, kniga 1, 1967, kniga 2, 1968, kniga 3, 1970. Alma-Ata, 1967—1970.
5. BONTEA Vera, *Ciuperci parazite și saprofite din Republica Populară Română*, Ed. Acad. R.P.R., București, 639 pp., 1953.
6. CLEMENTS F. E., C. L. SHEAR, *The genera of fungi*, H. W. Wilson Co., New York, 496 pp., 1931.
7. DIEDICKE H., *Die Gattung Phomopsis*, Ann. Mycol. 9 : 8—35., 1911.
8. DIEDICKE H., *Sphaeropsideae, Melanconieae*. În „Krypt. fl. Mark Brandenb.“, IX, Pilze VII, Leipzig, 962 pp., 1915.
9. GROVE W. B., *British stem- and leaf-fungi*. I. Sphaeropsidales, 488 pp., II. Sphaeropsidales and Melanconiales, 407 pp. Cambridge University Press, Cambridge, 1935—1937.
10. JORSTAD I., *Septoria and septoroid fungi on Dicotyleones in Norway*. Skrift. Norske Vid. -Akad. Oslo, I, Math.-Nat. Kl., N. S., 22 : 1—110, 1965.
12. JORSTAD I., *Septoria and septoroid fungi on Gramineae in Norway*. Skrift. Norske Vid. -Akad. Oslo, I, Math.-Mat. Kl., N.S., 24, 1967.
13. PETRAK F., *Mykologische Notizen*. VI. Annal. Mycol., 21 : 182—335, 1923.
14. PETRAK F., *Mykologische Notizen*. VII. Annal. Mycol., 22 : 1—182, 1924.
15. RICHÎTEANU A., *Studiul micromicetelor din Masivul Iezer — Păpușa*. Microbiologia 2 : 113—129, 1971.
16. RICHÎTEANU A., *Contribuții la cunoașterea speciilor de Septoria Fr. din micoflora Masivului Iezer — Păpușa*. Studii și comunicări, Muzeul din Pitești, 59—67, 1972.
17. RICHÎTEANU A., *Contribuții la cunoașterea speciilor de Phyllosticta Pers. din micoflora Masivului Iezer — Păpușa*. Studii și comunicări, Muzeul din Pitești, 69—75, 1972 a.

18. SACCARDO P. A., *Sylloge fungorum omnium hucusque cognitorum*, I—XXV, Patavia, 1882—1931.
19. ZEROVA M. I., *Gribni hvorobi jovtoi akații ta ilmovih v Ukrainskii R.S.R., riklikani vidami Mycosphaerella*. Bot. jurn. AN URSS 9(3) : 55—65, 1952.

CHAMPIGNONS SPHAEROPSIDALES DANS LE MASSIF IEZER — PĂPUȘA

R é s u m é

Dans ce travail on présente 72 espèces de champignons appartenant à l'ordre Sphaeropsidales, parasites et saprophytes sur 87 plantes-hôtes, récoltées au cours des plusieurs années dans le Massif Iezer — Păpușa (les Carpates Méridionales).

Les espèces nouvelles pour la mycoflore de Roumanie sont au nombre de vingt, à savoir : *Phyllosticta bellunensis* Mart., *Phoma demissa* Sacc., *Ph. myricariae* P. Henn., *Ph. ribicola* Sacc. et Syd., *Asteroma solidaginis* Cooke, *A. venulosum* (Wallr.) Fuck., *Cytospora affinis* Sacc., *Coniothyrium colliculosum* (Fr.) Sacc., *C. cytisellum* Sacc., *C. polypodii* Ferraris, *Ascochyta cirsii* Died., *A. menthicola* Ishiyama, *Stagonospora caricis* (Oud.) Sacc., *S. sparganii* Allesch., *Hendersonia luzulae* West., *H. riparia* Sacc., *H. ulmi* Otth, *Sphaerographium squarrosus* (Riess) Sacc., *Leptostroma spireae* Fr. et *Leptothyrium didermatum* Kab. et Bub.

Les auteurs mentionnent aussi 11 espèces de plantes-hôtes nouvelles pour des champignons déjà connues dans le pays.

Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
și Muzeul județean Argeș — Pitești
Primit în redacție la 4 mai 1977

CONTRIBUȚIE LA STUDIUL ANTRACNOZEI CUCURBITACEELOR

VALERIA BARBU

Antracnoza cucurbitaceelor este cunoscută din anul 1868 cînd Passerini descrie pentru prima dată agentul patogen sub numele de *Fusarium lagenarium*. Mai tîrziu același autor denuște ciuperca *Gloeosporium lagenarium* și apoi *Collectotrichum lagenarium* considerîndu-le specii diferite de cea descrisă anterior, ca *Fusarium lagenarium*.

În literatura micologică din țara noastră ciuperca este menționată pentru prima dată de Traian Săvulescu pe *Lagenaria pirotheca* (Starea fitosanitară, 1930—1931). În cîțiva ani antracnoza s-a răspîndit în toată țara, fiind semnalată pînă în prezent pe cinci specii și două forme de Cucurbitaceae : *Cucumis melo* L., *Cucumis sativus* L., *Citrullus lanatus* (Thunb.) Mansf. (syn. *Citrullus vulgaris* Schrad.) *Citrullus calocynthoides* Peng., *Lagenaria siceraria* (Mol.) Standley f. *clavata* Ser. și f. *depressa* Ser., precum și pe *Cucurbita pepo* L.

Cea mai mare sensibilitate la antracnoză o manifestă pepenii galbeni (*Cucumis melo*) care sînt atacați în fiecare an cu o frecvență și intensitate foarte mare atît pe organele verzi ale plantei (frunze, pețioluri, tulpini), cît mai ales pe fructe. De asemenea, castraveții (*Cucumis sativus*) și pepenii verzi (*Citrullus lanatus*) prezintă adesea simptome de antracnoză, dar gradul de atac este mai mic decît la *Cucumis melo*. În literatura micologică se precizează că antracnoza pe *Cucurbita pepo* apare foarte rar.

În lucrarea de față menționăm, pentru prima dată în țară, prezența ciupercii *Collectotrichum lagenarium*, pe trei varietăți ale speciei *Cucurbita pepo* L. și anume : var. *verrucosa* (L.) Béguin. (*Cucurbita verrucosa* L.) ; var. *aurantia* (Willd.) Béguin. (*Cucurbita aurantia* Willd.) și var. *pyxidaris* (Duch.) Lam. et. DC. (*Cucurbita pyxidaris* Duch., *C. piriformis* Alef.). Materialul a fost recoltat din Grădina Botanică din București în anul 1971.

Cele trei varietăți amintite mai sus se cultivă ca plante ornamentale, în special pentru fructele lor care sînt utilizate în scopul înfrumusețării locuințelor în lunile de toamnă și iarnă. Semințele conțin 35% ulei, deci pot fi folosite și pentru extragerea uleiului.

Simptome. Antracnoza, în mod obișnuit, se manifestă pe frunze prin apariția unor pete de dimensiuni variate, circulare, cu contur difuz,

de culoare galben-portocalie, galben-brună sau negricioasă, țesutul frunzelor în dreptul petelor se necrozează și adesea se rupe. Pe tulpini, pețioluri și pedunculi, petele sînt alungite, brune, adîncite. Pe fructe, petele sînt circulare sau ovale, de culoare galbenă, galben-brună pînă la negricioasă, adesea adîncite în pericarp. În dreptul petelor se formează acervuli de formă rotundă sau neregulată, roz-gălbui la început, cu timpul roz murdar.

Materialul pe care noi am identificat ciuperca *Colletotrichum lagenarium* nu a prezentat simptome identice cu cele descrise în diagnoze. În anul 1970 s-au semănat în cîmpul experimental al grădinii botanice din București, semințe provenite din Anglia. În toată perioada de vegetație plantele au fost sănătoase. În anul următor, de asemenea, nu s-au observat simptome de antracnoză pe organele verzi ale plantei și nici pe fructele vii. Toamna, în septembrie, fructele aparent sănătoase au fost recoltate și păstrate la temperatura de 18—25°C. Începînd chiar din luna octombrie (cu o frecvență mai mare în ianuarie-februarie), am constatat apariția unor pete foarte variate ca dimensiuni și formă, majoritatea circulare, de culoare albicioasă, galbenă sau negricioasă, uneori delimitate alteori cu contur difuz. Pe majoritatea exemplarelor petele au crescut foarte repede ajungînd la dimensiuni mari, de multe ori petele s-au extins pe toată suprafața. În dreptul petelor se observă un mare număr de puncte negre proeminente, aglomerate sau dispuse în cercuri concentrice în jurul unui punct central (fig. 1, 2, 3, 4).

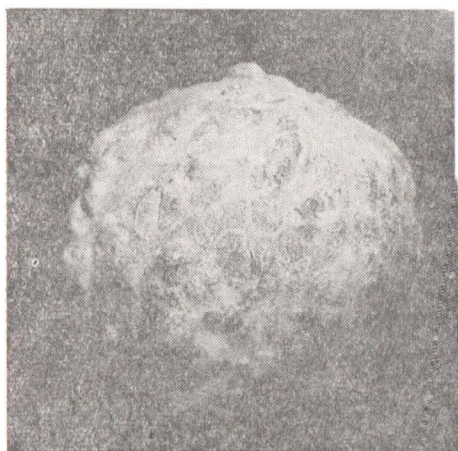

Fig. 1 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. pe *Cucurbita pepo* L. var. *verrucosa* (L.) Béguin

Fig. 2 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. pe *Cucurbita pepo* L. var. *aurantia* (Willd.) Béguin

Gradul de atac și evoluția bolii pe fructe în timpul păstrării pot fi corelate cu gradul de maturitate al fructelor în momentul recoltării. Pe fructele recoltate la deplină maturitate, boala a evoluat mai lent și de cele mai multe ori a stagnat în stadiu de pete izolate, iar frecvența atacului a fost scăzută. În cazul cînd fructele nu erau mature la recoltare, simptomele au apărut de timpuriu în perioada de păstrare, evoluînd foarte repede. În cîteva zile petele au acoperit fructele în întregime, iar în stadiul final s-a produs înmuierarea lor începînd din interiorul fructului.

Evoluția bolii a fost evident influențată și de temperatură. La fructele ținute în încăperi cu temperatură sub 22°C, simptomele au apărut abia spre sfârșitul iernii.

În numeroasele secțiuni efectuate prin pericarp în porțiunile atacate, nu s-au pus în evidență lagăre cu conidii, ci doar niște formațiuni scleroțiale de 120—450 μ diametru, cu o structură pseudoparenchimatică,

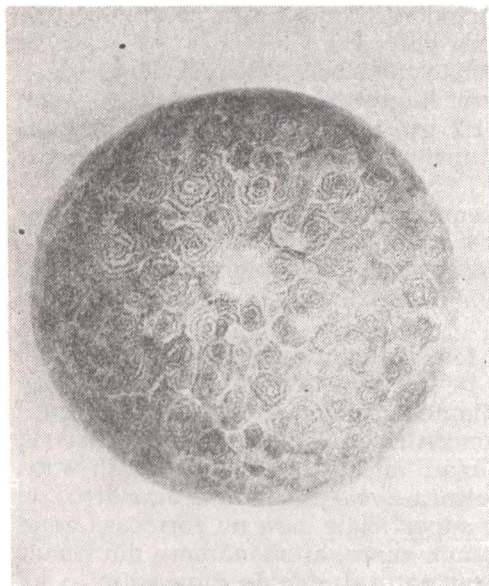

Fig. 3 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. pe *Cucurbita pepo* L. var. *aurantia* (Willd.) Béguin

Fig. 4 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. pe *Cucurbita pepo* L. var. *pyxidaris* (Durch.) Lam. et DC

alcătuite din celule mai mult sau mai puțin poliedrice sau turtite, de dimensiuni diferite cu o membrană groasă, brună întunecat. Pe tegumentul seminal și pe semințe pe pulpa fructelor, am constatat prezența unui mare număr de puncte negre asemănătoare ca formă cu cele de pe suprafața fructelor și cu aceeași structură (fig. 5).

La unele exemplare în pulpa fructelor s-au format și acervuli cu un mare număr de conidii.

Acervulii sînt de formă circulară sau neregulată, prezintă un număr mic de țepi (1—3), de culoare brună cu 2—4 pereți transversali, îngustați la vîrf, de 50—125 μ lungime. Adeseori, însă acervulii sînt lipsiți de țepi.

Condițiile pe toate cele trei varietăți de plante gazdă sînt asemănătoare din punct de vedere morfologic și biometric. Ele sînt de culoare

Fig. 5 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. pe semințe de *Cucurbita pepo* L. var. *verrucosa* (L.) Béguin

roz în masă și incolor atunci când sînt izolate, cilindrice sau alungit ovate, drepte, mai rar ușor curbate rotunjite la ambele capete, sau uneori cu un capăt îngustat, de $10-16 (20) \times 3-5 \mu$.

ASPECTE CULTURALE ALE CIUPERCII

Ciuperca a fost izolată în culturi pure de pe toate cele trei varietăți de plante gazdă menționate, urmărindu-se comparativ, creșterea coloniilor, aspectul culturilor și fructificarea ciupercii.

Mediile de cultură folosite au fost următoarele : extract de cartof + + glucoză 20% + agar ; extract de cartof + glucoză + peptonă 20% + agar și un mediu sintetic din $\text{SO}_4\text{MgH}_2\text{O}$ 1,2 g/o ; $\text{PO}_4\text{H}_2\text{K}$ 2,7 g/o ; Peptonă 2 g/o ; Glucoză 2,80% ; agar 2%. Culturile au fost păstrate la temperatura de 23—25°C.

Nu s-au înregistrat diferențe semnificative între culturile provenite de la cele trei varietăți de plante gazde, crescute pe același mediu. De asemenea, aspectul culturilor a fost același fie că ele au provenit din formațiunile scleroțiale de pe suprafața fructelor și a semințelor, sau din conidiile formate în pulpa fructelor.

În schimb, creșterea ciupercii a fost influențată în mod evident de compoziția mediilor utilizate. Astfel, pe mediu sintetic, după 7 zile de la însămînțare, cultura avea 5,5 cm diametru, culoare cenușie, cu numeroase puncte negre situate în zone concentrice. Conidiile s-au format în număr foarte mic. Pe cartof-glucoză-agar, miceliu s-a dezvoltat în strat subțire, foarte aderent de substrat. Cultura avea tot 5,5 cm diametru, de culoare roz-portocalie cu puncte negre, superficiale care nu formează zone ca la varianta precedentă. Conidii în număr mare, asemănătoare din punct de vedere morfologic cu cele pe substrat natural, dar de dimensiuni ceva

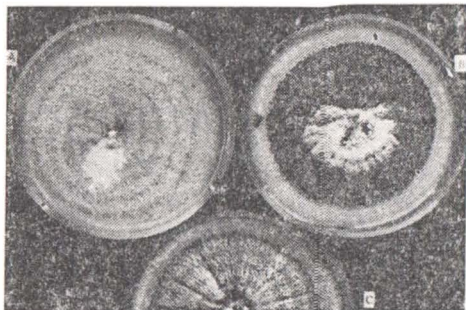

Fig. 6 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. :

A — pe mediu sintetic ; B — pe cartof-glucoză ; C — pe cartof-glucoză-peptonă

mai mari. Pe cartof-glucoză-peptonă-agar, diametrul culturii în a șaptea zi era de 5,8 cm, deci viteza de creștere a ciupercii a fost puțin mai mare. Cultura este de culoare roz — albicioasă, ondulată, miceliu formează un strat subțire, pe suprafață prezintă numeroase puncte negre situate în zone concentrice (fig. 6). Conidii foarte multe, asemănătoare cu cele de pe mediu cartof-glucoză. Punctele negre formate pe cele trei medii de cultură, în cea mai mare parte sînt lipsite de țepi, unele însă, prezintă un număr mic de țepi, caracteristici pentru *Colletotrichum lagenarium*.

ACȚIUNEA DIFERITELOR PRODUSE FITOFARMACEUTICE ASUPRA CIUPERCII

Au fost testate cinci produse fungicide prin două metode, rezultatele fiind sintetizate în tabelul nr. 1.

1. Metoda încorporării fungicidului în mediu.

La mediul de bază (cartof-glucoză-peptonă-agar), s-a adăugat fungicidul de experimentat, apoi s-a repartizat în vase Petri de 8 cm dia-

metru. În centrul vaselor de cultură s-a depus un fragment, de trei cm în diametru, dintr-o cultură de opt zile. Efectul fungicidelor asupra ciupercii s-a apreciat pe baza vitezei de creștere a culturilor pe diferitele variante, comparate cu varianta martor.

2. Metoda difuziunii fungicidului în mediu.

Pe suprafața mediului de cultură s-a însămânțat o suspensie de conidii, apoi în centru s-a depus o rondelă din hirtie de filtru îmbibată în prealabil în suspensia de fungicid pentru testat. Toxicitatea fungicidelor, în acest caz, se apreciază după lățimea zonei de inhibiție care se formează în jurul rondelei.

Tabelul nr. 1

Toxicitatea unor produse fitofarmaceutice asupra ciupercii *Colletotrichum lagenarium*

Varianta	Concentrația, %	Metoda difuziunii Zona de inhibiție cm*	Metoda încorporării Diametrul culturii cm*
Benlate	0,05	0,0	3,5
	0,02	0,0	3,5
Captan	0,3	1,1	0,0
	0,1	1,0	0,0
Du-ter	0,3	0,6	0,0
	0,1	0,5	0,0
Oxiclorură de cupru	0,3	0,0	1,8
	0,1	0,0	1,9
T.M.T.D.	0,2	0,6	0,0
	0,1	0,6	0,0
Martor netratat	—	0	5,2

* În tabel sînt înscrise rezultatele după nouă zile de la însămînțare, cifrele reprezentînd media a trei repetiții.

Toate produsele experimentate s-au dovedit toxice pentru *Colletotrichum lagenarium*. Cea mai mare toxicitate au prezentat produsele : T.M.T.D., Du-ter, și Captan. În toate cele trei repetiții, pe mediul în care s-au încorporat aceste produse ciuperca nu a crescut deloc, iar în variantele în care s-a utilizat metoda difuziunii, culturile au prezentat o zonă de inhibiție ce a variat între 0,6 și 1,1 cm.

În variantele cu Oxiclorură de cupru încorporată în mediu, miceliul a crescut în strat foarte subțire, aderent la substrat, culturile avînd un diametru de 1,8—1,9 cm, față de 5,2 cm la varianta martor. Toxicitatea cea mai scăzută s-a înregistrat la variantele cu Benlate, la care diametrul culturii a fost de 3,5 cm.

Probele cu privire la efectul fungicidelor asupra germinării semințelor au arătat că produsele Du-ter, T.M.T.D. și Captan, care au dovedit

un înalt grad de toxicitate asupra ciupercii, nu influențează negativ germinarea.

CONCLUZII

Pe fructele de *Cucurbita pepo* L. var. *Verrucosa* (L.) Béguin, var. *aurantia* (Willd.) Béguin, var. *pyxidaris* (Duch.) Lam. et. D.C. în timpul păstrării, antracnoza se manifestă prin simptome foarte diferite de cele de pe plantele vii. În locul lagărelor de conidiofori și conidii se formează strome negre, în mod obișnuit lipsite de peri, situate sub epicarp, în pulpa fructelor, pe tegumentul seminal și pe semințe. Cu toate deosebirile de manifestare a bolii, caracterele morfologice, biometrice și culturale ale ciupercii, ne duc la concluzia că agentul patogen este tot *Colletotrichum lagenarium* (Passer). Ell. et Halst. care atacă Cucurbitaceele în perioada de vegetație dar este desigur o formă biologică cu un grad mai mare de saprofitism.

Boala poate fi transmisă de la un an la altul prin semințele infectate, sau prin miceliu de rezistență de pe resturile atacate, rămase pe câmp. În perioada de vegetație propagarea infecțiunii se face prin conidii ce se răspîndesc prin vînt. Infecțiunea fructelor are loc în câmp și progresează în timpul păstrării fructelor. Intensitatea atacului și evoluția bolii sînt în strînsă dependență de gradul de maturitate al fructelor la recoltare.

Prin testarea unor fungicide s-a constatat o toxicitate foarte ridicată a produselor : Captan, Du-ter, T.M.T.D. față de *C. lagenarium*. Aceste produse nu au acțiune negativă asupra germinării semințelor și deci pot fi utilizate cu succes în prevenirea și combaterea bolii.

BIBLIOGRAFIE

1. BONTEA V., *Ciuperci parazite și saprofite din Republica Populară Română*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1953.
2. CHANEOGNE M., GREDT M., *Etude du laboratoire de l'efficacité fongicide du bénomyl*, Phytiatr. Phytopharm. vol. 18, nr. 1, 1969.
3. EDGERTON C. W., *Effect of temperature of Glomerella*, Phytopathology, 5, nr. 5, 1915.
4. ISHIDA N. and AKAI S., *Relation of temperature to germination of conidia and appressorium formation in Colletotrichum lagenarium*, Mycologia, Vol. 61, nr. 2, pag. 382—387, 1969.
5. SĂVULESCU TR. și colab., *Starea fitosanitară din România*, București, 1930—1931.
6. SĂVULESCU TR., SANDU VILLE C., *Beitrage zur Kenntnis der micromyceten Rumäniens* Hedwigia, 75, 3—4, 1935.
7. SCHMIEDEKNECHT M., *Beitrag zur Morphologie und cytologie von Colletotrichum atramentarium* (B. et Br.) Taub., Phytopathologische Zeitschrift, Band 29, Heft 3, pag. 339—345, 1957.
8. VASILIEVSKI N. I., KARAKULIN B. P., *Parazitnie nesovershenie gribi*. Melanconiales, Izd. Akad. Nauk SSSR, Moscova—Leningrad II, 1950.

CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE ANTHRACNOSIS IN CUCURBITACEAE

S u m m a r y

The attack of the fungus *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) El. et Halst. is reported in three *Cucurbita pepo* L. Varieties : *verrucosa* (L.) Béguin, *aurantia* (Willd.) Bégun and *pyxidaris* (Duch.) Lam. et DC.

The fungus attacks the fruits, resulting in their decomposition during preservation. The disease symptoms, the morphologie characteristics the cultural aspects are described, as well as some data about the fungus biology.

On ground of some phytopharmacological product tests recommendations are made for preventing and controlling the disease.

Facultatea de biologie București
Laboratorul de fitopatologie
Primit în redacție la 23.II.1978

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA MICROMICETELOR PARAZITE DIN MASIVUL IEZER — PĂPUȘA

ANGHEL RICHÎTEANU

Din materialul micologic inserat pe herbarul Facultății de învățămînt pedagogic a Institutului de învățămînt superior din Pitești și recoltat de noi din zona Masivului Iezer — Păpușa între anii 1967—1973 facem cunoscute 50 de specii de micromicete aparținînd ordinelor *Chytridiales* (4 sp.), *Peronosporales* (22 sp.), *Taphrinales* (1 sp.), *Erysiphales* (22 sp.) și *Meliolales* (1 sp.), parazite pe 65 specii de plante-gazdă. Trei dintre acestea (*Synchytrium myosotidis* Kühn, *Podosphaera aucupariae* Erikss. și *Meliola niessleana* Wint.) sînt semnalate pentru prima dată în micoflora țării noastre.

În cadrul genurilor speciile sînt prezentate în ordine alfabetică iar cele noi sînt însoțite de desene și de scurte descrieri.

— *Synchytrium anemones* Woron. pe *Anemone nemorosa* L., com. Albești de Muscel, satul Bughea de Sus, 28.IV.1969.

— *Synchytrium anomalum* Schroet. pe *Rumex arifolius* All., Valea Piriului Iezerului, 5.IX.1967.

— *Synchytrium myosotidis* Kühn in Fungi europ. 1177, Hedwigia 7 : 125, 1869.

Cruste hipofile, brun-roșiaticice, predominant în dreptul nervurilor. Akinetosporangi solitari sau agregati, pînă la 5 într-o celulă, sferici, ovoidali sau elipsoidali, de $60\text{--}140 \times 55\text{--}130\ \mu$, cu conținut granular, galben-roșiatic. Episorul brun, neted, gros de $4\text{--}6\ \mu$ este acoperit de un strat de resturi brunii-roșiaticice (fig. 1).

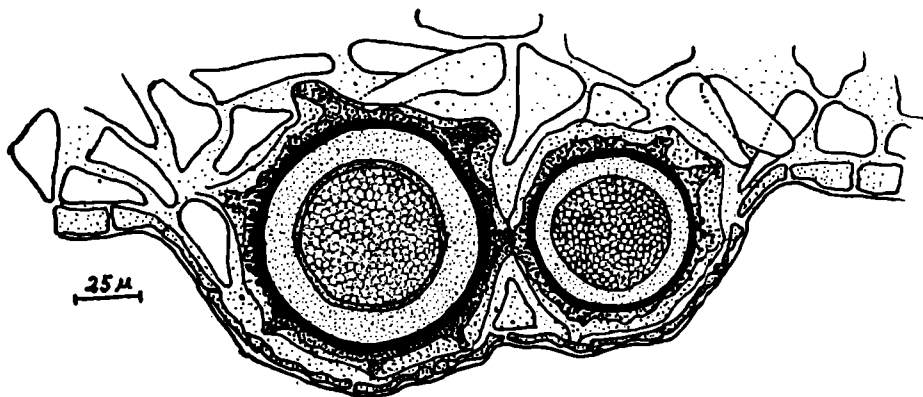

Fig. 1 — *Synchytrium myosotidis* Kühn, akinetosporangi

- Pe frunze de *Myosotis sylvatica* L., Valea Largă, 10.X.1971, 29.VII.1973.
- *Physoderma vagans* Schroet. pe *Caltha laeta* S., Ny et Ky, Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967.
- *Albugo candida* (Pers. ex. Fr.) O. Kuntze pe *Capsella bursa-pastoris* (L.) Med., Valea Rîului Tîrgului la cabana Voina, 5.VII.1967; pe *Cardaminopsis arenosa* (L.) Hay., Valea Rîului Doamnei la Gura Văilor, 9.VI.1970.
- *Plasmopara pusilla* (de Bary) Schroet. pe *Geranium pratense* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.
- *Plasmopara umbelliferarum* (Casp.) Schroet. ex Wartenw. pe *Aegopodium podagraria* L., comuna Bughea de Jos, 28.IV.1969; pe *Ligusticum mutellina* (L.) Cr., Vîrful Roșu, alt. cca 2370 m, 6.VIII.1970; pe *Pimpinella saxifraga* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.
- *Bremia lactucae* Regel pe *Carduus personata* (L.) Jacq., Valea Largă, 9.VIII.1967, Valea Pîrîului Iezerului, 5.VIII.1970; pe *Hieracium aurantiacum* L., Muntele Găinațul Mare, 10.VIII.1967; pe *Hypochoeris radicata* L., Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.
- *Peronospora aestivalis* Syd. pe *Medicago lupulina* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.
- *Peronospora alta* Fuck. pe *Plantago major* L., Valea Rîușorului, 3.IX.1968, Valea Calului, 10.VII.1969.
- *Peronospora calotheca* de Bary pe *Galium odoratum* (L.) Scop. (*Asperula odorata* L.), Izvorul Podurilor, 23.V.1969.
- *Peronospora chrysosplenii* Fuck. pe *Chrysosplenium alternifolium* L., Valea Bratiei la sectorul forestier Plaiul Lung, 29.IV.1969, Izvorul Podurilor, 23.V.1969, Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969.
- *Peronospora conferta* (Ung.) Ung. pe *Cerastium fontanum* Baumg. ssp. *triviale* (Link) J alas, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.
- *Peronospora dentariae* Rabenh. pe *Cardamine bulbifera* (L.) Cr., Valea Bratiei la sectorul forestier Plaiul Lung, 29.IV.1969, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970; pe *Cardamine flexuosa* With, Valea Brătioarei la „Casa Gane”, 3.VII.1967, Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969, Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.
- *Peronospora dentariae-macrophyllae* Gäum. pe *Cardamine glanduligera* O. Schwartz (*Dentaria glandulosa* L.), Valea Bratiei la sectorul forestier Plaiul Lung, 29.IV.1969.
- *Peronospora ficariae* L. R. Tul. ex de Bary pe *Ranunculus ficaria* L. (*Ficaria verna* Huds.), Valea Brătioarei, 29.IV.1969, Valea Bratiei, 29.IV.1969.
- *Peronospora grisea* (Ung.) Ung. pe *Veronica beccabunga* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967, Valea Calului, 10.VII.1969; pe *Veronica serpyllifolia* L., Valea Văsalatului, 9.VI.1970; pe *Veronica latifolia* L., Muntele Găinațul Mare, 9.VIII.1967, Valea Largă, 9.VIII.1967, Valea Bătrînei, 5.IX.1967.
- *Peronospora lamii* A. Br. pe *Lamium maculatum* L., Valea Largă, 10.VI.1968.
- *Peronospora myosotidis* de Bary pe *Myosotis sylvatica* (Ehrh.) Hoffm., Valea Largă, 9.VIII.1967.
- *Peronospora potentillae* de Bary pe *Potentilla ternata* K. Koch, Plaiul lui Pătru, 5.VII.1967, Valea Pîrîului Iezerului, 5.IX.1967.
- *Peronospora ranunculi* Gäum. pe *Ranunculus repens* L., Pîrîul Maldărului, 23.V.1969.
- *Peronospora rorippae-islandicae* Gäum. pe *Rorippa armoracioides* (Fsch.) Fuss var. *pinnatifida* (Fsch.) Borb., Valea Largă, 9.VIII.1967.
- *Peronospora rumicis* Corda pe *Rumex acetosa* L., Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.
- *Peronospora sisymbrii-officinalis* Gäum. pe *Sisymbrium officinale* (L.) Scop., satul Podul Dîmboviței, 18.X.1969.
- *Peronospora sordida* Berk. et Br. pe *Scrophularia nodosa* L., Valea Largă, 9.VIII.1967.
- *Peronospora urticae* (Lib.) Casp. pe *Urtica dioica* L., Valea Bătrînei, 5.VIII.1970.
- *Taphrina tosquinetii* (Westend.) Magn. pe *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.
- *Erysiphe aquilegiae* (DC.) Mérat pe *Caltha laeta* S., N. et Ky., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967, Cheile Dîmboviței, 26.X.1971.
- *Erysiphe artemisiae* Grev. pe *Artemisia absinthium* L., Podul Dîmboviței, 18.X.1969; pe *Artemisia vulgaris* L., Podul Dîmboviței, 18.X.1969.
- *Erysiphe asperifolium* Grev. pe *Pulmonaria officinalis* L., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

— *Erysiphe cichoracearum* (DC.) M érat pe *Cirsium oleraceum* (L.) Scop., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970 ; pe *Hyoscyamus niger* L., Valea Rîului Tîrgului lîngă Lerești, 14.X.1968.

— *Erysiphe depressa* (Wallr.) Schlecht. pe *Arctium tomentosum* Mill., Valea Dîmboviței la Valea lui Ivan, 5.IX.1968.

— *Erysiphe galeopsidis* (DC.) M érat pe *Stachys sylvatica* L., Valea Dîmboviței la Sătîcul de Sus, 5.IX.1968.

— *Erysiphe graminis* (DC.) M érat pe *Dactylis glomerata* L., Valea Rîului Tîrgului sub Muntele Lalu, 14.X.1968 ; pe *Poa annua* L., comuna Lerești pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.

— *Erysiphe heraclei* (DC.) St.-Am. pe *Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Erysiphe hyperici* (Wallr.) Blumer pe *Hypericum maculatum* Cr., Valea Rîușorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969.

— *Erysiphe polygoni* (DC.) St.-Am. pe *Rumex acetosella* L., comuna Lerești pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.

— *Erysiphe sordida* Junell pe *Plantago major* L., comuna Lerești, 14.X.1968.

— *Erysiphe ulmariae* Desm. pe *Filipendula hexapetala* (L.) Gilib., comuna Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Erysiphe valerianae* (Jacz.) Blumer pe *Valeriana sambucifolia* Mikan, Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Microsphaera astragali* ([DC.] M érat) Trev., pe *Astragalus glycyphyllus* L., comuna Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Microsphaera divaricata* ([Wallr.] Link) L év. pe *Frangula alnus* Miller, Plaiul Munțișorului, 23.V.1969.

— *Microsphaera penicillata* ([Wallr.] Fr.) L év. pe *Alnus incana* (L.) Moench, Cheile Dîmboviței, 18.X.1969, 26.IX.1971.

— *Microsphaera viburni* (Duby) Blumer pe *Viburnum opulus* L., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

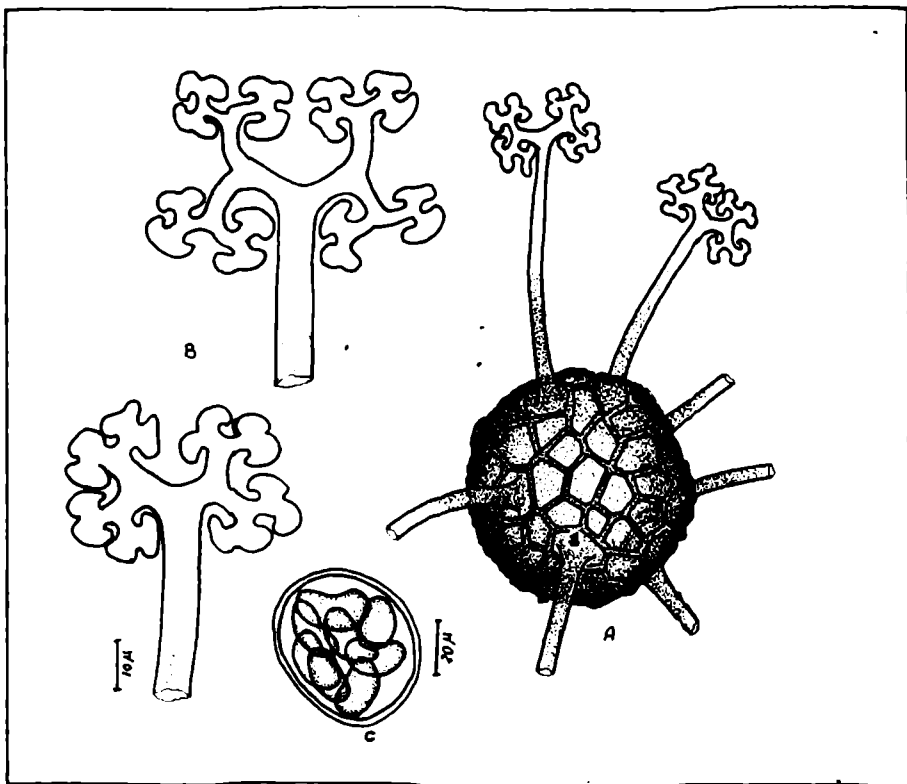

Fig. 2 — *Podosphaera aucupariae* Erikss. :
A — cleistotecele ; B — apendici ; C — ască cu ascospori

— *Phyllactinia guttata* ([Wallr.] Fr.) Lév. pe *Alnus incana* (L.) Moench, comuna Dragoslavele, 15.X.1968, Cheile Dimboviței, 17.X.1969; pe *Betula pendula* Roth, comuna Dragoslavele, 15.X.1968; pe *Corylus avellana* L., Muntele Lalu, 14.X.1969, Podul Dimboviței, 5.IX.1968, comuna Dragoslavele, 15.X.1968, Cheile Dimboviței, 17.X.1969; pe *Fagus sylvatica* L., comuna Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Podosphaera aucupariae* Erikss., F. par. Scand. 233, 1886.

Miceliu foarte slab dezvoltat pe partea inferioară a frunzelor. Conidii în lanțuri, de $22-28 \times 11-18 \mu$. Cleistotecii sferice, de 60—81 diametru, cu 3—6 apendici dispuși ecuatorial, de 1,5—3 ori mai lungi decât diametrul cleistoteciiilor, bruni la bază, la vîrf hialini și de 4—6 ori dichotomic ramificați (fig. 2 A, B). Asce ovoidale cu 6—8 ascospori elipsoidali, hialini, de $16-24 \times 10-16 \mu$ (fig. 2 C).

Pe frunze de *Sorbus aucuparia* L., Cheile Dimboviței, 17.X.1969, 26.IX.1971.

— *Sphaerotheca fugax* Penz. et Sacc. pe *Geranium phaeum* L., Cheile Dimboviței, 17.X.1969.

— *Sphaerotheca fuliginea* (Schlecht. Fr.) Poll. pe *Veronica chamaedrys* L., Valea Dimboviței la Valea lui Ivan, 4.IX.1968.

— *Sphaerotheca melampyri* (L.) Junell pe *Euphrasia stricta* Wollf. em. Host., Valea Rîului Tîrgului lingă Lerești, 4.VIII.1970; pe *Melampyrum sylvaticum* L., Cheile Dimboviței, 18.X.1969.

— *Meliola niessleana* Wint. in Hedwigia 24 : 260, 1885 (fig. 3, 4).

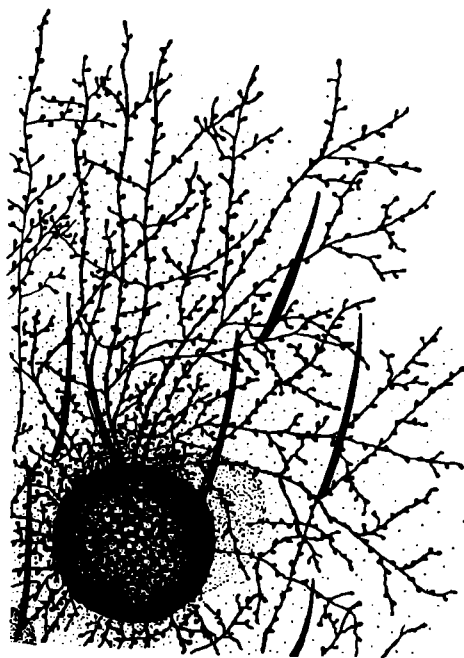

Fig. 3 — *Meliola niessleana* Wint., miceliu cu sete și ascocarp

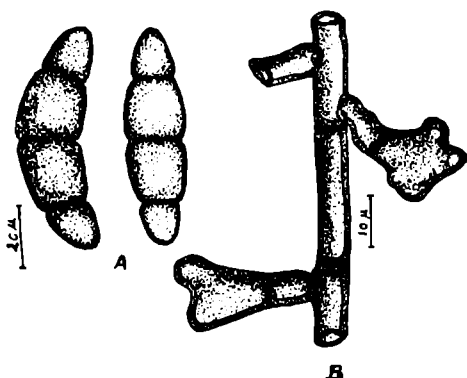

Fig. 4 — *Meliola niessleana* Wint. :
A — ascospori; B — hifă cu hipopodii

Miceliu ectotrof formînd pete negre, neregulate pe ambele fețe ale frunzelor, alcătuit din hife brun-întunecate, de cca 7μ grosime, cu pereți îngroșați, septate și foarte ramificate, constituind o rețea compactă, cu numeroase hifopodii scurte, dispuse altern, fiecare cu o celulă bazală scurtă și cu un capăt mai umflat, măciucat, unghiulos sau lobat, de $21-25 \times 14-17 \mu$. Miceliu cu sete rigide, erecte, negre, de cca 1 mm înălțime. Ascocarpi globuloși, negri, de cca 300—350 μ diametru, cu asce oblongi, de $90-100 \times 25-30 \mu$. Ascele cu 2—4 ascospori bruni, eliptic-fusi-formi, drepiți sau ușor curbați, de $50-70 \times 16-20 \mu$, 3-septați și ușor strangulați în dreptul septelor.

Pe frunze de *Vaccinium vitis-idaea* L., Valea Pîriului Iezerului, 5.VIII.1970.

BIBLIOGRAFIE

1. AINSWORTH G. C., „*Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi*“, 6th ed. Commonw. Myc. Inst., Kew, Surrey, England, 1971.
2. BLUMER S., „*Echte Mehltäupilze (Erysiphaceae)*“, Veb Gustav Fischer Verlag, Jena, 1967.
3. BONTEA V., „*Ciuperci parazite și saprofite din Republica Populară Română*“, Edit. Acad. R.P.R., București, 1953.
4. DENNIS R. W. G., „*British Ascomycetes*“, Cramer, Weinheim, 1968.
5. FISCHER A., „*Die Pilze. IV. Phycomycetes*“, pp. 383—490. Kummer, Leipzig, 1892.
6. GÄUMANN E. A., *Beiträge zu einer Monographie der Gattung Peronospora Corda*. Beitr. Kryptog. Schweiz, 5 : 1—360, 1923.
7. GJAERUM N. B., *The Genus Taphrina Fr. in Norway*. Nytt Mag. Bot., 11 : 5—26, 1964.
8. GUSTAVSSON A., *Some species of the genera Peronospora and Pseudoperonospora new to Sweden*. Bot. Not. 1 : 48—64, 1953.
9. GUSTAVSSON A., *Studies on Nordic Peronosporas. I. Taxonomic revision, II. General account*. Opera bot. 3 : 1—271 ; 1—61, 1959.
10. HIRATA K., „*Host Range and Geographical Distribution of the Powdery Mildews*“. Niigata Univ., Niigata, 1966.
11. JORSTAD I., *The Phycomycetous genera Albugo, Bremia, Plasmopara and Pseudoperonospora in Norway, with an appendix containing unpublished finds of Peronospora*. Nytt Mag. Bot. 11 : 47—82, 1964.
12. JUNELL L., *Erysiphaceae of Sweden*. Symb. bot. Upsal. 19(1) : 1—117, 1967.
13. KARLING J. S., *The Genus Physoderma (Chytridiales)*. Lloydia 13, 1950.
14. KARLING J. S., „*Synchytrium*“. Academic Press, New York, 1964.
15. KOCHMAN J., MAJEWSKI T., *Peronosporales in „Grzyby (Mycota)“ IV. Phycomycetes*. Warszawa, 1970.
16. OSIPIAN L. L., „*Peronosporovîe gribi*“. Micoflora Armianskoi S.S.R., T. 1, Erevan, 1967.
17. RAMSFJELL T., *Distribution of the Genus Peronospora in Norway*. Nytt Mag. Bot. 8 : 147—178, 1960.
18. RICHÎTEANU A., *Studiul micromicetelor din' Masivul Iezer — Păpușa*. Microbiologia 2 : 113—129, 1971.
19. RICHÎTEANU A., STANCU R., *Observații micofloristice și ecologice asupra micromicetelor din Masivul Iezer — Păpușa*. Revista muzeelor și monumentelor, 4 : 65—70, 1976.
20. RICHÎTEANU A., STANCU R., *Aspecte ecologice și fitopatologice privind micromicetele parazite din Masivul Iezer — Păpușa*. Revista muzeelor și monumentelor, 5 : 57—63, 1976.
21. SANDU-VILLE C., „*Ciupercile Erysiphaceae din România*“, Edit. Acad. R.S.R. București, 1967.
22. SĂVULESCU TR., SĂVULESCU O., *Studiul morfologic, biologic și sistematic al genurilor Sclerospora, Basidiophora, Plasmopara și Pseudoplasmopara*. Bull. Științ. Acad. R.P.R., Sect. St. biol. 3(3) : 327—457, 1951.
23. SĂVULESCU TR., SĂVULESCU O., *Peronosporaceele din R.P.R.*, Lucr. Grăd. Bot. București, 1963, pp. 1—146, 1964.
24. SKALICKÝ V., *Studie o parasitické čeledi Peronosporaceae. I*. Preslia 26 : 123—138, 1954.
25. SKALICKÝ V., *Studie o parasitické čeledi Peronosporaceae. II*. Ces. Mycol. 8 : 176—179, 1954.
26. SKALICKÝ V., *Taxonomie der Gattungen der Familie Peronosporaceae*. Preslia 38 : 117—129, 1966.
27. STEVENS F. L., *The Meliolineae. I*. Ann. Mycol. (Berlin) 25 : 405—469, 1927.
28. STEVENS F. L., *The Meliolineae. II*. Ann. Mycol. (Berlin), 26 : 165—383, 1928.
29. ULIANISCEV V. I., *Microflora Azerbaidžana. IV. Peronosporovîe gribi*. Baku, 1966.
30. VIENNOT-BOURGIN G., *Mildious, Oidiums, Caries, Charbons, Rouilles des plantes de France*. (= Encycl. Mycol. 26—27), Paris, 1956.
31. YERKES Jr. W. D., C. G. SHAW, *Taxonomy of the Peronospora species on Cruciferae and Chenopodiaceae*. Phytopathology 49 : 499—507, 1959.

CONTRIBUTIONS TO THE KNOWLEDGE
OF THE PARRASITIC MICROFUNGI
OF THE IEZER — PĂPUȘA MASSIF

S u m m a r y

This survey of the parasitic microfungi of the Iezer — Păpușa Massif is mainly based on studies during the six years 1967—1973. 50 species parasitic on 65 hosts are reported of which 4 belong to *Chytridiales*, 22 to *Peronosporales*, 1 to *Taphrinales*, 22 to *Erysiphales*, and 1 to *Meliolales*. Three species, *Synchytrium myosotidis* Kühn, *Podosphaera aucupariae* Erikss., and *Meliola niessleana* Wint., new to the Romanian flora, are described and illustrated.

Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
Primit în redacție la 10 aprilie 1977

OBSERVAȚII PRIVIND CREȘTEREA ȘI DEZVOLTAREA PUIEȚILOR DE FAG ÎN PROCESUL DE SUCCESIUNI IERBOASE DIN BAZINUL RÎUL-DOAMNEI

ILEANA BUICULESCU, N. ROMAN

În condiții naturale, schimbările calitative ale structurii fitocenozelor ajunse la un anumit echilibru dinamic se produc foarte lent în timp și spațiu. În urma intervențiilor antropice asupra grupărilor vegetale, cum sînt : desțelenirea, defrișarea, etc., se întrerupe brusc evoluția naturală a acestora, determinînd revenirea lor la un stadiu anterior și inferior ca dezvoltare, în cadrul unor condiții ecologice total diferite. Schimbările înregistrate de covorul vegetal, în scopul refacerii vegetației inițiale, se încadrează în categoria succesiunilor secundare.

În tratamentul cu tăieri rase, prin eliminarea arborilor, veriga de bază ce asigură funcționalitatea pădurii ca biosistem, autoreglarea nu mai poate funcționa în timp util pentru instalarea unei noi generații în vederea continuității pădurii. Refacerea pădurii este compromisă dacă nu se ține seama de acțiunea unor legi biologice și nu se aplică un minimum de măsuri culturale, capabile să sprijine actul regenerării.

Dinamica și succesiunile fitocenozelor din tăieturi prezintă interes atît din punct de vedere științific (biologic) cît și practic, pentru sectorul silvic, interesat în reușita procesului de refacere a pădurilor.

În țara noastră, tipologia parchetelor, succesiunea și repartizarea lor pe un anumit teritoriu în funcție de caracteristicile factorilor fizico-geografici sînt relativ bine studiate, mai ales pentru molidișuri și mai puțin pentru fâgete, amestecuri montane, etc. Sînt însă insuficient abordate studiile privind evoluția fitocenozelor din parchete în strînsă legătură cu tipul pădurii de origină și cel viitor și mai ales cunoașterea în detaliu a mecanismelor care stau la baza constituirii lor, dinamica înierbării terenurilor defrișate, biologia speciilor ierboase colonizatoare, relațiile care se stabilesc între acestea și puietii speciilor forestiere din regenerări și plantații. Astfel de cercetări se execută în perimetre fixe unde observațiile încep imediat după efectuarea tăierii și se desfășoară la intervale regulate pe parcursul mai multor ani.

Din primăvara anului 1974, colectivul nostru inițiază un studiu de staționar la Izvorul Rusului (Bazinul Rîul Doamnei), pe locul unui arboret de fag de productivitate superioară cu floră de mull, defrișat în iarna anului 1973/1974. Suprafețele permanente de cercetare au fost amplasate la originea Izvorului Rusului, pe un versant cu expoziție nord-vestică, cu înclinație de 40—45°C, cu solul brun acid și la altitudinea de 1 050 m.

Vegetația regiunii aparține subetajului pădurilor de fag ce se desfășoară pe relieful dealurilor premontane și subcarpatice. De-o parte și de alta a versanților Izvorului Rusului, relieful este foarte dezordonat ca urmare a intenselor alunecări, în majoritate stabilizate sau în curs de stabilizare. Media anuală a precipitațiilor în zona Bahna Rusului este de 860,4 mm, cu caracter mai pluvial pe timpul verii (maximele ating 518,5 mm), iar temperatura medie anuală este în jur de 8,1°, ceea ce plasează regiunea în categoria celor fără deficit de apă în sol și cu caracter echilibrat al regimului termic.

Abundența izvoarelor, a lacurilor de glimee și precipitațiile destul de însemnate determină aici un topoclimat suficient de umed, unde s-au putut dezvolta păduri viguroase de fag. Cea mai mare parte a acestor făgete au fost defrișate. Ele sînt alcătuite aproape exclusiv din fag (*Fagus sylvatica*), în amestec cu mult *F. taurica* și *F. orientalis*, care împreună cu elemente sudice din stratul ierbos (*Galium kitaibelianum*, *Aremonia agrimonioides*), întîlnite relativ constant, pledează în favoarea apartenenței lor la cercul de afinitate al asociației *Galio (kitaibelii)-Fagetum*, mult răspîndit în pădurile regiunii subcarpatice dintre Ialomița și Olt.

Deși în problema abordată au fost urmărite aspecte deosebit de variate legate de structura vegetației ce se înfiripă în tăieturi ne vom limita să prezentăm numai unul singur, cu implicații majore în evoluția ulterioară a vegetației pe acest teren. Este vorba de modul de comportare al puietilor preexistenți și cei răsăriți în 1974, în noile condiții ecologice create și în raport cu desfășurarea procesului de colonizare vegetală a suprafeței despădurite.

Suprafețele de cercetare pe care s-a lucrat au fost delimitate pe același versant în următoarele variante :

— suprafața 1, cu latura de 20/20 m, totalizînd 400 mp, situată în jumătatea inferioară a pantei ;

— suprafața 2, cu latura de 25/25 m, totalizînd 625 mp, situată în partea superioară a pantei.

Ambele suprafețe însumează 1 025 mp, și se află la o depărtare de 100 m de pădurea netăiată. Cantitatea apreciabilă de material lemnos mare (crăci, trunchiuri, butuci), rămas după tăiere a fost îndepărtat și așezat în afara suprafețelor de cercetare. În degajare s-a avut în vedere ca litiera și materialul lemnos mărunt să nu fie deranjate (fig. 1).

Pentru asigurarea unei repartiții uniforme, terenul de lucru a fost caroiat prin plantarea în fiecare suprafață a 100 de țărushi, la distanțe egale, respectiv la 2 m, în suprafața 1 și la 2,5 m, în suprafața 2. Observațiile s-au efectuat lunar, din mai pînă în septembrie, la aceeași dată (intervalul 13—16 ale fiecărei luni), în suprafețe fixe de 0,5 mp, delimitate în jurul țărushilor, cu ajutorul unei rame de sîrmă, mobilă, așezată de fiecare dată în aceeași poziție. Suprafața analizată efectiv în urma celor o sută de ridicări însumează 50 mp, pentru fiecare stație.

Instrucțiunile privind exploatarea pădurilor prevăd o serie de reguli pentru protecție regenerărilor. S-a stabilit că regenerările sînt mai reușite iar prin exploatare se înregistrează pierderi mai mici, dacă semințișul se eliberează de arboretul matern la vîrste mai mici și dimensiuni reduse (15—80 cm, înălțime), iar la terminarea exploatarei să rămînă neprejudiciați minimum 3 puieti/mp.

În raport cu semințișul utilizabil se determină stadiul și reușita regenerării unui arboret prin gradul de populare cu puieti, exprimat în numărul de puieti pe unitate de suprafață și repartiția lor pe specii.

Fig. 1 — Materialul lemnos mărunț și litiera rămasă după degajarea terenului în primăvară

În perimetrele cercetate, semînțișul preexistent este format din puieti de fag sub 1 m. Din loc în loc se găsesc și puieti de brad (5—6 la 50 mp.), plantați pentru îmbunătățirea viitorului arboret. Densitatea și distribuția spațială a semînțișului este variabilă în cele două suprafețe. În luna mai, efectivul numeric al puietilor de fag de pe cei 50 mp analizați, este în prima suprafață de 91, iar în a doua de 317, ceea ce corespunde unei densități de 1,8 și respectiv de 6,3 puieti/mp. Frecvența cu care apar în ridicări este de 44% în parcela de la baza pantei și 63% în cea aflată în partea de sus a pantei, indicind o repartitie relativ puțin uniformă, mai ales în prima variantă. Numărul puietilor sănătoși de fag, prezenți la începutul primăverii, este potrivit valorilor identificate în cele două suprafețe de cercetare de 40 800 exemplare la hectar, corespunzînd astfel sub aspect numeric treptei de regenerare foarte bună. Constatăm că abundența numerică a puietilor se modifică puțin în cursul sezonului de vegetație, deoarece în luna septembrie se întîlnesc 90 puieti în suprafața 1 și 308 în suprafața 2, ceea ce indică o vitalitate ridicată a acestora în noile condiții de mediu.

Date interesante relevă și dinamica sezonieră a apariției plantulelor de fag în acest an. Răsărirea plantulelor de fag începe din mai și continuă eșalonat, cu intensitate sporită pînă la jumătatea lunii iunie, cînd ating cea mai mare densitate pe unitatea de suprafață (14,3 plantule/mp) corespunzătoare unui efectiv de 715 puieti pe 50 mp, situație întîlnită numai în prima variantă. Frecvența de 90% indică o repartizare foarte omogenă a plantulelor pe terenul defrișat (fig. 2). În suprafața a doua densitatea maximă este atinsă o lună mai tîrziu (la jumătatea lunii iulie) și corespunde valorii de 459 exemplare pe 50 mp. Densitatea mai mică de pe această suprafață este corelată și cu o dispersie spațială mai puțin uniformă decît în primul caz, frecvența lor fiind aici doar de 70%.

Spre sfârșitul lunii iulie procesul de germinare a jirului încetează, în acest sens avînd o contribuție și instalarea perioadei de secetă, care se menține pînă spre toamnă. În luna imediat următoare (august), după atingerea optimului de densitate, se înregistrează în ambele suprafețe o diminuare a numărului de plantule vii, fenomen care continuă în sens descendent pînă în septembrie, data ultimei noastre determinări. Pierderile de puietri se datoresc consumării lor de către vînat odată cu

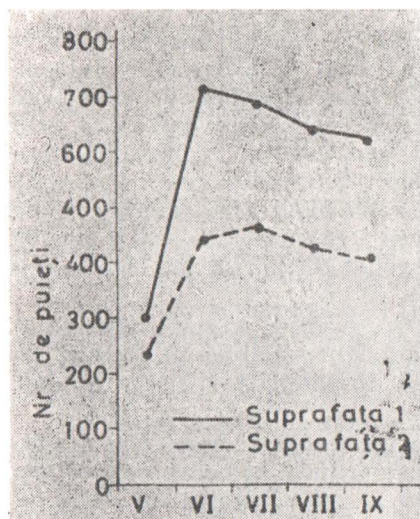

Fig. 2 — Dinamica numărului de plantule de fag apărute în 1974

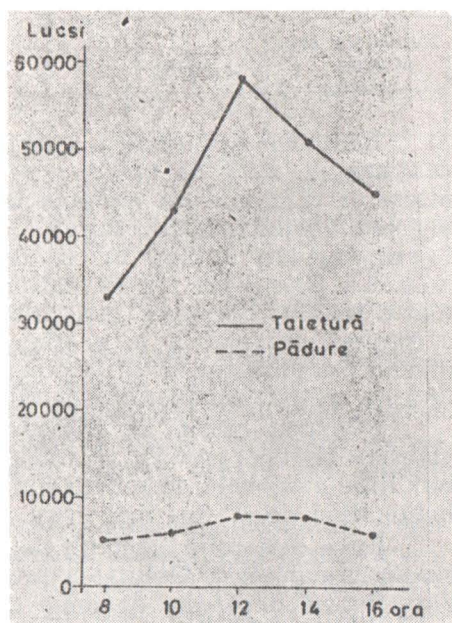

Fig. 3 — Variația diurnă a intensității luminii (iulie 1974)

plantule ierboase și mai ales uscării lor. Rata dispariției lunare variază între 18 și 43 exemplare, cea mai mare valoare fiind atinsă, în ambele cazuri, în cursul lunii august.

Reducerea densității plantulelor de fag este corelată însă cu o insensibilă diminuare a frecvenței, ceea ce influențează în mică măsură distribuția lor. Dacă în prima suprafață, în lunile iunie-iulie, frecvența maximă este 90%, ea scade în septembrie pînă la 86%, iar în suprafața a doua de la 70% (luna iulie) la 69%, în septembrie, ceea ce înseamnă că dispariția tinerelor plantule s-a realizat mai ales în porțiunile unde ele formau aglomerări.

În aprecierea unei regenerări naturale reușite prezintă importanță nu numai densitatea puietilor speciilor forestiere, ci și modul cum aceștia se dezvoltă, gradul lor de vitalitate. Pentru a evidenția acest ultim aspect, în septembrie am efectuat o serie de măsurători biometrice pe cîte 50 plantule tinere, atît din terenul defrișat cit și a celor de sub pădure. Rezultatele obținute le prezentăm în tabelul nr. 1. Constatăm că la plantulele din tăietură, valorile diferiților indici biometrici sînt superioare celor obținute la puietii dezvoltați la adăpostul pădurii.

Tabelul nr. 1

Elementele analizate	Înălțimea medie, cm	Grosimea medie, mm	Nr. total frunze/ 50 indivizi	Nr. frunze pe individ	Suprafața foliară totală, cmp	Suprafața medie a unei frunze, cmp	Greutatea uscată medie a unei frunze, g	Greutatea uscată medie a unui individ, g
Puietii de fag-tăiet	10,73	3,1	153	3,06	1438,25	9,28	0,397	0,497
Puietii de fag-pădure	8,09	1,6	103	2,06	987,75	9,59	0,196	0,122

Înălțimea mai mare a exemplarelor de pe terenul despădurit evidențiază un spor de creștere de 2,64 cm. Prin aplicarea testului „t” reiese că diferența de înălțime dintre cele două categorii de puiet de fag este distinct semnificativă. Acest spor se realizează mai ales prin lujerii de vară formați în cea de a doua creștere de la sfârșitul lunii iulie. La puietii de fag de sub pădure acest fenomen are o frecvență foarte redusă. Creșterea mai pronunțată în înălțime este corelată și cu o creștere apreciabilă în grosime a tulpinii; măsurătorile efectuate la nivelul coletului relevă că la puietii din parchet diametrul lor este dublu față de cel al exemplarelor de sub pădure.

Numărul mediu de frunze apărute în primul an de viață la o plantulă de fag, precum și suprafața foliară sînt valabile în funcție de condițiile staționale, la puietii din suprafața despădurită valoarea acestor indici fiind de 1,5 ori mai mare.

Între cele două categorii de puietii se înregistrează deosebiri și sub aspect gravimetric. Greutatea medie a unei frunze aparținînd puietilor din tăietură depășește de două ori pe cea a exemplarelor din pădure, iar biomasa individului, de patru ori.

Ritmul diferit de dezvoltare al celor două tipuri de puietii de fag care vegetează totuși în același climat general, se explică prin deosebirile pedoclimatice și de fitomediul din stațiunile respective.

După îndepărtarea arborilor de pe terenul despădurit se modifică regimul de lumină, ca și cel al temperaturii solului și al aerului, al intensității vîntului etc. Totodată este anulată și influența pe care stratul arborescent o exercită asupra tuturor celorlalte strate de vegetație subordonate din structura complexă a fitocenozelor forestiere.

Putem considera că principalul factor care imprimă un ritm mai viguros de creștere și dezvoltare a plantulelor de fag din tăietură este cantitatea mai mare de lumină. Lumina ajunsă la solul pădurii reprezintă doar 4—10% din totalul luminii căzute pe partea superioară a coronamentului, pe cînd în suprafața lipsită de arbori (defrișată), această cantitate este de 8—10 ori mai mare (fig. 3). Deficitul de lumină din pădure imprimă plantulelor de fag un aspect firav, semiclorotic.

Determinările lunare de umiditate au relevat că solul pădurii este mai uscat în primii 10 cm cu aproape 25%, față de același orizont al terenului defrișat, ca urmare a reținerii unei importante cantități de precipitații de către coronamentul arborilor, (tabelul nr. 2).

Principalele specii care se impun în procesul de colonizare a terenului defrișat, încă din primul an, sînt *Epilobium angustifolium*, *Rubus idaeus*, componentele cu abundența cea mai importantă, alături de care

Tabelul nr. 2

Luna	Tipul de vegetație	Adâncimea				Momentul recoltării probei
		0—10 cm	11—20 cm	21—30 cm	31—40 cm	
Mai	tăietură	78,8	46,1	47,5	36,3	după ploaie
	pădure	64,4	44,4	37,9	34,2	
Iunie	tăietură	67,1	46,6	53,7	29,1	după ploaie
	pădure	58,5	29,8	43,3	30,1	
Iulie	tăietură	34,31	36,75	35,11	32,24	secetă
	pădure	40,26	36,26	30,18	28,00	
August	tăietură	54,51	51,52	44,84	45,43	secetă
	pădure	56,99	52,80	44,32	37,01	
Septembrie	tăietură	48,99	45,03	39,15	39,37	după ploaie
	pădure	30,53	31,82	26,51	23,62	

se remarcă și populațiile de *Epilobium montanum*, *Senecio viscosus*, *Impatiens noli-tangere*, *Luzula luzuloides*, *Atropa belladonna*.

Vegetația realizează aici o acoperire a terenului de 40—45%, astfel că speciile dominante, de talie mare, ca *Rubus idaeus*, *Epilobium angustifolium* oferă tinerelor plantule de fag o umbră ușoară, dar absolut necesară pentru creșterea lor normală.

În acest stadiu de migrare și instalare a speciilor, densitatea populațiilor este încă rară și fitocenoză deschisă, raporturile dintre specii lipsesc sau sînt într-o fază incipientă. Între puietii speciilor forestiere și vegetația colonizatoare nu s-au instalat încă relații de competiție pentru spațiu și hrană.

Creșterea viguroasă și vitalitatea plantulelor de fag, cît și a semînțușului preexistent chiar din primul an după tăierea rasă, arată că factorii ecologici nou creați sînt mai favorabili dezvoltării lor decît cei de sub pădurea bătrînă.

Menținerea unei densități bune a puietilor pe unitatea de suprafață, și a ritmului superior de creștere a lor în următorii ani, constituie condițiile esențiale pentru a rezista acțiunii de coplesire pe care o vor exercita, la scurt timp asupra lor, speciile colonizatoare, în vederea unei bune regenerări naturale.

BIBLIOGRAFIE

1. ACHIMESCU C., *Cu privire la modalitatea de stabilire a regenerării naturale a arboretelor înainte și după exploatarea fâgetelor*, Rev. päd., 86, 11, 1971.
2. BADEA M., CONSTANTINESCU N., MIHALACHE V., *Caracteristici ale regenerării fâgetelor situate în condiții staționale extreme*, Rev. päd., 75, 3, 1960.
3. BADEA M., *Contribuții la problema regenerării naturale*, Rev. päd., 75, 8, 1960.
4. BADEA M., MIHALACHE V., *Plantarea fagului în teren deschis*, Rev. päd., 77, 5, 1962.
5. BADEA M., MIHALACHE V., *Ajutorarea regenerării naturale în fâgete*, Rev. päd., 77, 8, 1962.
6. BADEA M., VLASE IL., *Cea de a doua creștere în înălțime la puietii de fag în primul an de vegetație*, Rev. päd., 86, 8, 1971.

7. BUICULESCU I., ROMAN N., ȘERBĂNESCU E., *Dinamica, productivitatea și succesiunile fitocenozelor de buruieni din plantații și regenerări naturale din regiunea dintre Olt și Prahova*, (în manuscris), 1974.
 8. CEAPOIU N., *Metode statistice aplicate în experiențe agricole și biologice*, București, 1968.
 9. NEGULESCU E. G., STĂNESCU V., FLORESCU I. I., TÎRZIU D., *Silvicultura*, București, 1973.
 10. NEGRUȚIU A., *Contribuții la cunoașterea succesiunii speciilor forestiere în Țara Birsei, Brașov*, (teză de doctorat), 1973.
 11. SIMTEA N., *Dinamica înierbării terenurilor defrișate de arboret de tipul Querceto-Carpinetum*, București, (teză de doctorat), 1972.
 12. STĂNESCU V., PARASCAN D., *Contribuții la studiul florei și vegetației din tăieturi (Brădet-Cristian)*, Com. de bot., S.S.B., XII, 1971.
- *** Studiu naturalistic complex al ocolului silvic Domnești în scopul ridicării productivității pădurilor, I.C.P.A.—M.A.I.A.A.

OBSERVATIONS CONCERNANT LA CROISSANCE ET DEVELOPPEMENT DES PLANTULES DU HÊTRE DANS LE PROCESSUS DES SUCCESSIONS HERBBEUSES DANS LE BASSIN DE RÎUL DOAMNEI

R é s u m é

La dynamique et les successions des fitocenoses des forêts défrichées présentent un intérêt scientifique d'autant que pratique pour les forestières. Pour établir quelle sont les types successionaux d'après le défrichement dans une des très représentative région des forêts du hêtre, on a choisi deux placettes d'expérimentation dans la zone Izvorul Rusului du bassin Rîul Doamnei.

Dans le travail ils sont présentées les résultats obtenues sur le comportement des plantules en des conditions d'une illumination très fort, d'origine secondaire provoquée par le défrichement de la hêtraie. Les résultats plus importantes sont les suivants :

1. L'abondance numérique des plantules se change faiblement pendant la saison de la végétation.
2. La disparition des plantules est réalisée de plus dans les endroits où elles forment des agglomérations.
3. Les valeurs des indices biométriques chez les plantules du terrain défriché sont supérieurs à celles obtenues chez les plantules provenues du forêt, presque :
 - a) la quantité de la lumière qui arrive jusque au sol du forêt n'est pas que 4—10% de la lumière totale tombée sur la surface du couronnement, tandis que sur le terrain défriché, la quantité de lumière est de 8—10 fois plus grande ;
 - b) le sol du forêt dans les premières 10 cm, est presque 25% déséché que la même horizon du terrain défriché ;
4. Entre les plantules des espèces forestières et la végétation herbeuse colonizatrice, pour le première année ne sont pas constaté des phénomènes compétitives pour l'espace et la lumière.

Institutul de științe biologice București
Primită în redacție la 25.X.1978

NIVELUL PRODUCTIVITĂȚII PRIMARE ANUALE A STRATULUI IERBOS DIN CITEVA PĂDURI ZONALE DIN CARPAȚII SUDICI ȘI PLATFORMA GETICĂ (STEJĂRETE, GORUNETE, BRĂDETO-FĂGETE)

MIHAELA COMĂNESCU-PAUCĂ, AURICA TĂCINĂ,
GABRIELA FIȘTEAG, AURELIA BREZEANU, FL. TĂCINĂ

Stratul ierbos ce intră în alcătuirea fitocenozelor forestiere, prezintă o dinamică proprie datorată poziției sale subordonată umbririi arboretului și a cerințelor proprii specifice plantelor cu dimensiuni reduse. Cercetări comparative asupra acestui strat indică diferențieri serioase determinate de condiții ecologice schimbate, între care factorul biotic — stratul arborilor și cei de relief au un rol primordial.

Tematica anunțată a intrat în preocupările a numeroși autori în străinătate, Trakzyk T., 1967 ; Jušcenkova, 1970 ; Kubicek K., Brechtel, 1970 ; Eber W., 1971 ; Bornkomm R., Bennert W., 1971 și mai recent în țară — Doniță N., 1971, Aurelia Brezeanu, M. Paucă-Comănescu, I. Buiculescu, 1972.

Întrucît în condițiile vegetației forestiere românești s-au evidențiat numai situații cunoscute din quercetele dobrogene și unele brădeto-făgete, ne vom ocupa în continuare de productivitatea stratului ierbos în cursul anului 1974 în stejărete, gorunete și unele brădeto-făgete din Muntenia, comparativ cu evoluția multianuală într-un brădeto-făget de referință.

STAȚIUNILE ȘI METODA DE CERCETARE

Stejăretul este situat în pădurea Cobia (Găești) la cca 350 m altitudine, pe un sol argilo-iluvial podzolit pseudo gleizat. În compoziția arboretului, de circa 70 ani, intră 90% stejarul (*Quercus robur* L.), iar în rest tei (*Tilia tomentosa* Mnh), arțar tătărească (*Acer tataricum* L.), paltin (*Acer pseudo-platanus* L.), jugastru (*Acer campestre* L.). Stratul arbustiv este foarte redus cantitativ și calitativ, alcătuit din *Crataegus monogyna* Jacq. și *Ligustrum vulgare* L.

Gorunetul a fost studiat în două stațiuni : în pădurea Cobia și în pădurea Tițești (Cîmpulung Muscel) pe sol brun de pădure podzolit alcătuit din arbori de 100 ani vîrstă medie, în proporția următoare : 65% gorun (*Quercus petraea* ssp. *dalechampii*), 20% gîrniță (*Quercus frainetto*), 10% stejar (*Quercus robur*) și 5% frasin (*Fraxinus excelsior*), arțar tătărească (*Acer tataricum*), jugastru (*Acer campestre*), carpen (*Carpinus betulus*) etc. Stratul arbustiv este foarte bogat cantitativ și calitativ, alcătuit din : *Crataegus monogyna*, *Ligustrum vulgare*, *Cornus mas*, *Evonymus europaea*, *Evonymus verrucosa* etc.

Gorunetul de la Țițești, se află tot pe sol brun de pădure, slab podzolit, cu arbori de cca 100 ani, fiind alcătuit practic în exclusivitate din gorun (*Quercus petraea* ssp. *dalechampii*).

Sratur arbustiv lipsește complet, există însă un semînțis de gorun bine dezvoltat de cca 50 cm înălțime.

Diferența altitudinală dintre Țițești (480) și Cobia (350 m) este de cca 150 m, implicind și prin poziția geografică o scădere a temperaturii medii anuale de la 9,6°C la 7,7°C și o creștere a precipitațiilor anuale de la 500 mm la 650 mm.

Brădeto-făgetele sînt situate la Sinaia, la cca 950 m altitudine, în Poiana Hoților, pe sol brun-gălbui, slab podzolit, cu troficitate medie, iar la Piatra Arsă, pe sol brun de pădure, cu troficitate foarte bună. Cele două arborete se deosebesc ca productivitate, superior fiind cel de la Piatra Arsă (clasa I de producție față de clasa a III-a). Amestecul de brad și fag este destul de echilibrat, cu ceva mai mult brad la Piatra Arsă (50%) față de fag (40%), în timp ce la Poiana Hoților este fag ceva mai mult ca brad. Stratur arbustiv este destul de redus în ambele stațiuni, la Poiana Hoților existind totuși *Rubus idaeus* L. și *Rubus hirtus* W. et K. cu o abundență mai mare.

Datele existente pentru stațiunea Piatra Arsă sînt mult mai complete, formînd obiectul unei cercetări prelungite din 1971—1974, date parțial publicate (A. Brezeanu și colab., 1972) față de care vom folosi ca referință toate cercetările efectuate în acest an în celelalte stațiuni.

Metoda de cercetare folosită pentru determinarea productivității primare a fost metoda directă recomandată de Newbold (1967) și constă din aprecierea lunară a cantității de biomasă în 200 suprafețe fixe de 0,25 m² distribuite uniform, pe 0,5 pînă la 1 ha de pădure; măsurătorile se fac prin inventarierea speciilor și cantității indivizilor din fiecare suprafață și calcularea statistică a biomasei individuale a fiecărei specii prin recoltarea a cca 30 exemplare din zona limitrofă suprafeței. Biomasa s-a calculat ca greutate proaspătă, verde, imediat după recoltare și uscată în etuvă la 80°C.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Vegetația ierboasă este alcătuită dintr-un număr destul de mare de specii, 43 în stejăreț, 69 în gorunetul de la Cobia și 53 în cel de la Țițești, 44 în brădeto-făgetul de la Poiana Hoților și 59 în cel de la Piatra Arsă. Diversitatea mare a florei nu este corelată cu cantitatea de biomasă formată, ea este mai curînd influențată de densitatea straturilor arborilor și a arbuștilor și de distribuția lor în raport cu puieții de arbori și arbuști situați la același nivel.

Constatăm (fig. 1) că în stejărețul de la Cobia, stratur ierbos este uniform distribuit pe aproape întreaga suprafață cercetată, foarte puține cazuri 3—4% fiind ocupate numai de puieți; în cele mai multe cazuri diversitatea florei în unitatea spațială este mai mare, intrînd în alcătuire mai mult de trei specii pe 0,25 m². În gorunetul de la Cobia, suprafețele cu puieți în exclusivitate sînt foarte frecvente, mai mult de 1/2 din cazuri, iar cele cu amestec de puieți și puține specii ierboase sînt destul de numeroase. Remarcăm că tocmai în această suprafață de gorunet s-au întîlnit cele mai multe specii diferite de plante, dar participarea lor, după cum se vede, este foarte redusă.

Gorunetul de la Țițești, deși cuprinde multe suprafețe numai cu puieți, este dominat de suprafețe cu amestec de puieți și ierburi, mai ales cu o diversitate restrînsă la una pînă la două specii (fig. 1).

Spre deosebire de toate quercetele analizate, brădeto-făgetul de la Poiana Hoților, are suprafețe complet nude, alături de un procent mai ridicat de suprafețe fără nici un fel de puieț, avînd în componență numai specii ierboase. Diversitatea florei este mai mare în unitate de suprafață mică față de gorunete, dar este mai mică față de stejăret. Puieții de arbori și arbuști sînt mult mai numeroși în gorunetele analizate decît în celelalte tipuri de pădure.

Cantitatea de material vegetal acumulată pe unitate de suprafață la nivelul stratului ierbos, în cursul perioadei estivale, nu este legată atît de diversitatea florei cît de numărul de suprafețe ocupate de specii ierboase, de densitatea și biomasa lor.

Producția maximă calculată pentru toate suprafețele cercetate indică valorile cele mai reprezentative în stațiunea Piatra Arsă, unde într-adevăr numărul de specii din compoziția stratului ierbos este mai mare, dar valori destul de apropiate sînt atinse în Poiana Hoților și în stejăretul de la Cobia (fig. 2), unde numărul de specii componente este mult mai mic. Gorunetele prezintă o biomasă redusă, mai ales cel de la Cobia, însumînd abia 26,6 kg/ha masă uscată. Rezultatele acestui an considerăm că sînt tipice, dacă ținem seama că la Piatra Arsă valoarea biomasei de 152 kg/ha masă uscată reprezintă o valoare apropiată de media celor 4 ani cercetați. Cauza unor valori scăzute ale biomasei în celelalte stațiuni și mai ales în quercete este foarte diferită; în stejărete troficitatea mai slabă a solului și regimul

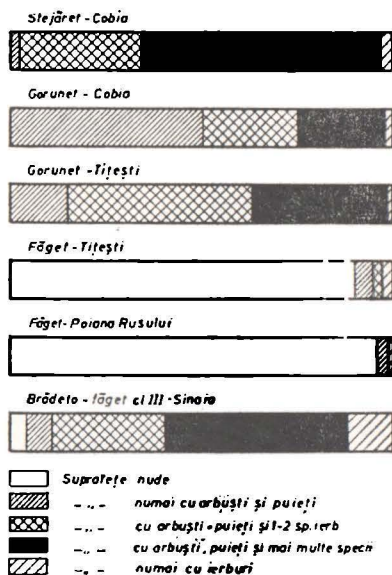

Fig. 1 — Distribuția suprafețelor cu ierburi, puieți, nude

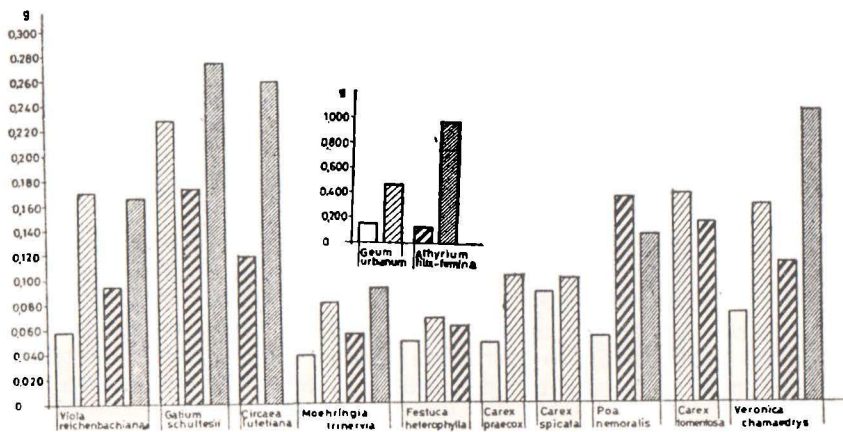

Fig. 2 — Biomasa individuală a speciilor comune diferitelor stațiuni

alternat de umiditate determină o biomasă individuală redusă, la speciile comune tuturor stațiunilor chiar cea mai redusă (fig. 3). Deși densitatea acestora este mare (ciuperaceele au peste 1 milion de indivizi/ha) nu pot influența prea mult valoarea productivității primare; în gorunetul de la Cobia, speciile componente ale stratului ierbos sînt extrem de rare datorită participării mari a puietilor și existenței masive a arbuștilor,

densitatea celor mai multe specii nu depășește 500 indivizi/ha iar cele mai frecvente, ciuperaceele, sînt abia 80 000 lăstari/ha, încît deși au valori ale biomasei individuale mai mari, realizează cea mai mică biomasă cunoscută de la stratul ierbos cercetat.

În brădeto-făgetul de la Poiana Hoților, densitatea și biomasa speciilor sînt net mai mari decît în quercete, dar mai ales densitatea este mai redusă ca la Piatra Arsă, motiv pentru care întreg stratul ierbos are o producție mai mică. Diferența între cele două brădeto-făgete este determinată pe de o parte de o troficitate mai slabă a solului la Poiana Hoților la care se adaugă o umbră egală sau mai intensă ca la Piatra Arsă; de asemenea, constatăm o participare mai intensă a lăstarilor de *Rubus* în alcătuirea asociației comparativ cu alte stațiuni cu productivitatea arborilor mai redusă. La Poiana Hoților față de Platoul Izvor (A. Brezeanu și colab.,

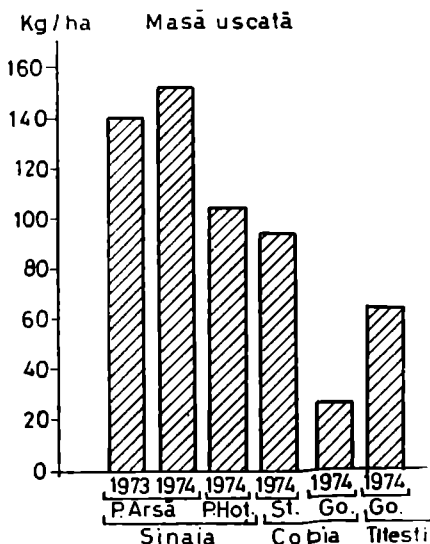

Fig. 3 — Biomasa maximă estimată a stratului ierbos în diferite stațiuni

1972) închiderea masivului este mai mare și producția stratului ierbos este influențată negativ de stațiune ca și stratul arborilor. Comparativ cu datele obținute de T. Traczyk (1967) și Kubicek și Brechtel (1970) pentru *Pino-Quercetum* 165,8 kg/ha, *Tilio-Carpinetum*, 167,2 kg/ha iar *Vaccino myrtilinetum*, 130,8 kg/ha, toate fiind valori mai mari sau egale cu cele din stațiunile cercetate, în timp ce W. Eber (1971), Bornkamm R., Bennert W. (1971) în *Luzulo-Fagetum* au găsit între 13 kg/ha și 80 kg/ha substanță uscată, deci valori similare și mai mici decît în fitocenozele noastre.

Producția stratului ierbos calculată ca greutate verde indică același raport între stațiuni ca și greutatea uscată (fig. 3), dar în brădeto-făgete valorile sînt proporțional mai mari decît în quercete datorită cantității mai mari de apă din alcătuirea tuturor indivizilor din primele stațiuni. Valorile extreme sînt cuprinse între 1 330 kg/ha la Piatra Arsă în brădeto-făget și 115 kg/ha în gorunetul de la Cobia.

Biomasa stratului ierbos este diferențiată în diferitele tipuri de pădure și stațiuni nu numai de cantitatea absolută ci și de modul ei de alcătuire; la stejăretul de la Cobia trei populații asigură producția stratului ierbos în proporție de peste 90%, în timp ce în gorunete și mai ales în brădeto-făgete participă multe specii cu procente relativ reduse: primele trei specii reprezintă sub 50% din greutatea întregii biomase (fig. 4).

Populațiile cu rol hotărîtor în alcătuirea biomasei stratului ierbos sînt diferite în fiecare stațiune, totuși generalizînd, putem constata că,

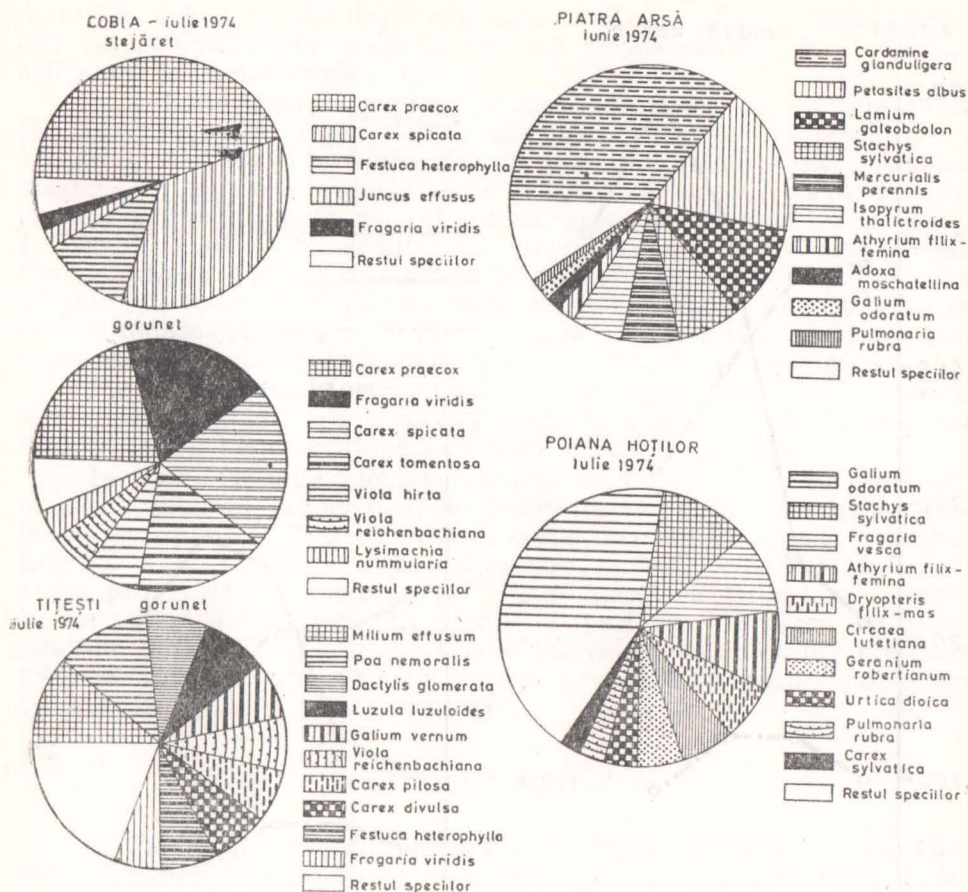

Fig. 4 — Proportia de participare a diferitelor populații în alcătuirea biomasei stratului ierbos

la Cobia, indiferent de tipul de pădure, domină ciperaceele (*Carex praecox* Schreb., *Carex spicata* Huds., *Carex tomentosa* L.), la Țițești gramineele (*Milium effusum* L., *Poa nemoralis* L. și *Dactylis glomerata* L.), iar la Sinai diversele dicotiledonate dar mai ales *Galium odoratum*, *Lamium galeobdolon* (L.) Nathorst., *Stachys sylvatica* L. și ferigile *Athyrium filix-femina* (L.) Roth. și *Dryopteris filix-mas* (L.) Schot. La Piatra Arsă, determinarea fiind făcută la începutul verii, un rol primordial l-a avut *Cardamine glanduligera*, care va dispărea complet în lunile următoare. Dacă în quercete populațiile ce domină au dimensiuni mai mari datorită densității sporite, în brădeto-făgete biomasa mai mare a speciilor dominante determină rolul mai mare al acestor populații și în special al ferigilor în alcătuirea stratului ierbos respectiv.

Deși diferite geografic și cenotic, unele specii comune stațiunilor tipic de pădure, au un rol cantitativ în stratul ierbos destul de important; de ex. *Fragaria viridis* Duch., *Viola reichenbachiana* Lam., *Viola hirta* L., *Fragaria vesca* L. sau *Geum urbanum* L., incluzându-se în primele 10 specii după valoarea biomasei lor. *Fragaria viridis*, are un rol cu totul deosebit în gorunetul de la Cobia, unde se găsește aproape la egalitate cu cantitatea de *Carex praecox*. În același fel se remarcă în

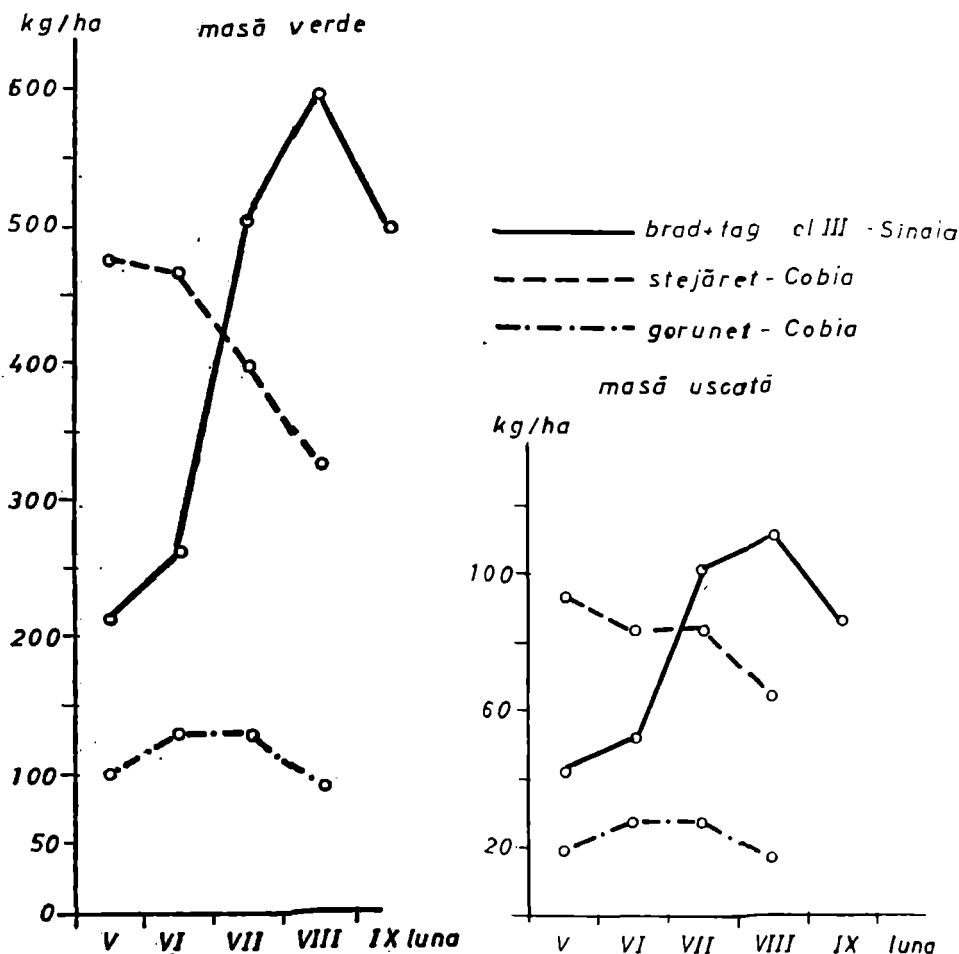

Fig. 5 — Dinamica biomasei stratului ierbos în diferite stațiuni

gorunetul de la Țițești *Galium vernum* Scop. cu densitatea maximă avînd însă dimensiuni gravimetrice reduse și participînd abia în al 5-lea rînd în alcătuirea biomasei stratului ierbos total.

Dinamica individuală a acumulării de biomasă influențează ritmul general de acumulare, rolul cel mai important revine însă speciilor cu biomasă reprezentativă. Modul de acumulare a materialului vegetal în cursul sezonului de vară se desfășoară după un model mai mult influențat de stațiune decît de specie și acest lucru este evident și în stațiunile cercetate de noi (fig. 5). În gorunet ca și în stejăret la Cobia, regimul termic și hidric al aerului și al solului permit o dezvoltare mai bună a vegetației la începutul perioadei estivale decît mai tîrziu.

Curbele de acumulare a biomasei au tocmai în aceste stațiuni maxima în luna mai și iunie, atît în privința măsurătorilor de greutate proaspătă, verde, cît și în cazul celei uscate. La producția mare de la începutul verii participă și speciile ce dispar complet în lunile următoare: *Arum orientale*, *Veronica hederifolia*, dar cantitatea de bază este dată tot de specii estivale ce ajung la maximum dezvoltării ca populație în această lună — mai pentru stejăret, iunie pentru gorunet. Uscarea

destul de rapidă a solului și compoziția mai abundentă în specii sensibile la uscăciunea din stejăret justifică imposibilitatea de dezvoltare mai mare în lunile următoare.

În brădeto-făget, dinamica biomasei din acest an nu este tipică (A. Brezeanu și colab., 1972) prin lipsa maximei din primăvară a vernalelor, dar se deosebește clar de cea din quercete prin situarea maximei în perioada estivală timpurie. Faptul că această curbă prezintă un singur maxim și anume cel estival, este justificat de două cauze: 1) condițiile climatice acestui an au determinat întârzierea dezvoltării vernalelor care au înaintat peste perioada de dezvoltare a speciilor estivale; 2) speciile vernale cu mare productivitate în alte stațiuni (de ex. Piatra Arsă) la Poiana Hoților, unde s-a realizat studiul dinamic, au o participare foarte redusă, mai ales prin mica lor densitate.

Producția maximă este atinsă abia în luna august, când regimul termic limitativ în această zonă ajunge la valori ce permit creșterea mai intensă a biomasei după depășirea anumitor praguri.

În toate stațiunile, biomasa maximă acumulată nu se menține decât un scurt interval, scăderea ei se înregistrează în toate cazurile, cu o intensitate diferită. Dacă la biomasa verde una din cauze este reducerea treptată a cantității de apă din fiecare individ, la greutatea uscată cauza principală este uscarea părții supraterrane a lăstarilor și ieșirea în acest mod a unei cantități destul de mari din alcătuirea producției stratului ierbos. Chiar plantele primate individual își reduc din greutatea materiei vegetale prin uscarea și eliminarea acestor părți (frunze, axe de fructificare ca și prin diseminare).

CONCLUZII

1. Producția stratului ierbos din pădurile cercetate de noi (stejăret, gorunet, brădeto-făget) este redusă datorită condițiilor staționale întrunite și sub influența climatică a acestui an; stratul ierbos ajunge la 94 kg/ha masă uscată în stejăret, având valori mai mari decât în ambele gorunete, de la Cobia 26 kg/ha și de la Țițești 66 kg/ha, dar mai mici decât în brădeto-făget, unde prezintă 120 kg/ha în stațiuni slab productive și 152 kg/ha în cele mai productive.

2. În alcătuirea biomasei stratului ierbos, rolul principal revine numai la puține specii (2—3) în stejăret, acestea aparținând ciperaceelor și gramineelor, în timp ce în gorunete, dar mai ales în brădeto-făgete, mult mai multe specii contribuie la alcătuirea celei mai mari cantități (6—10 specii) și acestea aparținând mai ales gramineelor și diverselor dicotiledonate.

3. Suprafețele de pădure cu puietii la înălțimea stratului ierbos, prezintă o producție mult mai redusă a vegetației ierboase.

BIBLIOGRAFIE

1. BELDIE AL., CHIRIȚĂ C., *Flora indicatoare din pădurile noastre*, Ed. Agro-Silvică, Buc., 1968.
2. BÎNDIU C., DIHORU GH., DONIȚA N., ELIESCU GR., HONDRU N., IONESCU M. A., MĂRGĂRIT GR., MOCANU V., NICULESCU-BURLACU FL., POPESCU-ZELETIN I., ZAMFIRESCU A., *Cercetări ecologice în Podișul Babadag*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1971.

3. BORNKAMM R., BENNERT W., *Chemical Composition of plants of the Field Layer*, in : Integrated Experimental Ecology, Springer-Verlag, 57—60, 1971.
4. BREZEANU A., PAUCA-COMĂNESCU M., BUICULESCU I., *Rev. roum. biol. bot.*, 17, 5, 313—326, Buc., 1972.
5. EBER W., *The Primary Production of the Ground Vegetation of the Luzulo-Fagetum*, in : Integrated Experimental Ecology, Springer Verlag, 53—56, 1971.
6. JUSCENKOVA L. N., *Bot. Journ.* 55, 5, 723—729, 1970.
7. KUBICEK F., BRECHTL J., *Primary Herb Layer Production at the Báb Forest*, Res. proj. (IBP) Progress report I, Bratislava, 85—91, 1970.
8. NEWBOULD P. J., *Methods for Estimating the Primary Production of forests*, IPB, Handbook 2, 1967.
9. TRACZYK TADEUS, *Studies on Herb Layer Production Estimate and the Size of Plant fall*, *Ekologia Polska*, series A 15, 47, 838—867, 1967.

THE LEVEL OF ANNUAL PRIMARY PRODUCTIVITY OF THE LAYER OF HERBS IN CERTAIN ZONAL FOREST OF SOUTHERN CARPATHIANS AND THE GETIC PLATFORM

S u m m a r y

The article presents the primary production of entire herbaceous layer in different forests and the role of principal herbaceous populations in its formation too.

It was established that the herbaceous layer production is generally low in the analysed phytocenosis and in inverse ratio with the density of little ageing seedlings layer and of shrubs; in oak forest Cobia there are 94 kg/ha of dry matter in evergreen oak forests, 26 kg/ha at Cobia and 66 kg/ha at Țițești and in mixed beech and fir forests, 120 kg—152 kg/ha at Sinaia, according to wood production. In oak forests 80% of the production is given by 2—3 species while in the evergreen oak forests and especially in the mixed fir and beech forests participate 6—10 species in formation of this percentage.

Institutul de științe biologice București
Primit în redacție la 7.X.1978

ASPECTE ALE VEGETAȚIEI LEMNOASE DIN MASIVUL PIATRA CRAIULUI

A. POPESCU, V. SANDA, BIBICA DRĂGHICI

Cercetările întreprinse de noi asupra părții sudice a masivului Piatra Craiului, cuprinsă între vârful „La Om” și confluența riurilor Dîmbovița și Dîmbovicioara, au dus la identificarea a 8 asociații care constituiesc fondul principal al vegetației lemnoase din acest teritoriu.

În etajul montan inferior, cuprins între altitudini de 700—900 și 1 300—1 400 m, se întâlnesc păduri întinse alcătuite din fag, care la limita lor superioară se amestecă cu bradul și molidul. Etajul montan superior este dominat în primul rînd de molidșuri, ce se găsesc răspîndite între altitudini de (1 300)1 400—1 700(1 800) m, fiind instalate de regulă pe soluri brune-gălbui, slab acide și bogate în humus, pe substrat de calcare titonice sau pe grohotișuri fixate și pe soluri tinere, formate la baza conurilor de dejecție a unor văi abrupte.

În etajul alpin inferior la limita maximă a instalării molidșurilor se întâlnesc în continuare tufărișuri de *Pinus mugo* și *Juniperus sibirica*, iar către limita superioară apar fitocenoze alcătuite de *Rhododendron Kotschyi*, *Vaccinium myrtillus* și *Vaccinium vitis-idaea*.

În lungul văilor, la altitudine mică, se dezvoltă zăvoaiele de *Alnus incana* bine reprezentate pe valea Dîmboviței și a Tâmașului. Mai puțin răspîndite sînt fitocenozele de *Salix capraea* și *Sambucus racemosa* ce se dezvoltă insular pe văile mai înguste, pe suprafețe restrînse, întinzîndu-se sub formă de fișii în lungul apelor.

CONSPECTUL ASOCIAȚIILOR

QUERCO-FAGETEA Br.-Bl. et Vlieger 37 em.

FAGETALIA SILVATICAE (Pawl. 28) Tx. et Diem. 36

Alno-Padion Knapp 42 em. Medwecka-Kornaš 57

Alnion glutinosae-incanae (Br.-Bl. 15) Oberd. 53

1. *Alnetum incane* (Brockmann 07) Aichinger et Siegrist 30

Fagion dacicum Soó 60

2. *Abieti-Fagetum* Domin 32 ; Knapp 42

Symphyto-Fagion Vida 59

3. *Piceto-Fagetum carpaticum* Svoboda 39

4. *Fagetum carpaticum* Klika 27, Borza 31, Moor 38

VACCINIO-PICEETEA Br.-Bl. 39

VACCINIO-PICEETALIA Br.-Bl. 39

Vaccinio-Piceion Br.-Bl. 39

5. *Piceetum carpaticum* Soó 30

JUNIPERO-PINETALIA MUGI Boşcaiu 71

Junipero-Bruckenthalion (Horv. 49) Boşcaiu 71

6. *Juniperetum sibiricae* (Br.-Bl. 39) Raţiu 65

Pinion mugii Pawl. 28

7. *Pinetum mugii carpaticum* (Soó 30) Szafer, Pawl., Kulcz. 31

Rhododendro-Vaccinion Br.-Bl. 26

8. *Rhododendro-Vaccinietum austro-carpaticum* Borza 55

DESCRIEREA ASOCIAŢIILOR

1. *Alnetum incanae* (Brockmann 07) Aichinger et Siegrist 30. Zăvoaiele de arin sînt frecvent întîlnite în lungul Dimboviţei şi a afluenţilor săi cu văi mai largi şi cu sol aluvial mai profund. Uneori, aşa cum este cazul în apropiere de Sătic, se instalează şi pe pantele destul de abrupte, pe un sol superficial, dar umezit datorită izvoarelor ce ies la suprafaţă. Compoziţia floristică a acestor păduri (tabelul nr. 1) este bogată, multe specii fiind caracteristice pădurilor de fag.

Dintre speciile caracteristice alianţelor: *Alno-Padion* şi *Alnio-glutinosae-incanae* notăm: *Struthiopteris filicastrum*, *Impatiens noli-tangere*, *Petasites hybridus*, *Stellaria nemorum*, *Cirsium palustre*, *Myosotis palustris* şi *Eupatorium cannabinum*. Numărul mare de specii caracteristice clasei *Quercu-Fagetea* şi ordinului *Fagetalia* prezente în cadrul asociaţiei se explică prin faptul că arinişurile alcătuiesc fişii în lungul văilor de munte, unde în urma contactului lor cu făgetele, în alcătuirea lor floristică difuzează multe elemente din fitocenozele limitrofe.

2. *Abieti-Fagetum* Domin 32; Knapp 42 (tabelul nr. 2). Reprezintă pădurile de amestec de fag şi brad, dominînd de cele mai multe ori fagul. Se găsesc instalate în etajul montan la altitudine sub 1 000 m, pe văile mai adăpostite şi pe un sol mai profund. Au fost întîlnite astfel de amestecuri pe muntele Funduri, Piatra Galbenă în apropiere de Brusturet şi pe muntele Pietricica în locul numit „Coşere”. Pătura ierboasă este deosebit de bogată alcătuită în special din: *Luzula luzuloides*, *Mercurialis perennis*, *Symphytum cordatum*, *Athyrium filix-femina*, *Oxalis acetosella* etc.

3. *Piceto-Fagetum carpaticum* Svoboda 39. Amestecurile de fag şi molid ajung uneori cum este cazul pe valea Dimbovicioarei în raporturi de codominanţă aproape echivalente, în care apar adeseori şi disernanţii de brad. Aceste arborete înaintează pînă la altitudini de 1 200—1 300 m limită la care apar pădurile pure de molid, fagul şi bradul lipsind cu totul. Nucleul central al asociaţiei este alcătuit din elemente caracteristice alianţei *Fagion* şi ordinului *Fagetalia*, iar cele caracteristice ordinului *Vaccinio-Piceetalia* se întîlnesc pe versanţi umbriţi sau pe fundul văilor. În toate notările noastre efectuate pe muntele Pietricica, Stîna Funduri şi Valea Dimbovicioarei, stratul ierbos este dominat de

Tabelul nr. 1

Vegetația de aninișuri

F.b.	E.f.	Asociația	Alnetum incanae	
		Indicatori fitocenotici	P	AD
CARACTERISTICĂ ASOCIAȚIEI				
MM	Eua	<i>Alnus incana</i>	5	4—5
Alno-Padion				
H	Eua(Md)	<i>Ranunculus repens</i>	5	+—+1
G(H)	E(Md)	<i>Petasites hybridus</i>	4	+—+1
Th	Eua	<i>Impatiens noli-tangere</i>	4	+
Th	Eua(Md)	<i>Geranium robertianum</i>	5	+
Th	Eua	<i>Galeopsis speciosa</i>	2	+
H	E	<i>Stellaria nemorum</i>	3	+
H	Cp	<i>Struthiopteris filicastrum</i>	3	+1
H	Eua(Md)	<i>Geum urbanum</i>	2	+
Alnetea + Alnion glutinosae-incanae				
TH	Eua	<i>Cirsium palustre</i>	5	+
H	Cp	<i>Prunella vulgaris</i>	5	+
H	Cs	<i>Urtica dioica</i>	5	+
Ch	E(Md)	<i>Lysimachia nummularia</i>	2	+
M	Eua(Md)	<i>Lycopus europaeus</i>	2	+
M	E(Md)	<i>Sambucus nigra</i>	3	+
G	Cp	<i>Equisetum arvense</i>	2	+
H	Eua(Md)	<i>Myosotis palustris</i>	2	+
H	Ec	<i>Eupatorium cannabinum</i>	2	+
Fagetalia + Fagion *				
N	Cp	<i>Rubus idaeus</i>	5	+—2
MM	Ec	<i>Fagus silvatica</i>	2	+
H	Ec	<i>Cirsium erisithales</i>	4	+
H(G)	E(Md)	<i>Mercurialis perennis</i>	2	+
H(G)	Cp	<i>Oxalis acetosella</i>	3	+—+1
H	Eua	<i>Senecio fuchsii</i>	2	+
Ch	Ec	<i>Euphorbia amygdaloides</i>	2	+
H-Ch	Ec-Mont	* <i>Veronica urticifolia</i>	2	+
H	Eua(Md)	<i>Epilobium montanum</i>	2	+
H	E(Md)	<i>Salvia glutinosa</i>	3	+
H	Eua(Md)	* <i>Digitalis grandiflora</i>	2	+
H(G)	Eua	<i>Aegopodium podagraria</i>	2	+
H	Cp	<i>Dryopteris filix-mas</i>	2	+
H(Ch)	Eua	<i>Glechoma hederacea</i>	2	+
Quercu-Fagetea				
MM	E	<i>Acer platanoides</i>	2	+
H	E(Md)	<i>Mycelis muralis</i>	4	+
H	Eua(Md)	<i>Campanula rapunculoides</i>	4	+
Th(TH)	Eua(Md)	<i>Lapsana communis</i>	2	+
H	Eua	<i>Poa nemoralis</i>	5	+
G	Ec	<i>Galium schultesii</i>	2	+

F.B.	E.I.	Asociația	Alnetum incanae	
		Indicatori fitocenotici	P	AD
H	Cp	<i>Fragaria vesca</i>	3	+—+1
M	Eua	<i>Salix caprea</i>	2	+
H	Eua(Md)	<i>Hypericum hirsutum</i>	2	+
INSOȚITOARE				
M	Eua	<i>Spiraea ulmifolia</i>	3	+—+1
MM	E	<i>Picea excelsa</i>	5	+
H	Eua	<i>Campanula latifolia</i>	2	+
H	E	<i>Ajuga genevensis</i>	2	+
TH-H	Ec	<i>Arabis turrita</i>	2	+
H(G)	Eua	<i>Mentha longifolia</i>	2	+
H	Eua(Md)	<i>Trifolium repens</i>	3	+—+1
H	Cp	<i>Agrostis stolonifera</i>	3	1—3
G(H)	Eua(Md)	<i>Tussilago farfara</i>	2	+
H	Alp(Ec)	<i>Rumex alpinus</i>	2	+

Specii într-un relevu : *Athyrium filix-femina*, *Cardamine pratensis*, *Calamagrostis arundinacea*, *Campanula patula*, *Caltha palustris*, *Crepis paludosa*, *Equisetum hiemale*, *Galium palustre*, *Hieracium murorum*, *Juncus effusus*, *Potentilla micrantha*, *Phegopteris dryopteris*, *Poa pratensis*, *Plantago major*, *Ribes grossularia*, *Rumex acetosa*, *Scrophularia nodosa*, *Stellaria media*.

Oxalis acetosella (AD = 1—4). Arboretele de fag și molid din Piatra Craiului ating înălțimea de 25—35 m, dezvoltându-se cu precădere pe versanți cu expoziție nord, nord-estică, uneori și vestică și înclinație variind între 25—40°.

4. *Fagetum carpaticum* Klika 27, Borza 31, Moor 38. Această asociație reprezintă făgetele pure sau aproape pure, uneori cu diseminații de molid și mult mai rar brad, întâlnite în etajul montan pe valea Seacă, Dimbovicioara și pe muntele Piatra Galbenă.

Pe baza abundenței mai ridicate a unor specii diferențiale au fost distinse următoarele subasociații : a) *asperuletosum* Vida 59 pe Valea Seacă și Dimbovicioara ; b) *oxalidetosum* Vida 59 (realizată în condiții de umiditate mai ridicată pe Valea Seacă) și c) *mercurialetosum* Vida 59, instalată pe versanții estici și nordici ai văii Dimbovicioarei spre satul Ciocanu, unde se înfiripează în condiții edafice cu caracter extrem determinat îndeosebi de ivirile de stinci și grohotișurile mobile sau fixate.

5. *Piceetum carpaticum* Soó 30. Se întâlnesc în etajul montan superior din întreg masivul, instalate de regulă pe soluri brune-gălbui, slab acide și bogate în humus, pe substrat de calcare titonice, unde domină în stratul ierbos *Oxalis acetosella* (fig. 1). Acest tip reprezintă molidișurile dezvoltate în condiții bune de vegetație și cu creșteri apreciabile. La altitudini mai mari (1 550—1 670 m) către limita superioară a pădurii se instalează pe soluri superficiale molidișurile de limită, cu o stare de vegetație mai slabă și caracterizate prin numeroase doborâturi ale arborilor din cauza vînturilor puternice. În stratul ierbos al acestor molidișuri de limită domină : *Vaccinium myrtillus*, *Luzula silvatica* sau *Calamagrostis arundinacea*. Molidișurile de altitudine au arborii din ce în ce mai răzleți și slab dezvoltați, pierzîndu-se treptat în etajul alpin, unde exemplarele sînt izolate și chircite.

6. *Juniperetum sibiricae* (Br.-Bl. 39) Rațiu 65 (tabelul nr. 3). Cenozele dominate de *Juniperus sibirica* își găsesc optimul de dezvoltare în etajul subalpin, în zona rariștilor de limită a molidișurilor de pe muntele Pietricica (fig. 2). Aceste fitocenoze se instalează uneori în locul moli dișurilor defrișate, avînd deci un caracter secundar, dezvoltîndu-se pe substraturi acidofile de pe coastele abrupte cu pietrișuri și bolovănișuri,

Fig. 1 — Aspect al pădurii de molid de pe valea Coșere

unde îndeplinesc un rol protector, prevenind declanșarea și înaintarea proceselor erozive.

7. *Pinetum mugi carpaticum* (Soó 30) Szafer, Pawl., Kulcz. 31. Tufărișurile de *Pinus mugo* sînt foarte răspindite în etajul alpin inferior de pe Grindul Mare, în lungul crestei, pe ambele versante (estic și vestic), precum și pe virful Pietricica (fig. 3). Condițiile extrem de vitrege de pe creasta masivului la altitudinea de peste 2 200 m, (curenții puternici și temperaturile scăzute), determină ca exemplarele de *Pinus mugo* să nu depășească 1 m înălțime și 3—4 cm grosime a tulpinii. În această asociație se întîlnesc frecvent: *Rhododendron kotschyi*, *Vaccinium myrtillus*, *Juniperus sibirica*, *Dryas octopetala*, *Carex sempervi-*

Fig. 2 — Tufărișuri de *Juniperus sibirica* pe muntele Pietricica

Fig. 3 — Jneperișuri de altitudine mare pe muntele Grindu Mare

rens, *Deschampsia flexuosa* etc. Asociația prezintă importanță în menținerea echilibrului biologic și reglarea scurgerii apei provenită din precipitații.

8. *Rhododendro-Vaccineietum austro-carpaticum* Borza 55. Ocupă mari suprafețe în etajul alpin (fig. 4) dezvoltându-se pe soluri primare intens schelete sau brun alpin-acide, pe care se produc acumulări de humus adeseori cu începuturi evidente de turbificare. Stațiunile ocupate de această asociație sînt acoperite permanent de zăpadă care se menține de cele mai multe ori pînă la sfîrșitul primăverii. Aceste

Fig. 4 — Tufărișuri de *Rhododendron kotschyi* din etajul alpin al Pietrii Craiului

fitocenoză contribuie activ la consolidarea solurilor superficiale și la înfiriparea unor asociații intercalare ierboase printre desigurile de arbuști. În cadrul asociației se întîlnesc dintre speciile ierboase mai caracteristice următoarele: *Homogyne alpina*, *Primula halleri*, *Campanula polymorpha* etc., precum și alte specii ce pătrund din fitocenozele limitrofe: *Caricetum sempervirentis*, *Dryadetum octopetalae* și *Seslerietum rigidae*.

În cadrul vegetației lemnoase a masivului Piatra Craiului se remarcă preponderența fâgetelor și molidișurilor, caracterizate prin valoarea lor economică ridicată, care impune în continuare, în primul rînd, luarea de măsuri complexe pentru protejarea, extinderea și exploatarea lor rațională. Tăierile rase, efectuate îndeosebi pe versanții înclinați, neexploatarea din parcele a întregului material lemnos, duc la eroziuni evidente și în cazul unor ploi torențiale la antrenarea acestor resturi de copaci care uneori, așa cum s-a întîmplat în anul 1975 pe Valea Seacă, au consecințe catastrofale (distrugerea drumurilor forestiere, a pădurilor și chiar a unor construcții din lungul văii).

Vegetația pădurilor

F.b.	E.f.	Asociația	1. Abieti-Fagetum		2. Piceto-Fagetum carpaticum		3. Fagetum-carpaticum		4. Piceetum carpaticum	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD	P	AD
CARACTERISTICE ASOCIAȚIILOR										
MM	Ec	<i>Fagus sylvatica</i>	8	1—5	4	+—2	8	4—5	1	+
MM	Ec	<i>Abies alba</i>	8	+1—4	1	+	3	+		
MM	Ec	<i>Picea excelsa</i>	4	+—+1	4	3—5	2	+	4	4—5
Fagion + Fagion dacicum										
G	Ec	<i>Cardamine bulbifera</i>	2	+			2	+		
G	Alp-Carp	<i>Cardamine glanduligera</i>	3	+—1						
H	Dc	<i>Pulmonaria rubra</i>	1	+			1	+		
G	Cp	<i>Phegopteris dryopteris</i>	2	+	4	+			1	+
H	Dc	<i>Symphytum cordatum</i>	3	+—+1	2	+	1	+		
Ch	Cp	<i>Pirola secunda</i>	2	+	1	+				
G	Eua	<i>Polygonatum verticillatum</i>	3	+	2	+	6	+		
H	Ec	<i>Valeriana sambucifolia</i>	2	+			5	+		
H-Ch	Ec(Mont)	<i>Veronica urticifolia</i>	1	+	2	+	3	+		
H	Ec	<i>Gentiana asclepiadea</i>	1	+	2	+	3	+		
Ch	Alp(Cp)	<i>Saxifraga cuneifolia</i>	1	+	1	+	2	+—+1	2	+
G	Ec	<i>Hepatica transsilvanica</i>	1	+			3	+		
G	Md	<i>Asperula taurina</i>	1	+			3	+		
N	Ec	<i>Rosa pendulina</i>					2	+		

Fagetalia

G	E(Md)	<i>Mercurialis perennis</i>	5	+—1			7	+—4		
H	Ec	<i>Luzula luzuloides</i>	4	+—1	2	+	4	+	1	+1
G	Eua	<i>Lilium martagon</i>	1	+			1	+		
H	E(Md)	<i>Viola silvestris</i>	4	+			3	+		
G	E	<i>Anemone ranunculoides</i>	3	+	3	+			1	+
G	Eua	<i>Neottia nidus-avis</i>	4	+			4	+		
H	Cp	<i>Athyrium filix-femina</i>	3	+—+1	4	+	2	+	2	+
H	E	<i>Carex digitata</i>	3	+	1	+	3	+		
N	Eua(Md)	<i>Rubus idaeus</i>	3	+	1	+	2	+	1	+
H	E(Md)	<i>Carex silvatica</i>	2	+						
H(Ch)	Ec(Md)	<i>Galeobdolon luteum</i>	3	+	1	+	2	+	1	+
H(G)	Cp	<i>Oxalis acetosella</i>	3	+—3	4	1—3	5	+—2	4	+—3
H	Cp	<i>Dryopteris filix-mas</i>	2	+	3	+	2	+	1	+
Ch	Ec(Md)	<i>Euphorbia amygdaloides</i>	3	+			4	+	1	+
G	Eua	<i>Epipactis helleborine</i>	2	+						
Th	Eua(Md)	<i>Geranium robertianum</i>	2	+			7	+		
H	E	<i>Festuca altissima</i>			1	+			1	+
M	E	<i>Ulmus minor</i>	2	+						
M	Eua(Md)	<i>Ribes grossularia</i>	2	+	1	+	2	+	1	+
H	E(Md)	<i>Salvia glutinosa</i>	2	+	1	+	5	+		
N	Eua(Md)	<i>Daphne mezereum</i>	2	+			2	+		
TH	Eua(Md)	<i>Cardamine impatiens</i>			2	+	5	+	2	+—+1
H	Eua	<i>Chrysosplenium alternifolium</i>	1	+	1	+	1	+		
H	E(Md)	<i>Myosotis silvatica</i>	1	+	2	+	1	+	1	+
G	E	<i>Anemone nemorosa</i>	3	+	2	+				
G	Eua	<i>Paris quadrifolia</i>	1	+			2	+		
MM	E	<i>Acer platanoides</i>	1	+			4	+	1	+
H	E	<i>Stellaria nemorum</i>			1	+	2	+	1	+
H	Eua(Md)	<i>Epilobium montanum</i>	1	+	1	+	3	+		
H(G)	Eua	<i>Aegopodium podagraria</i>					3	+		

F.b.	E.f.	Asociația	1. Abieti-Fagetum		2. Piceto-Fagetum carpaticum		3. Fagetum carpaticum		4. Piceetum carpaticum	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD	P	AD
G	Eua	<i>Asperula odorata</i>	1	+			4	+—3		
G	Cp	<i>Phegopteris polypodioides</i>					2	+		
H	Eua	<i>Sanicula europaea</i>					3	+		
H	Eua	<i>Stachys silvatica</i>					3	+		
G	Eua(Md)	<i>Circaea lutetiana</i>	1	+			1	+	1	+
Quercu-Fagetea										
H	Eua(Md)	<i>Brachypodium silvaticum</i>	3	+			3	+		
H-Ch	Eua	<i>Stellaria holostea</i>	1	+1			1	+		
H	Eua	<i>Poa nemoralis</i>	5	+—+1	1	+	6	+—1	1	+
G	Ec	<i>Galium schultesii</i>	4	+						
H	E	<i>Hieracium murorum</i>			1	+			1	+
G	E(Md)	<i>Mycelis muralis</i>	2	+	1	+	4	+		
H-Ch	Eua(Md)	<i>Veronica chamaedrys</i>	3	+						
H	E(Md)	<i>Campanula persicifolia</i>			1	+	1	+		
H	Cp	<i>Fragaria vesca</i>	4	+	3	+	6	+		
M	E	<i>Corylus avellana</i>	3	+						
MM	Ec(Md)	<i>Acer pseudoplatanus</i>	2	+	1	+	4	+—+1		
H	Cp	<i>Dryopteris austriaca</i>	2	+	3	+			1	+
H	Cs	<i>Urtica dioica</i>			3	+	3	+—+1	3	+
H	Eua	<i>Primula officinalis</i>			2	+	3	+		
H	Cs	<i>Asplenium trichomanes</i>	1	+			3	+		

Th	Eua	<i>Lapsana communis</i>					2	+		
H	Eua(Md)	<i>Campanula trachelium</i>	1	+			5	+		
M	Eua(Md)	<i>Lonicera xylosteum</i>	1	+	1	+	4	+		
Th-H	Eua(Md)	<i>Moehringia trinervia</i>	1	+			1	+	1	+
TH-H	Eua	<i>Alliaria petiolaris</i>	1	+			2	+		
H	Eua(Md)	<i>Geum urbanum</i>	1	+	1	+	2	+		
G	Eua	<i>Epipactis atrorubens</i>					2	+		
M	Eua	<i>Sorbus aucuparia</i>	1	+	1	+	2	+	1	+
H	Eua(Md)	<i>Heracleum sphondylium</i>					4	+	1	+
G	Eua	<i>Platanthera bifolia</i>					2	+		
H	Eua(Md)	<i>Cruciata glabra</i>			1	+				

Acerion

H	Eua	<i>Polystichum lobatum</i>	1	+	2	+	4	+		
H	Ec	<i>Moehringia muscosa</i>					2	+		
H	Ec	<i>Pleurospermum austriacum</i>					3	+		
H	Cp	<i>Polystichum braunni</i>			1	+			3	+
H	Cs	<i>Cystopteris fragilis</i>	2	+	1	+	4	+	2	+

Junipero-Bruckenthalion + Junipero-Pinetalia mugi

TH	Dc-Blc	<i>Campanula abietina</i>			1	+			2	+
H	Alp(Carp)	<i>Soldanella montana</i>			1	+			1	+

Vaccinio-Piceetalia

N(Ch)	Cp	<i>Vaccinium myrtillus</i>			2	+			2	+--+1
H(G)	Cp	<i>Pirola uniflora</i>	1	+	2	+			1	+

F.b.	E.f.	Asociația	1. Abietii-Fagetum		2. Piceto-Fagetum carpaticum		3. Fagetum-carpaticum		carpaticum 4. Piceetum	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD	P	AD
INSOȚITOARE										
TH-H	E	Cardaminopsis arenosa	2	+			2	+		
H	Cp	Chamaenerion angustifolium	2	+						
H	E(Mont)	Alchemilla gracilis	1	+	1	+				
H	Alp-Carp-Blc	Alchillea distans	1	+	1	+				
H	Cp	Asplenium viride			1	+	1	+	1	+
TH-H	Cp(Md)	Arabis hirsuta	1	+						
TH	E(Md)	Campanula rapunculoides			1	+	1	+		
TH	E(Md)	Campanula patula					1	+	1	+
H	Alp-Carp-Blc	Euphorbia carniolica	1	+			1	+		
Th	Cp(Md)	Galium aparine	1	+			1	+		
	Mușchi	Polytrichum commune			1	2			1	+
H	Eua(Md)	Potentilla erecta	1	+					1	+
H	E	Ranunculus nemorosus			1	+			1	+
M	Ec	Sambucus racemosa	1	+					1	+

Specii într-un relevu : *Arabis procurrens* (1), *A. turtita* (1), *Anthoxanthum odoratum* (1), *Ajuga genevensis* (2), *A. reptans* (3), *Asplenium ruta-muraria* (4), *Agrostis tenuis* (4), *Cephalanthera longifolia* (1), *Chrysanthemum macranthum* (1), *Carex pilosa* (1), *Chaerophyllum hirsutum* (2), *Crepis paludosa* (2), *Corydalis cava* (3), *Chelidonium majus* (3), *Calamintha vulgaris* (3), *Clematis alpina* (3), *Dactylis aschersoniana* (1), *Euphorbia polychroma* (1), *Erysimum transsilvanicum* (1), *Geranium macrorrhizum* (1), *Fraxinus ornus* (3), *Galeopsis spectiosa* (3), *Hypericum hirsutum* (3), *Hieracium bifidum* (3), *H. transsilvanicum* (1), *Hypericum tetrapterum* (1), *Impatiens noli-tangere* (1), *Luzula silvatica* (1), *Liparis loeselii* (2), *Lycopodium annotinum* (2), *Lamium maculatum* (2), *Phegopteris robertiana* (4), *Polypodium vulgare* (3), *Phyllitis scolopendrium* (3), *Platanthera clorantha* (3), *Plagioclitia asplenoides* (2), *POA ANNUA* (2), *Potentilla rubens* (1), *Phleum montanum* (1), *Polygala amara* (1), *Pulmonaria officinalis* (1), *Ranunculus carpaticus* (1), *R. acer* (2), *R. repens* (2), *Rumex acetosella* (3 : 1), *R. auricomus* (4), *Spiraea ulmifolia* (3), *Scrophularia scopolii* (3), *S. nodosa* (3), *Senecio rupester* (3), *Sambucus nigra* (2), *Salix caprea* (1), *Sedum hispanicum* (1), *Taraxacum officinale* (1), *Valeriana officinalis* (1), *V. montana* (3), *Vicia sepium* var. *montana* (1).

Vegetația tufărișurilor

F.b.	E.f.	Asociația	1. <i>Juniperetum sibiricae</i>		2. <i>Pinetum mugii carpaticum</i>		3. <i>Rhododendro-Vaccinietum austro-carpaticum</i>	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD
CARACTERISTICE ASOCIAȚIILOR								
M	Arct-Alp	<i>Juniperus sibirica</i>	3	3—4	2	+—+1	3	+—2
M	Alp-Ec	<i>Pinus mugo</i>			3	4—5		
N	Dc	<i>Rhododendron kotschyi</i>	1	1	3	1—3	3	3—5
N	Cp	<i>Vaccinium myrtillus</i>	1	+	3	+—2	3	+—1
N	Cp	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>			1	+	2	+—+1
Junipero-Pinetalia mugii								
H	Alp(Carp)	<i>Soldanella montana</i>	1	+	2	+	1	+
H	Cp	<i>Deschampsia flexuosa</i>	1	+	2	+	1	+
H	Alp(Ec)	<i>Homogyne alpina</i>	1	+	1	+	3	+
Vaccinio-Piceetea + Vaccinio-Piceetalia								
M	E	<i>Picea excelsa</i>	2	+—+1	1	+		
G	Carp-Blc	<i>Crocus heuffelianus</i>	2	+				
Fagion								
H	Ec	<i>Hypericum montanum</i>	1	+			1	+
Ch	Alp	<i>Saxifraga cuneifolia</i>			2	+	1	+
H	Ec	<i>Luzula silvatica</i>					2	+
H	Dc	<i>Cardamine glanduligera</i>			1	+	1	+
Caricetalia curvulae								
H	Blc	<i>Potentilla ternata</i>	2	+—+1				
Seslerietalia								
H	Alp(E)	<i>Primula intricata</i>	1	+			1	+
H	Alp(Ec)	<i>Ranunculus oreophilus</i>	2	+	2	+		

F.b.	E.f.	Asociația	1. <i>Juniperetum sibiricae</i>		2. <i>Pinetum mugt carpaticum</i>		3. <i>Rhododendro-Vaccinietum austro-carpaticum</i>	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD
H	Alp(Cp)	<i>Myosotis alpestris</i>	2	+				
H	Alp(Ec)	<i>Carex sempervirens</i>	1	+	3	+	2	+
H	Carp	<i>Campanula polymorpha</i>					2	+
Elyno-Seslerietea								
Ch	Arct-Alp	<i>Dryas octopetala</i>	1	+	3	+	2	+
Seslerion rigidae + Seslerion bielzii								
H	Dc	<i>Sesleria rigida</i>			1	+	2	+
H	Alp(Ec)	<i>Primula halleri</i>					2	+
Salicion retusae								
Ch	Ec(Alp)	<i>Salix retusa</i>	1	+				+
INSOTITOARE								
Th	Dc	<i>Thlaspi dacicum</i>	2	+				+
H	Alp(Bor)	<i>Festuca rubra</i>	3	+			2	
H	Cs	<i>Luzula campestris</i>	2	+			1	
H	Alp(Arct-Cp)	<i>Poa alpina</i>	2	+			1	
H	Eua(Md)	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	2	1—3			1	+
H	Carp-Blc	<i>Doronicum carpaticum</i>			1	+	1	+
G	Eua	<i>Veratrum album</i>			1	+	1	+

Specii într-un releveu : *Alchemilla gracilis* (1), *Androsace villosa* (1), *Asplenium viride* (3), *Aconitum tauricum* (3), *Astrantia major* (3), *Achillea schurii* (3), *Antennaria dioica* (3), *Anthyllis vulneraria* ssp. *alpestris* (3), *Cerastium arvense* (1), *Carex leporina* (1), *Campanula rotundifolia* (2), *Carduus kerneri* (3), *Cerastium transsilvanicum* (3), *Cerastium alpinum* (3), *Chrysanthemum rotundifolium* (3), *Dianthus callizonus* (3), *Festuca versicolor* (3), *Galium verum* (1), *G. anisophyllum* (2), *Gentiana utriculosa* (3), *Helianthemum alpestre* (1), *Hieracium transsilvanicum* (3), *Knaulia longifolia* (3), *Luzula luzuloides* (3), *Libanotis montana* (3), *Polygala amara* (1), *Pedicularis verticillata* (1), *Polygonum viviparum* (2), *Phegopteris dryopteris* (1), *Potentilla alpestris* (3), *Phyteuma orbiculare* (3), *Poa violacea* (3), *Sesleria heuffleriana* (1), *Scabiosa lucida* (1), *Saxifraga aizoon* (2), *Salix silesiaca* (2), *Thymus comosus* (1), *T. pulegioides* (3), *Taraxacum nigricans* (3).

BIBLIOGRAFIE

1. BELDIE AL., Bul. Șt. Acad. R.P.R., Secț. de Șt. biol. agron. și geogr., 4, 4, 999—1029, 1952.
2. BELDIE AL., *Flora și vegetația munților Bucegi*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1967.
3. BOȘCAIU N., *Flora și vegetația munților Țarcu, Godeanu și Cernei*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1971.
4. DIHORU GH., *Învelișul vegetal din muntele Siriu*, Acad. R.S.R., București, 1975.
5. MOLDOVEANU I., *Viața Forest.*, 7, 12, 434—435, 1939.
6. RÖMER J., Jahrb. d. Siebenb. Karp. Ver., 4, 86—95, 1884.
7. ȘTEFUREAC TR., Bul. Șt. Biol., agron., geol., geogr., Acad. R.P.R. 3, 2, 249—270, 1951.

ASPECTS OF LIGNEOUS VEGETATION
IN THE MASSIF PIATRA CRAIULUI

S u m m a r y

Within the ligneous vegetation of the massif Piatra Craiului 8 associations grouped in 3 types : 1) riverside coppice ; 2) woods proper, 3) alpine bushes, are presented.

The riverside coppice vegetation is represented by the association *Alnetum incanae* that grows on the Dimbovița valley and its affluent with wider river beds and duper aluvial soil.

The most characteristic associations of the woods in the massif are : *Fagetum carpaticum*, *Abieti-Fagetum*, *Piceetum carpaticum* and *Piceeto-Fagetum carpaticum* ; they form the ligneous vegetation background on the mountaineous level, passing sometimes in the subalpine one (spruce fir forest limit).

Within the vegetation of alpine bushes 3 associations were identified : *Juniperetum sibiricae*, *Pinetum mugii carpaticum* and *Rhododendro-Vaccinietum*.

Institutul de științe biologice București
și Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
Primit în redacție la 2 februarie 1978

INFLUENȚA ÎNGRĂȘĂMINTELOR CU AZOT ȘI POTASIU (ÎN DIFERITE DOZE ȘI RAPORTURI) ASUPRA UNOR PROCESE FIZIOLOGICE DIN RĂDĂCINA ȘI FRUNZELE DE PORUMB

I. Conținutul în azot proteic și proteină

N. SĂLĂGEANU, D. CADAR

Nutriția minerală exercită o influență puternică asupra compoziției chimice a plantelor. S-a constatat că pe măsură ce în mediul nutritiv mărim dozele de azot, crește conținutul în azot total din boabe, frunze și rădăcină [Caramete și colab. (4), Lebedev (12), Pascaru și colab. (15), Konarev (10)], conținutul în substanțe proteice [Danilova (5), Petinov și colab. (17), Ionescu (7), Martynovic și colab. (13), Wilberg și colab. (20), Hulpoi și colab. (6)]; carența azotului în mediul nutritiv exercită o influență negativă asupra conținutului în azot total și substanțe proteice [Pleșcov și colab. (18)].

Cercetările referitoare la influența îngrășămintelor potasice asupra conținutului în substanțe proteice sînt contradictorii. În timp ce Ionescu (7), la fasole, Martinović și colab. (13), la grâu, arată că potasiul (K) nu influențează în mod esențial conținutul în proteină, Mosolov și colab. (14) arată că prin mărirea dozelor de K se obține scăderea conținutului în proteine simple în frunzele de porumb. Bîlteanu și colab. (3) menționează că lipsa K din mediul nutritiv, în faza de „7 frunze”, determină la porumb creșterea conținutului în substanțe proteice. Baslavskaja (1) găsește că, K condiționează acumularea proteinelor, în timp Pavlov (16) subliniază că acest element scade întrucîtva conținutul în proteine.

În prezenta lucrare ne-am propus să urmărim influența diferitelor doze și raporturi dintre N și K asupra acumulării azotului proteic și proteinei în rădăcinile, frunzele și boabele de porumb.

MATERIAL ȘI METODĂ

Pentru experiențe am folosit porumbul dublu hibrid HD 311. Plantele au fost cultivate în casa de vegetație a I.C.C.P.T. din București. S-au folosit ca medii de cultură soluția nutritivă și nisipul, utilizîndu-se în ambele cazuri amestecul nutritiv Prianișnikov; plantelor li s-au asigurat și principalele microelemente. În amestecul nutritiv de bază am modificat doar conținutul de N și K, în timp ce conținutul tuturor celorlalte elemente (micro- și macroelemente) nutritive a rămas constant. În funcție de tematica propusă s-au stabilit variante cu carență în N și K și cu exces în aceste elemente :

1. Amestec nutritiv de bază (a servit și ca martor) N_1K_1
2. Amestec cu 3 doze de N N_3K_1
3. Amestec în care doza de N a fost redusă la 1/5 din doza de bază $N_{0,2}K_1$
4. Amestec cu 3 doze de K N_1K_3
5. Pentru a vedea cum reacționează plantele la îngrășarea suplimentară cu N, pe un fond bogat în K, în varianta N_1K_3 s-au mai adăugat 2 doze de N $N_1K_3 + 2N$

6. Amestec în care doza de potasiu a fost redusă la 1/5 din doza de bază $N_1K_{0,2}$

Pentru a urmări reacția plantelor la diferitele raporturi dintre N și K din mediul nutritiv am alcătuit variantele :

1. Amestec nutritiv de bază (a servit și ca martor) N_1K_1
2. Amestec cu 1/5 doză N și 2 doze K $N_{0,2}K_2$
3. Amestec cu două doze N și 1/5 doză K $N_2K_{0,2}$
4. Amestec cu 3 doze N și 2 doze K N_3K_2
5. Amestec cu 3 doze N și 3 doze K N_3K_3

pH-ul soluțiilor nutritive a fost menținut la 5,1—5,4. Soluțiile nutritive au fost aerisite zilnic timp de 20 de minute. Plantele au fost crescute în vase de sticlă cu o capacitate de 6 litri de soluție nutritivă și în vase de vegetație cu o capacitate de 24 kg nisip. Umiditatea nisipului s-a menținut la 70% din capacitatea maximă pentru apă. La plantele crescute în soluții nutritive, recoltările pentru analize s-au făcut din 5 în 5 zile, iar la plantele crescute pe nisip s-au făcut când acestea au ajuns în principalele faze de dezvoltare : 7) faza de 3—4 frunze ; 2) faza de 7—8 frunze ; 3) faza de înspicare-inflorire ; 4) faza de coacere în lapte-ceară ; 5) faza de maturitate deplină.

Conținutul în N proteic și proteină s-a determinat după metoda Bernstein—Kjeldhal.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Rezultatele obținute de noi centralizate în figurile 1, 2, 3, 4, 5 și tabelul nr. 1, nu fac notă discordantă cu cele obținute de alți cercetători, cu excepția poate a unor date parțial diferite, generate de gradul diferit de nutriție cu K. Dar, după cum am văzut, în această privință și în literatura de specialitate există unele rezultate susceptibile de a fi rediscutate.

Astfel, am constatat influența pronunțat negativă a carenței în azot ($N_{0,2}$, $N_{0,2}K_2$, $N_{0,2}K_1$) asupra conținutului în N proteic din frunzele și rădăcinile porumbului în cursul întregii perioade de vegetație. O influență negativă dar mai puțin pronunțată o exercită carența în potasiu ($K_{0,2}$, $N_2K_{0,2}$, $N_1K_{0,2}$). De menționat faptul că la varianta $N_2K_{0,2}$, proporția crescută de azot nu înlătură efectul negativ al carenței în potasiu.

Dozele mărite de azot și potasiu (N_3K_3 , N_3K_2 , N_3K_1 , N_3 și K_3) condiționează acumularea celor mai mari cantități de N proteic.

Datele din tabelul nr. 1 arată o creștere a conținutului în N proteic din boabele de porumb între faza de coacere în lapte-ceară și faza de coacere deplină.

Tabelul nr. 1

Variația conținutului în azot proteic și proteină a boabelor de porumb cultivat pe nisip în vase de vegetație cu diferite doze și raporturi între N și K

Variante	Azot proteic, g% s.u.		Proteină, g%
	Faza de coacere în lapte ceară (20.VIII.1969)	Faza de coacere deplină (27.IX.1969)	
$N_1K_1(Mt)$	1,502	1,507	9,99
N_3K_1	1,683	1,819	12,28
$N_{0,2}K_1$	1,124	1,211	8,29
N_1K_3	1,594	1,623	11,04
N_1K_3+2N	1,918	2,080	13,19
$N_1K_{0,2}$	1,346	1,394	9,07
N_3K_2	1,827	1,903	12,92

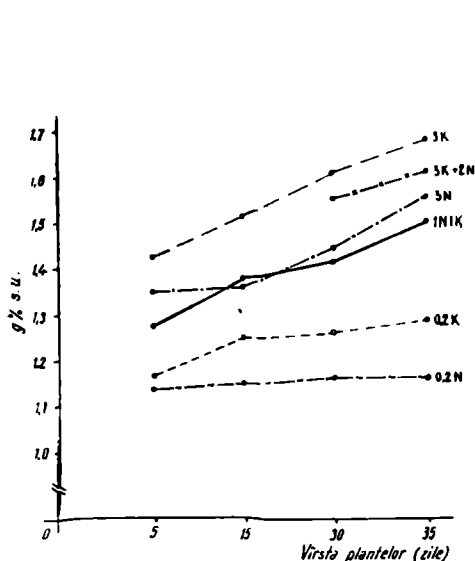

Fig. 1 — Conținutul în azot proteic din rădăcinile plantelor de porumb crescute pe soluții nutritive cu diferite doze de N și K (în g% s.u.)

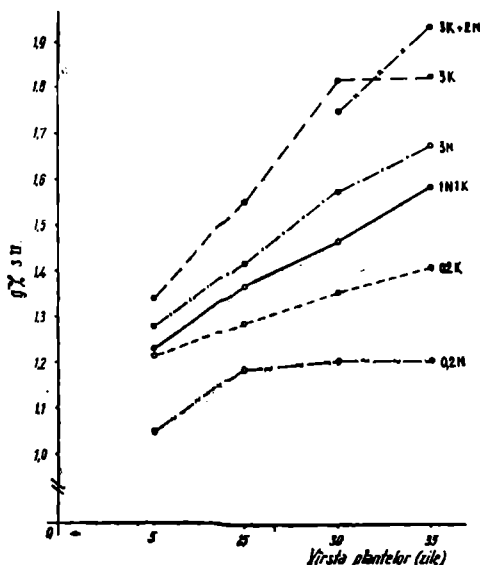

Fig. 2 — Conținutul în azot proteic din frunzele plantelor de porumb crescute pe soluții nutritive cu diferite doze de N și K (în g% s.u.)

Conținutul cel mai ridicat în proteină în boabe s-a înregistrat la varianta N_1K_3+2N , deci la o îngrășare în exces în fazele inițiale de creștere și o fertilizare fracționată cu N, administrat în momentul cind plantele aveau deja format un puternic aparat foliar. Un conținut ridicat în proteină s-a acumulat și în variantele N_3K_2 și N_3K_1 . Superioară valorii martorului este și varianta N_1K_3 . Carența în N în special, precum și carența în K au dus la scăderea conținutului în proteină.

Ratner și colab. (19) consideră că influența pozitivă a K asupra biosintezei proteinei în plante se datorează participării acestui element în reacțiile enzimactice ale metabolismului N, ca și în metabolismul ener-

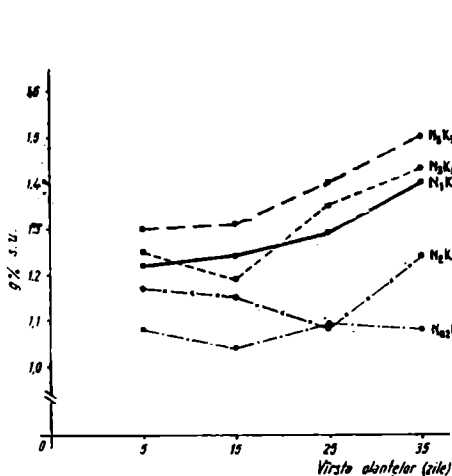

Fig. 3 — Conținutul în azot proteic din rădăcinile plantelor de porumb crescute pe soluții nutritive cu diferite raporturi între N și K (în g% s.u.)

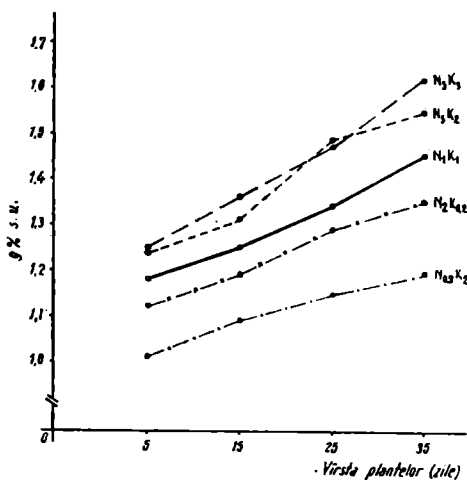

Fig. 4 — Conținutul în azot proteic din frunzele de porumb crescute pe soluții cu diferite raporturi între N și K (în g% s.u.)

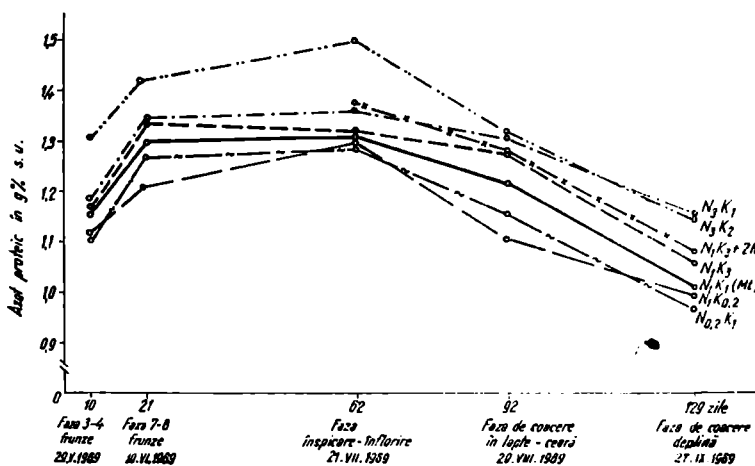

Fig. 5 — Conținutul în azot proteic din frunzele de porumb crescute pe nisip în vase de vegetație cu diferite raporturi între N și K (în g% s.u.)

getic, prin menținerea stării normale a mitocondriilor în care sînt concentrate procesele fosforilării oxidative. Mai mulți cercetători [Bernstein (2), Kursanov și colab. (11)] au stabilit că în cazul carenței în K se produce o diminuare a sintezei de proteină și o intensificare a proceselor de hidroliză a proteinei, situație în care raportul aminoacizi liberi/proteină crește. Totodată are loc o dezorganizare a căilor metabolice care duc la biosinteza nucleotidelor și acizilor nucleici, ceea ce îngreuează sinteza proteinei.

Referindu-se la gradul diferit de influențare a metabolismului plantelor de porumb în cursul creșterii și dezvoltării acestora prin administrarea îngrășămintelor cu N și K, Jurbički (8), (9) arată că porumbul,

la începutul perioadei de vegetație, absoarbe din mediul nutritiv mai mult K decât N, deoarece în această perioadă crește în special tulpina, bogată în K. Faptul se explică prin aceea că de la începutul perioadei de vegetație și pînă în faza de 5—6 frunze frunzele sînt bogate în substanțe solubile cu N, iar concentrațiile favorabile pentru formarea compușilor proteici se formează mai tîrziu, atunci cînd frunzele produc o cantitate suficientă de glucide necesare procesului de sinteză a proteinelor.

CONCLUZII

1. S-a constatat influența pronunțat negativă a carenței în azot asupra conținutului în azot proteic din frunzele și rădăcinile porumbului, pe întreaga perioadă de vegetație.

2. O influență negativă, dar mai puțin accentuată, o exercită și carența în potasiu.

3. Cantitatea cea mai mare de azot proteic se acumulează în plante în cazul dozelor mărite de azot și potasiu (N_3K_2 , N_3K_3 , N_3K_1).

4. Doza crescută de potasiu (N_1K_3) influențează de asemenea în mod pozitiv acumularea de N proteic, dar adăugarea la această variantă a încă două doze de azot (N_1K_3+2N) provoacă intensificarea procesului de acumulare a N proteic în frunze. În fazele tardive, influența K se face simțită numai pe un fond bogat în N.

5. După faza de înspicire-inflorire conținutul în N proteic din frunzele de porumb scade sensibil în toate variantele.

6. Conținutul cel mai ridicat în proteină din boabele de porumb s-a înregistrat în varianta N_1K_3+2N , deci la o îngrășare în exces cu K în fazele inițiale de creștere și o îngrășare fracționată cu N, atunci cînd plantele aveau dezvoltat un puternic aparat foliar.

7. Carența în N în special, ca și carența în K au dus la scăderea conținutului în proteină din boabe.

BIBLIOGRAFIE

1. S. S. BASLAVSKAIA, Izv. AN SSSR, ser. biol., 3, 1945.
2. B. I. BERSTEIN, *Fotosintez i productivnosti rastenii*, Kiev, Nauka dumka, 1965.
3. GH. BILTEANU și colab., Lucr. St. Inst. Agr. București, 10, 1967.
4. C. CARAMETE și colab., Probl. agr., 21, 2, 1969.
5. N. S. DANILOVA, Agrohimia, 5, 1967.
6. N. HULPOI și colab., An. Inst. Centr. Cercet. Plante tehn. Fundulea, 33 B, 1965.
7. AL. IONESCU, Com. Acad. R.P.R., 11, 12, 1961.
8. Z. I. JURBITKI, Izv. AN SSSR, ser. biol., 6, 1961.
9. Z. I. JURBITKI, Izv. AN SSSR, ser. biol., 2, 1967.
10. V. G. KONAREV, Dokl. AN SSSR, 10, 3, 1955.
11. A. L. KURSANOV și colab., Agrohimia, 1, 1967.
12. P. V. LEBEDEV, Fiziol. rast., 10, 3, 1963.
13. B. MARTINOVIĆ și colab., Isotope stud. Nitrogen, Vienna, 1968.
14. I. V. MOSOLOV și colab., Fiziol. rast., 9, 2, 1962.
15. E. PASCU și colab., An. Inst. Centr. Cercet. Plante tehn. Fundulea, 33 B, 1965.
16. A. N. PAVLOV, *Nakoplenie belka v zerne pșeniți i kukuruži*, Moscva, Izd. „Nauka”, 1967.
17. N. S. PETINOV și colab., Fiziol. rast., 2, 1958.
18. B. P. PLESCOV și colab., Dokl. Timireazev. sel'skhoz. Akad., 103, 1965.
19. E. I. RATNER și colab., Fiziol. rast., 15, 3, 1968.
20. E. WILBERG și colab., Z. Pflanzenernahrung Bodenkunde, 121, 2, 1968.

THE INFLUENCE OF THE NITROGEN AND POTASSIUM FERTILIZERS UPON THE CORN ROOTS AND LEAVES

I. The content of proteical nitrogen and protein

S u m m a r y

In the experiments carried out in the green house, with maize plants, grown in nutritive solutions, and on sand, we established the dose and best relationships between N and K. They must assure a maximum accumulation of proteic N and the proteins in the roots, leaves and seeds of the respective plants. The lack of N specially, as well as the lack in K negatively influences the accumulation of proteic substances in the respective bodies. The highest content of proteic N and protein was noticed in the variants with increased doses of N and K (in the relationship N_3K_2 , N_3K_1 , N_3K_3). In seeds the highest contents in proteins was found in the variant $N_1K_3 + 2N$, that is at a fertilisation with K in excess in the first growth phases and a fractioned fertilisation with N, administered when the plants had already developed a strong foliar apparatus. In the late phases the positive influence of the high doses of K is felt only on a rich background of N.

Institutul de științe biologice București
Primit în redacție la 15 noiembrie 1977

HABITATUL ȘI NIȘA ECOLOGICĂ

P. NEACȘU

Printre noțiunile ecologice mult controversate și care crează confuzie în folosirea și interpretarea lor se numără și conceptele de „habitat” și „nișă ecologică”.

Habitatul este partea din biotop ocupată de un individ sau de o populație, care oferă acestora toate condițiile de dezvoltare și prosperitate. Habitatul nu se poate confunda cu biotopul, care reprezintă locul ocupat de o biocenoză și nici cu arealul, ce reprezintă spațiul geografic în care este dispersată o specie.

Cuenot (1936) definește ca biotop „mediul din apropierea unei specii”, iar Clarke (1957) folosește termenul de „microclimat” pentru condiții climatice din mediul imediat înconjurător unui organism.

B. Stugren (1965) sinonimizează termenul de habitat cu cel de biotop. Pentru I. Pop (1977) locul în care sînt prezenți indivizii unei specii formează „locul de trai”, iar pentru N. Doniță și Ivan Diona (1977) acest loc este numit „areal ecologic”.

Habitatul este o noțiune mult mai complexă ca biotopul în constituția lui intrînd nu numai factorii abiotici ci și o parte din factorii biotici în special cei legați de hrană.

Principalii factori ce delimitează habitatul unei populații sînt constituția și textura solului, temperatura, lumina, umiditatea, structura fundului apelor, formele de relief, aciditatea apei, sau a solului, sursele de hrană etc.

Astfel habitatul ferigei îl reprezintă terenurile umede și umbroase din pădurile montane; populațiile de *Rhododendron* și de *Vaccinium* sînt specifice solurilor montane acide, iar capra neagră este „la ea acasă” pe stîncile abrupte din zona alpină sau subalpină.

Mărimea habitatului diferă foarte mult de la o populație la alta. Pentru o populație de *Calandra granaria* aceasta poate fi spațiul dintr-o magazie în care este depozitat grîul. Pentru o insectă galicolă, de exemplu *Mikiola fagii*, habitatul său îl reprezintă frunzele de fag și locurile din imediata apropiere a arborilor. Habitatul papurei și al stufului îl formează locurile umede și apa puțin adîncă cu fund mîlos din vecinătatea malului unui lac.

La numeroase populații habitatul include diferite stațiuni aparținînd la biotopi deosebiți. Stațiunile pot fi de hrănire, de adăpostire,

de reproducere etc. De exemplu : căprioara, prezintă o stațiune de adăpostire în pădure și alta pentru hrană în cîmpiile din vecinătatea pădurilor.

Davis (1960) distinge în funcție de viteza de modificare a factorilor ecologici din cuprinsul unui habitat următoarele categorii principale de habitate : *habitate monotone*, în care factorii ecologici sînt relativ constanți cum sînt cei din habitatele abisale, cavernicole sau cei din interiorul organismelor homeoterme, în care se dezvoltă diverși paraziți sau comensali ; *habitate periodice*, în care condițiile de viață variază diurn sau sezonier, așa este cazul zonei intertidale supusă acțiunii mareelor și majoritatea habitatelor din zona temperată ; *habitate eractice*, caracteristice zonele supuse schimbărilor sporadice neprevizibile cum sînt zonele vulcanice, regiunile supuse incendiilor etc. ; *habitate secvențiale*, în care modificările factorilor ecologici și ale organismelor se fac după intervale neregulate, neciclice, de exemplu habitatele formate pe solurile din lungul malurilor unor riuri.

Nișa ecologică este o noțiune de dată mai recentă decît habitatul și a fost introdusă odată cu studierea fenomenului de competiție.

J. Grinnell (1917 și 1928) a fost primul care a folosit termenul de nișă în înțelesul de *microhabitat* sau *nișă spațială* (6). Ch. Elton (1922) folosește termenul de nișă în sensul funcțional al unui organism în biocenoză, deosebind-o de habitat. Deoarece Elton a pus în evidență relațiile energetice și alimentare dintre populații s-a dat numele de *nișă trofică* la nișa funcțională propusă de el. C. E. Hutchinson (1957) a sugerat ideea de nișă ca un spațiu *multidimensional*, ce poate fi supus măsurărilor și calculelor matematice. Tot acest autor deosebește o *nișă fundamentală* de maximă abstractizare în care speciile nu sînt constrînse de competiția dintre ele și o *nișă realizată*, mai restrînsă, supusă presiunilor biotice înconjurătoare.

Sintetizînd datele prezentate rezultă că nișa ecologică este o noțiune ce se referă la rolul funcțional multiplu al populației în biocenoză. Pentru a determina funcția unei populații este necesar să cunoaștem suma activităților sale, în special modul de hrană, sursa de energie, rata metabolismului, producția, comportamentul și efectele acestor parametrii asupra altor populații sau asupra ecosistemului în ansamblu.

Printre parametrii funcționali ai nișei ecologice un rol determinant îl ocupă relațiile trofice.

Dacă două specii apropiate din punct de vedere sistematic au aparent nevoie de aceeași cerințe alimentare, ele pot cohabita fără să intre în competiție în cazul cînd fiecare și-a delimitat precis nișa ecologică. De exemplu : speciile *Dasyneura acrophila* și *D. fraxini* localizate în stadiul larvar pe același substrat, frunzele de frasin, se hrănesc în mod diferit, prima are ca sursă alimentară țesutul foliolelor dintre nervuri, pe cînd a doua specie țesuturile mature din pețiolul frunzei și din nervurile principale ale foliolelor.

Cînd populațiile a două specii au cerințe de hrană și viață similare atunci intervine fenomenul de competiție care exclude coexistența lor (Gause, 1934).

În mod figurat Viebert și Lagler (1) spun că habitatul este *adresa* unde trăiește un organism în timp ce nișa sa ecologică indică *funcția* sau profesiunea pe care o exercită. De exemplu : spunem că

adresa ciocănitorei este scoarța arborilor, iar funcția sa principală este aceea de pasăre insectivoră. Cunoașterea numai a unui singur termen este insuficientă în studiul și aprofundarea ecologiei unui individ sau populație.

BIBLIOGRAFIE

1. AGUESSE P., *Clef pour l'écologie*. Seghers, Paris, 1971.
2. DAJOS R., *Précis d'écologie*. Dunod, Paris, 1970.
3. CHAUVIN R., *La biologie*. Les dictionnaires Marabout université, Paris, 1973.
4. DONIȚĂ N. și IVAN D., *Areal geografic și areal ecologic*. Analele Univ. București, p. 53—56, 1977.
5. NEACȘU P., *Ecologie generală*. Centrul de multiplicare al Univ. București, 1974.
6. ODUM P. E., *Fundamentals of ecology*. W. B. Saunders Company Londra, Toronto, 1971.
7. POPOVICI BAZNOȘEANU A., *Probleme ecologice*. În volumul „Cercetări de ecologie animală”, p. 221—232. Ed. didactică și pedagogică București, 1966.
8. STUGREN B., *Ecologie generală*. Ed. didactică și pedagogică București, 1965.
9. TOWLE O., *Biologie moderne*. Holt, Rinehart and Winston Inc., Montreal—Toronto, 1971.

L'HABITAT ET LA NICHE ÉCOLOGIQUE

R é s u m é

Dans cet exposé sont analysées les notions d'habitat et de niche écologique dans la lumière des nouveaux recherches actuels. Après ces recherches, l'habitat est la partie de biotope dans laquelle se développe une population et où elle trouve tous les conditions pour son développement.

La niche écologique est une notion plus complexe que se rapporte la position fonctionnelle qu'occupe un être vivant ou une population à l'intérieur d'une écosystème.

Facultatea de biologie București
Primit în redacție la 6.II.1978

CERCETĂRI PRIVIND MERSUL FOTOSINTEZEI SUB ACȚIUNEA UNOR CITOSTATICE ȘI ALCALOIZI PURINICI

AURELIA CIOBANU

Modificările ultrastructurale induse de endoxan (2), mustin (3) criogenină (12), la nivelul cloroplastelor, ne-au determinat să cercetăm și acțiunea lor asupra fotosintezei.

În comunicarea de față ne-am propus studierea efectului acestor citostatice asupra intensității fotosintezei plantulelor de grâu, în concentrații care au afectat ultrastructura cloroplastelor.

MATERIAL ȘI METODA DE CERCETARE

Ca material experimental am utilizat frunze de grâu, provenite de la plantule care au fost supuse acțiunii substanțelor citostatice menționate, 48 h și 96 h. Intensitatea fotosintezei a fost determinată prin metoda manometrică Warburg și exprimată în $\text{cm}^3\text{O}_2/\text{gr.s.usc/oră}$.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Fotosinteza a fost cercetată în funcție de concentrație și de durata de acțiune a acestor substanțe.

În figura 1 prezentăm mersul fotosintezei plantulelor de grâu, sub acțiunea diferitelor concentrații de endoxan. S-a constatat că endoxanul manifestă o acțiune inhibitoare asupra acestui proces, care se accentuează pe măsura măririi concentrației și creșterii duratei de acțiune.

Criogenina (fig. 2) și mustinul (fig. 3), exercită o acțiune inhibitoare asemănătoare. Menționăm că aceleași concentrații de endoxan, mustin și criogenină, care au determinat inhibarea fotosintezei, au produs și afectarea ultrastructurală a cloroplastelor, caracterizată prin dilatarea tilacoidelor, sărăcirea stromei în particule granulare sau chiar desorganizarea cloroplastelor, în prezența concentrațiilor mari de citostatic (2, 3, 12).

Modificări ultrastructurale asemănătoare au fost obținute de Bartels și Pagelow (1), în prezența dichlorobenzilmethylcarbamilului. Autorii consideră afectarea ultrastructurii cloroplastelor, ca fiind determinată de dispariția ribosomilor din cloroplaste. Un argument în sprijinul acestei ipoteze îl constituie faptul că unele enzime ale ciclului Calvin, de tipul ribulose diphosphatcarboxilazei (13), sînt sintetizate de

ribosomii cloroplastelor și nu de ribosomii citoplasmei. Substanța citostatică cercetată, ar bloca unele procese fiziologice și ca urmare apar modificările ultrastructurale amintite.

Efecte inhibitoare asupra fotosintezei, au fost semnalate de ase-

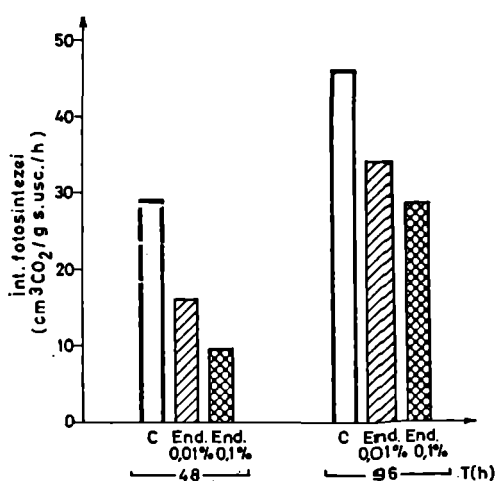

Fig. 1 — Acțiunea endoxanului asupra intensității fotosintezei plantelor de grâu

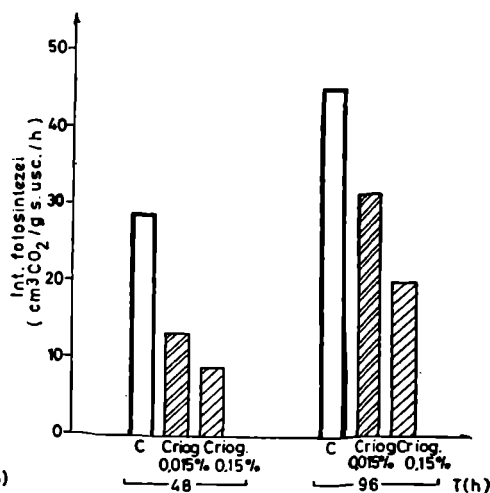

Fig. 2 — Acțiunea criogeninei asupra intensității fotosintezei plantelor de grâu

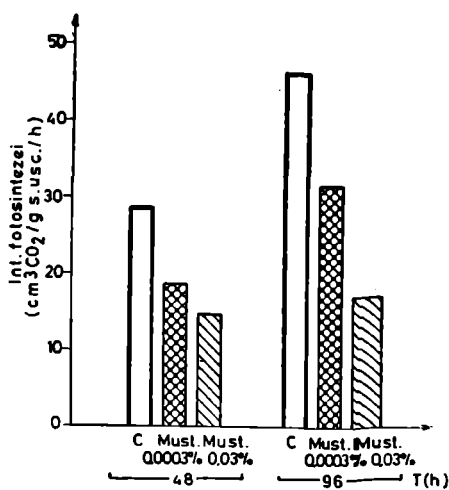

Fig. 3 — Acțiunea mustinului asupra intensității fotosintezei plantulelor de grâu

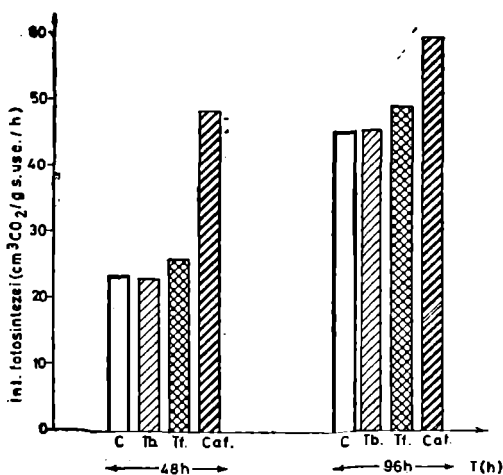

Fig. 4 — Acțiunea cafeinei, teofilinei și teobrominei asupra intensității fotosintezei plantelor de grâu

menea, sub acțiunea 5 fluoro-uracilului (8), hydrxylaminei (14) și actinomiceinei D (11).

Este cunoscut că nucleul purinic, intră în compoziția acizilor nucleici, precum și a unor sisteme enzimatice cu rol important în fiziologia și morfologia celulei animale și vegetale.

Studiile de mutageneză (7,10), ca și cele în legătură cu activitatea citostatică a unor derivați purinici (4, 5, 6, 9), demonstrează rolul mul-

tiplu pe care-l pot exercita substanțele cu nucleu purinic, asupra celulei vii. Această situație este în funcție, pe de o parte de nucleul de bază al acestor produși, iar pe de altă parte, de numărul, natura și poziția grupărilor chimice grefate pe nucleul purinic (6).

Cercetările privind corelația dintre structura chimică și activitatea statmodieretică (4), au arătat că concentrațiile minime active statmodieretice ale cafeinei, teofilinei și teobrominei, corespund respectiv unor soluții (M/1 000—M/500) pentru cafeină, M/700 pentru teofilină și M/300 pentru teobromină.

Plecînd de la acest considerent, am urmărit modul cum este influențat fenomenul de fotosinteză, de către alcaloizii respectivi, în concentrații la care își manifestă activitatea statmodieretică.

În figura 4 prezentăm mersul fotosintezei plantulelor de grâu sub acțiunea teobrominei, teofilinei și cafeinei. S-a constatat că fenomenul de fotosinteză decurge asemănător la teobromină și control. Teofilina determină o ușoară stimulare a fotosintezei, iar cafeina mărește intensitatea fenomenului.

Așa cum am precizat anterior, concentrațiile minime active statmodieretice ale cafeinei, teofilinei și teobrominei sînt diferite. Această diferență este explicată de Constantinescu și colab. (4), atît prin numărul și poziția grupărilor CH_3 , grefate pe nucleul purinic, cît și de prezența atomului de hidrogen de la C_8 . Este posibil ca modul diferit de influențare al fotosintezei de către cei trei alcaloizi purinici să fie determinat, de asemenea de natura chimică a acestora.

CONCLUZII

1. Endoxanul, mustinul și criogenina au determinat inhibarea fotosintezei în concentrații care au produs afectarea ultrastructurii cloroplastelor.

2. Teofilina și cafeina în concentrații statmodieretice active au provocat o stimulare a fenomenului de fotosinteză. Teobromina nu a modificat mersul fenomenului.

BIBLIOGRAFIE

1. BARTELS P. și PAGELOW E. J., J. Cell. Biol. 37, 2, c_1 — c_2 , 1968.
2. CIOBANU A. și SĂLĂGEANU N., St. și Cerc. Biol. Ser. BOT, 25, 3. 191—194, 1973.
3. CIOBANU A., St. și Cerc. Biol. Ser. Bot., 24, 6, 525—531, 1972.
4. CONSTANTINESCU D. GR., RADIAN V., Lucr. Conf. naț. de Farmacie, București, 546, 1958.
5. CONSTANTINESCU D. GR., RETEZEANU M., CONSTANTINESCU M. și STOENESCU V., C. R. Ac. Sc. Paris, 253, 176, 1961.
6. CONSTANTINESCU D. GR., CONSTANTINESCU M., RETEZEANU M., OȚLEANU R., C. R. Ac. Sc. Paris, 1961, 1061.
7. EHRENBERG L., GUSTAFSSON A., LUNDQUIST U., Acta. Chem. Scand. 10, 1956, 492.
8. EVANS W. R., SMILLIE R. M., J. Exper. Bot. G. B., 22, 71, 371—81, 1971.
9. IONICA A., Teză de doctorat. Facultatea de Farmacie, București, 1970.
10. KOCH A., J. BIOL. Chem., 219, 181, 1936.
11. MLANDRI B. A., BACCARINI A., Plant. Physiol. U.S.A., 44, 1, 95—100.
12. SĂLĂGEANU N., CIOBANU A., St. și Cerc. Biol. Ser. Bot., 25, 4, 275—278, 1973.
13. SMILLIE R., GRAHAM D., SWYER M. R., Biochem. Biophys. Res. Commun., 28, 598, 1967.
14. VASILIEVA V. E., PINEVICH V. V., Fiz. rast., 17, 6, 1192, 1970.

LES RECHERCHES SUR LA PHOTOSYNTHESE SOUS L'ACTION DES CERTAINES CYTOSTATIQUES ET ALCALOIDES PURINIQUES

R é s u m é

Dans le presente article on a evidentié l'action d'endoxan, mustin et crio-genie sur l'intensité de la photosynthèse des plantules du blé dans les concentrations qui ont affecté l'ultrastructure des chloroplastes. On a constaté que les cytostatiques analysées produisent l'inhibition de la photosynthèse. Aussi on a cherché l'action de la théophylline, théobromyne et le cafeine sur le même phénomène. La théophylline et le cafeine ont provoqués une stimulation de la photosynthèse, et la théobromyne n'a modifiée pas l'intensité de la photosynthèse.

Institutul de cercetări biologice București
Primit în redacție la 27 mai 1977

DESPRE POTENȚIALUL ALELOPATIC AL UNOR ORGANE AERIE NE DE PLANTE LEMNOASE

E. ȘERBĂNESCU, AURELIA SCARLAT, MAGDALENA PALADA

Se știe că relațiile dintre speciile constituente ale unei fitocenozе se bazează în principal pe concurența pentru folosirea condițiilor de trai și, caracteristic acestui fel de relații este că acționează prin epuizarea resurselor (lumină, apă, săruri minerale ș.a.) (C. H. Muller, 1969).

În ultimele trei decenii se studiază mai amplu și un altfel de relații care se pot stabili într-o comunitate vegetală și anume relațiile alelopatiche (de la grecesul *allelōs* = reciproc și *pathe* = influență, acțiune), adică modul de influențare (prin inhibare sau stimulare) a unei specii (acceptor) de către o altă specie (donator) pe calea substanțelor chimice eliminate în mediul înconjurător, în timpul vieții sau după moarte. Se afirmă și se demonstrează din ce în ce mai des că rolul alelopatiei în formarea și evoluția unei formațiuni vegetale este important iar cercetările de fiziologie și biochimie trebuie să aducă cât mai multe argumente experimentale pentru a desluși mecanismul alelopatiei. (V. Soran, O. Rațiu, 1973). Deosebirea dintre concurență și alelopatie constă în faptul că în cazul acesteia din urmă se adaugă ceva la mediul înconjurător (substanțe chimice) pe cînd în cazul concurenței, un factor necesar vieții este diminuat de activitatea fiziologică a unei specii în detrimentul alteia.

Se cunosc numeroase exemple care demonstrează prezența alelopatiei în natură. Astfel, s-a observat că pe locul unde cad și se adună în grămezi glomerulele de seclă de zahăr, timp de cîțiva ani nu mai cresc alte plante. De asemenea resturile moarte ale rădăcinilor de pier-sic îmbogățesc solul în amigdalină și produșii ei de degradare, acidul cianhidric și benzoaldehida, ceea ce împiedică reînnoirea plantației cu această specie (Börner, 1960).

Cele mai multe cercetări de alelopatie au fost făcute avînd ca obiecte de studiu speciile ierboase. Arborii prezintă un interes aparte pentru studiul acumulării colinelor (substanțe chimice emise de plante și avînd însușiri inhibitoare) deoarece, comparativ cu speciile ierboase, ei există timp mai îndelungat în același loc, formează o masă mare de substanță organică și conferă astfel o situație alelopatică mai stabilă. (Grodzinski, 1965).

Cercetările întreprinse de noi în anul 1974 au avut un caracter preliminar și au pornit de la ideea că datorită cantității importante de frunze căzute toamna din arbori se creează în jurul acestora o zonă alelopatică potențială iar cunoașterea efectului alelopatic al substanțelor

chimice din frunze ar putea explica prezența sub coroană a anumitor specii sau absența altora precum și dacă este indicat sau nu folosirea literei diferitelor specii de arbori pentru formarea compostului ce urmează a fi folosit la lucrările din sere și răsadnițe. De asemenea se știe că unele specii amentifere lasă să cadă pe sol primăvara devreme o cantitate deloc neglijabilă de amentii ce pot forma o zonă chimică care să influențeze germinarea și creșterea altor specii, în special ierboase.

MATERIALUL ȘI METODA DE LUCRU

Pentru experiențele privind efectul alelopativ al substanțelor hidrosolubile din frunze și organele florale am folosit următoarele 16 specii de arbori: *Salix babylonica* L., *S. caprea* L., *Populus tremula* L., *P. robusta* C.K.Schneid., *P. alba* L., *Corylus avellana* L., *C. colurna* L., *C. americana* Walt., *Alnus glutinosa* (L.) Gärtn., *Betula pendula* Roth., *Acer campestre* L., *A. negundo* L., *A. platanoides* L., *A. tataricum* L., *Aesculus hippocastanum* L., *Juglans regia* L. Dintre aceste specii 11 sînt amentifere.

Probele au fost recoltate de la începutul perioadei de vegetație pînă la căderea frunzelor și au constat din amentii, frunze tinere, frunze mature, frunze bătrîne și frunze îngălbenite și căzute din arbori. Probele de material vegetal au fost cîntărite și apoi imersate în baloane de sticlă de 100 ml cu apă distilată în raportul 1 : 10 pentru obiecte proaspete și 1 : 30 pentru cele uscate. După 24 de ore de la imersare s-au pipetat cîte 5 ml de soluție din fiecare balon peste patul de hîrtie de filtru din cutii Pétri (diametru 10—12 cm), conținînd fiecare cîte 100 de semințe de ridichi soiul Roșie cu vîrf alb din recolta anului precedent, dimensiunea semințelor fiind de 2,5—3 mm. Fiecare variantă a avut 6 repetiții. După 16—20 de ore s-au numărat semințele germinate atît la proba de control (pe apă distilată) cît și la cele de experiență iar după alte 24 de ore s-a măsurat creșterea în lungime a radiclei. Toate datele au fost prelucrate statistic după testul Fischer pentru aprecierea semnificației diferenței.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Rezultatele experiențelor le prezentăm într-o formă concentrată, tabele și grafice sintetice.

Înșușirea de a fi inhibitor a extractelor hidrosolubile din diferitele organe analizate este înscrisă în tabelul nr. 1 din care se poate vedea că la majoritatea speciilor testate amentii în faza de anteză și frunzele căzute toamna, de curînd, s-au dovedit inhibitoare a germinației semințelor de ridichi.

Figura 1 ilustrează capacitatea de inhibare a germinației și a creșterii radiclei de către extractele apoase din frunzele aflate în diferite faze de dezvoltare (valorile reprezintă media pentru toate speciile analizate). Se constată o creștere a capacității inhibitoare a frunzelor spre sfîrșitul perioadei de vegetație a arborilor.

Amentii după anteză și care au căzut pe sol au, la majoritatea speciilor, însușiri inhibitorii asupra germinației și a creșterii radiclei de ridichi (figurile 2 și 3).

Tabelul nr. 1

Organul	Nr. specii testate	% specii inhibitoare	
		Germinare	Creștere
Amenți în anteză	12	83	67
Amenți după anteză	10	7	80
Frunze tinere	14	36	64
Frunze mature	13	8	31
Frunze bătrâne	14	57	57
Frunze căzute	16	81	94

Frunzele care cad toamna sînt bogate în substanțe hidrosolubile care pot inhiba germinația și creșterea radiclei de ridichi. Figurile 4 și 5 ilustrează acest lucru. Dintre speciile analizate se remarcă din acest punct de vedere *Populus robusta*, *Acer tataricum*, *P. alba*, *A. glutinosa*, *A. campestre*, *Juglans regia* (pentru germinație), *J. regia*, *P. robusta*, *A. tataricum*, *P. alba*, *A. glutinosa* (pentru creșterea radiclei). În general influența inhibitoare a extractelor din frunzele bătrîne a fost mai puternică asupra creșterii radiclei; decît asupra germinației la majoritatea speciilor.

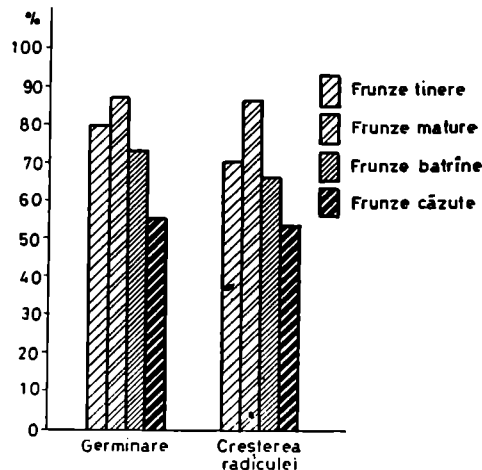

Fig. 1 — Procentul de semințe de ridichi germinate sub influența extractelor hidrosolubile din frunze (% față de control)

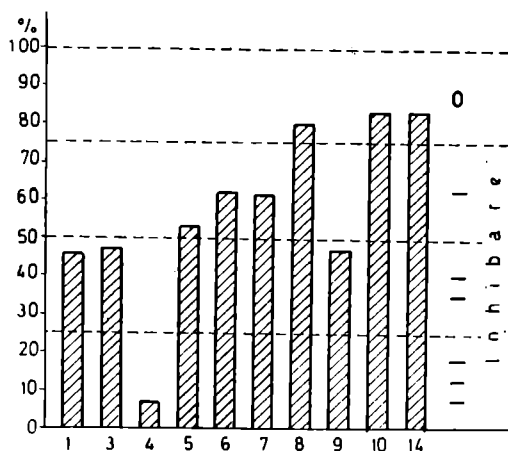

Fig. 2 — Influența extractului hidrosolubil de amenți după anteză asupra germinării semințelor de ridichi (% față de control) : 1 — *Salix babylonica*, 3 — *Populus tremula*, 4 — *P. robusta*, 5 — *P. alba*, 6 — *Corylus avellana*, 7 — *C. colurna*, 8 — *C. americana*, 9 — *Alnus glutinosa*, 10 — *Betula pendula*, 14 — *Juglans regia*

Literatura despre aleopatie menționează pentru cîteva din speciile testate de noi efectul inhibitor al substanțelor hidrosolubile ca cele din frunzele de nuc (Bode, 1958) și atribuie acest efect iuglandinei. La fel pentru frunzele bătrîne de castan la care s-a pus în evidență o lactonă, aesculatina, cu efect inhibitor asupra creșterii radiclei dar practic indiferent asupra germinației semințelor de ridichi, după cum am constatat în experiențele noastre. Este știut că sub arborii de castan și nuc pot trăi doar puține specii adaptate și nu numai din cauza umbririi ci în bună măsură datorită substanțelor emise de frunze în aer

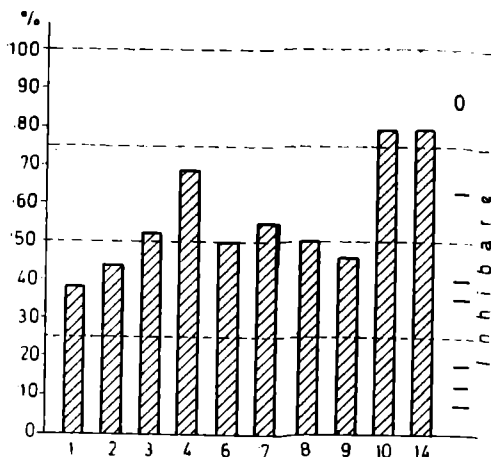

Fig. 3 — Influența extractului hidrosolubil de amănți după anteză asupra creșterii rădăcinii de ridichi (% față de control) :

1 — *Salix babylonica*, 2 — *S. caprea*, 3 — *Populus tremula*, 4 — *P. robusta*, 6 — *Corylus avelana*, 7 — *C. colurna*, 8 — *C. americana*, 10 — *Betula pendula*, 14 — *Juglans regia*

sub formă volatilă sau prin spălarea frunzelor de către ploaie, descompunerea frunzelor în sol, aceste substanțe avînd o toxicitate ridicată. Efectul inhibitor al frunzelor căzute de salcie, plop și castan se mai datorește și glucozizilor care sînt degradate destul de rapid pînă la aglucone foarte active ceea ce conferă acestor resturi vegetale o fitotoxicitate apreciabilă.

Frunzele arborilor conțin cantități mari de taninuri și fenoli. Prezența taninurilor în așternutul vegetal de pădure este cauza formării unei microflore dominată de ciuperci întrucît bacteriile nu rezistă aici, în mediul cu pH acid.

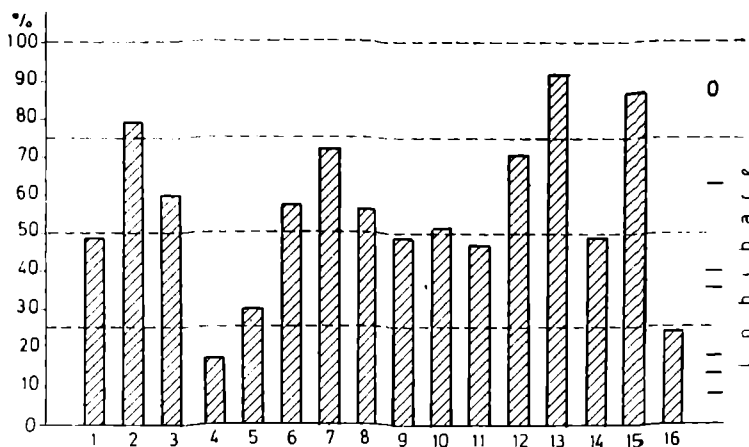

Fig. 4 — Influența extractului hidrosolubil de frunze căzute asupra germinării semințelor de ridichi (% față de control) :

1 — *Salix babylonica*, 2 — *S. caprea*, 3 — *Populus tremula*, 4 — *P. robusta*, 5 — *P. alba*, 6 — *Corylus avelana*, 7 — *C. colurna*, 8 — *C. americana*, 9 — *Ainus glutinosa*, 10 — *Betula pendula*, 11 — *Acer campestre*, 12 — *A. negundo*, 13 — *A. platanoides*, 14 — *Juglans regia*, 15 — *Aesculus hippocastanum*, 16 — *Acer tataricum*

CONCLUZII

1. Dintre organele testate la cele 16 specii de arbori, în cele mai multe cazuri, frunzele îmbătrînite și căzute au avut un conținut de coline (substanțe inhibitoare) important de asemenea și amănții speciilor amentifere analizate. Speciile *Salix babylonica*, *Populus robusta*, *P. Alba*, *Juglans regia*, *Aesculus hippocastanum*, *Acer tataricum*, *A. campestre*,

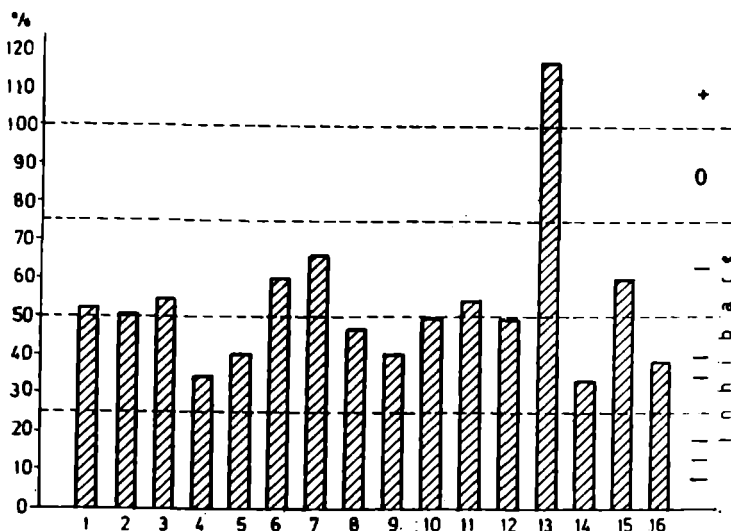

Fig. 5 — Influența extractului hidrosolubil de frunze căzute asupra creșterii radiclei de ridichi (% față de control) :

1 — *Salix babylonica*, 2 — *S. caprea*, 3 — *Populus tremula*, 4 — *P. robusta*, 5 — *P. alba*, 6 — *Corylus avellana*, 7 — *C. colurna*, 8 — *C. americana*, 9 — *Alnus glutinosa*, 10 — *Betula pendula*, 11 — *Acer campestre*, 12 — *A. negundo*, 13 — *A. platanoides*, 14 — *Juglans regia*, 15 — *Aesculus hippocastanum*, 16 — *Acer tataricum*

Alnus glutinosa. Substanțele hidrosolubile din frunzele căzute de *Acer platanoides* nu au inhibat semnificativ nici germinația și nici creșterea radiclei de ridichi.

2. Rezultatele obținute de noi sprijină explicațiile date de alți autori privind vegetația ierboasă săracă de sub arborii de nuc și castan și atrag atenția asupra potențialului alelopatic al litierii de *Salix babylonica*, *Populus robusta*, *P. alba* și *Acer glutinosa*.

3. La prepararea compostului ar fi indicat să se țină seama de posibilul efect inhibitor al frunzișului arborilor menționați mai înainte.

BIBLIOGRAFIE

1. MÜLLER C. H., Vegetatio Acta Geobot., Den Haag, 18, 1969.
2. BÖRNER H., Bot. Review, 26, 3, 1960 a.
3. GRODZINSKII A. M., „Allelopatia v jizni rastenii i ih soobscestv“ Kiev, 1965.
4. BODE H. R., Planta, B. 51, 4, 1958.
5. SORAN V., RAȚIU O., Contribuții botanice, Cluj-Napoca, 1973.

ON THE ALLELOPATHIC POTENTIAL OF SOME AVERGROUND ORGANS OF WOODY PLANTS

S u m m a r y

The results of the biological test carried out with catkins, young leaves, mature leaves, old leaves and fallen leaves of 16 species are discussed. The water-soluble extracts from catkins, old leaves and leaves fallen in autumn were found

to inhibit in most cases radish seed germination and radicle growth within the first 48 hours after the experiments beginning, in Pétri dishes. It is pointed out that the leaves which are found in autumn under the trees of *Salix babylonica*, *Populus robusta*, *P. alba* and *Alnus glutinosa*, as well as the catkins fallen in spring on the ground, have an important allelopathic potential.

Institutul de științe biologice București
Primit în redacție la 15 ianuarie 1978

FIZIOLOGIA PLANTELOR ȘI MICROARTROPODELE CA BIOINDICATORI AI POLUĂRII ATMOSFEREI

AL. IONESCU, LILIANA VASILIU

Fenomen permanent în zonele industriale ale lumii, impurificarea atmosferei are consecințe grave asupra existenței și evoluției faunei și florei.

Agenții poluanți acționează în natură izolați sau, cel mai adesea, sub forma unor complexe de noxe, în ambele cazuri aducând modificări morfofiziologice esențiale organismelor animale și vegetale, perturbând structura și compoziția normală a comunităților biotice.

Gradul de nocivitate al impurificării mediului și consecințele acestuia asupra dezvoltării organismelor sînt influențate sensibil de diferite condiții externe, în primul rînd de factorii climatici (dispersia plantelor și animalelor este mai puternic afectată pe direcția dominantă a vîntului, umiditatea favorizează unele procese chimice ce măresc efectul negativ al impurificării etc.). În același context este evidentă acțiunea diferențiată a acestor factori în funcție de anotimp (vara poluarea este mai puternică), de ritmul nictemeral (dimineța cantitatea de noxe este mai crescută) și de topografia biotopilor.

Desigur însă, acțiunea poluanților asupra mediului biotic depinde în egală măsură și de factorii interni, caracteristici speciei, cum ar fi stadiul de dezvoltare, sensibilitatea, starea fiziologică etc.

De aceea, în studiul efectelor biologice ale poluării mediului măsurătorile care evidențiază cantitățile diferitelor noxe aflate în aer, pe sol, în plante și animale nu sînt semnificative decît în măsura în care se găsesc coroborate cu reacția organismelor. Iar cînd o asemenea corelare de date are loc, rolul esențial în a semnaliza procesul de poluare îl au viețuitoarele. Este motivul pentru care, printre acestea trebuie căutate speciile cele mai sensibile, fenomenele cele mai caracteristice și obiceiurile tipice care pot fi declanșate de cantități mici de substanțe chimice; în acest caz — și numai atunci — sîntem în prezența unor noxe pe care le vom putea prinde în așa zisele „praguri și doze admise”. În fapt, este evident, fenomenul de poluare apare numai cînd substanțele deversate în mediu constituie o amenințare pentru lumea vie. De aceea el poate fi aflat numai prin intermediul plantelor și animalelor. Bioindicatorii, este un lucru cert, sînt de fapt singura măsură reală a gradului de impurificare existent în natură iar problema de analizat constă numai în a găsi acele specii sau fenomene care să evidențieze cu promptitudine prezența substanțelor de inconfort și a celor nocive.

În această privință aproape toate cercetările din domeniul efectelor biologice ale poluării au adus date inedite care au evidențiat mai întâi calitățile de bioindicatori ale unor organisme și care, mai apoi, au oferit prilej de selecție printre acestea.

De la descrierea unor fenomene generale (2, 12, 13, 21, 24) și a intoxicațiilor și arsurilor provocate plantelor (1, 3, 11, 14), la influența poluării asupra recoltelor (5, 6, 12), la procesele fiziologice și biochimice (4, 9, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 25, 26, 30) și la influențele manifestate asupra unor grupe de animale și a fiziologiei animale, în general (2, 7, 8, 10, 20, 28, 29), datele au pus în evidență sensibilitatea și capacitatea de sesizare a speciilor față de poluanți.

Cercetările noastre, parte integrantă a acestor studii care aparțin „efectelor biologice ale poluării mediului” au ajuns la concluzia că printre indicatorii cei mai prompti ai fenomenului de impurificare se numără unele procese ale fiziologiei vegetale (pentru lumea plantelor) și structura și compoziția populațiilor de insecte (pentru lumea animalelor).

FIZIOLOGIA PLANTELOR, MIJLOC DE DETECTARE A POLUĂRII

Manifestările exterioare ale intoxicației cu diferite noxe sînt o constatare „a posteriori” a fenomenului de impurificare deși, în cazul în care simptomatologia aparține unor plante sensibile, ea își poate ameliora caracterul, căpătînd o oarecare importanță în acțiunea de prevenire a poluării.

Prezența arsurilor, decolorărilor și a malformațiilor foliare și florale (care sînt cele mai frecvente cazuri de manifestări morfologice) nu este, pe de altă parte, decît rezultatul unor procese fiziologice și al unor transformări biochimice.

Analiza acestora, într-o permanentă comparație zonă martor-zonă supusă acțiunii noxelor, poate sesiza dereglările care să pună în evidență existența fenomenului de poluare.

a) STOMATE FUNCȚIONALE

Unul dintre principalii indicatori ai unei stări anormale de vegetație îl constituie numărul stomatelor funcționale (termen prin care se înțeleg stomatele intacte morfologic și fiziologic). În cercetări desfășurate la Copșa Mică, Năvodari, Slatina și Hunedoara, zone cu poluanți diverși, s-a constatat că stomatele sînt lezate în număr mare ceea ce atrage după sine dereglarea mecanismelor de închidere-deschidere.

Fenomenele asemănătoare au fost observate în studiul altor procese legate de funcționarea stomatelor (de pildă transpirația, 12, 14, 17) și ele au putut fi corelate cu gradul de poluare al mediului și cu sensibilitatea plantelor.

S-a constatat că în cazul poluării cu fluor, procentul de stomate funcționale se găsește între 81 și 84 la *Triticum vulgare* și între 86—90 la *Zea mays* cînd gradul de poluare variază între 5 și 8 ppm. În cazul bioxidului de sulf, acțiunea manifestată la nivelul stomatelor este mult mai brutală și, în consecință, numărul stomatelor funcționale scade foarte repede. La *Triticum vulgare* între 66—75% și între 77—82% la *Zea Mays* în condițiile unei poluări de valoare a 5—10 ppm (fig. 1).

Cercetări similare întreprinse cu ajutorul metodei mulajelor, asupra altor plante (*Salix*, *Pelargonium*, *Rosa*, *Bromus*) au arătat că în permanență numărul stomatelor funcționale este influențat de fenomenul de poluare a cărui intensitate o poate evidenția într-un context care să cuprindă o reuniune de criterii.

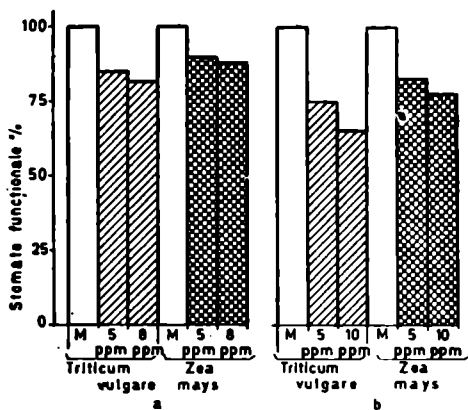

Fig. 1 — Procentul stomatelor funcționale în cazul poluării cu fluor (a) și cu sulf (b) redat în comparație zonă martor — zonă poluată

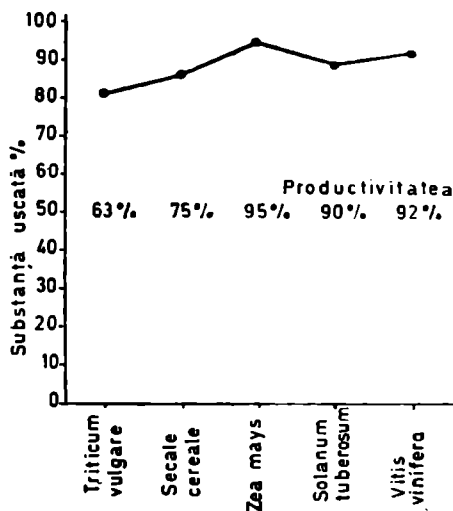

Fig. 2 — Productivitatea plantelor și substanța uscată acumulată în cazul poluării cu fluor

b) ACUMULAREA DE SUBSTANȚĂ USCATĂ ȘI PRODUCTIVITATEA

Măsurători comparative de-a lungul perioadei de vegetație au arătat că în zonele poluate ritmul fotosintezei este scăzut pe ansamblul plantei și, în consecință, acumularea de substanță uscată este micșorată.

Perturbarea creșterii în greutate a plantelor se produce pe mai multe căi, de la absorbția radiculară a noxelor (3, 4, 9, 11) la acțiunea directă și dură provocată părților aeriene, fotosintetizatoare și la transformările histologice, citologice și enzimatice ce se petrec sub acțiunea factorilor poluanți din atmosferă (1, 3, 4, 14, 15, 16, 22, 26).

Departajarea influenței negative a tuturor acestor factori care determină o slabă acumulare de substanță uscată este posibilă (deși cu foarte multe greutăți tehnice) dar acțiunea lor sinergică este totdeauna prezentă. În acest caz, simptomatologia generală poate aprecia scăderea în greutate ce urmează să se producă, urmînd ca analizele gravimetrice finale să stabilească proporțiile reale ale acțiunii poluanților.

În cercetări întreprinse în zone poluate cu fluor, la distanțe de sursa de impurificare care reprezentau încă zone cu noxe ce depășesc pragul admis, s-a pus în evidență scăderea — diferențiată după specie — a cantității de substanță uscată (fig. 2).

Analiza în cîmp (sau pe fenofaze) a greutății plantelor poate constitui un semnal „a priori” al existenței fenomenului de poluare. Productivitatea plantelor (ca și acumularea de substanță uscată finală) reprezintă însă numai o confirmare a acțiunii noxelor și o dovadă tardivă a prezenței acestora (folosită pentru cunoașterea gradului de impurificare). Analize de laborator și cercetări întreprinse pe teren au stabilit

influența păgubitoare a gazelor toxice, în special a SO_2 (5, 6, 12, 13). În experimentări cu fluor (în camere de fumigare) și în observații de teren (zona Slatina) s-a apreciat că pierderile de productivitate sînt foarte mari la *Triticum* și *Secale* și mult mai mici la *Zea* și *Vitis* (fig. 2).

În stabilirea gradului de afectare a trebuit totdeauna să fie eliminate, cu foarte multă grijă, pierderile care nu se datorau poluării ci unor boli, dăunători sau unei agrotehnici neadecvate.

Experimentările și observațiile din zonele industriale au indicat, aproape fără excepție, o diminuare sesizabilă a productivității și o mai mică acumulare de substanță uscată la plantele de cultură și la plantele florei spontane.

c) CORELAȚIA DINTRE CÎȚIVA INDICATORI FIZIOLOGICI ȘI FENOMENUL DE POLUARE

Analizînd în lucrarea de față aspecte ale stării stomatelor, ale acumulării de substanță uscată și ale productivității plantelor, am dorit să sugerăm felul în care indicatorii fiziologici pot pune în valoare gradul de poluare și sensibilitatea de specie.

Studiul conținutului în apă (prin diferența dintre greutatea verde și greutatea uscată), a transpirației (cu ajutorul balanței de torsionare) și a concentrației sucului celular (determinată refractometric) s-au dovedit, în cercetările noastre, influențabile, în aceeași manieră, ca și stomatele sau randamentul fotosintetic.

Investigațiile întreprinse pe un grup de plante cu un grad de sensibilitate aproape egal (cuprins între 1,0 și 1,4), în zone cu bioxid de sulf ca principal poluant, au arătat diferențieri nete asupra proceselor

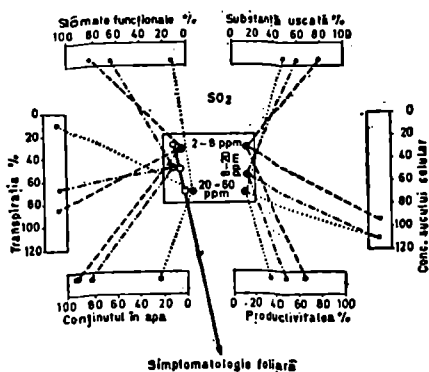

Fig. 3 — Procese fiziologice indicatoare ale gradului de poluare

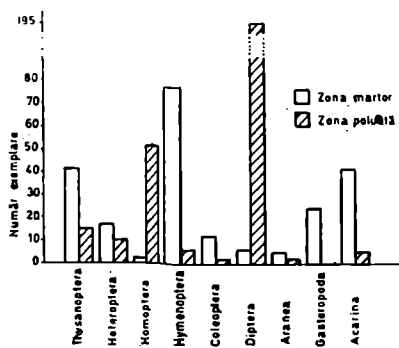

Fig. 4 — Abundența microartropodelor în zona Lumina (poluată) și Constanța km 8 (martor). Metoda cosirii cu fileul

și indicatorilor stării fiziologice (plantele experimentate au fost *Triticum*, *Secale* și *Pelargonium*).

Figura 3 prezentînd simptomele foarte sugestive și care ar trebui repetate în multiple rânduri pentru a sublinia la nivelul celei mai mici puteri de percepere, evidența fenomenului de distrugere a clorofilei de către SO_2 sînt, în ansamblul lor, o ilustrare a imaginii unor indicatori de neînlăcut în anunțarea — la început — și stabilirea — în final — a gradului de poluare a aerului și a mediului, în general.

INSECTELE, BIOINDICATORI AI POLUĂRII INDUSTRIALE

Reacția provocată de noxele pătrunse în organism este complexă, fapt care determină o etologie caracteristică pentru animalele din zonele industrializate, manifestată cel mai adesea prin părăsirea biotopilor poluați.

De aceea, pentru indicarea existenței fenomenului de poluare, reprezentative sînt acele animale ale căror posibilități de deplasare sînt reduse, dispersia lor fiind dependentă de felul și concentrația factorilor poluanți.

Cercetările noastre au condus la ideea utilizării insectelor și a altor microartropode pentru prima dată în țară, ca indicatori biologici ai poluării industriale.

Insectele, datorită strînsei dependențe de covorul vegetal, oglindesc modificările produse de prezența noxelor asupra florei, prin schimbări în structura populațiilor.

Entomofauna stenobiontă realizează, din cauza legăturii strînse de mediu, și în cadrul acestuia, de factorii poluanți — o caracterizare precisă a tabloului cenotic și, prin comparație, a schimbărilor survenite (23, 24).

Cercetările noastre au arătat că datorită unei anumite extinderi a valenței ecologice a unor microartropode față de factorii ce determină schimbări în mediul de viață, ele pot fi utilizate pentru determinarea sau semnalizarea acestor modificări (fig. 4).

a) STRUCTURA POPULAȚIILOR DE INSECTE ÎN ZONE IMPURIFICATE CU FLUOR

Fluorul este eliminat în urma proceselor industriale de către fabricile de îngrășăminte superfosfatice, de către uzinele de aluminiu, de către termocentrale, zone în care efectele lui asupra lumii vii au fost studiate în țara noastră.

Prezent în atmosfera centrelor industriale menționate, fluorul devine toxic pentru animale la o concentrație de 10—30 mg/100 g.

Cum insectele sînt mai strîns dependente de substrat, sesizînd poate chiar înaintea plantelor modificările din conținutul atmosferei, credem că doza toxică se situează chiar sub cifrele menționate mai sus, (caracteristice, mai ales, animalelor superioare).

Acțiunea stresantă și perturbările provocate de noxele industriale asupra insectelor sînt greu de decelat prin modificările morfologice pe care acestea le suferă (modificările fiziologice sînt sesizabile la insectele sociale, la albine fiind evidențiată o fluoroză acută care prin paralizie neuromusculară produce moartea lucrătoarelor). Totuși, adesea pe plan populațional (și mai rar pe plan individual) schimbările pot fi relevante asupra structurii și compoziției microartropodelor.

Fluorul acționează ca un factor reglator al densității populațiilor de microartropode, astfel că reducerea numerică sau dispariția unor grupe de organisme, indică perturbări ale echilibrului biocenotic natural.

În cazul noxelor se poate pune în evidență o acțiune diferențiată a acestora pe etaje de vegetație, cele mai afectate fiind cele superioare.

În stratul ierbos al pajistilor ce asigură prima verigă din cadrul circuitului de materie vie din acești biotopi, se remarcă modificări mai accentuate în dinamica funcțională a populațiilor de microartropode. Agentul poluant, fluorul în cazul luat în considerare, determină o reducere numerică accentuată a ortopterelor, heteropterelor, lepidopterelor și araneelor.

În jurul termocentralei Lumina, comunitatea de acarieni tericoli este scăzută cu 87% față de cea normală, araneele cu 40%. Calitativ și cantitativ structura populațiilor de insecte este profund alterată; notăm o reducere a himenopterelor cu 93% în zona poluată, a heteropterelor cu 59%, a tisanopterelor cu 37%, a coleopterelor cu 17%. Toate acestea sînt elocvente în a considera microartropodele un indicator biologic al poluării (fig. 4).

Selecția pe care impurificarea atmosferei, ca factor extern, o provoacă, duce la supraviețuirea unor organisme cu un înalt grad de adaptabilitate care se înmulțesc puternic în nișele ecologice rămase libere prin înlăturarea speciilor sensibile la poluanți.

Homopterele, cu precădere cicadinele, și dipterele sînt ordinele de insecte a căror pondere ridicată indică prezența unor concentrații crescute cu fluor (la Năvodari de 580 mg/mp/lună).

În studiul faunei de la suprafața solului se constată că micșorarea numărului de microartropode are o influență marcantă asupra distri-

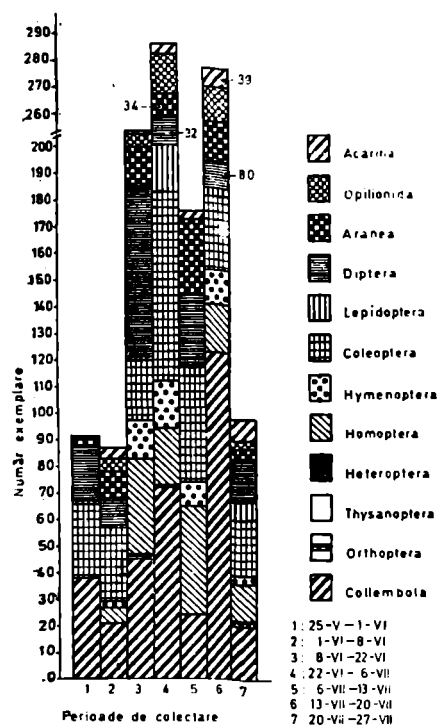

Fig. 5 — Dinamica microartropodelor în biotipul U.S.A.S. Năvodari. Metoda capcanelor

furn și care este evident în acțiunea sa asupra florei are o influență redusă asupra faunei afectată în mult mai mare măsură de acțiunea combinată a bioxidului de sulf și a acidului sulfuric (format din combinarea SO_2 cu vaporii de apă din aer).

În zona Copșa Mică unde acționează un complex de poluanți (cei mai mulți menționați mai sus) ponderea unor același grupe de micro-

butăii speciilor și o influență selectivă asupra numărului indivizilor. Pondere scăzută în condiții de poluare o au ortopterele, lepidopterele, opilionidele și himenopterele (fig. 5).

Între insecte, coleopterele și dipterele au o pondere aproximativ egală dar mai mare decât a același insecte găsite în zona poluată cu bioxid de sulf și negru de fum (Copșa Mică).

b) MICROFAUNA ȘI FACTORUL POLUANT SO_2

În general, în țara noastră, impurificarea atmosferei nu reprezintă o problemă de amploare deși, în unele centre industriale cum ar fi Copșa Mică și Hunedoara fenomenul acesta este evident datorită prezenței unui complex de noxe rezultat din procesele tehnologice.

În ambele centre menționate bioxidul de sulf reprezintă principala noxă dar ea este însoțită și de alte substanțe vătămătoare cum ar fi Pb, Zb, Cd, SO_3 , NO_3 , fenoli, hidrocarburi policiclice condensate, gudroane, furingine etc.

Fenomenul de synergism ce se manifestă între SO_2 și negrul de

artropode este diferită comparativ cu cea de la Hunedoara (fig. 6) și ambele diferite față de zonele martor.

Abundența absolută a unor microartropode relevă diferențe mai puțin severe ca în cazul impurificării atmosferei cu fluor dar, în general, tabloul cenotic al comunităților de organisme este același. Homopterele

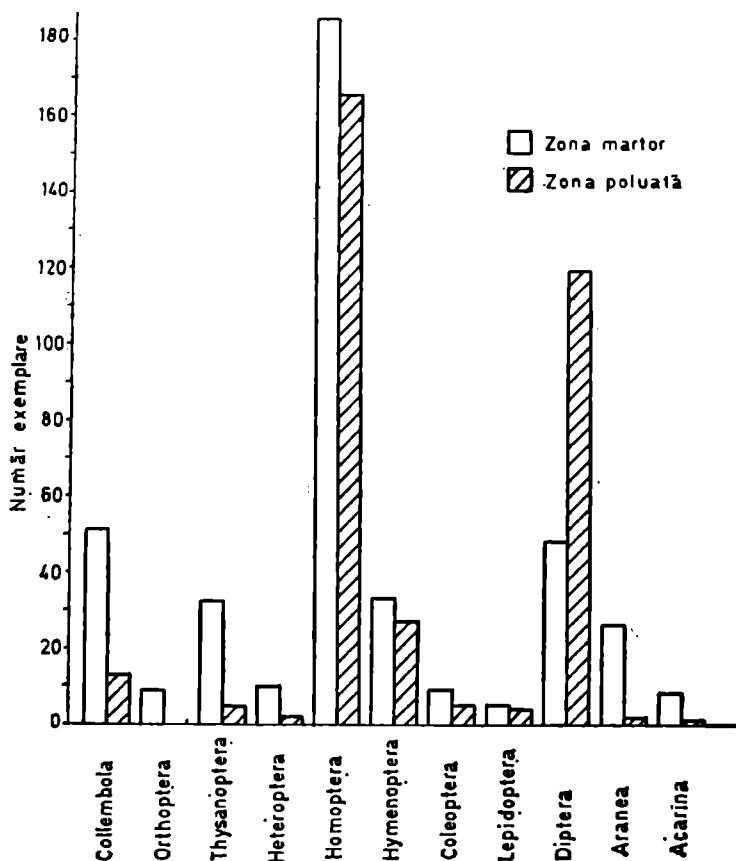

Fig. 6 — Abundența microartropodelor în zona Hunedoara (poluată) și Certeșul de Sus (zona martor). Metoda cosirilor cu fileul

sînt mai rezistente la fenomenul de poluare (în special la Copșa Mică) urmate, îndeaproape, într-un clasament al adaptabilității de diptere (numeroase în zona Hunedoara).

Cercetările noastre au relevat dereglările evidente în structura ecosistemelor naturale din care fac parte comunitățile de microartropode, perturbări ce se întind, de obicei, pe raze de 5—10 km față de sursa de impurificare; peste aceste distanțe situațiile identificate sînt apropiate de echilibrul normal din natura care nu cunoaște fenomenul de poluare industrială.

CONCLUZII

Ansamblul factorilor fiziologici analizați s-a dovedit a alcătui, alături de simptomatologia generală — și uneori înaintea acesteia — un criteriu sigur pentru determinarea existenței fenomenului de poluare și

pentru măsurarea acestuia. Numărul stomatelor funcționale poate indica pe parcurs, acțiunea noxelor și poate fi el singur un criteriu de apreciere al viitoarei productivității. Valoarea sa însă poate fi pusă în evidență prin corelarea cu alți factori fiziologici.

În cadrul lumii animale, microartropodele s-au dovedit prin modificările în structura populațiilor și prin perturbările ce le produc în lanțurile trofice a fi indicatori ai gradului de poluare.

Homopterele și dipterele sînt rezistente atît la poluarea cu fluor cît și la cea cu bioxid de sulf, prezența lor numeroasă corelată cu lipsa himenopterelor, heteropterelor și coleopterelor fiind un indice al existenței fenomenului de poluare.

BIBLIOGRAFIE

1. ADAMS D. F., SOLBERG R. A., *Histological responses of some plant leaves to hydrogen fluoride and sulfur dioxide*. Am. J. Bot., 43, 1956.
2. BALAZOVA G., HLUCHAN E., *Effet des emissions de fluor sur les animaux au voisinage d'une fabrique d'aluminium*, Air Pollution, Ed. Pudoc, Wageningen, 1969.
3. BOVAY E., *Intoxications et brûlures*. In La défense des plantes cultivées. Ed. Payot, Lausanne, 1967.
4. BREDEMANN S., *Biochemie und Physiologie des Fluors*. Ed. Acad. Berlin, 1956.
5. BRISLEY H. R., JONES W. W., *Sulphur dioxide fumigation of wheat with special reference to its effect on yield*. Plant Physiol., 25, 1950.
6. BRISLEY H. R., DAVIS C. R., BOOT J. A., *Sulphur dioxide fumigation of cotton with special reference to its effect on yield*. Agron. J. 51, 2, 1951.
7. CATCOTT E. J., *Les effets de la pollution atmospherique sur les animaux*. La pollution de l'air, 225—236, 1963.
8. CAVAGNA G., BOBOIO G., *Contributo allo studio delle caratteristiche chimico-fisiche e degli effetti biologici degli effluenti di una fabbrica di alluminio*. Med. del Lav. Ital. 61, 2, 69—101, 1970.
9. CORMIS L., *Quelques aspects de l'absorption du soufre par les plants soumise à une atmosphère contenant du SO₂*. In Air Pollution, Ed. Pudoc, Wageningen, 1969.
10. FEILER A., HIEBSCH H., *Quantitative und qualitative Untersuchungen der Spinnen und Käferfauna in rauchgeschädigten Fichten und Kiefernbeständen*. In Imise a lesní cenosy, 107—122, 1968.
11. GUDERIAN R., *Luftverunreinigungen und Pflanzenschutz*. In Zeit. f. Pflanzenkr. u. Pflanzenschutz, 73, 5, 1966.
12. IONESCU AL., SANDA V., GROU E., BUICULESCU IL., *Consideration on the effects of atmosphere impurification upon the flora and vegetation on the Copșa Mică region*. Rev. roum. de biol. 2, 1971.
13. IONESCU AL., VASILIU LILIANA, *Efectele biologice ale poluării atmosferei*, Natura, 6, 1971.
14. IONESCU AL., ȘERBĂNESCU GH., PALL GH., *Elements of the symptomatology of flour polluted plants*. Rev. roum. de biol., 2, 1972.
15. IONESCU AL., GROU E., *Aspects of the physiology and biochemistry on atmosphere pollution*. Rev. roum. de biol., 4, 1971.
16. JONAS H., *Action of air pollutants on the biosynthesis of secondary plant products*. Econ. Bot. U.S.A., 23, 3, 1969.
17. KOZINKA V., KLASOVÁ A., NIZNANSKY A. A., *Zmeny vo fyziologickej regulácii transpirácie, vyvolané pôsobením priemyselných znečistenín*. Biologia, Bratislava, 18, 1963.
18. KUDELA M., WOLF R., *Podrobní a dřevokazný hmyz na smrcích poškozených kouřem*. Lesnická práce 43, 315—318, 1964.
19. NOVAKOVA E., HANZ I., *Zmeny v kvalitě srnčích parůzků z podkrusňohorské průmyslové oblasti*. Sborník Věd. les. ústav VSZ v Praze 8, 229—251, 1966.
20. NOVAKOVA E., *Influence des pollutions industrielles sur les communautés animales et l'utilisation des animaux comme bioindicateurs*. Air Pollution, Ed. Pudoc, Wageningen, 41—48, 1969.

21. NOVAKOVA E., *Indicateurs biologiques et leur valeur dans le controle des deteriorations de l'environnement*, Vtei, 5, 5—13, 1971.
22. MC. NULTY I. B., NEWMAN D. W., *Mecanisms of fluoride induced clorosis*. Plant physiol., 36, 1961.
23. PFEFFER A., *Insektenschädlinge an Tanen im Bereich der Gaseexhalationen*, Zeit. f. angew. Entomol., 51, 203—207, 1963.
24. PFEFFER A., *Prispěvek k poznani zoocenosis lesnich porosti ovlivněných imisemi*. Imise a lesní cenosis, 95—106, 1968.
25. PILLET P. E., *Action du fluor et de l'acide beta indolylacétique sur la respiration des tissus radiculaires*. Rev. gen. Notan, 71, 1969.
26. POLLANSCHÜTZ J., *Beobachtungen über die empfindlichkeit verschiedener baumarten gegenüber imissionen von SO₂, Hf und magnesitstaub*. Air pollution, Ed. Pudoc, Wageningen, 1969.
27. TEMPLIN E., *Zur populationsdynamik einiger kiefern-schädinsekten in rauch-geschädigten Beständen*. Wissenschaft. Zeit. 1962.
28. VANEK J., *Exhalaty a společenstva panciriku v severoceske oblasti kourových škod*. In Imise a lesní cenosis 69—94, 1968.
29. VASILIU L., *Cercetări sinecologice cantitative asupra artropodelor din pajști / Copșa Mică și Blăjeș, județul Sibiu /*, St. și cerc. biol. s. zool. 23, 3, 269—275, 1971.
30. ZEKMANOFF S., SPEAKER T. J., *Mecanism of toxicity of sulfur dioxide to plants*. Air Pollution Control Ass. 1968.

LA PHYSIOLOGIE VÉGÉTALE ET LES MICROARTHROPODES COMME DES INDICATEURS BIOLOGIQUES DE LA POLLUTION ATMOSPHERIQUE

R é s u m é

Des recherches entreprises dans des zones avec différents polluants ont mis en évidence que les processus physiologiques des plantes comme aussi la structure des populations d'insectes peuvent être des indicateurs surs de la présence du phénomène de pollution, de son degré d'action et de la sensibilité des quelques espèces.

Le nombre des stomates fonctionnelles, l'accumulation de substance sèche, la concentration du suc cellulaire, la productivité et la transpiration sont à côté des éléments de symptomatologie générale des indicateurs de la pollution pour le monde végétale.

D'une autre part, la présence de certains insectes comme les homoptères et diptères corrélée à la réduction massive des hyménoptères et des hétéroptères peut signaler efficacement la présence de certains facteurs polluants dont l'action puissante détermine des changements profonds dans les biocénoses.

De la présentation et de l'interprétation des données de ce travail, il résulte que l'emploi des bioindicateurs est la voie la plus certain de signaler le processus de pollution de l'environnement.

Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea
și Institutul de cercetări biologice București
Primit în redacție la 15 mai 1977

IMPLICAȚIILE PREZENȚEI TRIAZINELOR ÎN MEDIUL AMBIANT

L. GHINEA, AL. IONESCU

Triazinele sînt ierbicide utilizate pe suprafețe mari în România și în întreaga lume. Ele pot ajunge în mediu ca poluanți accidentali ai atmosferei și apelor în cursul producerii lor industriale sau ca poluanți obligatori, prin introducerea lor deliberată în sol, în scopul combaterii buruienilor.

Substanțele din această categorie au un înalt grad de activitate asupra plantelor (calitate pentru care, de altfel, sînt utilizate ca ierbicide) și — prin aceasta — ele determină, alături de rolul pozitiv fitosanitar al tuturor pesticidelor, modificări nedorite în flora spontană și chiar în culturile agricole. Efectele provocate în mediul ambiant de tratamentele triazinice trebuie cunoscute în amănunțime, analizate și explicate sub dublu aspect al cantității și calității producției obținute precum și al evoluției fitocenozelor.

În strînsă legătură cu producția vegetală și cu protecția mediului se găsesc și modificările produse activității biochimice desfășurate de microorganismele care asigură fertilitatea solului; cum solul formează substratul de pe care se declanșează fenomenul de poluare, înțelegerea mecanismelor de inactivare naturală sau artificială a triazinelor la acest nivel și înlăturarea remanenței acestora sînt deosebit de importante.

EFECTELE IERBICIDELOR TRIAZINICE ASUPRA PLANTELOR SUPERIOARE

În general se consideră că triazinele acționează asupra plantelor inhibînd fotosinteza acestora prin capacitatea de combinare a grupărilor iminice din moleculă cu receptori potriviți din clorofilă prin punți de hidrogen. În acest fel se oprește transmiterea energiei solare captată de clorofilă la acceptorul specific, care poate fi vitamina K. Se știe că aceste ierbicide blochează fotoliza apei, „reacția Hill“, și relativ recent s-a demonstrat că atrazinul împiedică oxidarea manganului bivalent la mangan trivalent, proces indispensabil acestei reacții (Ching Ning Sun și Adams, 1971).

Între gradul de inhibare al reacției Hill și activitatea ierbicidă există o bună corelație iar capacitatea de a bloca acest fenomen este legată de o serie de proprietăți chimice ale substanței (aciditatea relativă, solubilitatea în apă etc.).

Explicarea fitotoxicității acestor ierbicide prin blocarea reacției Hill datorită formării unor punți de hidrogen cu grupările carbonilice din clorofilă nu satisface însă în întregime; această reacție depinde strict de lumină în timp ce plantele sînt afectate de triazine și în absența acesteia. Astfel de efecte se observă și în țesuturile lipsite de clorofilă; ele nu sînt suprimate de administrarea glucozei și sînt specifice numai triazinelor. Aceste efecte, binecunoscute celor care lucrează în agricultură, sînt frecvente la rădăcinile buruienilor, la plantele rezistente și chiar la animale (Thompson și colab., 1969).

Triazinele au efect similar hormonilor vegetali stimulînd formarea rădăcinilor adventive sau inhibînd înfrățirea. Hogue și Warren (1967) observă, în experiențe cu tomate, că triazinele ca și alte ierbicide care blochează fotosinteza (diazinele, substituenți ureici) acționează asupra frunzelor similar cu fitohormonii.

Ebert și van Ashe (1969) demonstrează că triazinele în concentrații subletale provoacă la plante efecte stimulative și o creștere a activității unor hormoni vegetali cum ar fi acidul indolilacetic. Mărirea acțiunii acestui fitohormon a fost explicată prin reprimarea prezenței enzimei care-l inhibă (peroxidaza indolil-acetică). Acțiunea inhibitorie a triazinelor asupra sistemului peroxidazelor a fost adesea demonstrată și efectul lor asupra plantelor depinde de raportul ce se creează între acestea, cantitatea de hormoni naturali și posibilitățile metabolismului de a se menține între limitele normale. Cînd plantele produc cantități mici de hormoni naturali, raportul se deplasează în favoarea triazinelor, metabolismul este dereglat și efectul este inhibitor; lucrurile stau cu totul invers în cazul plantelor rezistente la aceste ierbicide.

Enescu și Ghinea (1973) observă la ovăz accentuatul efect inhibitor al dozelor de triazine folosite (în jurul a 100 g la hectar) în timp ce doze de 1 000 de ori mai mari (pe soluri cernoziomice) nu au influențat producția porumbului, plantă care conține mari cantități de fitohormoni. Interesul acestor rezultate constă în faptul că ele pun în evidență și alte modificări ale plantelor de ovăz, modificări ce sînt determinate de auxine (numărul de frați, de spiculețe fertile etc.). Tot în legătură cu acest fapt stă și observarea fenomenului de grăbire cu 3—5 zile a ritmului de vegetație.

Date suplimentare obținute de Enescu și Ghinea, în experiențe similare demonstrează că în același mod se comportă și alte plante sensibile tratate cu triazine; trifoiul, în prezența triazinelor, la dozele specificate, a avut o producție de masă verde cuprinsă între 38,5—57,9% din producția martorului.

Triazinele sînt absorbite de către plante indiferent dacă acestea din urmă sînt sensibile sau rezistente la ierbicide; acesta este procesul cel mai important care duce la reducerea efectului remanent al triazinelor și la detoxificarea solului. Astfel, în experiențele lui Sikka și Davis (1966) porumbul, sorgul și costreiu au redus, prin absorbție, de două ori remanenta atrazinului în sol.

S-a observat adesea că pătrunderea pesticidelor în plante este urmată de blocarea lor în rădăcini, aceasta fiind un factor de selectivitate. În cazul triazinelor s-a constatat că la plantele rezistente fixarea radicală este foarte importantă (la porumb, bumbac, sorg, costrei, afin și molid). La grâu, ovăz, mazăre și soia, ierbicul trece integral în partea aeriană.

Crafts și Yamaguki (1960) constată că triazinele migrează în tomate cu viteza de 100 cm pe oră ajungînd în 10 minute din rădă-

cini în sucii foliar. Viteza aceasta de migrație depășește pe cea a ionilor de fosfor și depinde de transpirația plantelor (dovada a fost făcută prin blocarea efectului ierbicidic de către o mare umiditate atmosferică). De aceea, în cazul unui metabolism normal, efectul toxic al triazinelor crește proporțional cu umiditatea solului și scade proporțional cu cea a aerului. S-a constatat, de asemenea, că stimularea absorbției radiculare cu uree sau cu ioni minerali sporește efectul fitotoxic al ierbicidelor triazinice.

DETOXIFICAREA TRIAZINELOR LA NIVELUL VEGETAȚIEI

Experiențele au arătat că există numeroase specii vegetale care au capacitatea de a transforma triazinele în compuși nefitotoxici, pe diferite căi metabolice. Astfel, Roth (1957) a constatat că simazinul injectat dispare repede din frunzele de porumb apărind în schimb hidroxiderivatul acestuia (netoxic). Kauffman și colab. (1965) au găsit ulterior o a doua cale de detoxificare a triazinelor care constă în dezalchilarea lor.

Hidroliza și dezalchilarea se completează reciproc ducând la un compus care mai păstrează intact ciclul triazinic și se descompune foarte lent (amelina), metabolit care constituie principala problemă a metabolismului acestor ierbicide. Se cunoaște și o a treia cale de inactivare a triazinelor, proprie plantelor rezistente și anume cuplarea acestora cu glutatationul și transformarea lor în substanțe polare, netoxice. Pe baza tuturor acestor cercetări s-a elaborat o ilustrație a metabolizării triazinelor redată în figura 1.

În prezent nu mai încapă îndoială că rezistența unor plante la acțiunea triazinelor se datorește, în principal, capacității lor de a le metaboliza dar valoarea diferitelor căi metabolice ca mijloc de rezistență la acțiunea acestor substanțe este deosebită (tabelul nr. 1).

Rezultă că dezalchilarea este caracteristică plantelor semisensibile, conjugarea, celor rezistente, iar hidroliza porumbului și unor cereale

Tabelul nr. 1

Detoxificarea atrazinului în plante de sensibilități diferite la acest ierbicid

Planta	Sensibilitate la atrazin	Calea de inactivare		
		Desalchilare	Hidroliză	Conjugare
Porumb	Rezistent			
— tulpina		Slabă	Slabă	Foarte intensă
— rădăcina		Slabă	Foarte intensă	Slabă
Sorg	Rezistent			
— tulpina		Medie	Absentă	Foarte intensă
— rădăcina		Medie	Absentă	Slabă
Mazăre	Semirezistentă			
— tulpina		Activă	Absentă	Slabă
— rădăcina		Activă	Absentă	Slabă
Bumbac	Semirezistent	Activă	Absentă	Slabă
Soia	Sensibilă	Medie	Absentă	Slabă
Grâu	Sensibil	Slabă	Slabă	Slabă

păioase sensibile la triazine, cum ar fi grîul, secara, raigrasul și ovăzul. O situație privilegiată prezintă porumbul care, posedînd toate sistemele de inactivare a triazinelor le hidrolizează, dezalchilizează și le conjugă, făcîndu-le inofensive.

O serie întregă de alți produși chimici de tipul compușilor fenoxi-acetici au o acțiune sinergică cu cea a triazinelor prin inhibarea gluta-tion-transferazei. Dimpotrivă, alte substanțe ca dibrom-clorpropanul, lindanul, C.D.A.A. și mai ales dexonul sînt antagonice triazinelor. De asemenea, orice tratament care micșorează pH-ul solului reduce absorbția acestor ierbicide în plante prin sporirea fixării lor pe argile și pe humus. În același sens acționează și gunoiul de grajd.

Efectul cel mai notabil al rezistenței diferențiate a plantelor la triazine îl prezintă modificarea florei de buruieni. Pe terenurile tratate se constată dispariția în timp a buruienilor sensibile la triazine (în primul rînd rapița, atît de frecventă pe terenurile agricole) iar pe locurile rămase libere în biocenoză se instalează specii rezistente cum ar fi *Digitaria sanguinalis* și *Sorghum halepense* în sudul țării și *Rubus caesius* în Cîmpia Transilvaniei (Segărceanu și colab., 1974). În Europa de vest, folosirea largă a unor grupe de ierbicide cu spectru de selectivitate apropiat triazinelor, derivați fenoxialcanoici și derivații ureici, a dus la înlocuirea cvasigenerală a buruienilor dicotiledonate cu gramineele spontane. Acest impresionant impact suferit de natură din partea omului i-a provocat acestuia grave probleme, deoarece gramineele sînt în general, mult mai greu de combătut în culturi. De aici necesitatea găsirii unor alte ierbicide (inhibitori de germinație), cu acțiune specifică antigramineică (tiolcarbamații, toluidine etc.).

În România, folosirea restrînsă a ierbicidelor nu a generat, pînă în prezent, astfel de probleme dar extinderea utilizării triazinelor și a 2,4 D, care va avea loc în ritm rapid în viitorii ani poate duce la astfel de schimbări nedorite ale florei. Triazinele, în afara posibilității lor demonstrate de a schimba spectrul floristic al vegetației spontane, afectează profund și calitatea plantelor care suferă aceste tratamente. Ionescu, Grou și colab. (1972) semnalează creșterea conținutului în azot și modificări calitative ale proteinei plantelor de diverse specii dintr-o zonă poluată accidental cu triazine. Multe alte date similare justifică opinia lui Beever și Hageman (1969) potrivit căreia dozele subletale de triazine reprezintă o cale de stimulare a formării substanțelor proteice. Printre fracțiile proteice, cele care constituie cloroplastii sînt cele dintîi modificate în sens negativ la plantele sensibile și în sens pozitiv la cele rezistente. Stirban și Vlăduțiu (1972) semnalează creșteri ale conținutului de clorofilă în soia ca urmare a tratării cu ierbicul triazinic Gesaran.

În organismele vegetale tratate cu triazine se modifică de asemenea conținutul total de carotenoizi și raportul dintre diferite fracții precum și conținutul în vitamine.

INFLUENȚA TRIAZINELOR ASUPRA MICROORGANISMELOR DIN SOL

O cercetare privind impactul triazinelor asupra mediului ambiant n-ar fi completă dacă nu s-ar referi și la acțiunea acestor substanțe asupra microorganismelor din sol. Deoarece acestea nu sînt (în cea mai mare parte) fotosintetizante, triazinele nu au o influență toxică deose-

bită asupra lor. Pe de altă parte, aceste substanțe neconstituind surse de energie accesibile microflorei nu pot contribui nici la stimularea dezvoltării ei. Efectele observate asupra numărului total de microorganisme din sol au fost deci de slabă intensitate. Dozele mari de triazine pot fi totuși toxice, cadrul nocivității lor variind de la sol la sol, în limite foarte largi : de la 300 kg la hectar (Guillema t și colab., 1960) la circa 20 kg la hectar (Hulea, Eliade și Ghinea, 1961). Inhibarea produsă depășește numai excepțional o lună de la tratare. Resturile buruienilor distruse de ierbicide ajută, furnizînd baza necesară, la refacerea microflorei.

Diferitele specii de microorganisme au o sensibilitate inegală la triazine ceea ce ridică problema unei eventuale modificări taxonomice ale microflorei care pot fi ascunse de invariabilitatea numărului total de microorganisme Ghinea (1966) studiind în dinamică microflora solurilor tratate observă că imediat după tratarea cu triazine scade în sol proporția de *Bacillaceae* în favoarea altor grupe (*Pseudomonadaceae* și *Coccaceae*). Sensibilitatea deosebită a *Bacillaceaelor* față de triazine (comparativ cu bacteriile nesporogene) a fost ulterior amplu confirmată.

Metilmercaptatriazinele se comportă în linii mari analog clorotriazinelor, în timp ce metoxitriazinele pot fi toxice, ceea ce creează probleme atât agriculturii, cît mai ales în domeniul epurării biologice a apelor reziduale unde distrug nămolul activ care mineralizează alți compuși.

Dintre grupele care compun microflora solului actinomicetele sînt printre cele mai tolerante la triazine în timp ce răspunsul populației fungice diferă foarte mult de la sol la sol (Kaiser și colab., 1970). Astfel s-a observat că triazinele reduc infecția culturilor cu *Sclerotium rolfsii*, stimulînd dezvoltarea antagoniștilor acesteia în sol și că ciupercile micorizice nu sînt, în general, inhibitate.

Deosebit de sensibile la triazine sînt algele, în calitatea lor de organisme fotosintetizatoare (Ionescu și Gavrilă, 1972). Kaiser și colab. (1970) citează date după care atrazinul ar reduce în mod substanțial numărul algelor tericole și anume în raport de 250 : 1,5 !

Adsorbția triazinelor la suprafața particulelor de sol este un fenomen legat de prezența grupărilor NH care formează punți de H cu argilele și mai ales cu humusul. Ea are un caracter în întregime negativ determinînd mărirea dozelor de ierbicide aplicate și pricinuind deci o cheltuielă suplimentară și intensificare a procesului de poluare. Pornind de la constatarea că între conținutul solului în humus și culoarea sa există o legătură directă, Faivre (1969) a elaborat o scală de culori (ca la pH) pe baza căreia 92,5% din fermierii Statelor Unite au calculat corect doza de atrazin necesară pentru fiecare teren în parte, ceea ce a asigurat eficiență economică și protecția mediului.

Pentru înlăturarea pericolului poluării solului și a întregului cortegiu pe care acest proces îl aduce cu sine (de la micșorarea catastrofală a fertilității solului la deteriorarea calității produselor) o importanță deosebită o are cunoașterea descompunerii chimice, fotochimice și biologice a triazinelor, ca și a altor pesticide de altfel. Încă din 1937 s-a arătat că prezența unei microflore active este o condiție indispensabilă a dispariției active a triazinelor din sol. S-au izolat din sol bacterii și mai ales ciuperci capabile să folosească aceste ierbicide în metabolismul lor azotat.

Proprietățile solului reglează intensitatea metabolizării triazinelor. Ghinea și colab. (1966) au arătat că inactivarea triazinelor este impie-

dicată la umidități mai mici de 10%. S-au găsit relații foarte strînse cu aerația deși se cunoaște și o slabă descompunere anaerobă. De aceea în solul tasat efectul remanent al triazinelor este mult mai îndelungat.

Harris (1967), reluînd o idee mai veche, a demonstrat și o slabă descompunere nebiologică a triazinelor la sol precum și o descompunere fotochimică determinată de razele ultraviolete; aceasta are însă o importanță cu totul minoră, așa cum au probat-o cercetările care au arătat că sterilizarea solului prelungește timpul de înjumătățire al atrazinului de la cîteva luni la 116 ani.

Microorganismele intervin indirect în detoxificarea triazinelor furnizînd radicalii liberi care, de fapt, realizează acest proces. Metabolismul de care vorbim joacă un rol important și în cazul detoxificării altor pesticide.

După Kauffman și colab. (1965) se pot imagina 3 posibilități de inactivare microbiană a triazinelor și anume: folosirea exclusivă a catenelor laterale, ruperea heterocicililor (după dezalchilare și dezaminare) și folosirea integrală a heterocicililor.

Descompunerea prin dezalchilare este preponderentă iar microorganismele cele mai active în acest fenomen sînt speciile de *Aspergillus* și *Penicillium frequentans*; pentru a se micșora efectul remanent al triazinelor este necesar, în acest context, adăugarea unui material energetic suplimentar.

Ierbicidele alchilate cu radicali diferiți, așa cum este atrazinul, se

Tabelul nr. 2

**Triazine % descompuse după 18 zile
de către diferite microorganisme**
(după Voinov Bakalivanov, 1970)

Cultura bacteriană	Atrazin	Simazin
<i>Bacillus megaterium</i>	44—70	30—58
<i>B. mesenterius</i>	36—40	10—30
<i>B. cereus</i>	58—68	40—52
<i>B. cereus var. mycoides</i>	40—52	10—48
<i>B. agglomeratus</i>	40—70	48—62
<i>B. idosus</i>	46	48
<i>Pseudomonas fluorescens</i>	16—80	42—58

descompun mai repede decît cele simetric substituie, și au un potențial poluant mai redus (tabelul nr. 2).

Cunoașterea tuturor acestor mecanisme permite imaginarea unor metode agrotehnice de lucrare, amendare și îngrășare a solului care să favorizeze procesul natural de detoxificare a terenurilor și de restabilire a fertilității lor.

Substanțele triazinice, folosite în doze strict necesare și anihilate la scurt timp după ce acțiunea lor ierbicidă s-a manifestat, prin stimularea proceselor biologice din sol (într-o primă etapă) și prin alternarea culturilor, pot avea numai o acțiune redusă asupra mediului, în ansamblul său.

Pretutindeni însă acolo unde ele sînt folosite, problemele integrității microflorei solului și ale fertilității sale trebuie analizate cu grijă și cu atenție, în interesul agriculturii și al protecției mediului.

BIBLIOGRAFIE

1. BEEVERS L., HAGEMAN R. H., *Ann. Rev. Plant Physiol.*, 20, 495—522, 1969.
2. CHING-NING SUN, ADAMS, J. *Agr. Food. Chem.*, 325—330, 1971.
3. CRAFTS A. S., YAMAGUKI S., *Hilgardia*, 27, 421—454, 1958.
4. EBERT E., van ASCHE CH. J., *Experientia*, 25, 758—759, 1969.
5. FAIVRE J. R., *Crops and Soils*, 22, 3, 12—14, 1969.
6. GHINEA L., *Int. Congr. Soil Sci., Transactions*, 3, 857—870, 1964.
7. GHINEA L., ELIADE GH., GHIORGHIAD V., COȘOCARIU O., *Symp. Soil Biol., Cluj*, 55—63, 1966.
8. GUILLEMAT J., CHARPENTIER M., TARDIEUX P., POCHON J., *Ann. Epiphyt.*, 2, 3, 261—298, 1960.
9. HARRIS C. J., *J. Agr. Food Chem.*, 15, 1, 157—162, 1967.
10. HOGUE E. J., WARREN G. F., *Weed Sci.*, 16, 51—54, 1967.
11. HULEA A., ELIADE GH., GHINEA L., *Probleme agricole*, 2, 57—63, 1961.
12. IONESCU AL., GAVRILĂ L., *Studii și cercetări de biologie*, 24, 1, 1972.
13. IONESCU AL., GROU E., *Revue roumaine de biologie*, nr. 4, 1971.
14. KAUFMAN D. D., KEARNEY P. C., SHEETS T. J., *J. Agr. Food Chem.*, 13, 3, 238—242, 1965.
15. KAYSER P., POCHON J., CASSINI R., *Res. Rev.*, 32, 211—233, 1970.
16. ROTH W., *C. R. Acad. Sci.*, 245, 942, 1957.
17. SIKKA H. C., DAVIS D. E., *Weeds*, 14, 289, 1966.
18. ȘTIRBAN M., VLADUȚU I., *Studii și Cercet. Biol.*, 24, 2, 129—139, 1972.
19. VOINOVA J., BAKALIVANOV D., *Med. Fak. Landbouw., Gent*, 35, 2, 839—846, 1970.

LES IMPLICATIONS DE LA PRESENCE DES TRIASINES DANS LE MILLIEU AMBIANT

R é s u m é

Les triasines sont des herbicides utilisées sur des grandes superficies en Roumanie. Elles ont un effet phytosanitaire, mais ils produisent des modifications non désirées dans la flore spontanée, dans les cultures agricoles, dans l'évolution des phytocénoses, et dans l'activité biochimique de microorganismes qui assurent la fertilité du sol.

Les triasines ont une action phytotoxique sur les plantes supérieures par le blocage de la „réaction Hill“. Les espèces végétales ont une résistance différentielle pour les triasines. Il y a des espèces qui transforment les triasines dans les substances non toxiques pour les plantes.

Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea
Primit în redacție la 22 septembrie 1977

POLUAREA APELOR DE SUPRRAFAȚĂ ȘI SUBTERANE CU NITRAȚI

GH. ELIADE, AL. IONESCU, N. BRÎNZEI

Ca și alte domenii, agricultura este considerată ca un factor potențial de poluare, determinat, în principal, de folosirea tot mai frecventă a metodelor de cultură intensivă.

Poluarea în agricultură este legată în principal de două aspecte : în primul rînd de existența unor cantități tot mai mari de deșeuri animale concentrate în zona unităților zootehnice-gigant, iar în al doilea rînd, dar nu de mai mică importanță, de folosirea crescîndă, într-o gamă tot mai variată, a substanțelor chimice necesare combaterii dăunătorilor și fertilizării culturilor agricole.

În cadrul complex al relației dintre fenomenul de poluare și utilizarea substanțelor chimice în agricultură, îngrășămintele capătă o importanță deosebită, datorită suprafețelor mari pe care ele se administrează.

În momentul de față este dificil să se precizeze dacă folosirea îngrășămintelor reprezintă un element de apariție obligatorie a procesului de poluare sau dacă acesta apare ocazional, datorită fie unei tehnologii necorespunzătoare aplicate plantei de cultură, fie tipului de sol sau condițiilor climaterice (Eliade, 1974, Al. Ionescu, 1974). Cu toate acestea, cercetările din ultimul timp confirmă tot mai des ideea după care apariția și frecvența cazurilor de intoxicare cu nitrați este în strînsă legătură cu aplicarea unor doze necorespunzătoare de îngrășămintă, cu nerespectarea epocii lor de administrare, cu insuficienta cunoaștere a proceselor de asimilare în plantă și cu spălarea în sol a principalelor componente din îngrășămintă.

Problema toxicității plantelor datorită conținutului ridicat de azot nitric este cunoscută. Poate mai puțin cunoscut este însă faptul că excesul de azot nitric în unele plante de cultură (cereale, plante furajere etc.) nu are drept cauză folosirea în doze mari a îngrășămintelor azotate ci mai degrabă condiții culturale neprielnice acestor plante (secetă, carență de P și K, folosirea nerațională a ierbicidelor etc.). La aceasta se mai adaugă de multe ori folosirea unor soiuri cu un conținut ridicat de nitrați impus de structura lor genetică.

Mult mai complexă și cu implicații mai grave este poluarea cu nitrați a apelor freatice și de suprafață. Dintre elementele nutritive aplicate sub formă de îngrășămintă, nitrații, datorită solubilității și mobilității lor în sol, pot ușor circula fie prin levigare în adîncime, fie prin scurgerea la suprafață (pe terenurile în pantă)). Fenomenul este foarte

intens în zonele cu regimuri mari de precipitații sau pe terenurile irigate cu norme mari de udare.

Pierderile de azot prin levigare sînt uneori foarte ridicate, ele atîngînd pentru anumite culturi și pe anumite soluri 50% din îngrășămîntul aplicat (Davis și colab., 1969). Un studiu privind întreaga suprafață cultivată a Statelor Unite (Allison, 1955) arată că pierderile prin levigare au reprezentat 30%; este o cifră impresionantă, avînd în vedere faptul că în această țară s-au folosit 7 milioane tone de azot în 1970 și că, în momentul de față, această cifră este cu mult depășită. Implicațiile determinate de administrarea îngrășămintelor pe terenurile în pantă, în ceea ce privește poluarea, au fost demonstrate de Viets (1971). În urma cercetărilor întreprinse, autorul propune ca azotul să nu se aplice pe solurile supuse eroziunii (de unde îngrășămintele ajung cu apele de scurgere în riuri și fluvii; aceste suprafețe trebuie destinate pășunilor și finețelor) ci numai pe terenurile plane. Iar, în această situație, normele de îngrășămintă urmează să se calculeze în funcție de bilanțul azotului în sol, prin experimentare și nu pe baza unor recomandări arbitrar.

Studiile recente întreprinse la I.C.C.P.T. — Fundulea (Isfan și colab., 1973), au evidențiat levigarea intensă a azotului, uneori chiar pînă la adîncimea de 3 metri. Cercetările au arătat că acest fenomen este în relație directă atît cu cantitatea de precipitație cît și cu doza de îngrășămintă aplicată. Observațiile au confirmat datele obținute de Hera și colab. (1972) care experimentînd cu ^{15}N au demonstrat spălarea azotului nitric la adîncimi foarte mari.

*

Experiențele noastre s-au desfășurat pe cernoziomul mediu levigat de la I.C.C.P.T. — Fundulea (cu apă freatică la 10—12 m) și pe cernoziomul de la Dor Mărunt, cu aport freatic la 3—4 metri.

S-a urmărit să se stabilească factorii care condiționează levigarea azotului în sol (planta de cultură, doza de îngrășămintă, epoca de administrare, precipitațiile și regimul hidric), concentrația în dinamică a nitraților din pinza freatică și concentrația în dinamică a nitraților în apele de suprafață.

INFLUENȚA PLANTEI DE CULTURĂ

În condițiile aplicării judicioase a îngrășămintelor cu azot, condiții care țin seama de cantitatea de azot necesară și epoca optimă de administrare, plantele reprezintă factorul cel mai important în reglarea cantității de azot nitric ce se poate leviga în sol. Cercetările întreprinse în această direcție converg spre concluzia că pentru combaterea poluării solului și a apei freatice cu nitrați trebuie evitată, pe cît posibil, menținerea fără culturi a terenului agricol și că plantele prin absorbția azotului din sol constituie un factor important în combaterea biologică a fenomenului de poluare a solului cu îngrășămintă (Robertson și Bentley, 1971).

Pentru a pune în evidență rolul plantei de cultură în reglarea procesului de levigare a nitraților din sol s-a analizat pînă la adîncimea de 3 m conținutul în aceste substanțe a două parcele; una cultivată

cu porumb și alta necultivată (ogor negru), ambele cu patru agro-fonduri : neîngrășat, îngrășat (toamna cu 40 kg/ha, cu 80 kg/ha și cu 120 kg/ha).

Analizele au fost executate la un an după aplicarea îngrășămintelor. Rezultatele determinărilor efectuate au arătat că, exceptînd straturile superioare, pe toată adîncimea profilului solului neîngrășat, cultivat cu porumb, concentrațiile de nitrați depășesc numai rareori valoarea de 5 ppm și că solul păstrat ca ogor negru are cantități de azot nitric cu mult mai mari (tabelul nr. 1).

Datorită, pe de o parte, nitrificării mai puternice, iar pe de altă parte lipsei plantelor de cultură care să consume din rezerva de azot,

Tabelul nr. 1

Influența plantei de cultură asupra migrării nitraților din sol

Adîncimea, cm	Ogor				Cultură porumb			
	N ₀	N ₄₀	N ₈₀	N ₁₂₀	N ₀	N ₄₀	N ₈₀	N ₁₂₀
0—10	32,5	49,3	39,1	31,6	21,9	27,6	27,3	32,0
15—30	27,5	24,3	36,8	35,1	8,0	9,4	14,5	10,8
30—45	46,4	47,8	50,1	54,6	5,2	6,2	8,1	17,4
45—60	13,6	21,4	25,4	21,3	4,5	4,8	6,7	8,0
120	8,3	14,7	14,2	25,8	3,0	4,8	4,1	8,6
150	9,3	11,8	14,9	24,6	2,6	3,3	7,3	8,3
210	12,0	13,8	16,2	21,6	4,3	5,3	5,2	8,1
240	11,7	7,8	14,4	15,6	4,2	4,6	3,8	5,4
300	6,0	9,1	8,8	8,5	8,0	8,8	7,2	7,9

cantitatea de azot nitric este mult superioară pînă la adîncimea de 60 cm (120 ppm față de aprox. 40 ppm cît se găsește în stratul corespunzător al solului cultivat cu porumb). Această diferență se menține, descrescînd treptat, pînă la adîncimea de 3 metri.

În condițiile aplicării îngrășămintelor, deosebirea dintre solul cultivat și cel necultivat este mult mai mare, cu excepția straturilor superioare (0—60 cm) ; pe restul adîncimii se păstrează o proporționalitate a concentrației nitraților corespunzătoare dozelor aplicate, atît în solul necultivat cît și în cel cultivat. Începînd cu adîncimea de 2,70 m se remarcă o nivelare a valorii variantelor îngrășate.

În cazul terenurilor necultivate, pe parcele îngrășate cu doze diferite de azot, întîlnim în toamna următoare aplicării lor întreaga cantitate de azot încorporată. Rezultatele obținute pun în evidență chiar o cantitate mai mare de azot și anume : 48,8, 88,1 și 126,2 kg/ha față de 40, 80 și respectiv 120 kg/ha cît s-a administrat solului. Diferențele obținute în plus nu trebuie să surprindă deoarece în condițiile ogorului negru la fondul de azot nitric existent se cumulează treptat cantități suplimentare de nitrați proveniți din mineralizarea substanței organice.

Importanța plantei de cultură în prevenirea pierderii azotului din îngrășămintă prin levigare rezultă foarte bine din datele obținute în varianta cultivată cu porumb. Se constată, pe ansamblul profilului, o dispariție a azotului nitric de 25,7, 49,3 și 65,8 kg/ha, corespunzător

celor 3 doze de îngrășăminte aplicate. Diferența poate fi atribuită, în cea mai mare măsură, consumului plantei de cultură.

Desigur că și specia plantei de cultură imprimă un caracter deosebit fenomenului de levigare a nitraților în sol și în consecință a poluării apei freactice cu aceste substanțe.

Se apreciază că pierderile de azot prin levigare sînt relativ mici sub culturile continue și considerabil mai mari în cazul culturilor discontinue. Robertson și Bentley (1971), afirmă, de asemenea, că cele mai mari șanse de evitare a pierderilor prin levigare a nitraților le găsim în cazul pajiștilor unde chiar în cazul unei fertilizări supraoptimale, acest fenomen sau nu are loc sau este de mică amploare.

În cazul culturilor anuale cele mai mari pierderi de azot s-au înregistrat în monoculturi sau sub cultura de porumb în rotație cu alte culturi, iar cele mai mici în cazul culturilor de păioase (grâu, ovăz). Faptul este de altfel explicabil avînd în vedere că în condițiile aplicării de toamnă a îngrășămintelor, grîul a putut valorifica după semănare o parte a azotului nitric administrat ca îngrășămint. Într-o cultură de porumb, la o fertilizare cu 120 kg/ha N, în recoltă s-a acumulat numai 46% din cantitatea administrată iar 32% din substanța activă a îngrășămintului a fost supusă levigării, dincolo de raza de acțiune a sistemului radicular.

INFLUENȚA DOZEI ȘI EPOCHI DE ADMINISTRARE A ÎNGRĂȘĂMINTELOR ASUPRA LEVIGĂRII AZOTULUI NITRIC DIN SOL

În cazul solurilor îngrășate în toamnă se remarcă cantități ceva mai crescute în stratul de 30—105 cm, migrarea nitraților fiind determinată, probabil, de precipitațiile căzute în luna noiembrie a anului 1973 (49,9 mm).

În general, îngrășămintele aplicate au rămas localizate în primii 30 de centimetri ai solului. Pe această adîncime s-a întîlnit o concentrație mai ridicată a nitraților în parcelele îngrășate în primăvară. Astfel, s-au înregistrat 28,9, 39,0 și 46,8 ppm față de 15,1, 20,9 și 25,2 ppm cît au fost evidențiate în parcele îngrășate în toamnă cu doze de 40, 80 și 120 kg/ha.

În ceea ce privește influența dozelor de îngrășămint aplicate asupra spălării nitraților s-a constatat că ea nu afectează decît stratul de 0—30 cm în care s-a găsit o cantitate de nitrați relativ proporțională cu doza aplicată. Importanța regimului de precipitații, bogat în cursul iernii, în procesul spălării nitraților în sol, în funcție de doza de îngrășămint a rezultat concludent în experimentările noastre. S-a remarcat o migrare masivă a nitraților din îngrășămint (comparativ cu solul neîngrășat) chiar pînă la adîncimea de 3 metri, cu un maximum de acumulare cuprins între 1 și 2 metri. S-a remarcat, de asemenea, dependența creșterii concentrației de nitrați în adîncime, în funcție de cantitatea de îngrășămint aplicată (fig. 1).

Aprecieri mai apropiate de realitate asupra pierderilor de azot prin levigare îngrășămintelor, au rezultat din analizele de sol din cadrul C.A.P. Dor Mărunt pe ale cărei terenuri apa freatică se găsește la o adîncime de 2—4 metri. A existat astfel posibilitatea sondării solului și deci a determinării nitraților pînă la această adîncime.

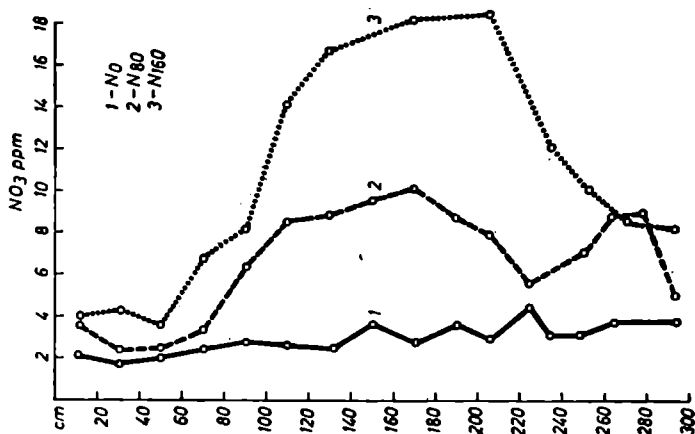

Fig. 1 — Concentrația nitraților în sol, în raport cu cantitatea de îngrășămint cu N administrată

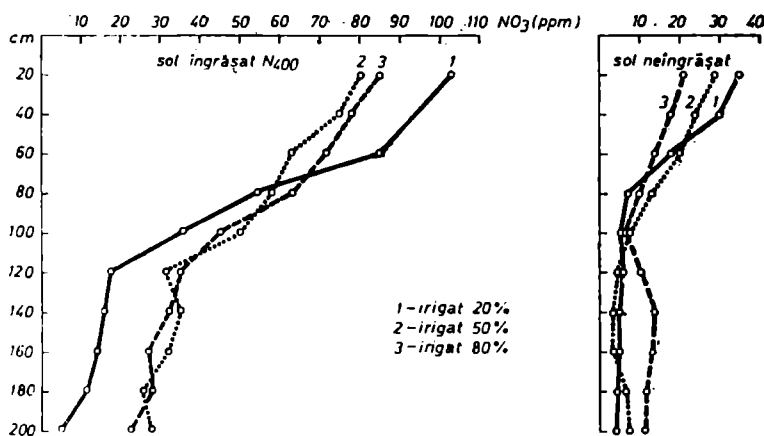

Fig. 2 — Fenomenul de levigare a nitraților, funcție de regimul de irigare

INFLUENȚA PRECIPITAȚILOR ASUPRA LEVIGĂRII NITRAȚILOR ÎN SOL

Avînd în vedere marea mobilitate a acestor substanțe, regimul de precipitații constituie factorul esențial care condiționează amploarea migrărilor în profunzime. El este cu atît mai important pentru condițiile țării noastre în care precipitațiile nu sînt uniform distribuite și unde există, din acest motiv, pericolul unor pierderi masive prin levigare a nitraților, cu precădere în cursul iernii cînd căderile de ploaie și zăpadă sînt foarte abundente.

Linser (1966) pe baza unor studii efectuate timp de 15 ani a ajuns la concluzia că migrarea nitraților în sol este proporțională cu cantitatea de precipitații și că la aceeași cantitate de apă levigare este mai intensă în perioada de iarnă. Pierderile de azot au fost de 1—4 kg/ha în jumătatea de an cu vară și de 11,46 kg/ha în jumătatea de an cu

iarnă. Gadet și Soubies (1966) au găsit în Franța că pentru fiecare 2,9 mm precipitații infiltrate în timpul iernii azotul nitric coboară în sol cu 1 cm.

La concluzii similare au ajuns și unele cercetări efectuate la noi în țară (Isfan și colab., 1973). S-a arătat că în anul 1971, cu 438 mm precipitații căzute în toamnă (din octombrie pînă în mai) — cu 107 mm peste normala zonei în această perioadă — cantitatea de azot nitric pe adîncimea 0—60 cm a fost redusă (10—15 ppm), cea mai mare cantitate fiind levigată în zona 60—130 cm, unde conținutul a variat între 20 și 40 ppm.

De aceea, în ultimii ani, se recomandă tot mai intens (în special pentru culturile de toamnă) aplicarea fracționată a îngrășămintelor.

Influența precipitațiilor asupra spălării nitraților a putut fi urmărită și pe un sol cu nivelul apei freatice mai ridicat. Pe terenurile C.A.P. din Dor Mărunt s-a urmărit la patru nivele de adîncime a apei freatice (4,75 m, 4,50 m, 3,60 m și 2,20 m) intensitatea levigării în solul îngrășat cu patru doze de azot: 92, 138, 184 și 230 kg/ha administrat culturii de porumb sub formă de uree, în primăvară. Analizele privind concentrația nitraților în sol s-au efectuat lunar, începînd de la data aplicării îngrășămintelor. Experimentările de la începutul lunii iunie au premers cu cîteva zile precipitațiile bogate (peste 50 mm) căzute în a doua jumătate a acestei luni. După 7 zile de la căderea acestor precipitații s-a efectuat o nouă analiză, în scopul stabilirii rolului apei în procesul levigării nitraților.

Cu această ocazie a fost stabilită o proporționalitate directă a levigării nitraților în profunzime la aceeași cantitate de precipitații cu doza de îngrășămint aplicată. Din tabelul nr. 2 rezultă că în cazul păstrării

Tabelul 2

Cantitatea de NO_3 (kg/ha) spălată sub 180 cm, funcție de nivelul apei freatice și de doza de îngrășămint

Adîncimea apei freatice, m	Nivel de îngrășare, kg/ha				Media pe nivel de apă freatică
	92	138	184	230	
3,60	29,6	52,8	81,1	128,4	72,9
4,75	20,7	31,0	81,7	127,9	65,4
4,50	26,5	37,7	56,4	96,7	54,3
2,50	38,3	52,1	74,9	115,2	70,1
Media pe nivele de îngrășămint	28,8	43,4	73,5	117,0	

unei rate constante a cantității de îngrășămint aplicat, posibilitățile de levigare a nitraților sînt cu atît mai mari cu cît doza de îngrășămint crește. Astfel, un prim aport de 46 kg/ha N determină levigarea a 14,6 kg azot; un aport suplimentar de 46 kg, determină creșterea concentrației acestora de 30,1 kg.

Dacă nu totdeauna condițiile naturale de mediu pot evidenția procesul de levigare a nitraților în sol, culturile irigate sînt cazuri concludente de urmărire controlată a acestui fenomen. Experiențele noastre au cuprins și variante în care s-a urmărit rolul normelor de irigare în levigarea nitraților (fig. 2).

CONCENTRAȚIA ÎN DINAMICĂ A NITRAȚILOR ÎN PÎNZA FREATICĂ

Levigarea nitraților în sol, datorită și influențată de cauzele arătate mai sus, este un proces cu implicații practice negative care se manifestă în două direcții principale: în primul rînd, prin scăderea eficienței economice a îngrășămintelor (o fertilizare optimă urmînd a fi asigurată cu o cantitate mai mare decît cea normală), iar în al doilea rînd — dar, desigur, de importanță majoră — prin potențialul de poluare a mediului înconjurător, în speță a apelor de suprafață și freactice. Consecințele unor astfel de fenomene sînt cunoscute, iar preocupările pentru combaterea lor antrenează, pe măsura trecerii timpului, tot mai mulți cercetători.

Există încă multe controverse în ceea ce privește concentrația de nitrați acceptabilă în apă. Norma W.H.O. a fost considerată pînă de curînd egală cu 10 ppm. Datorită însă industrializării puternice folosirii de îngrășăminte azotate în cantități tot mai mari și dezvoltării intense a zootehniei în majoritatea cazurilor această limită este depășită. De aceea, în foarte multe țări cu agricultura dezvoltată și industrializare puternică ea a fost ridicată la 23 ppm. În Statele Unite limita admisă de Serviciul Sănătății Publice este de 45 ppm NO_3N .

La noi în țară condițiile de calitate admise pentru apa potabilă distribuită prin rețea de conducte sau din surse locale fără rețea de distribuție, în ceea ce privește conținutul de nitrați, sînt stabilite la 13 mg/l, în cazuri excepționale această limită putînd fi și de 30 mg/l.

Tabelul nr. 3

**Dinamica azotului nitric (mg/ l nitrați) în fîntinile de pe
teritoriul I.C.C.P.T. — Fundulea**

Data recoltării	Numărul fîntinii								Media
	1	2	3	4	5	6	7	8	
12.XII.1973	35,0	30,0	20,0	32,5	71,2	60,0	44,8	37,9	41,4
20.I.1974	29,8	33,4	29,5	41,6	69,7	72,0	31,6	33,5	42,6
5.II	24,8	37,5	18,7	32,3	53,2	68,6	40,2	27,8	37,9
20.II	36,5	38,5	16,4	29,7	64,5	55,4	36,5	32,6	38,7
10.III	33,4	36,2	13,8	30,5	62,5	60,2	30,5	34,1	37,6
1.IV	36,4	40,2	15,7	32,6	50,2	49,2	38,7	28,8	33,9
20.IV	30,2	32,9	16,2	29,8	57,5	45,7	29,9	30,3	34,1
8.V	31,0	27,4	13,1	27,6	51,3	42,7	31,5	33,4	32,2
25.V	23,5	26,8	14,2	24,5	39,7	42,6	41,2	27,8	30,0
15.VI	20,7	25,7	14,2	22,7	40,5	22,7	29,7	25,4	25,2
9.VII	21,5	19,8	13,8	24,2	27,5	18,7	30,0	20,7	23,3
25.VII	19,7	20,2	14,2	20,6	16,6	20,1	17,5	23,4	21,6
10.VIII	16,8	19,7	9,7	14,3	20,1	17,5	20,8	30,1	18,6
1.IX	17,2	13,8	10,2	19,1	15,7	18,6	22,4	14,5	16,4
15.IX	12,6	9,9	13,1	13,6	16,4	14,5	16,5	17,8	14,3
1.X	10,3	12,5	12,7	14,1	11,5	11,5	14,3	15,6	13,2
Media	24,9	25,9	15,4	25,6	41,8	38,8	29,8	27,6	

În scopul studierii dinamicii concentrației de nitrați în apa freatică s-au făcut determinări în probe ridicate dintr-un număr de opt fântini limitrofe cimpurilor experimentale și de producție ale I.C.C.P.T. — Fundulea (tabelul nr. 3).

Analizele privind concentrația nitraților în apa fântinilor au arătat că începînd cu data de 12 decembrie se înregistrează o descreștere continuă a cantității de nitrați din apă, aceasta atîngînd un minimum în luna octombrie.

Față de normele în vigoare ale legislației țării noastre, limitele privind concentrația de nitrați din apele analizate se situează, de regulă, pînă în luna mai, peste plafonul admis.

VARIAȚIA CONȚINUTULUI DE NITRAȚI ÎN APELE DE SUPRAFAȚĂ

Conținutul de nitrați s-a urmărit cu precădere în apele lacului Mostiștea; acest lac este situat la N-E de satul Fundulea, are o lungime de circa 2 km și o lățime care atinge uneori 250 de metri. Calitatea apelor sale constituie obiectul unor cercetări inițiate în 1971 și care s-au referit la conținutul total de săruri, la conținutul de substanță organică, la raportul dintre diferiți cationi, la valoarea S.A.R. și, în general, la toți indicii care pot caracteriza o apă bună de utilizat în irigații. Începînd în luna ianuarie 1974 s-a urmărit și conținutul de amoniac și de azot nitric în probe de apă care s-au colectat bilunar, de la o adîncime de 30—50 cm.

Toate cercetările menționate mai sus au arătat că indicii calitativi ai apei diferă în foarte mică măsură la diferite adîncimi, Mostiștea fiind un lac cu o foarte bună circulație, atît pe orizontală cît și pe verticală (ceea ce, evident, asigură omogenizarea concentrației tuturor substanțelor existente aici).

Una din constatările obținute în aceste analize, de mare importanță pentru studiul prezent, este că — de regulă — cantitatea de azot amoniacal poate fi considerată insignifiantă în raport cu cantitatea de azot nitric. În ceea ce privește cantitatea de azotați s-au remarcat, de asemenea, cantitățile lor reduse tot timpul anului.

Pe baza acestor date s-a putut aprecia că apa lacului Mostiștea corespunde indicilor de calitate ceruți, limita concentrațiilor de nitrați existente încadrîndu-se în normele admise pentru astfel de ape (de regulă, valorile nu depășesc 20 mg/l, variațiile fiind cuprinse între 4 și 25,8 mg nitrați la litru).

CONCLUZII

1. Posibilitățile obținerii certe a unor relații între îngrășăminte și fenomenul de poluare sînt condiționate de folosirea, în astfel de cercetări, a îngrășămintelor marcate (^{15}N).

2. Se poate considera că poluarea apelor subterane (freatice) se realizează, în cea mai mare parte, prin levigarea nitraților în sol. Poluarea apelor de suprafață este, în primul rînd, o consecință a scurgerilor de pe suprafața solului a îngrășămintelor.

3. Poluarea apelor subterane prin levigarea nitratilor este condiționată de următorii factori: planta de cultură, natura îngrășămîntului aplicat, doza și epoca de administrare a îngrășămintelor. Toți acești factori acționează în interdependență cu cantitatea de precipitații căzută.

4. Levigarea nitratilor în sol este mult mai intensă în terenul necultivat, comparativ cu cel cultivat. Principala concluzie ce se desprinde din acest aspect este evitarea, pe cît posibil, a ogorului negru. În eventualitatea unei astfel de situații, în nici un caz nu este recomandată aplicarea îngrășămintelor.

5. Regimul de umiditate — fie precipitații, fie irigații — este factorul cel mai important care condiționează amploarea nitratilor în profunzime. Solurile irigate au oferit, în condițiile anului 1974, posibilități optime de studiere a fenomenului levigării nitratilor. Au fost stabilite relații precise între norma de irigare (respectiv cantitatea de apă administrată) și cantitatea de îngrășămint cu azot levigată.

6. Posibilitățile de levigare a nitratilor sînt cu atît mai mari cu cît doza de îngrășămint crește.

7. Concentrația nitratilor în apele freatice înregistrează o descreștere progresivă începînd din cursul lunilor de iarnă spre sfîrșitul perioadei de vegetație.

8. Față de normele în vigoare, limitele privind concentrațiile de nitrați din apa freatică se situează, de regulă, peste plafonul admis (începînd cu luna mai).

9. În condițiile unor soluri cu pînza freatică mai la suprafață (2—4 metri) au fost stabilite relații precise între cantitatea de precipitații căzută și concentrația în nitrați a apelor freatice.

10. Analizele de nitrați efectuate în dinamică, în apa lacului Morteștea, au arătat concentrații normale, care nu depășesc normele admise.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLISON F. F., *The enigma of soil nitrogen balance sheets* Adv. in Agr. 7, 1955.
2. DAVIS S. F., BINGHAM T., SHADE E. R., GRASS L. B., *Water relation and salt balance of a 1000 acre citrus Watershed*. Proc. First. Int. Citrus Symp. 3 : 1771—1777, 1969.
3. ELIADE GH., *Impurificarea apelor de suprafață și subterane ca urmare a chimizării agriculturii* — Contract I.S.C.P.G.A. 1974.
4. GADET R., SOUBIES L., *Le bilan de l'azote dans les sols*, Extrait du proces-verbal de la Seance du 7 fevrier, Academie de l'Agriculture de France, 1962.
5. HERA CR, BURLACU GH., TRIBOI E., *Studii privind levigarea azotului din îngrășămintele prin folostrea ¹⁵N*. Analele I.C.C.P.T. — Fundulea, vol. XXXIX, seria B, 1972.
6. IONESCU AL., *Fenomenul de poluare și efectele sale în agricultură*, Ed. Ceres, 1974.
7. ISTVAN D., HERA CR, ELIADE GH., *Aspecte privind mobilitatea azotului în sol în condițiile unor precipitații abundente*. Ferma și Întreprinderea agricolă de Stat, XXV, febr., nr. 2, 7—10, 1973.
8. LUNIN J., *La pollution agricole en perspective*. L'agriculture dans le monde. France, vol. 21, nr. 4, 19—27, 1971.
9. LINER H., *Die Auswaschung von Nährstoffen durch Niedersch.* Handbuch der Pflanzenernährung und Dungung. Zweiter Band, Ersteh Hälfte. S. 793—798, 1966.
10. ROBERTSON J. A., BENTLEY C. F., *Do fertilizers pollute*, Agriculture Bulletin, Camova nr. 15, 3—6, 1971.
11. VIETS F. G., *Fertilizers and pollution*. Jovr. Soil Water Conserv., vol. 26, nr. 2, 51—53, 1971.

LA POLLUTION DES EAUX DE SURFACE ET SOUTERRAINES AVEC DES NITRATES

R é s u m é

L'agriculture est considérée aujourd'hui comme un facteur polluant potentiel déterminé spécialement par l'utilisation de plus en plus fréquente des méthodes d'une production agricole intensive.

Dans le cadre complexe des relations entre le phénomène de pollution et l'utilisation des substances chimiques dans l'agriculture, les engrais ont une importance accrue, vue les grandes surfaces où elles sont administrées.

Sur la base des expériences effectuées on peut considéré que la pollution des eaux de surface est premièrement la conséquence des lavages des engrais sur la superficie du sol, tandis que la pollution des eaux souterraines se réalise dans la plus part des cas par la légivation des nitrats dans le sol.

Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea
Primită în redacție la 14 iulie 1977

ABUNDENȚA ȘI DISTRIBUȚIA PE VERTICALĂ A LUMBRICIDELOR DIN LITIERA ȘI HUMUSUL UNOR TIPURI DE PĂDURE DIN MASIVUL BUCEGI

I. SIMEANU

Existența unor studii relativ puține, mai ales asupra particularităților structurale și dinamice corespunzătoare anumitor tipuri de soluri, ne-au condus la efectuarea unui studiu ecologic complex asupra faunei de lumbricide din Masivul Bucegi, studiu ce s-a efectuat în decursul anilor 1970—1971.

În prezenta lucrare sint rediate aspecte legate de abundența și distribuția pe verticală, urmărite în 3 stații ce diferă între ele prin altitudine, tip de sol și de vegetație.

METODA ȘI TEHNICA DE LUCRU

În fiecare din cele 3 stații au fost delimitate suprafețe de cîte 2 500 mp, din care s-au ridicat cîte 6 relevee de 25/25 cm lunar, „random”. Din stația 1 — *Făgetum-Allium ursinum* au fost ridicate, în total, 42 relevee în anul 1970 și 42 în 1971; din stația 2 — *Piceetum-Oxalis-Soldanella* au fost ridicate 36 relevee în 1970 și 30 în 1971, iar din stația 3 — *Pinetum-mugi-carpaticum* au fost ridicate, în total, 36 relevee în 1970 și 30 în 1971.

Releveele au fost sumîmpărțite pe nivele de adîncime, după cum urmează :

- L = stratul de litieră ;
- HL = stratul de humus de litieră ;
- H = stratul de humus de sol.

Toate aceste nivele prezintă grosimi variabile, atît în cadrul aceluiași biotop cît și de la un biotop la altul. Materialul faunistic din cele 3 nivele a fost triat pe loc, prin metoda directă.

DESCRIEREA STAȚIILOR

Stația 1. *Făgetum-Allium ursinum* este situată la 1 200 m altitudine și are expoziție nordică. Litiera prezintă o acoperire de 100% și are o grosime cuprinsă între 0,5 și 2,5 cm, humusul de litieră are o

grosime de 0,5—1,5 cm, iar humusul de sol de 3—8,5 cm. Vegetația lemnoasă este formată din *Fagus sylvatica*, iar cea ierboasă din *Allium ursinum*, *Dentaria glandulosa*, *Dentaria bulbifera*, *Mercurialis perennis*, *Poligonatum verticillatum* etc. Solul este brun de pădure montan și prezintă valori ale pH-ului mai mari de 6.

Stația 2. Piceetum-Oxalis-Soldanella este situată la 1 630 m altitudine, versant puternic înclinat, expoziție vestică. Litiera este formată din ace de molid, parțial mărunțite, avînd o grosime de 0,5—1 cm. Humusul de litieră prezintă o grosime de 1,5—2,5 cm, iar humusul de sol de 2,5—5 cm. Vegetația lemnoasă este reprezentată de *Picea excelsa*, cu o consistență plină, iar cea ierboasă de *Oxalis acetosella*, *Soldanella hungarica*, *Campanula abietina*, *Pirola uniflora*, *Saxifraga cuneifolia*, *Homogyne alpina* etc. Solul este brun-gălbui acid montan și are pH-ul mai mare de 4.

Stația 3. Pinetum-mugi carpaticum este situată la 2 000 m, versant puțin înclinat, expoziție sudică. Litiera prezintă o grosime de 0,5—1,5 cm, humusul de litieră de 1—3 cm, iar humusul de sol de 1,5—4 cm.

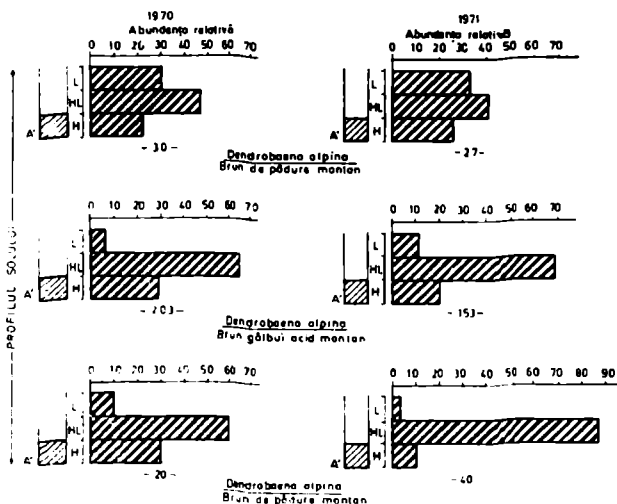

Fig. 1 — Distribuția pe verticală a speciei *Dendrobaena alpina* în anii 1970 și 1971 în stațiile I—III.

Vegetația lemnoasă este formată din *Pinus mugo*, iar cea ierboasă din *Vaccinium myrtillus*, *Soldanella hungarica*, *Homogyne alpina*, *Oxalis acetosella* etc. Solul caracteristic este podzolul brun și are pH-ul cuprins între 3,9 și 4,1.

ASPECTE FAUNISTETICE ALE STAȚIILOR CERCETATE

Fauna de lumbricide din cele 3 stații este reprezentată de 5 genuri și 8 specii și anume: *Dendrobaena alpina* (Rosa), *Dendrobaena octaedra* (Savigny), *Dendrobaena byblica* (Rosa), *Dendrobaena rubida* (Savigny), *Allolobophora rosea* (Savigny), *Octolasion lacteum* (Örley), *Eisenia submontana* (Vejdovsky) și *Lumbricus rubellus* (Hoffmeister).

ABUNDENȚA ȘI DISTRIBUȚIA PE VERTICALĂ

Abundența și distribuția pe verticală la speciile de lumbricide din cele 3 stații cercetate din Masivul Bucegi prezintă anumite caracteristici legate atât de biologia lor cât și de condițiile ecologice staționale.

Tabelul nr. 1 și figurile 1, 2, 3, 4, 5, 6 și 7 prezintă abundența numerică și relativă, pe stații, ani și nivele de adâncime, pentru fiecare din speciile de lumbricide întâlnite.

Din analiza tabelului nr. 1 și a figurii nr. 1 se constată că *Dendro-*

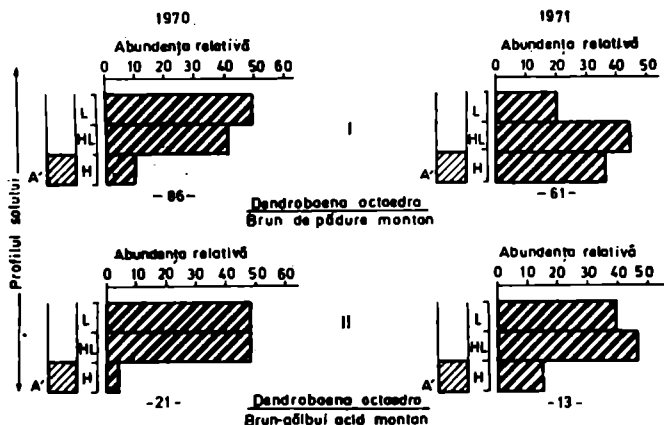

Fig. 2 — Distribuția pe verticală a speciei *Dendrobaena octaedra* în anii 1970 și 1971 în stațiile I și III.

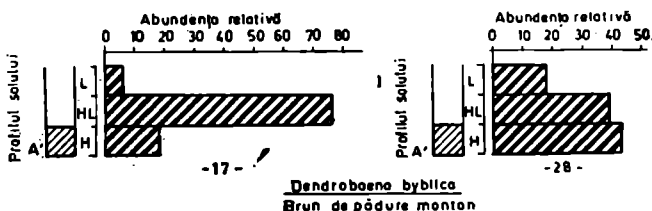

Fig. 3 — Distribuția pe verticală a speciei *Dendrobaena byblica* în anii 1970 și 1971 în stația I.

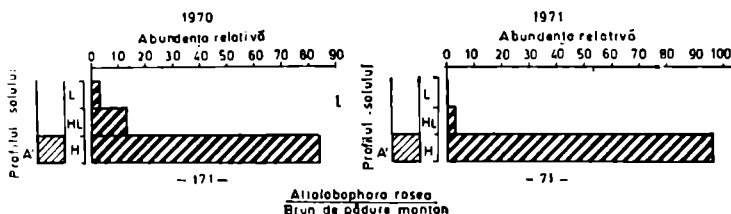

Fig. 4 — Distribuția pe verticală a speciei *Allolobophora rosea* în anii 1970 și 1971 în stația I.

baena alpina este singura specie comună tuturor stațiilor și ea a fost găsită la toate nivelele de adâncime, atât în anul 1970 cât și în 1971. Comparativ, între cele 3 stații, abundența numerică cea mai mare a fost înregistrată în stația 2, în ambii ani de cercetare, iar cea mai mică

în stația 3 în anul 1970. Valența ecologică mare a acestei specii a permis dezvoltarea acesteia în toate stațiile, condițiile de trai încadrându-se în limitele de toleranță ale speciei.

Distribuția pe verticală a speciei *D. alpina* prezintă aceleași caracteristici în toate stațiile, valorile abundenței crescând de la nivelul litiei-

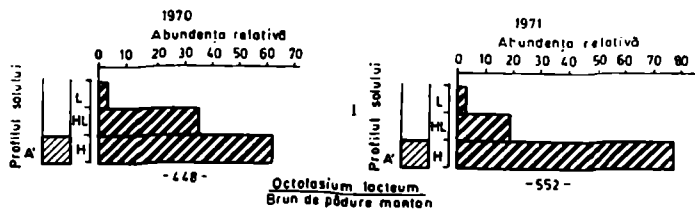

Fig. 5 — Distribuția pe verticală a speciei *Octolasion lacteum* în anii 1970 și 1971 în stația I.

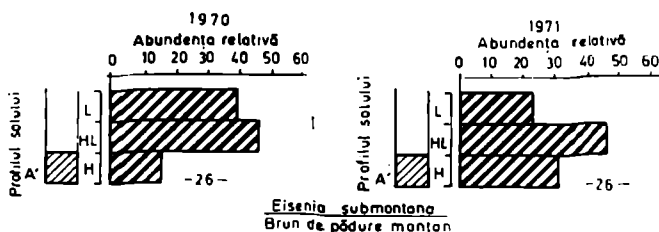

Fig. 6 — Distribuția pe verticală a speciei *Eisenia submontana* în anii 1970 și 1971 în stația I.

re la cel al humusului de litieră, unde ating un maxim, după care scad la nivelul humusului de sol. O singură deosebire se evidențiază și anume aceea că în timp ce în stația 1, abundența cea mai mică se înregistrează la nivelul humusului de sol, în stațiile 2 și 3 valoarea cea mai mică a fost găsită la nivelul litierii, în ambii ani de recoltare a probelor.

Specia *Dendrobaena octaedra* (tabelul nr. 1 și figura 2) a fost prezentă numai în stațiile 1 și 2, unde pH-ul solului prezintă valori mai mari de 4, ceea ce înseamnă că se încadrează în limitele sale de toleranță (4—6,4).

Distribuția pe verticală a acestei specii este diferită de cea a speciei *D. alpina*, în sensul că ea este o specie de suprafață, fapt ce a făcut ca să o întâlnim în număr foarte mare la nivelul litierii și al humusului de litieră, și în număr foarte mic în humusul de sol, excepție făcând stația 1 în 1971. Prezența ei în apropierea suprafeței solului face ca ea să se hrănească cu litieră parțial sau deloc descompusă.

Dendrobaena byblica (tabelul nr. 1 și figura 3), specie întâlnită numai în stația 1, a fost prezentă la toate nivelele de adâncime, în număr mai mare în humusul de sol și în număr mult mai mic la nivelul litierii, hrănindu-se cu frunze parțial descompuse și cu resturi organice existente în imediata apropiere a suprafeței solului.

Specia *Allolobophora rosea* a fost găsită numai în stația 1 unde valorile pH-ului fiind mai mari de 6 nu au depășit limitele de toleranță ale speciei. Ea a fost prezentă la toate nivelele de adâncime, abundența sa crescând de la nivelul litierii la cel al humusului de sol unde se

Abundența și distribuția speciilor de lumbricide

Specia		Stația 1				Stația 2				Stația 3			
		1970		1971		1970		1971		1970		1971	
		număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee
<i>Dendrobaena alpina</i>	L	9	1,14	9	1,2	12	5,09	17	10,17	12	10	1	2,5
	HL	14	1,78	11	1,48	133	56,36	106	63,46	12	60	35	87,5
	H	7	0,89	7	0,93	58	24,58	30	17,97	6	30	4	10
<i>Dendrobaena octaedra</i>	L	42	5,35	12	4,61	10	4,23	5	3,00	—	—	—	—
	HL	35	4,46	27	3,61	10	4,24	6	3,6	—	—	—	—
	H	9	1,15	22	2,94	1	0,42	2	1,2	—	—	—	—
<i>Dendrobaena byblica</i>	L	1	0,13	5	0,67	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	13	1,65	11	1,47	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	3	0,38	12	1,61	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Dendrobaena rubida</i>	L	—	—	3	0,4	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	3	0,39	2	0,27	2	0,85	1	0,6	—	—	—	—
	H	1	0,13	—	—	1	0,42	—	—	—	—	—	—
<i>Allolobophora rosea</i>	L	5	0,64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	22	2,8	2	0,27	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	144	18,3	69	9,25	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Octolasion lacteum</i>	L	11	1,4	17	2,28	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	158	20,08	105	14,08	6	2,54	—	—	—	—	—	—
	H	279	35,49	400	53,64	3	1,27	—	—	—	—	—	—
<i>Eisenia submontana</i>	L	10	1,28	6	0,81	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	12	1,52	12	1,61	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	4	0,52	8	1,07	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Lumbricus rubellus</i>	L	2	0,26	2	0,27	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	—	—	4	0,53	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	2	0,26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totalul pe nivele	L	80	10,2	54	7,24	22	9,32	22	13,17	2	10	1	2,5
	HL	257	32,68	174	23,32	151	63,99	113	67,66	12	60	35	87,5
	H	449	57,12	518	69,44	63	26,69	32	19,17	6	30	4	10
Total general		786	100	746	100	236	100	167	100	20	100	40	100

înregistrează valorile maxime. Prezența sa în număr mare la nivelul humusului de sol se datorează cantității mari de resturi organice existente în acest strat (fig. 4).

Octolasion lacteum (tabelul nr. 1 și figura 5), specia cu abundența cea mai mare dintre toate lumbricidele găsite de noi, preferă solurile cu un pH slab acid și așezat pe calcare, fapt ce a determinat prezența ei numai în stația 1. Pe verticală ea a fost pusă în evidență la toate nivelele de adâncime, abundența sa maximă fiind înregistrată la nivelul humusului de sol.

Eisenia submontana, specie tipică de suprafață, a fost prezentă numai în stația 1, atât în anul 1970 cât și în 1971. Distribuția sa pe verticală păstrează aceeași tendință în cei doi ani și anume abundența crește de la nivelul literei la cel al humusului de litieră, unde atinge valoarea maximă, după care urmează o scădere la nivelul humusului de sol (tabelul nr. 1 și figura 6). Singura deosebire este aceea că în timp ce în anul 1970 numărul cel mai mic de indivizi s-a înregistrat la nivelul humusului de sol, în 1971 acesta a fost găsit în litieră.

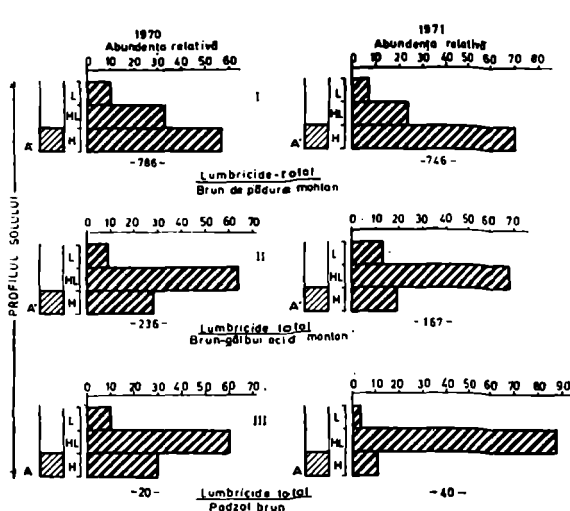

Fig. 7 — Distribuția pe verticală a totalului de lumbricide în anii 1970 și 1971 în stațiile I—III.

Speciile *Dendrobaena rubida* și *Lumbricus rubellus* au fost întâlnite sporadic și din datele noastre nu se pot trage concluzii privitoare la distribuția lor pe nivele de adâncime (tabelul nr. 1).

În ceea ce privește distribuția pe verticală a totalului de lumbricide (tabelul nr. 1 și figura 7) se observă că în timp ce în stația 1 abundența crește de la nivelul literei la cel al humusului de sol, în stațiile 2 și 3 abundența crește de la nivelul literei la nivelul humusului de litieră după care scade la cel al humusului de sol, unde se înregistrează totuși valori mai mari decât în litieră.

CONCLUZII

Din cercetările întreprinse de noi în cele 3 stații din Masivul Bucegi, asupra faunei de lumbricide, se desprind următoarele concluzii :

1. Din cele 5 genuri și 8 specii întâlnite în stațiile cercetate, comună tuturor este doar specia *Dendrobaena alpina*.

2. Stația cu numărul cel mai mare de specii recoltate a fost stația 1 și anume 8 specii, iar cea cu numărul cel mai mic a fost stația 3, o singură specie.

3. Abundența cea mai mare dintre toate speciile a înregistrat-o specia *Octolasion lacteum*.

4. Specia *Dendrobaena alpina* prezintă în toate stațiile o distribuție pe verticală asemănătoare, în sensul că abundența crește de la nivelul literei la cel al humusului de litieră scăzând apoi în humusul de sol.

5. Speciile *Dendrobaena octaedra* și *Eisenia submontana* au fost mai abundente în litieră și humusul de litieră. Ele sînt specii de suprafață și se hrănesc cu frunze parțial sau deloc descompuse.

6. Speciile *Allolobophora rosea* și *Octolasion lacteum* au avut abundența cea mai mare în humusul de sol. Ele sînt specii de adîncime, hrănindu-se cu detritus organic.

7. *Dendrobaena rubida* și *Lumbricus rubellus* au fost întîlnite în număr foarte mic în stația 1 și 2.

BIBLIOGRAFIE

1. ABRAHAMSEN G., *Ecological study of Lumbricidae / Oligochaeta / in Norwegian coniferous forest soils*. Pedobiologia, 12, 1, 287—281, 1972.
2. BELDIE AL., *Flora și vegetația Munților Bucegi*. Edit. Acad., București, 1987.
3. BOUCHE M., *Comparaison critique d'évaluation des populations de Lombricides*. Pedobiologia, 9, 1, 28—34, 1969.
4. CEAPOIU N., *Metode statistice aplicate în experiențele agricole și biologice*. Edit. agrosilvică, București, 1969.
5. GHILAROV S. M., *Zoologhiceskii metod diagnostiki pociv*. Izd. nauka, Moscova, 1969.
6. GRASSE P. P., *Traité de Zoologie*, Masson, Paris, 5, 1, 1959.
7. POP V., *Anal. Acad. R.P.R., Seria, A, Mem.* 9, 1, 385—506, 1949.
8. SOUTHWOOD T. R. E., *Ecological methods with particular reference to the study of insect populations*, Methuen, Londra, 1966.

ABUNDANCE AND VERTICAL DISTRIBUTION OF LUMBRICIDAE FROM THE LITTER AND THE HUMUS OF THE TIPES FOREST IN THE BUCEGI MASSIF

S u m m a r y

According to our investigations in the three research stations in the Bucegi massif on the lumbricidae fauna, we conclude the following:

1. Out of the 5 genera and 8 species met in the investigated stations, the only mutual species is *Dendrobaena alpina*.

2. The station with the greatest number of species collected was the station 1, namely 8 species, and the station with the least number of species was the station 3, namely one species.

3. The species *Octolasion lacteum* had the species greatest abundance.

4. The species *Dendrobaena alpina* presents a similar vertical distribution in all the stations, that is the abundance grows from the litter level to the litter humus, decreasing in the soil humus.

5. The species *Dendrobaena octaedra* and *Eisenia submontana* were more abundant in litter and litter humus. They are surface species and feed on leaves partially or totally decayed.

6. The species *Allolobophora rosea* and *Octolasion lacteum* had the largest abundance in the soilhumus. They are depth species feeding on detritus organic.

7. *Dendrobaena rubida* and *Lumbricus rubellus* were met in a reduced number in the stations 1 and 2.

Institutul de științe biologice București
Primit în redacție la 28 martie 1977

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ORIBATIDELOR (ACARI, ORIBATEI) DINTR-O PĂDURE DE FAG DIN ZONA MUNTILOR COZIEI

OROMULU CONSTANTIN

Cercetările noastre asupra oribatidelor s-au efectuat în cadrul unui studiu mai amplu coordonat de Institutul de cercetări și amenajări silvice avînd ca obiectiv principal îmbunătățirea condițiilor staționale și ridicarea productivității arboretelor de fag.

Arboretul cercetat este de tip Făget de deal cu *Vaccinium myrtillus* și cu porțiuni aparținînd subasociațiilor de *Bruckentalia spiculifolia* și *Luzula luzuloides*, fiind situat pe versantul stîng al pîriului Păușa (zona Munții Coziei), cu o expoziție nordică și o altitudine de cca 700 m (încîlnarea pantei este de 35—45°).

Datorită pantei și coronamentului larg, stratul de litieră se prezintă discontinuu, cu grosimi variînd între 1,5 și 7 cm. Solul aparține tipului brun-acid podzolic și brun-acid gălbui în porțiunile cu *Luzula* și graminee ; este format de șisturi cristaline în special micașisturi, slab structurat, bogat în humus, cu acumulări de humus brut în porțiunile cu *Vaccinium*, și cu modder în cele cu *Luzula* și graminee.

Stațiunea se încadrează într-un climat cu un regim termic care înregistrează medii anuale cuprinse între 8 și 10°C, cea din ianuarie fiind de —2 pînă la —4°C, iar cea din iulie de 20—21°C. Precipitațiile anuale variază între limite apropiate (600—700 mm) avînd două maxime pluviometrice (mai-iunie și octombrie-noiembrie).

MATERIAL ȘI METODA DE LUCRU

Pentru colectarea oribatidelor din litieră și sol s-au efectuat relevee faunistice cu o suprafață de 20 cm². Fiecare relevu a constat din trei probe pe următoarele nivele de adîncime : litieră (atunci cînd a existat), sol la adîncimea 0—3 cm (S 1), sol la adîncimea 3—6 cm (S 2). Sezonal s-au efectuat 14 relevee faunistice, în lunile aprilie, iunie, septembrie (în total 42 relevee).

Din probele de litieră și sol oribatidele au fost extrase cu ajutorul unui aparat Tullgren-Berlese la temperatura camerei, microfauna fiind colectată în alcool de 75°. După trierea la binocular oribatidele au fost clarificate în acid lactic 80% și examinate la microscop pentru identificare. Au fost determinate numai organisme adulte.

În continuare se dă lista speciilor de oribatide găsite în zona cercetată, precum și abundența numerică a fiecărei specii. Prin inițiale se indică stratul :

L = litieră ;

S 1 = sol 0—3 cm ;

S 2 = 3—6 cm.

	L	S ₁	S ₂
Familia <i>Phthiracaridae</i> Perty 1841			
1. <i>Steganacarus striculus</i> C. L. Koch 1835	0	24	11
2. <i>S. pulcherrimus</i> Berlese 1887	1	1	2
3. <i>S. carinatus</i> C. L. Koch 1841	4	5	2
4. <i>Phthiracarus jacoti</i> Feider et Suciu	2	1	0
5. <i>Ph. globosus</i> C. L. Koch 1841	5	0	1
6. <i>Ph. anonymum</i> Grandj. 1933	0	4	0
7. <i>Ph. piger</i> Scopoli 1763	0	1	0
Familia <i>Oribotritiidae</i> Grandjean 1954			
8. <i>Oribotritia berlesei</i> Michael 1898	1	1	1
Familia <i>Euphthiracaridae</i> Jacot 1930			
9. <i>Euphthiracarus intermedius</i> Feider et Suciu 1957	0	1	1
10. <i>E. monodactylis</i> Willmann 1919	0	9	1
11. <i>Microtritia minima</i> Berlese 1904 *	0	12	18
Familia <i>Brachychthoniidae</i> Balogh 1943			
12. <i>Brachychthontus berlesei</i> Will. 1928	0	2	0
Familia <i>Atopochthoniidae</i> Grandj. 1948			
13. <i>Atopochthonius artiodactylus</i> Grandj. 1948 *	0	0	2
Familia <i>Nothridae</i> Berlese 1896			
14. <i>Nothrus palustris</i> C. L. Koch, 1849	0	1	0
15. <i>N. pratensis</i> Sellnick 1928	0	0	1
Familia <i>Camisiidae</i> Oudemans 1900			
16. <i>Camisia horrida</i> Hermann 1804	0	4	0
Familia <i>Hermannniidae</i> Sellnick 1928			
17. <i>Hermannia gibba</i> C. L. Koch 1840	0	1	0
Familia <i>Hermannniellidae</i> Grandjean 1934			
18. <i>Hermannniella granulata</i> Nic. 1855	0	2	0
Familia <i>Liodidae</i> Grandjean 1954			
19. <i>Platyliodes scaliger</i> C. L. Koch 1840	0	3	1
Familia <i>Belbidae</i> Willmann 1931			
20. <i>Belba verticillipes</i> Nicolet 1855	0	0	1
Familia <i>Ctenobelbidae</i> Grandjean 1965			
21. <i>Ctenobelba pilosella</i> Jeleva 1962	0	6	1
Familia <i>Zetorchestidae</i> Mich. 1898			
22. <i>Zetorchestes micronychus</i> Berl. 1883	0	1	0
Familia <i>Liacaride</i> Sellnick 1928			
23. <i>Liacarus coracinus</i> C. L. Koch 1840	4	10	2
Familia <i>Xenillidae</i> Woley et Higgins 1966			
24. <i>Xenillus latus</i> Nic. 1855	0	1	0

* Specii noi pentru fauna țării.

Familia <i>Metrioppiidae</i> Balogh. 1943			
25. <i>Ceratoppia bipilis</i> Herm. 1804	L 0	S ₁ 0	S ₂ 1
Familia <i>Carabodidae</i> C. L. Koch 1837			
26. <i>Carabodes marginatus</i> Mich. 1884	0	0	1
27. <i>C. femoralis</i> Nic. 1855	3	1	0
28. <i>C. areolatus</i> Berl. 1916	7	3	0
29. <i>C. minusculus</i> Berl. 1923	0	4	1
30. <i>C. coriaceus</i> C. L. Koch 1836	0	1	1
31. <i>Odontocephus elongatus</i> Mich. 1879	1	0	0
Familia <i>Tectocephidae</i> Grandjean 1954			
32. <i>Tectocephus velatus</i> Mich. 1884	21	88	21
Familia <i>Suctobelbidae</i> Grandjean 1954			
33. <i>Oppia minus</i> Paoli 1908	5	320	181
34. <i>O. obsoleta</i> Paoli 1908	1	27	34
35. <i>O. subpectinata</i> Oudms. 1901	0	1	0
36. <i>O. neerlandica</i> Oudms. 1900	1	179	67
37. <i>O. bicarinata</i> Paoli 1908	0	30	14
38. <i>O. ornata</i> Oudms. 1900	0	17	1
39. <i>O. fallax</i> Paoli 1908	0	18	6
40. <i>O. nova</i> Oudms. 1902	0	1	0
41. <i>O. falcata</i> Paoli 1908	0	1	0
42. <i>Quadroppia quadricarinata</i> Mich. 1885	1	8	3
Familia <i>Suctobelbidae</i> Grandif. 1954			
43. <i>Suctobelba perforata</i> Strenzke 1951	1	26	0
44. <i>S. trigona</i> Mich. 1888	0	10	10
45. <i>S. subtrigona</i> Oudms. 1900	0	1	0
Familia <i>Licneremaeidae</i> Grandjean 1931			
46. <i>Licneremaeus licnophorus</i> Mich. 1888	0	0	1
Familia <i>Oribatulidae</i> Thor 1929			
47. <i>Oribatula tibialis</i> Nic. 1855	1	12	3
Familia <i>Chamobatidae</i> Grandjean 1954			
48. <i>Chamobates cuspidatus</i> Mich. 1884	4	13	1
Familia <i>Ceratozetidae</i> Jacot 1925			
49. <i>Fuscozetes setosus</i> C. L. Koch, 1840	0	1	0
50. <i>Melanozetes mollicornis</i> C. L. Koch	0	22	0
51. <i>Ceratozetes thienemanni</i> Willm. 1943	0	17	1
52. <i>Trichoribates incisellus</i> Kramer 1897	0	0	1
Familia <i>Mycobatidae</i> Grandj. 1954			
53. <i>Mycobates parmeliae</i> Mich. 1884	0	4	0
54. <i>Punctoribates punctum</i> C. L. Koch 1840	1	0	0
55. <i>Minunthozetes pseudofusiger</i> Schw. 1916	0	1	0
56. <i>M. tarmanii</i> Feider et col. 1971	0	13	10
Familia <i>Pelopidae</i> Ewing 1917			
57. <i>Eupelops planicornis</i> Schrankl 1803	0	1	0
58. <i>E. oculatus</i> C. L. Koch 1836	0	1	0
59. <i>Peloptulus phaenotus</i> C. L. Koch 1844	0	1	0
Familia <i>Oribatellidae</i> Jacot 1925			
60. <i>Joelia connexa</i> Berl. 1904	0	1	0
61. <i>Oribatella meridionalis</i> Berl.	1	0	0

Familia <i>Achipteriidae</i> Thor 1929	L	S ₁	S ₂
62. <i>Achipteria coleoptrata</i> L. 1758	0	1	0
Familia <i>Parakalummidae</i> Grandjean 1936			
63. <i>Neoribates gracilis</i> Travé 1971	1	1	0
64. <i>N. aurantiacus</i> Oudms. 1913	0	1	0

**Distribuția oribatidelor pe cele trei
nivele studiate**

	Nr. de specii	Nr. de indivizi
Litieră	19	63
S 1	52	913
S 2	32	401
Total		1 377

Sintetizînd lista rezultă că au fost determinate un număr de 1 377 de oribatide aparținînd la 65 de specii dintre care două sînt noi pentru fauna țării.

Din analiza tabelului cu distribuirea oribatidelor pe nivele de adîncime rezultă că nivelul cel mai bogat în specii a fost S 1 (0—3 cm) reprezentat prin 52 de specii și 913 exemplare, acesta fiind de fapt nivelul de contact între litieră și sol unde se degradează intens substanța organică din frunze, aici aflîndu-se și gruparea de specii dominante alcătuită din *Oppia minus*, *Tectocephus velatus*, *O. neerlandica*, *O. bicarinata*. De asemenea se remarcă numărul mic de specii și exemplare din litieră, lucru explicabil prin cantitatea mică de litieră prezentă și caracterul său discontinuu.

În privința compoziției specifice putem afirma că fauna este suficient de bogată; s-au găsit un număr de 65 de specii; fiind alcătuită din numeroase specii caracteristice frunzarului sau stratului superficial al solului, frecvent întîlnite în zona pădurii de fag. O trăsătură particulară a acestei faune o constituie însă prezența unor specii ca *Atopochthonius artiodactylus*, *Microtritia minima*, *Odontocephus elongatus*, *Neoribates gracilis*, primele două fiind și noi pentru fauna țării noastre, elemente puțin frecvente și cu un caracter mai termofil. Aceasta confirmă încă o dată caracterul aparte al faunei și florei din regiunea munților Coziei unde s-au găsit o serie de endemisme ca *Rosa coziae* Niarady, *Achillea coziana* Niarady, precum și o seamă de elemente termofile ce își au aici limita nordică de răspîndire ca de exemplu *Cotinus coggygria*, *Fraxinus ornus*, *Daphne blagayana* în cadrul florei sau *Euscorpius carpaticus* și *Vipera amodytes* în cadrul faunei, a căror prezență se explică prin poziția mai izolată a masivului și climatul său mai blînd.

Aceleași caracteristici ale zonei au imprimat probabil și faunei de Oribatide trăsătura particulară de care aminteam mai sus.

Notă: Autorul mulțumește și pe această cale tov. cerc. Dr. N. Vasiliu de la Centrul de cercetăr biologice Iași pentru confirmarea determinării unor specii mai dificile.

CONTRIBUTIONS A L'ÉTUDE DES ORIBATIDES VIVANTS DANS UNE HÊTRAIE DES MONTS DE COZIA

R é s u m é

Dans ce travail on présente la faune d'Oribatides vivant dans une hêtraie située sur un versant de Monts de Cozia. L'auteur a trouvé 65 espèces d'Oribatides, parmi lesquelles deux (*Atopochthonius artiodactylus* et *Microtritia minima*) sont nouvelles pour la faune de la Roumanie. On indique l'abondance et la répartition sur les trois niveaux étudiés : litière (L), S 1 (couche 0—3 cm), S 2 (couche 3—6 cm).

BIBLIOGRAFIE

1. BALOGH J., Math Közl. 39, 202, 1943.
2. BALOGH J., Acta Zool. Hung., 11, 1—60, 1963.
3. BALOGH J., The Oribatid genera of the World, Acad. Kiado, Budapest, 1972.
4. CSISZAR J., JELEVA M., Acta Zool. Hung., 273—301, 1962.
5. CĂLUGĂR M., St. și cerc. de Biol. seria zoologie, T. 25, nr. 5, 405—413, 1973.
6. FEIDER Z., CĂLUGĂR M., VASILIU N., Ocrotirea naturii, 16, 1, 5—12, 1972.
7. NIARADY E. I., Bul. St. Sect. de Șt. Biol. și Agronom. Geol. Geogr., 1955, 209—246.
8. TRAVE J., Acarologia, T. XIII — f. 2, 410—427, 1972.
9. WILLMANN C., Moosmilben oder Oribatiden (Oribatei) Tierwelt Deutschlands, 23, 79—200, 1931.

Institutul de științe biologice București
Primită în redacție la 15 ianuarie 1978

CERCETĂRI ASUPRA INDICELUI SEXUAL LA HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA

MARGARETA CANTOREANU

Literatura de specialitate cuprinde o serie de lucrări care tratează aspecte de ecologie la cicadine (*Homoptera Auchenorrhyncha*) dar acestea sînt foarte puține raportate la numărul mare de specii cu o largă distribuție geografică. Astfel, în Finlanda, P. Kontkanen realizează unele cercetări privind aspectul cantitativ al faunei de *Homoptera auchenorrhyncha* din nordul Kareliei iar R. Linnavuori, din regiunea de sud-vest a țării. În Germania, H. Strübing studiază ecologia unor specii de cicadine de pe vegetația de mlaștină; H. Schiemenz face observații asemănătoare în cîțiva biotopi din regiunea munților Oelsa și Somsdorf; de asemenea, R. Emmrich cercetează faunistic și ecologic cicadinele din împrejurimile localității Greifswald (la limita nordică a țării, lângă Marea Baltică). În R. S. Cechoslovacia, cercetătorii I. Okáli și M. Musil realizează lucrări de același tip în regiunea orașului Bratislava. Autorii sus numiți urmăresc în lucrările lor mai ales structura comunităților de *Homoptera auchenorrhyncha*.

Personal, am făcut unele studii de ecologie la acest grup de viețuitoare, în biotopi diferiți, în condiții de mediu caracteristice zonei montane. Am analizat pe lîngă structura comunităților de insecte și alte aspecte ecologice ca: abundența relativă, dominanța, frecvența și constanța speciilor, raportul sexelor ș.a.

Lucrarea de față cuprinde o parte din rezultatele cercetărilor proprii asupra indicelui sexual. Pentru efectuarea unor studii comparative am lucrat concomitent în biotopi de tipuri deosebite (poiană de munte, margine de pădure și teren mlaștinos). Pentru fiecare am marcat suprafețe egale de cite 100 mp, unde am făcut observațiile directe în natură și de unde am colectat materialul entomologic. Insectele au fost capturate săptămînal și la ore fixe, cu ajutorul fileului, executînd număr egal de cosiri pentru fiecare suprafață în parte. Animalele prinse au fost trecute în săculeți de pînză, aduse în laborator și determinate, numărate pe specii, exemplare, sexe etc. și apoi duse înapoi la locurile de colectare și lăsate libere pe plante. Aceasta, pentru a nu influența structura comunității. Cercetările au fost făcute în decursul mai multor ani dintre care noi am ales pentru exemplificare în această lucrare anii 1967, 1968 și 1969, notîndu-i simbolic cu A_1 , A_2 și A_3 . Nu dăm aici descrierea detaliată a condițiilor de mediu, respectiv a biotopilor și factorilor cli-

matici, acestea găsindu-se într-o altă lucrare a noastră (2). Menționăm doar că în funcție de biotop componența faunei de cicadine a fost deosebită și ca atare, am dispus de un material bogat pentru aspectul ecologic urmărit de noi. Astfel, în biotopul cu teren mlăștinos, notat cu B₁, având vegetația relativ săracă, am identificat un număr de 36 specii de cicadine. În poiana de munte, notată cu B₂, bogată în specii de plante spontane joase, am identificat 70 de specii de cicadine iar în biotopul margine de pădure, notat cu B₃, am identificat 30 de specii de insecte cicadine.

Din analiza probelor cu material entomologic colectate din biotopii respectivi, am constatat că în majoritatea cazurilor numărul insectelor femele este mai mare decât numărul masculilor.

Pentru cunoașterea indicelui sexual am procedat la numărarea pe sexe a indivizilor din fiecare probă colectată.

Raportul sexual la *Homoptera auchenorrhyncha* a fost calculat aplicându-se formula :

$$R_s = \frac{f}{m + f} \cdot 100,$$

în care :

f = număr de femele colectate ;

m + f = număr total de masculi și femele colectați.

Menționăm că în general, indicele sexual se poate calcula pentru speciile dintr-o singură probă sau pentru speciile colectate în timpul unei luni, al unui anotimp ori în decursul unui an.

În lucrare ne referim la toate probele colectate din cei trei biotopi B₁, B₂ și B₃, în timpul celor trei ani, A₁, A₂ și A₃. În urma calculelor efectuate am obținut o serie de valori din care am dedus că în general la cicadine indicele sexual este în favoarea femelelor.

Pentru determinarea frecvenței absolute a acestui indice am grupat valorile în clase, astfel :

Clase ale indicelui sexual	Categorii de frecvență
Între 30 —40 %	1
Între 40,1—50 %	2
Între 50,1—60 %	3
Între 60,1—70 %	4
Între 70,1—80 %	5
Între 80,1—90 %	6
Între 90,1—100%	7

Pe biotopi, frecvența absolută a indicelui sexual a fost următoarea :

În figurile 1, 2 și 3 dăm reprezentările grafice ale indicelui sexual la speciile de *Homoptera auchenorrhyncha* din cei trei biotopi analizați.

Se observă cum indicele sexual la speciile de cicadine din cadrul aceluiași biotop, oscilează de la un an la altul.

Biotopul B₁

Categoriile de frecvență	Frecvența absolută/an		
	A ₁	A ₂	A ₃
1	—	2	3
2	4	3	5
3	21	11	15
4	8	12	6
5	4	5	4
6	—	1	—
7	—	1	—

 Biotopul B₂

Categoriile de frecvență	Frecvența absolută/an		
	A ₁	A ₂	A ₃
1	1	5	2
2	7	18	12
3	42	24	31
4	6	12	13
5	2	2	1
6	1	—	—
7	—	2	2

 Biotopul B₃

Categoriile de frecvență	Frecvența absolută/an		
	A ₁	A ₂	A ₃
1	1	2	—
2	4	3	6
3	13	7	9
4	5	4	4
5	2	1	4
6	—	—	—
7	1	—	2

De asemenea la aceeași specie el diferă de la un biotop la altul.

În concluzie, la speciile de *Homoptera auchenorhyncha* indicele sexual este în favoarea femelelor, oscilând la insectele cercetate de noi între 50,3 și 100%.

În cadrul comunităților de cicadine am întâlnit și cazuri de echivalență în care numărul de femele a fost egal cu numărul de masculi. Dintre acestea cităm specia *Cixius cunicularius* L. Cazuri izolate de echivalență, manifestate doar în cursul unui an s-au mai întâlnit la speciile *Doratura impudica* Horv., *Macrosteles horvathi* Wagn. (B₁—A₁), *Psammotettix confinis* Dahlb. (B₁—A₂), *Macropsis marginata* H.S. (B₁—A₃), *Evacanthus acuminatus* F., *Oncopsis alni* Schrk., *Eupteryx vittata* Leth., *Arocephalus languidus* Flor (B₂—A₂) *Criomorphus affinis* Boh., *Calligypona spinosa* Fieb., (B₂—A₃) și *Criomorphus bicarinatus* H.S. (B₃—A₃).

De asemenea, s-au întâlnit cazuri în care numărul de masculi a depășit numărul de femele : *Limnotettix striola* Fall., (B₁—A₁, A₃), *Dikraneura molli-*

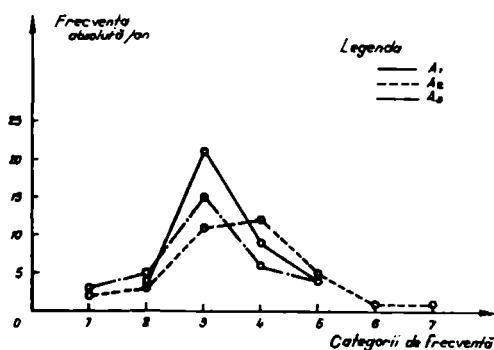

Fig. 1 — Reprezentarea grafică a indicelui sexual la speciile de *Homoptera auchenorhyncha* în biotipul B₁.

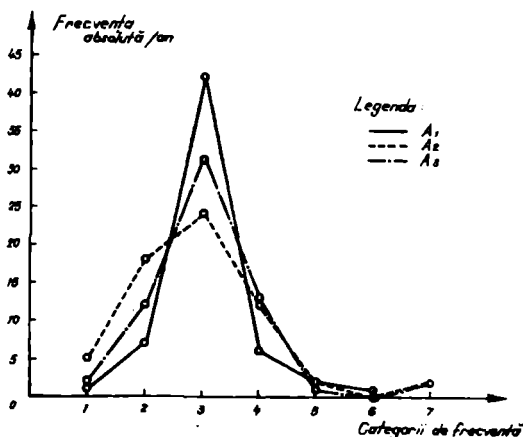

Fig. 2 — Reprezentarea grafică a indicelui sexual la speciile de *Homoptera auchenorhyncha* în biotipul B₂.

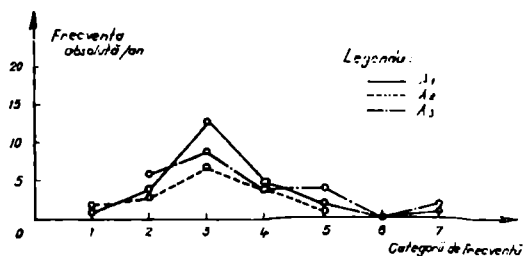

Fig. 3 — Reprezentarea grafică a indicelui sexual la speciile de Homoptera auchenorrhyncha în biotipul B₃.

cula Boh. (B₁—A₂), *Macropsis notata* Prhsk., *Oncopsis alni* Schrk., *Graphocraerus ventralis* Fall. (B₁—A₃).

Menționăm că atât cazurile de echivalență cât și cele în care numărul de masculi a depășit numărul de femele, nu au apărut în mod constant la aceeași specie în cei trei biotopi și pe întregul interval de observații.

BIBLIOGRAFIE

1. BALOGH J., *Lebensgemeinschaften der Landtiere*. — Berlin, Akademie Verlag, Budapest Akadémiai Kiadó, 1958.
2. CANTOREANU M., *Cercetări privind fauna de cicadine (Hom. Auchen.) în două biotipuri de munte*. — S.S.B., Comunicări de Zoologie, Prima consfătuire națională de Entomologie, I, București, p. 113—118, 1969.
3. CHAUVIN R., *Progrès récents de l'écologie des insectes, spécialement dans ses rapports avec l'éthologie*. — Année biol., 4, 11—12, p. 585—625, 1965.
4. EMMRICH R., *Faunistisch-ökologische untersuchungen über die Zikadenfauna (Homoptera Auchenorrhyncha) von Grünlandflächen und landwirtschaftlichen Kulturen des Greifswalder Gebietes*. — Mitteilungen aus dem Zoologischen Museum in Berlin, 42, 1, 61—126, 1966.
5. KONTKANEN P., *Zur Kenntnis der Cicadinenfauna von Nord-karelien (Hem. Hom.)*. — Ann. Zool. Soc. Fenn., 5, 7, p. 1—38, 1938.
6. LAMOTTE M., *Initiation aux Méthodes statistiques en Biologie*. — Masson et Cie, Edit., Paris, 1967.
7. LINNAVUORI R., *Hemipterologisches aus Finnland*. — Ann. Ent. Fenn., 16, p. 182—188, 1950.
8. MUSIL M., *Zviřena křisu některých biotopu v okolí Sládkovičova*. — Prspěvek k poznání cicádofauny Slovenska III, Biologia, Bratislava 14, 10, p. 737—748, 1959.
9. ODUM E. P., *Ecology*. — Holt, Reinhart, Winston. New York, 1966.
10. OKÁLI I., *Homoptera Auchenorrhyncha einiger Biotope in der Umgegend von Bratislava*. — Acta F.R.N. Univ. Comen., 4, 6, 8, p. 353—363, 1969.
11. SCHIEMENZ H., *Beitrag zur Kenntnis der Zikadenfauna (Homoptera Auchenorrhyncha) und ihrer Ökologie in Feldhecken, Restwäldern und den Angrenzenden Fluren*. — Archiv. f. Nat. und Landsch., 4, 4, p. 163—189, 1964.
12. STRÜBING H., *Beiträge zur Ökologie einiger Hochmoorzikaden (Homoptera-Auchenorrhyncha)*. — Öster. Zool. Zeit., 6, 3—5, p. 566—596, 1955.

STUDIEN ÜBER DEN SEXUALINDEX BEI HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA

Z u s a m m e n f a s s u n g

In vorliegender Arbeit bringt der Autor die Ergebnisse seiner Beobachtungen über den Sexualindex bei Zikaden (*Homoptera, Auchenorrhyncha*). Es wurde in drei Biotopen mit verschiedenen Eigenschaften drei aufeinanderfolgende Jahre lang gearbeitet. Die wöchentlich erhobenen, quantitativen Proben wurden gleich bearbeitet, die Arten bestimmt und die Männchen und Weibchen getrennt gezählt.

Die lebend erhaltenen Insekten wurden jedesmal zum Sammelort zurückgetragen, um die zahlenmässige Zusammensetzung der Kommunität nicht zu verändern. So wurde das Verhältnis der Geschlechter jeder Probe für die gesamte Zeit der Beobachtung gesondert vorgenommen. Die Befunde ergaben, dass bei Zikaden der Sexualindex zugunsten der Weibchen ausfällt. Er schwankt für dieselbe Art in verschiedenen Biotopen und für jeden Biotop von einem Jahr zum anderen.

Im Rahmen der Populationen wurden sowohl Fälle der Äquivalenz, als auch ein Vorherrschen der Männchen festgestellt. Diese Fälle waren jedoch nicht konstant bei der gleichen Art aus den drei Biotopen und in der ganzen Zeitspanne in der die Beobachtungen gemacht wurden.

Stațiunea de cercetări zoologice Sinaia
Primit în redacție la 15 mai 1977

MICROFLORA FUNGICĂ DE PE COCONII DE *MEGACHILE ROTUNDATA* FABR.

G. CIURDĂRESCU, H. ILIESCU

Lucerna este o plantă alogamă entomofilă. Lipsa entomofaunei polenizatoare duce la fructificarea insuficientă a lucernei și implicit la o producție scăzută de sămânță (3). În vederea înlăturării acestei deficiențe s-a recurs la creșterea în condiții dirijate a apoidului *Megachile rotundata* Fabr., polenizator al lucernei (4). Această specie construiește un cocon alcătuit din frunze de lucernă strâns lipite între ele. Coconul este umplut $\frac{2}{3}$ cu un amestec de polen și nectar colectat de pe florile de lucernă. Pe acest amestec nutritiv, femela depune un ou. Peste iarnă coconii, conținând larva matură, se păstrează la o temperatură constantă de 5°C.

În contextul acestei situații am urmărit să identificăm microflora existentă pe coconii de *Megachile rotundata* Fabr., știut fiind faptul că prezența ei diminuează numărul de polenizatori.

MATERIAL ȘI METODĂ

Pentru izolarea, purificarea și identificarea ciupercilor ce alcătuiesc microflora de pe coconi, am folosit următoarea metodă. Coconii au fost repartizați în 20 de cutii Petri, câte 5 în fiecare cutie. S-a folosit mediul de cartof-glucozat 20% și agarizat 20%, la un pH de 6,5, foarte favorabil dezvoltării ciupercilor (saprofite și parazite facultativ). Cutiile Petri cu mediu au fost puse în termostat la 26°C, timp de 5 zile. Din fiecare cocon s-au dezvoltat mai multe ciuperci, dat fiind abundența sporilor plasați pe suprafața acestora. A fost necesar uneori a se recurge la metoda diluțiilor succesive, pentru a se putea realiza izolările. Ciupercile au fost crescute apoi în cultură pură monosporală și determinate.

Unele ciuperci au putut fi determinate după aspectul coloniei și observarea lor la microscop. Determinarea speciilor nu a putut fi făcută decât prin observarea caracterelor morfologice și prin referirea acestora la lucrări de specialitate (1, 2).

REZULTATE OBTINUTE

În urma determinărilor efectuate, am găsit următoarele ciuperci:

I. *Mucor mucedo* L. (Cl. *Phycomycetes*, Ord. *Mucorales*, fam. *Mucoraceae*) formează un mucegai pe suprafața coconilor. Cespitulile sint

albe, apoi brune; sporangii sînt rotunzi, de $100\text{--}200\ \mu$; spori ovali de $7\text{--}12 \times 4\text{--}6\ \mu$; zigosporii sînt rotunzi, negrii, de $90\text{--}220\ \mu$ (fig. 1).

II. *Mucor racemosus* Fres. (Cl. *Phycomycetes*, Ord. *Mucorales*, fam. *Mucoraceae*) prezintă cespitul galbene și foarte abundente, colorînd în întregime coconul în galben, sporangioforii ramificați, ramurile secundare fiind din ce în ce mai scurte. Sporangii sînt galbeni, rotunzi, de

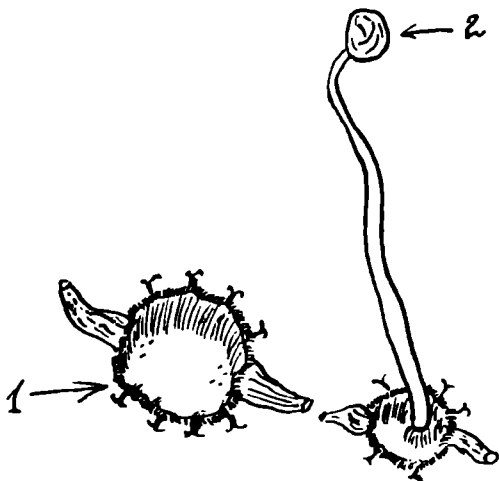

Fig. 1 — *Mucor mucedo* L. :
1 — cespitul; 2 — sporange

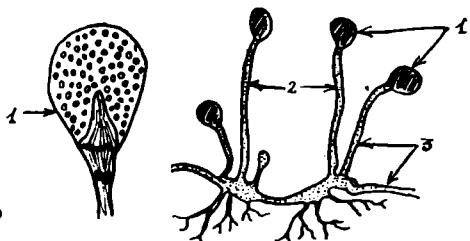

Fig. 2 — *Rhizopus nigricans* Ehrenb. :
1 — sporange; 2 — sporangiofori; 3 — miceliu;
4 — rizolizi

$30\text{--}60\ \mu$, cu spori rotunzi sau ovali, de $5\text{--}8 \times 4\text{--}5\ \mu$. Zigosporii sînt foarte rari, de culoare închisă, cu echinulațiuni ($\varnothing = 70\text{--}80\ \mu$).

III. *Rhizopus nigricans* Ehrenb. (Cl. *Phycomycetes*, Ord. *Mucorales*, fam. *Mucoraceae*) prezintă sporangiofori simpli, care pornesc mai mulți din același loc, dar nu sînt ramificați. Aceștia sînt la început albi, apoi bruni-negri, de $100\text{--}300\ \mu$; spori sînt bruni, alungiți, de $10\text{--}15\ \mu$, iar zigosporii au o formă caracteristică de butoiașe, de $220\ \mu$ lungime (fig. 2).

IV. *Aspergillus flavus* Link. și *Aspergillus glaucus* Link. (Cl. *Ascomycetes*, Ord. *Plectascales*, fam. *Aspergillaceae*). Ambele ciuperci prezintă un miceliu aerian bogat, formează cleistocarpe mici, cu asce rotunde în care se găsesc pînă la 8 ascospori al căror epispor este scurt și spinos. Conidioforii se termină cu o columelă pe care sînt prinse phiolidele și sterigmele, purtînd conidii în lanțuri. Dimensiunile conidiilor sînt cuprinse între $5\text{--}6\ \mu$ pentru *A. flavus* (fig. 3) și $7\text{--}10\ \mu$ pentru *A. glaucus*.

V. *Penicillium* sp. (Cl. *Ascomycetes*, Ord. *Plectascales*, fam. *Aspergillaceae*). Ciupercile prezintă conidiofori ramificați în partea superioară, care susțin metule și sterigme, cu conidii în lanț, dispuse ca o pensulă. Au fost identificate numai 2 specii: *P. liliacinum* Thom., ce formează un mucegai violaceu întunecat (fig. 5 a), și *P. notatum* Westl., ce formează un mucegai galben-verzui (fig. 5 b), cu aspect prăfos. Dimensiunile conidiilor variază între $2\text{--}3\ \mu$ pentru *P. liliacinum* și $2,6\text{--}3,2\ \mu$ pentru *P. notatum*.

Ciupercile din genul *Aspergillus* și *Penicillium* sînt saprofite clasice, dar dezvoltarea lor poate fi favorizată de umiditatea substratului

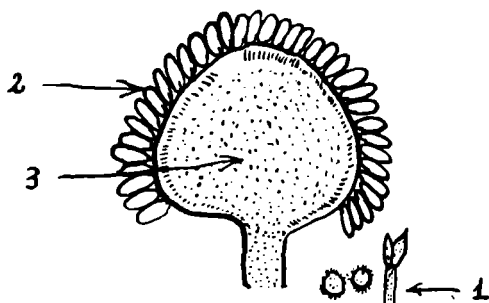

Fig. 3 — *Aspergillus flavus* Link. :
1 — eplspor ; 2 — conidiu ; 3 — columelă

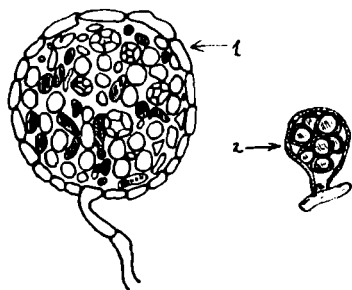

Fig. 4 — *Aspergillus glaucus* Link. :
1 — secțiune prin corpul de fructificație ; 2 — ască

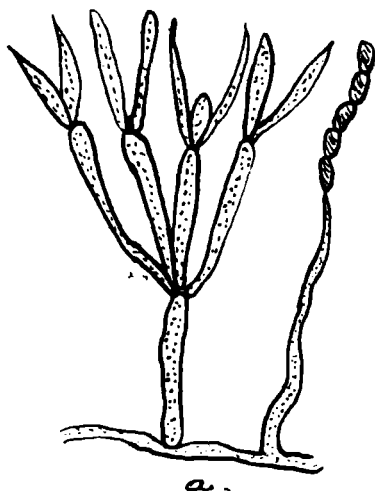

Fig. 5 a — *Penicillium lilacinum* Thom.

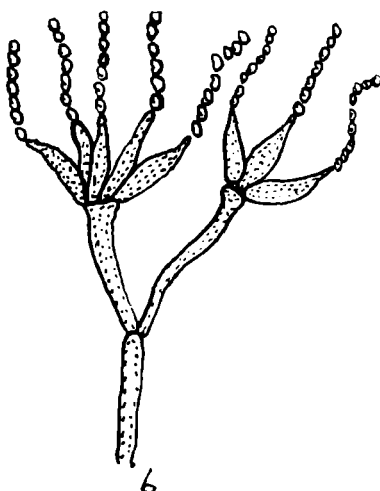

Fig. 5 b — *Penicillium notatum* West.

pe care se găsesc, sau de temperatură. Uneori ele se pot comporta și ca parazite, filamentele miceliene putându-se dezvolta și în interiorul coconilor, provocând moartea larvei prin asfixie. Studii în această direcție au fost începute, ele vor face obiectul unei comunicări viitoare.

Dezvoltarea speciilor de *Penicillium* și *Aspergillus* este întotdeauna însoțită de o scădere netă a numărului restului de ciuperci din micofloră. Stadiul final al evoluției acestor microorganisme este de cele mai multe ori distrugerea totală a coconilor și a conținutului acestora.

VI. *Trichothecium roseum* Link. (Cl. *Ascomycetes*, Ord. *Pseudo-sphaeriales*, fam. *Mycosphaerellaceae*). Ciupercă prezintă peritecii scufundate, negre, cu ascele adesea parafizate. Ascosporii sînt bicelulari sau tetracelulari, de culoare brun-închis. Pe coconi formează un mușgai prăfos, de culoare roz, pereții coconului devin casanți, sfărîmicioși și sînt distruși aproape în totalitate.

VII. *Alternaria* sp. și *Macrosporium* sp. (Cl. *Adelomycetes*, Ord. *Hyphomycetales*). Ciupercile prezintă conidiofori simpli, evidenți. Coni-

diile sînt brune, pluricelulare, măsurînd $30-75 \times 14-20 \mu$ pentru genul *Alternaria* și $30-75 \times 15-25 \mu$ pentru genul *Macrosporium*. Ciupercile din acest grup se grefează de fapt, ca factori de suprainfecție, definitivînd procesul distructiv început de alte microorganisme mai bine echipate din punct de vedere enzimatic.

Pe lîngă aceste ciuperci, în cultură au apărut și altele, dar, dat fiind greutatea intervenite în izolarea și cultivarea lor în culturi monosporale, nu au putut fi încă identificate și determinate.

BIBLIOGRAFIE

1. ARNAUD M., *Recherches préliminaires sur les Champignons entomophytes*. Ann. Epiphyties, 13, 1927.
2. BEHNKE C. N., YENDOL W. G., *Pathogenesis of an Aspergillus flavus infection of Galleria mellonella eggs*. Entomophaga, 14, 1969.
3. CIURDĂRESCU G., *Stadiul actual al cercetărilor privind polenizarea lucernei*. Apicultura, nr. 9, 1969.
4. STEPHEN W., *The leaf culter bee, Megachile rotundata and alfalfa pollination*. Jour. Econ. Ent., vol. 58, nr. 2, 1962.

THE FUNGY MICROFLORA ON THE COCONS OF MEGACHILE ROTUNDATA FABR.

S u m m a r y

M. rotundata is an important pollinator of alfalfa and some observation were done on ihre micoflore existing on its cocons. Three species of fungus were identified belonging to order *Mucorales*, four species belonging to the order *Plectascales*, one species belonging to the order *Pseudosphaeriales* and two species belonging to the order *Hyphomycetales*.

Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea.
Primit în redacție la 15 noiembrie 1978

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA RĂSPINDIRII BIBIONIDELOR (DIPTERA, NEMATOCERA) ÎN JUDEȚUL ARGEȘ

GR. MĂRGĂRIT

Interesul deosebit pentru cercetarea bibionidelor întâlnite adesea în parcuri, grădini de zarzavat, sere, a fost suscitată de ideea importanței lor științifice ca grup taxonomic, a cunoașterii mai aprofundate a felului lor de viață, precum și a problemelor pe care le ridică practica protecției plantelor.

Lucrarea de față urmărește să aducă contribuții la cunoașterea speciilor de bibionide, a răspîndirii lor pe teritoriul județului Argeș.

Au fost făcute investigații în vederea colectării de material, în 22 puncte (figura 1, harta și tabelul nr. 1), dar reprezentanții familiei Bibionidae au fost întâlniți doar în 8 puncte.

În continuare prezentăm lista speciilor la alcătuirea căreia s-a ținut seama de locul de colectare, altitudinea, data colectării și numărul de exemplare colectate, masculi, femele, larve și pupe.

1. *Penthetria holosericea* Meig. 1803

Cîmpulung-Muscel — Valea Sf. Gheorghe. 590 m. 27.IV.1967, 55 ♂♂, 2 ♀; 11.XI.1967 — 13 larve; 11.IV.1968, 1 larvă, 14 pupe, 2 ♂, 1 ♀; 10.XI.1968, 7 larve; 11.IV.1969, 10 pupe; 9.V.1969, 31 ♂♂, 3 ♀; 5.XI.1969, 8 larve.

Poienari — Valea Arsenăști. 525 m. 28.IV.1967, 20 ♂♂, 11 ♀♀; 10.XI.1967, 6 larve; 12.IV.1968, 1 larvă, 10 pupe.

2. *Bibio johannis* L. 1767

Poienari — Valea Arsenăști. 525 m. 28.IV.1967, 22 ♂♂, 2 ♀; 12.IV.1968, 2 larve.

3. *Bibio negri ventris* Hall. 1833

Sățic — Valea lui Ivan. 1800 m. 16.VI.1967, 1 ♂.

4. *Bibio marci* L. 1765 (♂), 1766 (♀).

Cîmpulung-Muscel — Valea Sf. Gheorghe. 590 m. 10.XI.1968, 25 larve; 9.V.1969, 1 ♂, 2 ♀; Cîmpulung Muscel oraș — 578 m. 9.V.1969, 1 ♂; Cumpăna-baraj, 860 m, 16.V.1967, 1 ♂, 1 ♀; Poienari — Valea Arsenăști, 525 m, 28.IV.1967, 3 ♂♂; Sățic — Valea Beldi, 780 m, 12.V.1968, 1 ♀ ♂.

5. *Bibio varipes* Meig. 1818

Cîmpulung Muscel — Valea Sf. Gheorghe, 590 m, 9.V.1969, 1 ♂, 1 ♀; Sățic — Valea lui Ivan, 1800 m, 12.V.1968, 6 ♂♂.

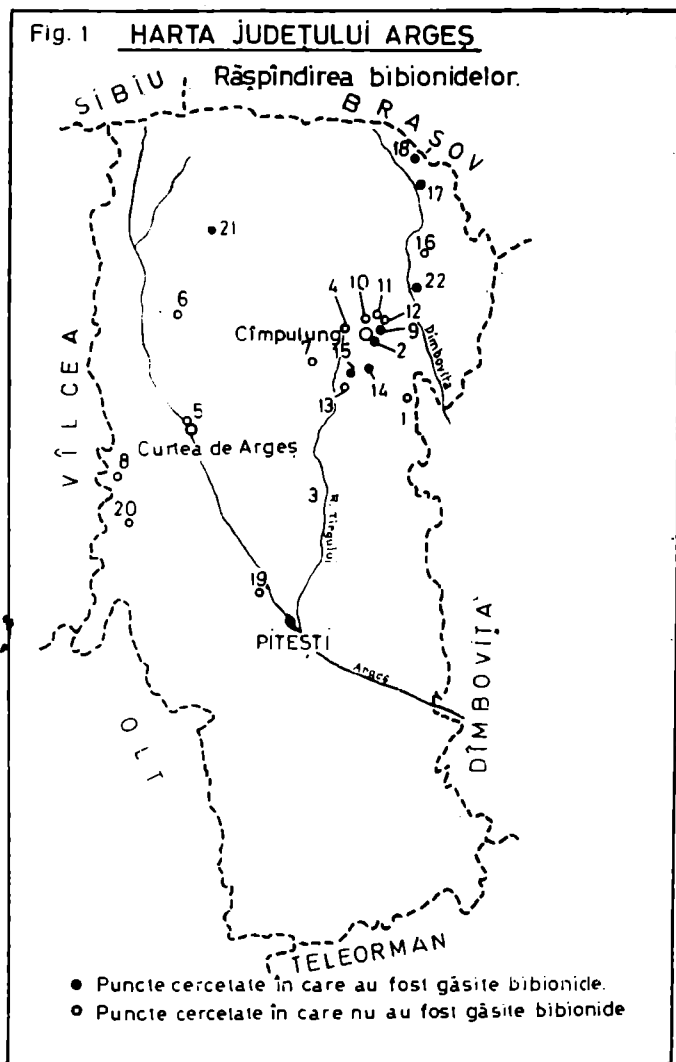

Fig. 1 — Harta județului Argeș cu răspîndirea speciilor de bibionide din punctele cercetate

Tabelul nr. 1

Puncte cercetate în județul Argeș pentru colectarea bibionidelor

1. Boteni ; 2. Cîmpulung — oraș ; 3. Piscani ; 4. Bughea de jos ; 5. Curtea de Argeș ; 6. Corbeni ; 7. Berevoiești ; 8. Poenari — Argeș ; 9. Cîmpulung — Valea Sf. Gheorghe ; 10. Cîmpulung — Flămînda ; 11. Cîmpulung — Valea Românești ; 12. Cîmpulung — Dealul Teilor ; 13. Schitu Golești ; 14. Poienari ; 15. Valea Arse-nești ; 16. Rucăr ; 17. Sătîc Valea Beldi ; 18. Valea lui Ivan ; 19. Bascov ; 20. Moră-rești ; 21. Cumpăna ; 22. Brusturet.

6. *Dilophus febrilis* L. 1758

Cîmpulung Muscel — Valea Sf. Gheorghe, 590 m, 11.V.1968, 24 ♂♂, 4 ♀♀ ; Brusturet 600 m, 29.VIII.1968, 1 ♂ ; Cumpăna-baraj, 860 m, 18.V.1967, 1 ♀ ; Sătîc — Valea lui Ivan, 1 800 m, 16.VI.1967, 1 ♂, 2 ♀ ; 12.V.1968, 2 ♂♂, 2 ♀ ; Sătîc — Valea Beldi, 780 m, 44 ♂, 36 ♀♀.

7. *Dilophus femoratus* Meig. 1804

Sătic — Valea lui Ivan, 1800 m, 16.VI.1967, 11 ♂♂, 10 ♀♀.

Așa cum se poate observa în fig. 3 situația numerică a speciilor pe sexe este următoarea :

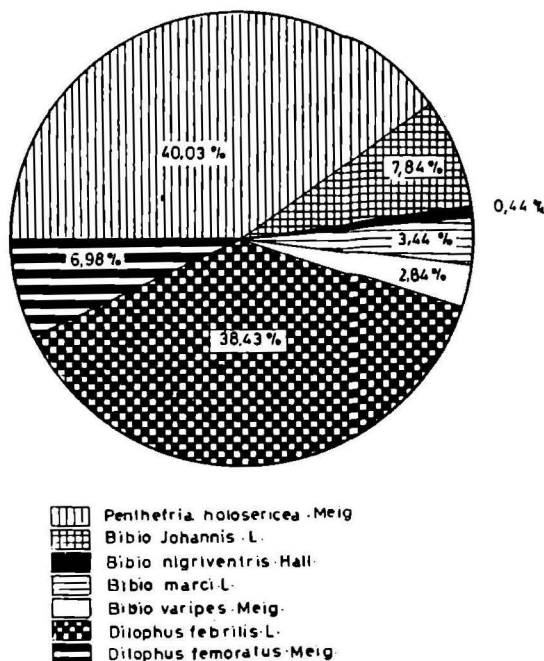

Fig. 2 — Dominația indivizilor speciilor de Bibionide

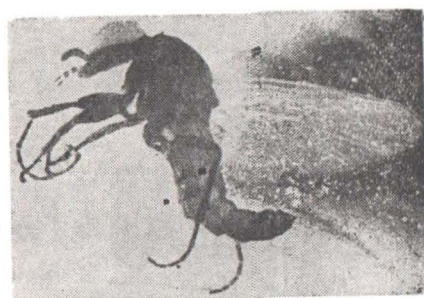

Fig. 4 — *Dilophus febrilis* — mascul

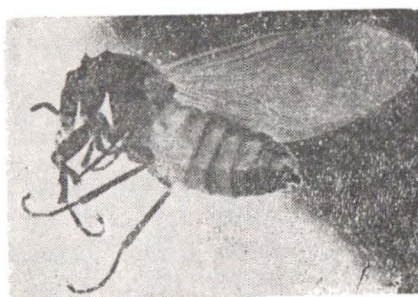

Fig. 5 — *Dilophus febrilis* — femelă

Fig. 6 — *Dilophus febrilis* — copula

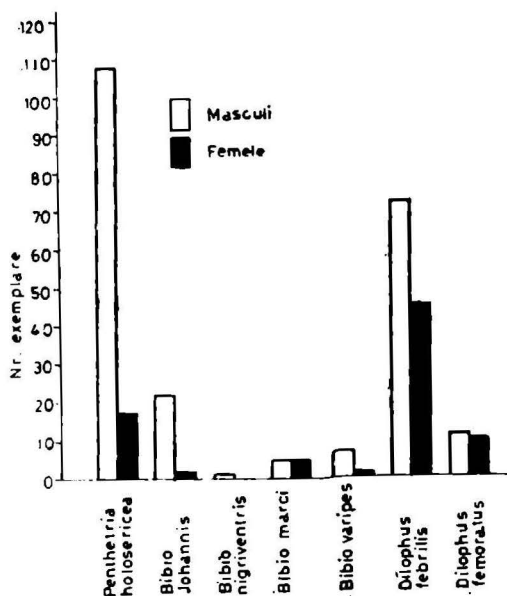

Fig. 3 — Structura și raportul numeric al speciilor de bibionide

Fig. 7 — Ginandromorfism la *Dilophus febrilis*

	♂	♀	Total ♂+♀	Larve	Pupe
1. <i>Penthetria holosericea</i>	108	17	125	36	34
2. <i>Bibio johannis</i>	22	2	24	2	0
3. <i>Bibio nigriventris</i>	1	—	1	—	—
4. <i>Bibio marci</i>	5	5	10	25	0
5. <i>Bibio varipes</i>	7	1	8	—	—
6. <i>Dilophus febrilis</i>	72	45	117	—	—
7. <i>Dilophus femoratus</i>	11	10	21	—	—
	226		306	63	34

Se constată prezența a 7 specii ce aparțin la trei genuri astfel :

1. Gen. <i>Penthetria</i>	108 ♂	17 ♀	26 larve	34 pupe
2. Gen. <i>Bibio</i>	35	8	27	0
3. Gen. <i>Dilophus</i>	83	55	—	—

În figura 2 ilustrăm ciclograma din care reiese dominanța indivizilor speciilor de bionide. Cele mai bine reprezentate sînt speciile *Penthetria holosericea* și *Dilophus febrilis*, iar mai slab reprezentate sînt speciile *Bibio nigriventris* și *Bibio varipes*.

Structura și raportul numeric al sexelor speciilor de bibionide sînt bine redată în figura 3. Iese în evidență aproape în toate cele 7 cazuri superioritatea numerică a masculilor. Limitele de altitudine în care au fost întîlnite aceste diptere au fost cuprinse între 525—1 800 m care fac parte din zonele naturale de relief : Lanțul Carpatic și zona subcarpatică.

Acest fapt vine să întărească convingerea asupra originii usuriene a multor specii din grupul bibionidelor.

Demn de evidențiat este și faptul că la 12.V.1968 în punctul Valea Beldi — Sătîc, am colectat exemplare de *Dilophus febrilis* care prezintă fenomenul de ginandromorfism, fenomen nesemnlat pînă la noi la grupul Bibionide.

CONCLUZII

1. Din totalul de 22 de puncte investigate în județul Argeș numai în 8 puncte au fost colectate 7 specii de bibionide ce aparțin la 3 genuri, totalizînd 226 masculi, 80 femele, 63 larve și 34 pupe.

2. Limitele de altitudine al punctelor de colectare sînt cuprinse între 525—1 800 m, altitudini care fac parte din zonele naturale de relief Lanțul Carpatic și Zona subcarpatică.

3. A fost semnalat pentru prima dată la grupul Bibionidelor fenomenul de ginandromorfism la specia *Dilophus febrilis*.

BIBLIOGRAFIE

1. DUDA O., *Bibionidae in Lindner*, Die Fliegen der Palaearktischen Region, Stuttgart, 1930.
2. HARDI E., *Guide to the Insects of Connecticut*, Bibionidae, New-Haven Connecticut, 1958.

3. KRIVOSEINA N., *Pedobiologia*, 1962, 1, 3.
4. KRIVOSEINA N., *Județele României socialiste*, Ed. politică, București, 1969.
5. MĂRGĂRIT GR., *Studii și cercetări de biologie, zoologie*, 24, 4, 1972,
6. MĂRGĂRIT GR., *Studii și cercetări de biologie, zoologie*, 1974.
7. PECINA P., *Acta Faun Entomol*, 1965, 11, 108 p.
8. SEGUY E., *Diptères Nematocères*, în *Faune de France*, Paul Lechevalier, Paris, 36, 1940.
9. VERBEKE J., *Bull. Ins. r. Sci. Nat. Gelbia*, 47, 23, Bruxelles, 1971.
10. ZILAHÍ-SEBESS GIEZA, *Fauna Hungariae, Diptera-Nematocera*, Budapest, 14, 2, 1960.

CONTRIBUTIONS TO THE KNOWLEDGE OF BIBIONID SCATTERING (DIPTERA, NEMATOCERA) IN THE ARGEȘ DISTRICT

S u m m a r y

We present new data regarding the spreading of the bibionids species in the district Argeș.

About 22 places were investigated in order to collect the larvas, pupas and adults of bibionids.

In eight places, situated between 525—1800 m, 7 species belonging to 3 genera were met and collected. We should mention that the number of the males was about 3 times greater than the number of the females.

In the species *Dilophus febrilis* I met a sample that presents the phenomenon of ginandromorphism, namely a male head and thorax, and a female abdomen.

Institutul de protecția plantelor București
Primit în redacție la 14 octombrie 1977

CERCETĂRI ASUPRA MIRMECOFAUNEI JUDEȚULUI ARGEȘ

DINU PARASCHIVESCU

Urmărindu-se inventarierea speciilor de formicide pe teritoriul R. S. România în vederea alcătuirii fascicolei de faună a formicidelor (1—13), am efectuat cercetări și colectări de materiale mirmecologice în cursul anilor 1959—1973 și în județul Argeș. Locurile de investigare în număr de 8, au cuprins zone caracteristice ale județului ca partea nordică din apropierea munților (împrejurimile localității Albești), zona deluroasă subcarpatică cuprinsă între localitatea Curtea de Argeș și Smeura — Slătioarele de lângă Municipiul Pitești și o zonă de silvostepă situată în sud formată din localitățile Fierbintî, Izvorul și Leordeni (fig. 1).

MATERIAL ȘI METODA DE LUCRU

Materialul de formicide a fost colectat numai din cuiburi (cca 50 indivizi pentru o probă condiționată în alcool de 70%). S-au colectat un număr de 196 probe aparținând la 21 specii de formicide.

Materialul determinant aparține la 3 subfamilii după cum urmează : *Myrmicinae* — 3 specii, *Dolychoderinae* — 1 specie și *Formicinae* — 17 specii (tabelul nr. 1 privind mirmecofauna județul Argeș).

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Fauna de formicide a jud. Argeș, reprezintă 27% din totalul speciilor identificate pînă în prezent pe teritoriul țării noastre. Din analiza materialului colectat (tabelul nr. 1), s-a stabilit că aceasta este neuniform răspîdită în zonele de cercetare. Această neuniformitate a repartiției speciilor, depinde de structura solului, natura vegetației, altitudinea și originea lor zoogeografică.

A. Variația construcțiilor de cuiburi în zona nordică de investigație.

1. Din tabelul nr. 1 se constată că speciile de formicide sînt mai puțin frecvente în partea de nord a județului decît în sud.

Structura solului (soluri luto-nisipoase și roșcat de pădure) și componența vegetației (păduri de foioase în amestec cu conifere) determină forme diferite de construcția cuiburilor.

Myrmecofauna județului Argeș

Nr. crt.	Denumirea speciei de Formicide	Albești	Curtea de Argeș	Smeura	Sălișoarele	Fierbinți	Izvorul	Leordeni	Originea zoogeografică a speciilor
	I. Myrmicinae								
1	<i>Manica rubida</i> Latr.	+							Mediterraneană
2	<i>Messor structor</i> Latr.					+	+	+	Euroasiatică
3	<i>Tetramorium caespitum</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	Paleartică
	II. <i>Dolychoderinae</i>								
4	<i>Tapinoma erraticum</i> Latr.		+					+	Euroasiatică
	III. <i>Formicinae</i>								
5	<i>Plagiolepis pygmaea</i> Latr.							+	Mediterraneană
6	<i>Cataglyphis cursor aenescens</i> Nyl.						+	+	Mediterraneană
7	<i>Formica cunicularia</i> Latr.					+		+	Paleartică
8	<i>Formica cinerea</i> Mayr.	+							Sudeuropeană
9	<i>Formica truncorum</i> Fabr.	+		+					Paleartică
10	<i>Formica polyctena</i> Först.	+		+					Euroasiatică
11	<i>Formica pratensis</i> Retz.			+		+			Euroasiatică
12	<i>Formica sanguinea</i> Latr.	+							Euroasiatică
13	<i>Camponotus aethiops</i> Latr.	+				+	+	+	Pontomediterraneană
14	<i>Camponotus ligniperda</i> Latr.	+							Eurosibirică
15	<i>Camponotus vagus</i> Scop.						+	+	Euroasiatică
16	<i>Camponotus fallax</i> Nyl.							+	Pontomediterraneană
17	<i>Camponotus picea</i> Leach.		+			+		+	Mediterraneană
18	<i>Lasius niger</i> L.	+	+	+	+		+	+	Holartică
19	<i>Lasius alienus</i> Föerst.		+						Holartică
20	<i>Lasius emarginatus</i> Oliv.		+						Pontomediterraneană
21	<i>Lasius umbratus</i> Nyl.	+			+				Euroasiatică

Tipul de construcție cel mai frecvent întâlnit este cel cu cupolă (mușuroi) și sub piatră și mai rar în lemn. Aceste tipuri sînt caracteristice zonelor de altitudine de peste 800—1 000 m, găsite aproape în toate zonele subcarpatice ale țării. Astfel de cuiburi s-au găsit frecvent la speciile genului *Formica* L. (*F. cinerea* Mayr, *F. truncorum* Fabr., *F. polyctena* Först, *F. sanguinea* Latr.) sau la *Camponotus aethiops* Latr. Alte specii ca *Manica rubida* Latr., *Lasius niger* L. și *Tetramorium caespitum* L. au fost găsite atît sub piatră cît și cu cupolă. Specia *Camponotus ligniperda* Latr. a fost destul de frecvent în cuibul format în trunchiurile coniferelor.

2. Privitor la zonele deluroase ale județului, speciile genului *Formica*, au fost găsite cu construcția cuiburilor lor cu cupolă de exemplu la speciile *Formica pratensis* Retz., *F. polycтена* Föerst., *F. sanguinea* Latr. În această zonă apar și construcțiile simple formate în sol cu un mic crater format la suprafață, rezultat în urma depunerii particulelor fine de sol scoase de către furnicile lucrătoare din interior ca rezultat al săpării cuibului. Astfel de cuiburi s-au găsit la speciile *Tapinoma erraticum* Latr., *Lasius niger* L., *Tetramorium caespitum* L. și *Plagiolepis pygmaea* Latr.

În zona sudică de silvostepă a județului, s-au găsit frecvent cuiburile furnicilor construite în majoritatea cazurilor numai în sol la speciile *Messor structor* Latr., *Cataglyphis cursor aenescens* Myl., *Plagiolepis pygmaea* Latr., *Tapinoma erraticum* Latr. Cuiburile construite sub piatră și cu cupolă sînt mai puțin frecvente ca în partea de nord a județului.

În toate cele trei zone cercetate care corespund și cu etajarea formelor de relief a teritoriului investigat), se constată prezența speciilor cosmopolite *Lasius niger* L. și *Tetramorium caespitum* L.

Privitor la construcția cuiburilor lor, s-a observat o varietate a formelor de construcție și anume în nord; construcția sub piatră și cu cupolă în mijlocul zonei investigate în sol și cu cupolă, iar în sudul județului numai în sol.

Această variație de construcție a cuiburilor a acestor specii, dovedește și în această zonă cercetată o plasticitate ecologică crescută a acestor specii.

Comparînd componența faunistică a formicidelor din județele Vîlcea, Prahova și Dîmbovița, se constată în general o asemănare prin faptul că și acestea sînt situate la aceiași altitudine și corespund geografic zonei subcarpatice. Deosebiri evidente sînt între județele din nordul Argeșului (zona carpatică), unde numărul speciilor este mai redus și unde există de asemenea o mirmecofaună schimbată.

Aceiași lucru se poate spune și despre județele situate în sudul județului Argeș (fauna formicidelor din județele Olt, Teleorman și Ilfov), unde numărul de specii este cu mult mai crescut ca în județele Argeș, prin dominarea elementelor termofile.

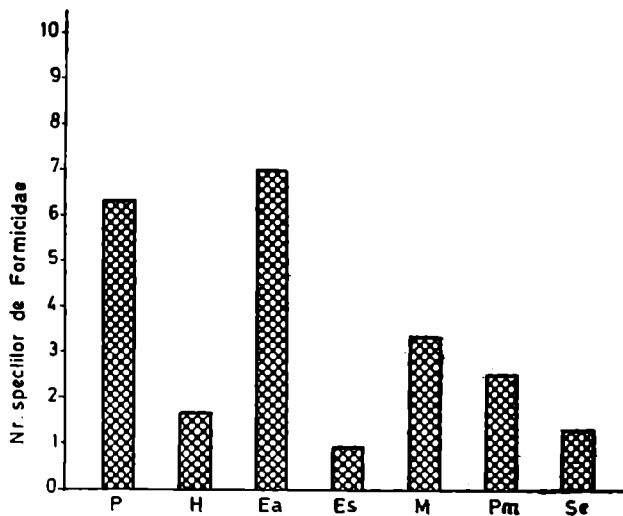

Fig. 1 — Localitățile de colectare a formicidelor din județul Argeș

B. Originea zoogeografică a formicidelor.

Din numărul de 21 specii cercetate o specie este eurosiberiană (5,26%); 7 specii euroasiatice (33,78%); 3 specii palearctice (13,78%) 2 specii holaretice (9,62%); 4 specii mediteraneene (19,72%) 3 specii pontomediterraneene (13,78%) și o specie sud-europeană (5,26%).

Analizînd originea zoogeografică a speciilor în fiecare localitate, tabelul nr. 1 și figura 2, constatăm că elementele de origine holarctică, eurosiberiană sînt rare în comparație cu cele de origine eurasiatice și mediteraneene.

Elementele termofile sînt răspîndite în sudul județului și putem socoti această parte o zonă de tranziție spre sudul țării unde aceste elemente sînt dominante.

C. Repartiția speciilor *Formica* L. valoroase din punct de vedere economic.

Speciile genului *Formica* L. în special a speciilor *Formica polyctena* Först., *F. pratensis* Retz., *F. truncorum* Fabr., *F. cunicularia* Latr., sînt răspîndite în zona nordică și centrală a județului cu excepția speciilor *Formica pratensis* Retz. și *F. cunicularia* Latr., care se găsesc răspîndite și în sud. Aceste specii în zonele forestiere asigură igiena naturală a pădurii menținînd un echilibru biologic. Existînd în prezent un număr ridicat de cuiburi (3—4 cuiburi la ha, în zona forestieră a județului) se vor întreprinde pe viitor cercetări ample și în județul Argeș, privind posibilitatea de înmulțire artificială a lor fie în combaterea biologică (*Formica polyctena* Först.) fie în apicultura pastorală (*F. po-*

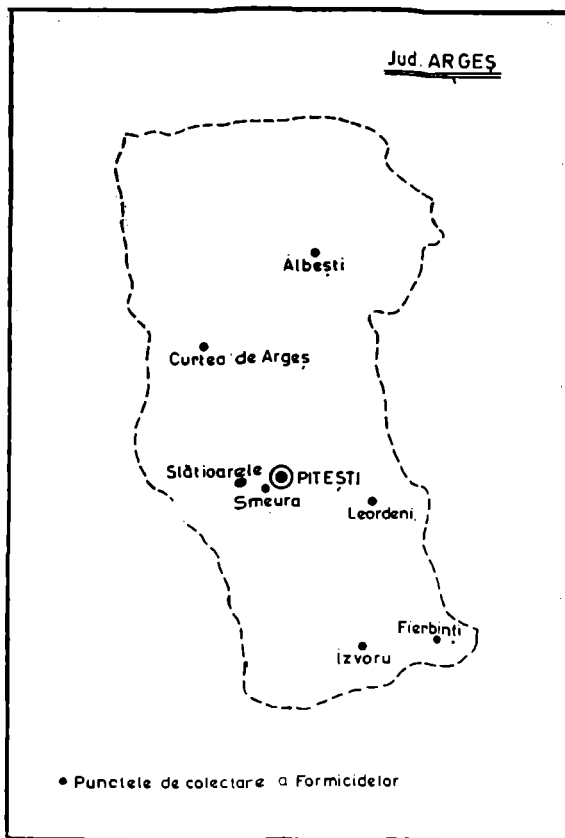

Fig. 2 — Originea zoogeografică a speciilor de Formicide :

P = Palearctice ; H = Holarctice ; Ea = Euroasiatice ; Es = Eurosiberiene ; M = Mediteraneene ; Pm = Pontomediterraneene ; Se = Sudeuropene

lyctena Först., *F. pratensis* Retz.) pentru relațiile lor trofice cu alte insecte din zonele forestiere (Lachnidofauna). Primele cercetări în acest sens, au fost inițiate de noi în zona Bucegilor. Evident că este necesar luarea unor măsuri de protecție a speciilor mai sus amintite pentru ca aceste cuiburi să nu fie distruse și pentru a putea fi valorificate atît din punct de vedere științific cit și din punct de vedere practic.

CONCLUZII

1. În localitățile colectate din județul Argeș s-au identificat 21 specii de formicide aparținând la 3 subfamii: *Myrmicinae* — 3 specii, *Dolychoderinae* — 1 specie și *Formicinae* — 16 specii, reprezentând 27% din totalul speciilor de formicide identificate pînă în prezent pe teritoriul R. S. România.

2. Construcțiile cuiburilor de formicide sînt variate ca formă și neuniform repartizate pe teritoriul județului; de la cuiburi cu cupolă, sub piatră și în lemn în nord, la cuiburi cu cupolă și în sol în centrul zonei și în sol în sud.

3. Privitor la originea zoogeografică a speciilor se constată o frecvență crescută a elementelor mediteraneene în special în sudul județului și treptat în nord, o înlocuire a acestora cu cele de origine paleartică și holartică.

4. Prezența speciilor genului *Formica*, asigură posibilități de valorificare din punct de vedere economic și în această zonă a țării.

BIBLIOGRAFIE

1. KNECHTEL W., *Contribuții la studiul formicidelor din Valea Prahovei* — Bul. științe Acad. R.P.R., Secția de biologie și științe agricole, VIII, 4, 1958.
2. KNECHTEL W., PARASCHIVESCU D., *Zur Kenntnis der Geographischen Verbreitung der Ameisen der Rumänischen Volksrepublik*, Revue de Biologie, nr. 2, Tom. XIII, 243—254, Edition de l'Academie de la R.P.R., 1962.
3. PARASCHIVESCU I., *Contribuții la cunoașterea formicidelor din stepa și podișul Dobrogei*. Studii și cercetări de biologie animală, Tom. 13, nr. 4, 457—465, Editura Acad. R.P.R., 1961.
4. PARASCHIVESCU D., *Cercetări zoogeografice asupra formicidelor din Bazinul Trotușului*. Comunicările Academiei R.P.R., Tom. XIII, nr. 6, 559—566, Editura Academiei R.P.R., 1963.
5. PARASCHIVESCU D., *Cercetări sistematice, etologice și ecologice la unele specii de Formicide din R.S.R.* — Teză de doctorat, (282 pag.) — Autoreferat 29 pag., București, 1965.
6. PARASCHIVESCU D., *Cercetări asupra faunei de Formicide din regiunea Porțile de Fier*. Studii și cercetări de Biologie. Seria zoologie, Tom. 19, nr. 5, 593—403, 1967.
7. PARASCHIVESCU D., OTTO D., *Zur verbreitung der Arten der Formica rufa* — Linneus Gruppe. Beitr. Ent. Bd-18, H 5/6, 693—698, 1, 1968.
8. PARASCHIVESCU D., *Die Ameisenfauna des Naturschutzgebietes im Retezatgebirge / Sudkarpaten* Valdhygiene Bd. 9, nr. 5—8, p. 213—222.
9. PARASCHIVESCU D., *Geographische Verbreitung der Formiciden in Rumänien*. IUSSI Proc. VI. Congr. Bern. 221—232, 1969.
10. PARASCHIVESCU D., *Cercetări ecologice asupra formicidelor din Cimpia Română*, studii și comunicări ale Muzeului Ploiești — sub tipar.
11. PARASCHIVESCU D., *Die fauna der Formiciden in den Gebiet Bukarest*. Travaux de Museum d'Histoire Naturelle Grigore Antipa — sub tipar.
12. PARASCHIVESCU D., *Studii asupra formicidelor aparținând colecției dr. A. Müller și dr. E. Worell din patrimoniul Muzeului de istorie naturală Sibiu* — Studii și cercetări ale Muzeului de Științele Naturii Bruckenthal — Sibiu, sub tipar.
13. PARASCHIVESCU D., *Studii asupra formicidelor aparținând colecției de Istorie naturală „Gr. Antipa”*, pentru Travaux du Musseum Histoire Naturelle Grigore Antipa — sub tipar.

STUDIES UPON THE MIRMECOFAUNA OF THE ARGEȘ DISTRICT

S u m m a r y

On the territory of the district Argeș, during 1959—1973, the Formicidae fauna was investigated, establishing the existence of a number of 21 species. Most of them are termophile elements, having a high frequency in the south of the district.

In the south, the nests are simply built with little varied forms. Most of them are dug in the soil and in the north and center of the zone, we may find nests with cupola in wood or under stone.

Among the termophile species with high frequency we mention: *Messor structor* Latr., *Cataglyphis cursor aenescens* Nyl., *Camponotus aethiops* Latr., *Plagiolepis pygmaea* Latr. As representatives of the genus *Formica* L. with high frequency we mention: *Formica pratensis* Retz., *F. polyctena* Först., *F. sanguinea* Latr., *F. cunicularia* Latr.

The termophile species and those belonging to the genus *Formica* which were identified have a great scientific and practical value.

Institutul de cercetări biologice București
Primit în redacție la 29 iunie 1977

DIRECȚIILE EVOLUȚIEI IHTIOFAUNEI RÎURILOR ROMÂNIEI

PETRU BĂNĂRESCU, TEODOR T. NALBANT

Vorbind despre evoluția faunei ne gândim mai ales la schimbarea zonării biologice. Este bine cunoscut că în râurile noastre se pot distinge, din amonte în aval, un număr de zone piscicole denumite după specia de pești caracteristică sau dominantă : zona păstrăvului, a lipanului și moioagei, a scobarului, a mreiei și a crapului (sau plăticiei).

Aceste zone nu sînt caracterizate numai prin prezența sau dominanța speciei care le dau numele, ci printr-un întreg amestec de specii și mai ales prin proporția dintre specii. Evident, această proporție este departe de a avea o constanță absolută. Există variații locale (ținînd seama de faptul că o serie de specii trăiesc numai în cite un rîu sau zonă limitată a țării), precum și variații de la an la an sau sezon ; dar în linii mari, același amestec de specii se repetă în fiecare rîu, din zona de izvoare pînă la Dunăre.

Principala modificare care se constată la noi, este urcarea speciilor de pești dinspre aval spre amonte și implicit deplasarea zonelor piscicole spre amonte. Fenomenul este complex iar punerea lui în evidență nu este simplă. Este un fapt categoric că anumite specii se întîlnesc astăzi în puncte situate în amonte față de cele în care erau cunoscute mai demult. S-ar putea obiecta că nesemnarea în trecut a speciilor în unele locuri se datorește necolectării lor de către cercetători ; ele ar fi existat și în trecut în aceleași localități. Argumentul este valabil pentru cazurile în care datele se bazează pe colectări mai mult sau mai puțin ocazionale. Dar în multe cazuri este vorba de specii de talie mare, bine cunoscute de pescarii localnici și care nu ar fi putut scăpa neobservate. În alte cazuri, colectările din trecut au fost atît de intensive, încît de asemenea nu poate fi vorba ca unele specii să nu fi fost colectate.

Dăm mai multe exemple.

Se știe bine, fapt confirmat de silvicultori, de pădurari, de mulți pescari locali, că scobarul (*Chondrostoma nasus*) urcă în prezent pe multe rîuri din țară, mai sus decît în trecut. Fenomenul a fost sesizat de circa 30 de ani.

Morunașul (*Vimba vimba*) este azi una dintre speciile cele mai abundente în zona colinară a multor rîuri din țară, plasîndu-se pe locul 4 sau 5 : Someș (pînă în amonte de Dej, iar în Someșul Mic pînă la Gherla), Crișuri (mai sus de Oradea, Tinca, Gurahonț), Mureș (pînă la Tg. Mureș), Siretul cu afluenții săi Suceava, Moldova, Buzău. Datele din

literatura mai veche nu consemnează specia atât de sus. Bielz (1853, 1856, 1888) nu o semnalează în fauna Ardealului, deci ea nu ajungea pe atunci în Someș mai sus de zona Baia Mare, în Mureș mai sus de Săvîrșin — Zam. Este exclus ca această specie destul de mare și atât de caracteristică să fi rămas neobservată de un ihtiolog atât de bun pentru vremea lui ca Bielz. De asemenea, Antipa (1909) afirmă categoric că specia se întâlnește numai în Dunăre și bălțile ei, lipsind în riuri. Este deci exclus ca pe atunci specia să fi trăit în Siret la confluența cu Moldova sau Suceava, necum în acest două riuri. Mai mult, Futo (1942), studiind ihtiofauna Crișurilor la Szenghalom în Ungaria, deci mult mai jos decât la noi, nu semnalează specia. Posibil ca cercetările sale să se fi încheiat cu câțiva ani înainte, ca în 1942 specia să fi existat deja la Szenghalom. Dar oricum, ea nu era de mult prezentă. Ori în 1951 am constatat-o în Crișul Alb la Gurahonț, iar în 1953 destul de frecventă în Crișul Repede la Oradea, și în cel Negru la Tinca. După afirmațiile unor pescari bătrâni de pe riul Suceava, specia ar fi pătruns acolo prin anii celui de al doilea război mondial. Se pare deci că atât în Crișuri cât și în afluenții Siretelui specia a pătruns masiv în al 5-lea deceniu al secolului ; în Mureș a pătruns poate ceva mai demult. Urcarea speciei în susul râurilor poate fi corelată cu afirmațiile unor pescari de la Crapina și Jijila care au arătat că morunașul era în trecut frecvent în acele bălți iar din deceniul 5—6 aproape a dispărut (prof. N. Botnariuc, inf. verb.).

V. Homei (1963) arată că în riul Vișeu o serie de specii urcă mult mai sus decât în trecutul apropiat : știuca (*Esox lucius*), oblețul (*Alburnus alburnus*), bibanul (*Perca fluviatilis*).

Avem exemple similare pentru riul Someșul Mare, bibanul (*Perca fluviatilis*) și șalăul (*Stizostedion lucioperca*) se întâlnesc la Năsăud, unde cel puțin pînă prin 1950 nu erau cunoscute (inf. prof. Tr. Ceuca).

Un ultim exemplu : în anii 1973—1975 primul autor a fost impresionat de cantitățile mari în care se întâlnea *Gobio albipinnatus vladkovici*, specie caracteristică cursului inferior al râurilor, în Mureșul mijlociu (Iernuț — Luduș) și la gura Arieșului. Nu am făcut anterior cercetări pe Mureș în acea zonă, dar am colectat intens în zona de vărsare a Arieșului în 1947—1949 și 1957 fără a întâlni specia. De asemenea în Timiș între barajul Coștei și granița iugoslavă, unde începînd din 1943 colectăm aproape anual, specia a devenit mai frecventă.

Urcarea speciilor de curs mijlociu și inferior este însoțită de retragerea spre amonte a unor specii montane. O serie de date arată că multe specii de munte ajungeau în trecut mai jos decât astăzi. Există în această privință și unele indicații indirecte care s-ar referi la perioade relativ mai vechi, pentru care nu avem documentare bibliografică. Este vorba de colonii izolate de specii montane în plină cîmpie, în pirae din pădure unde există microcondiții locale favorabile. Astfel, într-un pîriu din pădurea dintre Prahova și Ialomița (zona Brazi—Crivina) există boiștean (*Phovinus phoxinus*) și molan (*Orthrias barbatulus*). Aceleași două specii montane trăiesc și într-un pîriu afluent al bălții Fundata la marginea Bărganului (T. Nalbant, 1976).

Literatura ihtiologică mai veche furnizează o serie de date precise :

Gr. Antipa (1909) citează ciclostomi (sub numele de *Petromyzon fluvialis*, în realitate este vorba de *Endontomyzon mariae*) în Olt la Slatina și în Dunăre la Cernavodă ; larve de ciclostomi au fost ocazional întâlnite în Dunăre și în urmă cu 15—20 de ani (inf. prof. N. Botna-

ri u c). Se știe că în prezent ciclostomii, inclusiv *Eudontomyzon marinae* trăiesc numai în ape de munte, cel mult în cele din zona colinară. Tot Antipa semnalează zglăvocul, *Cottus gobio* la gura râului Vilsan; se știe că în prezent (din 1963 când acest râu a fost amănunțit studiat) specia nu ajunge mai jos de Vilsănești (cca 25 km amonte de vărsare). Dacă zglăvorul ajungea în Vilsan pînă la vărsare, este evident că și *Romanichthys* ajungea, iar populațiile acestei specii din Argeș și Vilsan erau în contact. Cu această ocazie ne exprimăm mirarea că Antipa, care a colectat sau căreia i s-au adus pești din Argeș și Vilsan, nu a dat de *Romanichthys*.

Lipantul (*Thymallus thymallus*) a fost semnalat în 1873 din Someșul Mic la Apahida (exemplar în Muzeul din Cluj); în prezent el nu ajunge în acest râu mai jos de Florești (cca 20 km amonte Apahida). De asemenea, loștrița (*Hucho hucho*), pește de munte, a fost semnalată în 1912, în limanul Ialpug din sudul Basarabiei — posibil însă să fi fost un exemplar rătăcit.

Fenomenul deplasării spre amonte a arealului speciilor și a zonelor piscicole nu se manifestă numai prin colonizarea de porțiuni în amonte și prin părăsirea unor porțiuni în aval. În unele cazuri este vorba de modificarea densității. Am semnalat de exemplu faptul că *Gobio albipinnatus vladkyovi* este mai frecvent în Timiș, în dreptul Timișoarei față de cum era în urmă cu 15—20 ani; totodată în aceeași zonă a râului, specia mai reofilă *G. kessleri* a devenit relativ mai rară. Ultima specie a devenit mai rară și în cursul inferior al Arieșului, după ce a pătruns aici prima specie.

Față de fenomenul frecvent al deplasării spre amonte a multor specii de pești se constată mai rar și fenomenul invers. Astfel în unele riuri, cum ar fi Timișul, scobarul nu numai că a urcat și a devenit mai abundent spre cursul superior, în dauna salmomidelor, dar a devenit mai frecvent și în cursul inferior în dauna crapului și a mreiei. De asemenea sturionii migratori, care în trecut urcau pe Dunăre pînă în Slovacia iar prin Tisa exemplare rătăcite urcau chiar pe Mureș, nu mai ajungeau în 1967—1969 mai sus de Cazane, iar din 1971 nu pot urca mai sus barajul de la Porțile de Fier. Însă în cazul sturionilor nu este vorba de o retragere în aval. Pur și simplu speciile de sturioni au scăzut numeric. Ele erau totdeauna mai frecvente în Dunărea inferioară, puține exemplare urcînd mai sus de Cazane. Odată cu reducerea generală a efectivului, numărul exemplarelor care ajung mai în amonte s-a redus practic la 0.

Această deplasare generală a zonelor de răspindire a diverselor specii spre amonte nu înseamnă însă o simplă mutare. Speciile din aval sau extins spre amonte, dar nu s-au retras din vechiul habitat decît cu rare excepții (de exemplu morunașul (*Vimba vimba*) despre care s-a amintit). Ele nu au fost înlocuite în cursul inferior al Dunării, căci peștii de mare nu au urcat pe fluviu. În schimb peștii din riurile de munte s-au retras din partea de aval al fostului areal, dar nu au urcat mai sus, căci nu au avut unde (în zona de izvoare a pîraelor nu pot trăi nici măcar păstrăvii). Cel mai mult a suferit lipantul (*Thymallus thymallus*) specie care caracterizează a doua zonă piscicolă a apelor noastre, respectiv riurile mari de munte. El s-a retras mult din partea de aval a fostei zone, unde a fost înlocuit de scobar, dar nu a putut urca mai sus de vechea zonă, pîraele de munte fiind prea rapide și avînd un debit prea mic. Arealul general al lipantului în țară s-a redus deci. Păstrăvul a suferit mai puțin, o porțiune foarte scurtă din partea de aval

a fostei sale zone a putut fi ocupată în anumite râuri de scobar ; lipanul nu a putut ocupa nimic din fosta zonă a păstrăvului. Fără să se extindă în amonte, păstrăvul nu a pierdut aproape nimic în aval. Tendința generală a evoluției ihtiofaunei noastre de râu e deci reducerea pînă la dispariție a zonei lipanului și stabilirea unui contact direct între zona păstrăvului și cea a scobarului.

Evident, aceste modificări profunde ale zonației biologice a râurilor noastre au cauze și acestea trebuiesc precizate. Faptul că speciile care se extind sînt de curs inferior, deci de ape mai calde, sugerează imediat o analogie cu extinderea spre nord a arealului unor păsări mediteraneene. În mod automat ne gîndim la încălzirea generală a climatului. Este bine cunoscut faptul că nu numai în cursul glaciălelor și interglaciălelor, dar și în toată perioada postglacială au avut și au loc oscilații ciclice ale climatului, existînd o serie ede cicluri de 11, 22, 35, 77 ... 1 400 ani, care își suprapun influențelor lor uneori anulîndu-se, alteori însușindu-se. Ne găsim oare în ultimele decenii într-o fază generală de încălzire a climatului pe tot globul, sau măcar în zona temperată a emisferei nordice ? Datele de care dispunem ne confirmă aceasta, în orice caz nu are loc o încălzire naturală a climatului, de așa mare amploare încît să determine modificări atît de pronunțate ale zonării biologice în râuri.

Aceste schimbări profunde ale zonării biologice sînt evident determinate de modificări ale condițiilor de existență, dar credem că nu este vorba de modificări naturale ale climei, ci de modificări antropogene. Observații asemănătoare au fost publicate de Larimore și Smith (1963).

Un prim factor ce a determinat aceste modificări considerăm că sînt despăduririle. Defrișarea pădurilor a început cu multe secole în urmă, odată cu începutul păstoritului și agriculturii, dar a luat amploare abia la începutul secolului al XIX-lea în Principate, ceva mai de mult în Banat și Ardeal. În zonele defrișate apele se încălzesc, ceea ce favorizează unele cyprinide și defavorizează salmonidele și cotidele ; dispărînd copacii și tufe de pe mal, se împuținează insectele aeriene, hrana almonidelor, în schimb apa este luminată, se dezvoltă algele, hrana scobarului. În zonele defrișate au loc viituri puternice, care antrenează în aval și ucid mulți pești, mai ales cotide, ciclostoni, dar și puet de salmonide. Totodată crește puternic turbiditatea apelor, ceea ce defavorizează mult salmonidele, dar nu are mare influență asupra cyprinidelor.

Odată cu industrializarea puternică din ultimii ani și decenii, au intervenit o serie de alte modificări ale condițiilor de viață în râuri, care afectează ihtiofauna. Balastierele (exploatările de nisip și pietriș din albie) determină formarea unor gropi adînci, enclave de apă stătătoare favorizînd instalarea unor specii în curs inferior sau chiar de baltă. În mult mai mare măsură este influențată ihtiofauna de construirea lacurilor de baraj. În acestea se instalează o ihtiofaună în general diferită de cea din râu înaintea barării, deși în ultimă instanță ea provine tot din fauna preexistentă. În lacurile de baraj din zona de munte, salmonidele se acimatizează în lac, unde găsesc o hrană destul de bogată, condiția acimatizării fiind ca locul să aibă afluenți în care ei să se poată reproduce. Pentru lipan și loștriță acești afluenți trebuie să aibe un debit suficient de mare. Unii pești de munte cum este boișteanul, ating în lacuri dimensiuni neatinse în râuri. Dispar unii pești de râu strict reofili — *Gobio uranoscopus*, *Cottus*, uneori moioaga, *Barbus meridio-*

nalis potenyi, deși în lacul Bicăz această specie a prosperat în primii ani, atingînd dimensiuni excepționale.

În lacurile de baraj ajung să domine speciile indiferente de viteza apei, ca oblețul și cele de apă stătătoare care inițial se întîlneau în rîu doar incidental. Dintre peștii propriu-zisi de rîu cel mai bine supraviețuiește cleanul (*Leuciscus cephalus*). Dispar mai ales peștii de talie mică reofili *Gobio kessleri*, *Sabanejewia aurata*.

Ihtiofauna autohtonă în componența originală supraviețuiește mai ales în porțiunile dintre lacurile de baraj, în care se menține curentul. Cînd rîurile se transformă într-o salbă de lacuri foarte apropiate, fauna autohtonă are posibilități reduse de supraviețuire iar uneori dispare.

Are importanță foarte mare regimul de funcționare a hidrocentrelor, care determină ritmul și amploarea oscilațiilor de nivel ale lacului ; acest ritm influențează mult și condițiile de viață și ihtiofauna în porțiunile cu apă curgătoare dintre lacuri.

Deversările apă caldă (de la termocentrale) în rîuri au încă amploare redusă. Ele favorizează urcarea în amonte a speciilor de curs inferior.

Mult mai grave sînt diferitele poluări chimice începînd cu detergenții utilizați astăzi chiar în satele de munte (ceea ce pare a determina reducerea efectivului salmonidelor) și terminînd cu marile combinate. Lungi porțiuni din rîuri ca Jiul, Oltul, Ialomița, Prahova, Trotușul etc. sînt total pustiite ; poluările mai slabe afectează negativ speciile de pești mai sensibili, favorizînd indirect pe cele rezistente. Problema este prea bine cunoscută spre a mai putea insista.

Modificările ihtiofaunei rîurilor prin introducerea de noi specii nu sînt prea puternice. Fîntînelul (*Salvelinus fontinalis*) prezintă avantajul economic de a trăi în cursul superior al pîraelor de munte, mai sus de zona păstrăvului, unde nu trăiește nici un pește autohton. Păstrăvul-curcubeu (*Salmo gairdneri*) nu se menține în general în ape naturale. Celelalte trei specii străine pătrunse înainte de 1950i bibanul-soare (*Lepomis gibbosus*), somnul american (*Ictalurus melas*) și carasul (*Carassius auratus*) trăiesc mai ales în ape stătătoare și lent curgătoare ; primele două sînt abundente în unele rîuri mici, mai ales din Banat și Crișana, pătrunderea lor în țară a modificat componența ihtiofaunei. Carasul, anterior cantonat mai ales în bălțile Luncii Inundabile, a suferit în ultimii ani o adevărată explozie demografică, ocupînd masiv ghiolurile Deltei și pătrunzînd în cursul inferior al multor rîuri ; totodată, dimensiunile au crescut mult. Posibil ca în viitorul apropiat să devină specie dominantă în cursul inferior al rîurilor. Coregonii (*Coregonus lavaretus marenoides*) introduși în deceniul al 6-lea, trăiesc numai în Lacul Roșu. Cele patru specii valoroase de pești chinezești introduse în 1960 *Ctenopharyngodon idella*, *Hypophthalmichthys molitrix*, *Aristichthys nobilis*, *Mylopharyngodon piceus*) sînt crescuți în iazuri și eleștee, au scăpat în Dunăre, dar nu urcă pe rîuri. În schimb odată cu ele a fost introdusă, involuntar, specia mărunță *Pseudorasbora parva*, care s-a răspîndit în multe rîuri, devenind abundentă în unele rîuri mici, inclusiv cursul superior al derelelor din Dobrogea, unde lipsesc peștii autohtoni. Al doilea autor a găsit această specie în izvoarele de tip limnocren de la baza unor stînci din Dobrogea centrală.

Să vedem care sînt perspectivele evoluției viitoare a ihtiofaunei din rîuri. Fenomenul deplasării în amonte a zonelor piscicole nu poate dura la infinit ; oricît s-ar defrișa pădurile, oricît s-ar încălzi apele, se ajunge la un punct în care viteza apei este atît de mare, încît peștii de

șes nu mai urcă. Există pericolul virtual al dispariției totale a zonei lipanului într-o serie de riuri, zona scobarului, tinzînd să ajungă în contact direct cu cea a păstrăvului. În cazul unor despăduriri excesive ar putea chiar să dispară zona păstrăvului, cursurile superioare ale rîurilor transformîndu-se în torenți lipsiți de pești. Din fericire, s-au luat de un număr de ani măsuri extrem de serioase de protejare a pădurilor și de reîmpăduriri. Ne așteptăm deci ca în deceniul următor fenomenul urcării zonelor piscicole pe rîurile naturale să înceteze și chiar să asistăm la revenirea în parte la situația anterioară — retragerea zonei scobarului și refacerea zonei lipanului pe anumite porțiuni.

Sînt speranțe să se pună capăt, sau cel puțin să se reducă fenomenul poluării chimice a rîurilor. S-au obținut rezultate frumoase la unele întreprinderi, cum este rafinăria de la Brazi, urmarea fiind reapariția peștilor în riul Prahova. Este deci posibil ca noile instalații industriale să nu ducă la o poluare apreciabilă a rîurilor și chiar să asistăm într-un viitor destul de apropiat, la încetarea poluării unor rîuri astăzi depopulate.

Nu putem întrevădea care specii străine de pești vor fi introduse la noi și în ce măsură componența ihtiofaunei se va schimba. Ca protecționiști ai naturii sîntem împotriva oricărei introduceri de specii străine. Pericolul dispariției este iminent în cazul unui singur pește de la noi, dar este vorba de cel mai remarcabil endemism, *Romanichthys valsanicola* (aspretele), dispărut în Argeș și Rîul Doamnei și care supraviețuiește numai în Vislan pe o lungime poate de 15 km. Se impune protejarea rîului în zona unde trăiește specia cît și în amonte.

Principalele modificări ale ihtiofaunei rîurilor la care ne așteptăm vor fi cele determinate de regularizarea cursurilor de apă. Îndiguirile au un efect favorabil, dovadă numărul mare de pești în rîurile din Banat și Crișana. La fel reglementarea debitului prin baraje destinate surplusului de ape din viituri. Cel mai profund urmează a se modifica ihtiofauna prin construcția de baraje mari; lungi porțiuni de riuri se vor transforma în adevărate cascade de hidrocentrale. Evident că în aceste lacuri vor predomina speciile stagnofile, unele dintre speciile reofile putînd supraviețui cel mult în porțiunile rîurilor dintre baraje. Este de presupus că în unele cazuri nu vor rămîne deloc porțiuni cu apă curgătoare, ceea ce va duce la dispariția locală a unor specii. Un alt efect va fi fragmentarea unor areale azi unitare, ceea ce va accentua divergența locală.

Unele schimbări intervenite sau în perspectivă primesc structura speciei și evoluției intraspecifice. O specie nu este unitară pe arealul său fiecare populație avînd particularitățile sale determinate genetic și care se reflectă și asupra morfologiei. În cadrul a două specii mărunte de pești din rîurile noastre, *Gobio kessleri* și *Sabanejewia aurata* deosebiriile dintre populații sînt atît de marcate încît se pot recunoaște mai multe subspecii legate de forme intermediare. Extrem de interesantă este ultima specie, reprezentată în rîurile din vestul țării și Ardeal prin subspecia *balkanica*, în Dunăre prin subspecia *bulgarica*, în sudul Moldovei și estul Munteniei prin subspecia *vallachica*, iar în vestul Munteniei prin aceeași subspecie, dar, mai puțin tipică. În cursul inferior al rîurilor din vest există o trecere (intergredare) treptată între primele două subspecii, în nordul Moldovei și Olteniei între prima și *vallachica*; dar în cursul inferior al rîului Argeș ultima subspecie coexistă cu *bulgarica* (urcat din Dunăre) fără a hibridiza. Sîntem în prezența unui caz tipic de speciație incompletă; în literatura mondială s-au mai semnalat

numai 3 alte cazuri similare. Coexistența acestor două subspecii avea loc desigur, pe porțiuni mult mai lungi de râu și în Ialomița și Siretul inferior, unde *vallachica* se prezintă în forma cea mai tipică. Din păcate cursul inferior al ambelor râuri este puternic poluat și specia a dispărut fără să fie colectată. Prin aceasta sîntem lipsiți de documentarea completă asupra unuia dintre puținele cazuri de speciație incompletă prin ajungerea în contact a formelor geografice externe.

Am menționat faptul că datorită măsurilor luate sau care se va lua, porțiuni de râuri complet degradate se repopulează cu pești. Dar nu se reface populația inițială cu vechea ei structură genetică, ci se formează populații noi, din imigranți cu altă structură genetică și parțial alt fenotip. Prin aceasta cercetătorii au posibilități de a studia, cu mijloace moderne, interesante cazuri de evoluție infraspecifică.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR., *Fauna ihtiologică a României*, Editura Academiei, București, 1909.
2. BĂNĂRESCU P., *Pisces, Osteichthyes*. Fauna R.P.R., vol. 13, Editura Academiei, București, 1964.
3. BIELZ E. A., *Übersicht der lebenden Fische Siebenbürgens* Verh. u. Mitth. Siebenb. Ver. Naturwiss., vol. 4, p. 172—183, 1853.
4. BIELZ E. A., *Fauna der Wirbelthiere Siebenbürgens, eine systematische Aufzählung und Beschreibung der in Siebenbürgens vorkommenden Säugethiere, Vögel, Amphibien und Fische*, Sibiu, 1856.
5. BIELZ E. A., *Die Fauna der Wirbelthiere Siebenbürgens nach ihrem jetzigen Bestande*, Verh. u. Mitth. Siebenb. Ver. Naturwiss., vol. 38, p. 15—120, 1888.
6. FUTÓ J., *Die Fischfauna der Umgebung von Szeghalem Dissertation*, Satu Mare, 1942.
7. HOMEI V., *Fauna piscicolă a râului Vișeu și importanța ocrotirii ei*. Ocrotirea Naturii, nr. 7, p. 129—144, 1963.
8. LARIMORE R. W., SMITH O. W., *The Fishes of Champaign Country Illinois, as affected by 60 years of stream changes*. Bull. Illinois nat. Hist. Soc., vol. 28, p. 299—382, 1963.
9. NALBANT T., *Cl. Osteichthyes*, in : *Contributions à la connaissance de la faune du nord-est de la Plaine Roumaine, entre le Siret, le Danube et la Ialomița*, Trav. Mus. Hist. nat. G. Antipa, București, vol. 17, p. 221—224, 1976.

EVOLUTIONARY TRENDS IN THE FISH FAUNA OF RIVERS IN ROUMANIA

S u m m a r y

A modification of the zonal distribution of fish species is taking place in Roumania since some three decenies : fishes inhabiting the lower and middle reach of rivers extended and are extending their ranges streamupwards, the most striking examples being *Chondstoma nasus* and *Vimba vimba*, while a few species from the upper reach of rivers (*Thymallus thymallus*, *Cottus gobio*) are retiring upstreams from places which they inhabited formerly. If this trend will continue, the grayling — (*Th. thymallus*) — zone of the rivers may disappear and the *Chondrostoma nasus* — zone will come in direct contact with the brown-trout zone.

These strong modifications of the zonal distribution of fishes cannot be a consequence of a general natural warming of the climate ; they are due above all to deforestation (which determines the warming and the increase of the luminosity of the rivers, defavouring salmonid fishes and favouring the development of algae, the main food of *Chondrostoma*), then to water pollution and other

men-determined habitat modifications. Since serious measures were recently taken for forest protection and even for reforestation, it is believed that this trend will not continue and even that a restriction of the range of *Chondrostoma* and an extension of that of the greyling will take place. Building of damlakes favour the species inhabing stagnant water and leads to a fragmentation of the range of rheophilic species, favouring the divergence of local populations. A new field of investigations is thus offered to ichthyologists studying the process of microevolution. Introduction of exotic fish species (in the last years *Pseudorasbora parva*) modifies the interspecific relations. Serious measures against water pollution allows the repopulation of now depopulated river stretches from the adjacent not polluted stretches. But these new populations, originating from immigrants, differ morphologically and genetically from the former, now extinct ones, above all in the cases of species with strong local variation: *Gobio kessleri* and especially *Sabanejewia aurata*. This phenomenon offers a further field of investigating to students on microevolution.

Institutul de științe biologice, București
Primit în redacție la 15 mai 1977

RELĂȚIILE DINTRE OM ȘI NATURĂ ÎN CONCEPȚIA LUI EMIL RACOVÎȚĂ

VAL PUȘCARIU

Savant de notorietate mondială Racoviță este cunoscut îndeosebi ca explorator al continentului antarctic și ca întemeietor al unei științe noi : Biospeologia.

Originala sa operă, în care concepția înaintată despre viață este net progresistă, își are multiple aspecte a căror geneză trebuie căutată în legătura constantă pe care a avut-o ca om și biolog cu natura.

Explorator temerar al pampasurilor argentinienne până în îndepărtata Țară a Focului și a ghețurilor antarctice, unde a cunoscut de aproape viața balenelor, focelor și pinguinilor, apoi cercetător al vietăților mărunte din golful Lyonului, al mării catalane și al întunecatelor lăcașuri subpământene, Racoviță a desăvârșit această legătură dintre om și natură prin vasta sa cultură generală și pasiunea ce o avea pentru discipline ca : preistoria, arheologia, sociologia, etnografia, pe care căuta să le integreze în realista sa concepție biologică.

Atent observator al fenomenelor sociale din țara noastră, Racoviță este fără îndoială, un precursor în vastul domeniu al protecției naturii și mediului înconjurător pe diferite planuri, manifestându-și opiniile sale constructive în ce privește relațiile dintre om și natură de câte ori are ocazia : la constituirea asociației de turism „Frăția Munteană“, congresul naturaliștilor din Cluj, întemeierea Comisiei Monumentelor Naturii, la tribuna Senatului, ori la inaugurarea Muzeului etnografic din Cluj.

Complexitatea structurală, varietatea și distribuția vastă a ecosistemului forestier îl atrage pe Racoviță în mod deosebit, cînd abia strămutat la Cluj cu întreaga zestre speologică, spre a întemeia primul institut de speologie din lume, cunoaște situația tragică a pădurilor din Munții Apuseni, în urma devastărilor săvîrșite de Moți, în primul război mondial.

Primul articol din Statutele societății „Frăția Munteană“ are drept scop „a stringe într-un mănunchi puterile celor ce iubesc munții“, al doilea propune, între altele, „să apere munții și pădurile lor de devastări“, iar între „sfaturile tehnice statutare, ce se vor constitui după trebuință de Sfatul Central“, statutele prevăd ca unul din cele 9 sfaturi, al 7-lea, să cuprindă o secție a frumuseților naturale și o secție a parcurilor și rezervelor naturale (E. R a c o v i ț ă 1922).

O deosebită îngrijorare o manifestă Racoviță pentru soarta pădurilor din Munții Apuseni în cuvîntarea rostită cu prilejul legii colonizării în ședința Senatului din 29 martie 1940 (E. G. R a c o v i ț ă 1941).

„N-am văzut — spune Racoviță — nici în Alpi, nici în munții spanioli, nici în munții Africei de Nord, forme atât de caracteristice de masive forestiere și pășuni supra-păscute, cum am văzut în Munții Apuseni și spre sud de aceștia, în Carpați“.

Iar mai departe continuă, arătând „urmările acestor întâmplări“, „după distrugerea pădurilor urmează ca o consecință fatală distrugerea islazurilor, căci se înființează regimul torențial care distruge apoi și pământurile de cultură. Iată-ne, prin urmare, prinși în unul din cercurile infernale definite de sociologi, într-o fatală nenorocire care de pe acum amenință țara“.

Remedierea acestei situații este, după Racoviță, limitarea numărului vitelor și rezervarea fiecărui petec de pământ numai culturii care i se potrivește mai bine. „Păduri trebuie să existe acolo unde nu pot crește decît păduri și unde trebuie să îndeplinească rolul de protecție al pământului. Islazuri nu trebuiesc date decît acolo unde convin pășunilor, iar pământul de agricultură trebuie rezervat acolo unde se poate face agricultură cu folos și această clasificare rațională a terenurilor unei țări nu se poate stabili decît prin legi bine alcătuite de către specialiști care au făcut practică gospodărească“.

Tot în această cuvîntare prezintă onoraților senatori, după capitolul consacrat în cursul său de Biologie generală, ceea ce trebuie să se înțeleagă prin echilibrul biologic „dreapta cumpănă a existenței dintre toate viețuitoarele conviețuitoare pe aceeași suprafață de pământ sau altfel: proporția între viețuitoarele vegetale care pot conviețui pe aceeași întindere a pământului“, înfățișînd totodată, cu humorul său robust, traiul necăjit al Moșilor, care fac mare risipă de lemn, perturbînd acest echilibru biologic prin distrugerea pădurii.

„Sînt, ca să zic așa, — spune Racoviță —, paraziți ai pădurilor“. „Parazitează pădurea, căci mai întîiu o mîncă“, referindu-se la obiceiul lor de a desprinde coaja spre a rade și a minca învelișul verde de pe partea internă.

O dată memorabilă în atitudinea sa fermă de apărător al naturii este discursul său la întîiul Congres național al naturaliştilor din România ținut la Cluj de la 18—21 aprilie 1928, arătînd că natura a fost educatoarea omenirii și pe sînul ei gol și-a petrecut omenirea toată copilăria“ și că „în rezolvarea problemelor sociale rolul științelor naturii trebuie să fie covîrșitor“.

Ireductibil optimist și evoluționist, Racoviță conchide în cuvîntarea sa, că „oricît de ocultat ar fi în aparență drumul omenirii“, pînă acum direcția a fost tot înainte și nu înapoi, înainte spre o organizare socială tot mai rațională și spre o colaborare generală tot mai pacinică“.

În hotărîrile Congresului de la Cluj redactate de Emil Racoviță, avînd în vedere importanța științifică și națională a problemei monumentelor naturii se stăruie în cap. V—IX asupra următoarelor obiective privind ocrotirea naturii: înființarea unui post de observațiuni ornitologice în Delta Dunării, avînd în vedere că este „unul din cele mai bogate areale ornitologice cunoscute“ și „una din cele mai importante căi de migrație pentru păsări“ :

— să se aducă în discuția parlamentului proiectul de lege „pentru crearea rezervelor naționale și ocrotirea monumentelor naturii“ ;

— să se oprească imediat pășunatul, pescuitul, vînatul și tăierea pădurii în acea regiune a masivului Retezat, care este deja delimitată la Casa centrală a împroprietăririi în vederea unui parc național în acest

de vietăți (biocenoze) aflătoare în echilibrul biologic cel mai original ce s-ar putea găsi pe cuprinsul țării", precizând condițiile care se cer spre a se înfăptui aceste rezervații (Val. Pușcariu, 1975).

Una dintre principalele sale preocupări în relațiile dintre om și natură a fost pentru Racoviță problema ocrotirii păsărilor migratoare, de care s-a ocupat de pe vremea când făcea parte din Consiliul Societății Zoologice din Franța.

În 1935, din inițiativa sa și a lui N. Săulescu, director general al vânătorii în acea vreme, în cadrul Comisiei Monumentelor Naturii ia ființă secțiunea națională a Comitetului internațional pentru protecția păsărilor.

Interesantă este poziția adoptată de Racoviță în memoriul ce prezintă principalele probleme în legătură cu ocrotirea păsărilor din țara noastră, arătând scopul urgența și metodele ce trebuie aplicate pentru ca ocrotirea să fie eficace (Val. Pușcariu, 1960).

Cerind înființarea de rezervații ornitologice în regiuni întinse, cum ar fi acele din Delta Dunării pentru coloniile păsărilor mari de baltă sau rezervații mai mici (refugii) de: păduri, tufișuri, stuhării, stinci și de alte biotopuri pentru ocrotirea păsărelelor, Racoviță, stăruie pentru „urgența creării acestor rezervații și refugii, acolo unde nu există monumente naturale care să le îndeplinească scopul”, găsind că această urgență este necesară fiindcă „cultura extensivă și suprapășunarea au răscolit echilibrul biologic și au distrus pe unele locuri complet mulți biotopi importanți”. Și, în același timp, dornic de a se înființa o stațiune ornitologică serioasă, se interesează de înelarea păsărilor migratoare, încredințată temporar — după propunerea sa — Biroului științific al Comisiei Monumentelor Naturii și Institutului de speologie din Cluj.

Preocuparea constantă a savantului biolog, de a armoniza cruțarea elementelor naturii cu interesele economice ale populației sau ale instituțiilor productive, bazată în prealabil pe cercetarea științifică își găsește o temeinică argumentare și în modul cum trebuie ocrotit și valorificat domeniul subteran și în general potențialul turistic al naturii.

Încă din 1914, împreună cu nedespărțitul și devotatul său colaborator René Jeannel, Racoviță atrage atenția asupra primejdiei care amenință biotele cavernicole, atât prin colectarea abuzivă a acestora, cât și prin schimbările unui mediu la care sînt adaptate și la care contribuie în multe cazuri în peșterile vizitate și frecvența turiștilor.

De aceea, el preconizează renunțarea la unele amenajări interioare spectaculare, poteci pavate, iluminat electric în interiorul peșterilor ce prezintă un interes științific deosebit, sau chiar exterioare (hoteluri, restaurante etc.), rezervîndu-se, în orice caz în aceste peșteri, porțiuni în care accesul să fie permis numai cercetătorilor științifici.

Racoviță de altfel, chiar de la începutul explorărilor sale speologice în Munții Apuseni, bazat pe experiența din Alpi și Pirinei arată rolul pe care-l poate avea turismul în salvarea situației mizere a populației din Țara Moților. El vede în turism „un izvor de câștig și ușor și productiv, un factor important în economia națională, un ajutor dat populațiilor muntene”.

Găsind că ajutorul dat acestor populații este o „datorie de primul rang”, el nu uită să menționeze în statutele Societății „Frăția Munteană”, amintite la începutul acestei comunicări, intervențiile ce sînt necesare ca „satele izolate din munți să nu fie lipsite de cultură și educație cetățenească și de legătură ușoară cu regiunile din care își procură cele nece-

masiv. Această oprire de pășunat să fie menținută cu stricteță pînă cînd Legea monumentelor naturii va fi votată și pusă în aplicare“;

— se solicită apoi mărirea fondului de 1 milion lei în bugetul pe 1928 al Ministerului de Agricultură și Domenii și numirea unei comisii de specialiști pentru întocmirea unui proiect de utilizare a acestui fond;

— „decretează mobilizarea generală a naturaliştilor români pentru o campanie de propagandă prin grai și scris în vederea votării și pe urmă a strictei aplicări, a unei legi pentru crearea Rezervelor naționale și pentru ocrotirea Monumentelor Naturii“.

În sfîrșit, după laborioase intervenții la forurile superioare, secundat tot timpul de alt vajnic ocrotitor al naturii, profesorul Alexandru Borza, secretarul general al Congresului naturaliştilor, la 4 iulie 1930 apare Legea pentru protecția monumentelor naturii.

În scurta expunere de motive se arată primejdia ca cea mai parte din comorile naturale, deosebit de importante din punct de vedere științific și estetic, această lege făcînd posibilă păstrarea pentru posteritate a speciilor și a mediilor primejduite, fiind „o datorie de onoare a țării să-și apere bunurile hărăzite de natură“.

Doi ani mai tîrziu (1932) apare decretul prin care se aprobă regulamentul de administrație publică pentru aplicarea dispozițiunilor legii pentru protecția monumentelor naturii.

Neobosit apărător al cauzei protecției naturii, Emil Racoviță stăruie atît în Comisia centrală, cit și în Comisia monumentelor naturii din Ardeal, asupra interesului științific, social și economic al ocrotirii naturii, cerînd să se ia măsuri bine chibzuite pentru inventarierea exactă a rezervațiilor ce vor trebui puse sub ocrotire și asigurarea pazei monumentelor naturii.

Cunoscînd piedicele care pot sta în calea temeinicei organizări a protecției monumentelor naturii din încercata sa experiență la Institutul de speologie și din prețiosul sprijin pe care l-a acordat instituțiilor științifice și culturale din Cluj, Racoviță întocmește științificul îndreptar „Monumentele Naturii“, în care definește, clasifică și arată normele de ocrotire a acestora prin aplicarea legilor și regulamentelor (1934).

Acest îndreptar care a apărut și în limba franceză, în Memoriile Societății de biogeografie din Paris (1937) este, cum o recunoșc J. Guiart și R. Jeannel (1948) „prima încercare de acest fel în domeniul ocrotirii naturii“.

Definiția sa „sînt monumente ale naturii toate teritoriile, vietățile și artefactele neistorice ce merită a fi conservate pentru folosința obștească actuală și viitoare“, ca și clasificarea științifică în *rezervații științifice* (rezervații faunistice și floristice; ocrotire de specii sau de indivizi, ocrotire de zăcăminte mineralogice, paleontologice și *estetico-turistice* (peisaje, căi de comunicație cu zona lor mărginașă etc., cit și criteriile generale ce trebuie să hotărască declararea de monument al naturii corespund aproape în totul concepțiilor actuale asupra ocrotirii naturii, adoptate la Brunnen de „Uniunea internațională pentru protecția naturii“ (E. Bourdelle, 1948) și sînt foarte apropiate de acele publicate în Lista Națiunilor Unite a parcurilor naționale și rezervelor analoge (1967), adoptate de adunarea generală U.I.C.N. de la New Delhi (1971).

Remarcăm totodată că în același an (1934), în care este lansat de A. G. Tansley, termenul de „ecosistem“, Racoviță pledează cauza unor rezervații de mare întindere pentru „Ocrotirea contra distrugerii și contra oricărei modificări artificiale a diverselor categorii de populații

sare vieții ca hrană, îmbrăcăminte, ajutor medical, indeletniciri distractive“ (Racoviță, 1922).

Din aceste constatări și îndemnuri s-a născut proiectul său al drumului de crește, destinat să facă legătura directă între regiunea Clujului și bazinul Beiușului, întocmit împreună cu secretarul general al „Frăției Muntene“, profesorul Victor Stanciu (Val. Pușcariu, 1960), cât și propunerea Parcului național al Munților Apuseni, în care să fie înglobată și principala regiune carstică a acestor munți: Padiș — Cetățile Ponorului — Scărișoara, pină în valea Ordincușei, prezentată în ședința Comisiei Monumentelor Naturii din 23 ianuarie 1934, a cărui realizare o așteptăm de mai bine de 42 de ani!

Menționăm, de asemenea, prețioase sa contribuție la deontologia naturalistică și geografică a țării noastre. Racoviță condamnă cu asprime actele voluntare ale acelor cercetători sau turiști, care ignorează toponimia locală, înlocuind-o adesea cu numiri fanteziste.

„Un nume de loc dat de băștinași — spune el — este un monument istoric de aceeași valoare ca o inscripție lapidară, un papirus, un craniu, un silex cioplit etc.“... Păstrind proporțiile, încercarea de a suprima un nume geografic „legitim“ și „tradițional“, spre a-l înlocui cu o elucubrație fantezistă, este un act de vandalism“.

Mai puțin cunoscută este desigur opinia lui Racoviță asupra etnografiei care ar trebui să fie o ramură a etologiei, a științei moravurilor, năravurilor și industriilor viețuitoarelor animale“, expusă în cuvântarea ținută la inaugurarea Muzeului etnografic din Cluj (17 iunie 1928), considerînd că „obștea poporului nostru nu e formată din coloniști bilenari, ci din vechi băștinași a căror origine trebuie căutată, poate, printre oamenii pietrei șlefuite și desigur, printre cei ai bronzului“.

Doctrinar pe plan internațional al ocrotirii naturii, cu înfăptuiri remarcabile în țara noastră, Racoviță a încercat să umanizeze natura, păstrîndu-i intact peisajul originar atît pentru cercetarea ei prin metode științifice, cât și pentru rolul ei economic, estetic și recreativ.

Principiul fundamental de la care emană îndatorirea de a salva măcar o parte din ceea ce a mai rămas reprezentativ din această natură, potrivit înțeleptelor sale propuneri, „anticipează — cu cîteva decenii — o spune un alt precursor al naturii în țara noastră — regretatul academician Emil Pop (1968) „acel Program biologic internațional al zilelor noastre, care are un scop identic : acela de a studia aprofundat „comunitățile“ biologice ale naturii pe întreg globul în vederea maximei lor producții economice, dar și de a salva monumentele naturale pentru cercetări științifice și pentru reculegerea omului modern, din ce în ce mai înstrăinat și tocmai de aceea din ce în ce mai dornic de frumusețea și atmosfera odihnitoare a naturii adevărate“.

BIBLIOGRAFIE

1. BOURDELLE ED., *Essai d'unification de la nomenclature en matière de Protection de la Nature*, Pro Natura, Bâle, vol. 1, nr. L, p. 33—36, 1948.
2. GUIART J., JEANNEL R., *Emile Georges Racovitza (1858—1947)*, Paris, Arch. Zool. exp. et gén., t. 86, 1948.
3. HARROY JEAN-PAUL, *Liste des Nations Unies des Parcs nationaux et réserves analogues*, Ed. Hayez, Bruxelles, 1967.
4. JEANNEL R., RACOVITZA E. G., *Enumération des grottes visitées*, Biospeologica, Paris, Arch. Zool. exp. et gén., t. 33. 1914.

5. POP E., *Emil G. Racoviță, interpret al naturii*, Ocrotirea Naturii, București, t. 12, nr. 1, 1968.
6. PUȘCARIU VAL., *Emil Racoviță și ocrotirea naturii*, Ocrotirea Naturii, București, t. 5, 1960.
7. PUȘCARIU VAL., *25 de ani de activitate a Comisiei Monumentelor Naturii sub auspiciile Academiei R. S. România*, Ocrotirea naturii și a mediului înconjurător, București, t. 19, nr. 2, 1975.
8. RACOVITĂ G. E., *Monumentele Naturii. Definiții, clasificare, norme pentru aplicarea legii. Cum trebuie făcut și ce trebuie evitat*, Bul. C.M.N., București, an. II, p. 4—7, 1934.
9. RACOVITĂ E., *Echilibrul biologic. Omul și pădurea*. Bul. C.M.N., București, an. VI, p. 4—7, 1940.
10. RACOVITĂ E., *Opere alese*, Ed. Academiei R.P.R., București, 1964.
11. RACOVITĂ E., *Buletinul Comisiei Monumentelor Naturii*, București, an. I—XIV, 1933—1944.
12. RACOVITĂ E., *Énumération des grottes visitées*, Biospeologica, Paris ; Arch. Zool. exp. et gén., t. 66, fasc. 2, 1929.
13. RACOVITĂ E., „*Frăția Munteană*”, *societatea turistică, scopul, înființarea și statutele societății*, Ed. Ardealul, Cluj, 1922.
14. RACOVITĂ E., *entiul Congres național al naturaliştilor din România*, Societatea de Științe, Cluj, 1930.

LES RELATIONS ENTRE L'HOMME ET LA NATURE SELON LA CONCEPTION D'EMILE RACOVITZA

R e s u m é

Savant de notoriété mondiale, fin observateur des phénomènes naturels, Emile Racovitza, este un précurseur aussi dans le vaste domaine qui constitue la protection de la nature et du milieu ambiant.

Ayant étudié les relations entre l'homme et la nature il a en aussi des préoccupations dans le domaine de la protection des forêts ou il a posé parmi les premiers le problème des réservations naturels pour la protection des forêts et de monuments naturels.

Doctrinair éminent pour la protection de la nature avec des résultats remarquables dans notre pays, Racovitza a essayé d'humaniser la nature, de garder intact le paysage original tant pour la recherche par des méthodes scientifiques que pour son rôle économique esthétique et récréatif.

Academia R. S. România — Comisia Monumentelor Naturii
Primit în redacție la 2 octombrie 1977

CONTRIBUȚII LA STUDIUL IHTIOFAUNEI RÂULUI POTOPU (AFLUENT AL ARGEȘULUI) — DE LA OBÎRȘIE PÎNĂ LA AVAL DE GĂIEȘTI

GH. STĂNESCU

CARACTERIZAREA FIZICO-GEOGRAFICĂ

Potopul, cel mai important dintre râurile și pîrîurile ce izvorăsc și străbat Piemontul Cîndești, își are obîrșia sub Dealul lui Istrate (cota 645 m), aproximativ la jumătatea distanței dintre localitățile Cîndeștii din Deal și Cîndeștii din Vale, foarte aproape de obîrșia Circinovului.

De la izvor pînă la Găiești, Potopul are o lungime de 51 km, o suprafață a bazinului de recepție de 305 km² și o diferență de altitudine de 474 m.

În ansamblu, Potopul are o direcție nord-sud ; în dreptul comunei Valea Mare o cotește brusc spre stînga, curgînd prin lunca Argeșului paralel cu acesta, pînă la sud-vest de București, unde are loc confluența cu Argeșul, în dreptul comunei Valea Dragului (fig. 1 și 2).

Pe parcursul său, Potopul poartă mai multe denumiri : de la izvoare la Găești se numește *Potopu* ; începînd de la est de Găești — unde are loc confluența cu *Răstoaca*, un vechi curs al Argeșului, împrumută numele acestui afluent, deși acesta are o suprafață de recepție de numai 70 km². Schimbarea de nume, probabil, se datorește faptului că ieșind din regiunea colinară, cursul capătă caracter de „răstoacă“, adică de rîu cu albia mobilă, schimbătoare. În sfîrșit, începînd de la Florești-Stoenesti, denumirea de răstoacă dispare treptat, astfel că în aval de Bolintin să fie cunoscut numai sub numele de *Sabar*.

Denumirea de „Potopu“ are o anumită semnificație geografică. În timpul ploilor torențiale, din cauza mării întinderi a bazinului său de recepție și a pantelor foarte abrupte, apele nu se infiltrează decît în mică măsură și, în consecință, provoacă inundații catastrofale. De aceea orice ploaie torențială are consecințele unui „potop“.

Valea Potopului, care corespunde unei falii sau complex de falii, se lărgeste treptat de la nord către sud, mai mult în dreptul principalelor confluente, avînd un profil longitudinal destul de evoluat. Panta rîului, raportată la lungimea lui este de cca 12,50‰, ceea ce reprezintă o valoare mare.

Din punct de vedere *geologic*, Potopul străbate o zonă recentă de acumulare, constituită din depozite cuaternare, levantine și daciene.

Sub aspect *geomorfologic*, valea Potopului se caracterizează printr-un relief variat, reprezentat prin terase, forme de eroziune, forme gravitaționale etc., putînd fi împărțită în două sectoare : unul situat la nord de Ludești, caracterizat prin predominarea proceselor gravitaționale și a

formelor respective ca desprinderi, prăbușiri, alunecări și altul, în aval de confluența cu Potocelul, unde formele predominante le constituie terasele.

Afluenții mai importanți ai văii Potopului (fig. 1) sînt Strîmbul și Răstoaca, pe dreapta; Potocelul, Butoiul, V. Foi și Cobia pe stînga. Potocelul se remarcă prin prezența unor impresionante alunecări de teren care au răscolit ambii versanți. Piraiele Butoiu și Strîmbu formează o zonă importantă de confluență la sud de comuna Hulubești.

Răstoaca izvorăște din amonte de localitatea Bintău la altitudinea de circa 450 m, în dreptul Găieștiului unindu-se cu Potopu.

Întreg teritoriul străbătut de Potop și afluenții săi este alcătuit din cunoscutele strate din pietrișuri și nisipuri de Cîndești.

Apele riului sînt umbrite, pînă la Găești, de un frumos zăvoi de arin negru (*Alnus glutinosa*) care oferă condiții bune de dezvoltare faunei hidrobiologice și piscicole.

İHTİOFAUNA *

Pînă în prezent, literatura noastră ihtiolologică nu consemnează nici un fel de referiri cu privire la ihtiofauna Potopului.

La sugestia și îndemnul dr. doc. Petru Bănărescu, în anul 1966, am început un studiu de ansamblu asupra ihtiofaunei acestui rîu, identificînd 9 specii care aparțin la 8 genuri și 2 familii. La acestea se mai adaugă două genuri, fiecare cu cite o specie, întîlnite în Răstoaca — la Găiești (tabelele nr. 1 și 2).

MATERIAL ȘI METODĂ

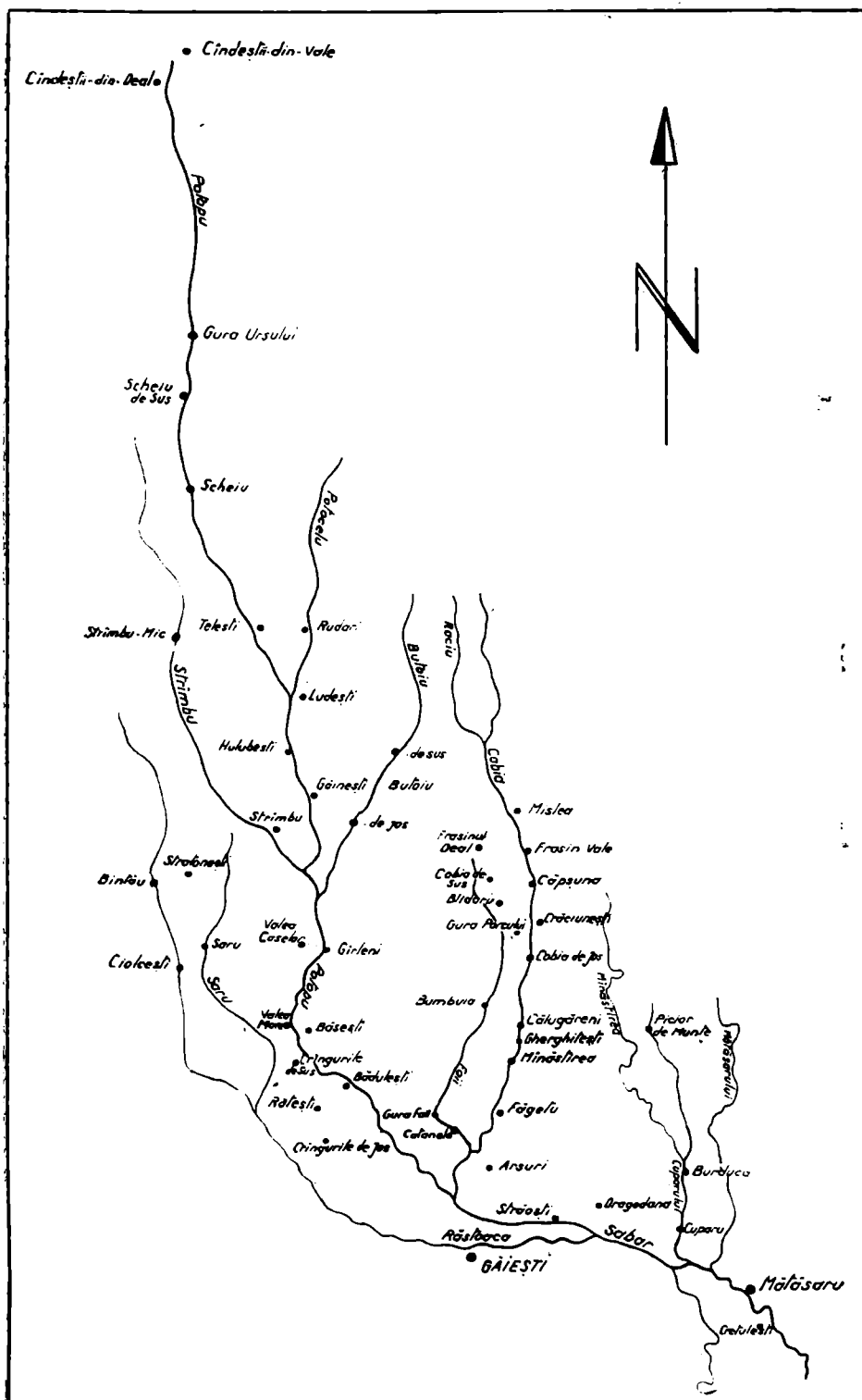
În perioada 1966—1976, am colectat 1 077 exemplare de pești, aparținînd la 11 specii, din care 979 exemplare din rîul Potopu și 98 exemplare din Răstoaca.

Colectarea materialului s-a făcut cu sacul și, o singură dată, prin răstocirea apei. Conservarea s-a făcut, în teren, în formol 4—5%, iar în laborator — în alcool 70%.

Pentru pescuit s-au ales, în primul rînd, locurile cele mai favorabile (vadurile de pescuit) necesităților de hrănire, reproducere și adăpost, adică concavitățile rîului, locurile de confluență, spațiile dinapoia ostroavelor, coturile și malurile cu arbori căzuți în apă, bineînțeles neexcluzîndu-se spațiile dintre vaduri, firul rîului.

Materialul ihtiolologic colectat a fost determinat și sistematizat în două tabele (vezi tabelele nr. 1 și 2), care ilustrează procentual componența specifică pe stații de colectare. Pe baza indicatorilor stațiilor de pescuit s-a stabilit răspîndirea geografică a fiecărei specii, dîndu-se indicații și asupra indicilor de abundență relativă, precum și zonația piscicolă. În cele din urmă s-au analizat factorii de impurificare și s-au formulat concluziile care se impun.

* Materialul colectat se află în colecțiile Laboratorului de zoologie, Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești. Folosesc acest prilej pentru a mulțumi studenților (astăzi profesori) Badea Veronica și Hera Gheorghe, care mi-au colectat material din localitățile Mătăsaru și Scheiu de Sus.

6. *Pseudorasbora parva* (Schlegel), murgoi chinezesc, briceag, albișoară. Această specie a pătruns în apele râului Potop după anul 1968. Cu ocazia pescuitului efectuat în 23—25.IX.1966, la Mătăsaru și în 8—9.X.1966, la Ludești, nu a fost semnalată. *Pseudorasbora* nu a fost întâlnită nici cu prilejul pescuitului pe care l-am efectuat la Mătăsaru în zilele de 23—24.VIII.1968. De abia în 1972 am colectat 12 exemplare la Mătăsaru, 1 exemplar la Scheiu (23—24.VIII.1972) și un exemplar la Hulubești (10.IX.1972). Specia a fost întâlnită și în Răstoaca — la Găești — cu prilejul pescuitului pe care l-am efectuat la 11.IX.1976, când am colectat 36 exemplare. Indicele de abundență este de 4,73%.

7. *Barbus meridionalis petenyi* (Heckel); popular mreană, mreană vînătă, breană. A fost întâlnită din amonte de Scheiu-de-Sus pînă la Mătăsaru. În total am colectat 188 de exemplare, mreana fiind o specie foarte comună în Potopu și în afluenții săi principali din cursul mijlociu și superior. Indicele de abundență calculat este de 17,45%.

8. *Carassius auratus gibelio* (Bloch); popular caras. Această specie a fost întâlnită numai în Răstoaca, la Găești, unde am colectat 44 de exemplare de tălie mică (11.IX.1976).

II. FAM. COBITIDAE

9. *Cobitis taenia taenia* Linnaeus; popular zvîrlugă. Specie întâlnită numai în Răstoaca. Am pescuit un singur exemplar la Găești (11.IX.1976).

10. *Sabanejewia aurata balcanica* (Karaman), cîră; popular nisi-pariță, fiță, cuțitoaie. Este o specie comună; am întâlnit-o din amonte de Scheiu de Sus pînă la Mătăsaru, colectînd 142 exemplare. Preferă locurile cu prundiș și nisip; poate fi găsită însă și în locurile nisipoase și argiloase ale patului râului.

Foarte frecvent se întîlnește pe sub malurile râului, la rădăcinile arinilor și sălciilor, unde se îngroapă în nisip. Indicele de abundență este de 13,18%.

11. *Sabanejewia romanica* (Băcescu); popular nisi-pariță. Specie frecventă în Potop. Am întâlnit-o din amonte de Scheiu de Sus pînă la Găești, colectînd 89 de exemplare. Este mai frecventă în ramificațiile râului cu patul mîlo-nisipos și apa mai caldă. Indicele de abundență calculat este de 8,26%.

ZONAȚIA PISCICOLĂ

Din punct de vedere al dominanței, specia care caracterizează Potopul este mreana vînătă — *Barbus meridionalis petenyi*, după care urmează cleanul — *leuciscus cephalus*. Ihtiofauna sectorului cercetat se încadrează deci în *zona mreanei vinete* (de la izvoare și pînă la Găești și în *zona cleanului* (de la Găești la vărsare).

FACTORI DE IMPURIFICARE

Pe lîngă factorii naturali, îndeosebi ploile și inundațiile catastrofale, cum au fost cele din anii 1970 și 1975, mai acționează activitățile populației riverane, între care un rol mai intens îl joacă exploatarea pietrișului și nisipului din albia râului, evacuarea în apă a reziduurilor și

Componența ihtiofaunei, distribuția și abundența speciilor de pești întâlnite în probele de pescuit din cursul superior al riului POTOPU

Familia	Specia	Localitățile (stațiile) de pescuit										Total	‰
		Scheiu de Sus		Scheiu				Ludești (Potocelu)		Hulubești			
		VII—IX 1972		23—24.VIII 1972		12.IX 1976		8—9.X 1976		10.IX 1972			
		Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰		
I. Cyprinidae	1. <i>Leuciscus c. cephalus</i>	—	—	3	2,61	10	2,19	2	3,17	8	8,79	23	3,02
	2. <i>Phoxinus ph. phoxinus</i>	16	45,71	1	0,87	257	56,24	47	74,60	35	38,46	356	46,78
	3. <i>Alburnoides b. bipunctatus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,10	1	0,13
	4. <i>Rhodeus sericeus amarus</i>	—	—	—	—	—	—	6	9,52	—	—	6	0,79
	5. <i>Gobio g. obtustrostris</i>	2	5,71	2	1,74	3	0,66	3	4,76	4	4,40	14	1,84
	6. <i>Pseudorasbora parva</i>	—	—	1	0,87	—	—	—	—	1	1,10	2	0,26
	7. <i>Barbus m. petenyi</i>	5	14,29	39	33,91	87	19,04	5	7,94	19	20,88	155	20,37
II. Cobitidae	8. <i>Sabanejewia a. balcanica</i>	11	31,43	34	29,57	70	15,32	—	—	15	16,48	130	17,08
	9. <i>Sabanejewia romanica</i>	1	2,86	35	30,43	30	6,56	—	—	8	8,79	74	9,72
	Total	35	100,00	115	100,00	457	100,00	63	100,00	91	100,00	781	100,00

Componența ichtiofaunei, distribuția, densitatea și abundența speciilor de pești întâlnite în probele de pescuit din cursul mijlociu și inferior al râului POTOPU și din afluentul său RĂSTOACA

Familia	Specia	Localitățile (stațiile) de pescuit										Total	‰
		Hulubești pod Valea Caselor	Găești (Râstoaca)		Mătăsaru Satul Odaia Turcului								
					23—25.IX 1976		23.24.VIII 1968		11.IX 1972				
		Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰	Nr. ex.	‰		
I. Cyprinidae	1. <i>Leuciscus c. cephalus</i>	26	33,33	16	16,33	—	—	6	8,96	4	21,05	52	16,51
	2. <i>Phoxinus ph. phoxinus</i>	6	7,69	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1,90
	3. <i>Gobio g. obtustrostris</i>	5	6,41	1	1,02	45	84,91	53	79,10	—	—	104	33,02
	4. <i>Pseudorasbora parva</i>	—	—	36	36,73	—	—	—	—	12	63,16	48	15,24
	5. <i>Barbus m. petenyi</i>	21	26,92	—	—	3	5,66	7	10,45	2	10,53	33	10,48
	6. <i>Carassius auratus gibelio</i>	—	—	44	44,90	—	—	—	—	—	—	44	13,97
II. Cobitidae	7. <i>Cobitis t. taenia</i>	—	—	1	1,02	—	—	—	—	—	—	1	0,32
	8. <i>Sabanejewia a. balcanica</i>	5	6,41	—	—	5	9,43	1	1,49	1	5,26	12	3,81
	9. <i>Sabanejewia romanica</i>	15	19,23	—	—	—	—	—	—	—	—	15	4,76
	Total	78	100,00	98	100,00	53	100,00	67	100,00	19	100,00	315	100,00

Tabel sintetic privind componența ichtiofaunei, distribuția, densitatea și abundența speciilor de pești întâlniți în probele de pescuit din riul POTOPU și din afluentul său RĂSTOACA

Familia	Specia	Stația de colectare (Nr. de exemplare)												Total	%
		Scheiu de Sus		Scheiu		Ludești Rudari (Potocelu)		Hulubești Valea Caselor		Găești Răstoaca		Mătășaru			
		Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%		
I. Cyprinidae	1. <i>Leuciscus c. cephalus</i>	—	—	13	2,27	2	3,17	34	20,12	16	16,33	10	7,19	75	6,96
	2. <i>Phoxinus ph. phoxinus</i>	16	45,71	258	45,03	47	74,60	41	24,26	—	—	—	—	362	33,61
	3. <i>Alburnoides b. bipunctatus</i>	—	—	—	—	—	—	1	0,59	—	—	—	—	1	0,09
	4. <i>Rhodeus sericeus amarus</i>	—	—	—	—	6	9,52	—	—	—	—	—	—	6	0,56
	5. <i>Gobio g. obtusirostris</i>	2	5,71	5	0,87	3	4,76	9	5,33	1	1,02	98	70,50	118	10,96
	6. <i>Pseudorasbora parva</i>	—	—	2	0,35	—	—	1	0,59	36	36,73	12	8,63	51	4,74
	7. <i>Barbus m. petenyi</i>	5	14,29	126	21,99	5	7,94	40	23,67	—	—	12	8,63	188	17,46
	8. <i>Carassius auratus gibelio</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	44	44,90	—	—	44	4,09
II. Cobitidae	9. <i>Cobitis t. taenia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,02	—	—	1	0,09
	10. <i>Sabanejewia a. balcanica</i>	11	31,43	104	18,15	—	—	20	11,83	—	—	7	5,03	142	13,18
	11. <i>Sabanejewia romanica</i>	1	2,86	65	11,34	—	—	23	13,61	—	—	—	—	89	8,26
	Total	35	100,00	573	100,00	63	100,00	169	100,00	98	100,00	139	100,00	1077	100,0

deșeurilor menajere din fermele zootehnice, precum și distilăriile de țuică amenajate pe malul riului, care deversează borhot în apa riului.

Unele influențe negative exercită și sondele petroliere de la Valea Caselor, Valea Mare și Cobia.

În dreptul Găieștiului, Potopul primește apele foarte poluate din punct de vedere fizico-chimic și biologic ale Râstoacei, care a devenit un canal murdar ce colectează o parte din apele poluate ale orașului, îndeosebi cele de la Întreprinderea de gospodărie comună, bogate în uleiuri și petrol, precum și apele bogate în substanțe organice ce provin de la abatorul orașului Găiești.

CONCLUZII

1. Până la noi nu s-au efectuat cercetări asupra ihtiofaunei r. Potopu, literatura ihtiolologică neoferind nici un fel de date în această privință.

2. În urma cercetărilor efectuate în perioada 1966—1976 am identificat 9 specii de pești pentru r. Potopu și 5 specii pentru Râstoaca (tabelele nr. 1 și 2).

3. În ansamblu ihtiofauna r. Potopu și Râstoaca este alcătuită din 11 specii, dintre care 10 specii autohtone și o specie allohtonă — *Pseudorasbora parva*, pătrunzând în riu după anul 1968, probabil cu ocazia populării iazurilor și heleșteielor din regiune cu pești chinezești.

4. Speciile cu abundența cea mai ridicată din cadrul ihtiocenozelor r. Potopu sînt: *Phoxinus phoxinus* (33,61%), *Barbus meridionalis petenyi* (17,45%), *Sabanejewia aurata balcanica* (13,18%) și *Gobio gobio obtusirostris* (10,95%). Dintre speciile cu abundența cea mai scăzută se remarcă *Alburnoides bipunctatus* (0,09%) și *Rhodeus sericeus amarus* (0,55%).

5. Ihtiofauna r. Potopu este asemănătoare acelor riuri cu izvoarele în zona colinară, în care se întâlnește *Barbus meridionalis petenyi*, încastrîndu-se astfel în zona mreii vinete (moioagei) și în zona cleanului.

6. Intrucît r. Potopu este unul din cele mai reprezentative riuri pentru rețeaua hidrologică din Piemontul Cîndești, întreaga sa ihtiocenoză se impune a fi ocrotită de factorii poluanți și de braconajul foarte intens ce se practică cu toate mijloacele și mai ales prin răstocirea apei.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR., *Fauna ihtiolologică a României*. Acad. Rom. Public. fond „V. Adamache”, București, pp. 294 și XXXI, tabele. 1909.
2. BĂNĂRESCU P., MÜLLER G., NALBANT TH., *Noi contribuțiuni la studiul ihtiofaunei de apă dulce a R.P.R.*, Com. de zool., S.S.N.G., București, p. 111—126, 1960.
3. BĂNĂRESCU P., *Pisces-Osteichthyes (pești ganotzi și osoși)*, Fauna R.P.R., Edit. Acad. R.P.R., vol. XIII, București, pp. 959, 1964.
4. COSTESCU H. P., *Contribuții la cunoașterea evoluției rețelei hidrografice din bazinul riului Argeș datorită intervenției omului*, Meteorologia și Hidrologia, Anul I, Nr. 1, p. 54—63, 1956.
5. PARASCHIV D., *Piemontul Cîndești*, Studii tehnice și economice, Seria H, Geologie, Nr. 2, Comitetul Geologic, Inst. Geologic București, 1965.
6. PARASCHIV D., *Monografia hidrologică a bazinului hidrografic al riului Argeș*, Studii de hidrologie, vol. XIV, C.S.A., Inst. de St. și Cerc. hidrotehnice, București, pp. 184, 1966.
7. STĂNEȘCU GH., *Pseudorasbora parva (Schlegel) (Pisces-Cyprinidae) în bazinul Argeșului*, Studii și Comunicări, Inst. Pedagogic, Pitești, p. 307—310, 1972.

CONTRIBUTION À L'ETUDE DE L'ICHTYOFAUNE DE LA RIVIÈRE POTOPU (AFFLUENT D'ARGES DE LA SOURRE JUSQU' AU AVAL DE GĂIEȘTI)

R é s u m é

L'ouvrage présente les résultats des recherches faites pendant les années 1966—1976 sur l'ichtyofaune de la rivière Potopu et de son affluent Răstoaca.

Les données analysées sont tout inédites car on n'a qu'entrepris avant nous de recherches ichtyologiques ou hydrobiologiques dans ce bassin hydrographique.

L'ichtyofaune de la rivière Potopu et de son affluent Răstoaca est formée de 11 espèces dont 9 pour la rivière Potopu et 5 pour Răstoaca (tableau 1 et 2) ; 10 espèces sont autochtones ; une seule espèce (*Pseudorasbora parva*) est allochtone, étant entrée dans ce bassin après 1968, probablement à l'occasion du transport des poissons chinois dans les étangs et les viviers de la région.

L'ouvrage présente la diffusion géographique de chaque espèce, des indices d'abondance relative une analyse numérique et en pourcentage, la division par zones piscicoles, l'analyse des facteurs de pollution, ainsi que les mesures de protection des ichtyocénoses des rivières Potopu et Răstoaca.

Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
Primit în redacție la 18 mai 1978

ACȚIUNEA ACRILONITRILULUI ASUPRA METABOLISMULUI ENERGETIC LA *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH ÎN RAPORT CU TEMPERATURA DE ADAPTARE

O. DRĂGHICI, AL. G. MARINESCU

De un interes deosebit în domeniul efectelor biologice ale poluării apelor se bucură în ultimii ani cercetările întreprinse în vederea evidențierii modificărilor de ordin fiziologic la nivelul organismelor acvatice sub acțiunea diferiților agenți chimici de natură anorganică și organică (Wohlschlag și colab., 1968; Lee, 1969; Pora și colab., 1970; Scott, 1971; O'Hara, 1971; McLeod, 1973; Leonte, 1973; Marinescu și colab., 1974 etc.). Cu foarte puține excepții (McLeod și Pessah, 1973; Marinescu și colab., 1974) lipsesc preocupările privind relația noxă metabolism în diferite condiții de temperatură.

Ne-am propus în experimentul ce face obiectul prezentei lucrări să urmărim acțiunea unui compus chimic (acrilonitrilul), care are un coeficient de solubilitate înalt și manifestă o toxicitate deosebit de ridicată, doza letală pentru om și animalele cu sînge cald fiind de numai aproximativ 30 ori mai mare decît aceea a acidului cianhidric, iar limita maximă admisă în ape (2 mg/l) de 20 ori mai mare decît a acestuia (0,1 mg/l) (Bespamiatnov și colab., 1972).

MATERIAL ȘI METODĂ

Au fost utilizate pentru realizarea acestui experiment exemplare de caras (*Carassius auratus gibelio* Bloch), provenite dintr-un iaz al C.A.P. din satul Furduești, județul Argeș, care au fost menținute în laborator în acvarii cu apă curentă timp de 2 săptămîni în condiții de inaniție.

Experiențele s-au desfășurat în trei variante, corespunzător celor 3 nivele termice alese pentru evidențierea acțiunii acrilonitrilului:

— varianta 1 pentru temperatura de 5°C (2 loturi a câte 8 exemplare);

— varianta a 2-a pentru temperatura de 20°C (2 loturi a câte 8 exemplare);

— varianta a 3-a pentru temperatura de 30°C (2 loturi a câte 10 exemplare).

În cadrul fiecărei temperaturi de experimentare (ET — potrivit terminologiei lui Precht, 1949) au fost utilizate două doze (2 mg/l și

¹ Au fost utilizate parțial unele materiale donate de Fundația Alex. von Humboldt (R.F.G.).

respectiv, 5 mg/l), prima constituind limita maximă în apele naturale, iar cea de a doua, reprezentând concentrația limită de substanță determinată pe baza influenței asupra regimului sanitar al apei curgătoare (microflora saprofită, necesarul biologic de oxigen etc.) (Zabejianskaia și Bryk, 1960), cit. în Bespamiatnov și colab., 1972

Primul nivel termic (5°C) a fost realizat într-o cameră specială frigorifică (la Institutul de Științe Biologice București), iar nivelele celelalte (20 și 30°C), utilizând o instalație de termostatare, alcătuită dintr-o rezistență electrică introdusă în tub de sticlă, un releu și un termometru de contact.

Pregătirea animalelor de experiență s-a făcut în așa fel încât anterior experimentării se realiza o „aclimație” (Fry, 1967) a fiecărui lot în parte la temperatura respectivă (timp de 1 săptămână) (AT = ET). Pentru trecerea peștilor de la temperatura laboratorului la cele 2 temperaturi extreme s-a procedat înainte de începerea experimentului la o conținere a loturilor timp de 24 ore la o treaptă termică intermediară (12°C pentru varianta 1 și, respectiv, 24°C pentru varianta a 3-a) pentru evitarea efectelor unui eventual șoc termic (Precht și colab., 1973; Șanta și Marinescu, 1970).

La fiecare animal supus experimentului s-a determinat consumul de oxigen ca indice al metabolismului energetic, la temperatura corespunzătoare fiecărei variante (valoare martor) și apoi la 3, 6, 24, 48 și 96 ore de la introducerea peștilor în acvariul cu apă ce conținea doza de acrilonitril.

La temperatura de 30°C, pe lângă consumul de oxigen a fost determinată și frecvența mișcărilor operculare.

Determinarea consumului de oxigen s-a făcut în condițiile camerei respiratorii „închise” (fără circuit de apă) pentru varianta de la 5°C și, pentru temperaturile superioare, utilizând o instalație de construcție originală (sistem „deschis”), alcătuită din 4 camere respiratorii așezate într-o baie și alimentate cu apă a cărei temperatură era reglabilă cu ajutorul unui termostat U-10 și menținută la un debit constant (sistem prea-plin).

Dozarea oxigenului conținut în apă s-a făcut potrivit metodei Winkler, iar datele obținute au fost prelucrate statistic.

REZULTATE

În fig. 1 sînt prezentate datele obținute în prima variantă experimentală, în care a fost investigată acțiunea celor două doze de acrilonitril (2 mg/l și 5 mg/l) la temperatura de 5°C.

Raportînd valorile medii ale consumului de oxigen al peștilor din lotul nr. 1, obținute după administrarea dozei de 2 mg/l, la valoarea medie a consumului de oxigen anterioare expunerii la acțiunea noxei (martor) se constată următoarele: după 3 ore de la acțiunea substanței, media consumului de oxigen ($25,73 \pm 3,79$) este mai mică ($-24,78\%$) decît media inițială ($34,21 \pm 4,35$), scăderea nefiind însă semnificativă din punct de vedere statistic. După celelalte intervale de timp cercetate s-au înregistrat valori medii ale consumului de oxigen sensibil scăzute față de media inițială ($31,29 \pm 3,89$ la 6 ore; $29,86 \pm 2,06$ la 24 de ore și $31,41 \pm 2,74$ la 48 de ore, exprimate în procente aceste scăderi fiind de $-8,53\%$,

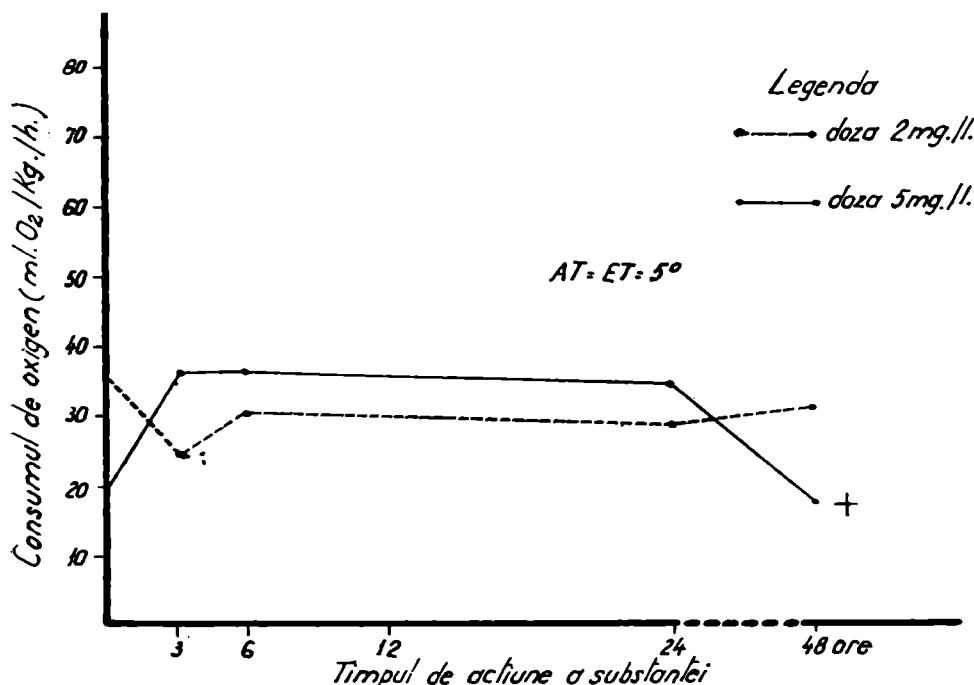

Fig. 1 — Acțiunea a două doze de acrilonitril (2 mg/l și 5 mg/l) asupra consumului de oxigen la temperatura de 5°C

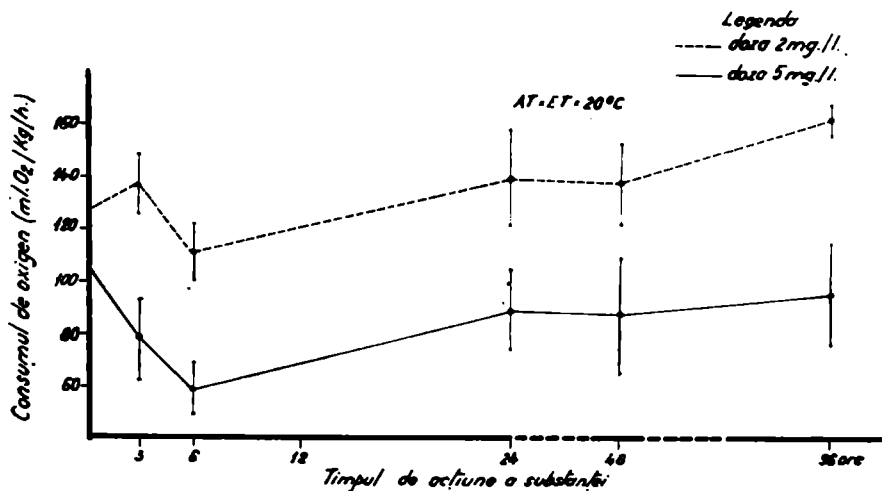

Fig. 2 — Acțiunea a două doze de acrilonitril (2 mg/l și 5 mg/l) asupra consumului de oxigen la temperatura de 20°C

—12,71% respectiv —8,18%, de asemeni statistic nesemnificative. De menționat tendința de revenire a metabolismului spre valoarea inițială după 48 de ore de la administrarea substanței.

Din analiza curbei consumului de oxigen al peștilor lotului nr. 2 cărora li s-a administrat doza de 5 mg/l acrilonitril în aceleași condiții termice se constată că : după 3 ore de la administrarea substanței, media

consumului de oxigen ($37,17 \pm 6,26$) depășește cu $79,82\%$ media inițială ($20,67 \pm 2,40$). Din punct de vedere statistic această creștere este semnificativă.

O creștere ușor mai pronunțată se înregistrează și după 6 ore de la administrarea substanței, media consumului de oxigen ($37,33 \pm 2,73$) la acest interval de timp fiind cu $80,59\%$ mai mare decât media inițială și foarte semnificativă din punct de vedere statistic. Între 24 și 48 ore, 4 din cele 8 exemplare au murit. (TL₅₀ la temperatura de 5°C este mai mare de 24 de ore și mai mic de 48 de ore.)

Analizînd graficul din figura 2, remarcăm că doza de 2 mg/l determină o sensibilă creștere a consumului de oxigen $+15,61\%$ după 3 ore de la administrarea substanței, media fiind de $67,02 \pm 14,95$ față de media inițială $57,97 \pm 16,23$. După 6 ore media consumului de oxigen scade cu $28,70\%$ față de valoarea inițială, revine apoi peste această valoare $+18,70\%$ după 24 de ore, creșterea menținîndu-se în limitele acestor valori și la 48 de ore ($+15,69\%$). Nici una din aceste oscilații față de valoarea inițială nu este semnificativă din punct de vedere statistic. O creștere mult mai pronunțată de $+57,34\%$, se înregistrează după 96 de ore la administrarea substanței media consumului de oxigen la acest interval de timp fiind de $91,21 \pm 4,98$.

Doza de 5 mg/l acrilonitril administrată lotului nr. 4 la acest nivel termic (20°C), determină după toate intervalele de timp cercetate scăderi ale consumului de oxigen, față de media inițială ($106,55 \pm 31,24$). Astfel după 3 ore media consumului de oxigen ($78,39 \pm 15,73$) este cu $-26,42\%$ mai mică decât valoarea inițială, dar nesemnificativă din punct de vedere statistic. O scădere mai accentuată a consumului de oxigen de $-43,88\%$ se obține la 6 ore după administrarea noxei, media la acest interval de timp fiind de $59,79 \pm 9,32$ și semnificativă din punct de vedere statistic. După celelalte intervale de timp cercetate (24, 48 și 96 ore) se constată o tendință de revenire a consumului de oxigen aproape de valoarea inițială cu toate că media acestui consum este cu $-15,85\%$, $-18,36\%$ și respectiv cu $-11,68\%$ mai mică decât consumul standard.

Rezultatele obținute în a III-a variantă experimentală în care am cercetat acțiunea celor două doze de acrilonitril asupra consumului de

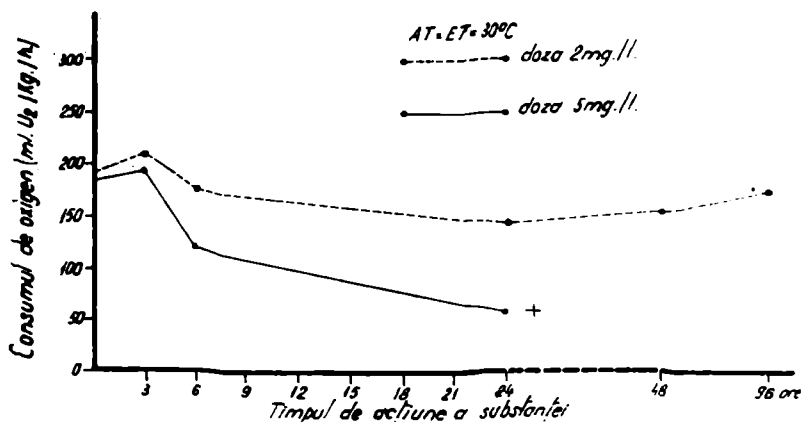

Fig. 3 — Influența a două doze de acrilonitril (2 mg/l și 5 mg/l) asupra consumului de oxigen la *Carassius auratus gibelio* Bloch la temperatura de 30°C

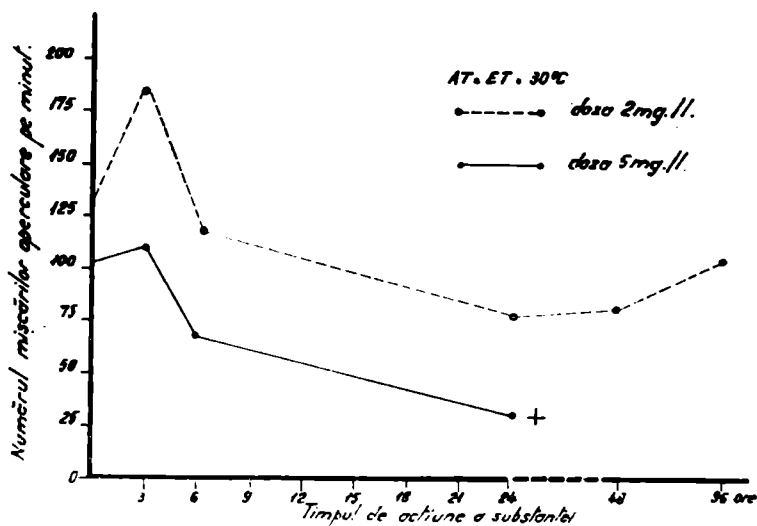

Fig. 4 — Influența a două doze de acrilonitril (2 mg/ și 5 mg/l) asupra frecvenței aperculare la *Carassius auratus gibelio* Bloch la temperatura de 30°C

oxigen și mișcărilor operculare în condițiile temperaturilor de 30°C sînt prezentate în graficile din figurile 3 și 4.

Analizînd graficul 3 se evidențiază că doza de 2 mg/l acrilonitril provoacă de această dată cu excepția intervalului de 3 ore scăderi ale consumului de oxigen față de media inițială ($193,99 \pm 17,53$). La 3 ore după introducerea animalelor în acrilonitril, media acestui consum ($209,72 \pm 19,76$) este cu +8,10% mai mare decît valoarea standard și este nesemnificativă din punct de vedere statistic. Mediile consumului de oxigen obținute la 6 ore ($140,74 \pm 5,90$) la 24 ore ($151,17 \pm 11,27$) la 48 ore și ($174,59 \pm 12,01$) la 96 ore, sînt cu -9,26%, -27,44%, -22,07% respectiv -10% mai mici decît consumul inițial. Din punct de vedere statistic este semnificativă numai scăderea de -27,44% înregistrată la 24 ore și cea de -22,07% obținută la 48 de ore.

Urmărind curba consumului de oxigen al lotului 4, înaintea și după introducerea animalelor în apă cu 5 mg/l acrilonitril se constată că după 3 ore valoarea medie ($194,80 \pm 19,27$) este sensibil mai mare +3,68% față de valoarea inițială, $187,88 \pm 7,67$. La intervalul de 6 ore de la introducerea animalelor în apa conținînd doza respectivă de poluant se observă o scădere fabuloasă de -35,64% a mediei consumului de oxigen ($120,91 \pm 9,71$) față de valoarea martor. Această scădere este foarte semnificativă din punct de vedere statistic. Diminuarea consumului de oxigen continuă și la intervalul de timp de 24 de ore cînd 6 din cele 10 exemplare au murit. Nici unul din animalele acestui lot n-a supraviețuit la intervalul de 48 ore, TL_{50} fiind mai mic de 24 ore în condițiile temperaturilor de 30°C.

Modificarea valorilor consumului de oxigen sub influența celor 2 doze de acrilonitril este însoțită de modificări corespunzătoare ale numărului de mișcări operculare pe minut (fig. 4).

DISCUȚIA REZULTATELOR

Pentru a avea o imagine mai clară asupra acțiunii noxei utilizate în cercetările noastre la cele trei nivele termice, am alcătuit pe baza datelor obținute grafice sintetice, prezentate în figurile 5 și 6. În acest mod avem posibilitatea interpretării comparative a relației efect — doză și efect — durată pe de o parte, iar pe de altă parte a evidențierii dependenței de temperatură a acestui relații.

Se constată că doza de 2 mg/l nu este letală la niciunul dintre nivelele termice la care s-au făcut experimentele, ceea ce corespunde limitei de admisibilitate. În condiții de hipotermie (5°C) această doză determină un efect metabolic de mică amplitudine, la toate intervalele de timp cercetate de noi.

Remarcăm însă faptul că la temperaturile superioare (în special la 20°C), doza de 2 mg/l determină o creștere a valorilor metabolismului respirator. Explicarea acestui comportament diferit poate fi pusă în legătură cu reactivitatea diferențiată a organismului respectiv la acțiunea unui agent oarecare în funcție de nivelul termic. Asemenea rezultate au fost menționate recent în literatura de specialitate (Luessem și Schlimme, 1971; Marinescu, 1971).

Doza superioară de 5 mg/l (fig. 6) evidențiază de asemenea un comportament diferențiat al acestei specii în raport cu nivelul termic la

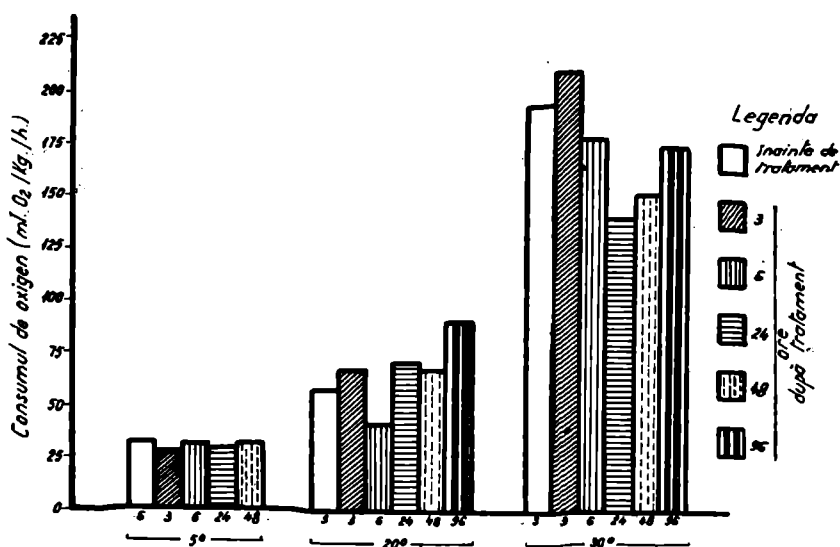

Fig. 5 — Acțiunea acrilonitrilului în doze de 2 mg/l asupra consumului de oxigen la *Carassius auratus gibelio* Bloch la trei nivele termice

care s-au făcut experimentele. În timp ce la 5° și 30°C (temperaturi extreme pentru sezonul respectiv în mediul natural: mai-iunie), acrilonitrilul s-a dovedit a fi letal, la temperatura de 20°C peștii au manifestat o rezistență evidentă la acțiunea noxei. Similar cu constatarea făcută de unul dintre noi anterior (Marinescu, 1971) într-un experiment în care a fost urmărită acțiunea adrenalinei asupra metabolismului respirator la o specie marină (*Gobius mellanostomus*) în raport cu temperatura

mediului ambiant în două sezoane ale anului, explicația fenomenului constatat de noi în prezenta lucrare, trebuie căutată în relația organism — temperatură de adaptare (temperatura din mediul natural care constituie nivelul termic optim pentru existența speciei respective).

Este interesant de remarcat că la ambele temperaturi, la care acrilonitrilul s-a dovedit a avea un efect letal (5 și 30°C), în primele ore de

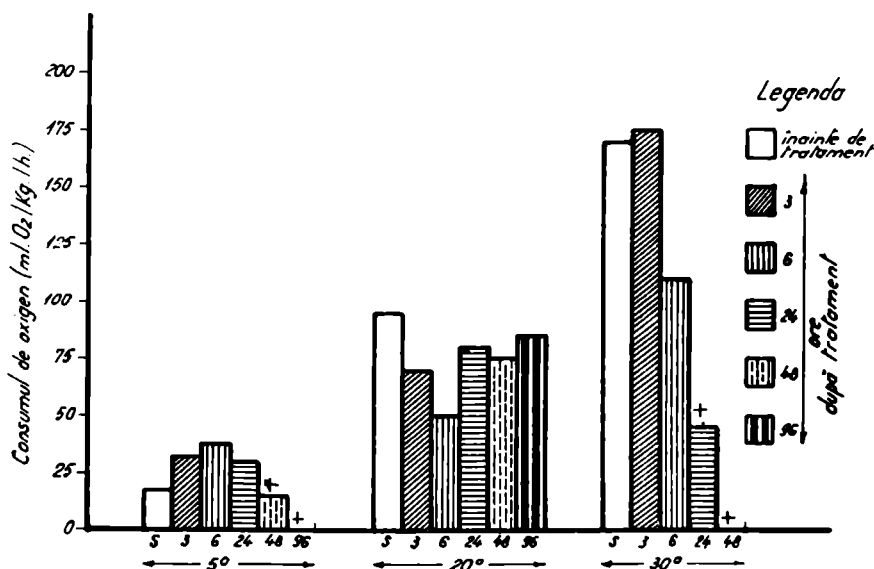

Fig. 6 — Acțiunea acrilonitrilului în doză de 5 mg/l asupra consumului de oxigen la *Carassius auratus gibelio* Bloch, la trei nivele termice

la plasarea peștilor în mediul cu noxă s-a înregistrat o creștere a nivelului metabolismului energetic, în contrast cu situația de la 20°C, unde valorile consumului de oxigen au rămas tot timpul sub nivelul inițial, manifestând o tendință de revenire, care totuși după 96 ore nu era completă. Potrivit accepțiunii actuale în conceptul de stress (Selye, 1950) evoluția metabolismului respirator ar putea indica o adaptare la noxă prin diminuarea schimburilor energetice la organisme ce rămân cel puțin aparent neafectate de acțiunea acrilonitrilului (Kinne, 1963; Gronow, 1974).

Frecvența mișcărilor operculare la peștii expuși acțiunii acrilonitrilului la temperatura de 30°C (fig. 4) indică în cazul ambelor doze un comportament similar: după 3 ore se înregistrează o creștere semnificativă, după care ritmul mișcărilor scade pînă la 24 ore. Pentru doza de 2 mg/l, urmează o perioadă de revenire, încît la 96 ore ritmul respirației revine la valoarea inițială. Semnificativ ne apare faptul că evoluțiile consumului de oxigen și mișcărilor operculare sînt foarte asemănătoare. Este evident că în acest caz nu putem vorbi de o stare de hipoxie, determinată de o blocare a schimbului gazos la nivelul branhiilor (Doudoroff, 1957) sau de depășirea capacității maxime de ventilare (Skidmore, 1970), ci de o acțiune directă asupra centrilor nervoși. Rămîne pentru cercetările viitoare stabilirea exactă a naturii acestei influențe.

CONCLUZII

1. Doza de 2 mg acrilonitril/litru apă s-a dovedit a nu avea un efect letal la niciuna dintre cele 3 temperaturi de adaptare (5, 20 și 30°C).
2. Acțiunea toxică (letală) a dozei de 5 mg/l depinde de temperatura mediului ambiant: este prezentă la 5 și 30°C, lipsind la 20°C.
3. Pentru acest comportament diferit se recomandă reducerea limitelor de 5 mg/l, considerată a fi concentrația limită de substanță, determinată pe baza influenței asupra regimului sanitar al apelor.
4. Evoluția similară a valorilor consumului de oxigen și a frecvenței mișcărilor operculare indică o acțiune directă a acestei noxe asupra centrilor nervoși.

BIBLIOGRAFIE

1. BANDT H. J., *Phenolabwässer und Abwasserphenole, ihre Entstehung, Schädigung und abwassertechnische Behandlung — Eine monographische Studie*, Berlin, 1958.
2. BESPAMIATNOV G. P., BOGUSEVSKAIA K. K., BESPAMIATNOVA A. B., KROTOV A., ZELENSKAIA L. A., PLEHOTKIN V. F., SMIRNOV G. G., Leningrad, izd. Himia, 2, p. 202—244, 1972.
3. DOUDORFF P., *Water Wiality Requiermenta of Fishes and Effects of Toxic Substances*. In: *The Physiology of Fishes* M. E. Brown (Ed.), Acad. Press Inc. Publ. New York, vol. I, 22—62, 1957.
4. DRĂGHICI O., Societatea de științe biologice din R.S.R., Comunicări de fiziologie animală, p. 115—122, 1971.
5. FRY, F. E. J., *Thermobiology*, ed. A. H. Rose, Acad. Press, London and New York, p. 375—409, 1967.
6. KATZ M., *Effects of Water Quality and Water Pollution on Fish*, J. Water Poll. Contr. Fed., 44, 6, 1—69, 1972.
7. KINNE O., *Adaptation, a Primary Mechanism of Evolution*, Museum of Comparative Zoology, Special Publ., 27—49, 1963.
8. LEONTE E., B. I. Cerc. Pisc., 137—144, 1973.
9. MARINESCU A. G., St. cerc. Biol., Ser. Zool., 23, p. 6, 1971.
10. Mc LEOD J. C., PRESSAH E. J., Fish. Res. Bd. Canada, 30, 4, 485—492, 1973.
11. O'HARA J., Water Res., 5, 6, 321—327, 1971.
12. PORA E. A., REJEP A., OROS I., SCHWARTZ A., Bul. I. C. P. București, 16, 1, p. 82—86, 1957.
13. PICOS C. A., SCHMIDT D., POPOVICI I., Zeitsch. f. Vergl. Physiol. 63, p. 146—150, 1969.
14. PRECHT H., Zeitschr. Naturforsch., 46, p. 26—35, 1949.
15. SANTA N., MARINESCU AL. G., Rev. Roum. Biol. Serie Zool., 15, 6, p. 416—425, 1970.
16. SELYE, H., *Textbook of Endocrinology*, 2nd. ed. Acta Endocrinologica, Montreal, p. 1—914, 1949.
17. WOHLSCHLAG D. E., CAMERON J. N., CECH J. J., Contr. Marine Science, 13, 89—104, 1968.

L'ACTION D'ACRYLONITRIL SUR LE MÉTABOLISME ÉNERGETIQUE À *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH. EN RAPPORT AVEC LA TEMPÉRATURE D'ADAPTATION

R é s u m é

Les auteurs ont étudié l'action de l'acrylonitril en dose de 2 mg/l et de 5 mg/l sur le métabolisme énergétique des poissons, à trois niveaux thermiques (5°C, 20°C et 30°C).

La dose de 2 mg/l, expérimentée à chacune des trois températures n'a pas eu d'effet toxique (létal), déterminant des effets métaboliques de petite ampleur à des températures baissées (5°C) et des augmentations des valeurs du métabolisme respirateur, à des températures élevées, notamment à 20°C.

La dose de 5 mg/l a une action toxique (létale) qui dépend de la température du milieu environnement, étant présente à 5°C et 30°C et absente à 20°C.

Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
Primit în redacție la 15 mai 1978

ACȚIUNEA HRANEI ASUPRA METABOLISMULUI ENERGETIC LA *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH ÎN CONDIȚII DE HIPERTERMIE

O. DRĂGHICI

Problema acțiunii hranei asupra metabolismului energetic al poikilothermelor a necesitat un interes deosebit din partea cercetătorilor, utilizându-se cu predominanță în experimentare amfibieni și chelonieni (Bonnet, 1926; Burlacu și Vlădescu, 1965; Burlacu și alții 1966) și mai puțin pești (C. A. Picoș, 1956; 1960; 1961; Al. G. Marinescu 1971; O. Drăghici, 1971). Deoarece sînt foarte puține indicații în literatură referitoare la posibilitățile de utilizare a hranei într-o gamă mai largă de temperaturi ne-am propus unele investigații asupra acțiunii hranei proteice în condiții de hipertermie.

MATERIAL ȘI METODĂ

Am utilizat 30 de exemplare din specia *Carassius auratus gibelio* Bloch. în greutate de 14—34 g întreținute în laborator, timp de o lună de zile în acvarii cu apă curentă și în condiții de inanție. Pentru fiecare nivel termic la care s-au efectuat determinări am repartizat cîte un lot de animale (pentru 20°C lot I, pentru 28°C lotul II, pentru 33°C lotul III).

Aclimatarea animalelor la temperatura de experimentare s-a făcut timp de 7 zile, loturile II și III fiind transferate treptat la nivelul termic corespunzător (28°C și respectiv 33°C) pentru a evita șocul termic.

Hrănirea animalelor din loturile I și II s-a făcut „ad libitum” cu albuș de ou fiert și rîme tocate, iar animalele lotului III au fost hrănite cu sonda deoarece au refuzat hrana. Aceasta era reprezentată printr-o soluție de hidrolizat proteic de o compoziție cunoscută administrată într-o cantitate în așa fel încît să revină 2 g de substanță uscată pe kilocorp.

Ca indici fiziologici s-au determinat consumul de O₂, dozarea sa fiind făcută după metoda Wincler, în condițiile camerei respiratorii deschise, temperatura corporală și frecvența operculară.

Temperatura corporală a fost determinată utilizînd o tehnică termoelectrică utilizată, de Barrett și Hester (1964), iar frecvența operculară după o tehnică propusă de Pora și Nițu (1952).

Determinarea celor trei indici s-a efectuat înaintea hrănirii și după 1, 2, 3, 4 și 5 ore de la administrarea hranei.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Valorile medii ale consumului de oxigen pentru cele trei loturi sînt redată în tabelul 1, iar în graficul din fig. 1 sînt prezentate mediile consumului de oxigen și mișcările operculare. În graficul din fig. 2 sînt expuse valorile temperaturilor corporale. Urmărind tabelul se poate

Tabelul nr. 1

Acțiunea hranei asupra consumului de oxigen la 3 niveluri termice

Nr. lot	T°C	Greutate medie g	Înainte de hrănire	Media consumului de O ₂ în ml/kg/h, după hrănire				
				1 oră	2 ore	3 ore	4 ore	5 ore
I	20°C	25,31	M±m 209,31±16,98	163,90±11,71	181,01±15,65	179,22±11,07	176,97±11,27	173,95±9,30
			Variația, %	+13,35	+25,18	+23,95	+22,39	+20,50
			Valoarea „p”	p<0,5	p<0,05	p<0,05	p<0,05	p<0,05
II	28°C	20,72	M±m 179,50±15,34	208,10±15,66	230,66±12,57	204,19±11,57	183,48±15,91	126,10±17,60
			Variația, %	+15,87	+28,43	+13,69	+2,16	+3,62
			Valoarea „p”	p<0,5	p<0,02	p<0,5	p<0,5	p<0,5
III	33°C	28,33	M±m 144,59±10,35	265,40±8,24	243,20±20,61	240,19±19,97	215,54±17,01	217,47±18,40
			Variația, %	+26,79	+16,19	+17,45	+2,97	+3,89
			Valoarea „p”	p<0,05	p<0,55	p<0,5	p<0,5	p<0,5

observa că după 2 ore de la administrarea hranei se obține o creștere semnificativă din punct de vedere statistic de +25,18%. Creșterea se menține și după 3 ore de la administrarea hranei fiind însă ceva mai puțin amplă (+23,95%). Creșteri statistic semnificative ale consumului de oxigen au fost înregistrate și după 4, 5 ore de la ingerarea hranei, ele

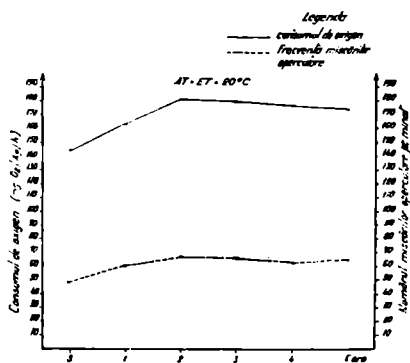

Fig. 1 Acțiunea hranei asupra metabolismului în condițiile temperaturii de 20°C.

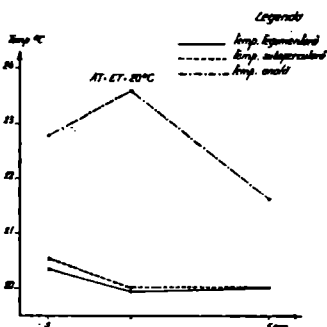

Fig. 2 Modificările temperaturii corporale consecutive administrării hranei în condițiile temperaturii de 20°C.

fiind de +22,39% și respectiv +20,38%. Urmărind graficul din fig. 1 se observă că media frecvenței respiratorii urmează un traseu similar cu cel pe care îl descrie curba consumului de oxigen. Graficul din fig. 2 prezintă un fenomen deosebit de interesant și anume acela că în timp ce temperatura tegumentară și suboperculară scade semnificativ la 1 oră după hrănire cînd consumul de oxigen crește, temperatura anală înregistrează o creștere semnificativă, revenind apoi ușor sub valoarea ini-

țială, după 5 ore de la ingerarea hranei. Pe baza consumului mediu de oxigen și a valorilor medii ale mișcărilor respiratorii la lotul II am construit graficul din fig. 3, valorile temperaturilor corporale fiind cuprinse în fig. 4.

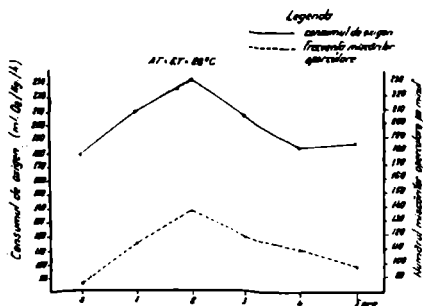

Fig. 3. Achizirea hranei asupra metabolismului energetic în condițiile temperaturii de 28°C.

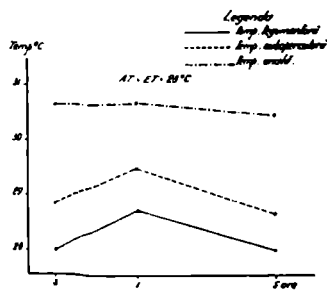

Fig. 4. Valorile temperaturilor corporale consecutive administrării hranei la temperatura de 28°C.

Valoarea maximă a consumului de oxigen și distinct semnificativ statistic se obține tot la 2 ore de la administrarea hranei, creșterea fiind de +28,43% față de valoarea medie inițială. La celelalte intervale de timp (3, 4 și 5 ore) după hrănire amplitudinea efectelor hipermetabolice determinată de hrana proteică diminuează. Aceeași evoluție înregistrează și curba frecvenței respiratorii și a temperaturilor corporale. Precizăm faptul că determinarea temperaturilor corporale s-a făcut numai la începutul și sfârșitul experimentului pentru a evita efectul manipulării animalelor.

În condițiile temperaturilor de 33°C valoarea maximă a consumului de oxigen se înregistrează în prima oră după hrănire și este de +26,79% fiind semnificativă din punct de vedere statistic.

Amplitudinea efectelor hipermetabolice diminuează treptat spre sfârșitul intervalului de experimentare.

Urmărind graficul sintetic din fig. 5 se constată că în timp ce valoarea maximă a A.D.S. a hranei proteice se obține după 2 ore de la hrănire la temperatura de 20 și 28°C (+25,18% respectiv +28,43%), creșterea maximă a consumului de oxigen pe fondul administrării hranei

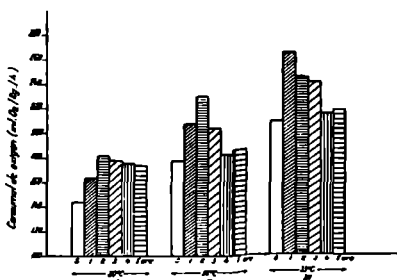

Fig. 5. Consumul de oxigen consecutiv administrării hranei la trei niveluri termice.

la temperatura de 33°C se obține după o oră. Subliniem faptul că rezultatele noastre concordă cu acelea obținute de Pora și Nițu (1953), care, urmărind influența hranei asupra ritmului respirator, constată o creștere maximă a acestuia după 2 ore de la ingestie. Autorii semnalează menținerea acestor efecte 3—4 ore după ingerarea hranei, așa cum am

obținut și noi creșteri semnificative ale consumului de oxigen după 4 și 5 ore, la temperatura de 20°C.

Ca și autorii menționați apreciem că această creștere se datorează intensificării activității digestive în timp ce creșterile nesemnificative obținute în primele ore după hrănire (la 20 și 28°C) se datoresc intensificării activității motorii, în urma intervenției excitantului alimentar (Pora și Persecă, 1959).

Valoarea maximă a A.D.S. obținută mai rapid (la 1 oră) în condițiile temperaturii de 33°C poate fi atribuită intensificării ratei digestiei pe măsura creșterii temperaturii (Smit, 1967; Gomazkov, 1959) micșorându-se astfel durata instalării efectului hipermetabolic al hranei.

În același mod poate fi explicată și a doua constatare care se desprinde din analiza datelor noastre, și anume că, la temperatura de 20°C, creșterea metabolismului după 1 și 2 ore este mai puțin amplă decât aceea înregistrată după aceleași intervale de timp, la 28°C. Acest fenomen a fost pus în evidență și de alți autori, la alte poikiloterme, cum sînt amfibienii și chelonienii (Bonnet, 1926; Burlacu și Vlădescu 1965; Burlacu și alții, 1966) și chiar la pești. Astfel Pora și Persecă (1959) studiind acțiunea conjugată a hranei și temperaturii asupra metabolismului respirator la pești, găsesc că prin creșterea temperaturii de 20—21°C cu 3°C se obține o creștere a ritmului respirator. Al. G. Marinescu (1971) constată că, la crapul de cultură, în condițiile temperaturii de 23°C, valoarea medie a A.D.S. a amidonului, este sensibil mai mare (11,6%) decât cea obținută la temperatura de 14°C (7,8%).

Fenomenul relatat de noi este însoțit de un răspuns diferențiat al temperaturilor corporale mai amplu la temperatura de 28°C decât la temperatura de 20°C. După părerea noastră mecanismele de reglare compensatorie a circulației în schimbările de temperatură, invocată de unii autori (Pegel și Remorov, 1963; Potts și Morris, 1968) sînt răspunzătoare de acest tablou reacțional, ele dovedind o solicitare a circulației sanguine la nivelul tractului digestiv, consecutivă administrării hranei, ca urmare a intensificării activității acestuia.

În lumina datelor prezentate, putem aprecia că randamentul termodynamic, cu care este utilizată hrana, variază cu temperatura mediului, consumul de „lux“ (după Lusk, 1922), fiind mai restrîns la temperaturile din zona termică neutră (20°C) decât la temperaturi ridicate, probabil unei mai bune economii a metabolismului energetic.

CONCLUZII

1. Hrana proteică reprezentată prin albuș de ou fiert și rime tocate determină o A.D.S. însemnată la temperatura de 20°C după 2, 3, 4 și 5 ore de la hrănire (+25,18%; +23,95%; +22,39; +20,38%).
2. La temperaturi mai ridicate 28 și 33°C A.D.S. este mai pronunțată +28,43% respectiv +26,79%, aceasta din urmă obținută în prima oră după hrănire.

BIBLIOGRAFIE

1. BARET I., HESTER F. J., Nature 203, 96, 1964.
2. BONNET R., Ann. Physiol. Physico-chim. biol. 2, 2, 1926.
3. BURLACU GH., VLĂDESCU C., Soc. St. Nat. și Geografie. Comunicări zool., 3, p. 10—15, 1965.

4. BURLACU GH., MARINESCU GH., ȘERBAN G., St. cerc Biol. Sér. zool., 18, 4, p. 349—352, 1966.
5. DRĂGHICI O., Comunicări de fiziologie animală, p. 116—122, 1971.
6. LEONTE E., BURLACU GH., MARINESCU AL. G., Buletinul de cercetări piscicole, Anul XXIX, nr. 4, p. 5—12, 1970.
7. LUSK H. G., Medicine Baltimore, 1, p. 311—353, 1922.
8. MARINESCU AL. G., St. Cerc. Biol. Ser. Zool., 21, 6, p. 333—338, 1969.
9. MARINESCU AL. G., Teză de doctorat, Univ. Babeș-Bolyai, Cluj, 1971.
10. PICOȘ C. A., An. Inst. Cerc. Pisc. 1, p. 353—384, 1956.
11. PICOȘ C. A., An. Univ. „C. I. Parhon”, Ser. St. Nat., Biol., 24, p. 177—184, 1960.
12. PICOȘ C. A., Autoreferatul lucrării de dizertație, Iași, p. 1—33, 1961.
13. PORA A. E., NIȚU S., St. Cerc. St. Cluj, 3, 224—245, 1953.
14. PORA A. E., PERSECA T., Studio Univ. Babeș-Bolyai, Cluj, ser. LI, 2, p. 139—142, 1959.

L'ACTION DE LA NOURRITURE
SUR LE MÉTABOLISME ÉNERGETIQUE
À *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH.
DANS LES CONDITIONS DE HIPERTERMIE

R é s u m é

L'auteur a étudié l'influence de la nourriture proteique sur le metabolisme energetique a trois niveaux termique (20°C, 28°C et 33°C).

Donc les conditions des températures de 20°C la nourriture proteique determine une prononcée A.D.S. après 2, 3, 4 et 5 heures (+25,18%; +23,95%; +22,39%; 20,38%).

Dons les conditions de températures de 28°C et 33°C, A.D.S. de la nourriture proteique est de +28,43%, respectif 28,79%.

Institutul de învățămînt superior Pitești
Primit în redacție la 20 mai 1978

PRIMELE DATE ASUPRA CUIBĂRITULUI SFRINCIOCULUI MARE (*LANIUS EXCUBITOR* L.) ÎN OLTENIA ȘI MUNTENIA

MIRCEA MĂTIEȘ, VICTOR CIOCHIA

Cu referire la România, Ciochia (1956), Mătieș (1964, 1968), Cătuneanu (1965), Munteanu (1966) și Kovàts (1970) au precizat că aria de nidificare pentru *Lanius excubitor* L. ocupă mai ales zona deluroasă, pînă la 700—800 m altitudine*, limitrofă Carpaților. Nidificarea nu a fost stabilită, pînă în prezent, pentru Oltenia și Muntenia (Dombrowski, 1912; Cătuneanu, 1965; Mătieș, 1968).

Pe baza literaturii existente, a materialului comparativ indigen și străin (12 păsări din R. P. Polonă, 16 din U.R.S.S. ** pe care l-am avut la dispoziție, ca și a observațiilor proprii, susținem mai jos că *L. e.* (prin subspecia *L. e. e.** cuibărește atît în Oltenia cît și în Muntenia, de-a lungul Subprovinciei Subcarpatice (fig. 1).

METODA DE LUCRU

Păsările clocitoare și locurile lor de nidificare au fost identificate exclusiv în perioada de cuibărit și postnuptială — 1.V—31.VIII — prin adaptarea și utilizarea metodei traseelor (după Munteanu, 1968). Cu scopul de a se calcula densitatea perechilor clocitoare pentru fiecare km² s-a considerat că lățimea traseului, în care se pot identifica toate exemplarele, nu poate depăși 0,2—0,4 km (cîte 0,1—0,2 km de fiecare parte a observatorului).

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Datele asupra cuibăririi sfrînciocului mare în Oltenia și Muntenia au fost obținute, în anul 1953 și în intervalul 1969—1972, prin cercetarea mai multor fișii de teren cu lățimea cuprinsă între 0,2—3,4 km și cu

* Prescurtări : alt. = altitudine (a) ; Carp. Merid. (Făg.-Bcgi) = Ținutul Carpaților Meridionali, Districtul estic (Făgăraș-Bucegi) ; Col. M.M. = Colecția M. Mătieș ; dl. = deal (ul) ; expl. = exemplar (ul) ; jud. Ag. = județul Argeș ; juv. = pasăre tinăra ; L.e. = *Lanius excubitor* L. ; L.e.e. = *L.e. excubitor* L. ; L.e.h. = *L.e. homeyeri* Cab. ; l. = luncă (a) ; R. = rîu (l) ; s. = sat (ul) ; Subcarp. Ag. = Districtul Subcarpaților Argeșului.

** Unul dintre autori mulțumește și pe această cale dr. D. Munteanu, de la Stațiunea „Stejarul” — Pîngărați, care a înlesnit împrumutarea materialului din străinătate.

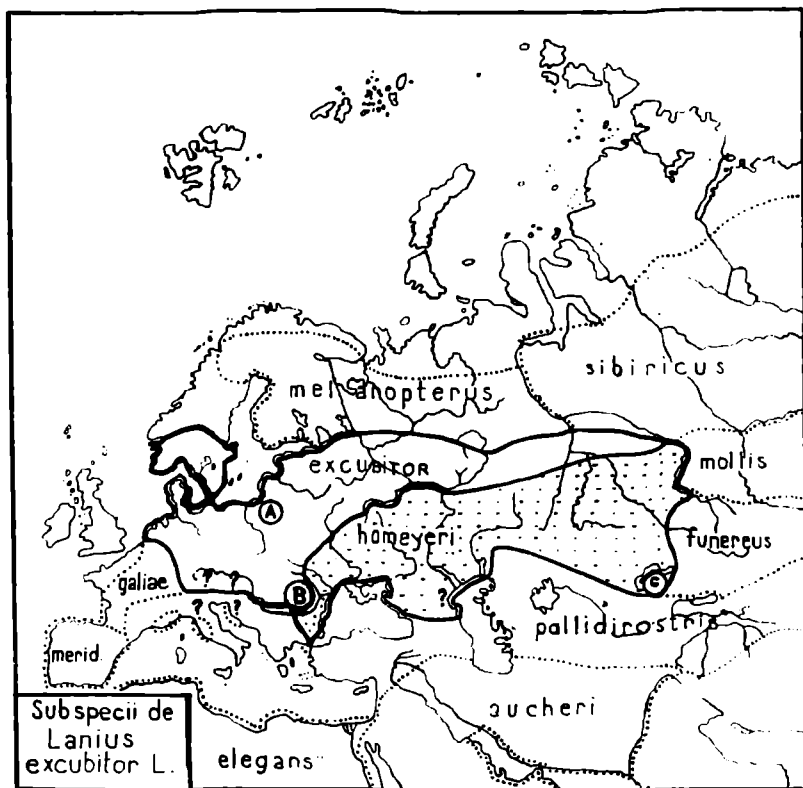

Fig. 1 — Răspândirea geografică a subspeciilor de *Lanius excubitor* L. în Europa, Asia de apus și în nordul Africii (cu modificările autorilor, după OLIVER, 1944; DEMENTIEV și col., 1954 etc.). Literele încercuite (A, B și C) reprezintă locul de proveniență pentru un număr de 3 exemplare, cercetate, ce sînt tratate în figura 4

lungimea totală de 1 200—1 300 km (fig. 2, partea punctată). Totalul locurilor de nidificare descoperite și cercetate periodic a fost de 10; în fiecare loc s-au identificat cel mult 1—2 perechi clocitoare. Redăm situația locurilor de nidificare descoperite (fig. 2, cifrele încercuite):

1. Tismana, 340—400 m alt. — Subcarp. Jiului. În intervalul 3.VII—26.VII.1953 s-a observat o pereche în apropierea pîrului Tismana pe copacii din culturile de porumb și s-a colecționat un expl. juv., de 80—90 de zile.

2. Merișani (s. Brăteasca), l. Argeșului, 330—340 m alt. — Subcarp. Ag. La 17.VI.1970 s-a colecționat un expl. juv., de 45—50 de zile, ce staționa pe sîrme electrice, în partea stîngă a șoselei Pitești—C. Argeș (Col. M.M., inv. 238).

3. Merișani (s. Vilcele), l. Argeșului, 340—355 m alt. — Subcarp. Ag. La 25.VI.1972 s-a identificat un exemplar pe sîrme electrice.

4. Mălureni, l. Vîlsanului, 350—370 m alt. — Subcarp. Ag. În 24.VI.1972 s-a identificat o pasăre ce staționa pe vîrfurile unui arbore, în apropiere de reședința comunei.

5. Băiculești (s. Zigoneni), l. Argeșului, 380—400 m alt. — Subcarp. Ag. La 2.V.1970 s-a identificat un cuib de L.e., pe un nuc, la 4 m

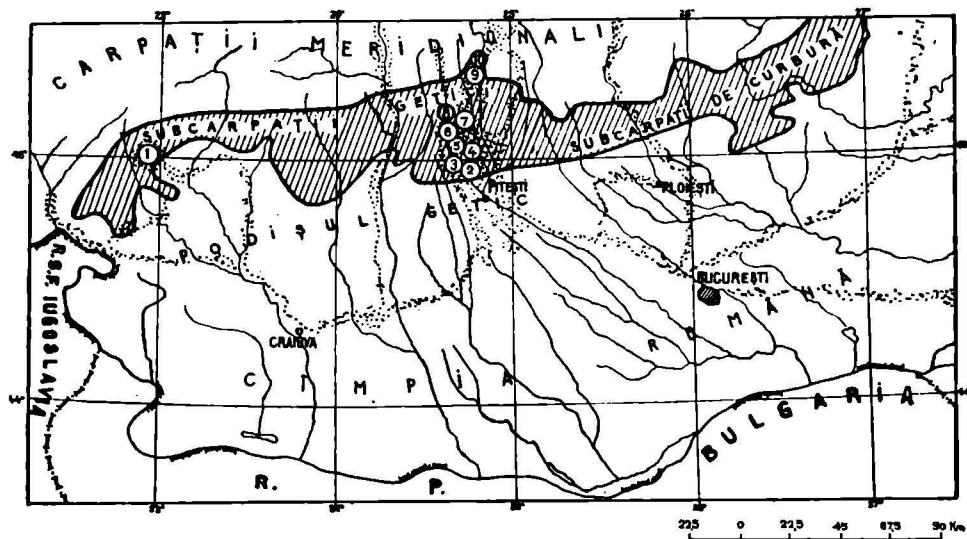

Fig. 2 — Situația nădificării sfrânciocului mare (*L.e.e.*) în Oltenia și Muntenia (original). Cifrele încercuite reprezintă nr. de ordine al locurilor de nădificare descoperite și tratate în text; spațiul punctat — fișile de teren cercetate; cu linii oblice — zona de nădificare probabilă

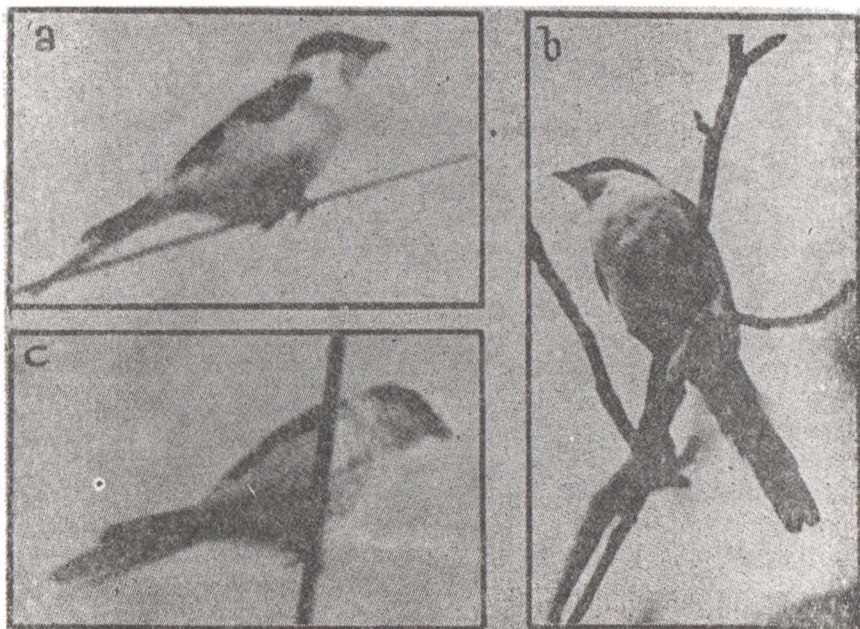

Fig. 3 — Cele 3 păsări adulte identificate și fotografiate cu ocazia traseului ornitologic parcurs în 2.VIII.1972, de la nord către sud, peste întreaga zonă de nădificare din Subcarp. Ag. (lungimea traseului = 45 km; lățimea = 0,4 km; suprafața = 18 km²; densitatea găsită = 0,08 perechi ciocitoare pentru fiecare km²; foto: M. Mătieș). a și b — cele două expl. de la Valea Iașului (locul de nădificare nr. 8); c — pasărea de la Bălănești (locul de nădificare nr. 5). La toate expl. pot fi observate rectrice schimbate recent, necrescute complet.)

înălțime, într-o zonă agricolă din l. Argeșului; conținutul: 4 pui de 4,5 cm lungime, 1 pui de 2 cm lungime și 1 ou alterat, de 19,9 mm și de 27,4 mm (Col. M.M., inv. 293). La 10.V.1970 s-a constatat că puii din cuib au fost distruși, însă păsările adulte nu au părăsit zona. În 15.VI.1970 s-a colecționat masculul adult, în același loc (Col. M.M., inv. 295).

La 17.VI.1970, dintr-o fineață situată la mai puțin de 500 m spre aval de primul cuib, s-a colecționat un expl. juv. de 45—50 de zile (Col. M.M., inv. 294). În același loc, la 2.VIII.1972, s-a observat o altă pasăre adultă (fig. 3 c).

6. *Curtea de Argeș, l. Argeșului, 400—440 m alt. — Subcarp. Ag.* În 18.VIII.1969, lângă gara C. Argeș, a fost identificată o pasăre singuratică.

7. *Mușătești, dl. Nuculețului, 580—620 m alt. — Subcarp. Ag.* În 25.VI.1972 s-a observat o pasăre pe sîrme electrice; la 2.VIII.1972, în același loc, s-a identificat și o pasăre tinăra, probabil din aceeași familie.

8. *Valea Iașului, dl. „La Troiță”, 580—610 m alt. — Subcarp. Ag.* În 2.VIII.1972 s-au identificat 2 păsări adulte, ce se aflau la o distanță de 200—300 m una de cealaltă (fig. 3, a și b).

9. *Brăduleț (s. Brădetu), dl. Groșilor, 850—900 m alt. — Carp. Merid. (Făg.-Bcgi.).* La 20.VII.1972 s-au identificat două expl. juv., la o distanță de 10—15 m unul de celălalt.

10. *Nucșoara (s. Slatina), l. R. Doamnei și pășunea model Bahna Rusului, 700—950 m alt., — Carp. Merid. (Făg.-Bcgi.).* Între 27—29.VI.1970 au fost observate două exemplare adulte în l. R. Doamnei și în zona pășunii model amintite. La 29.VI.1970 s-a colecționat expl. femel (Col. M.M., inv. 292) (fig. 4, B și B').

Fără intenția de a ne ocupa acum și de taxonomia acestei specii, ținem să menționăm că femela adultă colecționată la Nucșoara (fig. 1, B; fig. 4, B și B') — ca de altfel și celelalte expl. clocitoare provenite din jud. Argeș — are un penaj închis colorat, identic cu cel al exemplarelor provenite din *terra typica* pentru *L.e.* (fig. 1, A; fig. 4, A și A'); deosebirea acestui expl. față de *L.e.h.*, din Asia (fig. 1, C; fig. 4, C și C'), este evidentă.

Cunoscînd repartitia topografică a celor 9 locuri de nidificare identificate în jud. Argeș, cît și zonele cercetate în care subspecia nu a fost întilnită, putem considera că *L.e.e.* cuibărește exclusiv într-o fișie de teren de 40—50 km lățime, suprapusă peste Subcarp. Ag., cît și peste extremitatea joasă a Carp. Merid. (Făg.-Bcgi.). Făcînd analogie, și cunoscînd existența locului de nidificare nr. 1 (Subcarp. Jiului), putem afirma că zona probabilă de nidificare pentru *L.e.e.* se întinde în toată Oltenia și Muntenia, mai ales de-a lungul Subprovinciei Subcarpatice (fig. 2, spațiul marcat cu linii oblice).

CONCLUZII

Sfrînciocul mare (*Lanius excubitor* L.) cuibărește în R. S. România și la sud de Ținutul Carpaților Meridionali, de-a lungul Subprovinciei Subcarpatice a Olteniei și Munteniei, pe un teritoriu de 8 000—12 000 km². Cel mai coborît loc de nidificare cunoscut de aici este situat la 330—340 m alt. (Merșani, jud. Argeș), cel mai ridicat — la 700—950 m alt.

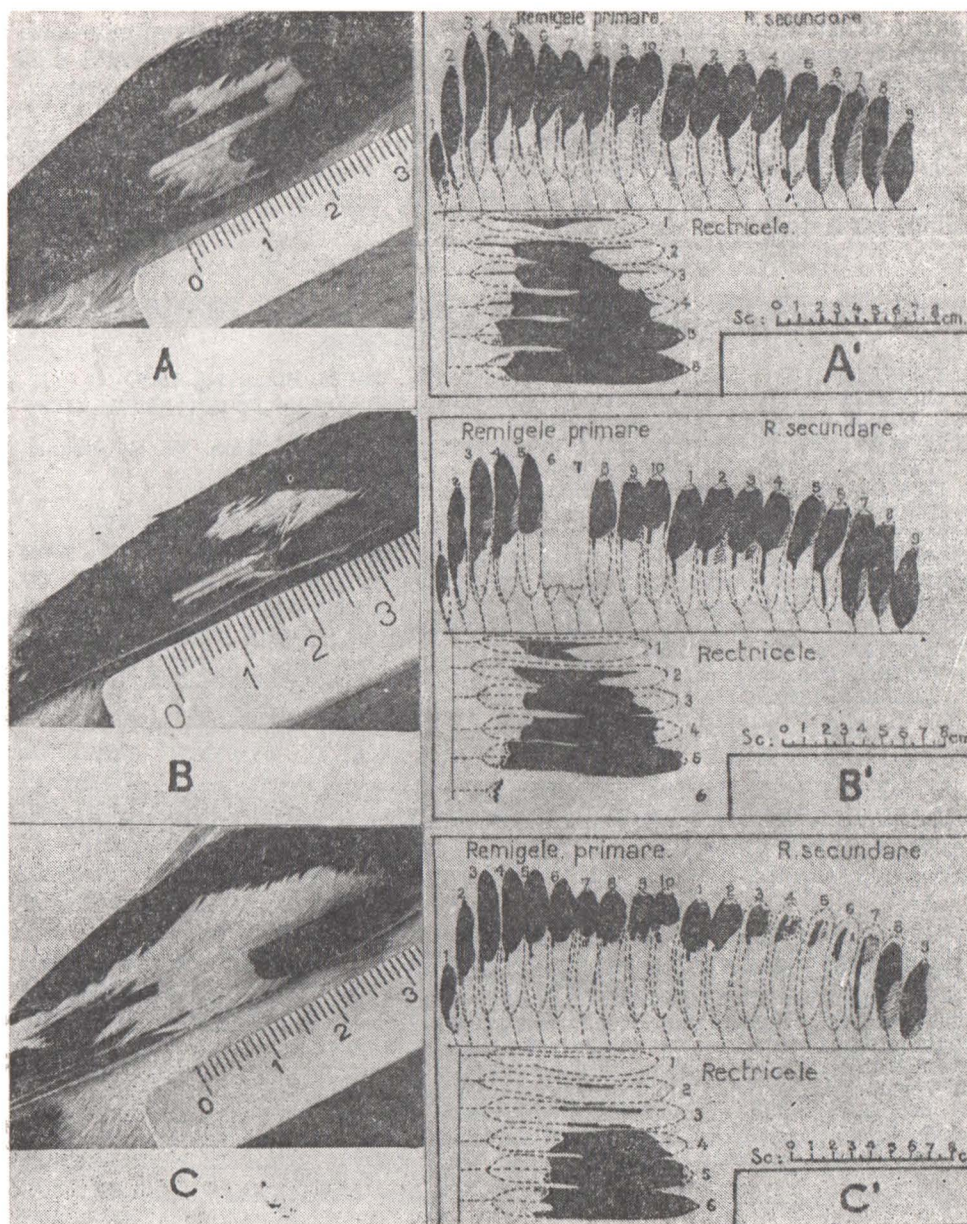

Fig. 4 — Repartizarea desenelor albe și negre pe aripa închisă (stînga), pe remige și pe rectrice (dreapta), pentru cele 3 expl. marcate în figura 1 (original). A și A' — *L.e.e., terra typica*, ♀ ad., 5.V.1898, Grodno, R. S. S. Bielorusă (Col. : Zool. Inst. Ak. Nauk, Leningrad ; inv. 23 260). B și B' — *L.e.e., partea de sud a arealului*, ♀ ad., 29.VI.1970, Nucșoara, jud. Ag., R. S. România (Col. M. M., inv. 292). C și C' — *L.e.h., partea sud-estică a arealului*, ♂ ad., 18.III.1943, delta Ili, R. S. Kazahă (Col. : Zool. Inst. Ak. Nauk., Leningrad ; inv. 4110-54-947).

(Nucșoara, jud. Arge). În această zonă specia clocește doar sporadic, densitatea generală a ei fiind de 0,06—0,10 perechi clocitoare pentru fiecare km² ; efectivul actual al întregii populații clocitoare din Oltenia și din Muntenia poate fi evaluat la 600—1 000 de perechi. Zonele preferate

pentru construirea cuibului sînt : pășunile cu arbori rari, drumurile slab circulăte, unele livezi, terenurile agricole mai liniștite etc. Efectivul clo-citor actual este instalat, în cea mai mare parte secundar, ca urmare a alterării antropice a vechilor zone forestiere.

În Oltenia și în Muntenia cuibărește exclusiv sfrînciocul mare (*L.e. excubitor* L.) ; cuibărirea sfrînciocului mare estic (*L.e. homeyeri* Cab.) în stepele României de sud-est, așa cum a presupus Vaurie (1959), nu a fost încă confirmată.

BIBLIOGRAFIE

1. CĂTUNEANU I., *Natura, s. Biologie*, nr. 2, pag. 82—86, București, 1965.
2. CIOCHIA V., *Date recente asupra cuibăritului sfrînciocului mare (Lanius excubitor L.) în România* — (manuscris), 1956.
3. DEMENTIEV, G. P. și colab., *Птиці Советского Союза* — Tom. VI, Sovetskaia Nauka, pag. 30—35, Moskva, 1954.
4. DOMBROWSKI R., *Ornis Romaniae* — pag. 304, Bukarest, 1912.
5. KOVÁTS L., *Cet de comunic.*, Muz. Oradea, pag. 113—124, 1970.
6. MATIEȘ M., *Ocrot. Nat.*, Tom. 8, Nr. 2, pag. 266—270, București, 1964.
7. MATIEȘ M., *St. și comunic.*, I, Muz. Pitești, pag. 213—226, 1968.
8. MUNTEANU D., *Natura, s. Biologie*, Nr. 5, pag. 84—85, București, 1966.
9. MUNTEANU D., *Lucr. Staț. „Stejarul”*, Nr. 1, pag. 359—365, Bacău, 1968.
10. OLIVIER R. G., *Monographie des Pies-Grièches du Genre Lanius* — pag. 119, 129, Rouen (France), 1944.
11. VAURIE CH., *The Birds of the Palearctic fauna-Passeriformes*, pag. 107—110, London, 1959.

ERSTE BRUTNACHWEISE FÜR DEN RAUBWÜRGEN (LANIUS EXCUBITOR L.) FÜR OLTENIEN UND MUNTENIEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die vorliegende Arbeit enthält eine Reihe von Daten und Aspekten über das Brüten des Raubwürgers (*Lanius excubitor* L.) in Oltenien und Muntenien.

Nachdem einleitend darauf hingewiesen wird, dass bisnoch kein Brutnachweis dieses Vogels in Oltenien und Muntenien vorlag, berichten die Verfasser über 10 in der Subprovinz der Subkarpaten aufgefundene und periodisch kontrollierte Brutplätze. Unter Anpassung und Verwendung der Trassenmethode zur Erforschung von Vogelbeständen wird die Brutpaardichte pro km² ermittelt.

An Hand von ausländischem und inländischem Vergleichsmaterial wird nachgewiesen, dass in der Subprovinz der Subkarpaten nur die *L.e. excubitor* L. des Raubwürgers brütet.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Institutul de cercetări pentru plante tehnice Brașov
Primită la redacție la 15 mai 1978

CONTRIBUȚII LA STUDIUL FAUNEI DE MAMIFERE MICI DIN SUDUL OLTENIEI

ALEXANDRINA POPESCU, CONSTANȚA TENEA

Fauna de mamifere mici a Olteniei este puțin cunoscută deoarece pînă în prezent această regiune nu a constituit obiectul unor cercetări de mamalogie. Din această cauză, în literatura de specialitate găsim puține date, care se rezumă doar la menționarea unor specii ce se întîlnesc în această parte a țării (R. Călinescu, 1931; V. Ionescu, 1968; G. Vasiliu, C. Șova, 1968, S. Torcea, O. Petrache, 1972; A. Popescu, P. Barbu, M. Cociu 1977; P. Barbu, 1978).

Avînd în vedere importanța acestor date atît pentru evaluarea unor complexe faunistice cît și pentru cunoașterea răspîndirii unor specii de mamifere pe teritoriul țării noastre ne-am propus să prezentăm rezultatele cercetărilor noastre efectuate în sudul Olteniei.

Regiunea studiată este situată în centrul cîmpului fluvial lacustru al Caracalului fiind cuprinsă între localitățile Caracal, Deveselu, Studina și Celaru (fig. 1).

Din punct de vedere climatic, această zonă se caracterizează prin veri calde, secetoase și prin ierni scurte, mai puțin aspre, deoarece aici se resimte influența curentului de aer cald și umed mediteranean. Media anuală a t° aerului este cuprinsă între $11-11,5^{\circ}\text{C}$ în timp ce în iulie depășește 23°C iar în ianuarie scade sub -3°C . Precipitațiile atmosferice au un regim nestabil, media acestora fiind de 850—1100 mm în anii ploioși și sub 300 mm în anii secetoși. Stratul de zăpadă variază ca grosime și durată. Cantitatea cea mai mare de zăpadă se înregistrează în decembrie, datorită aerului rece care pătrunde din est.

Rețeaua hidrografică este neînsemnată, apele secînd aproape complet vara.

Solurile sînt reprezentate în cea mai mare parte prin cernoziomuri fertile. La acestea se mai adaugă solurile aluvionare din lunci și nisipoase pe dune.

Vegetația este caracteristică zonei de stepă și silvostepă la care se adaugă elemente mediteraneene. Pădurea Deveselu, de unde am colectat o mare parte din materialul nostru și care se întinde pe o suprafață de aproximativ 150 ha, este alcătuită din stejar, frasin, ulm, plop, salcîm, corn, păducel, porumbar, soc, măceș și alte esențe lemnoase (fig. 2). Vegetația ierboasă a pădurii formează pajiști folosite ca fînețuri. În componența acestora intră plante mezofile și xerofile, printre care multe graminee spontane.

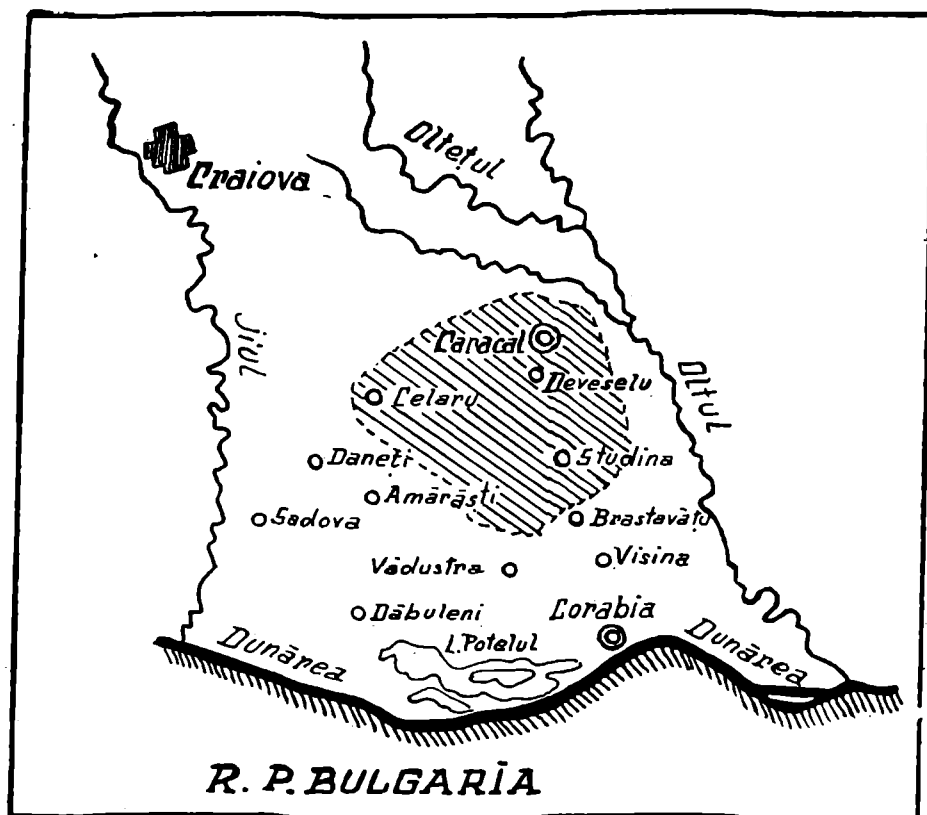

Fig. 1 — Schema regiunii studiate

Terenurile agricole sînt cultivate cu cereale (grîu, secară, orz, ovăz, porumb) floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, în și plante furajere. Pe locurile mai nisipoase se cultivă vița de vie.

MATERIAL

Pentru elaborarea acestei lucrări am colectat în cursul anilor 1971—1972, 226 mamifere, care au fost capturate în majoritatea cazurilor la capcane cu arc. Acestea au fost instalate în diferiți biotopi : pădure, culturi de cereale, lucernă, terenuri înțelenite. Un număr mai mic de animale s-a prins toamna la ridicarea glugilor de porumb și floarea-soarelui. De asemenea am identificat din 1241 ingluvii piesele scheletice de la 2892 mamifere mici. Igluviile analizate proveneau de la o colonie de cînfi (*Asio otus otus*) care a iernat în această perioadă în pădurea Deveselu. Materialul care însumează 3118 animale aparține la 15 specii de insectivore, rozătoare și carnivore.

REZULTATE

Din prelucrarea și determinarea materialului colectat rezultă că cele 15 specii de mamifere aparțin familiilor : *Erinaceidae* (*Erinaceus europaeus* L.); *Talpidae* (*Talpa europea* L.); *Soricidae* (*Crocidura sua-*

Fig. 2 — Pădurea și cultura de cereale Deveselu

veolens, Pall., *C. leucodon*, Herm.), *Sciuridae* (*Citellus citellus*, L.) *Muridae* (*Rattus norvegicus*, Berkr., *Mus musculus* L., *Apodemus sylvaticus* L., *A. flavicollis* Melch., *A. micropus* Krat-Ros., *Micromys minutus* Pall.); *Microtidae* (*Microtus arvalis* Pall., *M. agrestis* L.); *Mustelidae* (*Mustela nivalis* L., *M. putorius* L.).

Tabelul nr. 1 cuprinde numărul și procentul animalelor capturate și identificate în ingluvii pentru fiecare specie.

În fauna de mamifere mici predomină rozătoarele care se impun ca număr de specii și indivizi. Dintre speciile de rozătoare un loc deosebit îl ocupă în perioada de cercetare, *Microtus arvalis* al cărui procent de capturare și de identificare în ingluvii a fost mare. Densitatea populației a acestui microtid, foarte comun în terenurile cultivate, se află în plină creștere în cursul anilor 1971—1972, asigurând coloniei de ciufi o hrană abundentă și ușor de capturat. Media procentului de participare a șoarecelui de cîmp în hrana ciufilor a fost de 73,89 pe toată perioada cercetării. Această cifră a crescut însă de la 66,16‰ la 81,52‰, în cele 2 ierni.

Valorile acestui raport sînt apropiate de cele citate de Barbu (1966) pentru regiunea Crișana (87,8‰) și de Barbu și Korody (1972), pentru Cluj (78,30) și depășesc cu mult cifrele menționate de

Tabelul nr. 1

Componența specifică a mamiferelor mici din regiunea studiată

Nr. crt.	Specia	Animale capturate		Animale identificate în ingluvii		Total
		Nr.	%	Nr.	%	
1	<i>Erinaceus europaeus</i> L.	1	0,44	—	—	1
2	<i>Talpa europaea</i> L.	3	1,32	1	0,03	4
3	<i>Crocidura suaveolens</i> Pall.	5	2,21	45	1,55	50
4	<i>Crocidura leucodon</i> Herm.	3	1,32	25	0,86	28
5	<i>Citellus citellus</i> L.	9	3,98	—	—	9
6	<i>Rattus norvegicus</i> Berk.	1	0,44	3	0,10	4
7	<i>Mus musculus spicilegus</i> Pet.	45	19,91	226	9,19	311
8	<i>Apodemus sylvaticus</i> L.	53	23,45	374	12,93	461
9	<i>Apodemus flavicollis</i> Melch.	34	15,04	—	—	—
10	<i>Apodemus microps</i> Krat. et Ros.	9	3,98	13	0,44	22
11	<i>Micromys minutus</i> Pall.	3	1,32	18	0,62	21
12	<i>Microtus arvalis</i> Pall.	57	25,26	2 137	73,89	2 194
13	<i>Microtus agrestis</i> L.	—	—	9	0,31	9
14	<i>Mustela nivalis</i> L.	2	0,88	1	0,03	3
15	<i>Mustela putorius</i> L.	1	0,44	—	—	1
	Total	226		2 892		3 118

Barbu și Popescu (1966), (14,20%) pentru pădurea Comorava și de Hornei și Popescu (1969), (43,15%) în zona inundabilă a Dunării.

Analizând structura de vîrstă (după lungimea diastemei) la acest microtid, se constată că din cei 2 137 de șoareci de cîmp ce au intrat în hrana de iarnă a ciufilelor 1,33% au fost juvenili, 45,05% subadulți, 42,61% adulți și 10,97% indivizi senex. Numărul mare de subadulți reflectă intensitatea reproducerii șoarecelui de cîmp care s-a desfășurat în perioada anilor 1971—1972, de primăvara pînă toamna în condiții optime de climă și hrană. În cîmp, am capturat femele gestante pînă în luna octombrie, dar este posibil ca reproducerea să se fi prelungit pînă în noiembrie, deoarece temperatura s-a menținut în continuare ridicată. Numărul embrionilor găsiți a variat de la 4 la 8.

Din observațiile noastre reiese că *Microtus arvalis* a fost principalul dăunător al culturilor în această perioadă de dominare numerică. Dar efectivul populației șoarecelui de cîmp este foarte instabil, specia fiind foarte receptivă la modificarea condițiilor de viață.

Microtus agrestis, manifestînd un anumit grad de higrofilie, nu este un element comun acestei zone de stepă și silvostepă cu veri sece-toase. Din cauza rarității ei, această specie nu s-a capturat la capcane. A fost însă identificată într-un procent extrem de mic (0,31) în ingluviile analizate.

Muridele sînt reprezentate în această regiune prin mai multe specii, dintre care *Apodemus sylvaticus* a atins frecvența cea mai ridicată,

situându-se pe locul 2, după *Microtus arvalis*, în ceea ce privește densitatea populației. Acest murid cu o mobilitate mult mai ridicată decât la celelalte specii, a fost prezent aproape în toți biotopii studiați. Posezând o mare valență ecologică populația acestui murid este mai stabilă, fiind mai puțin susceptibilă la modificarea condițiilor de viață. De aceea fluctuațiile numerice înregistrate de populația acestei specii nu au amploarea celor semnalate în cazul șoarecelui de câmp. *Apodemus sylvaticus* a constituit împreună cu *A. flavicollis* 12,93% din totalul mamiferelor consumate de *Asio otus otus*. Mai puțin numeros apare *Apodemus microps*, care a constituit doar 3,98% din mamiferele capturate la capcane și 0,44% din cele identificate în ingluvii.

Mus musculus spicilegus, murid de asemenea caracteristic zonei de stepă cu culturi de cereale, este destul de frecvent în această regiune. Multe dintre exemplarele capturate de noi au fost prinse în august, la ridicarea stogurilor de pae, de floarea-soarelui și a grâmezilor de știuleți de porumb. Din totalul indivizilor capturați, în această lună sub stoguri, 40% erau ♂♂ și 60% ♀♀, dintre care 30% erau gestante cu embrioni mici. Numărul embrionilor într-o sarcină a variat de la 4 la 7. În ingluviu acest murid a fost identificat într-un procent de 9,19.

Micromys minutus, populează biotopii din vecinătatea apelor și poienile pădurii. Numărul de exemplare capturate și identificate în hrana ciufilelor este mic. Unul dintre exemplarele capturate (♂) își făcuse cuib într-un stog de paie alături de *Microtus arvalis* și *Mus musculus spicilegus*.

Rattus norvegicus, deși foarte numeros în jurul construcțiilor depozitelor, magaziiilor, șurelor și stogurilor de cereale din câmp, apare într-un număr foarte mic în materialul nostru. Aceasta se datorește faptului că șobolanul cenușiu evită momeala capcanelor și este vinat puțin de ciufi, din cauza agresivității lui. Acest murid rămâne totuși un dăunător foarte important pentru sectorul agricol și zootehnic mai ales și un pericol permanent de transmitere a unor epizotii.

Citellus citellus, ocupă de asemenea un loc de seamă în fauna de rozătoare a acestei regiuni, populând culturile de plante furajere (lucernă, trifoi) culturile tinere de cereale, terenurile înțelenite, izlazarile, ripele, marginea drumurilor și liziera pădurii. Noi am capturat 9 exemplare din această specie, dintre care 1 ♂ adult primăvara într-o lucernă și 8 indivizi tineri vara (iulie) într-un teren înțelenit. *Citellus citellus* fiind o specie care hibernează în sezonul rece al anului nu apare în hrana de iarnă a ciufilelor.

În componența faunei de mamifere mici din această regiune intră și insectivorele, reprezentate prin speciile: *Talpa europaea*, capturată în decembrie (1 ♂ și 1 ♀) și în martie (1 ♂); *Erinaceus europaeus*, mai frecvent în pădure și 2 specii de crociduri, *Crocidura suaveolens* și *C. leucodon*. Acestea din urmă sînt singurele insectivore care prezintă o anumită importanță pentru hrana ciufilelor. Procentul lor în ingluvii scade sau crește de la un an la altul în funcție de numărul mai mare sau mai mic de rozătoare care intră în hrana acestor păsări răpitoare.

Dintre carnivorele semnalăm în această regiune, 2 specii. Acestea sînt: *Mustela nivalis* și *Mustela putorius*, a căror hrană este alcătuită în mare parte din rozătoare. Cele 2 exemplare de nevăstuică (1 ♂ și 1 ♀) au fost capturate în septembrie într-o cultură de floarea soarelui. Dimensiunile corporale (lg. corpului 195—210 mm; lg. cozii 90 mm; lg. labei posterioare 23 mm) nu sînt prea mult diferite la cele 2 sexe și au valori

intermediare între formele nordice și sudice ale speciei. Linia de demarcată între culoarea cafenie a flancurilor și cea albă a părții ventrale este foarte sinuasă. Ambele exemplare prezintă câte două pete ovale cafenii dispuse simetric. În ingluvii nu am identificat decât un singur exemplar din această specie, nevăstuica fiind un component rar în hrana ciuifilor.

Mustela putorius, deși nu se numără printre mamiferele de talie mică, îl menționăm totuși în această lucrare pentru a completa datele privind răspîndirea acestui carnivor în țara noastră. Exemplarul capturat de noi în decembrie (imatur) a avut următoarele dimensiuni: lg. corpului 330 mm, lg. cozii 125 mm, lg. labeli posterioare 47 mm. Blana avea o tentă foarte închisă pe partea dorsală și pe flancuri.

CONCLUZII

În fauna de mici mamifere, rozătoarele ocupă primul loc fiind reprezentate printr-un număr mai mare de specii, dintre care unele cu populații dense.

Dintre rozătoare — o deosebită importanță — a prezentat-o specia *Microtus arvalis*, a cărei populație a marcat o creștere numerică foarte evidentă în cursul anilor 1971—1972. Numărul mare de subadulti (45,05%) prezenți în materialul nostru ne indică o creștere simțitoare a densității populației, ca urmare a intensității reproducerii acestei specii în perioada de cercetare.

Microtus arvalis, este rozătorul cu frecvența cea mai ridicată în capturile noastre (25,26%) și în hrana ciuifilor (73,89%). Acest lucru nu este lipsit de importanță deoarece șoarecele de câmp se numără printre principalii dăunători ai culturilor.

Dintre rozătoarele mai frecvente în această regiune mai fac parte: *Apodemus sylvaticus*, *Mus musculus spicilegus* și *Citellus citellus* care populează cu preferință terenurile cultivate. În pădure specia dominantă a fost *Apodemus flavicollis*. Verile secetoase nu favorizează migrația acestei specii în câmp deschis.

Celelalte specii de rozătoare amintite, ocupă un loc secundar în fauna de mamifere mici din această regiune.

Insectivorele sînt bine reprezentate prin *Talpa europaea* — care preferă izlazurile și terenurile înțelenite și prin *Crocidura suaveolens*, prezentă în diferiți biotopi. Deși populează aceleași locuri ca și *Crocidura leucodon*, este mult mai numeroasă decât aceasta al cărei procent de identificare în ingluvii a fost doar de 0,86%.

Numărul mic de carnivore capturate ca și lipsa lor din ingluvii fac neconcludente observațiile noastre cu privire la frecvența acestora în regiunea studiată.

BIBLIOGRAFIE

1. BARBU PR., POPESCU A., *Variația hranei la Asio otus otus L. din pădurea Comorova (reg. Dobrogea), stabilită cu ajutorul ingluviilor*, St. și cerc. biol., ser. zool., t. 17, nr. 2, 187—195, 1965.
2. BARBU PR., *Dinamica mamiferelor mici din pădurile Somoș și Socodor-Sălișteanca, reg. Crișana, din iarna anilor 1962—1966*, St. și cerc. biol., ser. zool., t. 18, nr. 5, 439—449, 1966.

3. BARBU PR., KORODI GAL I., *Despre hrana de iarnă a ciufului de pădure (Asio otus otus L.) din pădurea Galcer-Cluj*, St. și cerc. biol., ser. zool., t. 24, nr. 5, 497—503, 1972.
4. CALINESCU R., *Mamiferele României*, Bul. Min. Agric. și Domenii, București, t. 251, nr. 1, 1931.
5. HOMEI V., POPESCU A., *Contribuții la studiul hranei de iarnă a ciufilelor (Asio otus otus L.) din zona inundabilă a Dunării*, Ocrot. Nat., t. 13, nr. 1, 63—67, 1969.
6. IONESCU V., *Vertebratele din România*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1968.
7. VASILIU G., ȘOVA C., *Fauna vertebratică Romaniei*, St. și Comp., partea a II-a, Sect. St. Nat., Muzeul județean Bacău, 1968.
8. TORCEA ST., PETRACHE O., *Nouvelle données concernant la faune des mammifères de la Plaine d'Oltenie*. Trav. du Mus. d'Hist. Nat. „Gr. Antipa“, Buc., p. 419—425, 5.XII.1972.
9. POPESCU A., BARBU PR., COCIU M. *La succession des populations de petits mammifères dans le complexe d'irrigations Sadova — Corabia 1973—1975*, Analele Universității București, vol. XXVI, p. 129—134, 1977.
10. BARBU PR., *Contributions à l'écologie des petits mammifères du Sud de la R. S. Roumanie*, Analele Universității București, Biol., XXVII, p. 101—104, 1978.

CONTRIBUTIONS A L'ÉTUDE DE LA FAUNE DES PETITES MAMMIFERES DE LA RÉGION DE SUD DE L'OLTENIE

R é s u m é

Sur le matériel collecté pendant les années 1971—1972, les auteurs ont établi la composition spécifique des petites mammifères dans la région du Sud de l'Olténie. On a identifié 15 espèces d'insectivores, rongeurs et carnivores. Ce sont les rongeurs qui dominent dans la faune de petites mammifères en tant que nombre d'espèces que d'individus. Parmi des espèces des rongeurs une place à part est occupée par *Microtus arvalis* très commun dans les terrains cultivés, dont la densité se trouvait en plaine augmentation, à l'époque de nos recherches. Ce microtide a assuré 73,89% de la nourriture de la colonie des hiboux moyen-ducs, (*Asio otus otus L.*) pendant les deux hivers. Le grand nombre des subadultes identifié dans notre matériel (45,05%) reflète l'intensité de la reproduction augmenté à l'époque de recherches. Parmi les murides des espèces d'*Apodemus sylvaticus*, *A. flavicollis* et *Mus musculus spicilegus*, présentent les populaces les plus denses des rongeurs ravageurs pour l'agriculture.

Facultatea de biologie București
Laboratorul de biologie animală
Primit în redacție la 28 octombrie 1977

ISTORIE

SEMNIIFICAȚIA ISTORICĂ A ACTIVITĂȚII ȘI VIZITELOR TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN JUDEȚUL ARGEȘ

PETRE POPA

Contemporanii din România socialistă își manifestă plenar, firesc și pretutindeni, marea lor mândrie patriotică pentru faptul că în fruntea partidului și statului român se află eroul comunist NICOLAE CEAUȘESCU. Poporul îl iubește și îl urmează conștient de tot ceea ce a făcut și face ilustrul nostru conducător pentru dezvoltarea țării, pentru om, pentru noua istorie a acestor legendare pământuri, circumscrisă cu artizanală măiestrie în viața mapamondului. Multilaterală sa personalitate, bogată și strălucită sa activitate, gândirea sa revoluționară, cutezătoare, calitățile sale de conducător, determină pentru tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU — cel mai iubit fiu al națiunii române, aprecieri de cea mai înaltă ținută în toate colțurile țării, pe toate meridianele globului.

Ne exprimăm deosebita bucurie de a avea posibilitatea să consemnăm, ca un modest omagiu, pornit din adâncul inimilor noastre, unele din acele momente ale vieții și activității tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, intrinsec legate de locurile în care trăiesc și muncesc argeșenii, devenite componente ale unei foarte bogate și complexe biografii, contopită întrutotul cu lupta și epocalele succese contemporane ale națiunii române.

Multe și semnificative sînt legăturile dintre oamenii Argeșului și neînfricatul luptător pentru binele și prosperitatea României — NICOLAE CEAUȘESCU ! Mii sînt aceia care l-au cunoscut în anii de început ai activității sale revoluționare, dedicată întrutotul marelui crez al partidului comunist, atît de încercat în anii grei ai ilegalității. Sute de mii sînt acei argeșeni care l-au auzit și l-au simțit vibrînd de hotărîre, sinceritate și voință nestrămutată în realizarea politicii partidului, atît în anii revoluției democrat populare, dar mai ales în anii prosperi și luminoși ai socialismului. Comunistul de mare omenie — NICOLAE CEAUȘESCU a pătruns pînă la amplitudine în dimensiunile aprecierilor oamenilor muncii din județul Argeș, din întreaga țară.

În cele ce urmează vom evidenția, în mod selectiv — cronologic unele aspecte, avînd profunde semnificații istorice, din activitatea revoluționară și vizitele de lucru ale tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în județul Argeș. Datele și faptele prezentate sînt totodată o concludentă expresie a metodologiei sale și a stilului său personal de a realiza legătura directă și trainică a partidului, a conducătorului său atît de strălucit, cu masele de oameni ai muncii, cu întregul popor român.

Reliefarea unor asemenea momente, precum și evoluția firească a problematicei care a constituit obiectul lor, ne sînt direct sugerate printr-o precizare elocventă a conducătorului partidului și statului nostru. Astfel, cu prilejul mitingului de la Pitești din 8 iunie 1972, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU spunea: „Cunosc bine Argeșul, încă din anul 1935, cînd am lucrat aici ca secretar al Uniunii Tineretului Comunist, l-am cunoscut și în anii de după 23 August; de altfel după cum știți, mult timp am fost deputat în Pitești; pe atunci discutam și ne gîndeam la unele lucruri în legătură cu dezvoltarea economică-socială a orașului — și consideram că acestea vor transforma Piteștiul. Dar Piteștiul de astăzi, față de ceea ce discutam acum 10 ani, reprezintă într-adevăr, tovarăși, un lucru la care foarte puțini gîndeam că se va înfăptui. Piteștiul a devenit astăzi unul din marile centre industriale ale României“...¹.

Cei peste 70 000 de participanți la acest miting din Pitești, prin care s-a inaugurat totodată și moderna piață civică din Centru-vest, au ovaționat îndelung pentru politica Partidului Comunist Român, atît de rodnică în Argeș, pentru iubitul nostru conducător care, evocînd evenimente petrecute cu mai mulți ani în urmă, redeschidea în același timp, cartea istoriei revoluționare a organizațiilor comuniste din această zonă, a izbînzilor obținute în socialism de oamenii acestor meleaguri.

* * *

...Era perioada grea în care teroarea fascistă devenea tot mai crîncenă. Un tînăr curajos, revoluționar prin vocație și intuiția istoriei — NICOLAE CEAUȘESCU, născut la 26 ianuarie 1918 în Scorniceștii Oltului, cunoscător direct, poate printr-o simplă curiozitate a copilăriei sale, a locurilor de pe Argeș, se maturiza în contact direct cu mișcarea revoluționară a tineretului din Capitală. La numai 15 ani, în 1933, este ales ca membru al Comitetului Național Antifascist. Încă din acești primi ani ai activității sale, demonstra cu convingere și concludente rezultate înalte calități comuniste, mandatate de condițiile epocii. Iar pentru o perioadă, această activitate revoluționară o va desfășura pe cuprinsul zonei Argeș-Muscel.

Devenit în 1933 membru activ al conducerii Uniunii Tineretului Comunist — calitate de înaltă virtute partinică, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a desfășurat în anii 1935—1936 o deosebită activitate revoluționară în sprijinul amplificării acțiunilor întreprinse de organizațiile comuniste din Pitești și Cimpulung. Comuniștii din această parte a țării l-au reținut încă de atunci ca un tînăr deosebit de activ, cu personalitate, care se distingea prin dîrzenie, abnegație și curaj. La Fabrica de textile din Pitești, la minele de la Godeni și Poenari, în atelierele meșteșugărești din Cimpulung sau în unele comune — Bilcești și Mioarele, tînărul comunist NICOLAE CEAUȘESCU a influențat direct activitatea membrilor partidului comunist, a tineretului, a oamenilor cinstiți și demni, în vederea sporirii forței luptei lor contra exploatării.

Unul dintre cele mai însemnate momente ale activității revoluționare a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, în județul Argeș, îl reprezintă inițierea înființării filialei din Pitești a Blocului Democratic, acțiune realizată cu prilejul unei reuniuni ținută în atelierul din str.

¹ „Scînteia“, nr. 9 173 din 9 iunie 1972.

Craiovei al muncitorului cismar Vasile Ilina la **1 ianuarie 1936**. Prin intermediul acestei organizații, Partidul Comunist Român va desfășura în Pitești, legal sau ilegal, o suită de activități politice îndreptate împotriva fascismului, pentru pace, libertăți și drepturi cetățenești².

Contopit cu partidul comunist prin cele mai înalte idealuri și printr-o neîntreruptă activitate revoluționară, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU va lupta consecvent pentru obținerea de către comuniști a victoriei finale, înfruntând cu toată puterea și convingerea sa politică, prigoana și teroarea reacțiunii, evidențiindu-se permanent prin fapte de înaltă virtute, printr-un curaj devenit simbol al rezistenței și optimismului, afit în activitatea partidului cit și a tineretului comunist. În această perioadă va avea legături directe cu comuniștii din Argeș, îi va îmbărbăta în lupta lor dreaptă, va folosi organizațiile politice, democratice din zona Argeș-Muscel pentru dezvoltarea activității partidului comunist.

Marele act al renașterii noastre naționale — începutul revoluției de eliberare socială și națională din august 1944, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, a creat cadrul favorabil afirmării viguroase a activității și personalității multilaterale a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU. Ca secretar general al U.T.C., apoi ca activist al partidului îndeplinind numeroase și complexe munci de răspundere, va avea permanent posibilitatea să cunoască și să îndrume organizațiile de partid și de tineret ale județului Argeș, să contribuie direct la rezolvarea unor importante aspecte politice și economice din această parte a țării.

Astfel, în scopul dinamizării și orientării activității conducerii acestor organizații spre probleme majore ale etapei respective, la **16 aprilie 1947**, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a participat la ședința extraordinară a biroului Comitetului județean Argeș al P.C.R., cu care prilej s-au dezbătut în principal căile amplificării luptei pentru înfrângerea definitivă a reacțiunii, munca de partid la sate și problema intensificării organizării tineretului argeșean³. Ca urmare, în activitatea de partid și în acțiunea de mobilizare a tineretului din Argeș la o muncă din ce în ce mai susținută, se vor obține în perioada imediat următoare o serie de succese, dovedindu-se prin fapte de viață marea capacitate a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU de a intui corect realitatea și căile de rezolvare operativă a celor mai stringente cerințe, care condiționau evoluția continuă a vieții politice a Argeșului.

Anii construcției socialismului au determinat sporirea legăturilor tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU cu oamenii muncii din Argeș. Relevăm în acest sens momentul alegerii sale ca deputat în Marea Adunare Națională la **30 noiembrie 1952**, pentru prima dată în orașul Pitești.

Sub genericul „**Întilnirile tovarășului general-locotenent NICOLAE CEAUȘESCU cu alegătorii din circumscripția electorală nr. 1 Pitești**“, presa vremii a relatat pe larg dialogul deschis purtat cu muncitorii, tehnicienii și funcționarii de la Întreprinderea Textila, țărani cooperatori din comuna Oarja precum și cu cadrele didactice din orașul Pitești. Tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a vorbit atunci, îndeosebi despre marile victorii obținute de oamenii muncii sub conducerea partidului. „**Eliberarea țării — spunea tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU —**, a dat

² Urecheanu Ancu, Ion și Deaconu, Gh., *Momente din istoria luptei revoluționare a maselor populare pe teritoriul județului Argeș*, Pitești, 1973, p. 216.

³ Arh. Comit. jud. Argeș al P.C.R., fond. 1, dosar 29, f. 135.

posibilitatea clasei muncitoare ca în alianță cu țărănimea muncitoare și sub conducerea partidului să năruie puterea capitalistă și să făurească o orînduire nouă, în care poporul se bucură de adevărate drepturi și libertăți democratice. Pentru aceasta B.P.D. cheamă oamenii muncii să lupte pentru întărirea regimului de democrație populară, pentru consolidarea marilor noastre drepturi și libertăți, pentru pacea și fericirea poporului nostru”⁴.

Aceste întâlniri și adunări populare electorale au stimulat eforturile creatoare ale argeșenilor, au dus la intensificarea muncii lor de zi cu zi, au contribuit ca între argeșeni și tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU să se făurească în timp, cea mai puternică legătură umană, înnobilită de profunde sentimente comuniste.

Participant ca membru al Biroului Politic al Comitetului Central al partidului la lucrările Conferinței regionale de partid din 8—9 decembrie 1956, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a apreciat realist, într-o manieră proprie, atât succesele, dar și marile rezerve în dezvoltarea economică și socială a Argeșului. „Dezvoltarea industrială a regiunii Pitești în anii primului plan cincinal a schimbat mult viața oamenilor. Dar ceea ce s-a făcut, așa cum ne învață partidul — spunea tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU — nu ne poate mulțumi, trebuie să muncim să lichidăm lipsurile, iar la aceasta să contribuim cu toții pentru a spori bogăția regiunii, pentru a obține în toate domeniile de muncă o productivitate mai ridicată și un preț de cost cit mai scăzut”⁵.

În anul imediat următor, 1957, au avut loc noi alegeri pentru Marea Adunare Națională. Tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a devenit, în continuare, deputatul nostru în supremul for legislativ al țării. Cu prilejul întâlnirii cetățenești din 29 ianuarie 1957 de la Pitești, a lansat un vibrant apel către toți locuitorii Argeșului: „Să valorificăm posibilitățile pe care le avem în scopul de a da o producție mai sporită, mai bună și mai ieftină în industrie, de a crește continuu producția vegetală și animală și a mări sectorul socialist al agriculturii...”⁶.

Anul 1961 prefigurează viitoarele mari obiective industriale ale Argeșului. În zilele de 16—17 februarie 1961, alături de Gheorghe Gheorghiu-Dej, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU analizează, la fața locului, amplasarea hidrocentralei de pe riul Argeș, a noii filaturi de la „Textila” și a Combinatului de prelucrare a lemnului Pitești. Tot atunci a fost examinat primul proiect al schiței de sistematizare a orașului Pitești — îndemn și posibilitate pentru transformarea vechiului tîrg de provincie într-un oraș modern, socialist.

La alegerile din martie 1961, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a primit din nou un unanim mandat din partea cetățenilor orașului Pitești de a-i reprezenta în Marea Adunare Națională, expresie a dragostei și încrederii în partid, în capacitatea deputatului nostru de a acționa pentru dezvoltarea socialistă a acestei tradiționale zone românești⁷.

De remarcat faptul că în perioada cooperativizării agriculturii, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a fost deseori prezent, alături de activiștii de partid din Argeș, în aproape toate comunele care au cunoscut acest amplu și complex proces revoluționar. Marea sa putere de convingere, capacitatea sa politico-organizatorică și de analiză a feno-

⁴ „Secera și Ciocanu!”, nr. 89, 23 noiembrie 1952.

⁵ „Secera și Ciocanu!”, nr. 585, 8 ianuarie 1957.

⁶ *Ibidem*, nr. 870, 6 februarie 1957.

⁷ *Ibidem*, nr. 2 082, 11 ianuarie 1961.

menelor proprii trecerii satului românesc spre socialism, dinamismul și tenacitatea sa în lupta cu ultimele elemente ale claselor exploatare, constituie astăzi, în perspectiva etapei istorice respective, o experiență proprie a partidului nostru în făurirea relațiilor socialiste unitare de producție.

În zilele de 17—18 februarie 1965, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a realizat un nou dialog în zona Argeș-Muscel, cu care prilej a dat importante indicații privind dezvoltarea Combinatului de prelucrare a lemnului, Centralei de termoficare, Uzinei de piese auto Colibași, I.P.M.P.B. și Uzinei mecanice Cîmpulung. Au urmat apoi, în zilele de **24—25 februarie 1965, întâlnirile cu diferite categorii de oameni ai muncii de la Întreprinderea Textila, Combinatul de prelucrarea lemnului, Institutul pedagogic și Spitalul „N. Bălcescu”.** În cadrul mitingului de la C.P.L., tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a expus, prin intermediul unor semnificative cifre, stadiul dezvoltării economiei socialiste în Argeș, perspectivele multiple deschise acestei importante zone a României⁸.

Asemenea activități au precedat alegerile pentru Marea Adunare Națională de la 7 martie 1965, cînd, pentru a patra oară consecutiv, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a fost ales ca reprezentant al argeșenilor în înaltul forum legislativ al țării. Așadar, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a fost **deputat de Pitești timp de 17 ani (1952—1969),** perioadă în care Argeșul a cunoscut o permanentă dezvoltare economico-socială, avînd an de an un ritm superior ritmului țării. S-au statornicit astfel bazele evoluției puternice și multilaterale din actualele cincinale.

*
* *
*

În perioada 1966—1980, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, Secretar general al partidului, Președintele Republicii, a efectuat oficial în județul Argeș peste 30 vizite de lucru realizînd, la nivelul județelor, cele mai multe convorbiri directe, la fața locului cu oamenii muncii din diverse sectoare ale creației materiale și spirituale.

Marea majoritate a vizitelor în Argeș au fost determinate de hotărîrea unor importante decizii — la cel mai înalt nivel —, privind dezvoltarea industriei și agriculturii, a învățămîntului, științei și culturii. Practic, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a fost prezent în județul Argeș atît la stabilirea variantelor optime privind amplasarea unor mari obiective industriale cît și la inaugurarea lor, la direcționarea perspectivei sau pentru a se impulsiona remedierea unor neajunsuri. Deseori în cuvîntările ținute în Argeș, s-au emis idei noi privind diferite sectoare ale vieții interne sau internaționale.

Astfel, în vederea stabilirii celor mai bune căi de realizare a investițiilor alocate pentru dezvoltarea industrială, într-un ritm înalt a județului Argeș, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a efectuat în zilele de **10—11 iunie 1966 o importantă vizită de lucru în mai multe localități, obiective economice și istorice din această parte a țării, vizită care s-a transformat într-o manifestare plenară de dragoste nețărmurită a locuitorilor județului față de partid, față de politica sa științifică, realistă.** Vizita a cuprins: Combinatul de industrializarea lemnului Pitești, Muzeul Golești, Șantierul I.M.E. Pitești, Uzina chimică Negru de fum Pitești și U.A.P. Colibași, unde s-a aprobat amplasarea viitoarei întreprinderi de autoturisme, pe aceeași platformă.

⁸ *Ibidem*, nr. 3 363, 27 februarie 1965.

La mitingul de la Pitești, desfășurat în fața sediului Comitetului municipal de partid, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arăta: „În cadrul prevederilor de viitor, îndatoriri mari revin Argeșului, în domeniul industriei se vor crea noi obiective industriale, se vor dezvolta întreprinderile existente, iar ca rezultat, ponderea Argeșului în producția industrială totală a țării va crește simțitor“. La acest miting de la Pitești, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a făcut totodată importante referiri la viața internațională. A reținut în mod cu totul deosebit atenția, ideea promovării unor noi raporturi în relațiile dintre statele europene. „Este timpul, a arătat atunci tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, să se desființeze pactul agresiv NATO și, ca urmare, și Tratatul de la Varșovia, astfel ca între țările europene să se stabilească relații pe baze noi. Aceasta este calea securității în Europa“.

La întâlnirea cu activul de bază de partid din Argeș, care a încheiat această vizită, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a relansat în cuvinte emoționante ideea importanței studierii istoriei noastre naționale. „Oare cum s-ar simți un popor care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cinstea această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu-și cunoaște părinții și se simte străin în lume?“⁹. La plecare, în piața Casei Armatei, pe strada Victoriei și pe Calea București, la lumina simbolică a torțelor, locuitorii orașului Pitești au cîntat din toată inima, pentru prima dată cu un asemenea prilej — „TREI CULORI CUNOSC PE LUME“. A fost o adevărată sărbătoare a unor stăpîni în țara lor, pe destinele și viitorul lor!

Peste numai cîteva luni, la 9 decembrie 1966, în prezența tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, din cheile milenare ale riului Argeș s-au conectat la sistemul energetic național primii kilowați produși de hidrocentrala „Gheorghe Gheorghiu-Dej“. În cadrul evenimentului s-a făcut următoarea apreciere: „De pe aceste meleaguri, unde cu veacuri în urmă s-au pus bazele Țării Românești, unde Argeșul a adus de-a lungul secolelor, o părticică de bunăstare peste cîmpiile țării, vor porni acum milioanele de kilowați/ore care vor aduce energie și lumină contribuind la ridicarea României socialiste pe noi culmi de civilizație și progres“¹⁰. S-a apreciat concepția românească de amplasare a sălii turbinelor în subteran, la 100 m adîncime și înălțimea barajului, de 165 m în arc, „adevărat colos de beton și inteligență“ situat atunci pe locul cinci în Europa și al nouălea în lume. Era o adevărată dovadă a cutezanței și eroismului românesc!

În anul următor, 1967, la 20 aprilie, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, însoțește vizita în Argeș a delegației de partid și guvernamentală bulgară condusă de TODOR JIVKOV, iar la Pitești a avut loc mitingul prieteniei.

La 20 octombrie 1967, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU vizitează Uzina de piese auto Colibași. Întreprinderea de motoare electrice, șantierul Combinatului petrochimic, șantierul I.A.P., șantierele „Argeșana“ și C.A.T.C. A fost astfel din nou prezent, alături de oamenii muncii în Argeș, de data aceasta pe șantierele viitorilor giganti industriali, a căror piatră fundamentală s-a așezat sub directă sa îndrumare și coordonare. Printre cele mai mari șantiere se aflau atunci: Argeșana, C.A.T.C.,

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, Ed. pol., Buc., 1968, p. 457—462. Vezi și „Scînteia“, nr. 7 007 din 11 iunie 1966 și nr. 7 008 din 12 iunie 1966.

¹⁰ *Ibidem*, p. 101.

C.P.P., precum și cel al primei uzine de autoturisme de oraș din România, de la Colibași. Acest obiectiv, I.A.P. a fost de altfel vizitat de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU și la 17 mai 1968 însoțit de șeful statului francez — generalul CHARLES DE GAULLE, consolidându-se prin asemenea vizită, pe mai departe, colaborarea economică româno-franceză. La această vizită participă și tovarășa ELENA CEAUȘESCU. Se vizitează orașul Pitești, șantierul I.A.P. și orașul Topoloveni.

„Autoturismul Dacia, un adevărat nume simbolic“ a fost expresia transmisă de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU în inimile și sentimentele tuturor celor prezenți, în ziua de 20 august 1968, la un moment de înaltă mândrie patriotică — inaugurarea uzinei de autoturisme Colibași-Pitești. Ni se reamintea astfel nouă, tuturor, că avem datoria să ne onorăm printr-o muncă și ținută demnă trecutul, prezentul și viitorul acestui popor de viteji, capabil să se înscrie rapid pe verticala industrializării, în rîndul popoarelor avansate. Inaugurarea Uzinei de autoturisme a deschis seria intrării în producție a marilor obiective industriale din municipiul Pitești, din județul Argeș.

În cartea de onoare a uzinei, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, ceilalți tovarăși din conducerea partidului și statului nostru consemnează: „La început de drum, urăm tinărului colectiv al Uzinei de autoturisme Pitești, mari succese și multe satisfacții în activitatea sa. Constructorilor și montorilor le adresăm calde felicitări pentru modul exemplar și termenul scurt în care au realizat acest important obiectiv al planului cincinal. Felicităm, de asemenea, cadrele de conducere ale uzinei și conducerea ministerului pentru modul în care au asigurat îndeplinirea acestor importante sarcini stabilite de Congresul al IX-lea al partidului“.

În cadrul mitingului de la Colibași, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a expus cu claritate, atît principiul de bază al dezvoltării noastre socialiste, cît și perspectiva industrială a orașului Pitești: „Gîndiți-vă ce industrie era în Pitești în '38 sau în '45, în '50 sau chiar mai tîrziu! Și nu numai în Pitești, ci aproape în întreaga țară. În anii construcției socialiste au apărut puternice centre industriale, noi uzine în industria constructoare de mașini, în industria chimică, în industria ușoară, care fac să crească bogăția societății noastre... Toate acestea demonstrează justetea liniei trasate de partidul nostru de a concentra eforturile spre industrializarea socialistă a țării, faptul că fără o industrie puternică, fără o industrie constructoare de mașini, nu poate fi vorba de bunăstarea poporului, nu poate fi vorba de dezvoltarea independentă și suverană a națiunii“¹¹.

21 iulie 1969. Un nou dialog cu locuitorii municipiului Pitești și în primul rînd cu făuritorii bunurilor materiale, realizat în preajma celui de al X-lea Congres al partidului. Sinteză a principalelor înfăptuiri obținute de tinăra industrie argeșeană, expoziția organizată în vederea acestei vizite de lucru, pe platforma Întreprinderii de motoare electrice, a demonstrat că oamenii muncii din Argeș realizau îndemnurile secretarului general al partidului, însușindu-și rapid tehnologia noilor produse, dintre care o bună parte fabricate pentru prima oară în țară. A avut loc, de asemenea, inaugurarea Combinatului petrochimic și s-a

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul dezvoltării construcției socialiste*, Editura politică, București, 1969, p. 407—408. Vezi și „Scinteia“, nr. 7 801 din 21 august 1968.

asistat la probe tehnologice în obiectivele din zona industrială Pitești-Nord.

Se vizitează C.A.P. Văleni, Stațiunea experimentală hortiviticolă Ștefănești, Complexul de vinificație, I.M.E., I.A.P., Fabrica de stofe „Argeșeana”, C.A.T.C., Fabrica de bere, Combinatul de prelucrarea lemnului. A fost una dintre cele mai cuprinzătoare vizite, în noul oraș industrial, dovadă a dezvoltării rapide a acestui străvechi centru românesc.

La mitingul organizat pe platoul Casei armatei cu ocazia încheierii vizitei, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU aprecia: „În cei patru ani care au trecut de la Congresul al IX-lea se poate spune că Piteștiul s-a transformat radical, atât din punct de vedere industrial, cit și în ce privește aspectul general al orașului și viața oamenilor muncii. Noile combinate construite în ultimii ani în Pitești și care încep de pe acum să producă, arată ce eforturi mari au făcut statul, partidul pentru industrializarea patriei noastre. Piteștiul este din acest punct de vedere un exemplu”. Tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a exprimat totodată o vibrantă apreciere asupra capacității nelimitate umane de a consemna noi victorii, în cele mai diverse domenii. De aici, din Pitești, s-au adresat oamenilor care ajunseseră pentru prima oară pe Lună, un vibrant omagiu, un vibrant îndemn. „Asistăm la un moment istoric, când omul, desprinzându-se de pământ, a pus piciorul pe Lună. Țin să felicit pe cosmonauții Statelor Unite ale Americii, care în interesul întregii omeniri, au deschis calea omului spre primul astru — dar nu ultimul”.

O fericită și inedită coincidență a determinat tot atunci pe tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU să releve faptul că „**Republica Socialistă România are 20 milioane de cetățeni**”¹². Cetățeanul „20 de milioane” era micuțul Daniel Marius Stănciulescu, născut la 20 iunie 1969, ora 5, în Surdulești, județul Argeș, părinții lui fiind maistrul Gheorghe Stănciulescu de la I.P.M.P.B. și profesoara de istorie Alexandra Stănciulescu. „**Să trăiască fericit în comunism!**” a fost cea mai înaltă urare adresată noului cetățean român de către tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

În anul 1970, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a fost prezent de alte trei ori în județul Argeș. **La 12 martie 1970** a vizitat mai multe obiective industriale, printre care amintim Combinatul petrochimic și rafinăria, a stat de vorbă cu specialiștii și oamenii muncii de pe această mare platformă industrială, solidificându-le amplificarea eforturilor pentru ca noile capacități să atingă parametrii proiectați înainte de termen. Apoi, **la 14 aprilie 1970**, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a însoțit la Hidrocentrala de pe Argeș vizita Președintelui Republicii Turcia — CEVDET SUNAY, o nouă expresie a preocupărilor sale permanente în vederea consolidării păcii în Balcani, extinderii păcii și colaborării între popoare.

Peste numai o lună, **la 14 mai 1970**, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, conduce în județul Argeș pe Președintele Zambiei — KENNETH DAVID KAUNDA. Vizita a avut ca obiective Platforma petrochimică Pitești și Hidrocentrala de pe Argeș¹³.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construcției societății socialiste multilateral dezvoltate*, Editura politică, București, 1970, p. 190—204. Vezi și „Scinteia”, nr. 8133 din 22.VII.1969 și nr. 8143 din 1 august 1969.

¹³ „Scinteia”, nr. 8425 din 15 mai 1970.

Semnificativă pentru evoluția agriculturii în zona premontană a Argeșului a fost vizita tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, efectuată **la 28 iulie 1971** în comuna Boteni, la Stațiunea pomicolă Bilcești și la locuința cooperativului Gh. I. Bidilică din Boteni, cu care ocazie s-au stabilit o serie de măsuri concrete privind dezvoltarea pomiculturii, zootehniei, și a altor activități specifice satelor argeșene.

La 8 iunie 1972, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU vizitează I.A.P., I. M. Muscel, Combinatul de materiale de construcții Cimpulung, pășunea model de la Dealul Sasului, Combinatul petrochimic Pitești și Magazinul „Trivale”.

Sub genericul **„Purtăm în suflet recunoștință fierbinte Partidului Comunist Român, dumneavoastră, iubite tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU, pentru ajutorul acordat în dezvoltarea multilaterală a județului Argeș”**, oamenii muncii din Pitești și din împrejurimi au participat apoi cu mare însuflețire la mitingul din noua piață civică aflată în construcție. În vibranta sa cuvântare, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arăta : „Constatăm cu satisfacție că și oamenii muncii din Argeș își aduc contribuția lor activă la înfăptuirea programului elaborat de Congresul al X-lea în domeniul industriei... Folosesc acest prilej spre a le adresa cele mai calde felicitări pentru rezultatele pe care le-au obținut în activitatea lor... Sint însă posibilități ca Piteștiul să contribuie cu mai mult decît era prevăzut în cincinal la înfăptuirea programului trasat de Congresul al X-lea, la creșterea bunăstării poporului, la progresul României socialiste”¹⁴. Cu aceste îndemnuri s-a încheiat o nouă vizită a conducătorului partidului și statului nostru în județul Argeș.

Momente de grea încercare pentru mai multe locuri din Argeș în octombrie 1972, cînd apa „ca un bivoli negru” a inundat unele obiective economice și localități! Îmbrăcat în „haine de lucru”, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, survolează în ziua de **12 octombrie 1972** diferite puncte „nevralgice” din Argeș, în mod deosebit pentru a observa starea prizei generale de apă a Combinatului petrochimic. Urmează apoi o escală pe stadionul din Pitești, un scurt și dinamic dialog cu conducerea județului și municipiului, în vederea aplicării energice a măsurilor pentru înlăturarea grabnică a urmărilor ploilor abundente căzute în decursul mai multor zile și a revărsărilor de apă¹⁵.

Noi și remarcabile realizări contribuie ca Argeșul să fie unul dintre județele multilateral dezvoltate ale patriei noastre! Una din acestea are valoare de unicat, **drumul național transfăgărășean**, grandioasă construcție a socialismului, expresie a trăinicie și voinței de neclintit a poporului român pe aceste meleaguri. **La 20 septembrie 1974** are loc, în prezența tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU și a tovarășei ELENA CEAUȘESCU, inaugurarea celei mai înalte și spectaculoase căi rutiere din România. În cadrul adunării populare desfășurată în zona Lacului Bilea, cuvintele secretarului nostru general, au răsunit apoteotic: **„Parcurend acest drum, privind piscurile înalte ale munților, ne dăm mai bine seama ce a îmbărbătat întotdeauna și a păstrat treaz sentimentul național al poporului nostru, ce l-a îndemnat ca în cele mai grele timpuri să-și apere glia prin lupte grele. Aici s-au născut moșii și strămoșii noștri, aici este locul poporului român. Oamenii care au trăit pe aceste meleaguri, pe aceste înălțimi, au iubit întotdeauna — ca**

¹⁴ „Scînteia”, nr. 8 425 din 15 mai 1970.

¹⁵ „Scînteia”, nr. 9 979 din 21 septembrie 1974.

și căprioarele, ca și păsările —, libertatea, simțind că nu pot trăi decît în libertate, stăpîni pe țara lor. Acest drum peste piscuri înalte, vestește astăzi despre capacitatea creatoare a națiunii noastre socialiste“¹⁶.

Anul 1975 este marcat prin trei vizite apropiate ca date ale tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în județul Argeș. Prima se referă la un nou și înalt dialog româno-bulgar, cînd la 8 iunie 1975, tovarășii NICOLAE CEAUȘESCU și TODOR JIVKOV, vizitează întreprinderea de autoturisme Pitești, asistînd, la unul din momentele de vîrf ale activității constructorilor de mașini din Colibași — ieșirea de pe banda de montaj a autoturismului cu numărul 200 000. Prilejul a fost folosit pentru a aborda o serie de probleme privind dezvoltarea de perspectivă a uzinei, creșterea performanței produselor realizate aici, integrarea fabricației, sporirea eficienței întregii activități¹⁷.

O altă vizită are loc la 7 iulie 1975 în condițiile cînd Argeșul suferă, într-un timp relativ scurt, o serie de noi calamități naturale. În contextul realizării unei legături directe cu toate zonele afectate, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU și tovarăsa ELENA CEAUȘESCU au urmărit îndeaproape situația de pe riul Argeș pînă în zona comunei Merișani, într-o viziune amplă, pentru a se apăra obiectivele industriale și localitățile aflate în imediata apropiere a cursului de apă. Cu această ocazie, secretarul general al partidului a felicitat pe oamenii muncii argeșeni pentru devotamentul și abnegația de care au dat dovadă în bătălia cu apele. De asemenea, a observat la fața locului situația de la Combinatul Petrochimic, unde a recomandat o serie de măsuri pentru redresarea alimentării cu apă industrială, prefigurînd totodată continuarea sistematizării acestei impunătoare platforme petrochimice, pentru a avea o eficiență sporită în fluxurile de producție și a se folosi cît mai rațional terenul pe care se amplasează noile capacități de producție¹⁸.

La 24 septembrie 1975, comuna Băilești — Argeș, renumită prin livezile intensive de pomi fructiferi și o mare producție de mere, precum și specialiștii de la Trustul de pomicultură Mărăcineni — Pitești, au primit vizita tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, cu care prilej s-au analizat probleme de bază ale dezvoltării pomiculturii: introducerea și generalizarea tehnologiilor înaintate, extinderea mecanizării și chimizării în livezi, densificarea culturilor, sporirea cantității de fructe pe pom și hectar — căi însemnate de creștere a eficienței acestei activități, tradițională și totodată de mare perspectivă pentru zona Argeș-Muscel¹⁹.

Un nou și fructuos dialog cu muncitorii, specialiștii și activul de partid din județul Argeș, l-a constituit vizita de lucru a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU și a tovarăsei ELENA CEAUȘESCU în ziua de 17 septembrie 1976²⁰.

Principalele obiective ale vizitei au fost: perspectiva modernizării industriei de autoturisme la Pitești și Cîmpulung, dezvoltarea industriei chimice la Cîmpulung precum și dezvoltarea industrială a orașului Curtea de Argeș. La întreprinderea de autoturisme s-au apreciat rezultatele bune obținute de către constructorii de mașini, dar în același timp s-a recomandat să se acționeze energic pentru modernizarea continuă a producției, diversificarea gamei de autoturisme, ridicarea performanței

¹⁶ „Scînteia“, nr. 9 979 din 21 septembrie 1974.

¹⁷ „Scînteia“, nr. 10 210 din 19 iunie 1975.

¹⁸ „Scînteia“, nr. 10 226 din 8 iulie 1975.

¹⁹ „Scînteia“, nr. 10 600 din 18 septembrie 1976.

²⁰ „Scînteia“, nr. 10 600 din 18 septembrie 1976.

lor tehnico-funcționale precum și mai buna folosire a spațiilor de producție, toate acestea în vederea măririi considerabile a numărului de autoturisme fabricate într-un an. S-a vizitat apoi Institutul de tehnologii nucleare Colibași-Pitești, unul din obiectivele prioritare, de avangardă ale economiei noastre naționale în cincinalul afirmării plenare a revoluției tehnico-științifice.

La Întreprinderea mecanică Muscel, secretarul general al partidului a apreciat rezultatele remarcabile obținute în asimilarea fabricației motoarelor cu benzină de capacitate mare, prin transferarea producției de acest fel de la Brașov. Totuși, s-a scos în evidență și aici posibilitatea instalării unor noi linii tehnologice, cu scopul realizării unor tipuri mereu mai perfecționate de autoturisme de teren.

S-a examinat apoi amplasamentul propus la Cimpulung pentru noua fabrică de fibre și fire chimice. Reținând cu interes că proiectele prevăd un grad ridicat de ocupare a terenului, cu o densitate corespunzătoare a construcțiilor, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a cerut totodată specialiștilor să se realizeze hale ușoare, ieftine, să fie evitată supradimensionarea. Cu același prilej, s-a hotărât reconsiderarea schiței de sistematizare a orașului Cimpulung Muscel, care să includă și construcțiile necesare acestui nou obiectiv industrial.

La Curtea de Argeș, vizita tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU a început la noua Întreprindere de porțelan. Remarcând rezultatele bune ale muncii acestui tânăr colectiv, s-a recomandat creatorilor să se inspire cât mai mult din tradițiile folclorului argeșean, ale artei populare românești, să realizeze la rîndul lor noi opere de artă. S-a vizitat apoi șantierul unui nou obiectiv industrial — Întreprinderea RONIPROT, producătoare de furaje proteice din derivate petrochimice, 60 000 t/an. Prin această unitate, România se înscrie printre primele țări din lume care realizează furaje proteice din materii prime petrochimice. Secretarul general al partidului a recomandat toată atenția pentru maniera de a se construi mai economic și în termene mult mai scurte, atît la acest obiectiv cît și pe toate celelalte șantiere industriale ale țării.

În încheiere s-a vizitat Întreprinderea Electro-Argeș, specializată în produse electrocasnice. Aici s-au purtat discuții concrete privind căile de diversificare a producției, de îmbunătățire în continuare a calității lor, pentru lărgirea gamei sortimentale și sporirea eficienței economice. Tot aici, secretarul general al partidului s-a referit la Întreprinderea de componente electronice, cerînd să se accelereze îndeplinirea programului de realizare a noilor tipuri de piese. A fost o vizită amplă, în care s-a demonstrat încă odată grija tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU pentru dezvoltarea județului Argeș, a industriei și cercetării românești.

Toamna capricioasă a anului 1976 a solicitat eforturi considerabile ale întregului popor pentru stringerea recoltei. Prezent permanent pe frontul acestei bătălii, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a vizitat la 19 octombrie 1976 și zona legumicolă a comunei Leordeni, Argeș²¹. Cu această ocazie s-au examinat la fața locului, modul cum s-a acționat pentru încheierea cît mai grabnică și fără pierderi a recoltărilor în județul Argeș precum și unele probleme de perspectivă, într-o asemenea importantă ramură de activitate din zona Argeș-Muscel. Prezența tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, în aceste momente grele în mijlocul oamenilor muncii din județul Argeș, a constituit o puternică îmbărbătare

²¹ „Secera și Ciocanul“, nr. 6 339 din 22 octombrie 1976. Vezi și „Scînteia“, nr. 10 627 din 20 octombrie 1976.

și un însuflețitor îndemn de a-și înzeci eforturile în întreaga lor activitate creatoare.

Zeci de mii de oameni ai muncii de pe meleagurile argeșene au salutat cu vie bucurie și manifestări de înaltă stimă, vizita efectuată în municipiul Pitești la **23 iunie 1977** de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU împreună cu GUSTAV HUSAK — secretar general al C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, președintele Republicii Socialiste Cehoslovace ²².

Au fost vizitate cu acest prilej, două moderne unități industriale — Combinatul petrochimic și întreprinderea de autoturisme expresie grăitoare a politicii consecvente a Partidului Comunist Român de industrializare socialistă, importantă cale pentru extinderea — pe diverse planuri —, a colaborării cu statele socialiste, cu toate națiunile lumii.

Și cu acest prilej tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a cerut, atât la Combinatul petrochimic, cât și la Întreprinderea de autoturisme, o cât mai bună organizare a producției, pe baze științifice, valorificarea superioară a materiilor prime, diversificarea producției, ceea ce a condus la impulsinarea activității specialiștilor, a tuturor oamenilor muncii din aceste importante obiective ale economiei noastre naționale.

În timpul dejunului oferit la hotelul „Muntenia” din Pitești în cinstea tovarășilor NICOLAE CEAUȘESCU și GUSTAV HUSAK, au fost exprimate sentimentele de înaltă bucurie ale oamenilor muncii de pe aceste meleaguri de a-l avea din nou prezent în județul Argeș pe secretarul general al partidului nostru comunist, împreună, de această dată, cu înalții oaspeți cehoslovaci, mijloc direct pentru cunoașterea reciprocă a experienței construcției noii societăți socialiste. Totodată s-a relevat faptul că între județul Argeș și regiunea Slovacia Centrală, între orașele Cimpulung și Zvolen sînt stabilite, de mai mulți ani, relații directe de prietenie.

Într-o atmosferă de vibrantă însuflețire patriotică, de puternică unitate în jurul partidului, al secretarului său general, de entuziasată hotărîre a oamenilor muncii de pe ogoare de a asigura înflorirea necontenită a agriculturii noastre socialiste, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU și tovarăsa ELENA CEAUȘESCU, au participat în ziua de **23 octombrie 1977** la sărbătorirea „Zilei Recoltei” organizată în județul Argeș ²³.

Sosirea în județul Argeș a avut loc la Căteasca, unde se vizitează complexul zootehnic de îngrășare a taurinelor, unitate reprezentativă pentru dezvoltarea zootehniei în această parte a țării, realizată în urma indicațiilor tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU. Apreciindu-se rezultatele bune obținute în unitate, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a arătat că sînt încă multe posibilități pentru creșterea, pe mai departe, a producției zootehnice — cel puțin un kg spor de greutate pe zi —, pentru generalizarea experienței bune dobîndite în acest sector.

A fost vizitată apoi una din livezile C.A.P. Mihăiești, unde în toamna anului 1977 s-au obținut cele mai mari recolte de fructe din Argeș. Adresînd felicitări pomicultorilor, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a solicitat specialiștilor să fie accelerat procesul de modernizare și întinerire a livezilor, care să faciliteze dublarea și chiar triplarea producției de fructe la hectar.

Vizita a continuat apoi la expoziția „Realizări și perspective ale agriculturii argeșene”, organizată la Pitești. Adevărată oglindă elocventă

²² „Scînteia”, nr. 10 838 din 24 iunie 1977.

²³ „Scînteia”, nr. 10 942 din 25 octombrie 1977.

a împlinirilor prezente și viitoare ale agriculturii noi, socialiste, expoziția a prezentat, succesiv și edificator, dinamica dezvoltării în Argeș a diferitelor activități agricole, sporurile de producție obținute în urma aplicării unor metode științifice, ampla colaborare a agriculturii cu unele unități industriale, extinderea preocupărilor unităților agricole, ale specialiștilor, în vederea realizării exemplare a Programului adoptat la Congresul al XI-lea și la Congresul întregii țărâni. „Hora Belșugului” în care s-au prins tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU și tovarăsa ELENA CEAUȘESCU a exprimat odată în plus, unitatea deplină a poporului în jurul partidului, a Secretarului său general.

Tradiționala sărbătoare a „Zilei Recoltei” s-a încheiat cu o mare adunare populară organizată în centrul civic al municipiului Pitești. Pe traseul de la târgul expozițional pînă la sediul Comitetului județean de partid, precum și în piața civică, peste 100 000 de oameni ai muncii din Pitești și din toate localitățile județului Argeș au făcut tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU și tovarăsei ELENA CEAUȘESCU o entuziastă primire, manifestîndu-și și cu acest prilej marea lor bucurie și deplină lor mulțumire pentru dezvoltarea multilaterală a județului Argeș, pentru onoarea pe care au avut-o de a fi din nou în mijlocul lor, cel mai iubit fiu al poporului român — tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

Urales nesfîrșite și cuvintele scumpe „CEAUȘESCU-P.C.R.”, „CEAUȘESCU ȘI POPORUL” au răsunit ca un simbol din pieptul tuturor participanților la această tradițională sărbătoare a întregului popor realizată în 1977 la Pitești.

În vibranta sa cuvîntare, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a apreciat preocuparea oamenilor muncii din Argeș pentru realizarea, sub conducerea organizațiilor de partid, a tuturor obiectivelor Congresului al XI-lea al partidului. „Vorbînd de progresele industriei noastre — a arătat tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU —, doresc să menționez și rezultatele bune obținute de oamenii muncii din Argeș... De altfel, industria argeșeană, s-a dezvoltat în mod rapid; au apărut aici industrii noi, Argeșul a devenit unul din puternicele centre industriale ale patriei noastre, ocupînd locul cinci între județele țării. Doresc ca de „Ziua Recoltei” de aici de la Pitești să adresez clasei noastre muncitoare, inginerilor, tehnicienilor, tuturor oamenilor muncii din industrie... succese tot mai mari în următorii ani, în îndeplinirea cincinalului în cele mai bune condiții”.

Tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a adresat totodată oamenilor muncii din Argeș chemarea de a valorifica superior marile posibilități pe care le au în sporirea calității producției industriale, de a îmbunătăți continuu activitatea din agricultură, din toate celelalte sectoare. „Este necesar — a arătat tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU —, să se acorde mai multă atenție în agricultură problemelor de eficiență economică, reducerii cheltuielilor materiale de producție, pentru a face ca, pe această bază, veniturile nete și beneficiile directe ale fiecărei unități agricole, de stat și cooperatiste, să crească mai substanțial”.

Vizita tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în județul Argeș cu prilejul „Zilei Recoltei” — 1977, s-a transformat într-o adevărată sărbătoare a muncii și succeselor, devenind totodată un moment de angajare pentru noi izbînzii și înfăptuiri viitoare.

În anul imediat următor, la **31 octombrie 1978**, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU și tovarăsa ELENA CEAUȘESCU, alți tovarăși din conducerea partidului și statului nostru au participat din nou la sărbătorirea

„Zilei Recoltei“ în județul Argeș. S-a exprimat cu acest prilej, într-o înusufletită manifestare, hotărîrea oamenilor muncii din această parte a țării de a da viață indemnurilor Secretarului general al partidului în vederea îndeplinirii cu succes a complexului program economic și social de dezvoltare multilaterală a județului Argeș.

Organizată pentru a doua oară consecutiv la Pitești, ca urmare a rezultatelor superioare obținute de oamenii muncii din Argeș în agricultură, precum și în alte domenii de activitate, sărbătorirea „Zilei Recoltei“ a oferit posibilitatea comuniștilor, tuturor celor care trăiesc și muncesc pe aceste meleaguri să prezinte secretarului general al partidului succesele obținute în anul 1978 atât în unitățile din agricultură cît și în cele din industrie, cercetare, învățămînt, cultură.

După o scurtă convorbire purtată cu specialiștii de la Combinatul petrochimic Pitești, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, tovarăsa ELENA CEAUȘESCU, ceilalți tovarăși din conducerea partidului și statului nostru au vizitat expoziția reprezentativă a realizărilor agriculturii județului Argeș, organizată în partea de sud a municipiului Pitești.

Expoziția a scos în evidență succesele obținute de o serie de unități de producție agricolă și cercetare, pe baza indicațiilor date de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU cu prilejul „Zilei Recoltei“ din anul 1977. Apreciind asemenea succese tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a solicitat, în continuare, tuturor celor care lucrează în agricultură, să acorde atenție deosebită folosirii intensive, eficiente a pămîntului, pentru a se obține producții tot mai mari pe măsura posibilităților create de statul nostru socialist. Totodată, s-a insistat pentru a se crea condiții de prelucrare superioară, diversificată a tuturor produselor agricole, printr-un sprijin sporit atât din partea specialiștilor din unitățile de cercetare, a unităților industriei alimentare cît și a celor constructoare de mașini.

La încheierea vizitei în expoziție tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, tovarăsa ELENA CEAUȘESCU au răspuns invitației de a se prinde în „Hora Belșugului“ — moment emoționant și de mare bucurie pentru argeșeni, de a trăi aceste clipe împreună cu conducătorul iubit al partidului și statului nostru.

De la expoziție, s-a parcurs pe jos traseul spre piața civică centrală a municipiului Pitești, pe strada Craiovei, amenajată la indicațiile tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, ca o importantă și modernă arteră de circulație, cu ample și specifice posibilități constructive. Peste 100 000 de oameni ai muncii, formații artistice și sportive, au întâmpinat cu deplină bucurie pe iubitul nostru conducător în această zonă a orașului.

Studierea, în holul Comitetului județean de partid a schiței de sistematizare pentru această parte a municipiului, indicațiile transmise de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU de a îmbunătăți, pe mai departe, propunerile proiectanților au creat elementele de bază pentru definitivarea detaliilor constructive din centrul și sudul municipiului Pitești.

Peste 80 000 de locuitori ai Argeșului, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, au participat la Marea Adunare Populară din Pitești organizată cu acest prilej. Urările nesfîrșite și ovațiile pentru partid, pentru conducătorul său încercat — tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, cîntecele revoluționare și patriotice, un viu colorit al întregii adunări au constituit atmosfera vibrantă în care s-a desfășurat această nouă întîlnire a argeșenilor cu Secretarul General al partidului, Președintele Republicii.

În cadrul cuvîntării rostite cu acest prilej, s-a dat o înaltă apreciere rezultatelor obținute în agricultură. Tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a solicitat *însă întregii țărâni, tuturor specialiștilor din acest domeniu să se acționeze cu mai multă fermitate pentru deplina valorificare a potențialului agriculturii, pentru generalizarea experienței înaintate, lichidîndu-se rutina și conservatorismul prin promovarea largă a noului în activitatea agricolă, prin revoluționarizarea aplicării științei în agricultură, a conducerii producției agricole, a modului de lucru al specialiștilor, al întregii țărâni.* Trasîndu-se o serie de jaloane fundamentale pentru agricultura întregii țări, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a insistat totodată asupra perfecționării muncii în industrie, în celelalte domenii de activitate. Amplele referiri la situația internațională au completat tabloul preocupărilor multiple ale partidului și statului nostru în vasta activitate de îndeplinire a programului Congresului al XI-lea al P.C.R. de făurire a societății noastre socialiste multilateral dezvoltate.

Sintetizînd gîndurile și sentimentele cele mai alese ale tuturor argeșenilor față de partid, față de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, angajamentul lor de a munci mai bine în viitor, cuvîntul de deschidere și de încheiere a acestei impresionante adunări, rostit de tovarășul ION SÎRBU — prim secretar al Comitetului județean Argeș al P.C.R., președintele Consiliului popular județean, s-a constituit într-o concludivă și edificatoare exprimare a dorinței noastre de a fi mereu la înălțimea sarcinilor încredințate de partid.

„Din adîncul inimilor noastre, ale tuturor celor ce trăiesc și muncesc în Argeș — a spus tovarășul Ion Sîrbu — vă adresăm dumneavoastră, cel mai iubit și respectat fiu al poporului român, urarea fierbinte: Să trăiți întru mulți ani, mult stimată și iubite tovarăse NICOLAE CEAUȘESCU, spre binele și fericirea patriei și poporului, spre gloria și măreția României socialiste”²⁴.

*
* *
*

Consemnările noastre privind semnificația activității și vizitelor tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în județul Argeș au adunat laolaltă momente și clipe care, în fapt, se cheamă istorie. De aceea Argeșul și oamenii lui nu vor uita niciodată că renașterea economică și spirituală a acestor străvechi meleaguri, prin care se asigură un prezent prosper și o minunată perspectivă, este strîns legată în primul rînd de numele și activitatea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU.

Mîndri de a-l fi ales simbol de țară, considerăm că în cele mai multe ipostaze, comuniștii, ceilalți oameni ai muncii din Argeș s-au dovedit demni de încrederea acordată. Iată două exemple edificatoare: în cincinalul 1971—1975 s-au finalizat în Argeș, 25 miliarde lei investiții și s-au realizat în 1975 — 21 miliarde lei producție industrială, adică de 50 ori mai mult decît în 1950; în actualul cincinal 1976—1980, județul Argeș beneficiază de 26 miliarde lei investiții și va da țării, în anul 1980, o producție industrială de peste 43 miliarde lei, adică de 2,1 ori mai mult decît în anul 1975.

Acestea demonstrează cu prisosință capacitatea de efort și de inteligență a oamenilor muncii din Argeș, puterea lor reală de a răspunde

²⁴ „Scînteia“, nr. 11 257 din 31 octombrie 1978.

prin faptele dintre cele mai deosebite chemărilor adresate direct de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, atît cu prilejul vizitelor relatate mai sus, dar mai ales, prin întreaga politică a partidului și statului nostru, consacrată fericirii și prosperității poporului României socialiste, păcii și colaborării între toate națiunile lumii.

LA SIGNIFICATION HISTORIQUE DE L'ACTIVITÉ ET DES VISITES DU CAMARADE NICOLAE CEAUȘESCU DANS LE DISTRICT D'ARGÈS

R é s u m é

L'ouvrage présente une synthèse de l'activité et des visites de travail réalisées par le camarade Nicolae Ceaușescu — le Secrétaire Général du Parti Communiste Roumain, le Président de la République Socialiste de Roumanie dans le district d'Argès.

La première partie illustre l'activité révolutionnaire du camarade Nicolae Ceaușescu déployée dans les années de l'illégalité dans le district d'Argès, étape où on a soutenu directement l'activité des organisations locales, du parti et de la jeunesse dans la lutte contre l'exploitation pour une vie meilleure. La deuxième partie de l'ouvrage présente amplement les visites de travail réalisées par le camarade Nicolae Ceaușescu dans le district d'Argès — voie importante pour la prise de différentes décisions importantes concernant le développement rapide et soutenu de cette région dans les années prospères du socialisme. Dans ce contexte on relève aussi l'activité déployée par le camarade Nicolae Ceaușescu pendant dix-sept ans en qualité de député de la ville de Pitești, dans la Grande Assemblée Nationale.

L'ouvrage s'achève par la présentation succincte des résultats remarquables obtenus pendant la dernière décennie dans le développement multiforme du district d'Argès, expression directe de la politique réaliste scientifique du Parti Communiste Roumain.

SOCIETATEA GETO-DACĂ DIN VREMEA LUI BUREBISTA IN LUMINA CONCEPȚIEI MARXISTE DESPRE FORMAȚIUNEA SOCIAL-ECONOMICĂ

LIVIU ȘTEFĂNESCU

1. Definind coordonatele spirituale ale poporului român, pe temeiul analizei complexe a istoriei sale, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU sublinia : „Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa, și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuclumiat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și astăzi al națiunilor lumii”¹.

Concepția P.C.R., a secretarului său general tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU², de a privi principiul interpretării și evaluării procesului istoric ca rezultată complexă, firească a evoluției societății umane de pe teritoriul românesc, constituie temeiul rîndurilor de față, a analizei pe care o datorăm esenței trecutului de creație și luptă a strămoșilor noștri.

2. Studiul trecutului comunităților umane obligă la elaborarea unor concepte, legitați capabile să transforme istoria în instrumentul descifrării viitorului societăților omenești ceea ce strămoșii noștri denuceau lapidar *historia magistra vitae*. Karl Marx a pus în evidență esența istoriei elaborînd conceptul *formațiune social economică* sau mod de producție cu forme variate de manifestare (asiatic, antic, feudal, burghez-modern) ilustrînd progresul comunităților umane³ punînd în evidență legitatea lor fundamentală : interdependența dintre cele două laturi ale acestuia forțele de producție și relațiile de producție. Ceea ce caracterizează însă formațiunea social-economică sînt relațiile sociale de producție ajunse pe o anumită treaptă de dezvoltare istorică, de aceea K. Marx spunea : „Societatea antică, societatea feudală, societatea burgheză sînt astfel de ansambluri de producție, fiecare din ele însemnînd totodată o treaptă deosebită de dezvoltare în istoria omenirii”⁴.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 319.

² I. Popescu-Puțuri, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul istoriei patriei, al mișcării muncitorești, în dezvoltarea și afirmarea poporului român*, în „Anale de istorie”, nr. 1, 1978.

³ K. Marx, Fr. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, ediția a II-a, București, 1955, p. 372.

⁴ *Ibidem*, p. 73.

Împotriva pericolului de a schematiza trecutul societății umane și a confunda istoria fiecărei comunități — care este irepetabilă și non-identică — cu esența istoriei ca știință K. Marx avertiza în cunoscutul protest adresat lui Mihailovski: „El trebuie să transforme schița mea istorică cu privire la apariția capitalismului în Europa occidentală, într-o teorie istorico-filozofică referitoare la calea generală pe care trebuie să o urmeze în mod fatal toate popoarele indiferent de condițiile istorice în care s-ar afla ele. Eu îi cer iertare. Aceasta ar însemna pentru mine, în același timp o prea mare cinste și o prea mare insultă”⁵.

Despre modul de producție al geto-dacilor în literatura de specialitate sînt exprimate trei păreri mai importante:

- una care susține existența societății tribale, uniunilor de triburi în vremea lui Burebista;

- alta care susține existența societății sclavagiste începătoare în aceeași perioadă;

- a treia care susține modul de producție tributual în accepțiunea dată de autorii acesteia.

Inexistența societății tribale, relațiilor gentilice și deci a comunei primitive în vremea lui Burebista a fost suficient de bine argumentată de susținătorii modului de producție sclavagist. Inexistența proprietății de tip sclavagist, a societății sclavagiste la geto-daci a fost dovedită de susținătorii modului de producție tributual.

Pentru a cunoaște pe ce treaptă deosebită de dezvoltare în istoria umanității se găseau strămoșii noștri geto-daci la finele secolului al II-lea î.e.n. și începutul secolului I î.e.n. trebuie să ținem seama de:

- generalizarea unor fenomene nu ca o activitate de abstractizare a esenței lor ca un obiect general situat deasupra lucrurilor ci să așezăm cunoașterea la nivelul relațiilor interne fundamentale;

- esența ca relație internă fundamentală trebuie înțeleasă ca proces generator, ca autodinamică constructivă, ca trecere de la una la cealaltă. K. Marx însuși arată că metoda sa dialectică „privește fiecare formă realizată în mișcare, adică și sub aspectul ei trecător”⁶;

- esența nu poate fi concepută ca un obiect general ci ca logica dezvoltării obiectului real.

Aceste elemente teoretice funcționează științific numai în cunoașterea empirică din care au provenit. Prin urmare, pentru a discuta despre conceptul mod de producție — formațiune social-economică — la geto-daci cunoașterea științifică esențială trece prin studiul empiric a ceea ce au constituit relațiile sociale în sinul cărora s-a produs fenomenul apariției și afirmării *poporului geto-dac*. Dacă legea generală este concordanța necesară a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție, cunoașterea științifică esențială a legii dezvoltării societății de pe teritoriul țării noastre trece prin studiul empiric al caracterului acestor forțe de producție și al structurii sale de producție concretă.

Sarcina noastră este de a studia realitățile empirice, materialul documentar și potrivit dialecticii marxiste să considerăm *ansamblul* acestor date sub specia esenței concrete și sub specia necesității con-

⁵ K. Marx, Fr. Engels, *Ausgewählte Briefe*, Berlin, 1953, p. 367; apud A. Pelletier, J. J. Goblot, *Materialismul istoric și istoria civilizațiilor*, București, 1973, p. 64—65.

⁶ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 23, București, 1968, p. 27.

crete, adică a le gândi ca *singulare* în forma *conceptului dialectic* și nu a formula scheme⁷.

3. Descoperirile arheologice de pe teritoriul județului Argeș însumate și într-una dintre cele mai complete monografii a problemei⁸ atestă că societatea geto-dacică a înregistrat un grad deosebit de dezvoltare la confluența secolelor II î.e.n. și I î.e.n. pe care o putem caracteriza ca revoluționară⁹ datorită generalizării metalurgiei fierului¹⁰. Aceasta a implicat și o puternică modificare a relațiilor de producție ca urmare a nivelului atins de dezvoltarea uneltelor, tehnicii, producției, cu un cuvânt, forțelor de producție.

Începînd cu finele secolului al II-lea î.e.n. și începutul secolului I î.e.n. societatea geto-dacă a depășit comuna primitivă, stadiul de trib și relații gentilice atîngînd o fază nouă, superioară de dezvoltare caracterizată prin familie monogamă, proprietate privată și stat, asemănătoare cu *a doua stare de lucruri istorică* denumită de K. Marx cu un termen general, *mod de producție asiatic*. Esența modului de viață al geto-dacilor, se găsește potrivit informațiilor pe care le deținem, în cea de-a doua modalitate de comunitate caracterizată prin absența proprietății colective și afirmarea proprietății private asupra pămîntului, a producătorilor direcți.

Circulația monetară, schimburile comerciale, producția marfarobănească, tipul de locuință, portul, instituții sociale, obiceiuri și practici de producție, noțiuni ale realității social-economice transmise prin intermediul latinofoniei în limba română, sînt în măsură să ateste existența proprietății private asupra mijloacelor de producție. Caracterul de producători liberi, stăpîni pe produsele muncii lor ne este atestat atît de izvoarele literare, inscripții, dovezi arheologice cît și de emisiunea și folosirea monedei specifice geto-dacilor¹¹. Existența în vremea lui Burebista a unui singur tip monetar pentru întregul teritoriu geto-dac¹² reprezintă o dovadă peremptorie a comunității economice a familiei monogame, proprietară asupra mijloacelor de producției și a unui vehicul modern de manifestare a statului. Moneda unică a înlesnit modalitatea contribuției solidare a întregului sistem social bazat pe familie, pentru interesele interne de administrare a întregii comunități și pentru organizarea apărării teritoriului, averii, libertății așezărilor acesteia împotriva amenințărilor, dominației, împlinirii sau ingerințelor din exterior ale comunităților nongeto-dace.

Cercetările întreprinse pentru cunoașterea modului de viață al geto-dacilor atestă că în perioada lui Burebista familia monogamă era consolidată în cadrul gospodăriei personale situată în contextul comunității sătești¹³. Fr. Engels consideră că germanii cînd au venit din Asia,

⁷ A se vedea schema „modului de producție tributar și orînduirea tributală” în „Probleme economice”, nr. 11, an. XXV, 1972, p. 29—44 și *Despre formațiunea social-economică tributală*, în „Probleme economice”, nr. 4, an. XXVI, 1973, p. 51—68.

⁸ I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1977.

⁹ V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*, București, 1966 ; folosește termenul de „revoluție neolitică” dar nu-l explică în sensul logicii dezvoltării obiectului real.

¹⁰ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 384—408.

¹¹ *Ibidem*, p. 152—187.

¹² C. Preda, *Burebista, unificator al tuturor geto-dacilor*, în „Era socialistă”, nr. 8, 1978, p. 41.

¹³ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 187—195.

s-au așezat în ținuturile de la răsărit de Rin și la nord de Dunăre evoluind de la comuna primitivă la stadiul de popor cu împărțirile : țara, ținutul, suta și marca (satul). „Pământul pe care nu-l revendica satul rămânea la dispoziția sutei ; ceea ce nu-i era repartizat acesteia din urmă revenea ținutului ; ceea ce mai rămânea disponibil — de cele mai multe ori pământuri foarte întinse — trecea în posesiunea nemijlocită a întregului popor“¹⁴. Acestea erau pământuri ale întregii comunități etnice germane, care „... a trecut de la căruța cu coviltir a nomazilor la casa din bușteni (Blockhaus) a țaranului statornicit transformându-se într-un drept de proprietate deplină asupra casei și curții“¹⁵, constituite nu numai din pășuni, păduri, bălți ci și din terenuri arabile : „... revendicate de rege ca reprezentant al întregului popor“¹⁶.

Este cert că geto-dacii, străvechi locuitori ai acestui pământ — cercetările arheologice atestă locuirea continuă a populației indo-europene — au încheiat evoluția care a marcat trecerea de la stadiul tribal și relații gentilice, la stadiul de popor cu temelia, familia monogamă, proprietate privată și stat, către finele secolului II î.e.n.

La geto-daci satul, obștea teritorială, avea pământul său, era constituit din proprietățile parcelare familiare care foloseau pădurea, pășunea (isla-zul), eleșteul dependente de sat. Cercetările arheologice confirmă știrile furnizate de izvoarele literare care ne informează despre numărul cel mare al geto-dacilor în vremea lui Burebista. Revoluționarea forțelor de producție datorită generalizării și intensificării metalurgiei fierului a creat condițiile materiale necesare exploziei demografice care a dus la ruperea legăturilor gentilice și depășirea stadiului tribal. Așa a fost posibil triumful ireversibil al noilor relații sociale caracteristice stadiului de popor geto-dac cu instituțiile general-determinate : familia monogamă, proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și produselor muncii, statul. „Căci inviolabilitatea domiciliului nu a fost efectul, ci cauza transformării lui în proprietate privată“¹⁷ ceea ce asigură afirmarea și viabilitatea familiei monogame.

4. K. Marx analizând căile de trecere de la comuna primitivă expune trei ipostaze :

a) Colectivitatea ca substanță în care familiile sînt simple fenomene, pământul fiind proprietatea acesteia, fiecare familie în parte se comportă ca o verigă. Condiția tributului o constituie sistemele de irigație, mijloacele de comunicație iar marile orașe apar doar ca necesități ale reprezentanților entității înglobante sau pentru comerțul cu alte comunități.

b) Colectivitatea presupune ca bază nu pământul ci așezarea, satul, sediul agricultorilor proprietari de pământ. Greutățile de care se izbește colectivitatea provin de la altele care-i tulbură așezarea pe pământul lucrat de ea. Individul devine *proprietar privat* al pământului — al unei parcele separate — a cărei cultivare separată cade în sarcina lui. Calitatea de membru al comunității continuă să fie premisa pentru însușirea pământului, dar ca membru al comunității individul este proprietar privat. Aceasta a stat la temelia istoriei grecilor, romanilor, evreilor.

¹⁴ Fr. Engels, *Marca în Războiul țărănesc german*, București, 1958, p. 138.

¹⁵ *Ibidem*, p. 141.

¹⁶ *Ibidem*, p. 139.

¹⁷ *Ibidem*, p. 141.

c) Colectivitatea este compusă din familii care nu sînt coposesoare ca în forma asiatică și nici proprietare ci o parte a pămîntului ocupat rămîne comunității ca atare, distinctă de membrii ei, cealaltă se împarte și fiecare parcelă de pămînt este proprietate privată numai în măsura în care familia este membră a colectivității. K. Marx denumesc această a treia modalitate, germanică.

Aceste trei ipostaze se află în cel *de-al II-lea moment istoric* sau *stare de lucruri istorică* deoarece *I-ul moment istoric* pe care-l neagă — comuna primitivă — este caracterizat, arată K. Marx, prin faptul că : „... în forma cea mai primitivă a avea față de pămînt un raport de proprietate înseamnă a găsi în el materie primă, unealtă și mijloacele de trai, produse nu prin *muncă* ci ca roade ale pămîntului însuși“¹⁸.

Exprimînd filiația acestor trei ipostaze de colectivitate pe cea de-a II-a treaptă istorică, K. Marx folosește conceptul de *derivare*. „În al doilea rînd însă acolo unde există *proprietatea asupra unelei*... alături de *proprietatea asupra pămîntului*... acolo este de acum dată ca premisă o a doua treaptă istorică, alături de prima treaptă și în afara ei... Unealta însăși fiind acum un produs al muncii, așadar elementul care constituie proprietatea fiind deci creat prin muncă, colectivitatea nu mai poate să se prezinte aici în forma ei naturală ca în primul caz — colectivitatea pe care se bazează acest fel de proprietate — ci ca o colectivitate derivată care ea însăși este produsă, creată, o colectivitate produsă de muncitorul însuși“¹⁹.

A *III-a stare de lucruri istorică* este caracterizată de K. Marx astfel : „Cea de a treia *formă posibilă* în care muncitorul se comportă ca proprietar numai față de mijloacele de trai, le găsește de-a gata ca o condiție naturală a subiectului care muncește fără a se comporta față de pămînt sau față de unealtă, așadar nici față de munca însăși, ca față de ceva propriu, este de fapt formula sclaviei și a iobăgiei“²⁰.

Prin urmare *modul de producție asiatic* este cea *de-a II-a stare de lucruri istorică* a societății umane caracterizată de K. Marx prin cel puțin trei ipostaze de colectivități umane cu tot atîtea baze economice și cu prezența unor clase sociale distincte²¹, compuse din familii monogame.

Societatea geto-dacă începînd de la finele secolului al II-lea î.e.n. și începutul secolului I î.e.n. a depășit comuna primitivă intrînd într-o fază nouă de dezvoltare, superioară, asemănătoare cu a II-a stare de lucruri istorică denumită de K. Marx cu un termen general mod de producție asiatic. Noțiunea de societate tributală sau mod de producție tributală extinde una din caracteristici — cea economică — prin care se manifestă statul, la întregul mod de producție asiatic sau cea de-a II-a stare de lucruri istorică și se referă numai la una din cele trei ipostaze analizate de K. Marx de aceea o considerăm improprie atît pentru

¹⁸ K. Marx, *Forme premergătoare producției capitaliste*, București, 1956, p. 35.

¹⁹ *Ibidem*, p. 36.

²⁰ *Ibidem*, p. 37.

²¹ K. Marx, Fr. Engels, *Manifestul Partidului Comunist*, ediția a VII-a, București, 1959, p. 30, nota subsol 2.

realitatea istoriei cît și pentru caracterul științific al materialismului istoric ²².

Esența modului de viață al geto-dacilor se găsește, potrivit informațiilor pe care le deținem în cea de a doua modalitate — ipostază — de colectivitate caracterizată prin proprietatea privată asupra pămîntului și apartenența la comunitatea sătască. Ca geto-dac erai membru al satului și numai ca sătean puteai deveni proprietar. Clasele sociale erau clase distincte și nu antagoniste iar personalitățile, regii Burebista, Cotiso, Decebal au fost rezultatul acestor relații sociale. Statul geto-dac reprezintă starea obiectivă a familiei monogame și proprietății sale private generată de autoadministrarea așezărilor teritoriale, satelor, davelor și cu evenimentele unanim apreciate realizate de Burebista, eminentă personalitate a antichității europene care a creat centralizarea, sistemul unic de concentrare și a organizat acțiunile militare de eliberare a teritoriului încălcat de alte comunități sau care exercitau dominație, ingerințe sau amenințare împotriva poporului geto-dac.

Satul geto-dac, modalitate de constituire și supraviețuire a poporului și statului geto-dac a devenit prin împletirea civilizației geto-dace cu civilizația romană și latinofonie sat daco-roman și apoi sat românesc. În cea de-a III-a stare de lucruri istorică, prin secolele IV—IX a apărut și s-a dezvoltat din interiorul său și proprietatea feudală. În condițiile vitrege ale perioadei năvălirii popoarelor migratoare și ale absenței unui centru unic de conducere și a unor personalități remarcabile, satul românesc a dezvoltat forța sa publică, statală, de autoconducere și apărare ceea ce a fost denumită ca o categorie de stat neorganizat.

Poporul geto-dac începînd de la sfîrșitul secolului al II-lea î.e.n. și începutul secolului I î.e.n., pe teritoriul său carpato-danubiano-pon-tic milenar de formare, cu o viață economică, spirituală și public-statală remarcabile, mai ales în vremea lui Burebista a atins cel de-al II-lea moment istoric denumit de K. Marx mod de producție asiatic și a adus o contribuție originală la istoria civilizației, realizările lui fiind o remarcabilă variantă europeană a modului de producție asiatic.

²² Liviu Ștefănescu, *Modul de producție tributual în sud-vestul României*, comunicare la Sesiunea științifică prilejuită de Centenarul muzeului bănățean, Timișoara, 1973 ; *Modul de producție tributual în nord-vestul României*, comunicare la sesiunea științifică „Probleme ale perioadei prefeudale și feudalismului timpuriu”, organizată de Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1973 ; *Modul de producție tributual și agricultura geto-dacilor*, comunicare la cel de-al III-lea Simpozion Național de istorie agrară, Timișoara, 1974 ; *Modul de producție tributual în Dobrogea*, comunicare la sesiunea Muzeului „Delta Dunării”, Tulcea, 1974 ; *Teze și ipoteze privind perioada prefeudală*, în „Muzeul Național”, București, vol. III ; *Începuturile feudalismului în țara noastră în lumina unor aprecieri ale clasicilor marxism-leninismului*, referat prezentat în cadrul dezbaterii „Începuturile feudalismului în Țările Române”, organizată de Academia de științe sociale și politice, Iași, 27—28 decembrie 1974 ; *Les geto-dacs et la formation social-economique „tributale”*, comunicare la al II-lea Congres Internațional de Tracologie, București, 1976 ; *Semnificația teoretică a descoperirilor arheologice de pe teritoriul județului Hunedoara privind societatea geto-dacă*, comunicare la Sesiunea științifică a Muzeului din Deva, 1975 ; *Agricultura geto-dacilor, modul lor de producție și posibilitatea ilustrării în Muzeul Agriculturii*, comunicare prezentată la al IV-lea Simpozion Național de istorie agrară, Slobozia, 1976.

LA SOCIÉTÉ GETO-DACIQUE À L'ÉPOQUE DE BUREBISTA, DANS LA LUMIÈRE DE LA CONCEPTION MARXISTE SUR LA FORMATION SOCIALE-ÉCONOMIQUE

R é s u m é

La société gèto-dacique à partir du I siècle a.n.è. a dépassé la commune primitive, en commençant une nouvelle etape, semblable *au deuxième état historique* nommé par Karl Marx avec un terme général : mode de production asiatique, parce que c'est là où elle a évolué dans une forme classique.

L'essence du mode de vie des gèto-daces réside (selon les informations que nous possédons) dans la deuxième modalité de collectivité, caractérisée par la propriété privée sur la terre et par l'appartenance à la communauté villageoise. L'étape de peuple dacique et de langue dacique omogène, avec quatre ou cinq modalités de prononciation régionale, avec une vie économique, spirituelle et publique d'état particulière, a apporté une contribution originale dans l'histoire des civilisation. Les classes sociales (les tarabostes et les comates) étaient des classes distinctes et non antagonistes et les personnalités de Burebista, Decebal, ont été le résultat de ces relations speciaux. Il ne faut pas confondre l'état crée par l'union libre de producteurs pour la protectin de la terre et de leurs biens (les produits, la famille, la liberté), ou pour l'élibration de la terre envahie, avec l'état comme instrument d'opression à l'interieur et de pillage et annexion à l'exterieur dans les sociétés par des classes dominantes.

Le village gèto-dacique est devenu daco-romain et puis roumain. Dans le troisième état historique comprenant les siècles VI—IX de son interieur est apparues la propriété féodale. Mais la société roumaine féodale est caractérisée par la vitalité de la communauté villageoise formée par les paysans libres et les maîtres, situation qui a mis son empreinte sur le développement de la société humaine sur le territoire de la Dacie.

Le village daco-romain et puis le village roumain, développé même en l'absence d'un centre unique de direction, a garé sa fonction publique, d'état avec direction individuelle et de protecteur même nomée état nonorganisé.

La notion de société tributale ou mode de production tributal, limite à seulement une des hypostases du mode de production du deuxième état historique qui n'a pas existé dans notre espace géographique ; c'est pour cette raison qu'il ne peut pas caracteriser la société humaine qui a vecu sur le territoire de notre pays.

Muzeul de istorie al R. S. România
Primit în redacție la 25 octombrie 1978

CERAMICA ROMÂNĂ DE TRADIȚIE DACICĂ DIN ZONA MUSCELULUI

OCTAVIAN BODEA

Muzeul Cîmpulung Muscel, în colaborare cu Institutul de Arheologie, între anii 1962—1964, au reluat săpăturile de la castrul Jidava, după o întrerupere de mai bine de 60 ani.

Situat pe limesul transalutan, la 4 km sud de Cîmpulung, în cartierul Pescăreasa, castrul Jidava, este considerat cel mai mare castru de pe stînga Oltului, incinta lui extinzîndu-se pe circa 13 000 mp.

Viața romană este cunoscută a fi fost scurtă, respectiv, prezumată din timpul lui Comodus (180—192 e.n.), pînă în timpul împăratului Gordian III (238—244), cînd castrul a fost distrus, prin incendiere de către autohtoni, ajutați de carpi și costoboci, stimulați în mișcările de eliberare și de apariția primelor valuri ale popoarelor migratoare¹.

Castrul Jidava, centru cu profil militar și cu viață domestică afe-rentă, intrucît era de tipul castra-stativa-hiberna, cu staționare continuă și permanentă, poartă amprenta dacică pe multe mărturii², din cultura materială interceptată, completînd și atestînd continuitatea populației autohtone-dacice sub ocupația romană și în această zonă, așa cum s-au descoperit de altfel pe întreg teritoriul patriei noastre.

Viața deosebit de activă a trupelor staționate la Jidava, confirmă în mod strălucit caracterul general unitar al conviețuirii daco-romane.

Este astăzi bine stabilit că, deja, din a II-a jumătate a secolului al II-lea, romanii practicau recrutarea elementelor necesare armatei, din rîndul populației indigene dacice³.

Constatăm că viața domestică a castrului era foarte dezvoltată, datorită permanenței garnizoanei, amplexării efectivului-unitate de cavalerie, cît și a ponderii demografice din jur, existentă încă din cele mai vechi timpuri, în depresiunea în care se află castrul.

În întreaga zonă depresionară, au fost depistate numeroase urme de populație stabilă, chiar din epoca bronzului, ca de exemplu la : Pescăreasa, Albești (Zărziori), Micloșani, Malu cu Flori, Cetățenii din Deal. De asemenea, cultura dacică intensă, a fost depistată ulterior, chiar sub vatra actuală a orașului Cîmpulung.

Sînt surprinse urme dacice, în majoritatea profilelor din activitatea cotidiană a ostașilor romani. În acest sens, ele se evidențiază în : obiec-

¹ Dumitru Tudor, *Răscoale și atacuri barbare în Dacia romană*, p. 58—60.

² Flaminu Mîrțu, *Prezențe dacice în viața domestico-militară a castrului Jidava*, comunicare ținută la Sesiunea științifică a muzeelor din R. S. România, 1965.

³ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura științifică, 1965, p. 243.

tele casnice-metalice (harpago de prototip elenistic), accesorii militare (pintenii de tip dacic) și, îndeosebi, ceramica provincială romană poartă amprenta ceramicii indigene.

Populația geto-dacică din timpul ocupației romane, inclusă în zona extremității nordice a limesului transalutan, din prima jumătate a secolului al III-lea e.n., a participat activ la formarea armatei romane. Un exemplu concret, îl constituie Cohorta a VI-a Nova Cumidavensium Alexandriana-Rîșnovul de azi, din epoca lui Severus Alexander⁴, situată la 40 km la nord de Jidava, care era formată din daci, așa după cum unele izvoare și mai ales diplomele militare, găsite în cuprinsul Imperiului Roman, consemnează vreo 13—15 corpuri de trupe auxiliare, alcătuite din autohtoni, încă din timpul lui Traian și al împăraților, care i-au urmat la tronul Romei.

Față de cele relatate mai sus, considerăm necesar să evidențiem continuitatea elementului dacic și aportul adus de acesta, în viața trupelor auxiliare romane de la Jidava.

Această teză, este reflectată cu precădere și în profilurile de specializare, pentru nevoile domestico-militare, desfășurate în viața castrului, ca de exemplu: olăria, prelucrarea metalelor, în scopul confecționării uneltelor și a accesoriilor militare.

Ceramica din Dacia romană, a continuat în mare măsură produsele de olărie din epoca premergătoare ocupației, însă, trecută la o fază mai caracteristică, cunoscută sub denumirea de ceramica provincială romană.

În afară de ceramica fină de import, olăria confecționată în Dacia Romană se înfățișează, din punctul de vedere ce ne interesează aici, sub două aspecte⁵:

a) olăria dacică, modelată cu mîna, păstrîndu-și în genere ornamentația și formele dinaintea cuceririi romane;

b) olăria de factură romană, lucrată la roată, în alcătuirea căreia, produsele indigene mai vechi, au ocupat un loc însemnat, influențînd-o, mai puțin tipologic, dar, cu deosebire din punct de vedere al ornamenticii.

În privința primei categorii, nu avem încă mărturii concludente, pe plan local, deși, descoperirea din secțiunea N, perpendiculară pe porțiunea fosei dintre porta decumana și turnul de colț-nord-estic, a pus în evidență câteva fragmente de ceramică Latène, dacică, de tehnică manuală inferioară, iar în secțiunea D, caroul 9, la 0,73 m adîncime, s-a descoperit un mic borcan, de factură și tehnică cu probabilitate tot dacică.

În acest context, rețin atenția, categoriile de ceramică provincială romană, aflată în castrul în cauză, respectiv, cea din pastă cenușie cu pietriș foarte mărunț și cea din pastă roșie-cărămizie, aceasta, mai restrînsă cantitativ. La ambele categorii, constatăm însă, frecvența mică a vizibilității atît la părțile exterioare, cît și în miez.

Din această mare cantitate de ceramică interceptată, variată ca tipologie, vase cenușii făcute din pastă mai dură și lucioasă, făcînd parte din ceramică provincială cenușie, reținem ca ornamentică, prezența rozetelor în tehnica ștampilării, asemănătoare cu cele de pe cîmile mari cenușii, cît și cele de pe dolium-pythos, tipic getice, descoperite în așezarea geto-dacică de la Cetățeni-Muscel din secolul al III-lea î.e.n. — secolul I, e.n.

⁴ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura științifică, 1968, p. 271.

⁵ D. Protase, *Problema continuității în Dacia, în lumina arheologiei și numismaticii*, p. 65.

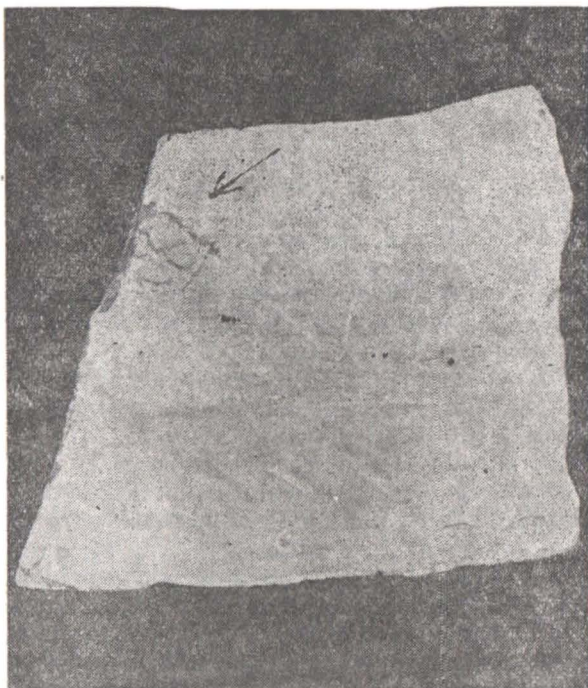

Fig. 1 — Rozeta cu patru petale de pe ceramica dacică de la Cetățeni — Mușcel, secolele III î.e.n. — I e.n.

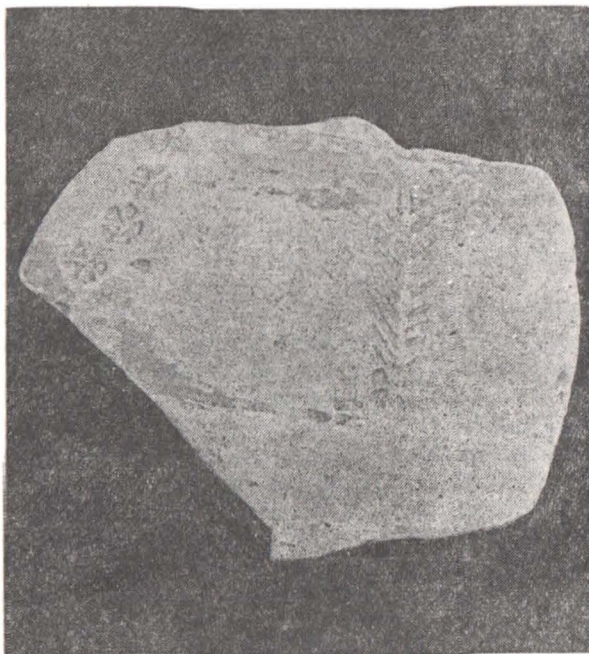

Fig. 2 — Rozeta cu cinci petale și brăduțul de pe ceramica provincială de la Jidava — Cimpulung, secolele II—III e.n.

Variantă A.

— Rozeta dacică, cu un număr restrâns de petale-raze, respectiv patru, cu diametrul de 1 cm (fig. 1), aflată pe fragmente ceramice descoperite în așezarea geto-dacică de la Cetățeni.

Acesteia, îi corespunde motivul rozetă de pe ceramica provincială romană de la Jidava, cu cinci petale, utilizându-se aceeași tehnică a șampilării, ambele rozete din această categorie avînd caracteristică pornirea cozelor-petalelor dintr-un singur punct central (fig. 2).

Variantă B.

Rozeta prototip, ca ornament tipic dacic, dar cu pluralitate de petale-raze, circa 16—17, avînd zona centrală sub forma unui buton, cu suprafață bine evidențiată, cu diametrul de 9 mm, în jurul căruia se

Fig. 3 — Brăduțul și rozeta cu patru petale, de pe ceramica dacică de la Cetățeni — Mușcel

află un prim cerc, incizat, de la periferia căruia pornesc petalele, la rîndul lor, delimitate de al doilea cerc (fig. 3). Acest motiv decorativ, a fost imprimat pe vas tot prin tehnica șampilării, fragmentele în cauză, aflîndu-se astăzi în colecțiile muzeului Cimpulung Muscel.

Trebuie să reținem, că tipul B de rozetă cu multe petale, de pe ceramica dacică de la Cetățeni, respectiv de pe dolia, este reprezentat restrîns numeric și poate fi mai degrabă, marca de olari, care în perioada daco-romană, a vieții castrului, a fost transformată de către autohtonii ceramiști, în veritabil motiv ornamental, răspîndit cantitativ pe întreaga suprafață a vasului.

Asemănătoare cu varianta B, depistăm, pe ceramica de la Jidava, rozeta tot cu buton central, dar, cu un singur cerc și cu un număr mai mic de petale-raze, circa 9—10 (fig. 4).

La ceramica provincială de la Jidava constatăm, însă, că olarii care continuă folosirea motivului tradițional al rozetei, adoptă în mod vizibil acel „horror vacui”, străvechi, completând ornamentarea cu motive geometrice, în unghi frînt, sau în semicerc, formate din mici pătrățele, sau linii paralele, realizate tot prin tehnica ștampilării (fig. 5).

Ramura existentă pe același fragment de vas ceramic, unde este reprezentată și rozeta cu cinci petale, respectiv este o specie de conifere

Fig. 4 — Rozeta cu circa 16—17 petale și rozeta în semicerc, canelată mărunț de pe ceramica provincială de la Jidava (desen fig. 3)

din clasa gimnospermelor, cu frunze aciculare monoice sau dioice, respectiv, bradul, pinul⁶, etc., utilizat ca ornament în momentele principale din viața omului, ca de exemplu: naștere, nuntă, moarte, construcția unei clădiri etc.

Privit genetic, bradul, poate fi urmărit la noi, pînă la strămoșii geto-daci, care-l foloseau și ca motiv ornamental pentru decorarea cera-

⁶ Flaminio Mirțu, *Reprezentări ale pomului vieții pe inelele românești*, în „Studii și cercetări de istoria artei, seria artă plastică”, tom. 17, nr. 2, 1970, p. 300.

micii, așa cum e reprezentată crenguța de brad pe un fragment de vas dacic descoperit la Cetățeni-Muscel.

Bradul, considerat ca arbore sacru, rămânând veșnic verde în orice anotimp, simbol al nemuririi, favorizînd o viață lungă, s-a transmis în creștinism cu semnificația învierii și a vieții fără de sfîrșit „dincolo” după moarte, încît prezența lui este obligatorie în inventarul funerar în perioada medievală⁷.

Motivele vegetale dendrologice sînt astfel transmise genetic, de pe ceramica strămoșilor daci, pe inelele medievale de uz curent, sau funerar, iar mai tîrziu în perioada modernă pe cruci⁸.

Tot la Jidava au fost descoperite o serie de fragmente ceramice

Fig. 5 — Rozeta cu circa 9—10 petale de pe ceramica provincială de la Jidava

din pastă cafenie micasată, reîntregite ulterior, obținîndu-se un vas cu unele completări, avînd dimensiunile: înălțimea = 0,23 cm, diametrul gurii = 18 cm, diametrul fundului = 8 cm, sub nr. de inv. 2 546, actualmente expus în colecțiile de istorie veche a muzeului Cîmpulung. Vasul, are gîtul larg cu pîntece bombat, fundul mic, buza dreaptă cu caneluri orizontale, cu două mînuși, pe fiecare fiind reprezentat cîte un buton, localizat la centrul mînușilor pe verticală. Butoanele conice de pe mînuși, la rîndul lor, oglindesc în mod sugestiv, influența ornamentice dacice,

⁷ *Ibidem.*

⁸ I. Chelcea, *Prelucrarea artistică a pietrei, în satul Scheia din județul Iași*,

păstrate și duse mai departe de olarii autohtoni, ce confecționau ceramica provincială romană.

Constatăm și reținem că, în cadrul ceramicii dacice recoltate din săpăturile arheologice de la Cetățeni — Muscel, a fost întâlnit, pe o mânășă de vas ceramic cu dimensiunile de $8 \times 5,5$ cm, același motiv ornamental, butonul-conic, similar, până la identitate, cu cele de pe ceramica provincială romană de la Jidava, respectiv, butonii menționați pe vasul de mai sus amintit (fig. 6—7).

Prezența, unei părți din ornamentica dacică, pe vasele provinciale romane, din secolele II—III e.n., considerăm, că prezintă o dublă importanță.

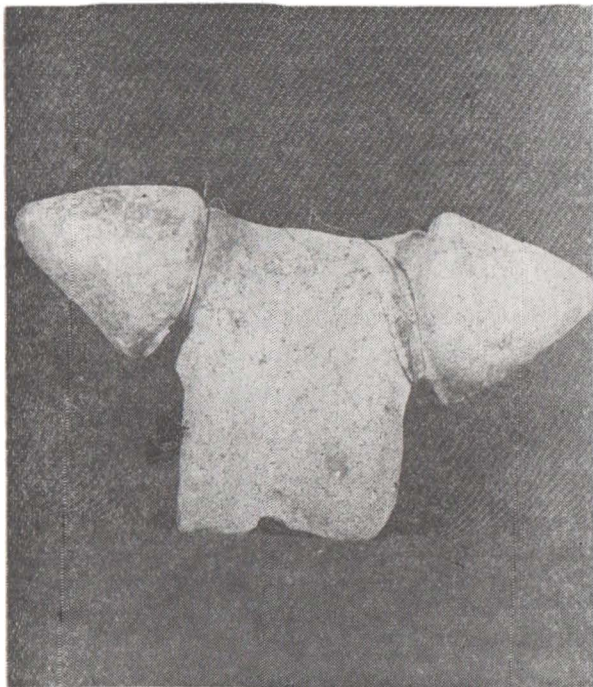

Fig. 6 — Mânășă de vas dacic, cu butoni conici, de la Cetățeni — Muscel

În primul rând, faptul atestă cultura ridicată, în general, pe care cuceritorii romani au găsit-o aici și înaltul nivel tehnic și artistic, în special, al ceramicii autohtone dacice, care s-a impus într-o măsură, în practica meșteșugului olăriei, pe linie de ornamentare și aceasta, desigur, nu numai datorită faptului că profesional, îndeletnicirea aceasta, constituia ponderea, în preocupările meșteșugărești, dar și pentru necesitățile vieții cotidiene.

Descoperirile din cele circa 100 puncte⁸, de pe teritoriul Daciei romane, a urmelor de cultură materială, din secolele II—III e.n., sînt dovezi grăitoare, ce ne demonstrează arheologic continuitatea populației dacice.

Cercetările întreprinse, la castrele de la Brețcu, Mehadia-Băile Herculane, etc., au confirmat că obiectele romane, erau amestecate cu vase și fragmente de vase dacice, lucrate cu mina, de către ostașii recru-

tați dintre băștinași și populația autohtonă, utilizată de romani, la construirea și repararea taberelor militare, așa, după cum s-a întâmplat și la castrul roman Jidava din secolele II—III e.n.

Așadar, toate descoperirile arheologice, numismatice și lingvistice, dovedesc că în Dacia romană, a rămas o populație numeroasă care vorbea, cu timpul, latina populară, iar mai târziu, prin accentuarea interferenței în toate domeniile de viață și activitate între elementul dacic și roman, au dat naștere poporului și limbii române.

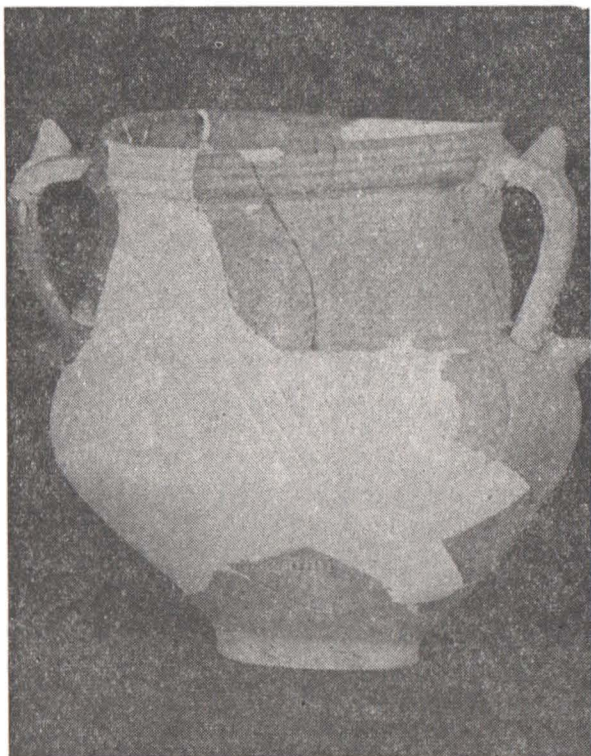

Fig. 7 — Vas roman, cu butoane conice pe mânuși, de la Castrul Jidava — Muscel

LA CÉRAMIQUE ROMAINE DE TRADITION GETO-DACE, SUR LE TERRITOIRE DE L'ANCIENNE ZONE DE MUSCEL

R é s u m é

Outre la céramique d'import, la poterie confectionné dans la province de la Dacie romaine, présente deux aspects :

a) la céramique geto-dace réalisée à la main et qui conserve le décor et les formes traditionnelles utilisée avant la conquête romaine ;

b) la céramique provinciale romaine, proprement dite, réalisé par la technique de la roue, mais qui a subi une influence moins typologique, mais particulièrement en ce qui concerne le décor, adopté des geto-daces.

C'est la rosace dace, à 4 pétales, qu'on trouve sur la poterie de Cetățeni, du troisième siècle a.n.è. au premier siècle n.è. et représentée sur la céramique

romaine par la variante a 5 pétales, intercepté au castrum romain de Jidava, près de Cîmpulung, de la fin du II-ème siècle, de notre ère, à l'occasion des fouilles effectués en 1962—1964.

La variante B. C'est la rosace prototype de la poterie dace à 9—10 pétales au bien à 16—17 — réalisée cette fois par estampage sur les fragments de la céramique provinciale romaine.

La branche de sapin, le bouton conique si usuels au grand habitat — emporium geto-dace, de Cetățeni, on été interceptés, du même, et fréquemment à Jidava.

Les témoignages de la culture matérielle trouvées sur tout le territoire de la Dacie romaine, pendant le II-ème, et le III-ème, siècle de notre ère sont, parmi d'autres preuves, la certitude concrète de la continuité de la population des daces, qui par leur vie commune avec les conquérants romains — véritable symbiose sociale économique et démographique — prouve, à l'évidence peremptoire, la formation du peuple et de la langue roumaine, au nord du Danube, sur le territoire de toute la Dacie.

Primită în redacție la 15 iunie 1977
Muzeul orașenesc Cîmpulung

SONDAJE ARHEOLOGICE LA CTITORIA LUI NEAGOE BASARAB DIN CURTEA DE ARGEȘ

GH. I. CANTACUZINO

Sondajele arheologice efectuate la biserica mănăstirii Argeșului în luna septembrie 1965 au fost prilejuite de lucrările de consolidare întreprinse de Direcția monumentelor istorice la terasa ce înconjoară monumentul, care implicau demontarea balustradei și a lespezilor de piatră. Cercetările au fost limitate, în funcție tocmai de aceste lucrări, la două mici secțiuni, lungi (de la soclu) de 4,25 m și late de 1,50 m, în axul absidelor estică și sudică a bisericii, tăind atît terasa cît și porțiunea de teren alăturată.

În ambele secțiuni se observă clar raderea straturilor superficiale, efectuată în cursul restaurării din ultima parte a secolului trecut¹. Ca stratigrafie, deasupra solului galben viu (foarte umed, cu infiltrații de apă de la aproape 1 m adîncime), avînd partea superioară la cca 0,60 m sub actuala suprafață a terenului, se află un strat de pămînt negru, gros de 0,30—0,45 m, în care se adîncesc o serie de gropi printre care multe gropi de morminte. Deasupra — un strat cu nisip, mai gros (cca 20—25 cm) în apropierea terasei, unde constituie patul unui pavaj recent din bolovani lat de aproape 1,80 m, și mai subțire (6—8 cm) spre exterior, unde suportă pietrișul aleilor ce înconjoară clădirea. Acest strat a fost desigur adus pentru nivelarea curții, în timpul restaurării. Terasa din jurul bisericii (lată de 1,65 m, la care se adaugă grosimea balustradei) este așezată pe o fundație masivă din bolovani de rîu legați cu mortar, fundație ce pătrunde cu cca 0,40 m în pămîntul galben, ajungînd la o adîncime de aproximativ 1 m.

În zonele sondate, la exteriorul terasei, au fost descoperite o serie de morminte orientate est-vest, dintre care unele sînt deranjate. Gropile lor au fost săpate în stratul de pămînt negru, cîteva intrînd pînă în pămîntul galben, adîncimea lor variînd între 0,35—0,40 și aproape un metru față de suprafața actuală.

Un număr de cinci morminte — fie deranjate, fie numai parțial surprinse, notate M₁—M₅ — au apărut în secțiunea din axul absidei estice.

¹ Nivelul vechi al terenului se poate observa în fotografiile ce reprezintă biserica înainte de restaurare (N. Ghica-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia*, vol. I, pl. LXXV, LXXVI). Lucrările de nivelare a terenului în jurul bisericii sînt menționate în actele oficiale privind restaurarea (*Restaurarea Monumentelor Istorice 1865—1890. Acte și rapoarte oficiale despre restaurarea catedralei... de la C. de Argeș...*, Buc., 1890, p. 73—74).

În secțiunea dispres sud au fost descoperite șase morminte (M_6 — M_{11}), și ele deranjate sau prost conservate. Unul din acestea (notat M_7), parțial deranjat de o groapă mai recentă, este datat cu monedă de la mijlocul secolului al XVI-lea (dinar emis pentru Ungaria de Ferdinand I, de pe la 1540 — ultima cifră e ilizibilă).

Raportul stratigrafic între mormintele din această secțiune — a cărui precizare e îngreunată de gropile mai târzii și de răzuirea modernă — indică pe de o parte anterioritatea M_{11} față de M_6 și pe alta a M_7 față de M_9 și M_8 . În secțiune, antrenate în gropile mormintelor

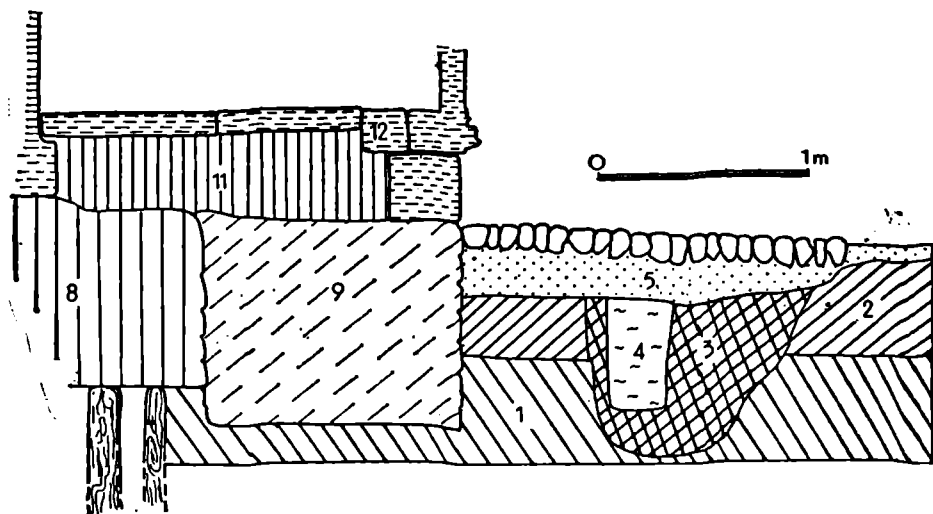

Fig. 1 — Biserica mănăstirii Argeșului. Profilul nordic și cel estic al sondajului din dreptul absidei estice (1965)

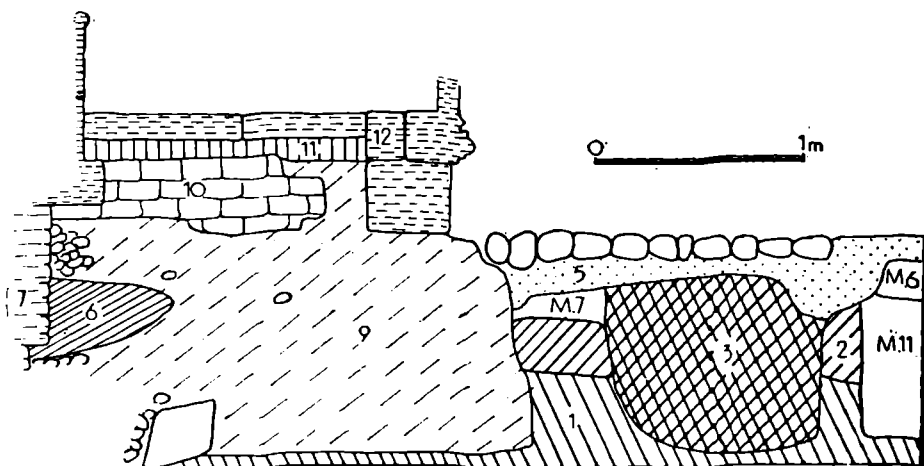

Fig. 2 — Biserica mănăstirii Argeșului. Profilul estic al sondajului din dreptul absidei sudice (1965):

1 — pământ galben viu ; 2 — pământ negru-cenușiu ; 3 — pământ negru amestecat cu galben ; 4 — moloz, piatră spartă ; 5 — nisip ; 6 — lentilă pământ cenușiu ; 7 — fundație piatră, retrasă în raport cu soclul ; 8 — fundația de piatră a bisericii ; 9 — fundația de piatră a terasei ; 10 — zidărie din cărămizi refolosite ; 11 — strat suport al terasei ; 12 — trotuarul și balustrada terasei reamenajate în secolul al XIX-lea

sau în cele două gropi mai târzii, au fost găsite câteva fragmente ceramice (unele smălțuite cu smalț verde), databile între sfârșitul secolului al XVI-lea și prima parte a secolului al XVIII-lea, precum și resturi de cuie de fier.

După ce în cele două secțiuni s-a săpat în pământul galben pînă la o cotă puțin inferioară celei a tălpii fundației terasei (infiltrația apei era accentuată de la mai puțin de un metru adîncime), această fundație a fost demontată pe lățimea secțiunii, pentru a se ajunge la temelia bisericii.

Dedesubtul unui strat subțire de ciment ce susținea lespezile terasei se găsea un pat masiv de bolovani de rîu legați cu mortar. După scoaterea acestora pînă la nivelul bazei soclului și a balustradei, s-a început sondajul în fundația terasei, pornind de la exterior. Fundația terasei intră pînă în solul galben viu, ajungînd la o adîncime de cca 1 m față de actuala suprafață a terenului la exteriorul balustradei.

În dreptul absidei estice, fundația bisericii se poate diferenția de cea a terasei, atît printr-o delimitare a feței sale exterioare, cît și prin faptul că este cu circa 15—20 cm mai puțin adîncă decît fundația terenului. Talpa ei, față de rîndul de pietre făcute de la baza soclului, se află la —0,94 m. Fundația bisericii este lătită cu 67—71 cm (în porțiunea sondată) față de partea exterioară a soclului. La cca 25 cm dedesubtul bazei acestuia s-a găsit un gol de tirant de 15 × 15 cm, orientat est-vest, limitat dedesubt de o cărămidă lată de 17 cm și groasă de 4,5 cm. Unele bucăți de cărămidă spartă sînt înglobate și în diferite părți ale fundației. Imediat sub blocurile de piatră făcute de la baza soclului, intrînd sub ele, se află un rînd de cărămizi, late de 15 cm și groase de 4,7—5 cm.

Efectuîndu-se un sondaj în fundația bisericii au ieșit la iveală în dreptul absidei estice o serie de piloți din lemn de stejar ce o susțineau și care au fost folosiți pentru consolidarea terenului, ținînd seamă de infiltrațiile de apă. În porțiunea sondată (pînă aproape în dreptul soclului) au apărut două rînduri de piloți. Rîndul din față se află la aproape 20 cm de limita exterioară a fundației, parii groși de 8—9 cm, fiind distanțați la 20—30 cm. Rîndul următor, situat cu 11—13 cm mai în spate, este alcătuit din piloți groși de cca 12 cm, la distanță de 20—26 cm. Între ei se află pămînt negru-castaniu. Piloții pe care a fost construită fundația bisericii mănăstirii Argeșului au fost surprinși și prin unele sondeaje făcute în timpul restaurării din 1876—1888².

În dreptul absidei sudice, situația întîlnită este diferită. Sub lespezile terasei, dedesubtul unui strat de ciment care le susținea, se afla un strat de cărămizi legate cu mortar, ridicate lîngă blocurile de la baza soclului, sub care, ca și în dreptul absidei estice, se afla un rînd de cărămizi puse pe lat. Dimensiunile cărămizilor din stratul amintit, evident refolosite, sînt variate (33×17×6 cm; 32,5×15×5 cm; peste 30×18×5; 26×16×4; 27×14×5; 26×13×4; 27×25×5,5; 24×12×4 etc., etc.). Fundația trotuarului, care depășește aici partea exterioară a balustradei cu cca 30 cm, fiind puțin mai lată spre bază, are adîncimea de cca 1 m și constituie un masiv compact continuu, pînă în apropierea soclului. La circa 0,30 m sub blocul de la baza soclului s-a găsit o len-

² Gr. Tocilescu, *Biserica Episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeș*, București, 1887, p. 30 : „Săpături sistematice întreprinse... în mai multe locuri, au dovedit că vechea biserică a fost clădită pe țărîși de stejar, lungi de 50 cm, așezați la o distanță de 40 cm unii de alții și legați prin crăci de arbori și cu pămînt gras amestecat cu cărbuni de lemn”.

Fig. 3 — Biserica mănăstirii Argeșului. Sondajul din dreptul absidei estice. Fundația bisericii sprijinită pe piloți de lemn.

Fig. 4 — Biserica mănăstirii Argeșului. Sondajul din dreptul absidei sudice. Fundație retrasă în raport cu soclul bisericii.

tilă de pământ negru, cu grosimea maximă de 0,40 m — subțindu-se spre exterior — și cu o lățime de cca 0,60 m. Ea continuă și dedesubtul soclului.

Retrasă cu cca 25 cm sub soclu, în spatele lentilei de pământ, a apărut o față netedă de fundație care, la $-0,70$ m sub baza soclului, are în partea ei inferioară, o retragere de cca 10 cm pe o înălțime de câțiva cm. Atît deasupra cît și dedesubtul lentilei de pământ se află zidăria de bolovani și mortar a fundației continue a terasei. În partea inferioară a acestei fundații, la cca 30 cm la exteriorul soclului, se aflau, așezate neregulat între bolovanii din zidărie, trei fragmente de piatră lucrată — resturi de la construcție folosite în fundație.

În examinarea rezultatelor sondajelor la absidele bisericii mănăstirii Argeșului trebuie căutată o delimitare între ceea ce aparține monumentului și ce provine de la lucrările de restaurare din ultima parte a veacului trecut, problema destul de dificilă din lipsa unei publicări sistematice a cercetărilor efectuate în timpul acestei restaurări.

Socul bisericii a fost în întregime refăcut încă în anii 1871—1873³. Pe de altă parte terasa și balustrada (refăcută pe baza temeliiilor

³ Restaurarea monumentelor istorice 1865—1890. Acte și rapoarte oficiale..., București 1890, p. 16—17 (Raportul din 18 martie 1874 al Comisiunii însărcinată de Ministerul Cultelor să studieze lucrările de restaurare din Curtea de Argeș).

și a detaliilor arhitecturale găsite în sondeje)⁴, au implicat lucrări de zidărie la fundație, specificate în actele oficiale⁵, din care reiese că fundația terasei a fost în bună parte refăcută în timpul restaurării de la sfârșitul secolului trecut. Acestei refaceri îi aparține în orice caz porțiunea superioară, care acoperă partea de jos a blocurilor de piatră făuită a soclului și în care, în secțiunea de la absida sudică, se află rindurile de zidărie din cărămizi refolosite. Posibil ca la restaurare să se fi intervenit asupra fundației și alte părți.

Rezultatele analizelor, efectuate în laboratorul D.M.I.A., de către ing. Ion Istudor, a probelor de mortar recoltate în timpul cercetărilor din septembrie 1965, nu sînt concludente decît în ce privește caracterul recent al porțiunii din fundații aflate în partea superioară a terasei, și care acoperă partea inferioară a soclului.

Pe lîngă amănuntele care se adaugă datelor cunoscute privind tehnica de construcție a acestui monument, sondejele efectuate în 1965 la biserica mănăstirii Argeșului ridică și probleme legate de edificiul anterior ctitoriei lui Neagoe Basarab⁶. Ținînd seama de diferența situației observate la absida estică față de cea sudică putem presupune că într-o parte a fost atinsă fundația bisericii din secolul al XVI-lea, iar în alta fundația bisericii înlocuite de aceasta, respectiv a vechii biserici a mitropoliei Țării Românești. Ar prezenta interes atît cunoașterea aspectului vechii biserici cît și, poate încă mai mult, precizarea datei construcției sale. Din păcate sondejele amintite nu au putut da un răspuns nici uneia din aceste probleme.

În ce privește planul vechii biserici, și legat de aceasta măsura în care biserica lui Neagoe folosește zidurile sau fundațiile celei anterioare⁷, există indicii că în unele părți fundațiile vechiului edificiu au fost folosite de noul lăcaș sau înglobate în fundațiile acestuia. Planul vechii biserici rămîne necunoscut, căutarea în întregime a vechilor fundații, aflate în interiorul sau dedesubtul zidurilor bisericii actuale, presupune dificultăți practice de netrecut.

În ceea ce privește data construcției bisericii inițiale — problemă de a cărei rezolvare se leagă într-o anumită măsură și răspunsul la păre-

⁴ *Restaurarea monumentelor istorice 1865—1890...*, p. 58—59 (Raport al arhitectului A. Lecomte către Ministerul Cultelor din 6/24 iulie 1876) și p. 93 (Raport din 10/22 decembrie 1879 : „...Temeliile acestei balustrade au fost găsite de jur împrejurul clădirii, împreună cu mai mult de 50 fragmente de floroane ce compun această balustradă...”). Vezi și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 58.

⁵ *Restaurarea monumentelor istorice 1865—1890...*, p. 71 (Raportul din 25 ian. 1879 al arhitectului A. Lecomte către Ministerul Cultelor asupra înaintării lucrărilor de restaurare a bisericii de la Argeș în anul 1878 : „...Fundațiunile balustradei și a platformei în jurul bisericii : a) debleu în fundațiuni 325 metri cubi ; b) zidărie de bolovani în fundațiuni 485 metri cubi. Această zidărie, destinată pentru fundațiunea balustradei și a dalagiului formează un anchesement, aducînd un mare serviciu fundațiunilor bisericii, care se aflau într-o stare de soliditate puțin satisfăcătoare...”).

⁷ La biserica anterioară, a mitropoliei Țării Românești pînă la mutarea acesteia la Tirgoviște, se referă la pisania ctitoriei lui Neagoe Basarab (cf. Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 32), ca și Gavril Protul, (*Viața și Traiul Sf. Nifon, patriarhul Constantinopolului*, Editura Tit. Simedrea, București, 1937, p. 14) sau unele documente mai tîrzii (vezi V. Drăghiceanu, *Curtea Domnească de la Argeș, Note istorice și arheologice*, în B.C.M.I., X—XVI, 1917—1923, p. 17, nota 4 — mențione a unui document de la Al. Ipsilanti).

⁸ V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, I, București, 1959, p. 198) presupune că meșterul lui Neagoe a avut misiunea de a reface vechea biserică mitropolitană, în parte din temelie, în parte însă înglobînd porțiuni din clădirea inițială ; părere contestată de Gr. Ionescu, (*Istoria arhitecturii în România*, vol. I, București, 463, p. 284—285, nota T), care consideră o astfel de transformare lipsită de justificare și nerealizabilă din punct de vedere tehnic.

rile divergente în privința sediului inițial al mitropoliei Țării Românești⁹, ea nu poate fi soluționată direct prin săpături atingând laturile exterioare ale edificiului, deoarece fundația actuală a bisericii și mai ales cea a terasei înconjurătoare taie orice legătură stratigrafică a vechiului lăcaș. Anumite indicii ar putea fi eventual așteptate în urma unor săpături în interior sau prin căutarea și datarea celui mai vechi nivel de viață medievală din incintă. Sondajele din 1965 au scos în evidență dificultatea rezolvării pe cale arheologică a problemelor mai sus amintite.

LES SONDAGES ARCHÉOLOGIQUES À L'ÉGLISE FONDÉE PAR NEAGOE BASARAB À CURTEA DE ARGEȘ

R é s u m é

À l'occasion des travaux de réparation de la terrasse qui entoure l'église fondée par le voïvode Neagoe Basarab à Curtea de Argeș, en 1965, des sondages archéologiques furent entreprises près des absides est et sud.

À l'endroit de l'abside est, les fondements de l'église, qui dépassent un peu en largeur le socle de celle-ci, s'appuient sur des pilotis en bois disposés verticalement. Près de l'abside sud, les fondements se trouvent un peu en arrière par rapport au socle et présentent un aspect assez différent. Ces différences prouvent que, pour l'édification de l'église actuelle, bâtie en 1517, on a utilisé partiellement des fondations anciennes, qui sont celles de l'ancienne église métropolitaine : ce fait est d'ailleurs attesté par des inscriptions et des documents. Toutes les observations qui pourraient fixer la date exacte de cet édifice sont entravées par les nombreuses transformations dues à la restauration de la fin du XIXe siècle.

Muzeul Național de Istorie București
Primită în redacție la 15 mai 1977

⁹ Reactualizînd o veche părere a lui N. Iorga, mai mulți cercetători (Pavel Chihaia, *Deux armoires sculptées appartenant aux voïvodes Vlad Dracul et Neagoe Basarab*, R.R.H.A., I, 1964, p. 162, ca și în alte articole ; Emil Lăzărescu, în lucrarea colectivă „Istoria artelor plastice în România”, vol. I, București, 1968, p. 151—152 ; Răzvan Theodorescu, *Artă și societate în Țara Românească a veacului al XIV-lea*, S.C.I.A., Seria artă plastică, tom. 19, nr. 1, 1972, p. 11) au dezvoltat recent părerea că biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș a adăpostit în a doua jumătate a secolului al XIV-lea mitropolia Ungrovlahiei, un nou lăcaș al mitropoliei fiind ridicat pe locul viitoarei mănăstiri de la nord de oraș, în al doilea sfert al secolului al XV-lea, de Vlad Dracul.

CU PRIVIRE LA IDENTIFICAREA LUI NEACȘU, EMITENTUL PRIMEI SCRISORI, CUNOSCUTE, ÎN LIMBA ROMÂNĂ

FLAMINIU MÎRȚU

Prețioasa scrisoare în cauză, atestînd o nouă ridicare calitativă a culturii românești și avînd valoare de jalon în periodizarea istoriei scrisului în limba română, se știe că a stat în atenția susținută a cercetătorilor noștri competenți, istorici și lingviști.

În privința primei semnificații a documentului, respectiv confirmarea materială a trecerii limbii românești la rangul de limbă de cultură — ca instrument de comunicare — și prin scris¹, s-ar părea că cercetarea a fost exhaustivă, inclusiv problema liniei de evoluție a limbii noastre. Într-adevăr, textul — potrivit opiniilor autorizate — arată o limbă foarte apropiată celei vorbite, curent, astăzi², diferențele existente față de limba literară actuală fiind neesențiale³. Totuși, cu privire la identitatea emitentului, cit și asupra fixării precise în timp a scrisorii (lipsite precum se știe de dată), reținem o situație deosebită. Deși de la descoperirea documentului și de la publicarea acestuia, pentru prima oară, de către savantul N. Iorga, au trecut 72 de ani⁴, deabia recent, în 1968, s-a reușit să se ajungă la o datare integrală⁵, printr-o judicioasă și completă interpretare a evenimentelor politice, la care se face aluzie în text, coroborate cu cele petrecute faptic, respectiv poziția luată de Neagoe Basarab, domnul Țării Românești, față de pornirea pe Dunăre a armatelor turcești, împotriva Belgradului. În acest fel, a fost stabilită data de 29—30 iunie 1521, an care dealtfel fusese just indicat chiar de către descoperitor. Cu privire la persoana emitentului, remarcăm că datele sale profesionale și biografice ne-au rămas și astăzi prezumate, singurul element cert asupra identității sale fiind prenumele și numele: Neacșu Lupa⁶, Lupea sau, după unii, Lupu⁷. Apelativele sînt, neîndoielnic, exacte, întrucît le aflăm în unele documente cuprinse

¹ S-a scris în românește și în sec. XV, dar scurte note, însemnări răslețe și marginalii pe acte slavone, cf. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ediția a II-a, Sibiu, 1930, p. 219.

² Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 584.

³ George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1969, p. 93.

⁴ Hurmuzaki—Iorga, XI, p. 843, n. 1 (nr. 472, în Arhiva Brașovului).

⁵ Matei Cazacu, *Sur la lettre de Neacșu de Cîmpulung (1521)*, în *Revue des études sud-est européennes*, VI, 1968, nr. 3, p. 525—528.

⁶ N. Iorga, *Brașovul și românii*, București, 1905, p. 282.

⁷ Matei Cazacu, *op. cit.*, p. 525.

în registrele de socoteli ale Brașovului medieval, păstrate pînă astăzi⁸. Le vom utiliza, pentru a încerca să reconstituim, prin conținutul și datele calendaristice pe parcursul cărora a trăit și activat cel în cauză, locul pe care acesta l-a ocupat în lumea vremii sale. Esențialul biografic de stabilit, este însă fixarea, judicioasă și probatorie, a apartenenței și încadrării economico-sociale a acestui Neacșu, nume care ar rămîne suspendat în gol, în procesul genetic al apariției primei scrisori, cunoscute, redactate în limba română, dacă nu vom reuși, fundamentat, să depistăm sincronizarea logică a omului, ca formație social-ideologică, cu expresia materială a acestui conținut suprastructural, reprezentată prin scrisoarea în care a folosit limba românească.

Menționarea lui Neacșu, pe firul timpului, începe⁹, cu perioada lui Radu cel Mare, cu anul 1503, cînd va fi avut, ca om activ, neapărat circa 25 de ani și se continuă vreme de 42 de ani, pe parcursul a 10 domnii, respectiv ale lui: Mihnea cel Rău, Vlăduț, Neagoe Basarab, Teodosie, Radu de la Afumați, Vladislav III, Moise, Vlad Inecatul, Vlad Vintilă, de la Slatina, Radu Paisie, prezența lui fizică încheindu-se în timpul acestuia, sau la începutul primei domnii a lui Mircea Ciobanul, în 1545, cînd prezumăm că era mort, întrucît în documentul considerat din acest an¹⁰, se menționează că acum fii lui Neacșu confiscaseră o sumă de bani de la datornicul Aldea din Rîșnov, pentru o creanță a tatălui lor, pentru pește, dat pe credit, și că acum fii lui Neacșu îl și iartă pe datornic din jumătatea din sumă, cuvenită tatălui lor. Nu însă stabilirea acestei perioade de timp în care a trăit Neacșu, adică anii 1480—1545, este cea mai importantă de precizat, ci elucidarea apartenenței sale sociale.

Opiniile emise pînă acum, asupra acestui punct, cuprind variate dar și opuse puncte de vedere, care nu sînt totdeauna plauzibile și nici tangente cu ansamblul scrisorii, al cărei emitent a rămas, prin aceasta, fixat ferm în istoria culturii românești. N. Iorga, descoperitorul scrisorii, a emis la început o părere conformă cu profilul reflectat de conținutul documentelor în care se află menționat cîmpulungeanul în cauză: l-a considerat negustor¹¹. După cîțiva ani, în 1909, îi atribuie însă o apartenență socială cu totul neașteptată: îl consideră boier și în același sens îl socotește și St. Nicolaescu¹² și C. Loghin¹³. Eruditul istoric și slavist, gînditorul de originală și profundă investigație istorică, Petre P. Panaitescu, se exprimă cu prudență, considerîndu-l doar un orășean din Cîmpulung¹⁴. Filologul Sextil Pușcariu, îl indică generic, ca pe un simplu cîmpulungean, și ca „nefiind învățat”¹⁵. Cei mai recent

⁸ Documentele arhivei Brașovului sînt redactate în latină, slavonă și numai cele mai noi în românește; *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. I, pp. 7, 9, 15, 21, 24, 58, 59, II, pp. 223, 477, III, p. 297 (ca „Nanszul de Campelong”) — volume publicate în 1886, 1889 și 1896.

⁹ Ibidem, vol. I, p. 7, 9, 15 etc.

¹⁰ Ion Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria...* București, 1902, doc. CLXXXVI, p. 309.

¹¹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 282.

¹² N. Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, II, Gotha, 1909, p. 387; Stoica Nicolaescu, *Documente slavo-române*, București, 1905, p. 26, nota.

¹³ C. Loghin, *Istoria literaturii române*, Cernăuți, 1929, p. 31.

¹⁴ P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 117; în același sens, de simplu orășean, P. P. Panaitescu, în *Istoria României*, II, p. 684.

¹⁵ Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ediția a II-a, Sibiu, 1930, p. 62.

cercetători în cauză, păstrează rezervă, ca George Ivașcu¹⁶ sau revin la varianta de negustor, ca Matei Cazacu¹⁷. Fără îndoială că pentru această din urmă încadrare pledează, cu destulă greutate, obiectul corespondențelor din documentele Brașovului, ce menționează pe cimpulungean ca parte în afaceri de comerț, pe parcursul anilor 1503—1545, confirmându-l ca atare. Este vorba îndeosebi de procese, pentru creanțe ce are de încasat, pentru mărfuri date pe datorie : pește și despre operații comerciale cu produse din Orient : mătase, bogasii, cingători, damascuri, stafide, dar și chepenge pentru țărani¹⁸. Admițând ca atare, pe baza documentelor amintite, că Neacșu a fost sigur negustor, această calitate nu exclude totuși a fi fost singura ce va fi avut la data emiterii scrisorii. Ipoteza va câștiga ascendență, depășind probabilitatea, în măsura în care vom analiza, judicios, conținutul, stilul folosit, dar îndeosebi formulele componente ale faimosului răvaș. Va trebui însă, în prealabil, să ținem seama de procesul economico-social, desfășurat la noi, începând cu sfârșitul secolului al XV-lea și aflat către etapa cristalizării spre jumătatea secolului al XVI-lea. Pe acest parcurs, în Țările Române, în cadrul progresului general economic, agricultura s-a ridicat în mod deosebit, prin dezvoltarea pieții interne, și a creșterii exportului de grâne, schimbul sat-orăș ducând la o apreciabilă dezvoltare a acestuia din urmă, respectiv printr-o crescândă activitate meșteșugărească și de relații comerciale, care au întărit substanțial rolul orașenilor¹⁹.

În Țările Române, în perioada conducerii lui Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare, domnia susține interesele orașenilor pe care și-i alătură în lupta pentru centralizarea statului, contribuind astfel la o agravare a crizei în care se găseau vechile privilegii de imunitate politică ale domeniilor feudale. Restrângerea privilegiilor în cauză, de către conducerea centrală, erau de altfel necesare : efectele acestora stinghereau acțiunile politice ale domniei, dar frâneau și producția de mărfuri și comerțul liber, vitale pentru meșteșugari și negustori²⁰. Astfel, destrămarea autarhiei economice a marilor feudali, datorită noilor condiții de schimb, atrage inevitabila destrămare a puterii lor politice, ducând la creșterea forței economico-politice a noi pături sociale : boierimea mărunță și masele orașenești. Acest proces are însă și corolarul său nemijlocit pe planul culturii românești. În societatea bazată pe exploatare, în cuprinsul culturii naționale, cu cele două componente cunoscute²¹, cultura feudalilor stăpînitari, laici și bisericești, și cultura maselor asuprite, cu aspirațiile lor, ultima se ridică creatoare și biruitoare, prin forța ei, în procesul culturii. Noile forțe sociale își impun astfel, acum, limba uzuală și în scriere, îmbrăcînd-o pe aceasta în haină românească, scriind în limba vorbită de popor, care de altfel nici nu cunoștea limba slavonă, folosită în cancelarie de către statul feudal, în practicile de cult ale bisericii și ca limbă literară a clasei stăpînitore. Noile categorii economico-sociale, boiernașii și masele orașenești, meșteșugărești-negustorești, aveau nevoie, pentru comerțul lor, de a folosi un instrument de comunicare scrisă, practic, la îndemîna lor imediată, pentru afaceri, pentru ținerea catastifelor de socoteli, pentru schimbul de informații

¹⁶ George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1969, p. 93.

¹⁷ Matei Cazacu, *op. cit.*, p. 525.

¹⁸ *Quellen zu Geschichte der Stadt Kronstadt*, I, ibidem.

¹⁹ *Istoria României*, II, p. 453.

²⁰ Ibidem, p. 462.

²¹ V. I. Lenin, *Despre cultură și artă*, București, 1957, p. 201.

între producători şi cumpărători, respectiv întrebuinţarea scrisului în limba română.

De aceea emitentul, în acest timp, al unei scrisori în limba română, redactată în Cîmpulungul cu o intensă viaţă meşteşugărească şi de schimburi economice, ce însumau în anul 1503, un volum valoric de un milion de aspri, din cele 7,2 milioane totalizate în întreaga Țară Românească²², nu putea fi decît un exponent al acestor noi factori, care au lărgit şi înnoit baza socială a societăţii vremii, un oraşan, meşteşugar mai ridicat, un negustor. În nici un caz nu putea fi un reprezentant al clasei dominante, al culturii slavone, adică un boier, feudal important, ale cărui interese de clasă — fundamentate pe exploatare — erau în adversitate flagrantă cu interesele maselor oraşeneşti. Faţă de acestea, titulare ale unor drepturi de autoadministrare locală, prin aleşii lor locali, anuali, pe baze profund populare, investiţi public, prin vocea maselor „vrednic este“, un boier nu putea să se considere subordonat şi să se adreseze conducerii similare a Braşovului, respectiv „judeţului“ Benkner, cităm : „spun domniei tale ca mai marele meu...“. Pentru aceste motive Neacşu, ce scria în româneşte, în limba poporului, nu putea fi un boier, ci mai de grabă tot un conducător al unor oraşeni, un „judeţ“ al Cîmpulungului. Concluzia aceasta, capătă ascendenţă către realităţile certe, dacă vom reţine constatarea că în lista celor 119 judeţi, cunoscuţi, ai Cîmpulungului medieval, în anul 1521 cel care deţinea dregătoria în cauză se numea chiar Neacşu²³, iar dubla calitate a destinatarului scrisorii, a lui Hans Benkner, respectiv de „judeţ“ al Braşovului şi de posesor al unei manufacturi de hîrtie²⁴, deci de titular al unui fond de comerţ, se sincronizează logic cu aceea a emitentului cîmpulungean al răvaşului, adică de negustor, cum atestă documentele, dar în acelaşi timp şi de „judeţ“ al oraşului. Ipoteza asupra acestei situaţii de omologie, prezintă elemente probatorii ce permit depăşirea simplelor probabilităţi, dacă vom analiza, aşa cum ne-am propus mai sus, conţinutul, stilul, şi felul în care sînt, sau nu, folosite aici, în această celebră scrisoare, formulele caracteristice, analoage documentelor oficiale.

Conţinutul este politic, cum bine îl încadrează Iorga, la „scrisori de veşti politice“²⁵ dar şi cu tangenţe economice destul de transparente. Se relatează, într-adevăr, deplasarea expediţiei sultanului Soliman-El-Kanuni pe Dunăre, pentru a cuceri Belgradul, atitudinea lui Neagoe Basarab, care „are frică mare de acel lotru de Mahametbeg“, „mai virtos de domniile voastre“, dar se face şi recomandarea expresă „să vă păziţi cum ştiţi mai bine“, expresie care nu putea avea o funcţionalitate utilă, decît pe linia unor interese comerciale, căci în domeniul politico-militar cei avizaţi nu puteau acţiona preventiv, fiind într-o inferioritate irezolvabilă faţă de turci.

Reţinem acest dublu profil al scrisorii, de conţinut, ce este perfect axat pe dubla calitate a celor doi corespondenţi omologi, respectiv judeţi

²² Radu Manolescu, *Schimbul de mărfuri între Țara Românească cu Braşovul*, în „Studii şi materiale de istorie medie“, II, p. 183.

²³ D. Băjan, *Documente de la Arhivele Statului — Vechile aşezăminte ale Cîmpulungului*, Cîmpulung (1929), Tipografia Vlădescu, pp. 55—61, recerzire, analiză critică asupra acestei lucrări făcută de către istoricul Ioachim Crăciun, în Anuarul Institutului de istorie naţională din Cluj, III, 1924—1925, p. 737—750 ; I. Răuţescu, *Cîmpulung — monografie istorică*, 1943, pp. 146—147 ; vezi şi E. Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei şi a Țării Româneşti*, în *Doc. priv. la Istoria României*, Introducere, II, p. 485, nota 2.

²⁴ C. Boroiianu, *Literatura română — manual*, Bucureşti, 1961, pp. 26 şi 28.

²⁵ N. Iorga, *Braşovul şi românii*, p. 283.

și negustori amîndoi. Observăm că Neacșu nu-l intitulează pe Benkner județ al Brașovului, așa cum era, ci doar uzual : jupan ceea ce ar fi precizat expres, dacă n-ar fi fost și el, la rîndu-i, județ de oraș, ci doar numai un simplu particular, care se adresa unui destinatar cu funcție oficială. Cîmpulungeanul se adresează folosind totuși o expresie de deferență, zicînd „domniei tale, ca mai marele meu“.

În ce sens îl considera totuși superior pe Benkner ? Considerăm că faptul reflectă tocmai o ierarhie, dar pe linia oficială de „județ“, calitate comună amîndouă, însă Brașovul, prin deosebita dezvoltare a comerțului și a industriei manufacturiere, era o cetate nu numai foarte bogată, dar și de mare importanță în cadrul tînzențelor cu evenimentele politice din Țara Românească. Sprijinul marii cetăți săsești era căutat în mod obișnuit la obținerea și păstrarea domniilor, la înlăturarea pretenzențelor domnești, refugiați frecvent aici, și de asemenea în ocaziile de mediațiuni între domnii munteni cu voievozii Transilvaniei sau cu regii Ungariei. În atare conjunctură, desigur că județii Cîmpulungului acordau colegilor lor brașoveni o înțietate de prestigiu, și dacă Neacșu n-ar fi avut și o apropiere administrativ-politică cu Benkner, desigur nu i s-ar fi adresat cu „mai marele meu“ ci ar fi încheiat cu o formulă de salutare, ca de la un particular, față de o persoană cu un titlu și o funcție oficială, ce-l depășea și ca diferență de clasă. Pe linia elementelor componente de formulare a scrisorii, facem constatări ce rețin și obligă a fi interpretate.

Se observă că scrisoarea începe cu semnul „invocatio symbolica“ (cruce-ajută)²⁶, element neobișnuit, dacă nu foarte rar, la scrisorile particulare²⁷ și dimpotrivă cu totul caracteristic în formularea documentelor redactate în cancelariile oficiale. Reținem, ca o confirmare a observației făcute, că „invocatio symbolica“ se află și la începutul adresei scrisorii, fapt neobservat în genere, dar menționat de un singur cercețător : slavistul Stoica Nicolaescu, cum vom relata mai jos. Prezența acestui important element de formulare în scrisoarea lui Neacșu, a fost totuși omisă în toate transcrierile textului, ce s-au făcut cu caractere latine, inclusiv în colecția Documente privind istoria României, a Academiei R.S.R. Numai Stoica Nicolaescu (Documente slavoromâne, 1905, p. 29) în reproducerea făcută, pentru prima oară asupra textului original chirilic, menționează prezența lui „invocatio symbolica“ în ambele locuri în care se află, incluzîndu-l și în transcrierea făcută. Acest element de formulare a rămas însă neinterpretat pînă acum, și ignorat asupra perspectivei ce poate deschide în problema de față. „Salutatio“ ni se prezintă întocmită potrivit epistolografiei slavone, limbă în care se și află scrisă, avînd un conținut încărcat cu epitețe măgulitoare, cvasibombastice : „înteptului și de bun neam și cînstîtului și de dumnezeu dăruitului...“. Ambele elemente de formulare, menționate, atestă, prin semnificația lor, că scrisoarea a fost dictată, unui scriitor de profesie, care fără să fie de o cultură ridicată — ci după unii dimpotrivă — avea totuși practica scrierii, era deci un obișnuit al condeului, poate un diiac sau grămătic, care din obișnuința redactării documentelor oficiale, a început după tipicul tradițional, respectiv cu „invocatio symbolica“, urmată de „salutatio“, în limba slavonă, în care de altfel chiar

²⁶ Documente privind istoria României, veac. XVI, B. Țara Românească, I, 1501—1525, p. 525 ; Sextil Pușcariu, op. cit., p. 63 ; I. Bianu și N. Cartoian, Album de paleografie românească, 1926, planșa XIV.

²⁷ I. Bogdan, Relațiile..., pag. XXXIV

scrie formula de încheiere: „i bog te veslit amin“ (și Dumnezeu să te bucure, amin). Este admis că orașul Cîmpulung, pe durata perioadei sale de autoadministrare, avea o cancelarie, pentru redactarea actelor²⁸, cu personalul respectiv, căruia emitentul scrisorii, respectiv șeful acestora, județul, a dictat cuprinsul în românește, unuia din ei, dar acesta l-a scris stereotip la început și în partea finală, în virtutea rutinei profesionale, în limba slavonă, aceasta din urmă fiind folosită și în repetatul început de frază „i pak“ (și deasemenea).

Observăm că titlul emitentului, care trebuie să preceadă părții „salutatio“ aici urmează acesteia și este simplu: Neacșu din Cîmpulung, respectivul desigur considerînd inutil să-și mai reamintească calitatea, cunoscută de omologul său brașovean, căruia însuși Neacșu nu i se adresează cu titulatura de județ, pentru același motiv. — Arengo-motivarea, și dispoziție-esența documentului — nu cuprind nimic deosebit. Lipsește corroboratio-întărirea cu martori, nefiind obișnuită scrisorilor. Protocolul de încheiere, respectiv datarea și semnătura, lipsesc, dar potrivit relației lui Iorga²⁹ și îndeosebi precizării minuțioase a lui St. Nicolaescu, scrisoarea avea, cităm: „pecete mică, rotundă, aplicată, de ceară galbenă“, element pe care îl subliniem (în realitate din ceară albă, îngălbenită de praf și timp, pentru că peceti din ceară galbenă propriu-zisă nu se cunosc (n.n. Fl. M.). Pecetea se afla, în 1905, ruptă. Păstrarea acesteia intactă, ar fi fost de o importanță capitală, pentru că ne-ar fi oferit o dovadă peremptorie asupra calității emitentului, apartenenței sale sociale. Într-adevăr obișnuit, documentele oficiale și scrisorile personale, cu caracter secret (*litterae clausae*) sau un caracter extern (cazul de față) erau sigilate cu sigiliul mic, personal, de obicei de tip inelar „sigillum anuli“ servind la conferirea autenticității actelor, ca sigiliu de text, dar și de închidere, pentru expedierea corespondenței închise, asigurînd secretul transmiterii³⁰, prin aplicarea acestuia plicuirii, pe partea opusă adresei. Județii Cîmpulungului foloseau acest tip de sigiliu³¹. Considerăm, în concluzie, că în baza analizelor de conținut, intern, coroborate cu particularitățile externe, ale scrisorii în cauză, este foarte posibil ca emitentul Neacșu, a cărui viață este atestată în documente, începînd cu perioada lui Radu cel Mare și pînă la începutul primei domnii a lui Mircea Ciobanul, să fie unul și același cu județul Neacșu din 1521, constatat ca atare în evidența judeților cîmpulungeni și ca cel mai vechi atestat documentar³².

În anul 1521, Neacșu, potrivit datelor arătate mai sus, avea circa 43 de ani, vîrstă de afirmare în relațiile sociale, căci îl găsim menționat pentru prima oară în documentul din 1503, indicat, cînd îl prezumăm să fi avut cel puțin 25 de ani, vîrstă la care putea să activeze în viața economică locală. Dispariția lui, către anul 1545, menționată, înseamnă să fi avut loc cînd avea circa 67 de ani, ceea ce este iarăși plauzibil. Folosirea limbii române în scris, de către județ, ca exponent și conducător al maselor orașenești, ce utilizau limba vorbită de poporul nostru, în consemnarea scrisă a tranzacțiilor lor economice, cantitative în

²⁸ Lia Lehr, *Organizarea orașelor în Țara Românească, între 1501—1560*, în „Studii“, IX, 2—3/1956, p. 70.

²⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 284; St. Nicolaescu, *op. cit.*, pp. 24—26.

³⁰ Flaminu Mîrțu, *Un sigiliu inelar al unui județ al Cîmpulungului*, în „Revista muzeelor“, VII, 5/1970, p. 436—437.

³¹ Ibidem, cf. E. Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, în Doc. priv. Ist. Rom., Introducere, II, p. 336, nota 4, 486 și 492, nota 2.

³² I. Răuțescu, *op. cit.*, p. 146; D. Băjan, *op. cit.*, p. 55.

Cîmpulungul medieval, al sec. XVI, era o urmare firească și a profesiei sale de negustor, atestată documentar și la sfîrșitul vieții lui, cînd fii săi preiau valorificarea creanțelor părintelui, așa cum arată documentul citat mai sus. Nu vor fi fost străine, pînă la un punct, prin influența lor, aici la Cîmpulung și unele reflexe ale mișcării antifeudale a bogomililor, adepți ai folosirii limbii maselor în mijlocul cărora trăiau și a căror prezență arheologică — prin morminte cu ritual tipic — a fost interceptată pe aria orașului și a zonei sale limitrofe³³.

Dar ridicarea limbii române la rangul de limbă de cultură, a avut o genetică principală de ordin economic, intern, și a fost un rezultat al luptei de clasă, în cadrul slăbirii vechii boierimi a fărâmițării feudale, ce-și avea limba de cultură și de cancelarie slavona, o urmare a formării a unor noi categorii sociale, între care orașenii cu preocupări meșteșugărești-negustorești, cu o linie suprastructurală culturală proprie, au promovat folosirea în scris a limbii practice, a poporului, cea românească, într-un proces ce a urmat însăși linia de dezvoltare a societății feudale, datorită împrejurărilor vieții materiale³⁴.

NOUVELLES DONNÉES CONCERNANT L'IDENTITÉ DE NEACȘU L'AUTEUR DE LA PREMIÈRE LETTRE, CONNUE, RÉDIGÉE EN ROUMAIN

R é s u m é

Pour la majorité des spécialistes, l'auteur de la célèbre lettre de 1521, la première rédigée en roumain, a été un marchand ou un boyard de la ville de Cîmpulung. Pour vérifier cette hypothèse on établit d'abord — par des documents — la période pendant la quelle a vécu Neacșu, a savoir de 1480 a 1545. Par une réconsideration exhaustive du contenu, du style et particulièrement des éléments de rédaction de la lettre on constate que ceux-ci sont, visiblement, semblables aux documents provenants des chancelleries officielles (y compris „l'invocation symbolica” et la trace d'un cachet du type sigillum anuli utilisé pour la correspondance secrète et externe). — On arrive ainsi, à la conclusion que l'auteur de la lettre a été le „sudeț” — le chef de la ville de Cîmpulung, localité qui pendant tout le moyen âge c'est prévalue d'un statut de grands privilèges économiques, d'administration et de juridiction. En effet, les habitants de Cîmpulung, en leurs grande majorité, des artisans et des marchands, utilisaient, habituellement, et exclusivement la langue roumaine dans leurs affaires, leurs régistres, leurs comptes et c'est toujours que parmi eux était élu le „sudeț”, le chef de la ville. — De plus, l'évidence faite sur la succession chronologique des „sudeți” connus, de Cîmpulung, indique pour l'an 1521, date de la lettre, le même nom pour le chef de la ville, a savoir Neacșu, justement le nom de l'auteur du fameux document. — En conclusions, ce sont les conditions d'une activité matérielle, économique, très développé, des habitants de la ville qui ont générés, nécessairement, l'utilisation usuelle de la langue roumaine dans l'écriture aussi et l'auteur de cette première, lettre connue, en roumain, a été le „sudeț” Neacșu, qui réellement ne pouvait être qu'un représentant de cette majorité, c'est à dire un facteur de la culture et de la langue roumaine et non pas un boyard, un noble de la classe dominante, attaché au XVI siècle par excellence, a la culture et a l'écriture slavone.

Societatea de științe istorice — Filiala Cîmpulung
Primită în redacție la 21 mai 1977

³³ Flaminio Mîrțu, *Prezențe arheologice bogomilice în zona Cîmpulungului*, în Studii și comunicări — anuarul Muzeului Pitești, 1969, pp. 219—229.

³⁴ P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 7—9.

UN DOMENIU FEUDAL DIN SECOLUL XVI DE PE MELEAGURILE ARGEȘENE

VASILE STÂNICA

Introducerea la cel de-al doilea volum de documente privind istoria României, seria B — Țara Românească, secolul al XVI-lea, scoate în evidență ritmul deosebit de rapid în care crește domeniul feudal al marelui boier Vlaicul logofăt¹.

Cercetînd diferite izvoare (documente, manuscrise, pisanii etc.), am căutat să elucidăm cine era acest important personaj, mulțumită căror împrejurări a reușit acest „ritm“ de mărire a domeniului său, care erau „metodele“ sale de acaparare și, în limita posibilităților, dependente de sărăcia informațiilor în această privință, care era structura acestui domeniului feudal.

Domeniul feudal de care ne ocupăm nu-și începe existența odată cu marele logofăt Vlaicul (care, ce este drept, l-a adus în culmea întinderii sale, la mijlocul secolului al XVI-lea), ci existase și pe vremea tatălui său, Pătru postelnic. Acesta nu poate fi aceeași persoană cu binecunoscutul vlastelin Pătru, fratele jupanilor Ticuci, Bran și Radul spătar, care erau unii dintre cei mai avuți și puternici feudali de pe la sfîrșitul secolului al XV-lea (ei stăpîneau nu mai puțin de 23 de sate și alte bunuri²), pentru că nici unul din satele lor nu-l găsim între cele citeva pe care le moștenise Vlaicul logofăt de la tatăl său. N-ar fi exclusă identitatea lui Pătru din Piscani cu Pătru stratornic din divanul lui Basarab cel Tânăr. Cert este faptul că acest boier din Piscani reușește în cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea, în timpul domniilor lui Basarab cel Bătrîn (1473—1477, cu întreruperi) și a lui Vlad Călugărul (1481—1495, cu întreruperi), să intre în posesia mai multor sate, ceea ce ne indică existența unui rol oarecare al său în viața politică a țării în timpul celor două domnii amintite.

Postelnicul Pătru din Piscani a avut mai mulți fii, care împreună cu alte rude au stăpînit domeniul căruia îi pusese el bazele. Dintre acești boieri, stăpîni ai domeniului³ se evidențiază ca importantă fiul său Vlaicul.

Prima mențiune documentară a acestui Vlaicul, cînd el începuse să aibe o importanță între boierii vremii, pe care o aflăm într-un docu-

¹ Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, secolul al XVI-lea, vol. II, p. III.

² Idem, secolele XIV—XV, documentul din 18 ianuarie 1480.

³ Aceștia erau : Vlaicul clucer și mai apoi logofăt, Mihnea stolnic, Badea sluger, fiii lui Pătru postelnic și nepotul lui Vlaicul, Pătru — fiul popii Neagoe.

ment de mai târziu⁴, se referă la perioada domniei lui Vladislav III (1523—1525, cu întreruperi), atunci când obține, fără ca documentul să precizeze în ce condiții anume, satul Mălureni, care fusese al lui Oancea de la Batiu. Vlaicul, care este unul dintre cei mai mari profitori de pe urma hiclemirilor din prima jumătate a secolului al XVI-lea, probabil că a obținut de la domn acest sat, întrucît Oancea, care a fost o figură importantă sub Neagoe Basarab voievod, hiclemirind, și-a pierdut averile.

În timpul domniei lui Radu de la Afumați (1524—1529, cu întreruperi), înainte de luna iulie 1526⁵, Vlaicul devenise clucer și se bucura de favoarea domnească. Presupunem că în această epocă, Vlaicul încă nu se situase cu hotărîre în vreuna din taberele boierești vrăjmașe existente atunci.

Mai apoi, el pășește hotărît în partida potrivnică boierilor Craiovești, căci în decursul domniei lui Moise vodă (1529—1530), cunoscut pentru atitudinea sa pro-craiovească, Vlaicul este nevoit să vîndă partea sa din satul Stănești boierului Manea Vulpariul⁶, înrudit cu Craioveștii și adversar al său.

Cotitura în cariera politică a lui Vlaicul se produce în urma suirii în scaun a lui Vlad Înneatul, după înfrîngerea de la Vișoara a Craioveștilor și a protejatului lor, Moise vodă. Acum începe perioada în care marele boier Vlaicul capătă prin danie, achiziționează sau cotopește numărul cel mai important de ocine.

Vlaicul a fost cel mai important beneficiar în urma hiclemirii Craioveștilor Barbu ban și Drăghici postelnicul, care luaseră parte la bătălia de la Vișoara. Astfel, Vlaicul primește ca danie domnească satele Cetățeni, Bărbătești, Brănești și alte bunuri⁷. Tot în acest timp Vlaicul ia „cu sila și fără judecată”⁸ niște mori de pe râul Doamnei de la mănăstirea Bistrița, care, după cum bine se știe, era o ctitorie a boierilor Craiovești. În aceeași perioadă primește drept danie de la Șerban vornic, care era tot din familia Craioveștilor, satul Racovița Medeleanului⁹. Acest gest semnifică, probabil, dorința lui Șerban de a se împăca cu Vlad Înneatul, prin mijlocirea influentului boier Vlaicul. De altfel, același Șerban a avut o opinie diferită de cea a altor Craiovești, el rămînînd pe aceeași poziție politică cu Vlaicul; Șerban banul a fost acela care a spînzurat la Constantinopol pe pretendentul Drăghici al lui Gogoasă (un boier craiovesc)¹⁰.

Faptul că Vlaicul era cel mai influent boier al lui Vlad Înneatul și apoi al lui Vlad Vintilă, ne demonstrează și faptul că văduva pîrcălabului Oancea de la Batiu îi închină un crîng și jumătate dintr-un vad¹¹, pentru a înfrăți pe fiul său Stoica cu puternicul boier, cu scopul ca acesta să-i protejeze fiul în cariera sa de dregător.

În prima parte a domniei sale, Vlad Vintilă caută să se apropie de partida boierească a Craioveștilor, lucru ce se resimte și în situația poli-

⁴ *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, secolul al XVI-lea*, vol. III, p. 81.

⁵ *Idem*, vol. II, p. 25—27.

⁶ *Idem*, vol. II, p. 192—194.

⁷ *Idem*, vol. II, p. 115—118 și p. 374—375.

⁸ *Idem*, vol. II, p. 126—127.

⁹ *Idem*, p. 115—118.

¹⁰ Vezi la Filitti, I. C., *Banatul Olteniei și Craioveștii*, extras din Arhivele Olteniei, p. 72. Vezi și Ștefănescu Ștefan, *Bănia în Țara Românească*, București, 1965, p. 208.

¹¹ *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, secolul al XVI-lea*, vol. II, p. 115—118.

tică a lui Vlaicul, întrucît el a pierdut în această perioadă vadul de mori de pe riul Doamnei, în favoarea mănăstirii Bistrița¹², care a obținut aceasta prin intermediul logofătului Vilsan (înrudit cu Craioveștii).

În cea de-a doua parte a domniei lui Vlad Vintilă (între anii 1534—1535), Vlaicul devine, înainte de 6 septembrie 1534, mare logofăt. Acest lucru trebuie pus în legătură cu schimbarea atitudinii politice a lui Vlad Vintilă, care se depărtează de craiovești, tăind chiar pe logofătul Vilsan¹³.

În timpul domniei lui Radu Paisie (1535—1545), Vlaicul logofăt era în culmea puterii sale, probabil și datorită faptului că a ajutat pe voievod să ia domnia. Așa se explică de ce beneficiarul primului document ce ni s-a păstrat de la Paisie vodă¹⁴, este Vlaicul, care poartă denumirea de vlastelin și este miluit, prin același document împreună cu Detco postelnic¹⁵ cu seliștele de pe Desnățui (care au fost în stăpînirea Craioveștilor).

Tot la începutul domniei sale, Radu Paisie miluiește pe Vlaicul cu niște țigani domnești care au fost ai lui Bădica (domnitorul Radu Bădica), care rămînînd dator la turci cu 150 000 de aspri, acești bani au fost plătiți din averea domnească¹⁶. În aceeași perioadă, Paisie vodă oferă influentului său dregător Vlaicul posibilitatea de a răscumpăra satul Stănești de la Manea Vulpariul¹⁷. În sfîrșit, împreună cu Pîrșanul vornic, luase în stăpînire satele logofătului Tudor din Drăgoiești. Acesta fusese tăiat ca hiclean, probabil, pentru participarea sa împreună cu Toma banul în acțiunile din aprilie 1536 ale pretendentului Drăghici, fiul lui Danciul Gogoasă.

Toate acestea ne întăresc încă odată concluzia că Vlaicul a fost unul dintre marii boieri din secolul al XVI-lea care au profitat cel mai mult de dregătoria și situația ce o aveau pentru a-și rotunji domeniul, pe socoteala hiclenirilor.

Nu corespunde realității informația cronicărească, preluată ad-literam de unii istorici (de pildă Stoica Nicolaescu), care arată că imediat după alegerea lui Paisie ca domn, acesta „n-au zăbovit mult, ci au tăiat pe Toma banul și Vlaicul logofăt”¹⁸. Stoica Nicolaescu dă amploare acestei informații, susținînd că Vlaicul logofăt ar fi făcut parte din Craiovești și a fost tăiat împreună cu Toma banul, drept răzbunare, de către Radu Paisie¹⁹. Ori, am văzut mai sus că Vlaicul era adversar al Craioveștilor, nu făcea parte din familia acestora și, mai important decît orice, este faptul că el a trăit pînă în 1540, deci nu putea fi tăiat la începutul domniei lui Paisie vodă, împreună cu Toma banul, care, într-adevăr a fost tăiat în 1536, lucru remarcant și de către

¹² Idem, p. 126—127.

¹³ Vezi la Filitti I. C., *op. cit.*, p. 31 și Ștefănescu Ștefan, *op. cit.*, p. 210.

¹⁴ Documentul poartă data de 12 iulie 1535.

¹⁵ Detco, ca și Șerban banul, deși din familia Craiovească, a făcut și el parte din partida anti-craiovească, căci în afară de dania de mai sus, el a fost profitorul de pe urma hiclenirii aceluiaș Șerban banul (a cărui atitudine se schimbasese între timp), primind în 1542 Nedeia, iar în 1543 țigani ce au fost ai lui Șerban. Vezi la Filitti I. C., *op. cit.*, p. 74.

¹⁶ *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. II, p. 192—194.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Vezi : *Istoria Țării Românești (1290—1690)*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960, p. 48.

¹⁹ Nicolaescu Stoica, *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în secolele XV—XVI*, București, 1905, p. 237.

I. C. Filitti²⁰. Dimpotrivă, în prima perioadă a domniei sus amintite, Vlaicul era în culmea puterii sale.

Drept mărturie a influenței de care se bucura Vlaicul pe lângă domn, stă și faptul că logofătul Giura, care fiind miluit în 1538, împreună cu marele logofăt Vlaicul, cu o ocină lângă Deag, închină partea sa din această coproprietate lui Vlaicul, boier puternic și influent pe lângă domn.

Că Vlaicul se bucura de o încredere deosebită din partea unor domni, ne-o atestă și călătoriile ce le face peste graniță, la Brașov, una în martie 1532, iar alta în lunile august-octombrie 1533. Cea de-a doua călătorie a întreprins-o împreună cu Paul literat chiar pînă la regele Ungariei, ca sol al lui Vlad Vintilă²¹, pentru a obține sprijinul ungar în luptele feudale interne. Judele și pîrgarii Brașovului i se adresează cu alt prilej în afacerea unor oi luate de dragoslăveni de la rișnoveni, pentru ca el să facă dreptate în acest conflict²².

Ca mare dregător feudal, Vlaicul logofăt din Piscani avea și un sigiliu personal, cu care întărea unele acte sau scrisori. Acest sigiliu îl constituia o frumoasă gemă romană, specifică, după execuție, perioadei împăratului Septimiu Sever (193—211), care reprezintă pe Zeus șezînd pe tron (cathedra), pe care și-a aruncat mantia și ține în mîna dreaptă un Palladium (zeița Minerva, în picioare, cu o lance în mînă), deasupra unui altar de formă circulară, din care ies flăcări. Gema este incizată în piatră — carneol, probabil în atelierul ce existau la Romula și este montată pe un inel de aur, frumos executat și ornat probabil la Brașov sau Sibiu, în secolul al XVI-lea. Inelul poartă inscripția slavo-română „sij prăstân jupan Vlaicul logofet ve(liko)” și el a fost descoperit cu prilejul unor săpături arheologice din toamna anului 1957, într-o biserică dărimată și acoperită cu pămînt pe teritoriul comunei Retevoești — Argeș²³. Vlaicul a fost unul dintre ctitorii acestei biserici și a fost el însuși îngropat acolo, alături de alți ctitori, ale căror oseminte au ieșit la iveală cu ocazia săpăturilor. Pe o inscripție ce a aparținut acestei biserici, se poate citi că, alături de Vilcul stolnic și alții, ctitor al ei a fost și Vlaicul mare logofăt²⁴.

Ca și alți mari feudali din epoca în care a trăit, Vlaicul a avut mai multe ctitorii. În afara celei de mai sus, a fost ctitor al bisericii din satul său de baștină, Piscanii, pentru care a cumpărat un minei, ce a început a se scrie în zilele lui Ioan Bragă voievod (Vlad Vintilă), luna mai (probabil 1535) și s-a terminat de scris în timpul lui Radu Paisie²⁵. De asemenea, printre ctitorii mănăstirei Valea trebuie să fi fost și Vlaicul, căci în stăpînirea acesteia a ajuns mai tîrziu cea mai însemnată parte din averea lui. Vlaicul a fost obligat în 1537 să devină ctitor al mănăstirilor Cozia și Cotmeana, dăruindu-le cîte un pahar de argint, iar Cot-

²⁰ Filitti I. C., *op. cit.*, p. 71.

²¹ Vezi în „*Quelle zur Geschichte der Stadt Kronstadt...*”, Brașov, 1889, vol. II, p. 258, 316 și 320.

²² Bogdan Ioan, „*Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolele XV și XVI*”, 1902, p. 313.

²³ Asupra acestor săpături vezi: Popescu Dorin și Rosetti Dinu V., *Săpăturile arheologice de la Retevoești*, în „*Materiale și cercetări arheologice*”, VI, 1959, p. 703—717 și în extras.

²⁴ Această inscripție se găsește la intrarea în actuala biserică (de la 1795) din Retevoești — Argeș.

²⁵ Vezi: Panaitescu, Petre, P., *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I, 1959, p. 363.

menei și un cal, întrucît pierduse un proces cu aceste mănăstiri, în urma unor abuzuri ale sale ca dregător²⁶.

Cu dregătoria de mare logofăt, Vlaicul apare în documentele vremii pînă în jurul datei de 13 octombrie 1540, cînd mare logofăt era Tatul, iar pentru ultima dată menționat în documente ca fiind în viață, îl găsim la 15 octombrie 1540, cu titlul de fost logofăt. Disparația sa poate fi pusă în legătură cu hicienia lui Șerban banul din mai-august 1539, pe care este posibil să-l fi susținut Vlaicul și să fi fost decapitat mai tîrziu, la sfîrșitul anului 1540²⁷.

Faptul că Vlaicul din Piscani a hicienit față de Paisie vodă se deduce dintr-un document emis între anii 1541—1544, prin care se întărește fiilor lui Tudor logofătul din Drăgoiești tot ce luase Vlaicul în stăpînire după tăierea acestui Tudor.

După dispariția lui Vlaicul, domeniul ce și-l formase începe să fie reclamat de către cei de la care îl acaparase.

Fratele și celelalte rude ale lui Vlaicul, care stăpînesc după moartea sa domeniul, sînt personaje mult mai puțin însemnate, ceea ce explică și relativ rapida destrămare a domeniului. Acest frate, Mihnea, a ocupat dregătoria de stolnic în timpul lui Vlad Vintilă, iar din 1546, pînă la moarte, este menționat în documente ca pircălab. Totuși, Mihnea joacă un oarecare rol în sinul clasei feudale din timpul său, fiind trimis, de pildă, de către Pătrașcu cel Bun în calitate de „credincios boier“, cu 24 de boieri să cerceteze hotarele unei ocine ce fusese „cotropită“ de satul Herășani, după cum jură Mihnea și ceilalți boieri în fața domnului, pentru ca ocina să fie întărită unor mari boieri²⁸. Mihnea se afla în partida boierească care l-a susținut pe Mircea Ciobanul (1545—1552 ; 1553—1554 și 1558—1559), fapt ce se vedește dintr-o piră ce o are cu niște boieroaiice din familia Goleșcu, care îi făcuseră danie oarecari bunuri, iar Mihnea mai luase în plus trei sate, pentru care întocmise „Cărți mincinoase de la Mircea Ciobanul“, care cărți sînt rupte în 1552²⁹. Apartenența lui Mihnea la partida boierească ce-l susținuse pe Mircea Ciobanul, explică declinul său și al domeniului piscănean în timpul unor urmași ai acestui voievod, care au prigonit pe protejații lui Mircea Ciobanul.

După încercarea mai puțin reușită a primului urmaș al marelui logofăt Vlaicul de a urma politica fratelui său, ultimele lor vlăstare (Vlaicul logofăt din Piscani, fiul lui Mihnea), au încercat și ei să mai mențină ceva din fostul mare domeniu al lui Vlaicul marele logofăt, dar n-au reușit decît să asiste fără putința de a o împiedica, la destrămarea acelui domeniu. Această destrămare, sub Mihnea armașul (al doilea nepot de frate al marelui logofăt Vlaicul), este definitivă la începutul ultimului deceniu al secolului al XVI-lea, căci bunurile ce le aparținuseră cîndva se aflau în stăpînirea altor feudali.

Evoluția domeniului feudal al boierilor din Piscani, o putem împărți în trei etape :

I. De la primele sale începuturi, care au fost puse de Pătru stratornic, pînă la domnia lui Vlad Înneecatul, perioadă ce poate fi caracte-

²⁶ Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea, vol. II, p. 223.

²⁷ Vezi la Filitti, I. C., op. cit., p. 74.

²⁸ Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea, vol. III, p. 43.

²⁹ Idem, p. 33.

rizată prin aceea că nucleul acestui domeniu are la bază moștenirea, care se lărgeste mai apoi pe seama unor cotropiri, fie de la alți feudali, fie a unor ocine țărănești.

II. Perioada care durează între anii 1530—1540, când atât domeniul lui Vlaicul mare logofăt, cât și stăpînul său, sînt în culmea ascensiunii lor.

În această perioadă se înmulțesc cazurile de lărgire a domeniului prin cotropirea sau cumpărarea ocinelor moșnenești, întrucît, se știe, că la mijlocul secolului al XVI-lea, în condițiile creșterii obligațiilor țărănimii libere, ca urmare a sporirii nevoilor pentru plata dărilor la turci, scade foarte mult potențialul economic al țărănimii, lucru de care profită în primul rînd marii dregători, iar dintre aceștia, unul dintre primii a fost marele logofăt Vlaicul.

III. În sfîrșit, a treia și ultima din evoluția domeniului Vlăiculesc, este perioada care durează între anii 1540 și aproximativ 1589, cînd are loc trecerea satelor și a celorlalte bunuri ce alcătuiseră domeniul la alți stăpîni feudali.

În decursul evoluției sale, domeniul feudalilor din Piscani s-a compus dintr-un număr variabil de sate, în limitele celor trei perioade sus arătate.

Prin moștenire de la Pătru postelnic, Vlaicul și frații săi au primit : 1 sat întreg, 3 jumătăți de sate, cîte o treime din 2 sate, o jumătate dintr-o ocină, 1 munte, 2 jumătăți de siliște, cîte o treime din cel puțin 4 siliști și țigani robi. Marele logofăt Vlaicul a reușit să adauge la acestea, mai ales între anii 1530—1540, următoarele : 4 sate întregi, o jumătate de sat, părți din 8 sate, cel puțin 10 mori, 1 munte, 7 siliști, vii și altele, la care dacă adăugăm faptul că avea în orașul Pitești case cu pivniță și grădini³⁰, ne putem face o imagine clară asupra întinderii domeniului feudal ce l-a stăpînit Vlaicul împreună cu frații săi.

Trebuie remarcat faptul că cele mai importante dintre aceste bunuri au fost obținute prin danie domnească, mai puține dintre ele au fost închinat de boieri sau cumpărate de la ei și, în sfîrșit, o altă parte provine de la țărani liberi, care au fost nevoiți să vîndă sau să-și „îchine“ ocinile lor puternicului feudal.

După anul 1540, urmașii lui Vlaicul pierd treptat aceste bunuri, astfel că jupanița Moma, ultimul dintre boierii Piscăneni, mai stăpînea doar satul lor de baștină, Piscanii.

Domeniul feudal al boierilor Piscăneni, ca orice alt domeniu feudal era fărâmițat în loturi multiple, împrăștiat pe cuprinderea a cîtorva județe actuale, fapt care împiedica organizarea unei producții de proporții, în pofida faptului că stăpînul său căuta, pe cît posibil, să-l concentreze, în jurul satelor Piscani și Năpîrteni.

În documentele cercetate n-am găsit informații precise privind existența rezervei senioriale, totuși putem considera ca făcînd parte din această rezervă terenul ce-l defrișează la un moment dat rumânii lui Vlaicul, după cum consideră și Valeria Costăchel³¹ precum și achiziționarea de ogoare, în special, de la mijlocul secolului al XVI-lea înainte³². Aceste documente atestă însă, în mod cert, existența delni-

³⁰ Vezi la Panaiteșcu, Petre, P., *Orașul feudal*, în „*Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*”, București, 1957, p. 423.

³¹ Costăchel, Valeria, „Domeniul feudal”, în *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1957, p. 250.

³² Idem, p. 248.

telor, pe care dobîndeau rumânii plus — produsul pe care îl consuma și, probabil, comercializa stăpînul domeniului.

Renta feudală încasată sub formă de dijmă de către boier de la rumâni avea un quantum determinat, probabil, de mărimea delnițelor lor, căci doi rumâni și slugi, Cîrstian și Slăvilă, plătind 90 de aspri pe o parte de munte, care revenindu-i lui Vlaicul, acesta îi scutește, ca o compensație, de dajdie pe 20 de ani³³; prin urmare, cei 90 de aspri reprezintă aproximativ mărimea dijmei acestor țărani dependenți pe 20 de ani.

Pe domeniul Vlăiculesc, prin munca producătorilor direcți, rumânii, se obțineau cereale, fructe, vin, produse animaliere, lemne, pește etc. Goana feudalului după aceste produse se accentuează către mijlocul secolului al XVI-lea, lucru ce se vedește prin tendința acestuia de a acapara cît mai multe ogoare, cît și prin efectuarea de defrișări. Pentru a transforma cerealele în făină, Vlaicul avea numeroase mori de apă, care erau monopolul său. După ce intră în posesia unei părți din satul Golești, el se grăbește să ridice 6 mori³⁴, de unde se vede preocuparea feudalului pentru creșterea producției, în cadrul înviorării comerțului cu produse agrare.

Domeniul acesta a fost stăpînit, în cea mai mare parte a existenței sale, de către un grup de boieri, care erau rude între ei. Nu înseamnă cîtuși de puțin că ei toți stăpîneau în mod egal întregul domeniu; întotdeauna unul dintre ei, cel mai important, stăpînea cea mai mare parte din domeniu, de fapt, singur. Numai unele părți (cel mai puțin importante) din domeniu erau stăpînite de cîte unul din ceilalți membri ai acestei devălmășii boierești.

Astfel, lui Badea slugerul, fratele lui Vlaicul I, i se limitează dregturile de stăpînire numai asupra unui sat și două sălașe de țigani, iar nepotului său Pătru, un sălaș de țigani și a patra parte din toate satele (aici este mai curînd o formulă, fără conținut, decît o stăpînire efectivă a lui Pătru asupra unui sfert din tot domeniul). Reiese că numai doi frați din cei cinci stăpînesc majoritatea domeniului (Vlaicul și Mihnea) și, în mod efectiv Vlaicul, căci documentul specifică, în continuare, că numai în cazul că acesta nu va avea copii, satele să revină celorlalți frați³⁵.

Mai prezintă interes faptul că pentru a prelua în stăpînire domeniul, moștenitorii săi erau nevoiți să achite toate obligațiile rămase de la vechiul stăpîn, cum a făcut Vlaicul II, nepotul de frate al marelui logofăt, care a plătit 211 252 aspri — datoriile tatălui și unchiului său³⁶.

Principala concluzie care se desprinde din cercetarea noastră, este existența unei strînse interdependențe între averea feudalului și locul ce-l ocupă acesta pe scara ierarhiei feudale. Cu cît boierul avea un domeniu mai întins, implicit o putere economică mai mare, cu atît putea el ocupa dregătorii mai însemnate, care, la rîndul lor, îi dădeau o putere politică corespunzătoare, pe care o folosea în scopul măririi propriului său domeniu.

³³ Document din 18 aug. 1566, la Arh. Statului București, S.I. 756.

³⁴ *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. II, p. 368—369.

³⁵ *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. II, p. 115—118.

³⁶ Idem, vol. III, p. 224 (document din 5 mai 1576).

Această sumară prezentare a evoluției domeniului Piscănean din secolul al XVI-lea, credem că reușește să prezinte cititorilor o cât de mică imagine a vieții de pe meleagurile argeșene de acum patru secole.

UN DOMAINE FÉODAL DU XVI-e SIÈCLE AU TERRITOIRE D'ARGEȘ

R é s u m é

Le point de départ du présente recherche est la decouverte pendant des fouilles archéologiques du tombe d'un grand féodal du XVI-è siècle, dans lequel on a trouvé l'anneau sigilaire avec l'inscription certifiant sa propriété.

La curiosité scientifique a poussé naturellement le chercheur d'investiguer exhaustivement, dans les marges d'une relative pauvreté des sources, tout ce qui a été possible d'être établi sur le grand logothète (cancellier) Vlaicul de Piscani.

On a établi la dimension de son domaine (5 villages entières, 4 moitiés de village, fragments de 23 autres, 2 monts, 10 moulins, des nombreuses vignes, des maisons, etc.), et aussi les moyens de s'enrichir — spécialement par l'utilisation d'influence du Vlaicul auprès des princes régnants et, de même, par ses abuses de sa grande seigneurie.

Liées aux périodes d'ascension ou de décadence politique de son maître, on a précisé trois étapes du développement de cet domaine féodal, situé au milieu de ce qui constitue maintenant le département d'Arges.

Après la disparition du nommé propriétaire féodal, son domaine, qui c'est cru dans une période très brève, passe chez des autres féodaux, principalement, en propriété ecclésiastique des monastères.

Muzeul Universității București
Primită în redacție la 28 octombrie 1977

ORAȘELE CÎMPULUNG, CURTEA DE ARGEȘ ȘI PITEȘTI VĂZUTE DE CĂLĂTORI STRĂINI LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVII-LEA

ALEXANDRU LIGOR

Deși s-a scris — și nu puțin pînă acum — despre așezările medievale muntene : Cîmpulung¹, Curtea de Argeș² și Pitești³, deși dispunem chiar de valoroase lucrări speciale, editate mai de mult⁴ sau recent⁵, consacrate observațiilor călătorilor străini cu privire la meleagurile românești, totuși, o prezentare detaliată a notațiilor peregrinilor veniți aici, la mijlocul secolului al XVII-lea, cu rosturi mai întotdeauna aceleași, știri care, cu tot caracterul lor subiectiv, uneori contradictoriu și laconic, pot constitui puncte de referință și nu arareori temei pentru cunoașterea unor realități istorice altfel greu sau imposibil de aflat, credem că nu-i neavenită.

Dintre călătorii străini care au vizitat orașele Cîmpulung, Argeș și Pitești în vremea de care aminteam, se numără : călugărul minorit conventual Silverio Pilotti din Penna (?—după 1640), Petru Bogdan Baksić sau Pietro Deodato Baksić (c. 1601—1674), Francesco Maria Spera, minorit conventual din Narni (?—după 1670), Bonaventura din Campofranco, ce făcea parte și el din ordinul minoriților conventuali (?—după 1653) și Angelo Petricca din Sannino (?—1673), care stă în țările române între anii 1632—1638.

Informații ample și mai exacte, de altminteri, dintre toți cei menționați ne furnizează Baksić, fapt explicabil și prin venirea sa în repetate rinduri în țările române (în : 1640, 1641, 1648, 1651, 1653, 1670). Avea, deci, posibilitatea să observe mult mai multe lucruri, chiar și de amănunt, de profunzime.

Călătorii străini s-au oprit mai îndelung asupra Cîmpulungului ; în relatările lor asupra celorlalte două orașe sint, din păcate, foarte sărace. Petru Bogdan Baksić, prezent în Cîmpulung, în anul 1640, avea să noteze că orașul era „așezat la poalele munților, între munți

¹ Vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I — Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. I, Edit. Mitropolia Olteniei, 1970, p. 159—168.

² *Ibidem*, p. 236—250.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 486—490.

⁴ N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, ed. a II-a, 4 vol., București—Vălenii de Munte, 1928—1929 ; P. P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, București, 1930.

⁵ Paul Cernovodeanu, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV—XVIII)*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1973.

mai mărunți“, într-un „ținut bogat în fructe și ape. Prin mijlocul orașului trece un rîu pe care sînt mori, iar de-a lungul rîului sînt grădini“. Aici „nu sînt vii“, notează el în continuare, ci, „la o depărtare de vreo 20 de mîle, în orașul Pitești“⁶.

În același an, vizitînd Piteștii, Baksic avea să scrie că orașul se află „în apropierea munților, așezat pe dealuri, lîngă rîul Argeș; de o parte a rîului se află cîmpii și păduri și de cealaltă parte, spre munți, sînt dealuri și vii (...) în mare număr și dau vinurile cele mai bune din toate Țara Românească. Are biserici foarte frumoase și o mănăstire de călugări“⁷.

Interesante sînt notațiile aceluiasi cu privire la activitatea comercială din Cîmpulung. Mai precis, în legătură cu bilciul cel mare, care dura o lună, începînd din ziua de Sfîntul Ilie (20 iulie), în care răstimp veneau acolo „mulți negustori“⁸. Mănăstirea din oraș avea printre venituri vama acelui bilci, fapt consemnat în numeroase documente ale vremii, ca și de Baksic, de altfel⁹.

Și pe temeiul relatărilor sale putem stabili centrul comercial al orașului Cîmpulung, locul tîrgului de la Sf. Ilie. Revenit aici în decembrie 1648, ne spune că mănăstirea Negru Vodă a ars odată cu clopotnița și cu „atîtea dughene împrejur unde se face tîrg mare în ziua de Sf. Ilie cînd vin negustorii din diferite părți ale țării“¹⁰. Ca atare, centrul comercial cîmpulungean se afla în imediata apropiere a vechii ctitorii a lui Radu I, restaurată de Matei Basarab voievod în anul 1634.

Interesante sînt observațiile călătorilor străini și asupra unor aspecte de natură demografică. Cifrele date sînt, desigur aproximative. Unele, evident eronate; spre pildă, numărul de numai 288 de catolici existent în trei dintre cele mai dezvoltate orașe din Țara Românească (Tîrgoviște, București, Cîmpulung) dat de Silvero Pilotti¹¹.

Și în această privință datele cu privire la Pitești sînt foarte sărace, iar asupra populației Argeșului, doar niște vagi referiri.

Pentru vremea și orașele de care ne ocupăm, lipsesc statisticile și recensămintele — izvoare istorice prețioase, directe, cum redau, de regulă, nealterată realitatea istorică — izvoare care ar putea sta temei unor aprecieri juste ale factorului fenomenului demografic. Situația nu-i proprie Cîmpulungului, Argeșului și Piteștilor, ci generală, pentru toate așezările — rurale sau urbane — din țările române¹².

Datele furnizate de călătorii străini — cu atît mai prețioase, cu cît de altele nu dispunem¹³, și înscrise în tabelul anexat, ne dau, totuși, puțința unor deducții, credem noi, nu lipsite de oarecare însemnătate.

Ce concluzii rezultă din relatările călătorilor străini asupra locurilor celor trei orașe?

⁶ *Călători străini despre țările române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu—Dersa Bulgaru și Paul Cernovodeanu, Edit. Științifică, București, 1973, p. 209.

⁷ *Ibidem*, p. 208.

⁸ *Ibidem*, p. 211.

⁹ *Ibidem*, p. 212.

¹⁰ *Ibidem*, p. 286.

¹¹ *Ibidem*, p. 105.

¹² Ștefan Ștefănescu, *Demografia, dimensiune a istoriei*, Edit. „Facla“, 1974, p. 22.

¹³ Spre deosebire de așezările rurale unde pot — și au fost folosite — documentele interne (vezi, în acest sens, Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în „Studii și materiale de istorie medie“, vol. VII, 1974, p. 161—206).

— Numărul românilor este considerabil mai mare față de locuitorii catolici (sași, la origine) ;
 — Cîmpulungul se află și sub raportul numărului de locuitori în fruntea celorlalte două orașe ;
 — Procesul de asimilare a populației de origine etnică străină se intensifică ;

— Sensibila diferență dintre numărul locuitorilor din aceste trei așezări cu cel existent în aceeași vreme în principalele orașe ale țării (București și Tirgoviște) ¹⁴.

Călătorii străini surprind în relatările ce fac și câteva interesante aspecte de ordin social ; și de această dată, mai cu seamă Baksić, pentru Cîmpulung.

Astfel, este reliefată marea diferențiere de avere (și venituri, se înțelege) între masa orașenilor participanți direct la procesul de producție sau la relațiile de schimb și feudali (spre pildă, egumenul mănăstirii ortodoxe care, refăcînd biserica și anexele ei cuprinse de incendiu, a cheltuit o sumă deloc neglijabilă ; ea se ridică, după aprecierea călătorului străin, la câteva mii de scunzi) ¹⁵. Chiar preotul catolic trăia „în sărăcie printre săraci” ¹⁶.

Proprietatea bisericii catolice Sf. Iacob cel Mare se reducea la : o casă (situată în curtea bisericii), „o vișoară, la o depărtare de Cîmpulung de o jumătate de zi sau mai mult ; după ce se scad cheltuielile de întreținere a viei, notează Baksić, „ceea ce prisosește se dă pentru biserică (...)”. Acea vie nu poate da mai mult de o butie de vin, care face 50 de măsuri ale țării ; mai avea biserica trei pășuni, exploatate însă, temporar, de niște particulari ¹⁷.

Populația catolică din Cîmpulung — căci la ea se referă, cu osebire, misionarii — avea multiple obligații de îndeplinit către feudali (laici sau clerici). Erau supuși domnului țării și împovărați de acesta de biruri ¹⁸, ca de altfel și ceilalți orașeni săraci (meșteșugari, negustori ș.a.) români, știută fiind fiscalitatea atît de apăsătoare din vremea lui Matei Basarab ¹⁹. Către paroh, fiecare casă trebuia să plătească anual următoarele sume : 1) de Paște, 10 baiochi ; 2) de Sf. Maria (Mare, în august) 8 baiochi ; 3) de Crăciun, 8 baiochi. Se adăugau darurile întîmplătoare (piine, vin etc.) ²⁰. Deci, fiecare casă (familie) plătea anual preotului 26 baiochi pe an. Existînd circa 50 de case, ar rezulta o sumă de 1 300 baiochi anual. „Cei ce nu pot face față dărilor mari sînt nevoiți să fugă în altă parte, dar mai mult în Transilvania” ²¹. Foarte importantă această informație a martorului ocular al evenimentelor de la mijlocul secolului al XVII-lea, asupra unei frecvente forme de manifestare a nemulțumirii maselor populare.

Descrieri ample fac misionarii străini asupra monumentelor de artă. Existau în anul 1640 în Cîmpulung douăsprezece biserici „foarte frumoase și mare mănăstire, pe care a clădit-o acest domn” ²² și a ridicat

¹⁴ *Istoria României*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 67—69.

¹⁵ *Călători străini...*, vol. V, p. 266.

¹⁶ *Ibidem*, p. 265.

¹⁷ *Ibidem*, p. 263—265.

¹⁸ *Ibidem*, p. 270.

¹⁹ Darnaschin Mioc, *Reforma fiscală din vremea domniei lui Matei Basarab*, în „Studii. Revistă de istorie”, 1959, 12, nr. 2, p. 53—85.

²⁰ *Călători străini...*, vol. V, p. 265.

²¹ *Ibidem*, p. 264.

²² De fapt mănăstirea Negru Vodă, refăcută de Matei Basarab în anul 1634.

în jurul mănăstirii ca un fel de cetate din birne mari înconjurînd-o cu 12 bastioane de jur împrejur, încît este foarte bine întărită și mai trebuie să se umple pe dinăuntru cu pămînt, pentru că nu este încă gata”²³. La refacerea turnului clopotniței al mănăstirii Negru Vodă s-au folosit și materiale provenite de la biserica Sf. Elisabeta. Nu tîrziu după refacere, mănăstirea a luat loc, fiind distrusă „aproape în întregime împreună cu acoperișul bisericii (...) care era toată acoperită cu plumb și încă și clopotnița și atîtea dughene împrejur”²⁴. Cheltuielile de refacere a stricăciunilor vor fi suportate, cum arătam mai sus, de către egumen.

În legătură cu biserica Sf. Elisabeta (Cloașterul din Cîmpulung), interesante sînt notațiile din anul 1640: „I s-au prăbușit acoperișul și cupola corului, spunea Baksic; zidurile au rămas întregi (...). Mănăstirea, împreună cu biserica fuseseră ale călugărilor franciscani. Dar n-a mai rămas din mănăstire nimic; numai biserica se mai păstrează”. Odinioară „această biserică, lungă de 40 de pași și lată de 12, a fost (...) foarte frumoasă (...). Călugării au făcut alături o grădină, dar dacă ar fi cineva care să-și dea silința, s-ar putea ușor redobîndi de la domn tot terenul acela”²⁵.

Angelo Petricca din Sonnino avea să constate în anul 1640 că biserica Bărăția²⁶, era „frumoasă, cu locuință pentru misionari”²⁷. La aceeași biserică, închinată Sf. Iacob cel Mare se va referi și Petru Bogdan Baksic, în repetate rînduri.

După ce arată dimensiunile bisericii (lungime — 35 de pași, lățime — 9 pași), scria că, inițial, aceasta avusese trei altare iar în 1640 „numai altarul cel mare era în bună stare (...) cu o icoană pe care a dat-o de curînd un călugăr schismatic. Nu avea odore bisericesti în sacristie în afară de un felon pe care l-au adus călugării de la Tîrgoviște și un liturghier, iar în anul acesta, în ziua Sf. Ilie, negustorii din Chiprovăț au dăruit două fețe de masă”. În fața altarului mare se află îngropați mulți preoți luterani. „Sacristia boltită, continuă Baksic, se află în partea stîngă, dar nu se găsește nimic în ea. Jumătate din biserică e boltită, iar cealaltă jumătate avea numai zidurile înalte și este acoperită deasupra, dar este stricată, fiind veche și adeseori cad pietre de sus. De altfel întreaga clădire amenință să se năruie și bieții oameni n-au cu ce o repara. În fața altarului se află o cristelniță, acoperită cu o pinză. În fața ușii bisericii se află o clopotniță făcută din lemn cu două clopote mari, și lingă biserică este un cîmîtir, care fusese mai înainte împrejmuit cu ziduri și apoi a rămas deschis; acum acest preot a pus să-l închidă cu un gard și i-a făcut o poartă”²⁸.

Noi elemente descriptive aflăm de la același călător, aflat în iarna lui 1648 din nou în Cîmpulung: „Altarul mare, de piatră (al bisericii Sf. Iacob cel Mare n.n.), neconsacrat, la care urci pe trei trepte, este sărăcăcios înzestrat (...). Pe altar se află icoana fericitei Fecioare Maria cu copilul în brațe, pictură veche făcută după stilul grecesc și la dreapta și la stînga aceluiași chip sînt zugrăviți doi îngeri (...)”. Biserica nu avea nici atunci cor. Era „în întregime de zid și deasupra altarului celui mare

²³ *Călători străini...*, vol. V, p. 211—212.

²⁴ *Ibidem*, p. 266.

²⁵ *Ibidem*, p. 211.

²⁶ Vezi amănunte la E. Lăzărescu, *Despre piatra de mormint a comitelui Laurențiu*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, IV, 1957, 1—2, p. 121.

²⁷ *Călători străini...*, vol. V, p. 57.

²⁸ *Ibidem*, p. 210.

pînă la poarta de miazăzi este boltită ; are două ferestre înalte închise cu o rețea, alături de altar ; n-are anvon ; în pardoseală sînt lespezile unor morminte săpate în pămînt. Sînt bănci pentru bărbați și, în partea de jos a bisericii, pentru femei ; acoperișul este din șindrilă, iar pardoseala de cărămidă arsă ; dulapuri nu sînt de loc, nici chiar cutii pentru milostenie ; se păstrează aghiazma lingă ușa cea mare, într-un vas de aramă ; sînt două uși, una mare înspre apus și cealaltă mai mică spre miazăzi ; în vîrfurile bisericii este o cruce de lemn ; nu este zugrăvită ci numai vîruiată toată pe dinăuntru împreună cu bolta.

Cimitirul e de jur împrejurul bisericii ; mormintele puține sînt săpate în pămînt și deasupra lor sînt puse pietre cu litere sau cu inscripția latină a numelor și prenumelor celor care sînt îngropați (...).

Clopotnița din fața bisericii e făcută din lemn, înaltă, cu ușa ei, cu trei clopote foarte frumoase²⁹ (...) ; în vîrfurile clopotniței este o cruce de lemn (...).

Sacristia se află în partea dinspre Evanghelie ; se intră prin biserică și nu are altă ușă ; este clădită cu boltă și n-are înăuntru decît un singur dulap (...).

Biserica — încheie Baksic relatarea — „nu are tavan, decît partea unde este boltită ; a fost arsă (...) ; are două mici altare în mijloc, unul în fața celui alt, nu se slujește la ele ; le țin mai degrabă de frumusețe decît pentru altceva“³⁰. Lucruri noi, deosebit de importante, despre biserica menționată, ne aduce Baksic în însemnările sale din anul 1653 ; singurul aspect care poate merita a fi amintit : existența, acum, a doi preoți, spre deosebire de anii precedenți cînd oficia doar unul singur³¹.

Ultimul capitol la care avem a ne opri se referă la cîteva aspecte de natură culturală.

În biserica închinată Sfîntului apostol Iacob cel Mare se slujea în limba latină și după ritul romano-catolic (...). În 1648, acolo „cărți de cîntări“ erau „foarte puține și fără nici o valoare“ zice Baksic. Doar unul sau două liturghiere și alte cărțile după care sînt îndrumați copiii să cînte vecernia și utrenia împreună cu liturghia, așa cum pot ei din obișnuință și cum au învățat de la cei mai bătrîni care păstrează mai departe un anume fel de a sluji de la unguri“.

Numărul copiilor (din familiile catolice) care, pe lingă paroh, învățau să citească, era destul de redus, patru sau cinci.

*
* *
*

Știrile (de natură diversă : economică, socială, demografică, ș.a.m.d.), cuprinse în relatările călătorilor străini — mai cu seamă ale acelor care s-au oprit la Cîmpulung, în Argeș sau la Pitești vreme mai îndelungată — dincolo de unele inadvertențe, exagerări, erori, rămîn deosebit de prețioase. Multe dintre ele sînt confirmate de alte izvoare istorice, sigure, obiective. Altele — cum, spre pildă cele demografice — rămîn singurele care ne dau o anumită imagine asupra realităților de la mijlocul secolului al XVII-lea.

²⁹ În anul 1640 avea doar două clopote, cum am văzut.

³⁰ *Călători străini...*, vol. V, p. 262—263.

³¹ *Ibidem*, p. 270.

DIE STÄDTE CIMPULUNG, PITEȘTI UND ARGEȘ GESEHEN VON DEN FREMDEN WANDERERN DES MITTLEREN XVII. JAHRHUNDERT

Z u s a m m e n f a s s u n g

Unter den geschicht lichen Quellen unseves Vaterlandes zahlen sich die Werke der fremden Wanderer, die sich oft wegen ihvem sublectivem charakter von der Wirklichkeit entfernen. So bringen uns die fremden Missionaren (besonders Petru Bogdan Baksic) bedeutendte ökonomische, soziale, politische, kulturelle Daten über drei Städte der Wallachei : Cimpulung, Pitești und Argeș, zum Vorschein.

Muzeul de istorie al R.S.R.

Primită în redacție la 20 februarie 1978

LEGENDĂ ȘI ADEVĂR ISTORIC

CONSTANTIN DINU

În comuna Mihăești din județul Argeș se află un deal, pe care locuitorii de acolo îl numesc *Dealul Vlădeanului* și despre care ei știau o legendă — pe care a amintit-o și C. Alessandrescu în „Dicționarul geografic al județului Mușcel”: „Vlădeanu, deal, comuna Mihăești, plasa Rîurile. Se crede că numele-i vine de la un Vlad Șoimul, despre care se spune că făcînd o greșală mare, a fost chemat la București, unde-i a ras jumătate părul capului, barba și o mustață. El de rușine s-a retras în pădurile dealului acesta, căruia oamenii i-au pus numele după numele său, *Vlădeanu*” (sublinierea noastră)¹.

Cercetînd documentele de la Arhivele Statului — București cu privire la vechiul sat argeșan Mihăești (în trecut în fostul județ Mușcel), am găsit date și despre „Vlad Șoimul” din legenda păstrată de mai multe secole în folclorul local. De fapt, numele acestuia era *Pătrașcu Mihăescu* — fiul lui Arsenie Mihăescu, descendent din Alexandra, soră vitregă a lui Constantin Cîrnul Basarab Voievod (1654—1658). Mama acestui Pătrașcu, *Ancuța*, făcea parte dintr-o familie amintită în documente încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea, *Vlădeanu*² și care era poreclită și *Șoimul*, după numele unui membru al ei, Arsenie Vlădeanu zis „Șoimul”, ctitorul mănăstirii Rîncăcirov.

Familia Vlădeanu stăpînea numeroase moșii în fostul județ Mușcel și în alte județe ale Țării Românești, printre care și Mihăeștii cu Dealul Vlădeanului³.

Pătrașcu Mihăescu, prin viața sa — așa cum rezultă din documentele vremii — poate să ne ilustreze foarte bine figura boierului hrăpăreț, acaparator de cît mai multe bogății și în special pămînt (moșii).

Pe Pătrașcu Mihăescu — împreună cu fratele său Statie, „feciorii Ancuței din Birci” — îl întîlnim în documente pentru prima oară la

¹ Dicționarul s-a tipărit la București, 1892. A se vedea p. 377.

² O ramură a familiei Vlădeanu de la Birci, Mihăești și Furnicoși — Muscel a purtat numele de *Stoiceanu*, după moșia Stoiceni — Argeș.

³ Pentru familia Vlădeanu — Stoiceanu a se vedea : C. Rădulescu Codin, *Viața lui Arsenie Căpitanul care se dă ca întemeietorul mănăstirii Rîncăcirov din 7161 / 1653 / oct. 10*. În : „Prietenul nostru. Revistă pentru popor”, Priboieni — Cîmpulung, an. IX, 1925 ; C. Popescu, *Mănăstirea Rîncăcirov*, București, 1937, 20 p. ; Constantin Dinu, *Ctitorii mănăstirii Rîncăcirov. Boierii Vlădeni*. București, 1943 / teză de licență la Facultatea de istorie — Univ. București / ; Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, *Vatra Bălceștilor*, Bălcești pe Topolog, 1971.

5 martie 1719, cînd dăruiește mănăstirii Cîmpulung muntele Valea Vladului⁴. Apoi, toată viața sa a purtat nenumărate procese cu familia sa⁵, cu alți boieri, cu mănăstirile cărora le făcea de altfel daruri⁶, pentru a-l pomeni pe el și familia sa, cu rumânii din satele pe care le stăpînea și le exploata. Documentele în care se consemnează procesele de judecată ale acestui boier sînt numeroase, mai ales după anul 1727 februarie 23, cînd fiind în ceartă cu mănăstirea Valea, a făcut „legătură că nu se mai scoală asupra mănăstirii”⁷. Și șirul acestor procese purtate de Pătrașcu Mihăescu l-au dus adesea la Divanul Domnesc de la București — unde era atît de bine cunoscut, încît însuși domnul Țării Românești, Constantin Mavrocordat a dat un hrisov la 1736 iunie 24, în care scria : „Întru aceia dar văzînd Domnia Mea, că Pătrașcu Mihăescu, ca un om rău, pîrăște nestatornic și viclean umblă, cercînd judecățile fără de cale și fără dreptate, l-am scos Domnia Mea cu mare rușine din Divan, dîndu-i jos la scară 100 de toioage pe talpe”⁸.

Dar Pătrașcu Mihăescu nu s-a astîmpărat nici de data aceasta. Îl găsim iar incurcat în numeroase procese pentru moșii. El este din nou pedepsit de domnul Țării Românești, Grigore Ghica. În documentul dat de acest domn în anul 1748 noiembrie 25 se scrie : „... că Pătrașcu Mihăescu nu numai că au umblat ca un lacom cu nădejdea, că doar de va apuca cîte ceva, ci și că pîră mincinoasă s-au dovedit, că au umblat și întîi, apoi precum mai virtos m-am adevărit de la dumnealor veliții boieri, că el iaste obișnuit cu acest nărav și în toată viața lui, umblînd în judecăți, cînd cu unii, cînd cu alții, și cu treabă și fără treabă, s-au și sărăcit...”.

Apoi, în document se mai scrie : „Din carte și mai mult ne-am adevărit că nu numai el, ci tot neamul lui au stătut oameni răi și lacomi și îndărătnici, cercînd judecățile și divanurile. Drept aceia, dar acum de această dată spre pilda altor asemenea lui, *am poruncit de i-au ras barba, ca să fie cităva vreme de ocara norodului lui...*” (s.n.)⁹.

Ultima știre despre boierul Pătrașcu Mihăescu din Mîhăeștii Mușcelului (astăzi Argeș) este din 26 mai 1759, cînd tot într-o carte de judecată pentru moșiile Vlădeni, Birci și Furnicoși, este trecut ca fiind „mazil”¹⁰. Amintirea lui Pătrașcu Mihăescu, din neamul Vlădenilor — după mamă, — a rămas „de ocară” pînă astăzi, în legenda ce o știau bătrînii din acest sat, despre „Dealul Vlădeanului”.

Din documentele relative la el rezultă că mai avea doi frați — pe Arsenie și pe Statie — și că era văr cu Rafailă Slăvitescu.

Nu știm dacă Pătrașcu Mihăescu a fost însurat și dacă a avut copii.

Aceste documente cu privire la boierul Pătrașcu Mihăescu din Mușcel, *confirmă încă o dată valoarea documentară a folclorului*, valoarea sa pentru cunoașterea istoriei patriei.

⁴ Arhivele Statului București, *Condica mănăstirii Cîmpulung*, nr. 128, f. 300 a.

⁵ La 8 ianuarie 1735, el se judeca cu ruda sa Șerban Vlădeanu pentru Vlădeni, Birci, Furnicoși și Buda. Arh. St., *Condica mănăstirii Cîmpulung*, nr. 128, p. 300 a.

⁶ Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. 47—49.

⁷ Arhivele Statului București, *Condica mănăstirii Valea*, nr. 164, f. 40.

⁸ Arhivele Statului București, *Condica mănăstirii Cîmpulung*, nr. 128, f. 307 r.

⁹ *Idem*, f. 313—316.

¹⁰ Arhivele Statului București, *Condica mănăstirii Cîmpulung*, nr. 128, f. 324 r.

FAMILIA LUI PĂTRAȘCU MIHĂESCU

Popa Constantin din București

Elina

- = 1.
- 2. Neagoe Logofătul din Tirgovîște
- 3.

(Ea a trăit cu *Radu Șerban Voievod* ; a locuit la Tîntava, pentru care a avut ceartă cu mănăstirea Tismana). A murit la 1642.VIII.2 ; îngropată la Dobreni — Ilfov)

Radu Paharnicul (1662—1663), / din a doua căsătorie a Elinei /.

Alexandra, sora vitregă a lui Constantin Cîrnul Basarab Voievod, fiul lui Radu Șerban Voievod.
= Dragomir Logofătul din Cilcești.

Elina din Cilcești, 1682

Neacșa, moartă 1689.

= Tudor de la Muntele Negru (el era rudă cu egumenul Dionisie de la m-rea Valea ; străin venit în Țara Românească).

Arsenie din Mihăești (văr cu egumenul Partenie), 1682, 1709 logofăt, 1734.IX.1

Constantin din Mihăești, 1682

= Ancuța din Birci, fiica lui Stroe și nepoata lui Ștefan postelnic din Birci și Stoiceni (Vlădeanu)

Pătrașcu Mihăescu

Logofăt 1727.II.3 ; 1734.IX.1

Arsenie Mihăescu

Statie Mihăescu

LEGENDE ET VERITÉ HISTORIQUE

R é s u m é

Les habitants du village de *Mihăești* du département d'Argeș (autrefois dans le département de Mușcel) connaissent une légende relative à une colline des environs de ce village, nommée, par eux „*Vlădeanu*”.

Ils disent qu'autrefois (sans qu'on puisse préciser la date), vivait dans ce village un grand boyard, *Vlad*, dit „*l'Epervier*” qui avait commis un grave péché. Il avait été appelé à Bukarest par le prince régnant de Valachie, qui pour le punir, donna l'ordre au geôlier, de la battre et puis de lui couper les cheveux et de lui raser la barbe et la moustache.

Ce boyard, revenu dans son village de *Mihăești*, se retira sur la colline qui porte aujourd'hui le nom de *Vlădeanu*.

Dans les documents relatifs à ce village, qui se trouvent actuellement aux Archives d'Etat de Bukarest, j'ai trouvé aussi des dates concernant le boyard de la légende populaire.

Il portait, en réalité, le nom de *Petrașcu Mihăescu* et sa mère, s'appelait *Ancuța Vlădeanu* et avait appartenu à une ancienne famille de boyards du département d'Argeș. Cette famille avait aussi le surnom de „*l'Epervier*”.

Le boyard Petrasco Mihăescu, étant toute sa vie en querelles avec sa famille, avec les autres boyards, avec les paysants qui se trouvaient sur ses terres et aussi avec quelques grandes monastères de la région, et toujours en procès avec eux, il a été appelé par le prince régnant de Valachie, Grégoire Ghika à Bukarest le 25 novembre 1784 qui pour le punir de son péché, à ordonné au geôlier de la battre et puis de lui couper les cheveux et de lui raser la barbe et la moustache.

Ces documents relatifs au boyard Petrasco Mihaescu nous montrèrent encore une fois la valeur de la legende populaire (folklorique) pour connaître l'histoire de notre pays.

Institutul de științe pedagogice București.
Primită în redacție la 27 octombrie 1977

NEGUSTORI ARGEȘENI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA. DOUĂ DOCUMENTE INEDITE

CONSTANTIN ȘERBAN

Județul Argeș ca și orașul Pitești a fost străbătut în trecut ca și astăzi de un important drum comercial care lega regiunile din sudul Dunării cu Europa occidentală. În evul mediu acesta era totodată și unul din multele drumuri ale pelerinilor care căutau să ajungă prin țara noastră în regiunile din Orientul Mijlociu¹. De aceea satele, târgurile și orașele din județul Argeș aveau să fie și locul de reședință al multor negustori și meșteșugari, locul concentrării producției de bunuri materiale și locul de schimb al acestora.

Cercetările de pînă acum au scos la iveală un valoros material documentar pentru secolele al XV-lea și al XVI-lea aflat de multă vreme în arhivele din Brașov și Sibiu². Pentru oglindirea acestui proces economic în secolele următoare ar trebui continuate cercetările convinși fiind de eficacitatea lor. Din păcate ele necesită o îndelungată perioadă de investigații, deoarece documentele cu caracter economic sînt de obicei răsפîndite în cele mai felurite arhive.

Cu totul alta este situația cînd astfel de mărturii istorice au caracterul unor statistici sau catagrafii. Din epoca regulamentară astfel de statistici sau catagrafii destul de numeroase ne permit să conturăm mai bine evoluția economică a multor regiuni, orașe, târguri și sate de pe teritoriul țării noastre³. Pentru epoca preregulamentară statisticile sau cataografiile sînt întîmplătoare și de aceea cunoașterea lor poate fi socotită drept o deosebită realizare în această direcție⁴.

În comunicarea pe care o prezentăm avem posibilitatea să introducem în circuitul științific două catagrafii de la începutul secolului al

¹ *Călători străini despre țările române*, vol. I, București, 1968, p. 23—24.

² N. Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, București, 1899, 2 vol.; I. Bogdan, *Documente și regește privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în sec. XV și XVI*, București, 1902, 347 p.; *Documente Hurmuzaki*, vol. XV, partea I, București, 1911, 775 p.; S. Dragomir, *Documente nouă privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiu, în sec. XV—XVI*, București, 1927, 79 p.; Gr. Tocilescu, *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul*, București, 1931; P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu, 1470—1653*, București, 1938.

³ Vezi Arh. St. Buc., catagrafii din anii 1831—1838.

⁴ Pînă în prezent se cunosc cîteva catagrafii din anii : 1774, Țara Românească și Moldova, vezi Arh. St. Buc., microfilme ; 1798, orașul București, vezi Bibl. Acad., mss. 52 ; 1810, Țara Românească, vezi Bibl. Acad., mss. ; 1820—1821, Țara Românească, vezi Bibl. Acad., mss. 245—248.

XIX-lea privind pe negustorii argeșeni. Una din ele, din 1811, privește pe negustorii din orașul Pitești, a doua, din 1820, pe negustorii din județul Argeș așadar din Pitești, din Curtea de Argeș, din diferite sate aflate în raza județului. Mai există ce e drept și o catagrafie a negustorilor din Cîmpulung dar asupra ei nu vom face nici o apreciere. Interesant că în a doua catagrafie se pot identifica unii negustori care în 1811 își desfășurau activitatea comercială tot în orașul Pitești.

Importanța acestor două izvoare istorice este ușor de înțeles. Mai întâi că posedăm o *evidență nominală* a negustorilor, apoi unele date cu privire la caracterul lor eterogen, în parte, apoi la îngusta lor specializare, apoi la aportul negustorilor la dezvoltarea economică a Țării Românești la începutul secolului al XIX-lea⁶. În fine comparînd aceste date cu acelea referitoare la negustorii din alte târguri, orașe și sate ale Țării Românești putem să avem o imagine asupra ponderii orașului Pitești în ansamblul economiei Țării Românești.

1. **Catagrafia negustorilor din Pitești din 1811**⁷. Materialul documentar a fost elaborat de autoritățile locale în colaborare cu autoritățile rusești din timpul războiului ruso-turc din 1806—1812. El este un document oficial care a servit pentru necesități fiscale. În catagrafie (vezi anexa 1) sînt indicații cu privire la categoria din care face parte fiecare negustor, la specializarea lui, la naționalitatea sa. Pentru orașul Pitești sînt înregistrați nominal 98 negustori încadrați în 20 de specializări și anume: 20 cîrciumari, 12 brașoveni, 12 cojocari, 11 bogasieri, 7 mătăsari, 6 băcani, 5 abagii, 4 boiangii, cîte 3 cavafi, brutari, lumînărari, cîte 2 simigii, lăcătuși, bărbieri, cîte un bumbăcar, argintar, îșlicar, croitor, sticlar și căldărar.

Comparînd cu situația din alte orașe ale Țării Românești constatăm că din punctul de vedere al *specializării* orașul Pitești se afla pe *locul doi* după orașul București cu 59 de specializări și înaintea orașului Craiova cu numai 16 specializări, Ploiești cu 15 specializări, Rîmnicul Sărat cu 11, Caracal cu 10 specializări. Din punctul de vedere al *numărului* negustorilor orașul Pitești se afla pe *locul al treilea* în ansamblul Țării Românești, după București cu 3 238 negustori, Craiova cu 236 negustori, și înaintea orașelor Ploiești cu 95 negustori, Rîmnicul Sărat cu 69, Buzău cu 68, Tîrgoviște cu 54 negustori.

Existența acestei evidențe nominale a negustorilor ridică întrebarea: care era stadiul organizării profesionale a acestora în 1811? Exista oare la Pitești vreo breaslă a negustorilor sau nu? Marele număr al negustorilor ne determină să dăm un răspuns afirmativ, cu observația că exista o breaslă *unică* a negustorilor. Dar mulți dintre acești negustori erau totodată și meșteșugari care-și desfășeau singuri produsele atelierelor lor pe piața internă și externă. Acești negustori-meșteșugari aveau uneori ei însuși o breaslă separată. Indicațiile documentare relativ la organizarea profesională a meșteșugarilor din orașe în secolul al XIX-lea sînt rare mai ales pentru epoca prereglementară. Ici și colo sînt menționați că ar fi fost, ca de exemplu în 1807 o breaslă a bărbierilor la Pitești⁸. Pe bărbieri însă în 1811 îi aflăm în număr foarte mic,

⁵ Bibl. Acad., mss. 248, f. 20—21.

⁶ I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești, 1800—1850*, București, 1958, 2 vol.

⁷ Arh. St. Buc., *Visteria Țării Românești*, Adm. vechi, nr. 2360/1811.

⁸ St. Olteanu, Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 411.

sînt numai 2. Și atunci ne întrebăm : oare cu 2 bărbieri se putea constitui o breaslă ? Desigur că nu ! Probabil însă că între 1807 și 1811 numărul să fi scăzut sau probabil că în 1811 bărbierii făceau parte dintr-o breaslă asociată cum îi găsim uneori pe brutari împreună cu simigii, pe cîrciumari cu rachierii, pe mătăsari împreună cu bogasierii etc.

2. **Catagrafia negustorilor din Pitești și Curtea de Argeș din 1820**⁹. Și aceasta a fost alcătuită din necesități fiscale pe timpul domniei lui Alexandru Șutu care ocupînd tronul în 1819 a găsit visteria goală, prin fuga lui Ioan Caragea cu toți banii țării peste hotare în Austria în împrejurări bine cunoscute. La acea vreme Țara Românească avea înregistrați 7 500 negustori dintr-o populație de 120 000 locuitori¹⁰. În această catagrafie de asemenea nominală (vezi anexa 2) sînt înscrise 117 negustori pămînteni și sudiți. În comparație cu situația din 1811 rezultă că numărul acestora sporise cu 20% într-un deceniu. Cît privește specializarea lor aici datele sînt intrucitva sărace. Abia că se pot identifica următoarele specializări : băcani (4), brașoveni (3), bogasieri (1), mătăsari (1). În general nu se dă specializarea. Un lucru este totuși deosebit și anume că 51% din ei sînt în mediul urban iar restul de 49% sînt în mediul rural.

Catagrafia din 1820 a înregistrat la Pitești 43 negustori, la Curtea de Argeș 18. Dar nu numai atît dar și în mediul rural în anumite sate ca de exemplu : Raica 2, Bleici 2, Vernești 3, Jiblea 3, Olanu 4, Căzănești 2, Broșteni 1, Ruda 1, Risleț 1 etc.

După numărul negustorilor care o alcătuiau compania negustorilor din Pitești și Argeș din 1820 era de mărime mijlocie gîndindu-ne la situația altor companii de negustori din Țara Românească la aceeași dată. Așa de pildă la Craiova erau 739 negustori, la Tîrgu Jiu 544, la Rimnicul Vilcea 255, la Caracal 221, la Focșani 188. Urmează apoi Zimnicea cu 58 negustori, Cîmpulung cu 47, Pitești cu 43, Slatina cu 36, Argeșul cu 18. Ciudat că, Tîrgoviște fosta capitală a Țării Românești, nu avea decît 19 negustori.

Relativ la organizarea profesională a negustorilor din Pitești în ajunul revoluției din 1821 rezultă că aceștia erau împreună cu negustorii din Curtea de Argeș și cu cei din unele sate din județ în aceeași breaslă. Cei din Cîmpulung aveau o breaslă separată. Un act din 1824 ne oferă cîteva date suplimentare cu privire la reorganizarea companiei de negustori din Pitești și Argeș¹¹ și anume că aceasta avea un staroste și doi epitropi care beneficiau de scutiri și privilegii pentru slujba lor. Staroste era un anume Atanasie Diamandi pe care îl întîlnim la Pitești și în 1811. Acesta împreună cu alți orașeni s-a refugiat la Sibiu în 1821¹².

Din cele de mai sus rezultă că cele două documente cu caracter statistic oglindesc evoluția în timp de un deceniu (1811—1820) a negustorilor din Pitești în ansamblul comerțului Țării Românești. De asemenea ele indică nivelul de organizare profesională a negustorilor dar și a meșteșugarilor din Pitești. Totodată ne permite să cunoaștem un capitol încă nescris din istoria economică a orașului Pitești la începutul epocii moderne.

⁹ Bibl. Acad., mss. 245, f. 19—21.

¹⁰ *Documente privitoare la istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, București, 1959, p. 130—133.

¹¹ Bibl. Acad., mss. 261, f. 40—41.

¹² *Documente privitoare la istoria României. Răscoala din 1821*, vol. II, București, 1959, p. 341.

ANEXA 1

CATAGRAFIA NEGUSTORILOR DIN PITEȘTI LA 1811

Bogasieri. Vasile sin Popa, III*, P.**; Hagi Vinul șistovlău, II, P.; Ivan șistovlău, II, P.; Iancul armean, II, P.; Vacuiul i Tănase, II, S. Fr.; Trandafir Profir, II, S. Fr.; Gheorghe breslaș, III, P.; Simion piteștean, III, P.; Dumitru Popovici, III, P.; Ioniță giurgiuvean, III, P.; Iancul Angheli, II, P.

Cojocari. Nicolau vidinlău, III, P.; Preda oroșanul, III, P.; Bejan șistovlău, III, P.; Mincul șistovean, III, P.; Hristea mangălul, III, P.; Stan, III, P.; Iano Pătru, III, S.R.****; Dumitru piteștean, III, P.; Tudorache, III, P.; Dinul breslaș, III, P.; Oncul sin Nițul sîrbul, III, P.; Dobre sîrbul, III, P.

Mătăsari. Neagul, III, P.; Ciuciul sîrb mangălul, III, P.; Stoica șistovean, III, P.; Chircal armean, III, P.; Lixpidar, III, P.; Simion armean, III, P.; Costea, III, P.

Brașoveni. Ioniță mangălul, II, P.; Hagi Dinul, III, P.; Gheorghe mangălul, II, P.; Hagi Ghinea, II, P.; Costandin, III, P.; Tudorache Siminov, II, P.; Gherghici, II, P.; Hristea, III, S.A.*****; Anastase, II, S.A.; Nicola piteștean, III, P.; Ilie calfa, III, P.; Andrei, II, S.R.

Abagii. Marcul sîrbul, II, P.; Ciuciul sîrbul, III, P.; Nicolae Tetevean, III, P.; Raicul sîrbul, II, P.; Stoian rusciucălău, III, P.

Bumbăcari. Velice sîrbul șistovlău, III, P.

Băcani. Anton rusciucălău, III, P.; Tudor, III, P.; Iorga mazălu, III, P.; Mincul sin Pană sîrbul, II, P.; Hagi Nicola șistovlău, III, P.; Tudor băcan, III, P.

* Starea, ierarhie în cadrul breslei.

** Pămîntean.

*** S. Fr., Sudit francez.

**** S. R., Sudit rus.

***** S. A., Sudit austriac.

Boiangii. Lalul, III, P.; Gagiul Dobrian, III, P.; Tudor Tetovean, III, P.; Pătru sîrbul, III, P.

Argintari. Dumitru șistovean, III, P.

Lumînărari. Mladin craiovean, III, P.; Toncul șistovlău, III, P.; Simica sîrbul, II, P.

Ișlicari. Radu holteiu, III, P.

Croitorii. Anghel, III, P.

Lăcătuși. Pătru filipopolău, III, P.; Pătru ce vinde și rachiu, III, P.

Bărbieri. Ioniță, III, P.; Dumitru, III, P.

Sticlari. Nicolae, III, S. R.

Cavași. Hagi Iliș șistovean, III, P.; Cîrstea sîrbul cizmarul, III, P.; Toncul șistovlău, III, P.

Căldărari. Alexa șistovlău, III, P.

Brutari. Ianache grecul, III, P.; Nițul, III, P.; Stan Dian, III, P.

Bragagii și simigii. Tănase sin Nico bragagiu, III, P.; Stoian sîrb simigiu, III, P.

Circumari și rachieri. Gheorghe grecu, III, P.; Ion nepotul Radului, III, P.; Nicolae brat Mincul, III, P.; Ion șistovean, III, P.; Tomiță Vrabie, Barbucean croitor, III, P.; Ion boiangiul, III, P.; Costache circumar, III, P.; Ioniță zimnicean, III, P.; Velea Tetovean, III, P.; Gligore zidar, III, P.; Dumitrache, III, P.; Stanciul șistovlău, III, P.; Andrei sîrbul, III, P.; Dima Tetovean, III, P.; Simion sîrbul, III, P.; Miul sîrbul, III, P.; Gaciul rusciucălău, III, P.; Ghinea brutar, III, P.; Datnov Tetovean, III, P.*

ANEXA 2

CATAGRAFIA COMPANIEI ORAȘELOR ARGEȘ ȘI PITEȘTI ÎN IANUARIE 1820

f. 19 v. Teodor Baglamaliu; Coman sin Ion et Raica; Ilie sin Popa Radu ot Măcești; Nicolae Popovici ot Cîmpulung; Tănase Moldovean ot Argeș; Mihai Popovici ot Pitești; Ton Teodor; Ilie brat ego; Sandul sin Gheorghe

* Arh. St. Buc., *Visteria Țării Românești, Adm. vechi*, nr. 2360/1811.

ot Breslăvița ; Gheorghe Enăchescu ; Marin sin Popa Ion ot Bleici ; Ion sin Nica ot Păcuesti ; Ion sin Popa Androne ; Ghiță brat Stoian ot Argeș ; Gherghe sin Sima ipac ; Hristodor Hagi Sterie, ipac ; Ianole hagi Sterie, ipac ; Dumitru brat ego, ipac ; Nicolae Manoil, ipac ; Dumitru Petrovici, ipac ; Tudor Grigoriu (ot Argeș), Tolea Hagi, ipac ; Dumitru Sticanovici, ipac ; Mincul Petcovici, ipac ; Hagi Hristea băcan, ipac ; Ion sin Bucue ot Vernești ; Simion sin Dan, ipac ; Tudose sin Vlad ot Jiblea ; Iordache Mihail ot Guran ; Radu sin Mihai ot Doroangă ; Ion sin Dinul Catanii ot Olanu ; Iene Chiriac ot Pitești ; Dumitru Popovici, ipac ; Hagi Nițul Dacul, ipac ; în total 17 cruci și 34 nume.

f. 20 Simeon Dimitriu ot Pitești ; Ion sin Popa David, ipac ; Costandin Dimitriu, ipac ; Nicolae sin Hagi Gărau, ipac ; Voicu Veleriu, ipac ; Copcea Hagi Velicul, ipac ; Teodor Avramolu, ipac ; Tănăsache Diamandi, ipac ; Petre Teodorul, ipac ; Preda Dimitriu, ot Argeș ; Dumitru Manaf sin Hagi Teodor ot Topolog ; Ianole Chirialu ot Pitești ; Petre sin Petre Nanul ot Argeș ; Nicolii brat ego, ipac ; Stan Căști căpitan, ipac ; Cănuță sin Petrache Nanu, ipac ; Ion sin Simion Dan ot Vernești ; Gherghe sin Coman ot Raică ; Gherghe sin Petrache Nanu ot Bascov ; Pîrvul Popovici, ot Golești ; Casa lui Marin mătăsarul ot Căzănești ; Radu sin Zamfir ot Olanu ; Barbul Preduc ot Sasca ; Radu sin Gherghe Bengescu ot Olanu ; Hagi Tudorache ot Pitești ; Nicolae sin Popa ot Jiblea ; Gherghe brat ego, ipac ; Marin sin Costandin ot Căzănești ; Zamfir sin Ion Brașoveanu ot Pitești ; Gheorghe Manoil, ipac ; Stan sin Diaconul, ipac ; Dumitrache sin Ghinea, ipac ; Dumitrache sin Petre, ipac ; Nicolae sin Anghel, în total 34 cruci și 68 nume.

f. 20 v. Manole sin Hristea ot Pitești ; Toncul sin Costea, ipac ; Gheorghe croitorul, ipac ; Radu sin Petre ot Chichi ; Dincă brat Stoian, ipac ; Milea sin Dumitru boiangiu, ipac ; Stamate pvarnagiu, ipac ; Petre sin Pavel sirbul, ipac ; Arsenie sin Matei băcanul, ipac ; Nicolae Cavaful, ipac ; Nicolae sin Nicola Streinul, ipac ; Ioniță sin Popa Nictul ot Drăghiceni ; Tănase sin Costea povarnagiu ot Valea Babi ; Toma sin Costandin ot Olanu, Manole sin Dumitru Manaf, Ghiță sin Negrea ot Pitești ; Nedelco zet Hristea cojocar ; Velciul sin Popa ot Broșteni ; Ion Sterie Brașovean ot Pitești ; Toma sin Dumitrache Schiopul, ipac ; Tudor bogasierul, ipac ; Mihai sin Stoian cojocar Mănul, ipac ; Ioniță Zimniceanul, ipac ; Stoian sin Trifon, ipac ; Iene Vasiliu, ipac ; Stan sin Popa, ipac ; Simion Sinteștean sin Ștefan, ipac ; Ion sin Dimitriu, ipac ; Petco sin Radu băcan, ipac ; Pandeli sin Ion Brașovean, ipac ; Nicola sin Pîrvan Plesnegiu, ipac ; Trifon Gheorghiu, ipac ; Nicola sin Albul, ipac ; Tudorcean sin Toșadian, în total 51 cruci și 102 nume.

f. 21 Ion Mantul Brașovean ; Ioniță sin Simion Zugrav ; Dumitru Tonea ot Pitești ; Tidor sin Ianache sirbul, ipac ; Mărgărit Chaliana, ipac ; Manole Povarnagiu ; Pîrvul sin Costandin Prislovean ot Gera Bascovului ; Teodor Vega ot Bleici ; Martin Popescu ot Pitești ; Radu sin Diaconu Radu ot Rîșleț ; Iordache sin Popa Costandin ot Ruda ; Ioniță sin Alece Cițul ; Ioniță sin Nicolae Popescu ; Iordache sin Ion ot Ciocănești ; Nicola Băcanul, în total 58 1/2 cruci și 117 nume ; de cruce po tal 19, bani 56 fac total 1 158 tal. și 36 bani.*

LES COMMERÇANTS D'ARGEȘ AU DEBUT DU XIX-e SIÈCLE . DEUX DOCUMENTS INEDITS

R é s u m é

Publiés pour la première fois les deux documents reflètent l'activité des commerçants qui ont déroulé une intense activité dans le capitale du district d'Argeș, la ville de Pitești, au début du XIX-e siècle. Dans le premier (1811) se trouvent les noms de 98 personnes qui vendaient de différentes marchandises

* Bibl. Acad., mss. 245, f. 19 v—21.

(20 categories). D'après leur nombre la ville de Pitești était, ce temps là, le troisième ville de la Valachie après Bucarest et Craiova. Le seconde document comprends les noms des commerçants de la ville Courte d'Argeș et de Pitești appartenant à la même compagnie ; à côté d'eux, il y a aussi des commerçants qui avaient leur résidence dans les villages du même district.

Les deux pieces documentaires tirés d'archives de Bucarest, presentent une grande importance pour connaître un aspect de la vie economique en Valachie, au début du XIX-è siècle.

Institutul de istorie „N. Iorga“ — București
Primită în redacție la 25 mai 1977

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI PUBLIC SĂTESC ÎN JUDEȚUL MUSCEL ÎNTRE ANII 1838 ȘI 1848

SPIRIDON CRISTOCEA

Despre candidații de învățători și despre învățători. În multe sate din județul Muscel¹ au funcționat școli înainte de înființarea lor din inițiativa statului². Punctul de plecare în instituirea învățămîntului public la sate în Țara Românească l-a constituit circulara Departamentului Trebilor din Lăuntru (în continuare : Departamentul), din 14 ianuarie 1838, prin care se poruncește ocîrmuirilor județelor să înființeze școli sătești³. Ocîrmuirea județului Muscel raporta Departamentului, la 20 ianuarie 1838, că va lua măsuri pentru înființarea școlilor sătești⁴.

O primă condiție pentru deschiderea acestor școli a fost recrutarea cadrelor și pregătirea lor în vederea desfășurării muncii didactice. Aleși dintre țîrcovnici sau dintre cei ce știau să scrie și să citească, tinerii erau pregătiți la școala normală din reședința județului de către profesorul școlii.

În județul Muscel, pregătirea candidaților de învățători a început în primele luni ale anului 1838, însă fără rezultat. La 26 mai 1838, Dimitrie Jianu, primul profesor al Școlii normale din Cîmpulung, raporta Eforiei Școlilor Naționale (în continuare : Eforia) despre faptul că s-au prezentat cîțiva tineri la pregătire, dar că din cauza cheltuielilor și a începerii muncii cîmpului aceștia au plecat repede⁵. Reîncepute în jurul lui 1 octombrie 1838⁶, cursurile de pregătire a candidaților de învățători din Mușcel s-au terminat la 20 decembrie 1838. La 24 decembrie 1838, Dimitrie Jianu raporta Eforiei : „candidații în număr de 99 ce au urmat lecțiile hotărîte de cinstita Eforie, acum, la 20 decembrie, s-au slobozit toți pe la satele după unde au fost trimiși”⁷. Întorși în satele

¹ Județ desființat în 1950 în urma împărțirii administrativ-economice a țării în regiunii și raioane. Azi el este înglobat la județul Argeș, cu excepția cîtorva sate de pe valea Dimboviței care aparțin de județul Dimbovița.

² Despre învățămîntul sătesc în județul Muscel au scris Gh. Pirnută, Ion T. Radu și Ion Lupu în lucrarea *Învățămîntul în Muscel în secolele XVII—XIX*, Editura didactică și pedagogică, București, 1968. În capitolul II al lucrării este tratată problema școlilor sătești înainte de 1838, între 1838 și 1848, și între 1848 și 1864.

³ Arh. St. Buc., *fond Vornicia din Lăuntru* (în continuare : Vornicia...), dos. 5390 I A/1838, f. 3.

⁴ Ibidem, f. 11.

⁵ Idem, *fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice* (în continuare : M.C.I.P.), dos. 6699/1837, f. 44.

⁶ Idem, *fond Vornicia...*, dos. 5390 IV B/1838, f. 805—806.

⁷ Idem, *fond M.C.I.P.*, dos. 6699/1837, f. 94.

lor candidații urmau să deschidă școlile. Deși era posibil să se deschidă școli în Mușcel între 21 și 31 decembrie 1838, considerăm mai sigură deschiderea lor la începutul anului 1839, după sărbătorile de iarnă (25 decembrie 1838—7 ianuarie 1839). Însuși Dimitrie Jianu scria Eforiei în raportul amintit că „nădăjduiesc că mulți (candidați) după sfintele sărbători o să înceapă învățăturile prin satele lor“.

În februarie 1839, Dimitrie Jianu informa Eforia că, pînă la acea dată, după rapoartele trimise numai de o parte din candidați, numărul școlarilor de la sate se ridica la 500. Bazîndu-se pe acest raport, autorii lucrării „Învățămîntul în Mușcel în secolele XVII—XIX“ consideră că „la Mușcel începuseră să funcționeze școli sătești sub noua organizare încă din toamna anului 1838“⁸. Datele de încadrare a candidaților sînt considerate de aceiași autori ca date de deschidere a școlilor sătești. Socotînd că „în general au fost încadrați încă din 1838 un număr de 42 de candidați de învățători“, autorii ajung la concluzia că „în Mușcel, se poate afirma că școlile sătești au funcționat în anul 1838“⁹. În nici un caz nu putem socoti data cînd tînărul a intrat candidat de învățător ca dată de deschidere a școlii. După ce au fost recrutați, candidații de învățători au urmat cursuri de pregătire și după aceea au deschis școlile. Despre deschiderea școlilor sătești în Mușcel în toamna anului 1838 nici nu poate fi vorba, candidații aflîndu-se în această perioadă la Cîmpulung pentru pregătire.

La 2 aprilie 1839, Ocîrmuirea Mușcel trimitea Departamentului lista satelor în care se deschisese școli :

Plaiul Dîmboviței. Rucăr (1 școală, 1 candidat de învățător, 28 copii), Cetățenii din Deal¹⁰ (1, 1, 9), Nămăești (1, 1, 11), Bădeni-Ungureni¹¹ (1, 1, 13), Valea-Foi¹² (1, 1, 20), Cotenești (1, 1, 10), Bădeni-Pămînteni¹³ (1, 1, 16), Dragoslavele (1, 1, 14), Lăicăi (1, 1, 14), Mesteacăn (1, 1, 13), Văleni (1, 1, 20), Runceasa¹⁴ (1, 1, 19), Valea-Mare (1, 1, 15), Lerești-de-Jos¹⁵ + Voinești (1, 1, 30), Cetățenii-din-Vale¹⁶ + Diaconești¹⁷ (1, 1, 26), Micloșani + Copăceni (1, 1, 20), Lerești-de-Sus (1, 1, 16).

Total : 17 școli, 17 candidați de învățători, 294 de copii.

Plaiul Nucșoarei. Nucșoara + Secăturile¹⁸ (1, 1, 20), Corbi (1, 2, 40), Corbșori + Poienărei (1, 2, 30), Stănești + Pîrîești¹⁹ (1, 2, 48), Slănic-

⁸ Gh. Pirnuță, Ion T. Radu și Ion Lupu, *op. cit.*, p. 158.

⁹ Ibidem, p. 168.

¹⁰ Veche denumire a satului Cetățeni, com. Cetățeni, jud. Argeș.

¹¹ În 1893 (Alessandrescu C., *Dicționar geografic al județului Muscel*, București, 1893, p. 234—242) satele Bădeni-Ungureni, Lunca-Girtei, Piatra și Slobozia formau com. Bădeni-Ungureni, iar satele Bădeni-Pămînteni, Cotenești, Stoenesti formau com. Bădeni-Pămînteni. C. Rădulescu-Codin (*Muscelul nostru*, Cîmpulung, 1922, p. 29) identifică satul Piatra cu Bădeni-Ungureni.

¹² Sat desființat, înglobat la satul Voinești, com. Lerești, jud. Argeș.

¹³ Sat desființat, înglobat la satul Bădeni, com. Stoenesti, jud. Argeș.

¹⁴ Sat desființat, înglobat la satul Malu-cu-Flori, com. Malu-cu-Flori, jud. Dîmbovița.

¹⁵ Din contopirea satului Lerești-de-Sus cu satul Lerești-de-Jos a rezultat satul Lerești.

¹⁶ Sat desființat, înglobat la satul Cetățeni, com. Cetățeni, jud. Argeș.

¹⁷ Sat desființat, înglobat la satul Lăicăi, com. Cetățeni, jud. Argeș.

¹⁸ Veche denumire a satului Gruiu, com. Nucșoara, jud. Argeș.

¹⁹ Sat desființat, înglobat la satul Stănești, com. Corbi, jud. Argeș.

Pămînteni și Ungureni ²⁰ (1, 1, 18), Berevoești-Ungureni ²¹ (1, 1, 24), Berevoești-Pămînteni ²² (1, 2, 32), Albești (1, 1, 11).

Total : 8 școli, 12 candidați de învățători, 223 de copii.

Plasa Argeșului. Colibași (1, 1, 17), Conțești (1, 1, 6), Voroveni + Birzești (1, 1, 14), Hîrtiești (1, 1, 9), Valea-Vacii ²³ (1, 1, 8), Boteni-Pămînteni ²⁴ (1, 1, 12), Boteni-Ungureni (1, 1, 14), Jugur (1, 1, 11), Mătău (1, 1, 16), Suslănești (1, 1, 9), Valea-Rumâneștilor (1, 1, 16), Vultureștii-de-Sus ²⁵ + Vultureștii-de-Jos ²⁶ + Bătiești ²⁷ (1, 2, 21).

Total : 12 școli, 13 candidați de învățători, 153 de copii.

Plasa Rîurilor. Ciumești (1, 1, 22), Micești (1, 1, 16), Purcăreni + Adunați ²⁸ (1, 2, 45), Piscani (1, 1, 16), Negreni (1, 1, 8), Tămășești ²⁹ (1, 1, 25), Valea-Nandrii (1, 1, 23), Petrești (1, 1, 19), Coșești (1, 1, 22), Păcioiu + Leicești (1, 1, 45), Jupînești (1, 1, 19), Gănești + Pădurețu ³⁰ (1, 1, 8), Retevoești (1, 1, 15), Bădești (1, 1, 30), Pietroșani (1, 1, 20), Domnești (1, 1, 74), Băjești (1, 1, 21), Băilești (1, 1, 16), Românești (1, 1, 24), Golești (1, 1, 20), Vlădești-Pămînteni ³¹ (1, 1, 36), Vlădeștii-de-Sus ³² și de-Jos ³³ (1, 1, 14), Aninoasa (1, 1, 21), Valea-Siliștii (1, 1, 10), Cotești + Capu-Piscului (1, 1, 19), Godeni (1, 1, 18), Poienari (1, 1, 10), Schitu-Golești (1, 1, 13), Furnicoși (1, 1, 8), Drăghici (1, 1, 50), Valea-Popii (1, 1, 20), Vlădeni ³⁴ (1, 1, 9), Livezeni + Stîlpeni (1, 1, 31), Țițești (1, 1, 15).

Total : 34 școli, 35 candidați de învățători, 764 de copii.

Plasa Podgoriei. Călinești (1, 1, 19), Țigănești (1, 1, 31), Văleni (1, 1, 15), Valea-Mare (1, 1, 32), Leordeni (1, 1, 20), Goleștii-Badii (1, 1, 9), Topoloveni (1, 1, 21), Ștefănești (1, 1, 28), Vrănești (1, 1, 22), Ciocănești (1, 1, 13), Budișteni (1, 1, 22), Zgripoești + Negrești (1, 1, 32), Dobrești (1, 1, 19), Glimbocata + Bîntău + Călugărița ³⁵ (1, 1, 32), Priboieni + Beleți (1, 1, 41), Glimbocelu (1, 1, 37), Gorganu (1, 1, 36).

Total : 17 școli, 17 candidați de învățători, 429 copii.

Total județ : 88 școli, 94 candidați de învățători, 1 863 copii ³⁶.

²⁰ Din contopirea satului Slănic-Pămînteni cu Slănic-Ungureni a rezultat satul Slănic.

²¹ Veche denumire a satului Berevoești, com. Berevoești, jud. Argeș.

²² Sat desființat, înglobat la satul Berevoești, com. Berevoești, jud. Argeș.

²³ În 1893 (Alessandrescu, C., *op. cit.*) satele Hîrtiești, Lucieni și Valea-Vacii a formau com. Hîrtiești, plasa Argeșel, jud. Muscel. Pe parcurs satul Valea-Vacii a fost desființat și înglobat, probabil, la satul Hîrtiești.

²⁴ În 1893 (Alessandrescu C., *op. cit.*) satele Boteni-Pămînteni, Boteni-Ungureni și Balabani formau com. Boteni, plasa Argeșel, jud. Muscel. Pe parcurs satul Boteni-Pămînteni s-a contopit cu satul Boteni-Ungureni rezultînd satul Boteni.

²⁵ Sat desființat, înglobat la satul Vulturești, com. Hîrtiești, jud. Muscel.

²⁶ Sat desființat, înglobat la satul Vulturești, com. Hîrtiești, jud. Argeș.

²⁷ Sat desființat, înglobat la satul Vulturești, com. Hîrtiești, jud. Argeș.

²⁸ În 1893 (Alessandrescu C., *op. cit.*) satul Purcăreni-Adunați făcea parte din com. Purcăreni, plasa Rîul-Doamnei, jud. Muscel.

²⁹ În 1893 (Alessandrescu, C., *op. cit.*) satul Tămășești împreună cu alte 5 sate făcea parte din com. Dîrmănești, plasa Rîul-Doamnei, jud. Muscel. Pe parcurs satul Tămășești a fost desființat și înglobat, probabil, la satul Dîrmănești.

³⁰ Sat desființat, înglobat la satul Jupînești, com. Coșești, jud. Argeș.

³¹ În 1893 (Alessandrescu C., *op. cit.*) satele Vlădești-Pămînteni, Vlădeștii-de-Sus împreună cu alte 6 sate formau com. Vlădești, plasa Rîurile, jud. Argeș.

³² Veche denumire a satului Vlădești, com. Vlădești, jud. Argeș.

³³ Sat desființat, înglobat la satul Vlădești, com. Vlădești, jud. Argeș.

³⁴ În 1922 (C. Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 133) acest sat era cătun al satului Mihăești, jud. Muscel.

³⁵ Veche denumire a satului Glimbocata-Deal, com. Leordeni, jud. Argeș.

³⁶ Arh. St. Buc., fond Vornicia..., dos. 5390 I B/1838, f. 170—172.

Deschiderea și construirea localurilor de școală urma să se facă numai în satele cu peste 50 de familii, cele mici trebuind să fie „inclinate” (unite) cu acelea. Unele sate, deși aveau sub 50 de familii, însă fiind departe de altele, au deschis și construit singure școli. Au fost sate care după ce au deschis școli în unire cu altele, pe parcurs s-au despărțit de acestea pentru a avea singure școli, ori s-au unit cu altele.

Întrucât aspectele generale ale învățămîntului public sătesc în acești ani (condițiile materiale ale școlii, slujitorii școlii, organizarea și conținutul învățămîntului etc.) au format obiectul unor cercetări mai vechi³⁷ sau mai noi³⁸, studiul de față aduce noi date despre învățămîntul sătesc muscelan între 1838 și 1848.

Cu toate greutățile întâmpinate, cei mai mulți candidați de învățători s-au dăruit meseriei alese, au muncit cu sîrguință pentru a învăța copiii sătenilor carte, pentru a deveni învățători. Titlul de învățător se acorda acelor candidați care, după ce urmau 3—4 ani pregătirea în Școala normală, vedeau prin examen public că posedă cunoștințele necesare obținerii acestui titlu. Cursurile de pregătire se făceau, excepțind anul 1838, de la 26 aprilie pînă la 1 iulie și de la 15 august pînă la 26 octombrie. La 2 iulie 1840, D.Jianu cerea Eforiei să amine eliberarea atestatelor de învățători pînă cînd va simți „pe fiecare candidat că el își lucrează profesia cu căldură, iar nu numai ca să fie numit”³⁹. I. Brezoianu raporta Eforiei, la 26 ianuarie 1844, că nici unul din candidații din Muscel nu posedă cunoștințele necesare obținerii titlului de învățător, și că „după ce se vor mai deprinde voi purta grijă a arăta cinstitei Eforii pe cei ce vor merita acest nume”⁴⁰.

De abia la 1 noiembrie 1844, I. Brezoianu, înaintînd Eforiei „listă de candidații de învățători ce au destoinicia de a primi numirea de învățători”, cerea atestatele necesare și publicarea numelor lor în „Învățătorul satului”. Cei 40 de inși, între care și 5 subrevizori, care obțin pentru prima dată titlul de învățător în județul Muscel, erau: Antonie Nicolae (Godeni), Văleanu Constandin (Jupînești), Ghinea Cîrstea (Coșești), Domnescu Bucur (Domnești), Matei Năstase (Stîlpeni), Mihale Nicolae (Negești), Nicolae Vasile (Dîrmănești), Rădulescu Mihai (Petrești), Simbeteanu Gheorghe (Vlădești-de-Sus), Stănescu Toma (Ciurmești), Ursescu Badea (Mărăcineni), Arsenie Sima (Zgripcești), Andronache Ioan (Vrănești), Goleșcu Gheorghe (Golești), Grigore Gheorghe (Ciocănești), Dimitrie Andrei (Dobrești), Ioan Costache (Priboieni), Popescu Radu (Țigănești), Costea Ghiță (Călinești), Sandu Nicolae (Chițești), Văleanu Ioan (Văleni), Vintilă Ioan (Bădeni-Ungureni), Grozescu Ioan (Rucăr), Calamagiu Bucur (Valea-Foii), Moise Nicolae (Lerești-de-Sus), Nicolae Ioan (Micloșani), Postelnicu Nicolae (Valea-Mare), Sfetcu Ioan (Runceasa), Anghelescu Mihai (Vultureștii-de-Sus), Băcescu Stancu (Vultureștii-de-Jos), Diaconescu Petre (Mioveni), Mățăoanu Niță (Mățău), Nica Simeon (Valea-Vacii), Răduleț Ghiță (Voroveni), Drăgoi Iancu (Slănic). Subrevizori de plăși: Rucăreanu Năstase la plaiul Dîmboviței, Marian Niță la plaiul Nucșoarei, Florescu Ioan la plasa Argeșelului, Deleanu Damian la plasa Dealului, Domnescu Nicolae la plasa Riurilor⁴¹.

³⁷ Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu, Ion Lupu, *op. cit.*

³⁸ G. D. Iscriu, *Contribuții privind învățămîntul la sate în Țara Românească pînă la jumătatea secolului al XIX-lea*, Editura didactică și pedagogică, București, 1975.

³⁹ Arh. St. Buc., *fond M.C.I.P.*, dos. 3392/1840, f. 15.

⁴⁰ Ibidem, dos. 1778/1844, f. 1.

⁴¹ Ibidem, f. 80—81.

La 9 iunie 1847, I. Brezoianu cere Eforiei atestate pentru o nouă serie de 29 de candidați: Domnescu Bucur (Domnești), Gheorghe Gri-gore (Corbșori), Grumezea Nicolae (Pietroșani), Ioan Radu (Cotești), Copae Nicolae (Berevoești-Ungureni), Nucșoreanu Ioan (Nucșoara), Toma Andrei (Berevoești-Pămînteni), Tătălan Nicolae (Schitu-Golești), Ulescu Ioan (Corbi) — *plaiul Nucșoarei*, Cernat Zaharia (Mesteacăn), Iosif Gheorghe (Bădeni-Pămînteni), Catrinu Ioan (Dragoslavele) — *plaiul Dimboviței*, Chiuță Nicolae (Racovița), Miriță Iordache (Poienari), Sandu Vasile (Colibași) — *plasa Argeșelului*, Dumitru Stanciu (Livezeni), Dumitru Niță (Țițești), Gheorghe Vasile (Valea-Popii), Piscăneanu Ștefan (Piscani), Stoian Nicolae (Băjești), Tache Stan (Micești), Tănase Nicolae (Purcăreni), Zamfir Badea (Rădești), Stoian Gheorghe (Furnicoși) — *plasa Rîurilor*, Dumitru Voinea (Valea-Mare), Iene Stan (Topoloveni), Ioan Pătru (Ștefănești), Matei Dinu (Leordeni), Radu Ioan (Glimbocelu) — *plasa Subdealul* ⁴².

O piedică serioasă în buna desfășurare a procesului de învățămînt a fost marea fluctuație a candidaților și învățătorilor. Astfel, din cei 99 candidați ciți au terminat la 20 decembrie 1838 prima perioadă a cursurilor de pregătire, sau din cei 94 ciți au funcționat la 2 aprilie 1839 în cele 88 de școli, care s-au deschis pînă atunci în Muscel, la 15 decembrie 1843 mai funcționau numai 42. Restul pînă la 86 au intrat candidați: 4 în 1839, 6 în 1840, 7 în 1841, 9 în 1842, 18 în 1843 ⁴³. La 10 septembrie 1845, din cei 88 de candidați și învățători ciți funcționau în Muscel, numai 26 au intrat candidați în 1838, restul erau: 5 din 1839, 4 din 1840, 4 din 1841, 7 din 1842, 16 din 1843, 13 din 1844, 13 din 1845 ⁴⁴.

Cauzele acestei fluctuații erau multiple. Proasta salarizare și greutățile pe care le întîmpinau din partea proprietarilor și arendașilor au făcut ca unii să părăsească școlile pentru a deveni preoți, epistați, sau pentru a-și relua vechile ocupații. Alții vor fi îndepărtați din slujbă la propunerea profesorului Școlii normale sau la cererea sătenilor pentru diferite motive. Prezentăm în continuare cîteva cazuri de plecare și de îndepărtare din slujbă a candidaților și învățătorilor din Muscel.

La 5 mai 1844, I. Brezoianu înainta Eforiei lista candidaților de învățători care-și părăsiseră școlile. Astfel, Iosif Ioan (Valea-Popii), Moise Ioan (Bădești), Petroșanu Moise (Pietroșani) și Ivan Ioan (Lăicăi) „s-au dus la preoție”, Matei Preda (Ciulnița) „a reposat”, Toma Conțescu (Conțești) „s-a depărtat de nedestoinicie”, iar Adam Ioan (Bălilești), Bucă Radu (Aninoasa), Miriță Iordache (Poienari) și Niculescu Nicolae (Micești) „s-au lepădat” ⁴⁵. Pentru o parte din posturile vacante de mai sus I. Brezoianu raportează Eforiei, la 10 ianuarie 1845, că a găsit înlocuitori: la Valea-Popii pe Gheorghe Vasile, la Pietroșani pe Grumezea Nicolae, la Lăicăi pe Lunea Ioan, la Conțești pe Busuioc Ioan și la Ciulnița pe Albu Petre. Eforia hotărăște să se trimită înscrisuri pentru acești înlocuitori ⁴⁶.

La 8 mai 1846, I. Brezoianu cere îndepărtarea din slujbă a lui Stăncescu Ioan (Albești), Busuioc Ioan (Conțești), Dinu Mihai (Budișteni), Albu Petre (Ciulnița) și Iorgulescu Dumitru (Drăghici), pe motiv că „unii se află supuși la patima băuturilor spirtoase, alții, precum este cel din Albești și Budișteni, sînt nepriitori cu totul la învățatură, tîm-

⁴² Ibidem, dos. 1288/1847, f. 43.

⁴³ Vezi anexa nr. 1.

⁴⁴ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 1708/1845, f. 101 și 110.

⁴⁵ Ibidem, dos. 1778/1844, f. 22.

⁴⁶ Ibidem, dos. 1708/1845, f. 7.

piți la minte, iar alții, precum este cel din Ciulnița, pentru nestăruința cu copiii în școala comună și neregulata venire la Școala normală spre deprindere“. Eforia aprobă îndepărtarea acestora⁴⁷.

La 23 mai 1847, I. Brezoianu raportează Eforiei despre candidații Nicolae Vasile (Dîrmănești) și Vasile Constandin (Negreni) care pentru „a se lepăda din însărcinarea de învățători și a intra pe la arendași și proprietari ca epistați [...] s-au făcut nevăzuți atît de la Școala normală, cît și din satul lor“⁴⁸. Ei vor reveni însă la posturile lor. La 10 ianuarie 1845, I. Brezoianu propune ca în locul candidatului Oprescu din Boteni, care se făcuse nevăzut din primăvara anului trecut, să fie numit Ioan Bădescu, tot din Boteni. Eforia aprobă propunerea în caz că Bădescu are vîrsta corespunzătoare⁴⁹. I. Brezoianu raportează Eforiei, la 10 ianuarie 1845, că nu mai are „nici o nădejde despre îndreptarea purtării“ candidaților Radu Florea (Glimbocata) și Ioan Adam (Bălilești). Eforia poruncește înlocuirea lor în caz că aceștia nu se vor mai îndrepta⁵⁰. Deoarece Vlăduță Constandin (Godeni) și Lunea Ioan (Lăicâi) nu-și părăsiseră „relele năvăiri“, cu toate sfaturile date de profesor, acesta la 11 iunie 1846 cere îndepărtarea lor, lucru pe care Eforia îl aprobă⁵¹. În septembrie 1847, I. Brezoianu raportează Eforiei despre plecarea lui Catrinu Ioan (Dragoslavele) și Domnescu Bucur (Domnești) „la seminarul din București pentru a-și face studiul trebuincios preoției fără voia școlii de aici“⁵².

Interesant este cazul candidatului de învățător Apostol Racoviceanu din Racovița. La 16 iunie 1845, I. Brezoianu raportează Eforiei că Racoviceanu, compromis într-un furt, a fost închis. Deși tribunalul l-a găsit nevinovat și l-a eliberat, profesorul, ținînd seama „de mărimea scandalului cum și de șederea acestui nenorocit la prinsoare, în mijlocul unor oameni degradați și vătămători soțietății, socotește ca numitul Apostol să se tragă din numărul candidaților“, lucru pe care Eforia îl aprobă⁵³.

S-au păstrat cîteva liste care ne dau posibilitatea cunoașterii candidaților și învățătorilor din Muscel. La 23 septembrie 1841, D. Jianu trimitea Eforiei lista candidaților de învățători din Muscel ce primiseră tablele lancasteriene⁵⁴. Cei 49 de candidați erau: Ioan popa Stanciu (Capu-Piscului), Ilie Nicolae (Retevoiești), Radu Bucă (Aninoasa), Dumitru popa Dumitru (Livezeni), Ioan Iosif (Valea-Popii), Tudorache Româneascu (Românești), Mihai popa Radu (Petrești), Nicolae sin Nicolae (Valea-Nandrii), Ilie Neagoe (Leicești), Năstase Matei (Stîlpeni), Nicolae Stoenescu (Băjești), Toma popa Stan (Ciumești), Nică popa Grigorie (Bălilești), Alecsandru Grecu (Rădești), Gheorghe Burbea (Negești), Vișoianu Marin (Drăghici), Nicolae Domnescu (Domnești) — *plasa Riurilor*, Costache Ioan (Priboieni), Vasile Ioan (Glimbocelu), Damian popa Ioan (Gorganu), Florea Gavrilesco (Valea-Mare), Ioniță popa Hristea (Ștefănești), Mihai diaconu Dinu (Budișteni), Florea popa Radu (Glimbocata), Nicolae Dinulescu (Topoloveni), Ioan popa Preda (Călinești), Andrei popa Dumitrache (Dobrești), Niță Chircoci (Leordeni) — *plasa Podgoriei*, Petre Diaconescu (Mioveni), Nicolae Anghelescu (Vulturești), Ioniță Iordă-

⁴⁷ Ibidem, f. 159.

⁴⁸ Ibidem, dos. 1288/1847, f. 30.

⁴⁹ Ibidem, dos. 1708/1845, f. 9.

⁵⁰ Ibidem, f. 1.

⁵¹ Ibidem, f. 162.

⁵² Ibidem, dos. 1288/1847, f. 56.

⁵³ Ibidem, dos. 1708/1845, f. 68.

⁵⁴ Ibidem, dos. 3392/1840, f. 64—65.

chescu (Davidești), Niță Mușetescu (Mătău), Ioan sin Radu (Jugur), Apostol Marinescu (Racovița), Ioan Oprescu (Boteni) — *plasa Argeșelului*, Nicolae Moise (Lereștii-de-Sus), Costandin popa Niță (Soenești), Nicolae Postelnicu (Valea-Mare), Ioan Grozescu (Rucăr), Nică popa Nicolae (Valea-Foii), Ioan Gheorghe Vintilă (Slobozia), Ioan diaconu Ioan (Văleni), Ioan popa Sfetcu (Runceasa), Nicolae popa Ioan (Micloșani) — *plaiul Dimboviței*, Ivașcu Arnăuțoiu (Nucșoara), Nicolae popa Pavel (Corbi), Nicolae popa Pavel (Corbșori), Niță Marian (Stănești), Nicolae diaconu Ioan (Berevoești-Pămînteni) — *plaiul Nucșoarei*.

Lista pe care I. Brezoianu o înaintează Eforiei la 15 decembrie 1843 cuprinde, în afară de numele candidaților, multe date biografice. Astfel, din cei 86 candidați de învățători, cîți erau în Muscel la acea dată, 41 erau fii de sățeni, 26 fii de preoți, 9 erau fii de dieci, 3 erau fii de neamuri, 2 erau fii de cîntăreți, 1 era fiu de mămular, 2 erau fii de sudii, 1 era fiu de mazăl și 1 era fiu de negustor. Toți erau născuți în Muscel, cu excepția celui din Băjești, născut în Pitești, a celui din Negești, născut în Făgăraș, a celui din Românești, născut în Budeasa, și a celui din Priboieni, născut în București. În ceea ce privește vîrsta, 32 aveau între 16 și 20 de ani, 40 între 21 și 30 de ani, 12 între 31 și 40 de ani și 2 între 41 și 45 de ani, iar starea civilă: din 86 de candidați, 49 erau flăcăi, 36 erau însurați și 1 era văduv⁵⁵.

În ceea ce privește frecvența elevilor în școlile sățesti, numărul acestora nu numai că nu este prea mare, dar variază mult de la an la an. La 2 aprilie 1839, funcționau în Muscel 88 de școli cu 1 863 de elevi, iar la 16 iunie 1840, D. Jianu raporta Eforiei despre 77 de școli cu 1 360 de elevi⁵⁶. Dacă la 15 iunie 1841, D. Jianu raportează Eforiei despre 86 de școli cu 1 848 de elevi⁵⁷, la 6 iunie 1842 se raportează despre 85 de școli cu 1 477 de elevi⁵⁸. În anul școlar 1842—1843, cele 81 de școli au fost frecventate de 1 409 de elevi⁵⁹. Din raportul lui I. Brezoianu către Eforie, din 9 iunie 1844, reiese că cele 88 de școli erau frecventate de 2 037 de elevi, pentru ca în 1845 să se raporteze tot despre 88 de școli, însă cu 1 994 de elevi⁶⁰. Numărul elevilor putea fi mai mare, chiar dacă majoritatea satelor aveau în jur de 100 de familii. Cauza pentru care sățenii nu-și trimiteau copiii la școală trebuie s-o căutăm în primul rînd în situația lor materială precară care-i obliga să-i folosească la diferite munci și apoi, poate, în faptul că nu înțeleseseră binefacerile școlii.

Despre localurile de școli. Sățenilor le-a revenit nu numai sarcina de a plăti pe candidați și învățători, dar și de a construi localurile de școală. Pînă la construirea lor, cursurile s-au ținut în casele de sfat, în ale sățenilor, ale candidaților sau ale proprietarilor.

La 3 octombrie 1838, Departamentul trimitea Ocîrmuirii Muscel 100 de exemplare ale unui plan de școală, elaborat de Eforie, după care să se construiască școlile sățesti⁶¹. Potrivit planului, școala trebuia să aibă 3 camere și o prispă. Procurarea celor 30 000 de cărămizi, 10 000 oca de var, 13 000 de șindrili și a materialului lemnos necesar construirii

⁵⁵ Vezi anexa nr. 1.

⁵⁶ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 3392/1840, f. 14.

⁵⁷ Ibidem, f. 49.

⁵⁸ Ibidem, f. 102.

⁵⁹ Ibidem., dos. 1778/1844, f. 6—11.

⁶⁰ Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu și Ion Lupu, *op. cit.*, p. 178.

⁶¹ Arh. St. Buc., fond Vornicia..., dos. 5390 I A/1838, f. 124.

unei asemenea școli depășea cu mult puterea materială a sătenilor⁶². De aceea sătenii au construit școli după posibilitățile lor, nu potrivit planului trimis.

Cu toate greutățile întâmpinate de săteni din partea proprietarilor în procurarea materialului lemnos, la 28 decembrie 1839, Ocîrmuirea Muscel raporta Departamentului „că numai la plășile Argeșului și Podgoria n-au putut lua săvîrșire toate școalele din pricina neîndemănării lăcuitorilor, rămîind ca în vara viitoare să li se dea săvîrșire“. În aceste sate învățătura se desfășura în diferite case⁶³. La 9 ianuarie 1841 erau în județul Muscel 76 de școli terminate și 13 neterminate⁶⁴, iar la 9 mai 1842 erau 85 terminate și 2 neterminate⁶⁵.

În ceea ce privește mărimea fiecărei școli și numărul de camere al acestora, I. Brezoianu trimite Eforiei o listă la 16 februarie 1844. Din cele 88 de școli, 17 aveau o cameră, 31 aveau 2 camere și 40 aveau 3 camere⁶⁶.

La 18 noiembrie 1842, I. Brezoianu trimite Eforiei o listă a școlilor din Muscel, arătînd din ce material erau construite. Din cele 87 de școli, numai cea din Domnești era din cărămidă. Restul de 86 erau : 14 din birne (Nucșoara, Corbi, Corbșori, Slănic, Berevoești-Pămînteni, Poienărei, Albești, Stănești — *plaiul Nucșoarei*, Mihăești, Valea-Nandrii, Leicești, Jupînești, Băjești, Ciumești — *plasa Rîurilor*), 26 din gard (Țițești, Micești, Capu-Piscului, Retevoești, Purcăreni, Piscani, Bădești, Negreni, Vlădești, Aninoasa, Livezeni, Românești, Valea-Popii, Poienari, Tămășești, Petrești, Coșești, Stilpeni, Golești, Pietroșani, Godeni, Băli-lești, Schitu-Golești, Rădești, Negești, Drăghici — *plasa Rîurilor*) și 46 de nuiele (Dragoslavele, Lereștii-de-Sus, Nămășești, Stoenști, Valea-Mare, Rucăr, Valea-Foii, Slobozia, Lăicăi, Cetățenii-din-Vale, Runceasa, Cotenști, Cetățenii-din-Deal, Micloșani, Văleni — *plaiul Dimboviței*, Colibași, Hirtiești, Conțești, Mioveni, Vulturești, Vultureștii-de-Jos, Davidești, Mățau, Valea-Vacii, Jugur, Racovița-de-Sus, Voroveni, Boteni-Pămînteni — *plasa Argeșului*, Ciulnița, Țigănești, Gîlimbocelu, Gorganu, Zgripcești, Valea-Mare, Ștefănești, Budișteni, Gîlimbocata, Topoloveni, Goleștii-Badii, Călinești, Dobrești, Golești, Leordeni, Chițești, Priboieni, Vrănești — *plasa Podgoriei*)⁶⁷.

Construite din materiale puțin rezistente, în foarte scurt timp, cele mai multe școli au avut nevoie de reparații, iar unele au ajuns chiar la dărăpănare. Aproape că nu era an în care să nu se întocmească liste pentru repararea școlilor din Muscel. La ruinarea localurilor de școli contribuia și faptul că acestea nu aveau îngrijitori.

Cu toate greutățile inerente oricărui început, Muscelul s-a situat printre primele județe din Țara Românească în ceea ce privește învățămîntul sătesc în această perioadă. Greul l-au dus sătenii, care au construit și dotat școlile cu mobilier și care au plătit pe învățători. La rîndul lor, cadrele didactice, înfruntînd greutăți și lipsuri, au muncit cu seriozitate pentru luminarea copiilor sătenilor. Deschiderea școlilor publice sătești în județul Muscel la începutul anului 1839 a constituit un factor important în instruirea și educarea copiilor sătenilor, în ridicarea nivelului cultural al țăranilor.

⁶² Ibidem, f. 125.

⁶³ Ibidem, dos. 5390 II/1838, vol. I, f. 2.

⁶⁴ Ibidem, dos. 5390 II/1838, vol. II, f. 51—52.

⁶⁵ Ibidem, dos. 5390 III A/1838, f. 100—104.

⁶⁶ Idem, *fond M.C.I.P.*, dos. 1778/1844, f. 4—5 și 12.

⁶⁷ Ibidem, dos. 3392/1840, f. 126—128.

„Listă de toți candidații de învățători ai județului Muscel, 15 decembrie 1843 ⁶⁸

Nr. crt.	Vremea cind a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinți din satul	Se află învățător la școala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Plaiul Dimboviței</i>							
1	2.XI.1838	Văleanu Ioan	35	văduv	diacon	Văleni	Văleni
2	5.XI.1838	Vintilă Ioan	18	flăcău	sătean	Bădeni	Bădeni-Ungureni
3	2.XI.1838	Grozescu Ioan	25	însurat	sătean	Rucăru	Rucăru
4	8.XI.1838	Ivan Ioan	32	însurat	preot	Mesteacă	Lăicăi
5	24.IV.1842	Iosef Ioan	18	flăcău	preot	Bădeni	Bădeni-Pămînteni
6	5.IX.1838	Ianache Ioan	28	flăcău	preot	Cetățeni	Cetățenii-din-Vale
7	24.IV.1843	Calamgiu Bucur	17	flăcău	sătean	Valea-Foii	Valea-Foii
8	24.IV.1840	Cotenescu Dimitrie	20	flăcău	neamuri	Cotenești	Cotenești
9	5.IX.1838	Moisi Nicolae	35	însurat	sătean	Lerești	Lereștii-de-Sus
10	5.IX.1838	Nicolae Ioan	25	însurat	preot	Micloșani	Micloșani
11	1.X.1839	Postelnicu Nae	20	flăcău	neamuri	Valea-Mare	Valea-Mare
12	28.IV.1840	Rucăreanu Năstase	19	flăcău	sătean	Rucăru	Rucăru
13	1.IX.1838	Stănescu Ioan	45	însurat	sătean	Dragoslavele	Dragoslavele
14	5.IX.1838	Sfetcu Ioan	41	flăcău	preot	Runceasa	Runceasa
15	5.IX.1838	Cernat Zaharia	27	însurat	sătean	Mesteacă	Mesteacă
<i>Plaiul Nucșoara</i>							
1	8.IX.1838	Dieconescu Nicolae	30	însurat	diacon	Berivoiești	Berivoiești-Pămînteni
2	20.IX.1843	Drăgoiu Ioan	20	flăcău	sătean	Slănic	Slănic

⁶⁸ Ibidem, f. 198—199.

Nr. crt.	Vremea cind a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinți din satul	Se află învățător la școala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
3	8.IX.1838	Marian Niță	29	însurat	sătean	Stănești	Stănești
4	8.IX.1838	Nicescu Nicolae	32	însurat	preot	Berivoiești	Berivoiești-Ungureni
5	24.IV.1843	Nucșoreanu Ioan	19	flăcău	sătean	Nucșoara	Nucșoara
6	8.IX.1838	Pavel Nicolae	40	însurat	preot	Corbșori	Corbșori
7	1.IX.1842	Stăncescu Ioan	31	însurat	preot	Albești	Albești
8	8.IX.1838	Turculețu Simeon	30	însurat	sătean	Corbi	Corbi
<i>Plasa Rîurile</i>							
1	7.V.1842	Adam Ioan	16	flăcău	mazil	Bălilești	Bălilești
2	26.IV.1839	Antonie Nicolae	17	flăcău	preot	Bălilești	Golești
3	15.VI.1842	Badea Nicolae	18	flăcău	sătean	Tămășești	Tămășești
4	15.IX.1838	Bucă Radu	23	însurat	sătean	Aninoasa	Aninoasa
5	7.V.1842	Vasile Constandin	16	flăcău	preot	Negreni	Negreni
6	3.V.1839	Văleanu Constandin	31	însurat	sătean	Jupînești	Jupînești
7	26.IV.1843	Vlăduță Constandin	36	însurat	sătean	Godeni	Godeni
8	8.V.1843	Ghinea Cîrstea	23	flăcău	diacon	Coșești	Coșești
9	24.IV.1843	Dumitru Stanciu	18	flăcău	preot	Livezeni	Livezeni
10	5.IX.1838	Domnescu Nicolae	28	însurat	sătean	Domnești	Domnești
11	10.IX.1843	Domnescu Bucur	17	flăcău	sătean	Domnești	Domnești
12	7.V.1842	Dumitru Niță	23	însurat	sătean	Țițești	Țițești
13	5.IX.1838	Iosef Ioan	32	însurat	sătean	Valea-Popii	Valea-Popii
14	24.IV.1843	Iorgulescu Dimitrie	18	flăcău	sătean	Drăghiciu	Drăghiciu
15	9.IX.1838	Mateiu Năstase	18	flăcău	sătean	Stîlpeni	Stîlpeni
16	9.IX.1838	Miriță Iordache	18	flăcău	diacon	Poienari	Poienari

Nr. crt.	Vremea cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinți din satul	Se află învățător la școala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
17	5.V.1841	Mihale Nicolae	23	însurat	sudit	Făgăraș	Negești
18	5.IX.1838	Moisi Ioan	33	însurat	preot	Bădești	Bădești
19	5.IX.1838	Niculescu Nicolae	22	însurat	sătean	Micești	Micești
20	1.V.1842	Nica Ioan	18	flăcău	sătean	Leicești	Leicești
21	5.IX.1838	Nicolae Ilie	25	flăcău	sătean	Rătivoiești	Rătivoiești
22	24.IV.1843	Nicolae Vasile	18	flăcău	sătean	Rătivoiești	Dîrmănești
23	6.V.1842	Piscăneanu Ștefan	18	flăcău	cîntăreț	Piscani	Piscani
24	29.IV.1840	Petroșeanu Moisi	24	însurat	diacon	Bădești	Pietroșani
25	5.IX.1838	Rădulescu Mihaiu	28	flăcău	preot	Petrești	Petrești
26	26.IV.1843	Radu Petre	22	flăcău	diacon	Budeasa	Românești
27	15.IX.1838	Simboteanu Gheorghe	27	flăcău	preot	Vlădești	Vlădeștii-de-Sus
28	26.IV.1840	Stănescu Toma	21	flăcău	preot	Ciumești	Ciumești
29	25.IV.1841	Stoian Nicolae	30	însurat	mămular	Pitești	Băjești
30	5.IX.1838	Simeon Mihalache	30	însurat	diacon	Aninoasa	Schitu-Golești
31	15.V.1839	Tănase Nicolae	25	flăcău	preot	Purcăreni	Purcăreni
32	5.IX.1838	Ursescu Badea	22	flăcău	cîntăreț	Mărăcineni	Mărăcineni

Plasa Dealul

1	15.VI.1841	Arsenie Sima	18	flăcău	diacon	Sgripcești	Sgripcești
2	15.IX.1838	Andronache Ioan	33	însurat	sătean	Vrănești	Vrănești
3	24.IV.1843	Golescu Gheorghe	25	însurat	sătean	Golești	Golești
4	2.IX.1838	Grigore Gheorghe	31	însurat	preot	Ciocănești	Ciocănești
5	6.IX.1838	Gavrilescu Florea	30	însurat	sătean	Isvorani	Valea-Mare
6	15.IX.1838	Dimitrie Andreiu	23	însurat	preot	Dobrești	Dobrești

Nr. crt.	Vremea cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinți din satul	Se află învățător la școala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
7	14.IX.1838	Dinu Mateiu	29	însurat	diacon	Budișteni	Budișteni
8	4.IX.1838	Deleanu Damian	28	însurat	preot	Gorganu	Gorganu
9	2.IX.1838	Ioan Costache	28	flăcău	sudit	București	Priboieni
10	5.V.1841	Chircociu Ghiță	23	însurat	sătean	Leordeni	Leordeni
11	24.IV.1843	Crasan Stan	20	flăcău	sătean	Negrești	Topoloveni
12	2.IX.1843	Costea Ghiță	18	flăcău	sătean	Turculești	Călinești
13	27.X.1843	Costache Ioan	16	flăcău	preot	Goleștii-Badii	Goleștii-Badii
14	28.V.1841	Mateiu Preda	20	flăcău	sătean	Ciulnița	Ciulnița
15	14.IV.1843	Tomescu Radu	16	flăcău	preot	Țigănești	Țigănești
16	14.IV.1843	Radu Ghiță	16	flăcău	sătean	Glimbocelu	Glimbocelu
17	15.IX.1838	Radu Florea	23	însurat	preot	Glimbocata	Glimbocata
18	25.IX.1841	Sandu Nicolae	18	flăcău	sătean	Chițești	Chițești
19	15.IX.1838	Hristea Ioan	25	însurat	preot	Ștefănești	Ștefănești
<i>Plasa Arșișelul</i>							
1	18.IX.1838	Anghelescu Mihaiu	24	flăcău	preot	Vulturești	Vultureștii-de-Jos
2	24.IV.1843	Băcescu Stancu	19	flăcău	preot	Vulturești	Vultureștii-de-Sus
3	3.IX.1838	Dieconescu Petre	22	flăcău	sătean	Mioveni	Mioveni
4	8.IX.1838	Iordăchescu Ioan	28	însurat	sătean	Davidești	Davidești
5	6.XI.1838	Conțescu Toma	28	însurat	preot	Conțești	Conțești
6	1.V.1840	Marinescu Apostol	20	flăcău	neguțător	Racovița	Racovița
7	5.IX.1838	Mățăonu Niță	21	flăcău	sătean	Mățau	Mățau
8	1.VII.1841	Nica Simeon	19	flăcău	sătean	Valea-Vacii	Valea-Vacii
9	5.IV.1842	Opreșcu Niță	19	flăcău	neamuri	Oprești	Boteni
10	1.VI.1840	Răduleț Ghiță	23	flăcău	sătean	Voroveni	Voroveni
11	1.II.1843	Sandu Vasile	23	flăcău	sătean	Colibași	Colibași
12	6.XI.1838	Florescu Ioan	25	flăcău	sătean	Juguru	Juguru

„Catalog de învățătorii comunali din acest județ Muscelul, 1846”⁶⁹

Nr. șirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află școala și cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cel doi lei	Dacă candidatul a luat numirea este subrevizor de învățător sau
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Plaiul Nucșoarei</i>									
1	20.IX.1843	Drăgoiu Iancu	21	flăcău	sătean	Slănic	58	69	învățător
2	10.IX.1843	Domnescu Nicolae	29	însurat	sătean	Domnești	145	150	învățător
3	15.VIII.1845	Gheorghe Grigore	17	flăcău	preot	Corbșori și Poienărei	120	123	candidat
4	8.IX.1844	Grumezea Nicolae	19	flăcău	sătean	Pietroșani	76	89	candidat
5	12.IX.1844	Ioan Radu	19	flăcău	sătean	Cotești și Capu-Piscului	89	108	candidat
6	5.IX.1838	Ioan Moisi	34	însurat	sătean	Bădești	76	82	candidat
7	1.VII.1845	Copae Nicolae	21	flăcău	sătean	Berivoești-Ungureni	63	69	candidat
8	8.IX.1838	Marian Niță	30	văduv	sătean	Stănești și Piriești	82	116	subrevizor
9	24.IV.1843	Nucșoreanu Ioan	19	flăcău	sătean	Nucșoara	124	132	candidat
10	5.IX.1838	Simeon Mihalache	31	însurat	diacon	Aninoasa și Valea-Siliștii	98	110	candidat
11	1.IX.1842	Stăncescu Ioan	32	însurat	preot	Albești	74	75	candidat
12	17.X.1844	Toma Andreiu	21	flăcău	preot	Berivoești-Pămînteni	108	115	candidat
13	1.IX.1845	Ulescu Ioan	17	flăcău	sătean	Corbi	193	210	candidat
14	26.IV.1843	Vlăduță Constandin	31	însurat	sătean	Godeni	74	81	candidat
15	10.IX.1845	Tătălan Nicolae	19	flăcău	sătean	Schitu-Golești	99	125	candidat

⁶⁹ Ibidem, dos. 1708/1845, f. 140—141 și 150—152. Între acest catalog și lista candidaților de învățători ai județului Muscel din 15 decembrie 1846, deși amîndouă au fost întocmite de I. Brezoianu, există cîteva neconcordanțe de date. Am socotit necesară publicarea lor, pentru datele pe care le furnizează, în ciuda acestor neconcordanțe.

Nr. șirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrstă	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află școala și cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cel doi lei	Dacă candidatul a luat numirea este subvizor de învățător sau
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Platul Dîmboviței</i>									
1	5.IX.1838	Cernat Zaharia	28	însurat	sătean	Mesteacănul	30	30	candidat
2	2.XI.1838	Grozescu Ioan	25	însurat	sătean	Rucăru	311	351	învățător
3	24.IV.1842	Iosef Ioan	20	însurat	preot	Bădeni-Pămînteni	181	203	candidat
4	24.IV.1843	Calamgiu Bucur	18	flăcău	sătean	Valea-Foi și Voinești	38 47	62 50	învățător
5	1.VIII.1844	Catrinu Ioan	19	flăcău	sătean	Dragoslavele	117	121	candidat
6	1.VIII.1844	Lunea Ioan	20	flăcău	sătean	Lăicăi	67	68	candidat
7	5.IX.1838	Mățaonu Niță	21	flăcău	sătean	Mățau și Valea-Româneștilor	152 39	160 39	învățător
8	5.IX.1838	Moisi Nicolae	36	însurat	sătean	Lereștii-de-Sus Lereștii-de-Jos	67 51	68 51	învățător
9	5.IX.1838	Nicolae Ioan	28	însurat	preot	Micloșanii și Copăcenii	105	106	învățător
10	10.IX.1845	Nicolae Nicolae	20	flăcău	preot	Nămăești	57	57	candidat
11	1.X.1839	Postelnicu Nicolae	21	flăcău	neamuri	Valea-Mare	111	118	învățător
12	28.IV.1840	Rucăreanu Năstase	20	flăcău	sătean	Rucăru	311	351	subvizor
13	10.IX.1845	Rădulescu Ioan	30	însurat	sătean	Pucheni	98	106	candidat
14	5.IX.1838	Sfetcu Ioan	42	flăcău	preot	Runceasa	71	73	învățător
15	2.XI.1838	Văleanu Ioan	36	văduv	diacon	Văleni	206	215	învățător
16	5.XI.1838	Vintilă Ioan	19	flăcău	sătean	Bădeni-Ungureni	70	60	învățător
17	10.IX.1845	Vuță Gheorghe	18	flăcău	sătean	Cetățenii-din-Vale	74	77	candidat

Nr. şrului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află şcoala şi cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cel doi lei	Dacă candidatul a luat numirea de învăţător sau este subrevizor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Plasa Arşişelul</i>									
1	18.IX.1838	Anghelescu Mihaiu	24	flăcău	preot	Vultureştii-de-Jos	77	72	învăţător
2	24.IV.1843	Băcescu Stancu	20	flăcău	preot	Vultureştii-de-Sus	64	62	învăţător
3	6.IX.1844	Busuioc Ioan	19	flăcău	diacon	Conţeşti	79	78	candidat
4	3.IX.1838	Dieconescu Petre	23	flăcău	sătean	Mioveni şi Pirăşti	118	115	învăţător
5	6.XI.1838	Florescu Ioan	27	flăcău	sătean	Juguru	102	101	subrevizor
6	9.IX.1838	Miriţă Iordache	20	flăcău	diacon	Poienari	95	95	candidat
7	1.VII.1845	Chiuţă Nicolae	21	flăcău	sătean	Racoviţa-de-Sus	84	84	candidat
						Racoviţa-de-Jos	53	52	
8	12.I.1845	Niagoi Crăciun	20	flăcău	sătean	Davideşti	103	101	candidat
9	1.VII.1841	Nica Simeon	21	flăcău	sătean	Valea-Vacii	38	38	învăţător
10	1.I.1840	Oprescu Niţă	22	flăcău	neamuri	Boteni-Pămînteni şi Ungureni	148	148	candidat
11	1.VII.1840	Răduleş Ghiţă	23	flăcău	sătean	Vorovenii	46	43	învăţător
12	1.II.1843	Sandu Vasile	24	flăcău	sătean	Colibaşi	94	95	candidat
<i>Plasa Subdealul</i>									
1	15.VI.1841	Arsenie Sima	19	flăcău	diacon	Sgripţeşti şi Negreşti	74	70	învăţător
							50	45	
2	15.IX.1838	Andronache Ioan	35	însurat	sătean	Vrăneşti	126	120	învăţător
3	1.I.1845	Albu Petre	20	flăcău	sătean	Ciulniţa şi Prundeni	45	40	candidat
							42	39	
4	1.I.1845	Dumitru Voinea	22	flăcău	sătean	Valea-Mare	168	160	candidat

Nr. șirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află școala și cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cel doi lei	Dacă candidatul a luat numirea de învățător sau este subrevizor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	5.IX.1838	Dumitru Andreiu	24	însurat	preot	Dobrești și Furești	60 22	55 20	învățător
6	5.IX.1838	Dinu Mihaiu	30	însurat	diacon	Budișteni	150	150	candidat
7	4.IX.1838	Deleanu Damian	29	însurat	preot	Gorganu și Cîrstieni	179 28	170 28	subrevizor
8	24.IV.1843	Golescu Gheorghe	25	însurat	sătean	Golești	84	80	învățător
9	2.IX.1838	Grigore Gheorghe	23	însurat	sătean	Văleni și Ciocănești	40 52	40 50	învățător
10	1.X.1844	Iene Stan	26	însurat	sătean	Topoloveni și Goleștii-Badii	89 40	80 40	candidat
11	2.IX.1838	Ioan Costache	29	flăcău	sudit	Priboieni și Beleți	279 35	270 30	învățător
12	2.IX.1838	Ioan Pătru	30	însurat	sătean	Ștefănești	136	130	candidat
13	1.I.1845	Costea Ghiță	20	flăcău	sătean	Călinești și Vițichești	169 40	160 40	învățător
14	1.I.1845	Mateiu Dinu	21	flăcău	sătean	Leordeni	126	120	candidat
15	24.IV.1843	Popescu Radu	19	flăcău	preot	Țigănești	145	125	învățător
16	24.IV.1843	Radu Ioan	18	flăcău	sătean	Glimbocelul	95	90	candidat

Plasa Rîurile

1	26.IV.1839	Antonie Nicolae	18	flăcău	preot	Golești	134	139	învățător
2	24.IV.1843	Dumitru Stanciu	20	flăcău	preot	Livezeni	61	55	candidat
3	8.V.1842	Dumitru Niță	24	însurat	sătean	Țițești	85	84	candidat
4	8.V.1843	Ghinea Cîrstea	24	flăcău	diacon	Coșești	81	93	învățător
5	12.IX.1844	Gheorghe Vasile	19	flăcău	sătean	Valea-Popii	114	117	candidat

Nr. şirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află şcoala şi cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cel doi lei	Dacă candidatul a luat numirea de învăţător sau este subrevizor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	12.IX.1844	Grigore Nica	20	flăcău	preot	Bălileşti	63	74	candidat
7	24.IV.1843	Iorgulescu Dumitru	21	flăcău	sătean	Drăghiciu	104	107	candidat
8	5.V.1841	Mihale Nicolae	25	însurat	sudit	Negeşti	76	77	învăţător
9	9.IX.1838	Mateiu Năstase	24	flăcău	sătean	Stîlpeni	103	99	învăţător
10	1.V.1842	Nica Ioan	19	flăcău	sătean	Leiceşti şi Păcioiu-de-Sus	61	68	candidat
11	4.IV.1842	Nicolae Badea	19	flăcău	sătean	Tămăşeşti	21	28	candidat
12	5.IX.1839	Nicolae Ilie	26	flăcău	sătean	Rătivoeşti şi Găneşti	75	70	candidat
13	24.IV.1844	Nicolae Vasile	21	flăcău	sătean	77	80	candidat	
14	6.V.1842	Piscăneanu Ştefan	24	flăcău	cîntăreţ	33	33	învăţător	
15	5.IX.1838	Rădulescu Mihaiu	21	flăcău	sătean	90	90	candidat	
16	26.IV.1843	Radu Petre	24	flăcău	preot	48	48	învăţător	
17	15.IX.1838	Simbeteanu Gheorghe	25	flăcău	diacon	71	63	candidat	
18	2.XII.1844	Stoian Gheorghe	27	flăcău	preot	48	58	învăţător	
19	25.IV.1841	Stoian Nicolae	19	flăcău	sătean	62	62	candidat	
20	26.IV.1840	Stănescu Toma	34	însurat	mămular	34	33	candidat	
21	1.IV.1843	Tache Stan	24	flăcău	preot	102	97	candidat	
22	15.V.1839	Tănase Nicolae	24	flăcău	preot	84	94	subrevizor	
23	5.IX.1838	Ursescu Badea	17	flăcău	preot	83	80	candidat	
24	7.V.1842	Vasile Costea	27	flăcău	preot	98	91	candidat	
25	3.V.1839	Văleanu Constandin	24	flăcău	cîntăreţ	63	61	învăţător	
26	29.IV.1844	Vişoianu Marin	20	însurat	sătean	63	64	candidat	
27	15.IV.1844	Zamfir Badea	34	flăcău	sătean	75	71	învăţător	
			27	flăcău	sătean	62	62	candidat	
			20	flăcău	sătean	80	72	candidat	

I. Brezoianu, 5 ianuarie 1846".

„Listă de învățătorii și de salariul cuvenit lor pe trimestrul ianuarie, anul 1848”⁷⁰

Nr. crt.	Pronumele și numele	Numele satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Platul Nucșoara</i>							
1	Domnescu Ioan	Stănești	93	41	34	—	—
2	Gheorghe Grigore	Corbșori	120	54	—	—	—
3	Grumezea Nicolae	Pietroșani	90	40	20	—	—
4	Ioan Radu	Cotești și Capu-Piscului	99	44	22	—	—
5	Copaie Nicolae	Berivoiești-Pămînteni	115	51	30	—	—
6	Nucșoreanu Ioan	Nucșoara	120	58	2	—	—
7	Pavel Luca	Domnești	148	66	24	—	—
8	Petre Moisi	Bădești	85	38	10	—	—
9	Popescu Stoica	Godeni	83	37	14	—	—
10	State Niță	Aninoasa	120	54	—	—	—
11	Toma Andreiu	Berivoiești-Ungureni	64	28	32	—	—
12	Tătălan Nicolae	Schitu-Golești	97	44	26	—	—
13	Ulescu Ioan	Corbi	215	96	30	—	—
14	Șerbănoiu Gheorghe	Albești	81	36	18	—	—
15	Vacant	Slănicu	55	—	—	24	30
<i>Platul Dimbovița</i>							
1	Cernat Zaharia	Mesteacăn și Cetățenii-din-Deal	82	36	36	—	—
2	Grozescu Ioan	Rucăru	327	147	6	—	—
3	Calamgiu Bucur	Valea-Foil și Voinești	115	51	30	—	—
4	Catrinu Ioan	Dragoslavele	125	56	10	—	—

⁷⁰ Ibidem, dos. 2581/1849, f. 46—47.

Nr. crt.	Pronumele și numele	Numele satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
5	Mățaonu Niță	Mățau și Valea-Româneștilor	212	90	36	—	—
6	Moisi Nicolae	Lerești	118	54	4	—	—
7	Nicolae Ioan	Micloșani și Copăceni	106	47	28	—	—
8	Ochioiu Niță	Lăicâi	70	31	20	—	—
9	Sfetcu Ioan	Runceasa	73	32	34	—	—
10	Țolea Pavel	Pucheni	99	44	22	—	—
11	Țuțuianu Bucur	Valea-Mare	108	48	20	—	—
12	Văleanu Ioan	Văleni	219	98	22	—	—
13	Vintilă Ioan	Bădeni-Ungureni	70	63	—	—	—
14	Vuță Gheorghe	Cetățenii-din-Vale	75	33	30	—	—
15	Vacant	Bădeni-Pămînteni și Cotenești	189	—	—	85	2
Plasa Argeșelul							
1	Anghelescu Mihaiu	Vultureștii-de-Jos	73	32	34	—	—
2	Albu Grigore	Voroveni	41	18	18	—	—
3	Băcescu Stancu	Vultureștii-de-Sus și Bîrzești	118	53	4	—	—
4	Dieconescu Petre	Mioveni și Părăști	104	46	32	—	—
5	Florescu Ioan	Juguru	98	43	8	—	—
6	Chiută Nicolae	Racovița-de-Sus și de-Jos	131	58	38	—	—
7	Constantin Niță	Hîrtești	54	24	12	—	—
8	Miriță Iordache	Poienari	87	39	6	—	—
9	Nica Simeon	Valea-Vacii	44	19	32	—	—
10	Niagoi Crăciun	Davidești	118	53	4	—	—
11	Sandu Vasile	Colibași	97	43	26	—	—
12	Untaru Ioan	Boteni	138	62	4	—	—
13	Vacant	Conțești	71	—	—	31	38

Nr. crt.	Pronumele și numele	Numele satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Plasa Riurilor</i>							
1	Antonie Nicolae	Golești	150	67	20	—	—
2	Ciubuc Niagoi	Rătivoiești și Gănești	109	48	38	—	—
3	Drăgolescu Niță	Mihăiești	97	43	26	—	—
4	Dumitru Stanciu	Livezeni	64	28	32	—	—
5	Dumitru Niță	Țițești	83	37	14	—	—
6	Ghinea Cîrstea	Coșești	106	47	28	—	—
7	Gheorghe Vasile	Valea-Popii	129	58	2	—	—
8	Ioan Ștefan	Drăghiciu	114	51	12	—	—
9	Mihale Nicolae	Vlădești-Pămînteni	140	63	—	—	—
10	Mateiu Năstase	Stîlpeni	104	46	32	—	—
11	Nicolae Badea	Tămășești	75	33	30	—	—
12	Nicolae Vasile	Dîrmănești	82	36	36	—	—
13	Nicolae Ilie	Bălilești	70	31	20	—	—
14	Piscăneanu Ștefan	Piscani	50	22	20	—	—
15	Rădulescu Mihaiu	Petrești	61	27	18	—	—
16	Romănescu Ienache	Romănești	55	24	30	—	—
17	Simbeteanu Gheorghe	Vlădeștii-de-Sus	63	28	14	—	—
18	Stoian Gheorghe	Băjești	98	43	8	—	—
19	Stoian Ioan	Furnicoși	32	14	16	—	—
20	Stănescu Toma	Ciumești	100	45	—	—	—
21	Tache Stan	Micești	94	42	12	—	—
22	Tănase Nicolae	Purcăreni	73	32	34	—	—

Nr. crt.	Pronumele și numele	Numirea satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
23	Ursescu Badea	Mărăcineni	64	28	32	—	—
24	Vasile Costea	Negreni	62	27	36	—	—
25	Văleanu Constandin	Jupînești	80	36	—	—	—
26	Zamfir Badea	Rădești	80	36	—	—	—
27	Zidaru Gheorghe	Leicești și Păcioiu-de-Sus	99	44	22	—	—
<i>Plasa Subdealul</i>							
1	Andronache Ioan	Vrănești	106	47	28	—	—
2	Dumitru Andreiu	Dobrești și Furești	84	37	32	—	—
3	Dumitru Voinea	Valea-Mare	170	76	20	—	—
4	Golescu Gheorghe	Golești	79	35	22	—	—
5	Iene Stanu	Topoloveni și Goleștii-Badii	144	64	32	—	—
6	Ioan Costache	Priboleni și Beleți	328	147	14	—	—
7	Ioan Pătru	Ștefănești	145	65	10	—	—
8	Costea Ghiță	Călinești și Vițichești	205	92	10	—	—
9	Circivoianu Gheorghe	Budișteni	151	67	38	—	—
10	Mateiu Dinu	Leordeni	121	54	18	—	—
11	Minciloiu Nicolae	Văleni, Ciocănești	113	50	34	—	—
12	Tomescu Preda	Țigănești	150	67	20	—	—
13	Radu Ioan	Glimbocelu	106	47	28	—	—
14	Tănase Ioanu	Sgripțești și Negrești	123	55	14	—	—
15	Vacant	Gorganul	194	—	—	87	12
16	Vacant	Ciulnița	85	—	—	38	10

Cîrmuirea județului Muscelul. Cîrmuirea în unire cu d(umnealul) profesorul clasului I, combinînd listele trimise de numărul familiilor supuse a plăti cite 20 parale învățătorilor, le-au lămurit după cum să vede în această listă, scoțînd rezervă de la cele cinci sate vacante lei două sute șalzeci și șapte și parale douăsprezece pe care cîrmuirea va face cele de cuvîntă. 1848 aprilie 21.

P(entru) d(umnealul) cîrmuitor, M. Predescu. I. Brezoianu“

„Listă în care se arată mărimea flecării școale comunale, cum și din câte camere sint alcătuite flecare din aceste încăperi. Muscel, 16 februarie 1844”⁷¹

No. șirului	Nuirea satului	No. familiilor	Școala alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea școalei				Dacă învățătorul locuiește în școală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lățime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Platul Nucșoarei								
1.	Nucșoara	110	3 camere	6	6	5	1	departe
2	Corbii	210	3 camere	8	3	5	5	aproape
3	Corbșorii	66	3 camere	7	4	5	2	departe
4	Stănești cu Pîrăști	100	3 camere	7	1	5	—	aproape
5	Slănicu	80	3 camere	6	—	4	3	aproape
6	Berivoești-Ungureni	78	3 camere	6	—	4	—	departe
7	Berivoești-Pămînteni	110	3 camere	7	1	4	4	aproape
8	Albești	85	3 camere	6	3	4	4	aproape
Platul Dîmboviței								
1	Rucăru	295	2 camere	9	2	5	2	departe
2	Lereștii-de-Sus	132	2 camere	8	—	4	5	aproape
3	Valea-Mare	138	2 camere	8	1	5	—	departe
4	Valea-Foi	124	2 camere	8	—	4	4	aproape
5	Mesteacănu	76	2 camere	5	6	2	6	întrînsa
6	Văleni	214	2 camere	9	2	5	2	întrînsa
7	Rînceasa	74	2 camere	8	1	4	2	întrînsa

⁷¹ Ibidem, dos. 1778/1844, f. 4—5 și 12.

No. şirului	Numea satului	No. familiilor	Şcoala calcătută de una sau două ori mai multe camere	Mărimea şcoliei				Dacă învăţătorul lăculeşte în şcoală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lăţime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
8	Micloşani	121	2 camere	8	3	4	5	departe
9	Lăicăi	63	2 camere	7	5	4	5	departe
10	Cetăţenii-din-Vale	81	2 camere	8	2	4	1	departe
11	Coteneşti	53	2 camere	7	—	4	2	aproape
12	Bădeni-Pămînteni	115	2 camere	8	2	4	7	departe
13	Bădeni-Ungureni	68	2 camere	7	5	4	3	departe
14	Dragoslavele	127	2 camere	8	1	4	5	departe
15	Nemoeşti (Nămăeşti)	54	2 camere	5	7	4	5	departe
Plasa Arşişelul								
1	Colibaşi	89	1 cameră	6	6	4	2	aproape
2	Mioveni	130	2 camere	6	7	4	4	aproape
3	Racoviţa	170	3 camere	7	—	4	4	departe
4	Conţeşti	70	1 cameră	7	3	4	5	aproape
5	Davideşti	130	1 cameră	7	—	4	5	aproape
6	Voroveni	67	1 cameră	5	—	3	4	aproape
7	Vultureştii-de-Sus	120	2 camere	6	7	5	2	aproape
8	Vultureştii-de-Jos	74	2 camere	5	5	3	7	aproape
9	Hîrteşti (Hîrtieşti)	70	1 cameră	6	—	4	1	aproape
10	Lucieni	40	1 cameră	5	—	3	3	întrînsa
11	Boteni	146	2 camere	7	4	4	6	întrînsa

No. școlii	Numele satului	No. familiilor	Școala e alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea școlii				Dacă învățătorul locuiește în școală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lățime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
12	Mățâu	180	3 camere	7	5	5	1	aproape
13	Juguru	95	1 cameră	6	4	4	1	aproape
Plasa Dealului								
1	Călinești	135	1 cameră	6	4	3	3	departe
2	Topoloveni	150	2 camere	5	7	3	7	departe
3	Goleștii-Badii	50	1 cameră	5	7	3	7	departe
4	Leurdeni	120	1 cameră	7	6	5	7	întrînsa
5	Ciulnița	130	2 camere	6	1	3	7	întrînsa
6	Budișteni	150	1 cameră	7	6	4	7	întrînsa
7	Glimbocata	150	3 camere	7	6	4	7	departe
8	Glimbocelu	85	1 cameră	7	—	3	5	aproape
9	Chițești	96	1 cameră	6	4	3	6	aproape
10	Priboieni	296	2 camere	7	7	4	6	întrînsa
11	Gorganu	180	2 camere	9	—	4	5	departe
12	Vrănești	125	1 cameră	6	4	3	7	departe
13	Vălenii	90	2 camere	5	7	3	7	departe
14	Țigănești	150	1 cameră	6	4	3	6	aproape
15	Ștefănești	130	1 cameră	6	4	3	7	departe
16	Valea-Mare	180	1 cameră	7	7	4	6	întrînsa
17	Negrești	135	2 camere	5	7	3	7	departe
18	Dobreștii	110	2 camere	6	6	4	1	întrînsa

No. ştrului	Numirea satului	No. familiilor	Şcoala e alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea şcolii				Dacă învăţătorul locuieşte în şcoală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lăţime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Plasa Riurle								
1	Domneştii	138	3 camere	6	7	3	6	departe
2	Pietroşanii	74	3 camere	6	2	3	5	departe
3	Bădeşti	80	3 camere	6	6	3	6	departe
4	Rătivoieştii	120	3 camere	5	4	3	6	aproape
5	Leiceşti	90	3 camere	5	6	3	6	departe
6	Coşeşti	94	3 camere	6	2	4	—	departe
7	Jupîneşti	70	3 camere	5	6	3	6	departe
8	Dîrmăneşti	76	3 camere	6	3	3	1	departe
9	Petreştii	70	3 camere	5	6	3	6	aproape
10	Tămăşeştii	76	3 camere	5	6	3	7	departe
11	Negreni	67	2 camere	5	2	3	7	departe
12	Piscani	50	2 camere	5	1	3	2	departe
13	Purcăreni	86	3 camere	5	4	4	1	departe
14	Miceşti	80	3 camere	5	5	4	—	departe
15	Ciumeşti	94	3 camere	5	7	3	6	departe
16	Mărăcineni	30	2 camere	5	4	4	—	întrinsa
17	Băjeştii	113	3 camere	5	3	3	5	întrinsa
18	Bălileşti	66	3 camere	5	—	4	—	aproape
19	Româneşti	64	2 camere	4	5	3	—	aproape
20	Goleşti	124	3 camere	5	4	3	7	departe

No. şirului	Numele satului	No. familiilor	Şcoala e alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea şcolii				Dacă învăţătorul locuieşte în şcoală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lăţime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
21	Negeştii	124	3 camere	7	7	4	—	aproape
22	Vlădeşti	62	3 camere	5	—	3	1	departe
23	Aninoasa	100	3 camere	6	4	3	2	departe
24	Ţiţeşti	56	3 camere	5	4	4	—	departe
25	Livezeni	64	3 camere	5	3	3	5	departe
26	Stîlpeni	90	3 camere	5	5	4	—	departe
27	Rădeşti	90	3 camere	5	4	4	—	departe
28	Valea-Popii	91	3 camere	5	6	3	7	aproape
29	Drăghiciu	96	3 camere	6	—	3	6	departe
30	Mihăeşti, Vlădeni	81	3 camere	5	7	3	6	aproape
31	Schitu-Goleşti	92	3 camere	5	4	3	6	întrînsa
32	Capu-Piscului	100	3 camere	6	1	3	6	departe
33	Godeni	88	2 camere	5	—	3	4	aproape
34	Poienari	83	3 camere	4	7	—	—	departe
35	Furnicoşi	30	n-are	—	—	—	—	departe

I. Brezoianu"

CONTRIBUTION À LA CONNAISSANCE DE L'ENSEIGNEMENT VILLAGEOIS DANS LE DÉPARTEMENT DE MUSCEL ENTRE 1838 ET 1848

R é s u m é

Dans la première partie de cette étude, après avoir présenté les circonstances dans lesquelles on a ouvert les écoles de village dans le département Muscel, l'auteur s'occupe des candidats qui désirent devenir maîtres et maîtres d'école. On montre le recrutement qui doit avoir lieu et la préparation des candidats, leurs droits, les difficultés, les besoins qu'ils ont eu à endurer et les oscillations de tout ceci.

La deuxième partie de cette étude est consacrée à l'établissement des écoles, faisant mention par où elles ont été construites, de quel matériel, les cas d'incendie, ainsi que la vente de quelques d'entre elles.

Cette étude est complétée par 3 annexes où on trouve la liste des candidats et des maîtres d'école de Muscel à partir de 1843, 1846, 1848 et encore par une autre annexe qui comprend une liste de l'an 1844 représentant les dimensions et le nombre des chambres affectées aux écoles du département Muscel.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primită în redacție la 21 mai 1977

INVĂȚĂMÎNTUL SĂTESC ÎN JUDEȚUL ARGEȘ (1848—1864)

CONSTANTIN I. DUMITRESCU

Școlile comunale au fost închise la 1 noiembrie 1848, de către regimul reacționar adus la putere, după înăbușirea revoluției, de către forțele străine, invadatoare, fiind redeschise abia în toamna anului 1857¹.

Au fost însă sate care fără să aibă aprobarea oficială, au ținut școli cu cheltuielile lor și în această perioadă. Dintre acestea, amintim satul Mușătești. La 13 noiembrie 1858, locuitorii satului, dînd o recomandare lui C. Popescu, arătau că funcționează ca învățător „fără întrerupere” de la prima înființare pînă astăzi, „mai cu seamă ținînd școala fără leafă și în intervalul cît au stat suspendate școalele comunale”².

În toamna anului 1854 Eforia școalelor a făcut demersuri pe lîngă Departamentul din Lăuntru și domnitor pentru redeschiderea școlilor³.

Se prevedea ca școlile să funcționeze numai în satele cu peste 100 de familii. Comitetului de inspecție i s-a cerut să trimită listele cu satele „fruntașe”, specificîndu-se populația fiecăruia, arătîndu-se unde urmează a se înființa școala. Din răspunsul trimis rezultă că, în anul 1855, satele județului Argeș se împărțeau astfel⁴: 108 sate aveau peste 100 familii, 93 sate aveau între 50—100 familii, și 29 sate aveau sub 50 familii, în total erau 240 sate.

În anul 1857 se pune din nou problema redeschiderii școlilor sătești. Caimacanul Alex. D. Ghica, prin afișul nr. 12/11 ianuarie 1857, a hotărît redeschiderea școlilor⁵. În temeiul acestui ordin, Eforia a decis ca școlile să fie reînființate începînd de la satele mai mari și treptat și la cele mici. De la candidați se cerea, la numire, numai „a ști să citească și să scrie, catehismul și cele patru lucrări de aritmetică”⁶. La 18 februarie 1857, s-a hotărît să se înființeze, în toată Țara Românească, 2 000 școli. Leafa învățătorilor s-a fixat la 300 lei pe an. În urma publicațiilor făcute de către Eforie, nu s-au găsit doritori să dea examen pentru ocuparea posturilor de învățători. De aceea, s-a decis să se înființeze numai

¹ Vezi: Dumitrescu, I. C., *Invățămîntul sătesc în județul Argeș (1838—1848)*, în „Studii și comunicări”, Muzeul Pitești, 1972.

² Arhivele statului București, M.I.P., 2749/1859, f. 223.

³ Arhivele statului, București, *Vornicia din Lăuntru*, 3769/1854, f. 23.

⁴ Ibidem, f. 418.

⁵ Urechia, V.A., *Scoalele sătești în România. Istoricul lor de la 1830—1867*, București, 1865, p. 91.

⁶ Ibidem.

1 200 școli, mărindu-se salariul învățătorilor la 600 lei pe an⁷. S-au trimis porunci către cirmuiri cerându-le să pregătească toate condițiile în vederea reînființării școlilor. La 19 februarie 1857, Administrația județului Argeș înainta Eforiei un tabel în care se arăta : școlile ce urmează a se deschide, satele „încinate“, starea clădirilor școlare etc.⁸.

Situația de pe plăși este redată de tabelul de mai jos :

Plasa sau plaiul	Cîte școli urmează a se deschide	Sate încinate	Clădiri școlare bune	Clădiri școlare care au nevoie de reparații capitale	Cîte clădiri școlare lipsesc	Observații
Olt	24	7	3	16	5	
Topolog	30	5	21	7	2	
Lovișteea	22	10	1	21	—	
Argeș	28	2	11	13	4	
Pitești	31	9	1	19	11	
Găleşești	22	9	3	15	4	
Cotmeana	21	8	4	11	6	
Total	178	50	44	102	32	

Rezultă că autoritățile s-au orientat a reînființa școli, cu mici excepții, în satele în care ele au funcționat și înainte de 1848.

Baza materială, în vederea redeschiderii școlilor, lăsa de dorit. Deși înainte de revoluție se construiseră, după posibilitățile satelor, loca-luri pentru toate cele 184 școli, acum numai 44 mai erau bune de între-buinațat.

În vederea redeschiderii școlilor, V. Urzescu, învățătorul superior al școlii primare din Pitești, a recrutat candidați cu care, toată vara anului 1857, a făcut cursuri. Candidații au fost examinați la citire, scriere, catehism și cele patru lucrări aritmetice, fiind declarați reușiți un număr de 91. În noiembrie au mai fost examinați 41, iar în decem-brie încă 10, toți fiind declarați reușiți și trimiși în satele lor pentru a deschide școlile. Deci, în toamna anului 1857, au pornit de pe băncile școlii spre satele județului Argeș 142 învățători. Repartizarea lor pe plăși a fost : Olt — 22, Topolog — 20, Lovișteea — 20, Argeș — 19, Pitești — 21, Găleşești — 19, Cotmeana — 21. Dintre aceștia, 14 erau foști învă-țători, 16 erau absolvenți ai seminarului, iar 112 erau tineri, nou încad-rați în învățămînt⁹. Revizorul și subrevizorii participau și ei la cursu-rile de pregătire.

Candidații mai bine pregătiți primeau numirea de învățător. În octombrie 1857 s-a dat titlul de învățător la 52 candidați. Și după obți-nerrea acestui titlu ei urmau cursurile de pregătire.

Prin adresa 55/6 mai 1861, Eforia anunță pe V. Urzescu că oei care au titlul de învățător nu mai sînt obligați a urma cursurile de la școala normală în fiecare vară, ci numai „cînd se va dovedi că respec-

⁷ Ibidem, p. 93.

⁸ Arhivele statului, București, *Vornicia din Lăuntru*, 3769/1854, f. 114—162.

⁹ Ibidem, f. 43—80 ; 215.

tivul a uitat și atunci numai în vacanța cea mare“, când vor face, în special, lucrări de agricultură și agrimensură. El protestează deoarece învățătorii numiți pînă acum la școlile satești din județul Argeș nu li s-a cerut „decît abia învățăturile clasei a II-a“. Deși cursurile s-au organizat din vara anului 1857, totuși, din cauza lipsurilor de la ele, s-a înaintat „foarte încet“ la învățătură și materiile clasei a II-a nu au fost terminate, alții nu le-au făcut de loc. Cere ca și învățătorii „definitivi“ să urmeze în continuare, cursurile școlii normale pentru a absolvi clasa a III-a ¹⁰.

Rezultă, de aici, nivelul scăzut al pregătirii profesionale a marii majorități a învățătorilor, care va influența în mod negativ activitatea lor de la clasă și rezultatele muncii de instruire.

Situația materială a majorității învățătorilor era grea. Pentru munca depusă, ei primeau cîte doi lei de fiecare familie, fiind mari diferențe între salarizarea lor ca urmare a mărimii satelor, fapt ce a determinat multe nemulțumiri în rîndul dascălimii argeșene. Astfel, în trimestrul I al anului 1858, cei 120 candidați și învățători au primit următorul salariu: 54 învățători au primit cîte 75 lei, 36 cîte 37,20 lei, 30 cîte 25 lei ¹¹. După 1860, toți vor primi cîte 50 lei pe lună.

Dar nici aceste drepturi, destul de modeste, nu le primeau la timp, provocînd alte greutăți materiale învățătorilor. La 3 mai 1858, V. Urzescu informa Eforia că „toți învățătorii strigă și reclamă că dacă nu li se dă lefiele lor acum“, își dau demisia ¹². Aceeași situație este relatată și la 10 septembrie 1862 de către prefectul județului ¹³.

La cele de mai sus, s-au mai adăugat și alte greutăți pe care învățătorii le-au întîmpinat din partea unor autorități locale, care urau școlile, din partea unor proprietari, dar mai ales a arendașilor, care continuau a-i socoti clăcași, cerîndu-le zile de clacă ¹⁴.

Greutățile de mai sus au creat o mare fluctuație de cadre. Astfel, dintre cei 142 tineri încadrați în învățămînt în toamna anului 1857, numai 32, adică 22%, mai erau în învățămînt peste șapte ani, în anul școlar 1863—1864 ¹⁵.

Unii învățători, după cum am mai arătat, pentru a putea să-și întrețină familiile, îndeplineau și alte funcții. Cînd li se interzicea acest lucru, demisionau ¹⁶.

În octombrie 1857, s-a trimis Eforiei un tabel cu satele în care urmau a se redeschide școlile, specificîndu-se că cele care au mai puțin de 100 de familii „s-au înclinat cu altele“, afară numai de acelea „care nu s-au putut“, fiind prea depărtate și răzlețe ¹⁷. La începutul lunii decembrie 1857, în județul Argeș funcționau deja 142 școli, urmînd a se mai reînființa încă 55 ¹⁸, după cum rezultă din tabelul de mai jos.

Neputîndu-se înființa școli în toate satele, s-a hotărît unirea a două-trei sate, mai mici și mai apropiate, pentru a întreține o școală.

¹⁰ Ibidem, 280/1860, f. 257.

¹¹ Ibidem, 3135/1858, f. 6 și urm.

¹² Ibidem, f. 72/111.

¹³ Ibidem, 738/1862, f. 320.

¹⁴ Ibidem, 2749/1859, f. 215.

¹⁵ Ibidem, 757/1864, f. 8 și urm.

¹⁶ Ibidem, 2749/1859, f. 234, 280/1860, f. 44 și urm.; 738/1862, f. 103, 104; 704/1863, f. 4; 460/1864, f. 18.

¹⁷ Ibidem, 3898/1857, f. 1 și urm.

¹⁸ Ibidem.

Plasa sau plaiul	Școli înființate	Școli ce urmează a se înființa	Observații
Olt	22	7	
Topolog	20	12	
Lovișteea	20	7	
Argeș	19	8	
Pitești	21	13	
Găleşești	19	3	
Cotmeana	21	5	
Total	142	55	

Această măsură, în unele cazuri, s-a aplicat în mod arbitrar, generînd plîngerii din partea satelor respective, care au cerut să aibă școli proprii ¹⁹.

În anul școlar 1858/1859, numărul școlilor a scăzut la 120, ca urmare a hotărîrii Eforiei de a spori salariul învățătorilor la 600 lei pe an, dar, neavînd fonduri suplimentare, a redus numărul școlilor la 120 pentru fiecare județ. Aceasta a fost o măsură arbitrară, care nu a ținut cont, cel puțin, de mărimea județelor ²⁰. Din cauza acestei hotărîri, 28 școli, care funcționaseră în 1857/1858, au fost închise.

Măsura a provocat multe nemulțumiri din partea satelor și chiar a autorităților locale. La 12 aprilie 1858, auzind de această măsură, comitetul școlar de inspecție din județul Argeș a protestat ²¹.

Unele sate, printre care amintim Bumbuești, Titești, Boișoara, Găujari, au adresat caimacanului memorii, înfierînd măsura luată de Eforie, arătînd că este nedrept „ca noi să dăm acei cîte doi lei și școli și candidați să nu avem” ²². Satele Lunca Corbului, Urși, Budeasa Mare și Mică au deschis școli pe seama lor, învîndu-se prin contract cu foștii învățători „a învăța copiii pe timpul iernii” ²³.

Pentru anul școlar 1859/1860, hotărîrea a fost abrogată, satele care aveau de la 50 familii în sus puteau înființa școală proprie. Ca urmare, la 8 martie 1860, în județ funcționau 201 școli, fiind repartizate pe plăși astfel : 29 școli în plasa Olt, 30 în Topolog, 29 în plaiul Lovișteea, 28 în plasa Argeș, 34 în Pitești, 24 în Găleşești, 27 în Cotmeana. După statistica întocmită de I. Maiorescu, numărul școlilor era de 199 ²⁴.

Evoluția procesului de învățămînt a fost înrîurită de condițiile istorice ale epocii respective, de gradul de dezvoltare a modului de producție, de gradul de cultură al satelor, de baza materială a școlilor, gradul de pregătire profesională, metodică, morală a cadrelor didactice respective.

Cea mai mare parte a învățătorilor a muncit cu conștiinciozitate pentru a face din școala lor o instituție îndrăgită de săteni, plină de copii, care să contribuie la realizarea menirii pentru care a fost creată ²⁵.

¹⁹ Ibidem, 2749/1859, f. 3, 68—69.

²⁰ Ibidem, f. 81; a se vedea anexa.

²¹ Ibidem, f. 98, 371.

²² Ibidem, f. 196.

²³ Ibidem, f. 334.

²⁴ „Instrucțiunea publică”, iulie 1860, p. 206.

²⁵ Arhivele statului București, M.I.P., 2749/1859, f. 97

În anul școlar 1859—1860 au fost evidențiați 31 de învățători pentru activitatea exemplară și rezultatele obținute la clasă²⁶.

Procesul de învățămînt, în afară de baza materială precară și alte cauze arătate mai sus, a suferit și din lipsa manualelor școlare. Dacă procurarea lor era o problemă pentru școala din Pitești, cu atît mai mult pentru cele sătești²⁷. La 8 martie 1860, Samoilă Ostăsescu, revizorul școlar, raporta Eforiei că „toate școlile, în genere, din acest district sînt în mare lipsă de cărți didactice”²⁸.

Dinamica învățămîntului în acești ani este înfățișată, în linii mari, în tabelul de mai jos.

**Evoluția numărului școlilor sătești și a elevilor în județul Argeș
între anii 1848—1864**

Nr. crt.	Numele plășii	Anii școlari													
		1847/48		1857/8		1858/9		1859/60		1860/1		1862/3		1863/4	
		Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli
1	Olt	—	25	—	23	588	17	—	29	1039	29	—	27	1067	26
2	Topolog	—	31	—	21	513	17	—	30	736	30	—	26	691	25
3	Loviștea	—	23	—	21	476	17	—	29	610	26	—	26	701	25
4	Argeș	—	26	—	20	554	17	—	28	826	26	—	27	580	23
5	Pitești	—	34	—	23	596	18	—	34	833	30	—	32	920	31
6	Găleşești	—	25	—	19	454	17	—	24	446	20	—	21	633	21
7	Cotmeana	—	2	—	21	475	17	—	27	339	23	—	24	703	25
	Total	4834	185	—	148	3656	120	5828	201	4831	184	—	183	5295	176

Cifrele trebuiesc luate în considerație, însă cu multă prudență, pentru că unele școli, deși în rapoartele oficiale²⁹ erau trecute că au funcționat, în realitate, în majoritatea timpului, au fost închise³⁰.

Datele arată că numărul școlilor sătești în acești 7 ani (1857—1864) a crescut și a scăzut, ca urmare a cauzelor arătate mai sus. De reținut că numărul școlilor la sfîrșitul acestei perioade era de 176, mai mic cu 8 față de numărul școlilor existente în 1848.

Dacă din acest punct de vedere nu putem vorbi de un progres real, decît într-un an, față de situația din 1848, totuși, analizînd procesul de învățămînt prin prisma altor indicatori, se poate observa o îmbunătățire. Astfel, numărul mediu al elevilor ce reveneau pentru fiecare școală, pe plăși și, în genere, pe județ, este mult mai mare, chiar dublu, față de perioada anterioară revoluției. Primul loc a revenit, în toți anii analizați, plășii Olt, iar pe ultimul loc s-a situat plasa Cotmeana.

Date superioare perioadei 1838—1848 sînt și în ceea ce privește raportarea numărului de elevi la cel al familiilor, atît în cadrul dinamicii fiecărei plăși, cît și pe ansamblu. Pe primele locuri s-au situat

²⁶ Ibidem, 280/1860, f. 209.

²⁷ Ibidem, f. 478.

²⁸ Ibidem, f. 54.

²⁹ Cînd am găsit date contradictorii ce se refereau la același fenomen am folosit întotdeauna cifrele cele mai mari.

³⁰ Arhivele statului București, M.I.P., 2749/1859, f. 272 ; 280/1860, f. 44 și urm.

plășile Olt și Loviștea, iar pe ultimele locuri plășile Găleşești și Cotmeana.

Tabelul de mai jos este edificator în acest sens, confirmând concluziile trase³¹.

Plasa sau plățul	Anii școlari					
	1858/1859		1860/1861		1863/1864	
	Nr. elevi în medie ce revenea pe școală	Un elev revenea la atâtea familii	Nr. elevi în medie ce revenea pe școală	Un elev revenea la atâtea familii	Nr. elevi în medie ce revenea pe școală	Un elev revenea la atâtea familii
Olt	34	6	39	3,5	41	3,5
Topolog	30	6	24	4,5	27	4,5
Loviștea	29	5,5	23	4,3	28	2,6
Argeș	32	6	31	3,6	25	5,5
Pitești	33	7	27	5	29	4,5
Găleşești	26	8	22	8	30	6
Cotmeana	27	7	14	8,5	28	4,5
Media pe județ	30	65	26	4	30	4,5

Controlul și îndrumarea școlilor erau asigurate de revizorul școlar și subrevizorii de plăși. În această perioadă, 1857—1864, funcția de revizor al școlilor sâtești a fost îndeplinită de către Samoilă Ostăsescu, fost învățător al școlii din Curtea de Argeș. El a dat dovadă de conștiinciozitate în această muncă, însă nu a putut să controleze și să îndrume îndeaproape toate școlile pentru că un singur om era peste putință a putea săvârși „reviziunea în termenul prescris de trei luni, la 200 de școli și într-un district așa de întins” cum este Argeșul³². Dar chiar o inspecție la trei luni era foarte puțin, „cînd ar trebui să se revizuiască pe fiecare lună”³³. De aceea V. Urzescu a cerut să se îmbunătățească sistemul de îndrumare și control al școlilor sâtești.

Eforia a propus ca, în locul revizorilor de județe pentru școlile comunale, să fie numiți cîte un inspector care să fie în același timp și institutor al învățătorilor, luînd această sarcină de la institutorul superior al școlii normale. Propunerea a fost adoptată de Adunarea Legislativă a Țării Românești. Pe 20 noiembrie 1860, în cancelaria Eforiei, s-a ținut concurs pentru ocuparea acestor posturi. În urma concursului, a fost numit ca inspector al școlilor sâtești și institutor al candidaților de învățători din județul Argeș tot Samoilă Ostăsescu, avînd un salariu de 300 lei și diurnă de 200 lei, în total 500 lei pe lună³⁴.

În activitatea sa, revizorul era ajutat de subrevizori de plăși. Din anul 1857, s-a revenit la vechea prevedere, fiind numit cîte un revizor pentru fiecare plasă. Cunoaștem numai revizorii numiți în anul 1860. Pe 29 octombrie 1860 s-a ținut la școala normală din Pitești un concurs pentru ocuparea celor 7 posturi de subrevizori. S-au înscris la concurs 13 candidați. Concursul a constatat din : scriere, lectură, catehism, arit-

³¹ Pentru comparații cu perioada 1838—1848, a se vedea Dumitrescu, I. C. op. cit.

³² Arhivele statului București, M.I.P., 280/1860, f. 53.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, 327/1860, f. 2, 66.

metică, gramatică și geografie. Cei șapte subrevizori reușiți la concurs, au fost : 1) Ștefan Ștefănescu — la plasa Topolog ; 2) Găiteanu — Pitești ; 3) Barbu Pretorian — Argeș ; 4) C. Duca-Găleşești ; 5) Gh. Grigore — Cotmeana ; 6) N. Popescu — Loviștea ; 7) Ștefan Matei — Olt ³⁵.

Subrevizorii trebuiau să inspecteze lunar fiecare școală și să raporteze revizorului sau institutorului superior, iar vara participau, împreună cu învățătorii, la cursurile organizate la școala din Pitești.

În luna aprilie, în toate școlile se țineau examene de sfârșit de an. La 27 aprilie 1858, învățătorul din satul Cepari, plasa Topolog, relatează următoarele în legătură cu desfășurarea examenului și a festivității de închidere a anului școlar : după ieșirea de la biserică — era duminică —, toți au mers la școală, care era împodobită cu flori și ramuri verzi ; s-au rostit rugăciuni de către elevi, pe urmă unii școlari începători au citit la tabelele de silabisism, au citit pe dinafară tabelele din manualul de rugăciuni ; la aritmetică au fost ascultați din adunare și scădere cu numere întregi ; s-au examinat și la scrierea caligrafică a literelor latine — deci, în anul școlar 1857/58, în unele școli s-a trecut la folosirea alfabetului latin. Scriitorul satului, fost candidat de învățător, a rostit o frumoasă cuvântare ³⁶.

Pe această treaptă de progres s-au aflat școlile din satele județului Argeș în preajma aplicării prevederilor Legii instrucțiunii publice din 25 noiembrie 1865.

Cu toate greutățile inerente, în pofida vicisitudinilor timpului, învățămîntul în județul Argeș s-a dezvoltat continuu. Un mare merit l-au avut, în acest sens, cadrele didactice care, în marea lor majoritate, au muncit cu elan și chiar cu eroism pentru progresul școlilor.

Argeșul a ocupat, în privința instrucțiunii primare, în toată perioada de care ne-am ocupat, un loc fruntaș ³⁷.

Miile de elevi care au urmat școlile primare au contribuit la creșterea gradului de cultură a satelor argeșene și a știutorilor de carte, fenomen cu implicații pozitive în dezvoltarea pe mai departe a societății românești.

Țărănimea argeșană a acordat o deosebită atenție școlilor, s-a preocupat de bunul mers al învățămîntului, a stimat și iubit dascălii muncitori. Dacă și din partea claselor exploatatoare s-ar fi manifestat aceeași preocupare, progresul instrucțiunii publice ar fi fost mult mai evident, numărul celor școlarizați — mult mai mare, iar consecințele pozitive ale acestui fenomen mult mai evidente.

L'ENSEIGNEMENT RURAL DANS LE DÉPARTEMENT D'ARGEȘ (1848—1864)

R é s u m é

En employant des données inédites pour la plupart, l'auteur présente l'évolution de l'enseignement rural du département d'Arges, commençant avec la révolution de 1848 jusqu'à la réforme de l'enseignement faite pendant Al. I. Cuza, en 1865.

³⁵ Ibidem, 280/1860, f. 156.

³⁶ Ibidem, 2749, f. 117.

³⁷ *Anuarul general al instrucțiunii publice din România pe anul școlar 1863/1864*, București, 1866, p. 49, 120, 174.

Le gouvernement instauré après la répression de la révolution a fait suspendre le 1 novembre 1848, les cours dans les écoles rurales pendant 9 ans ; les cours ont été repris pendant le gouvernement de Alex. D. Ghica, en 1851.

Dans l'article ci présent, l'auteur passe en revue le progrès quantitatif et qualitatif enregistré ce temps dans les écoles rurales et la dynamique de l'enseignement. Malgré les difficultés surgies surtout de la part des classes exploiteuses. L'enseignement a connu un développement ascendant, à la suite du travail plein d'abnegation de la grande majorité des instituteurs.

Les paysans d'Argeș, quoi analphabètes dans la plupart, ont compris le rôle et l'importance de l'école dans l'instruction de leur enfant et ont contribué eux aussi au développement des écoles.

A la fin de l'article, l'auteur met en relief l'importance sociale du développement de l'enseignement rural dans le département d'Argeș.

Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
Primită în redacție la 21 mai 1977

INCENDIUL DE LA PITEȘTI DIN AUGUST 1848

VASILE NOVAC

Pentru o mai bună înțelegere a istoriei Piteștilor anului 1848, a radicalismului care a caracterizat pe orășeni tot timpul revoluției, credem că nu este suficient să ne mărginim la analiza racilelor sociale. Este necesar, deci, să ținem seama și de cauze naturale, referindu-ne în special la calamități, care au avut urmări sociale, mărinz mizeria și inechitatea socială, contribuind astfel direct la creșterea nemulțumirilor poporului.

De aceea, vom prezenta incendiul de la Pitești din noaptea de 18/19 august 1848, bazându-ne pe unele documente inedite aflate la Arhivele statului Pitești și la biserica din satul Băjești, comuna Bălilești, precum și pe informații culese din presă și scrisori ale vremii.

La 23 august 1848, Samuil, administratorul Episcopiei de Argeș, informează Mitropolia, Ministerul Instrucției Publice și Credenței, precum și Episcopia Argeșului (pe „Ierodeiu chivernisitorul celui din București metoh al acestei sfinte episcopii“) că la 18/19 august a izbucnit „un foc prăpăditor în mijlocul orașului Piteștilor, care în trei ceasuri au mistuit tot târgul, trei biserici, câteva mahalale și o mulțime de case între care s-au ars și metohul episcopiei, Consistoria cu cancelaria și cu tot ce s-a aflat într-însul“¹. Violența incendiului, favorizată de un vînt puternic, lipsa unor mijloace eficiente de prevenire și combatere a lui au făcut imposibilă orice intervenție a oamenilor pentru „a da lumii vreun ajutor“.

Această încercare grea prin care a trecut orașul Pitești era precedată — așa cum o înfățișează mitropolitului Neofit, administratorul Samuil, — „cu smerenie și cu lăcrămi nemîngîiate“ — de „potoapele cele primăvăratic“, „mortalitatea vitelor“, de „îvirea stricătoarelor lăcuste“, de „biciul holerei, care încă bîntuie pe aici, și de „o secetă de 3 luni care a uscat pămîntul“².

Un molitvenic editat către sfîrșitul secolului al XVIII-lea sau începutul veacului trecut (lipsește o mare parte din el, inclusiv foaia de titlu — de aceea n-am putut-o data precis) ce se află în biserica din Băjești păstrează două însemnări chirilice care ne completează și ne întăresc informațiile privitoare la două din calamitățile abătute asupra orașului Pitești. Prima se referă la foc : „1848 august 19 — au ars târgul

¹ Arh. St. Fil. Argeș, *fond Episcopia Argeșului*, dos. 74/1848, fila 1.

² Ibidem, fila 1.

Piteștilor“, iar a doua la holera care bîntuia în acel an în întreg ținutul: „1848 mai — Încă s-au început holera“. Documentele inedite la care ne-am referit mai sus, cît și celelalte nu se preocupă de stabilirea cauzei focului. Nici opinia publică, nici guvernul (*Locotenența domnească*) nu s-au interesat de acest lucru, de aceea nici noi nu vom căuta să răspundem la această întrebare, pentru că deocamdată am face-o doar ipotetic.

Ceea ce este important și vrem să subliniem în mod deosebit este sprijinul pe care guvernul, presa revoluționară și opinia publică din întreaga țară l-au dat piteștenilor. Înăbușirea revoluției burghezodemocratice din Țara Românească ca urmare, în primul rînd, a intervenției brutale a trupelor turcești și rusești, a făcut imposibilă organizarea în continuare a strîngerii ajutoarelor pentru orașul ce fusese transformat în cenușă.

La 23 august 1848, ziarul „Popolul Suveran“ anunța: o fatală calamitate au cufundat în doliul ruinelor una din cele mai vechi capitale ale României, Pitești“³.

În continuare ziarul publica scrisoarea lui C. B. Bălcescu (fratele mai mare al lui Nicolae Bălcescu), din 20 august care arăta: „Cea mai mare și importantă parte a cetății Pitești se făcu pradă focului în seara de 18 spre 19 ale corentei. Nenorocirea ce lovi pe bunii cetățeni piteșteni îmi impune datoria să le fiu intrajutor cu ceea ce mijloacele mele mă iartă în momentele de acum. Primește, dar, domnule redactor, a deschide în coloanele jurnalului dumitale o subscripție în favorul celor atinși de sus arătata nenorocire, și binevoiește a mă înscrie și pe mine cu suma de 300 lei“⁴.

„Redacția se grăbește a comunica aceasta și cheamă pe fiecare român a contribui ca să ușureze nenorocirea fraților noștri piteșteni“⁵, și publică lista cu alte 29 persoane care au subscris, precizînd că P. Teulescu, unul din redactori, se ocupă cu strîngerea banilor. Dăm mai jos lista celor care au subscris cu precizarea în paranteză a sumei în lei: C. B. Bălcescu (300), P. Teulescu (200), P. Poenaru (100), C. Roată (32,20), I. Snagoveanu (65), D. A. Orăscu (32), Dimitrie Crețulescu (96), Dimitrie Bolintineanu (96), C. Mateescu (65), Scarlat D. Fălcoianu (32), C. N. Rîmniceanu (23), Radu Golescu (32,20), Ion Magheru (32), V. Aricescu (32), (32), Solacolu (65), Aristid Gavala (33), Maior Teologu (64), soldatul Stratinescu (9,92 — salariul pe o lună), N. Daniilopolul (65), I. C. Brătianu (300), Cezar Boliac (300), G. N. Crețeanu (32), N. Andronescu (32,20), G. I. Vernescu (32,20), V. Boerescu (65), Ștefan Lespezeanu (25,20), Mihail Popazolu (23), C. Românescu (32,20), Paleologu (23) și G. Ioanidi (25,20). Din cei 30 enumerați mai sus numai 5 plătiseră suma, ceilalți se angajaseră abia și urmau s-o plătească îndată ce vor putea procura banii. Doar P. Teulescu, Ion Magheru, Solacolu, N. Andronescu și C. Românescu au putut achita suma la 23 august 1848“⁶.

La 23 august „Popolul Suveran“ anunța că a mai primit 33 de lei de la „o damă română și 6 lei și 36 parale (3 sfanțihi)“ mica economie a unei copile de 11 ani „ce era destinată“ pentru nenorociții cetățeni ai orașului Pitești“⁷. De reținut pe lîngă efortul financiar ce-l făceau cele

³ *Popolul Suveran*, anul I București, nr. 21, august 23, 1848, p. 81.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Idem, nr. 23, august 30, 1848, p. 92.

două anonime și fina lor discreție. O dovadă în plus că era un sprijin sincer ce nu urmărea decât ajutorarea celor loviți de incendiu.

La apelul lansat de „Popolul Suveran” răspund și ofițerii Regimentului I în frunte cu colonelul Pleșoianu, care trimite 1 168 lei și 20 parale după cum urmează : „colonelul Nic. Pleșoianu (150), maior Grigore Marghiloman (100), maior Boteanu (31,20), căpitani : Scarlat Lăzăreanu, Gheorghe Zalic și Constantin Lahovari câte 63 lei, locotenenții : Al Cuțarida, I. Munteanu I-iu, Petrache Moscu, P. Caramzolu, Al. Hristofi, Al. Pojoreanu, E. Sămășeanu și Al. Gărdescu 3 câte 40 lei și sublocotenenții : D. Topliceanu, C. Mateescu, Iliodor Munteanu, Iliodor Brătianu, Inacu Pitaru, Ene C. Racoviță, C. Zătreanu, C. Andreescu câte 31 lei și 21 parale, iar State doctor Vilag 63 lei”⁸.

În 11 septembrie cînd se primesc acești bani, pe adresa redacției sosiseră numai 1996 lei și 36 parale după cum urmează :

lei	parale
1 168	20 de la ofițerii Regim. I
545	16 strînși pînă la 30 august
100	— de la D. I. Poenaru
25	20 de la I. Branovici
157	36 de la Radu Roseti

De aceea redacția ziarului invită la această dată pe cei ce au subscris „în lista ce am publicat cu nr. 21 (la 23 august 1848 — n.n.), să binevoiască a trimite la redacție banii ce au făgăduit, ca să poată și redacția face cu dinșii întrebuințarea pentru care au făcut apel la generozitatea cetățenilor români”⁹.

Mai mulți funcționari ai Ministerului de Finanțe al Țării Românești cer, la : 8 septembrie 1848 ministerului, ca cei 100 de galbeni pe care Costachie Belu i-a lăsat în Casa Satului după vînzarea unor familii de țigani, la dispoziția „amplioaiților a-i întrebuința cum vor cunoaște mai folositor” — „să dea în ajutorul celor nenorociți din focul întîmplat la orașul Pitești”¹⁰.

Locotenența domnească a trimis pe unul din membrii ei la Pitești — I. Eliade Rădulescu „pentru mîngîierea nenorociților arși de foc”, cum scria generalul Magheru, colonelului Pleșoianu la 25 august 1848¹¹, după ce Eliade trecuse prin Pitești și apoi pe la Rîureni (Vilcea). La 29 august Locotenența domnească dă un decret ce avea menirea să ajute pe piteșteni la reconstruirea orașului, care cuprindea :

— Numirea unui arhitect pentru ca locuitorii să reconstruiască casele după un plan regulat.

— Tot materialul de construcție să se vîndă la prețurile de dinaintea incendiului pentru a nu se „profita de nenorocirea aproapei”¹².

— Plata tuturor meșterilor constructori și a salahorilor va fi, din aceleași motive, ca cea dinainte de la 18 august.

— Întocmirea unei liste a incendiaților lipsiți de toate mijloacele, care vor putea să-și procure lemnăria necesară reconstruirii caselor din pădurile din apropiere — proprietate a mănăstirilor Cotmeana și Valea.

⁸ Idem, nr. 26, septembrie 19, 1848, p. 104.

⁹ Ibidem.

¹⁰ *Anul 1848 în Principatele Române*, tomul IV, București, 1903, p. 265.

¹¹ Idem, Tomul III, p. 681.

¹² Ibidem, p. 738.

— Banii rămași din subscripția pentru incendiații din Bucureștii anului 1847, în sumă de 500 de galbeni, vor fi dați pentru ajutorarea piteștenilor.

— Biserica va face o subscripție, după cum urmează: Mitropolia — 500 de galbeni, Episcopia Râmnicului — 300, a Buzăului — 200, a Argeșului — 150, „mănăstirile de întâiul clas — 30 galbeni, cele de al doilea clas 20 galbeni, cele de al treilea clas câte 10 galbeni“¹³.

— Toți funcționarii care au salariu mai mare de 150 de lei pe lună vor da a 10-a parte din el pe două luni. Se vor deschide liste de subscripții în toate orașele și județele țării.

— Numirea unui comitet „de bărbați integri“ pentru împărțirea ajutoarelor „potrivit cu pierderea, numai la cei ce au pierdut starea mai mult de jumătate“¹⁴.

— Publicarea numelor celor care au dat ajutoare, sumelor precum și a felului cum au fost împărțite la „fiecare incendiat“¹⁵.

În conformitate cu decretul nr. 492 al Locotenentei domnești, la 8 septembrie 1848 *Ministerul de război dă ordinul de zi pe oștire* cu nr. 50 pentru „a se strînge a zecea parte din leafă de la d.d. ofițeri și doctori“ pe două luni adică septembrie și octombrie“¹⁶, pentru ajutorarea incendiaților din Pitești și să-i trimită banii „odată pe toți la ștabul oștirii spre a se îndrepta după cuviință“¹⁷.

Așa cum am mai spus, înăbușirea revoluției a sistat operațiile de ajutorare a piteștenilor. Lipsa documentelor privind revoluția de la 1848 în județul Argeș ne pune în imposibilitatea de a urmări refacerea orașului. Studiarea arhivelor locale din alte județe ar putea aduce date noi privitoare la felul cum a răspuns populația acestora la apelul Locotenentei domnești.

Redăm în anexe în întregime documentele inedite de la Arhivele Statului Filiala Pitești, referitoare la incendiul din noaptea de 18/19 august 1848.

Anexa 1

Arhivele Statului, Filiala Argeș, Fond Episcopia Argeșului, Dosar nr. 74/1848.
Foaie de titlu.

„Anul 1848, August 23.

Della nr. 88.

Pentru focul ce s-au întîmplat în orașul Piteștilor la 18 ale acesteia noaptea spre 19“.

Fila 1

„Ciornă“

Della nr. 88, Leat 848.

Cu smerenie și cu lacrimi nemîngiate, înștiințez prea sfinției voastre că după potoapele cele primăvăratece, după mortalitatea vitelor, după ivirea stricătoarelor lăcuste, după bicii holerei, care încă bate pe aici și după o secetă de trei luni, care au uscat pămîntul, alaltăieri noapte la optisprezece ale acesteia spre nouă-

¹³ Ibidem, p. 738—739.

¹⁴ Ibidem, p. 739.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Idem, Tomul IV, p. 257.

¹⁷ Ibidem.

sprezece, au izbucnit și un foc prăpăditor în mijlocul orașului Piteștilor care în trei ceasuri au mistuit tot târgul, trei biserici, câteva mahalale, și mulțime de case între care s-au ars și metohul Episcopiei, Consistoria cu Canțelaria și cu tot ce s-au aflat într-nsul.

Mină omenească era peste puțină de a da lumii vre-un ajutor din pricina vîntului. El au încetat de sineși numai atunci cînd cel ce l-au trimis asupra-le pentru faptele noastre ca asupra Sodomogomorenilor au binevoit să-i poruncească a se potoli.

„Samuil.

Anul 1848, August 23, nr. 431“.

Filele 2—3 libere.

Aneza 2

Fila 4 :

„Cînst. Ministriu al Instrucției publice și al Credinței.

Cu cînte dau în cunoștința C. Ministriu că focul ce au izbucnit în mijlocul orașului Piteștilor la 18 ale aceștea noaptea spre 19 dinpreună cu trei biserici, câteva mahalale, tot târgul și mulțimea caselor ce au mistuit în trei ceasuri au ars și metohul episcopiei Consistoria cu Canțelaria și cu tot ce s-au aflat într-nsul. Pentru care aceasta am supus și la cunoștința prea sfinției sale părintele Mitropolitul, prin cel cu nr. 431 spre știință.

Administratorul Sfintei Episcopii Argeș, Samuil.

1848 August 23 nr. 432“

Aneza 3

Fila 5 :

„Cîrmuirea Sfintei Episcopii Argeșului.

Prea cuviosul protosinghel chir Ierodin chivernisitorul celui din București metoh al aceștii sf. episcopii.

Spre știință prea cuviosiei tale ți se face printr-aceasta cunoscut că focul ce au izbucnit în mijlocul orașului Piteștilor la 18 ale aceștea noaptea spre 19 din preună cu trei biserici, câteva mahalale, tot târgul și mulțimea caselor ce-au mistuit în trei ceasuri au ars și metohul Episcopiei, Consistoria cu Canțelaria și cu toate ce s-au aflat într-nsul. Samuil.

Anul 1848, August 23, Nr. 433“

L'INCENDIE A PITEȘTI EN AÔUT 1848

R é s u m é

L'auteur présente sur la base de quelques documents inédits, ainsi que des informations de la presse révolutionnaire du temps, l'incendie de Pitești de la nuit de 18/19 août qui a détruit dans sa totalité le bourg, quelques faubourges trois églises etc.

L'auteur montre la hâte avec qui Lieutenence Princère, la direction de la révolution, les employés, et un grand nombre de gens du pays, avaient manifesté pour venir à l'aide des sinistrés de Pitești et pourqu'ils reconstruisent leur ville.

L'échec de la révolution et du l'intervention brutale des armées ottomanes et tzaristes a déterminé la cesse de l'aide aux habitants de Pitești.

Muzeul Golești

Primit în redacție la 20 iunie 1977

FIGURI DE LUPTĂTORI PAȘOPTIȘTI ARGEȘENI

NICOLINA COMAN

În materialul ce urmează ne-am propus să tratăm activitatea desfășurată în revoluția de la 1848 a unor revoluționari din Argeș și Muscel mai puțin cunoscuți.

Eveniment de seamă în istoria poporului român „Revoluția burghezo-democratică de la 1848 a constituit un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism, a dat un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărârea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărâma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea națională în cadrul frontierelor unui și acelui stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației”¹.

Izbucnită la 9 iunie la Islaz, la 11 iunie la București — vestea revoluției se răspîndește în întreaga țară. „Pretutindeni scirea... a fost primită cu mulțumire și entuziasm. Țara întreagă s-a deșteptat ca dintr-o letargie adîncă”² va scrie mai târziu I. Ghica în „Amintiri din pribegie după 1848”.

Argeșul și Muscelul au avut și ele partea lor de glorie și de jertfă în timpul revoluției. Au dat mari revoluționari: frații Golești, Ștefan și Nicolae ce s-au remarcat în mod deosebit, numărîndu-se printre conducătorii revoluției. Vărul lor A. G. Golescu — Arăpila, susținător activ al articolului 13 din Constituție alături de N. Bălcescu și I. Ghica, despre care avea să spună că era „între problemele politice și sociale ale revoluției... chiar cea dintîi”³. Frații Brătieni — renumiți prin rolul pe care l-au jucat în pregătirea, organizarea, desfășurarea revoluției și străduința de a apăra revoluția. Radu Alexandru ca și Dimitrie Golescu cu roluri mai puțin importante (decît primii) dar susținînd ideile și acțiunile celorlalți.

Dar alături de acești mari revoluționari, Argeșul și Muscelul au dat și alți revoluționari — propagandiști ai ideilor revoluționare, administratori de județe, comisari de propagandă, toți luptători devotați cauzei revoluției. Ei aveau să explice programul revoluționar, să îndrume masele

¹ Programul P.C.R. de făurirea a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism.

² I. Ghica, *Amintiri din pribegie după 1848*, în *Revista nouă* nr. 6, București, 15 mai 1886, an. I, pag. 29.

³ C. Căzănișteanu, Col. M. Cucu, E. Popescu, *Aspecte militare ale revoluției din 1848 în Țara Românească*, Ed. militară, Buc. 1968, pag. 21.

și atunci cînd revoluția a trecut prin moment grele, amenințată fiind de reacțiune, au mobilizat masele populare apărînd și salvînd revoluția.

Despre popor și despre ei scria N. Bălcescu plin de entuziasm că „Poporul nostru au întrecut pã toate popoarele Europei, chiar și pe parisieni“⁴.

I. Negulici, C. D. Aricescu, Andrei Pretorian, frații Turnavitu, Costache Brezoianu, Toma Conțescu, Ilie Trifonescu sînt numai cîteva nume de comisari, propagandiști, administratori ce au activat în timpul revoluției în Argeș și Muscel precum și în alte județe. Aportul argeșenilor și muscelenilor în revoluție este menționat frecvent în documentele vremii.

Încã din luna mai 1848 sînt semnalate o serie de mișcări în județul Argeș și Muscel. Raportul subcîrmuirii plășii Argeșelului cãtre cîrmuirea Muscelului din 1 iunie 1848 aratã cã „la 29, 30 și 31 mai numitul Conțescu a invitat pã clãcașii dupã zisa moșie a sa Racovița și alții alãturași lãcuitori la rãzvãrtire, fãgãduindu-le arme, bani și apãrarea de toate datoriile sãtești și proprietãricești, dupã care puindu-se în capul lor au mers de au cãlcat tahtul subcîrmuirii și le-au zis sãtenilor ca sã nu mai primeascã în satele lor pã nici un dregãtor al stãpînirii“⁵. Dupã cum reiese din o serie de documente Toma Conțescu din Racovița avea legãturi strînse cu frații Golești, participase la o serie de întruniri de la conacul Golești ale acestora. De asemenea avea legãturi cu o serie de revoluționari din Pitești și cunoștea secretele mișcãrii. Dupã evenimentele din Racovița, Toma Conțescu organizeazã demonstrații revoluționare în orașele Cîmpulung și Pitești cerînd proclamarea Constituției, eliberarea robilor și schimbarea funcționarilor. Pitarul Crãciun Stoian, fost polițai al orașului Pitești pe timpul revoluției a declarat la interogatoriul luat de comisie: „porunca guvernului revoluționar spre slobozirea robilor am ținut-o tãinuitã și în nelucrare trei sãptãmîni și o puteam ține și mai mult dacã Toma Conțescu nu-i invita la rãscoalã“⁶. Dupã înãbușirea revoluției Toma Conțescu este arestat și dus la Craiova iar de aici cîrmuirea jud. Dolj îl înainteazã la București. — Departamentului Trebilor din Lãuntru cu raportul nr. 1606⁷ sub învinuirea cã a luat parte cu revoluționarii în tulburãrile trecute⁸. Comisia alcãtuitã la 22 noiembrie 1848 pentru cercetarea celor amestecați în faptele revoluționare îl va declara pe Toma Conțescu revoluționar dinaintea izbucnirii revoluției și în tot cursul ei deoarece „acest Conțescu complicat fiind în complotul ce urzea revoluția, a și pus în lucrare izbucnirea ei acolo în partea locului în luna mai anul 1848“⁹.

Abia la 27 februarie 1850, dupã aproape doi ani de judecatã și închiisoare Departamentul dreptãții cu nr. 550 comunicã Tribunalului Muscel, „stingerea cauzii lui Toma Conțescu și a celor 9 clãcași din Racovița arestați odatã cu el“⁹.

La începutul lui iulie 1848 în orașul Pitești are loc o mare adunare cu ocazia sfînțirii steagului revoluției și depunerii jurãmîntului. Din

⁴ I. Ghica, *Op. cit.*, pag. 34.

⁵ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Româneascã*, Buc., 1962, pag. 287.

⁶ *Ibidem*, pag. 506.

⁷ *Anul 1848 în principatele române*, Buc., 1902, vol. V, pag. 401.

⁸ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Româneascã*, Buc., 1962, pag. 287.

⁹ *Ibidem*, pag. 288.

coloanele ziarului „Pruncul român“ din 6 iulie 1848 care a consemnat acest eveniment aflăm că sufletul acestei adunări a fost profesorul Andrei Pretorian.

Iată cum consemnează acest eveniment ziarul : „Pitești... Cu prilejul sfințirii steagurilor în orașul nostru domnul Pretorian profesorul școlii publice a ținut următorul cuvânt... care fu primit cu cele mai vii aclamații, iar după sfințirea stindardelor libertății funcționarii publici au depus jurământul pe Constituție“¹⁰. La 18 octombrie 1848 pentru amestecul său în revoluție, logofeția bisericii cere eforiei școalelor scoaterea din slujbă a lui „Andrei Pretorian profesorul școlii publice din Pitești“¹¹. Dintr-un raport înaintat de Cîrmuirea de Argeș — Departamentului din Lăuntru în luna decembrie aflăm că profesorul Andrei Pretorian nu poate fi arestat deoarece „după știința ce a luat cîrmuirea se află acum în capitala București“¹². Numai la 7 martie 1849 aflăm că „arestuitul Andrei Pretorian atît din listele propaganților și din jurnalurile revoluționare, cit și din însuși răspunsurile sale s-a dovedit că a fost unul dintre propaganții guvernului revoluționar“¹³. Comisia îl va declara participant la revoluție și hotărâște a sta la arest.

Frații Turnavitu — Ștefan, comisar de propagandă, Demostene „misionat de Magheru cu stringerea pandurilor voluntiri“¹⁴ și Scarlat administrator la Rîmnicu-Sărat. Ca și Toma Conțescu, frații Turnavitu au avut legături strînse cu Goleștii și aveau cunoștință despre izbucnirea revoluției.

La 14 august 1848 Ștefan Turnavitu într-un raport către guvern arăta că „pătruns de misiunea ce mi s-a încredințat, asupra modului de a insinua țăranilor ideile de libertate, dragoste și frăție, am lucrat socotesc eu, nu ca funcționar ci ca român doritor de libertate și mîntuirea patriei“¹⁵ și raportează că la acea dată a aplicat jurământul pe Constituție mai în toate satele din plasa Cotmeana „stindardele libertății filfite pe toate bisericile satelor plășii“¹⁶, dar se plînge că mai întîmpină o serie de greutăți fiindcă unii preoți împiedică propaganda revoluționară. Nu numai el întîmpina greutăți, asemenea cazuri sînt semnalate deseori deoarece reacțiunea încerca să înăbușe revoluția.

Într-o scrisoare către generalul Gh. Magheru, I. Hristopol — cîrmuitorul județului Argeș îl recomandă pe „domnul Demostene Turnavitu frate cu administratorul districtului Rîmnicu-Sărat și comisarul orînduit aici... tînar cu dorința de a servi patriei ca și ceilalți frați“¹⁷. La recomandarea acestuia Gh. Magheru îi încredințează lui Demostene Turnavitu misiunea de a strînge voluntari pentru tabăra de la Riureni. La 30 august 1848 Demostene Turnavitu solicită generalului Magheru să fie numit „căpitan de voluntiri, dorință ce am de a servi patriei pentru mîntuirea ei“¹⁸.

După înfrîngerea revoluției, la 27 septembrie 1848 subcîrmuitorul plășii Podgoria raportînd Departamentului din Lăuntru arăta că „astăzi la 27 a sosit în Pitești două roate de militari de ai Magherului, temîn-

¹⁰ *Anul 1848 în principatele române*, vol. II, pag. 206.

¹¹ *Ibidem*, vol. II, pag. 335.

¹² *Ibidem*, vol. V, pag. 620.

¹³ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, pag. 161.

¹⁴ Apostol Stan, Constantin Vlăduț, *Gheorghe Magheru*, Buc., 1969, pag. 114.

¹⁵ *Anul 1848 în principatele române*, vol. III, pag. 435.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, vol. III, pag. 734.

¹⁸ Biblioteca Academiei R.S.R., Ms. 3905, f. 117.

du-ne ca nu și frații Turnavitu ce se aflau în această plasă, anume Ștefan și Demostene, care au fost organe ale Constituției, să nu tulbure liniștea lăcuitoilor, pe dată i-am și arestuit, care chiar în pază fiind, n-au putut a-și stăpîni cugetul încît prin feluri de vorbe arată pipăit că sînt tot de acest duh”¹⁹.

Al treilea frate Scarlat Turnavitu prin decretul 142 din iulie 1848²⁰ al guvernului revoluționar este numit administrator la Rîmnicu-Sărat. Ștefan Goleșcu într-o scrisoare către Goleșcu — Arăpilă, vorbind despre activitatea lui Scarlat Turnavitu scria : „Turnavitu este numit la Slam-Rîmnic... eu sînt foarte mulțumit de el”²¹. O serie de documente vorbesc despre activitatea pe care o desfășoară Scarlat ca administrator și despre preocuparea lui pentru apărarea revoluției. După înăbușirea revoluției arestat fiind, este întemnițat împreună cu frații săi la minăstirea Văcărești, toți trei categorisiți în prima categorie, după importanța activității desfășurate în revoluție. În lista arestaților politici de la Văcărești în dreptul lui Ștefan și Demostene se specifică „Din Pitești — trimiși de la vornicie”, iar în dreptul lui Scarlat „Pitarul Scarlat Turnavitu au fost cîrmuitor, orînduit de guvernul nepravilnic 2½ luni și i-au fost organ tare”²². La interogatoriul luat lui Scarlat Turnavitu în legătură cu arderea Regulamentului Organic în județul său el răspunde că : „aceasta a fost voința norodului la care eu nu m-am putut împotrivi”²³. La 17 februarie 1849 comisia de cercetare declară că Ștefan Turnavitu „a luat parte activă în faptele revoluționare făcînd propagandă prin sate în calitate de comisar ecstraordinar”²⁴ hotărîndu-se să stea sub arest. La 5 mai Scarlat Turnavitu este și el declarat „complicat în revoluție în mare grad”²⁵ și este pedepsit la munca Giurgiului pe timp de 6 ani²⁶.

De la minăstirea Văcărești Scarlat Turnavitu este trimis la minăstirea Marginea din jud. Buzău și va sta întemnițat mulți ani fiind eliberat printre ultimii revoluționari.

Din Cîmpulung, pictorul I. Negulici prieten apropiat cu N. Bălcescu, Goleștii, I. H. Rădulescu a participat alături de ei la pregătirea și organizarea revoluției. La 7 iunie 1848 este arestat de cîrmuire sub învinuirea că a participat la complotul urzit împotriva cîrmuirii, iese din închisoare imediat după izbucnirea revoluției și la 13 iunie prin circulara 3 035-37 este orînduit de guvernul revoluționar administrator la județul Prahova²⁷. Faptul că Negulici primește un asemenea post destul de neînsemnat, dacă ne gîndim la activitatea pe care el a desfășurat-o în pregătirea revoluției se explică prin poziția sa radicală. Făcînd parte din grupul celor cu idei prea radicale, trebuia să se aibe în vedere ca ei să nu se strîngă laolaltă. Susținător consecvent al ideilor revoluționare, se va remarca în mod deosebit în funcția încredințată de guvern. I. Negulici cunoștea starea de lucruri din jud. Prahova. În perioada pregătirii revoluției trecuse pe aici să ridice poporul la luptă revoluționară. „Poporul Suveran” din 9 iulie 1848 atrăgînd atenția guvernului „asupra alegerii slujbașilor cărora le încredințează susținerea principiilor proclamate de Constituție” reliefează

¹⁹ *Anul 1848 în principatele române*, vol. IV, p. 558.

²⁰ *Ibidem*, vol. II, pag. 224.

²¹ *Ibidem*, vol. VI, pag. 13.

²² *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, pag. 34.

²³ *Anul 1848 în Principatele române*, vol. VI, pag. 235.

²⁴ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, pag. 526.

²⁵ *Ibidem*, pag. 225.

²⁶ *Anul 1848 în Principatele române*, vol. VI, pag. 254.

²⁷ Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, pag. 179.

în mod deosebit activitatea „cetățeanului Negulici”²⁸. În perioada cînd guvernul revoluționar s-a retras la Rucăr și reacțiunea încerca să producă derută în rîndul poporului, Negulici socoti de datoria lui „nu numai de a nu părăsi postul, dar încă de a sprijini curajul poporului și al liniștii... luînd stindardul și ieșind în piață am chemat poporul sub dînsul și în mijlocul tuturor le-am vorbit și m-au ascultat, întrerupîndu-mă numai cu strigăte ; să trăiască patria liberă, să trăiască Constituția. Entuziasmul era mare și sublim”²⁹.

După înăbușirea revoluției pictorul se retrage peste munți la Brașov. De aici va urmări îngrijorat evenimentele din țară. Îl îngrijora și soarta fratelui său Dimitrie. În ziua de 6 august 1848 funcționarii districtului Muscel în curtea minăstirii Negru Vodă au depus jurămîntul pe Constituție. „Jur că voi fi credincios nației române, aperiînd-o din toate puterile împotriva vreii cărei atac și asupra; jur că nu voi lucra nici odată în contra intereselor nației și că voi ține și apera ale 21 de puncturi decretate de popor conlucriînd după putință și jertfind veața mea chiar pentru dînsule și pentru nație”³⁰. Printre cei ce au semnat acest jurămînt se afla și Dimitrie Negulici, C. D. Aricescu, Dumitru Jianu, Costache Brezoianu etc. În urma depozității pe care Costache Halepliu (un actor fără prea mult har) o făcuse în fața comisiei de cercetare, Negulici este nevoit să părăsească Brașovul. În toamna anului 1848 se afla internat în lagărul politic de la Brussa. De aici îndurerat față de atitudinea lui I. H. Rădulesu, care printr-un memoriu cerea o despăgubire guvernului turc „pentru sacrificiile făcute pentru revoluție” îi scria acestuia : „Eu mai întîi român sînt — sînt democrat, principiile îmi sînt : Dreptate, frăție, datorie”³¹.

Tot din Cîmpulung C. D. Aricescu se va remarca în evenimentele de la 1848, mai ales prin publicațiile sale închinată revoluției. În lista întocmită (la 22 noiembrie 1848) de către comisie, cu persoanele ce se găsesc prin „gazetele ieșite în timpul revoluției, că au contribuit în daruri și cu scrisuri favorabile revoluției”³² numele lui C. D. Aricescu figurează de șapte ori în gazete ca : „Pruncul Român, Monitorul Român”. La 4 septembrie 1848 C. D. Aricescu trimite redacției „Pruncul Român” spre publicare scrisoarea studenților români din Atena pentru ca să se : „afle că toți fiii cei adevărați ai României înaltă glasul lor de bucurie, chiar de la marginile lumii pentru acea Constituție ce și-a dat poporul român la 11 iunie”, iar mai departe în scrisoare C. D. Aricescu spune : „să afle vrăjmașii libertății noastre, că Constituția, că libertatea românilor nu va peri, căci o voiesce junimea, o voiesce țeranul, neguțătorul, o voiesce nația, căci nația e Popolul, iar nu o mină de privilegiați și la prima strigare a patriei în pericol, toți fiii ei adică toată nația, va alerge sub stindardele libertății ca să trăiască ori să moară”³³. La procesul pentru participare la revoluție C. D. Aricescu va declara : „ca poet am cîntat și eu Dreptatea și Frăția în versuri publicate în Pruncul Român”³⁴.

Situația nesigură atît internă cit și externă pentru puterea revoluționară, pune problema organizării unei puternice rezistențe. Aceasta

²⁸ *Anul 1848 în Principatele române*, vol. II, pag. 380.

²⁹ *Ibidem*, vol. II, pag. 275.

³⁰ *Ibidem*, vol. III, pag. 255.

³¹ Dan Grigorescu, *Opere cit.*, pag. 220.

³² *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, pag. 39—41.

³³ *Anul 1848 în Principatele române*, vol. III, pag. 204.

³⁴ Z. N. Popp, *Din istoria culturii argeșene*, pag. 17.

presupunea crearea unei forțe armate atașată în totalitate revoluției. La 14 iunie s-a publicat decretul nr. 4 al guvernului revoluționar pentru înființarea gărzii naționale apreciindu-se că „o astfel de instituție este de neapărată trebuință a se întocmi îndată”³⁵. Au fost elaborate și trimise organelor subordonate din orașe și sate instrucțiuni referitoare la organizarea gărzii naționale. Activitatea desfășurată de comisari și cîrmuitori, pentru făurirea gărzii naționale la orașe și sate a fost sprijinită de o intensă campanie de presă. „Pruncul Român” explicînd ce înseamnă garda națională pentru țărani arăta că înseamnă „să-i fie asigurată dreptatea și averea lui”³⁶. Muscelul s-a numărat printre județele unde s-au înregistrat cele mai bune rezultate în ce privește organizarea gărzii naționale sătești.

La 12 iulie comisarul plaiului Nucșoara, Costache Brezoianu raporta: „gardia care este chezașul liniștii unui sat s-a întocmit (la Nucșoara). De aici am trecut la satul Corbi, unul din cele mai populate ale acestui plaiu. Aici entuziasmul a fost peste toată așteptarea... sătenii s-au dus să-și facă sulițe, și astfel să înființeze garda națională. Am pornit de la acest sat petrecut de bunii săteni cu strigarea — Trăiască Constituția”³⁷. În continuarea raportului, Costache Brezoianu arată că înființarea gărzii naționale a decurs normal în toate satele pe care le enumeră: Slănic, Stănești, Corbișori, Petroșani, Cotești, Berevoiești, Domnești, Bădești, Godeni, Aninoasa, Schitu Golești și Albești. Peste tot „lăcuiitorii sînt gata dacă li se va împotrivi cineva la dobîndirea drepturilor lor să și le cîștige cu puterea”³⁸.

Din listele înaintate cîrmuirii Muscelului după înăbușirea revoluției, pentru arestarea persoanelor care au luat parte la revoluție aflăm că: „C. Brezoianu comisar și propagand se află în Transilvania”³⁹. Va fi și el arestat și întemnițat la mînăstirea Văcărești împreună cu ceilalți revoluționari.

Alți revoluționari ca Ilie Trifonescu subadministratorul plaiului Pitești care împreună cu Andrei Pretorian au făcut stindardele pentru toate satele plășii și despre care Ștefan Turnavitu într-un raport în calitate de comisar extraordinar spunea: „Ilie Trifonescu ne-a dat cele mai vii dovezi de un Român cu ardoare pentru patrie și lucrător activ în împlinirile de acum”⁴⁰.

La proces în fața comisiei el va declara „noi am fost mai norociți decît ceilalți că am putut lăsa în toate satele cite un stindard”⁴¹.

La interogatoriul luat lui Ghiță Petrescu avocat din Pitești care în timpul revoluției a participat totuși la o serie de manifestări revoluționare el denunță o serie de locuitori din Pitești care au luat parte la revoluție: Nicolae Nanu avocatul, Nicolae Coculescu, Conciu polițaiul, Toma Furduiescu, Nae Balotă, Tache Antonescu, Pretorian profesorul iar cîrmuitorul Hristopolul dimpreună cu Nanu au povățuit pe popi și pă norod ca să vie la cîrmuire să ceară Regulamentul să-l arză... popii

³⁵ C. Căzănișteanu, Col. M. Cucu, E. Popescu, *Op cit.*, pag. 58.

³⁶ Ibidem, pag. 71.

³⁷ *Anul 1848 în Principatele române*, vol. II, pag. 428—429.

³⁸ Ibidem.

³⁹ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țările române*, pag. 39.

⁴⁰ *Anul 1848 în Principatele române*, vol. III, pag. 276.

⁴¹ Ibidem, pag. 277.

și norodul arzându-l în curtea părintelui Samoilă după ce acesta l-au blestemat“⁴².

Dintre acești revoluționari, majoritatea au avut o poziție consecvent revoluționară pînă la capăt, alții asemenea lui Ghiță Petrescu s-au dovedit inconsecvenți denunțînd pe cei care luptaseră pentru cauza revoluției.

Alături de revoluționarii amintiți, locuitorii Argeșului și Muscelului, masele populare, au sprijinit revoluția și chiar după înfrîngerea ei vor continua să se împotrivescă noii cîrmuiri.

În luna iulie 1848 locuitorii săteni din districtul Argeș trimit o adresă administratorului județului în care își exprimă atașamentul față de revoluție „ca să dăm dovezi destoinice pentru puternicul ecou ce avu în toate inimile române această revoluție din 9 și 11 iunie prin care se proclamă mîntuirea noastră Constituție dorită atît de mult și cerută de poporul român“ și „depunem acest act doveditor de respect, supunere și credință ce păstrăm și vom păstra neîncetat“⁴³.

La 17 septembrie 1848 aflăm că cetățenii districtului Argeș „într-o unire sculîndu-se au gonit pe cîrmuitorul care trimis de căimăcămia actuală venise să cîrmuiască după anatemisatul Regulament“⁴⁴. După trei zile o nouă adresă a cîrmuirii jud. Argeș către căimăcămie arată că „duhurile sînt încă exaltate după necurmata invitare ce și acum se face de către lăcuiitorii din Pitești sprijiniți pe nădejdea că vor fi ajutați de Magheru“⁴⁵. Situația era aceeași și în Cîmpulung, pentru că în aceeași adresă se amintește de o scrisoare a lui I. Bălăceanu fostul cîrmuitor la Cîmpulung către Dimitrie Paleologul, ce se afla pe lîngă Magheru (scrisoare ce căzuse în mîinile cîrmuirii Muscelului) din care se vedea că „și acolo se fac pregătiri de împotriviri“⁴⁶.

La 20 septembrie din adresa Căimăcămiei Țării Românești aflăm de trimiterea unor grupuri de oștire spre Pitești și Cîmpulung spre a restabili ordinea. De fapt Rezoluția adresei spune foarte clar : „să se dea în cunoștințe Ex. Sale Fuad Efendi spre a se chibzui a se trimite oștire turcească pentru cea desăvîrșită stîrpire acestor răzvrătiri“⁴⁷.

La 22 septembrie 1848 ocîrmuirea județului Argeș scrie Episcopiei Argeșului că slujbașii bisericești, preoți și diaconi stăruiesc în duhul amăgirilor, semănînd între lăcuiitori propagări răzvrătitoare cu care tulbură liniștea oștii“⁴⁸ și cere a se lua măsurile necesare. Dar atît intervențiile cîrmuirii județului cît și ale Episcopiei n-au dat rezultatele așteptate, deoarece între 20 octombrie 1848 și 29 noiembrie 1848 găsim o serie de preoți arestați și cercetați : Popa Ispas din Băiculești, Preda din Tigveni, diaconul Stan din Tigveni, diaconul Vasile din Poiana Lacului, Popa Niță din Corbi, sub învinuirea că „s-au dovedit că insuflă lăcuiitorilor și acum duhul de răzvrătire și nesupunere către stăpînire și legile țării“⁴⁹.

La 18 octombrie 1848 aflăm că „vreo cîteva sate din plasa Topologului s-au împotrivit la darea hîrtiei lor ce țin de al desființatului revoluționar guvern nevrînd a da nici supunere poruncilor stăpînirii, nici

⁴² Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească, pag. 301—303.

⁴³ Anul 1848 în Principatele române, vol. III, pag. 103.

⁴⁴ Ibidem, vol. IV, pag. 409.

⁴⁵ Anul 1848 în Principatele române, vol. IV, pag. 435.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, vol. IV, pag. 456.

⁴⁸ Arhivele statului Pitești, Fond Episcopia Argeșului, dos. 96/1848, f. 5.

⁴⁹ Ibidem, dos. 96/1848, f. 18—35.

armele ce au“ iar în satul Runcu „nu numai că n-au dat supunere dar s-au revoltat cu arme și lănci toți lăcuitorii“⁵⁰.

Agitația maselor era așa de mare în aceste părți încît Caimacamul Constantin Cantacuzino cere la 20 octombrie lui Fuad Efendi „să-i trimită un detașament de soldați ai armatei imperiale pentru a face față situației din județul Argeș unde spiritele nu se potoliseră încă“⁵¹.

Că Argeșul și Muscelul erau considerate de guvernul revoluționar o forță puternică și un puternic punct de rezistență împotriva forțelor contrarevoluționare explică și decretul dat de Locotenența domnească din 10 septembrie 1848 prin care „atît artileria cît și divizionul de cavalerie nr. 1 aflate în capitală se trimite la Pitești“⁵².

După cum rezultă din documentele citate masele populare din Argeș și Muscel au continuat să fie pătrunse de spiritul revoluționar și după înăbușirea ei, și în perioada care urmează le vom găsi participînd activ la înfăptuirea ideilor programatice ale Revoluției de la 1848 în timpul luptei pentru unirea Moldovei și Țării Românești a reformelor lui Alexandru Ioan Cuza și a războiului de independență.

QUELQUES PORTRAITS DES MILITANTS D'ARGÈS APPARTENANT À LA GÉNÉRATION PROGRESSISTE DE 1848

R é s u m é

Les anciens départements d'Argès et de Muscel ont eu, à l'occasion de la révolution bourgeoise — démocratique de 1848, leur partie de gloire.

Sauf les grands révolutionnaires qui sont les frères Golesco, leur cousin Golesco—Arăpilă, les frères Brătianu, les deux districts ont donné d'autres révolutionnaires — les propagandistes des idées révolutionnaires.

Les documents du temps nous ne moignent quelques choses sur l'activité du Peintre I. Negulici, de C. D. Aricescu, du professeur Andrei Pretorian, des frères Turnavitu et des autres lutteurs comme C. Brezoianu, Toma Conțescu, Ilie Trifonescu.

Ils ont expliqué aux masses le program de la révolution ils ont mobilisé les masses et le moment où la révolution passe les plus difficiles moments ils l'ont sauvé.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primită în redacție la 2 februarie 1977

⁵⁰ Anul 1848 în Principatele române, vol. V, pag. 205.

⁵¹ Ibidem, vol. V, pag. 227.

⁵² Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească, pag. 42.

O CONDICĂ NECUNOSCUTĂ A PATENTARILOR PITEȘTENI DIN IULIE 1860

TEODOR MAVRODIN

Regulamentul organic a menținut breslele sub numele de corporații, ca forme de organizare a producției meșteșugărești. Fără să fie înscris în registrul corporației și fără să plătească patenta, nimeni nu putea exercita o meserie. Dar acordând manufacturilor exclusivitatea drepturilor de a produce anumite mărfuri, Regulamentul organic desființează monopolul de producție al corporațiilor, în felul acesta pregătindu-se destrămarea lor. Mai mult decât atât, producția breslelor a încetat să mai fie reglementată. Pătrunderea în breslă se făcea fără dificultăți, promovarea ucenicilor și calfelor se producea fără a se trece prin toate treptele ierarhiei, iar specializarea se putea obține și în afara breslelor, care își păstraseră numai dreptul de atestare a calificării și specializării. În atare situație breslele erau menținute numai din motive fiscale.

Creșterea diviziunii sociale a muncii, dezvoltarea orașelor și a producției agricole au favorizat înmulțirea meșteșugarilor și apariția unor noi bresle.

Meșteșugarii de la sate practicau meseria în timp ce se ocupau și cu agricultura, iar Regulamentul organic refuzându-le plata patentei i-a împiedicat să se ridice peste condiția de clăcași. Dar unii țărani mai înstăriți, prin plata obligațiilor feudale în bani sau a unui înlocuitor, au putut deveni proprietari de mori, fierăstraie, fierării, pive etc. Unele din atelierele meșteșugărești de la sate, precum oloinițele, velnițele, morile, cărămidăriile ating stadiul corporației capitaliste simple. Însă cele mai multe dintre ele rămân în urma meșteșugurilor de la orașe din punct de vedere al tehnicii.

Numărul muncitorilor salariați la sate este mult mai mic, iar presiunea relațiilor feudale mai accentuată.

Condica ce face obiectul prezentei comunicări, necunoscută pînă astăzi, cuprinde patentarii din stărostia meseriașilor din orașul Pitești, la anul 1860, luna iulie, pe categorii.

Prima listă cuprinde meseriașii de clasa a 5-a, care plătesc numai patentă, fără contribuție personală, fiind la număr 326.

A doua listă cuprinde meseriașii de clasa a 4-a și a 5-a care plătesc și contribuție personală, în număr de 224.

Iar a 3-a și ultima cuprinde patentarii sudiiți de clasa a 5-a, unul singur fiind de clasa a 4-a, care plătesc trimestrial $17 \frac{10}{40}$ lei, numărul lor fiind de 33. În total numărul patentarilor meseriași din orașul Pitești, în luna iulie a anului 1860 este de 583. Dacă raportăm această cifră la populația Piteștiului, care era de 7 000, cunoscută dintr-un raport prezentat de municipalitatea orașului domnitorului Cuza, cu ocazia vizitei pe care acesta o face în Pitești în vara lui 1859¹, ajungem la raportul de un meseriaș la 12 locuitori. Aceasta înseamnă că meseriașii piteșteni asigurau cu produsele lor nu numai necesitățile orașului, dar și ale unei zone înconjurătoare.

Așezarea geografică bună a orașului, în zona de interferență a șesului cu dealul și la întretăierea căilor de comunicație spre București, Cîmpulung — Brașov, Slatina — Craiova, Roșiori — Alexandria, Rîmnicu Vîlcea — Sibiu, a dus la dezvoltarea meseriilor și deci și a negoțului în Pitești.

Numărul meseriașilor din orașul Pitești a fost în continuă creștere pînă s-a ajuns la cifra anunțată. De pildă, în prima jumătate a secolului al XIX-lea erau : 12 cojocari, în 1860 găsim 93, 15 tăbăcari, acum 37, abagii 5 față de 18, tîmplari și dulgheri 7 față de 25, croitori 21 față de 43, cizmari 40 față de 112.

Numărul apreciabil ca și așezarea grupată în cadrul orașului au dus la formarea mahalalelor pe meserii. Astfel, la începutul secolului al XIX-lea mahalaua tăbăcarilor era formată.

Meseriașii piteșteni nu numai că erau numeroși, dar se bucurau de o bună reputație. De pildă, în anul 1724, un negustor, străin de Pitești, pe nume jupin Pătru, aduce spre prelucrare la tăbăcarii piteșteni 500 de piei de capră. Numărul mare de meseriași impresionează și prin diversitatea meseriilor pe care le exercitau, existînd în 1860 nu mai puțin de 66 de diferite meserii față de 46 cîte erau în 1831.

Acestea erau :

abagiu	19	cizmar	112	măcelar	7
aprod	1	cîrciumar	7	muscalagiu	2
arendăș	1	cobzar	1	pantofar	3
arhitect	1	cofetar	4	pălărier	1
băcan	2	cojocar	93	plăpumar	3
bărbier	11	comerciant	2	pescar	8
birjar	2	croitor	42	piuar	1
bogasier	2	curelar	3	privat	4
boiangiu	36	cuțitar	1	potcovar	4
bragagiu	2	dascăl	1	rotar	1
brașovean	4	dogar	5	simigiu	6
brutar	14	dulgher	1	slugă	29
butar	1	fierar	9	subcomisar	1
cafegiu	4	frînghier	2	șepcar	2

¹ Arhivele statului Argeș, fond. *Magistratul orașului Pitești*, dos. 27/1859, nep.

calpacciu	1	giuvaergiu	2	tabacciu	37
cazangiu	1	grădinar	6	tapițer	5
căegiu	1	jimblar	1	tinichigiu	7
căldărîngiu	4	lăcătuș	6	tîmplar	25
cărămidar	6	lăutar	4	tutungiu	1
ceaprazar	1	lemnar	1	viorar	2
cerealer	1	luminărar	4	zidar	7
cercever	1	marchidan	1	zugrav	3

Cei mai numeroși erau cizmarii, apoi cojocarii, croitorii, tabacii, boiangiii, tîmplarii abagiii și brutarii. Dar nu lipsesc nici meseriașii șepcari, frînghieri, cărămidari, lăcătuși, tapițeri, calpaccii, curelari, căiegii, brașoveni, luminărari etc.

Din totalul de 583 meseriași, 511 locuiau în orașul Pitești, care la acea dată era împărțit, ca organizare administrativă, în culori — albastră, neagră, galbenă și roșie — iar restul de 72 locuiau în afara orașului. O parte din ei, adică 53, locuiau în orașul Cîmpulung și în satele județelor Argeș și Muscel, iar ceilalți 19 în orașe mai îndepărtate : București, Craiova, Tîrgoviște, Ploiești, Brăila, Roșiorii de Vede, Slatina, Giurgiu și Rîmnicu Vilcea.

Tabelele condicii au 9 coloane, dar nu sînt completate decît 5, dintre care a 2-a, cea cu numărul patentei, uneori este incompletă. La rubrica a 6-a, unde ar trebui să fie trecută strada și numărul unde locuiește meseriașul, începînd cu numărul curent 63 se găsește cîte o inițială : K, S sau I, iar uneori nimic.

Condica este scrisă de aceeași mînă, cu aceeași cerneală, dar ulterior apar și adausuri, uneori făcute de aceeași mînă, cu altă cerneală, și de cele mai multe ori de altă mînă și cu altă cerneală. Cerneala este de culoare neagră, culoarea hîrtiei este gri-bleu, formatul $32,5 \times 21$ cm, și se găsește în stare mediocră. Are 27 de file ; este scrisă începînd cu fila 2 v. ; fila 12 v., 13, 21 v. pînă la 26 sînt albe.

Primul tabel, al patentarilor fără contribuție personală, cuprinde 326 persoane, al doilea, al patentarilor și cu contribuție personală, cuprinde 226, din care 2 sînt trecuți la primul tabel, deci 224, iar al 3-lea cuprinde sudiții în număr de 33. În total ar fi 583 de patentati meseriași.

Totalul de la sfîrșitul condicii este neclar, dacă nu chiar eronat, precizînd „319 fără bir de clasa a 5-a, 222 cu bir și 33 sudiți“, deci 574.

În primul rînd, patentarii cu numărul 10 și 74 de la lista a 2-a sînt trecuți încă o dată la numărul curent 301 și respectiv 326 de la lista I, iar în al doilea rînd simpla adunare a patentarilor pe liste, ca și totalul general, sînt altele după cum am văzut mai sus.

Se pare că tabelele nu respectă coloanele anunțate la începutul fiecăruia, și au unele confuzii făcute în mod voit de către cel ce le-a întocmit, renunțînd la completarea rubricilor așa cum apar ele, completîndu-le cu alte date decît cele pe care le impune rubricația.

C O N D I C A
DE NUMELE ȘI NUMĂRUL PATENTARILOR DE SUPT STAROSTIEA MESERIEAȘILOR
DINTR-ACEST ORAȘI PITEȘTI ANUL 1860 IULIE ORAȘUL PITEȘTI ²

L I S T A

de numele și numărul patentarilor meserieași de clasa 5-a, supuși numai la taxa patentei, fără contribuție personală

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și prenumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Observație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	562	Costandin Tudorache ce-i zice și Sandu, plăpimar	a 5-a	Cîmpulung				
2	729	Nicolae Costandin ce-i zice Gheorghe Nicolae ; k ; timplar	a 5-a	București				
3	908	Nedelcea Velcea Pioară	a 5-a	jud. Mușcel				
4	871	Costache Ioniță Ceasornicar ; k ; bărbier	a 5-a	V<opseaua> galbenă				
5	835	Ghiță Cîmpulungeanu ; S ; bărbier	a 5-a	V<opseaua> galbenă				
6	918	Radu Hristea Ungureanu ; k ; măcelar	a 5-a	V<opseaua> galbenă				
7	687	Ivancea, sin Nicolae ; S ; pescar	a 5-a	V<opseaua> galbenă				
8	928	Barbu Toncea ; S ; pescar	a 5-a	V<opseaua> galbenă				
9	810	Ivancea Dumitru ; pescar	a 5-a	V<opseaua> galbenă				
10	878	Stoian Stancu ; curelar	a 5-a	albastră				
11	454	Spiridon Radu ; șepcar ; k	a 5-a	galbenă				
12	517	Barbu Radu ; pălărier ; S	a 5-a	galbenă				

² Idem, *fond Stărostia meseriașilor piteșteni*, condica patentatorilor din anul 1860.

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și prenumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
13	471	Manolache Grădinaru ; k	a 5-a	Craiova				Plătit pe iulie prin onor(ata) prefectură de Argeș cu ord. nr. 482
14	888	Velea Petcu ; grădinar	a 5-a	V. galbenă				
15	1248	Nicolae Pencea ; grădinar	a 5-a	J. Mușcel				
16	13660	Oprea Ivan ; zidar ; k ; ... să văz ³	a 5-a	S. Ciumești				
17	1371	Nicolae Dumitru ; frîghier ; k	a 5-a	J. Mușcel				
18	2	Dumitru Dondan ; cărămidar	a 5-a	V. galbenă				
19	4	Oprea Petre ; heraru	a 5-a	V. galbenă				
20	12	Nicolae Marin ; potcovar	a 5-a	V. galbenă				
21	13	Ioniță Marin ; potcovar	a 5-a	V. galbenă				
22	14	Ion Lăcătușu	a 5-a	V. galbenă				
23	15	Gheorghie, sin Ioan ; fierar	a 5-a	V. galbenă				
24	17	Burcea, sin Ioan ; fierar	a 5-a	V. galbenă				
25	18	Matei Ivan ; potcovar	a 5-a	V. galbenă				
26	... ⁴	Din, sin Matei ; potcovar	a 5-a	galbenă				
27	... ⁴	... ⁴ Mihai ; grădinar	a 5-a	La moșia Drăguescului				
28	23	Din Gugiu ; slugă	a 5-a	La Sameșu				
29	26	Gheorghie, sin Dumitru ; cureraru	a 5-a	J. Mușcel				

³ Adăugat ulterior de altă mină.⁴ Loc rupt.

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
30	24	Ioan, sin Radu sau jimblaru	a 5-a	La Bădulești				
31	3	Radu Clobanu ; cărămidar ; k	a 5-a	galbenă				
32		Ioniță Arăpescu ; fierar	a 5-a	albastră				
33	1383	Simion Dumitru ; lăutar	a 5-a	neagră				
34	16	Ioan, sin Ioan ; lăcătuș	a 5-a	galbenă				
35	25	Radu, sin Gheorghie ; bărbier ; S	a 5-a	Țirgoviște				
36	456	Jileascu Nistor ; calpacciu	a 5-a	roșu				
37	444	Mincu Marcu ; cismar	a 5-a	galbenă				
38	865	Marin Ioniță ; cismar	a 5-a	galbenă				
39	488	Mincu Stamatiu ; k ; cismar	a 5-a	galbenă				
40	508	Radu Bălan ; k ; cismar	a 5-a	roșu				
41	547	Marin Cîmpulungeanu ; cismar	a 5-a	galbenă				
42	581	Dumitru Gheorghie ; cismar	a 5-a	roșie				
43	697	Pănă Ioniță Vldrighin ; cismar	a 5-a	roșie				
44	701	Costandin Dumitru Moraru ; cismar	a 5-a	Valea Babii				
45	726	Matache Gavrilă ; brutar	a 5-a	galbenă				
46	857	Vasile Stan la Gheorghie Păun ; cismar	a 5-a	albastră				
47	721	Ivancea Ghenu ; la Ploiești ; cismar	a 5-a					
48	1038	Ioan Burdeanu ; cismar	a 5-a	J. Mușcel				
49	905	Eftimie, zet Cîrstea Căldăraru ; cismar	a 5-a	albastră				
50	924	Arsenie Tudorache ; slugă	a 5-a	galbenă				

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
51	877	Ioan de la Gheorghie Păun, sin Mihai Cismaru ; S ; cismar	a 5-a	albastră				
52	445	Stan, popa Sofronie; k; croitor	a 5-a	galbenă				
53	636	Costandin Dinu ; k ; croitor	a 5-a	La Văleni				
54	1042	Nicolae Chelavau ; k ; croitor	a 5-a	roșu				
55	694	Ioniță Marin, zet Petru Muscalu ; cojocar	a 5-a	Jud. Mușcel				
56	711	Ioniță Gheorghie ; cojocar	a 5-a	Roștea				
57	906	Vladu Dumitru ; mort ; cojocar	a 5-a	Roștea				
58	1039	Nicolae Zamfir ; k ; cojocar	a 5-a	galbenă				
59	577	Tache Anghel ; S ; simigiu	a 5-a	galbenă				
60	583	Hristea Ivan Bulgaru ; slugă	a 5-a	galbenă				
61	... ⁴	Dumitru, sin Dumitru Minicescu ; k ; timplar	a 5-a	galbenă				
62	... ⁴	... ⁴ Sima ; slugă	a 5-a	galbenă				
63	440	Ioan Lopătaru	a 5-a	galbenă	k	tabac		
64	715	Ivancea Stoian Tabacciu	a 5-a	galbenă	k	tabacciu		
65	1231	Stoica Deaconu Ioan ; netrecut ³	a 5-a	afar		slugă boiangiu		
66	927	Radu Gheorghie Ivănescu	a 5-a	La Ciumești		slugă boiangiu		
67	1290	Mincu Năstase	a 5-a	La Ciumești		slugă boiangiu		
68	447	Nicolae Radu	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
69	448	Marin, brat Nanu	a 5-a	galbenă	k	croitor		
70	438	Ilie Vasile Ciocolu	a 5-a	galbenă	k	cismar		
71	630	Tudor, sin Petcu Bărbieru	a 5-a	albastru	k	cismar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
72	638	Sandu Ioniță	a 5-a	albastru	k	cismar		
73	640	Costandin, sin Gheorghie Purcea	a 5-a	albastru	k	cismar		
74	641	Vasile, dascălu Stan	a 5-a	albastru	S	pantofar		
75	643	Petre Stan	a 5-a	albastru	k	cismar		
76	666	Nicolae Crăciunescu	a 5-a	albastru	k	cismar		
77	696	Petre Radu Ioniță Plăpimaru	a 5-a	albastru	k	cismar		
78	702	Nedelea Mihai Pătrașcu	a 5-a	albastru	k	cismar		
79	757	Vasile Stancea	a 5-a	albastru	k	cismar		
80	723	Florea Ioan	a 5-a	albastru	k	cismar		
81	746	Tudorache Stan Crăciun ; mort ³	a 5-a	albastru	k	cismar		
82	749	Costandin, sin Andrei	a 5-a	albastru	k	cismar		
83	755	Ioniță, sin Andrei Brutaru	a 5-a	albastru	k	cojocar		
84	756	Stoian Lazăr, zet Ițu	a 5-a	albastru	k	cismar		
85	760	Ioniță Gîtrîmb Pîrcălabu	a 5-a	albastră	k	cismar		
86	463	Lazăr Matei	a 5-a	albastră	k	cismar		
87	786	Ghiță Marin Nicolae	a 5-a	albastră	k	cismar		
88	787	Dobre Ioniță	a 5-a	albastră	k	cismar		
89	820	Nae Iamandi	a 5-a	albastră	k	cismar		
90	824	Anghel Călugăru	a 5-a	albastră	k	cismar		
91	872	Costandin Angheluț	a 5-a	albastră	k	cojocar		
92	873	Ioan, sin Ioan	a 5-a	La Slatina	k	cismar		
93	879	Anghel Dumitru	a 5-a	albastră	k	cismar		
94	1307	Toma Năstase	a 5-a	albastră	S	cismar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
95	1337	Manolache Năstasie	a 5-a	albastră	S	cismar		
96	... ⁴	... ⁴ Tudor Arliciu	a 5-a	albastră	k	cismar		
97	... ⁴	... ⁴ Crăciun	a 5-a	albastră	S	cismar		
98	506	Costandin Iamandi	a 5-a	albastră	k	croitor		
99	648	Nicolae, zet Costea ce-i zice și Toma	a 5-a	La Costești	S	circiumar		
100	1297	Năstasie, sin Costandin Făcăleț	a 5-a	galbenă	k	croitor		
101	1298	Preda Pană	a 5-a	albastră	k	cojocar		
102	916	Vasile Șchiopu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
103	595	Tudor Preda	a 5-a	albastră	k	mort		
104	603	Iordache Radu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
105	609	Nicolae Dincă Turcitu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
106	627	Barbu Gheorghie	a 5-a	La Mereni	k	cojocar		
107	662	Nicolae Mischirici	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
108	730	Coman Neaga	a 5-a	albastră	k	cojocar		
109	731	Marin Barbu Aprodu	a 5-a	albastră	k	aprod tribunal		
110	732	Costea, sin Costea Croitoru	a 5-a	albastră	k	croitor		
111	821	Niță Oncică	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
112	839	Alecsandru Nițulescu	a 5-a	neagră	k	cojocar		
113	859	Costandin Ene	a 5-a	La Costești	k	cojocar		
114	860	Costandin Udrea	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
115	960	Ioniță Nițulescu	a 5-a	neagră	S	cojocar		
116	1046	Ioniță Matel Bălan	a 5-a	albastră	S	cojocar		
117	1284	Dumitru Enache Gogoșe	a 5-a	albastră	S	cojocar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Observație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
118	1289	Nicolae Gheorghie Pițigoi	a 5-a	albastră	S	cojocar		
119	1324	Dumitru Nicolae Turcu	a 5-a	La Gruî		slugă		
120	219	Pavel, sîn Ioan	a 5-a	albastră	S	slugă		
121	683	Petcu Marcu Abălaru	a 5-a	La Costești	k	cojocar		
122	684	Costandin Zahariea	a 5-a	albastră		slugă		
123	735	Tache Rușeanu	a 5-a	albastră		slugă		
124	831	Ilie Filîp	a 5-a	albastră		slugă		
125	867	Costache Cozma	a 5-a	albastră		slugă		
126	917	Gheorghie Ioniță Găeșteanu	a 5-a	roșle		slugă		
127	1205	Petre Pascal Pascal	a 5-a	albastră		slugă		
128	1360	Ion Albu Cojocar	a 5-a	albastră	k	cojocar		
129	1368	Nicolae Radu	a 5-a	albastră	S	tîmplar		
130	... ⁴	Marin, zet Brătan	a 5-a	albastră	k	tabac		
131	... ⁴	... ⁴ Stoian	a 5-a	galbenă	k	tabac		
132	796	Ghiță Ion Tîrgoveșteanu	a 5-a	albastră		tabac		
133	793	Nae Simion	a 5-a	galbenă	k	pescar		
134	801	Savu Petre	a 5-a	albastră		tabac		
135	827	Costache Vancu	a 5-a	albastră		tabac		
136	851	Dumitru Marin Lăzărescu	a 5-a	galbenă		tabac		
137	861	Hristache Gheorghie Petrovici	a 5-a	La Tîrgoviște		tabac		
138	869	Vasile Culea ce-i zice și Nicolae Manole	a 5-a	galbenă		curelar		
139	890	Ilie Simion	a 5-a	albastră		tabac		
140	903	Vasile Dumitru Chitcă	a 5-a	albastră		tabac		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
141	910	Vasile Hițu	a 5-a	albastră	k	tabac		
142	1080	Ruşcea Gheorghie	a 5-a	albastră	k	tabac		
143	1282	Toma Radu	a 5-a	albastră	k	tabac		
144	548	Stan Slăvescu	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
145	670	Petcu Pavel	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
146	708	Pătraşcu Iordache	a 5-a	La Slobozia	k	boiangiu		
147	1032	Ghiță Bobea Malotescu	a 5-a	La Slobozia	S	boiangiu		
148	1033	Nicolae Petcu	a 5-a	La Hirsești	k	boiangiu		
149	1034	Dumitru Nicolae	a 5-a	La Hirsești	k	boiangiu		
150	1036	Nae, sin Gligore	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		
151	1037	Tudor Tonea	a 5-a	La Slobozia	k	boiangiu		
152	1047	Tudor, sin Alexe	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
153	854	Ilie Mămularu	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
154	1257	Stoica Vasile	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		
155	1260	Marin Stanciu	a 5-a	Giurgiu	S	boiangiu		
156	727	Nicolae Mihai	a 5-a	albastră	k	abagiu		Adăogat la cei ³ cu biru
157	900	Niță Ileana	a 5-a	La Merișeani	k	abagiu		
158	1259	Nae, popa Hristea	a 5-a	albastră	k	abagiu		
159	1339	Badea Iordache	a 5-a	La Recea	k	abagiu		Adăogat la cei ³ cu biru
160	1349	Badea Deaconu	a 5-a	La Recea	k	abagiu		
161	774	Costandin Milea Brutaru	a 5-a	albastră	k	brutar		
162	725	Petire Bălcuș	a 5-a	albastră	k	brutar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
163	676	Nicolae Andrei	a 5-a	albastră	k	brutar		
164	1384	Vasile Niță Abagiu	a 5-a	albastră	k	abagiu		
165	... *	Radu Gherghinescu	a 5-a	albastră	k	dogar		
166	660	Nicolae Trandafir Zidaru ; mort ³	a 5-a	albastră	k	zidar		
167	709	Preda Mihai Cărămidaru	a 5-a	albastră	k	cărămidar		
168	489	Ghiță Ivan Șopu	a 5-a	albastră	k	bărbier		
169	887	Zailig Talențchi	a 5-a	neagră		dascăl ovrei		
170	931	Isac Ițic	a 5-a	galbenă	k	tinichigiu		
171	535	Preda Măcelaru ce-i zice și Manti	a 5-a	La Costești	k	măcelar		
172	620	Dincă Iordache Rinichi	a 5-a	albastră	k	măcelar		
173	671	Tudor Șerban	a 5-a	albastră	k	măcelar		
174	672	Iacob Lupulescu	a 5-a	albastră	S	pescar		
175	719	Ioniță Stamati	a 5-a	albastră	k	curerar		
176	888	Dumitru Lumînăraru	a 5-a	idem ; mort	I	Tr. aprilie scăzut cu ord. N. 5665		
177	837	Anghel Rusu	a 5-a	La Brăila	k	luminărar		
178	680	Pascu Anghel Rusu	a 5-a	roșiea	S	cafegiu		
179	1287	Marin Săndulescu	a 5-a	roșiea	k	cafegiu		
180	706	Brătan Ghenu	a 5-a	albastră	S	ceaprazar		
181	1325	Simion Cazangiu	a 5-a	albastră	k	cazangiu		
182	818	Filip Andrei	a 5-a	albastră	S	cercelar		
183	1	Ion Nicolae Fieraru	a 5-a	La Giurgiu	S	fierar		
184	802	Ion Radu	a 5-a	albastră	k	tabac		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Observație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
185	653	Dumitrache Ilie	a 5-a	galbenă		slugă		
186	705	Radu Barbu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
187	143	Ioniță Gheorghie	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
188	439	Vasile Gheorghie Tătăiși	a 5-a	roșie	S	cismar		
189	512	Iacov, zet Raicu	a 5-a	roșie	k	cismar		
190	582	Ștefan Popescu	a 5-a	La Ploiești	k	cismar		
191	589	Mincu Iamandi	a 5-a	roșie	k	cismar		
192	716	Dinu Bică	a 5-a	albastră	k	cojocar		
193	720	Dumitru Nicolae Crăciunescu	a 5-a	roșu	k	cismar		
194	724	Pătrașcu Marin Croitoru ce-i zice și Marin	a 5-a	neagră	k	cismar		
195	751	Costandin, nepotul Stoici(i)	a 5-a	roșie	k	cismar		
196	754	Tudor Velea Brătianu	a 5-a	roșie	k	cismar		
197	868	Răducanu Păunescu	a 5-a	roșie	k	cismar		
198	1199	Matache Gheorghie Tătăiși	a 5-a	roșie	k	cismar		
199	... *	Nae Stan, zet Răducanu Cizmaru	a 5-a	roșie	k	cismar		
200	1347	Lambe Tomescu	a 5-a	roșie	k	cofetar		
201	1348	Ioniță Nicolae	a 5-a	roșie	k	cismar		
202	498	Maer, sin Maer	a 5-a	La Rîmnic	k	croitor		
203	493	Maer Șalin la Bercu	a 5-a	roșie	k	croitor		
204	502	Marin Andrei la Duduleț	a 5-a	neagră	k	croitor		
205	580	Gheorghie, sin Ilie Cureraru ; lăsat ³	a 5-a	La Tigveni	k	croitor		
206	739	Niță Slătineanu	a 5-a	roșie	S	croitor		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
207	740	Dumitru Cosma	a 5-a	roșie	S	cojocar		
208	1211	Mihale Tănăsie	a 5-a	roșie	S	cojocar		
209	1242	Dumitru Florea	a 5-a	afar	S	cojocar		
210	462	Pavel Preda	a 5-a	afar		slugă		
211	850	Mihăiță Estate	a 5-a	La Rimnic		slugă		
212	1367	Ghiță Ștefan	a 5-a	La Cimpulung	k	boiangiu		
213	459	Ilie, brat Tudor ce-i zice și Tudor	a 5-a	roșia	k	abagiu		
214	463	Hagi Ioniță Turtaru	a 5-a	roșia	k	simigiu		
215	1077	Radu Nicolae Mirică	a 5-a	roșia	k	butar		
216	865	Marin Ioniță	a 5-a	roșia		slugă		
217	546	Neagu Zidaru	a 5-a	roșia	k	slugă		
218	1355	Gheorghe Iamandi	a 5-a	galbenă	k	bărbier		
219	483	Ștefan Ioniță Bărbieru	a 5-a	roșie	k			
220	458	Bercu Moise Burah	a 5-a	roșie	S	giuvaergiu		
221	501	Iacov Iosif, cumnat cu Halter	a 5-a	roșie	k	slugă		
222	785	Leibu Avram	a 5-a	roșie	k	tinichigiu		
223	884	Marcu Lupu Nahman	a 5-a	galbenă	k	tinichigiu		
224	1304	Iancu Rozemberg ; mort ³	a 5-a	roșu	S	tinichigiu		
225	1306	Enrih Israil Giuveargiu	a 5-a	roșu	k	giuvaergiu		
226	532	Nicolae Andronie	a 5-a	roșu	k	măcelar		
227	528	Dumitrache Hristea Căegiu ce-i zice și Vasile	a 5-a	roșu	k			
228	495	Zamfir Mihai Plăpîmaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
229	510	Ilie Rizan	a 5-a	neagră	k	cismar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Observație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
230	511	Ion, sin Ion Bălăceanu	a 5-a	neagră	k	cismar		
231	514	Niță Dinu Pipăruș	a 5-a	neagră	k	cismar		
232	534	Petre Velicu	a 5-a	neagră	k	cismar		
233	... *	* Stamate ; netrecut ³	a 5-a	afar	k	cismar		
234	573	Niță, brat Pencu aprodu	a 5-a	neagră	k	cismar		
235	574	Ioniță Gheorghie de la Nică	a 5-a	roșie	k	cismar		
236	575	Dincă Stan	a 5-a	neagră	k	cismar		
237	578	Petre Zoba	a 5-a	neagră	k	cismar		
238	586	Tudorache Ion Firică	a 5-a	neagră	k	cismar		
239	596	Gheorghie, sin Gheorghie Brinză	a 5-a	neagră	k	cismar		
240	530	Niță Nicolae	a 5-a	neagră	k	cismar		
241	689	Nae Cuniea	a 5-a	neagră	... 5			
242		Ilie Ioniță Vădrăghin	a 5-a	neagră	k	cismar		
243	717	Pandele Mihai Brutaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
244	733	Tudorache Stancu Brutaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
245	737	Petre Radu Cojocaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
246	904	Alecu Toma Glonț	a 5-a	neagră	k	cismar		
247	1028	Tudorache, sin Cirstea Căldăraru	a 5-a	neagră	k	cismar		
248	507	Nicolae Tănase Duduleț	a 5-a	neagră	k	croitor		
249	520	Gheorghie Vraciu ce-i zice și Tănase	a 5-a	neagră	k	croitor		
250	531	Gheorghie Iordache	a 5-a	neagră	S	croitor		

⁵ Indescifrabil

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
251	538	Niță, protopopu Radu	a 5-a	neagră	k	croitor		
252	542	Petre Pirvu	a 5-a	neagră	k	croitor		
253	651	Andrei Nedelcu	a 5-a	neagră	k	croitor		
254	568	Ioniță Șadran	a 5-a	neagră	k	croitor		
255	592	Nae, sin Costea Croitoru	a 5-a	neagră	k	croitor		
256	633	Velea Călin	a 5-a	neagră	k	croitor		
257	852	Hristea Dumitru	a 5-a	La H<ințești>	k	croitor		
258	486	Ioniță, deaconu Focescu	a 5-a	roșie	k	cojocar		
259	570	Anghel Stoian	a 5-a	neagră	k	cojocar		
260	607	Nicolae, zet Gițan	a 5-a	neagră	k	cojocar		
261	714	Mihai Cîrstea	a 5-a	neagră	k	cojocar		
262	1249	Nicolae Tudor Stoian	a 5-a	neagră	k	cojocar		
263	540	Crăciun Abagiu	a 5-a	neagră	k	abagiu		
264	836	Dumitrache Matei ; ii zice și Costandin Abagiu	a 5-a	La Slobozia	k			
265	658	Petre Raicu	a 5-a	neagră	k	simigiu		
266	970	Naum Brutaru	a 5-a	La București	k	brutar		
267	... ⁴	Radu Conea Aprodu	a 5-a	neagră	k	brutar		
268	557	Ioan al Șerbani(i)	a 5-a	neagră	k	timplar		
269	484	Gheorghe Savu	a 5-a	neagră	k	timplar		
270	680	Tudor Ioan Bucureșteanu	a 5-a	afar	k	timplar		
271	1258	Gheorghe Stan Dulgheru	a 5-a	albastră	k	timplar		
272	1323	Panait Caldaramgiu	a 5-a	La Cîmpulung	k	caldaramgiu		
273	555	Anghel Atanasiu	a 5-a	neagră	k	caldaramgiu		
274	558	Oprea Ștefan Zidaru	a 5-a	neagră	k	zidar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
275	710	Naum Gogoșearu ce-i zice și Nicolae	a 5-a	neagră			slugă	
276	1305	Dumitru Niță Gavrilescu	a 5-a	neagră	k		brutar	
277	1291	Paraschiv Stoica	a 5-a	neagră			lăutar	
278	1390	Nicolae Ioniță ; cismar	a 5-a	neagră	k			
279		Petre, sin Gheorghie ; cismar	a 5-a	La Vrancești	k			
280		Nicolae Costandin ; brutar	a 5-a	albastră	S			
281	1393	Agate, sin Dinu Mincă ; pantofar	a 5-a	galbenă	k			
282		Petrache Dinculescu ; cojocar	a 5-a	afar	k			
283		Costandin Ion ; lăutaru ; pe o chezășle ce s-a dat ³	a 5-a	neagră	k			
284	1404	Vasile Marin la satul	a 5-a	Recea	S		boiangiu	
285	1414	Gligore Mihalache la satul	a 5-a	Cătești	S		boiangiu	
286	1480	Iorgu Ghiță Tăcălie	a 5-a	roșie	k		cismar	
287	1483	Ghiță Oprea Cizmaru	a 5-a	roșie	k		boiangiu	
288	1502	Tudor Țaciu	a 5-a	albastră	S		cismar	
289	1507	Tache Dobriean	a 5-a	roșu	S		boiangiu	
290	1546	Nae Sorescu	a 5-a	roșu	k		boiangiu	
291	1553	Vasile Preda ; cojocar	a 5-a	neagră	k		cismar	
292	1564	Toma Iancu ; cojocar	a 5-a	albastră	S			
293	1565	Niță Iancu ; cojocar	a 5-a	albastră	S			
294	1604	Costache Gaciu	a 5-a	roșu	k		cismar	
295	1607	Tache Donciu ; croitor	a 5-a	roșu	k			
296	1610	Ioan Marinescu	a 5-a	galbenă	k		cojocar	

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
297	1621	Dumitrache Gheorghită	a 5-a	roșie	S	boiangiu		
298	1626	Costache Sorescu	a 5-a	roșie	k	cismar		
299	1659	Israil Brener	a 5-a	roșie	k	croitor		
300	1686	Ion, sin Ion Popa Marin	a 5-a	roșie	k	boiangiu		
301		Gheorghie Hristea de la Chercea	a 5-a	roșie	k	croitor		
302		Ilie, zet căpitan Costandin	a 5-a	galbenă	k	cismar		
303		Cînciu Tabacu	a 5-a	galbenă	k	tabac		
304		Stanciu Ion Cărămidaru	a 5-a	galbenă	S	tabac		
305		Pandele Negrea ; scris ³	a 5-a	neagră		privat		
306		Nicolae Radu Timplaru	a 5-a	neagră	S	privat		
307		Pandele Niță Zidaru	a 5-a	neagră	k	privat		
308		Dumitru Radu Chilom ; scris ³	a 5-a	neagră		lăutar		
309		Gheorghie Păun ; nescriș ³	a 5-a	albastră		privat		
310		Dobre, zet Hristea Grădinaru	a 5-a	albastră	k	croitor		
311		Vasile Stoica, zet Chitcă	a 5-a	albastră	k	croitor		
312		Ioniță Micu	a 5-a	neagră	k	cojocar		
313		Scarlat Ioan	a 5-a	albastră	k	cojocar		
314		Stanciu Barbu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
315		Radu Anghel	a 5-a	albastră	k	cojocar		
316		Vasile Popescu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
317		Stoian Dumitru Țocu	a 5-a	albastră	k	abagiu		
318		Nicolae Gheorghie Boțoi	a 5-a	afar	k	fierar		
319		Gheorghie Petcu	a 5-a	roșie	k	șepcar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
320		Ioniță Tudorache ; muscalagiu	a 5-a	neagră				
321		Costandin Dincă Circiumaru	a 5-a	neagră	k	croitor		
322		Alec Tudorache Gherea ; plăpîmar	a 5-a	neagră	k			
323		Tudorică Nicolae ; viorar	a 5-a	neagră				
324		Ghiță Nicolae ; viorar	a 5-a	neagră				
325		Stănică Nicolae ; cobzar	a 5-a	neagră				
326		Ene Grecu	a 5-a	galbenă	k	grădinar		

L I S T A

de numele și numărul patentarilor mesereși din clasa a 4-a și a 5-a care sînt supuși și la contribuție personală

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	469	Costache Ionescu	a 4-a	roșie	k	cismar		
2	588	Nicolae Pantofaru	a 5-a	roșie	S	cismar		
3	594	Nedelea Dudumolu	a 5-a	roșie	S	cismar		
4		Gheorghie, sin Radu Mareși	a 5-a	roșie	S	cismar		
5		Ion Badea Aldescu	a 5-a	roșie	S	cismar		
6	521	Ștefan, popa Radu	a 5-a	roșie	S	cismar		
7		Bercu Avram ; croitor	a 4-a	roșie	S			
8	468	Gheorghie, sin Gheorghie Ceașescu	a 5-a	roșie	S	croitor		
9	473	Haltăr Iacov	a 4-a	roșie	S	croitor		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
10		Gheorghie Hristea de la Chercea; fără contribuție ³	a 5-a	roșie	Acesta este trecut la patentarii de clasa a 5-a fără bir, la nr. 301			
11		Marin Păun Cojocar	a 5-a	roșie	k	cojocar		
12	457	Ioniță Tudor ; cojocar	a 5-a	roșie	S	cojocar		
13		Ilie Dimescu	a 5-a	roșie	S	cojocar		
14	569	Tudor Nicolae ; cojocar	a 5-a	roșie	S	cojocar		
15		Paraschiv, sin Ghiță	a 5-a	roșie	k	cojocar		
16	490	Gheorghie Garabet	a 5-a	roșie	S	bogasier		
17		Ivancea Teodoru	a 5-a	roșie		arendaș		
18		Matache Atanasiu	a 5-a	roșie	S	tutungiu		
19		Ștefan Petrovici	a 5-a	roșie	S	brașovean		
20		Ghiță Toma Grăjdan	a 5-a	roșie	S	abagiu		
21		Dumitru Sinoiu	a 5-a	galbenă	S	brutar		
22	442	Ghiță Ceauși Răducanu	a 5-a	roșie	k	țimplar		
23	652	Ion Tudorache Cruceru	a 5-a	roșie	k	țimplar		
24		Gheorghie Stamate	a 5-a	roșie	S	bărbier		
25		Matei Ioan Bărbieru	a 5-a	roșie	S	bărbier		
26		Ioniță Antonescu Bărbieru	a 5-a	roșie	S	bărbier		
27		Samoil Avram	a 5-a	roșie	S	tinichigiu		
28		Lupu Moisi	a 5-a	roșie	S	tinichigiu		
29		Solomon Herș	a 5-a	roșie	S	tinichigiu		
30	464	Nicolae Mincu ; cofetar	a 4-a	roșie	S			
31	545	Ioniță Tomescu ; cofetar	a 4-a	roșie	S			
32		Costache Zamfirescu	a 5-a	roșie	S	cofetar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentăi	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
33	503	Anghel Dinu	a 5-a	roșie	S	lăcătuși		
34		Nicolae Banu	a 5-a	albastră	k	lăcătuși		
35		Ghiță, preotu Nicolae ; la București	a 5-a	galbenă	k	cismar		
36		Iancu Manolescu	a 5-a	galbenă	k	cismar		
37		Pîrvu Stancu Știrbu	a 5-a	galbenă	S	cismar		
38	519	Ioniță Stamate	a 5-a	galbenă		slugă		
39		Naftul Iosif	a 5-a	galbenă	k	croitor		
40		Nistor Mihail	a 4-a	galbenă	S	cojocar		
41		Ștefan Dumitru	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
42		Dumitru Radu	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
43		Mihai Mitrin	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
44		Sandu Pîrvu	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
45		Dinu Marin Petcovici	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
46		Vasile Gheorghie	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
47		Ioniță Udrescu ; fără contribuție ³	a 5-a	neagră		slugă		
48	441	David Filibos	a 5-a	galbenă	S	bogasier		
49		Zamfir, preotu Oprea	a 5-a	galbenă	S	brașovean		
50		Ioniță, popa Stancu	a 5-a	galbenă	S	brașovean		
51		Ghiță Niță, zet Elisei	a 5-a	galbenă	S	tabac		
52		Tudorache Sencu	a 5-a	galbenă	S	tabac		
53		Hristea Sfetcu ; netrecut ³	a 5-a	galbenă	k	bolangiu	dator ³	
54		Ioniță Hristea Pîrlitu	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
55	513	Gheorghie, sin Gheorghie Marchidanu	a 5-a	roșie	S	boiangiu		
56		Niță Rușeanu	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		
57		Marin Dobre	a 5-a	galbenă	S	abagiu		
58		Nicolae Petcu	a 5-a	galbenă	S	abagiu		
59		Ghiță, brat Crăciun	a 5-a	albastră	S	brutar		
60	467	Dumitrache Ilie	a 5-a	albastră	S	timplar		
61		Raicu Nedea	a 5-a	galbenă	S	simigiu		
62		Tănăsie Pop	a 5-a	galbenă	S	cîrciumar		
63		Ivan Nicola Tutungiu	a 5-a	galbenă	S	brutar		
64		Matei Iene ; simigiu	a 5-a	galbenă	S			
65	1385	Trască Brutaru ; fără contribuție ³	a 5-a	galbenă	k	brutar		
66		Mihai Lerer ; dogar	a 5-a	galbenă	S			
67		Iacov Grosu ; dogar	a 4-a	galbenă	S	brutar		
68		Nicolae Popescu	a 5-a	galbenă	S	bărbier		
69		Tache al cofetăresii ; birjear	a 5-a	galbenă				
70	465	Nicolae Petre ; cuțitar	a 5-a	galbenă	S			
71		Stoian Pîrvanovici	a 5-a	galbenă		comersant		
72		Nae Clupașu	a 5-a	galbenă	S	cafegiu		
73		Gheorghie Grădinaru, sin Trandafir	a 5-a	galbenă	k			
74		Ene Grecu ; fără contribuție ³	a 5-a	galbenă	I	Da. Cu ord. și adăogăat la cei săraci ⁶		

⁶ Adăugat ulterior de aceeași mină.

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și prenumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
75		Iosif Ucler	a 5-a	galbenă	S	frînghier		
76		Ion Dumitru Rachiu ; fără contribuție ³	a 5-a	galbenă		slugă		
77		Marin Badea Potcovaru	a 5-a	galbenă	S	fierar		
78		Matei Radu Poșircă ; cismar	a 5-a	neagră	S			
79		Nicolae, preotu Radu ; cismar	a 5-a	neagră	S			
80		Ioniță Dumitru Cismaru ; cismar	a 5-a	albastră	k			
81		Nae, sin popa Nică	a 5-a	neagră	S	cismar		
82		Florea Croitoru	a 5-a	neagră	k	croitor		
83	505	Dinu Chiru ; slugă	a 5-a	neagră				
84		Tudorache Ștefan	a 5-a	neagră	k	cojocar		
85	544	Petre Botezatu	a 5-a	neagră	S	tabac		
86		Lazăr Stan	a 5-a	neagră	S	tabac		
87	539	Dinu, zet popa Gheorghie ; boiangiu	a 5-a	neagră	S			
88		Anghel Boiangiu	a 5-a	neagră				
89		Ioniță Ghiță	a 5-a	neagră	S	marchidan		
90	533	Tache Ivan ; simigiu	La Ruși de Vede	neagră	k			
91	553	Naum Topuz ; caldarîngiu	a 4-a	neagră	S			
92	554	Gheorghie Hristea ; caldarîngiu ; nescăzut ³	a 5-a	neagră	S			
93	559	Spiridon Zidaru	a 5-a	neagră	k			
94	556	Nicolae Ion ; zugrav ; fără bir ³	a 5-a	neagră	k			

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
95		Sfaițer Lăcătușu	a 5-a	neagră	S			
96		Ghiță Florescu	a 5-a	neagră	S	luminărar		
97		Niță Nicolae Glonț	a 5-a	albastră	S	cismar		
98		Dinu Tudor Calîpciu	a 5-a	albastră	k	cismar		
99		Mihăiță al Preotesii ⁷	a 5-a	roșie	S	cismar		
100		Stoenică Tudor	a 5-a	albastră	k	cismar		
101		Ion Petre	a 5-a	galbenă	S	cismar		
102		Spirache Ioan	a 5-a	albastră	S	cismar		
103		Mihai Gligore	a 5-a	albastră	S	cismar		
104		Nicolae Geagîrtu ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	croitor		
105		Radu Plăpîmaru	a 5-a	albastră	S			
106		Ion, popa Mincă	a 5-a	albastră	S	croitor		
107		Costandin, zet Tudorache	a 5-a	albastră	S	croitor		
108		Dumitru, zet Alexe ; fără bir ³	a 5-a	albastră		subcomisar		
109		Stoian Petre Mavrodineanu	a 5-a	albastră	S	abălar		
110		Nanu Iordache ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	croitor		
111		Marin, zet Hristea Grădinaru ; cu bir ³	a 5-a	albastră	k	croitor		
112		Ghiță, sin Toma Croitoru	a 5-a	albastră	k	croitor		
113	446	Ioniță Dinu al Șuții ; Cojocar	a 5-a	galbenă	S			
114	489	Neagu Anghelina ; cojocar	a 5-a	albastră	S			
115		Ioniță, zet Logofătu Petrică ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	cojocar		
116		Vladu Deaconu Stanciu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
117		Răducanu Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		

⁷ Am considerat că „Preoteși” este nume de familie și nu soție de preot.

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și prenumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
118		Lazăr Radu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
119		Nae Gligore	a 5-a	albastră	S	cojocar		
120		Barbu Sandu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
121		Ion Gherghina	a 5-a	albastră	S	cojocar		
122		Costandin Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
123		Tudor Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
124		Tudor Zamfir	a 5-a	albastră	S	cojocar		
125		Ion Dinu Țandără	a 5-a	albastră	S	cojocar		
126		Matei Ghiță	a 5-a	albastră	S	cojocar		
127	617	Ghiță Nică	a 5-a	albastră	S	cojocar		
128	618	Ion Vișean ; fără bir ³	a 5-a	albastră	S	cojocar		
129		Nicolae Lăzărescu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
130		Voicu Radu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
131		Marin Stan	a 5-a	albastră	S	cojocar		
132		Ioniță Ghiță	a 5-a	albastră	S	cojocar		
133		Gheorghie Ghiță ; fără bir ³	a 5-a	albastră	S	cojocar		
134		Miu Constandinescu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
135		Dinu, popa Marin	a 5-a	albastră	k	cojocar		
136		Petre Mihai	a 5-a	albastră	S	cojocar		
137		Petru Pîrvanovici	a 5-a	albastră	S	cojocar		
138		Radu Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
139		Dumitru Marin ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	cojocar		
140		Marin Radu Dulgheru ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	cojocar		
141		Barbu Radu, zet Treanță	a 5-a	albastră	S	cîrcumar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
142		Nuță Mihail Brașoveanu	a 5-a	roșie	S			
143		Nicolae Ioniță Rușeanu	a 5-a	albastră	S	băcan		
144		Ghiță Hagî Tudorași	a 5-a	albastră	S			
145		Ioniță, popa Stan	a 5-a	albastră	k	tabac		
146		Ioachim Ioan Mișu	a 4-a	albastră	S	tabac		
147		Tudor, zet Radu	a 4-a	albastră	S	tabac		
148		Bociu Crăciun	a 4-a	albastră	S	tabac		
149		Ioniță Ion Vișoi	a 5-a	albastră	k	tabac		
150		Dimcea Costea	a 5-a	albastră	S	tabac		
151		Stoian Panciu	a 5-a	albastră	S	tabac		
152		Stoian, zet Ilie Mamularu	a 5-a	albastră	S	cismar		
153		Filip Ioan Mișu	a 4-a	albastră	S	tabac		
154		Nicolae Ioan Mișu	a 4-a	albastră	S	tabac		
155		Avram Petcu	a 4-a	albastră	S	tabac		
156		Ghenciu Petcu ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	tabac		
157		Hristea Panciu	a 5-a	albastră	S	tabac		
158		Costache Stoica	a 5-a	albastră	K	tabac		
159		Tache Simionu	a 5-a	albastră	S	pescar		
160		Toma Stancu	a 5-a	albastră	S	cismar		
161		Dumitrache Colea	a 5-a	albastră	k	tabac		
162		Ivancea Nencu ; mort ⁶	a 5-a	albastră				
163		Ioniță Popescu ; adăogat la comercianți	a 5-a	La Ciupag	S	circiumar		
164		Brătan Prodan ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	bolangiu		
165		David, popa Ion	a 5-a	albastră	S	bolangiu		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Operație	Nr. și dată ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
166	453	Toșea Petcu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
167		Stan Barbu Burdeanu	a 5-a	roșie	K	boiangiu		
168		Tache Țaciu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
169		Pavel Gheorghiu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
170		Nicolae Raicu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
171		Pîrvul Pavel	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
172		Iancu Stoica	a 5-a	albastră	k	abagiu		
173		Marin Gheorghie	a 5-a	albastră	S	abagiu		
174		Apostol Dumitru	a 5-a	albastră	S	comersant		
175		Stoica Naom	a 5-a	albastră	S	brutar		
176		Costandin, sin Costandin	a 5-a	albastră	k	brutar		
177		Dumitru, brat Trașcă	a 5-a	albastră	S	cîrciumar		
178		Dumitru Ilie	a 5-a	albastră	S	cojocar		
179		Radu, sin Radu Dulgheru ; fără bir ³	a 5-a	albastră	S			
180		Costache Dumitru	a 5-a	albastră	S	țimplar		
181		Mihale Marcu	a 4-a	albastră	S	arhitect		
182		Trandafir Cîrstea	a 5-a	albastră	S	țimplar		
183		Marin Neaga Cărmidaru	a 5-a	albastră	k	cărmidar		
184		Duță Ilinca ; fără bir ³	a 5-a	albastră	k	cărmidar		
185		Dociu Petrovici Bărbieru	a 5-a	roșie	S			
186		Ștefan Tudorache Treanță	a 5-a	albastră	S	măcelar		
187		Ioniță Enache	a 5-a	galbenă	S	pescar		
188		Ioniță Cornescu	a 5-a	albastră	S	birjear		
189		Voicu Zugravu	a 5-a	albastră	S			

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderii	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
190		Tudor Coman Lăcătușu	a 5-a	albastră	S			
191		Costea Bragagiu	a 5-a	albastră	S			
192		Iacov Franț	a 5-a	albastră	S	tabac		
193		Ignat Fieraru	a 5-a	albastră	S			
194		Simion Zailih Timplaru	a 5-a	albastră	S			
195		Sterie Chirculescu	a 5-a	albastră	S	bragagiu		
196		Stan Ion de la Nicolae ; fără bir ³	a 5-a	albastră	S	cismar		
197		Ioniță Stan Crăciun	a 5-a	albastră	S	cismar		
198		Ioniță Busuiocu	a 5-a	roșie	S	cismar		
199		Marin Stanciu	a 5-a	albastră	S	pescar		
200		Badea Iordache	a 5-a	afar	S	abagiu		
201		Tănase Trifonescu ; neplătit ³	a 5-a	de afară		slugă		
202		Costandin Toma	a 5-a	de afară	S	boiangiu		
203		State Stătică ; la ocnă ; scăzut de tot ³	a 5-a	de afară	I	trimestrul aprilie scăzut cu ord. 60031		
204		Niță Ioniță Udrescu ; mort ³	a 5-a	de afară		slugă		
205		Marin Radu Druianu ; scăzut ³	a 5-a	de afară		slugă		
206		Nicolae Stoica ; trecut ³	a 5-a	albastră	S	cojocar		
207		Nicolae Hristea ; trecut ³	a 5-a	Districtul Mușcel	S	cojocar		
208		Costandin Drăghici ; netrecut ³	a 5-a	afar	S	cojocar		
209		Arsene Birlogeanu ; netrecut ³	a 5-a	afar	S	boiangiu		
210		Florea Stanciu ; netrecut ³	a 5-a	La Ciupag	S	abagiu		
211		Tănase Ioan ; netrecut ³	a 5-a	La Buzoești	S	abagiu		
212		Vasile Dimoviciu	a 5-a	La Tîrgoviște	S	cojocar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și prenumele	Clasa	Colorarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
213		Bociu Netcovici	a 5-a	La Tîrgoviște	S	cojocar		
214		Ioniță Ciurescu ; mort ³	a 5-a	La București	S	circiumar		
215		Tudor Milea	a 5-a	La Tîrg-Deal	S	grădinar		
216		Dincă, deaconu Pătru	a 5-a	La Tîrg-Deal	S	circiumar		
217		Dumitru Neaga	a 5-a	galbenă		slugă		
218	1537	Toma Grigoriu	a 5-a	albastră	S	pantofar		
219	1540	Costache Tomescu	a 5-a	neagră	S	cismar		
220	1566	Ghiță Negulescu ; scutit ; mort ³	a 5-a	albastră		cismar		
221	1666	Alecsandru Veselieanu	a 5-a	neagră	S	țimplar		
222	1689	Nicolae Sîrbu Tapițeru	a 5-a	galbenă	S			
223	1647	Ianoși Timar	a 5-a	galbenă	S	fierar		
224	1812	Carol Becheși	a 5-a	galbenă	S	dogar		
225	1810	Matei Tudor Cismaru	a 5-a	albastră	S			
226	1260	Marin Stan	a 5-a	La Giurgiu	S	cojocar		

L I S T Ă

de numele și numărul patentărilor de clasa a 5-a supt numirea de sudiți, cu plata trimestrului lei 17 $\frac{10}{40}$

Nr. indivi- delor	Nr. patentei	Numele și prenumele	Clasa	Colorarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1639	Ferdinand Holt	a 5-a	roșie	S	țimplar		
2	1641	Ladislav Tuhati	a 5-a	roșie	S	țimplar		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Operație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
3	1642	Andreiași Holbat	a 5-a	roșie	S	cismar		
4	1643	Dumitrie Șandor	a 5-a	roșie	S	rotar		
5	1644	Iohan Melingher	a 5-a	galbenă	S	tapiter		
6	1645	Simon Tacăl	a 5-a	galbenă	S	tapiter		
7	1646	Iosif Holștain	a 5-a	roșie	S	timplar		
8	1648	Leopold Tuhaltăr	a 5-a	roșie	S	timplar		
9	1649	Huroși Ivanovici	a 5-a	roșie	S	cismar		
10	1650	Iohan Mele	a 5-a	roșie	S	croitor		
11	1654	Vențer Hainel	a 5-a	roșie	S	croitor		
12	1655	Fridirih Bauhman	a 5-a	roșie	S	cismar		
13	1657	Haim Fișer	a 5-a	roșie	S	croitor		
14	1658	Vențel Mirtcoși	a 5-a	roșie	S	timplar		
15	1660	Maer Aron Grimberg	a 5-a	roșie	S	zugrav		
16	1665	Franț Mirtcoși	a 5-a	neagră	S	timplar		
17	1669	Leove Teofilis	a 5-a	roșu	S	tapiter		
18	1670	Ludvig Șfaițer	a 5-a	negru	S	timplar		
19	1672	Gheorghie Medve	a 5-a	negru	S	timplar		
20	1673	Ioniță Conert	a 5-a	negru	S	zidar		
21	1677	Carol Becheși Dogaru	a 5-a	galbenă	I	Trimestrul iulie 1860 cu ord. nr. 6627, adăogat între pământeni ⁶		

Nr. indivi- delor	Nr. patentel	Numele și prenumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Observație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
22	1680	Dumitru Titulaț	a 5-a	galbenă	S	cismar		
23	1681	Carol Bîlți	a 5-a	galbenă	S	zidar		
24	1683	Adolf Cheler	a 4-a	galbenă	S	luminărar		
25	1684	Ștefan Benciug	a 5-a	albastră	S	lemnar		
26	1685	Franț Țacăl	a 5-a	albastră	S	cismar		
27		Franț Vențel	a 5-a	neagră	S	tîmplar		
28	1688	Samoel Vințel	a 5-a	albastră	S	liber		
29	1690	Anton Ernecic	a 5-a	galbenă	S	cismar		
30	1692	Ioan Miloș	a 5-a	albastră	S	tabac		
31	1694	Franț Barchi ; mort ⁶	a 5-a			tapițer		
32	1695	Izer Broiștand	a 5-a	La București	S	croitor		
33	1696	Ioan Artman	a 5-a	roșie	k	tîmplar		

319 fără bir — clasa 5-a

222 cu bir —

33 sudiți... ⁵

574

Plata..... ¹

UN REGISTRE INCONNU DES PATENTEURS DE PITEȘTI EN JUILLET 1860

R é s u m é

Conformément à un document inconnu, l'auteur présente les artisans de Pitești de la deuxième moitié de XIX-ème siècle et sur cette base il fait quelques considérations en ce qui regarde le développement économique de la ville, dans cette période.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primit în redacție la 28 noiembrie 1977

ȚĂRANUL CRONICAR — SERGENTUL DE LA 1877 IONIȚĂ FLENCHES

SILVESTRU VOINESCU

În arhiva personală a meșterului Nicolae Flencheș¹ din Călinești s-au păstrat cu sfințenie pînă astăzi un număr important de manuscrise din timpul Războiului pentru Independență și din anii următori, de o valoare cu totul deosebită. Toate aceste documente sînt rămase de la tatăl său sergentul de la 1877 Ion Stanciu cunoscut în Călinești și în împrejurimi sub numele de Ioniță Flencheș².

Cele mai importante piese din această arhivă de familie sînt cele 29 de scrisori din anii 1877—1878 dintre care 15 trimise de sergentul Ion Stanciu (care sernnează Ioniță Flencheș) din escadronul 4 „Muscel” — Regimentul 2 Călărași, din diferite puncte în care s-a aflat în timpul campaniei pe malul stîng sau drept al Dunării. Toate aceste scrisori au fost adresate de către Ioniță Flencheș familiei sale la Călinești. Celelalte 14 scrisori au fost primite de sergentul din escadronul 4 „Muscel” de la familie sau din partea unor prieteni. Șase scrisori au fost expediate din Călinești, cinci din Pitești și cite una din București, Cîmpulung și Tohanu Vechi — Brașov.

Scrisorile trimise de o parte și de alta ne dau o serie de informații, cu atît mai prețioase azi după 100 de ani, fie privind viața de campanie, mișcările trupelor, greutatea războiului și succesele armatei noastre, fie privind greutățile prin care trec cei de acasă sau gîndurile acestora despre cei plecați și despre războiul pe care îl poartă.

¹ Meșterul Nicolae Flencheș din comuna Călinești, județul Argeș, născut în anul 1890, a fost ultimul copil al lui Ioniță Flencheș. Elev eminent al Școalei de arte și meserii din București (colegul de clasă al viitorului sculptor Ion Jalea, astăzi artist al poporului), Nicolae Flencheș a fost adus de inginerul Aurel Vlaicu să lucreze la aparatul său de zburat. Împreună cu Silișteanu, Flencheș a lucrat efectiv la aparatele „Vlaicu I” și „Vlaicu II” sub supravegherea directă a marelui inventator român. Despre acest fapt vorbesc toți biografil lui Vlaicu dintre care cităm pe Victor Ion Popa, academicianul Elie Carafoli, C. Ghiban, Sergiu Milorian. După nefericitul accident care a pus capăt vieții lui Aurel Vlaicu, Nicolae Flencheș a plecat la Paris unde s-a specializat în domeniul lăcătușeriei și fenereriei. Întorcîndu-se după un an în țară a fost numit maistru titular la Școala de arte și meserii din București unde a funcționat pînă în anul 1917 cînd s-a transferat la aviație. În anul 1921 s-a retras din aviație pentru a se reîntoarce în satul natal unde s-a stabilit definitiv și în care și-a organizat un mic atelier mecanic. În acest atelier în care lucrează de peste cinci decenii, locuiește astăzi.

² Numele „Flencheș” pe care-l poartă azi mai multe familii din Călinești — Argeș, vine probabil de la o poreclă. În limba română „flencheș” se spune la cornul adus cu vîrfurile spre ochi (Despre coarnele boilor). Vezi „Dicționarul limbii române”.

Cel puțin tot atât de valoros ca și scrisorile este însă și jurnalul pe care l-a ținut sergentul Ioniță Flencheș în timpul Războiului pentru independență, din prima zi a chemării sub arme. Scris cu cerneală pe un caiet de 60 pagini — caiet ce pare să fi fost confectionat de nevoie, după cusătură și diferența de calitate a hîrtiei — jurnalul țăranului din Călinești înregistrează cu o minuțiozitate impresionantă, tot drumul pe care l-a parcurs Escadronul 4 „Muscel” de la 6 aprilie 1877 cînd a plecat din Cîmpulung și pînă în iulie 1878 cînd s-a înapoiat, precum și acțiunile la care a participat pe toată durata campaniei.

În timp ce scrisorile ne dezvăluie grija pe care Ioniță Flencheș o purta celor de acasă, tatălui care moare în vara lui 1877, mamei, soției și copiilor, grija pentru munca viei, a pămîntului de la cîmp și pentru celelalte interese ale familiei și gospodăriei, în general griji care i-au frămîntat pe toți ostașii noștri plecați de la sate, jurnalul reflectă calitățile evidente de observator atent al locurilor și evenimentelor, dînd posibilitatea să se constate cu ușurință că autorul lui era un om harnic și ordonat, cu o minte bine organizată. Este aproape greu de crezut că studiile acestui om se reduceau la numai cîteva clase primare, așa cum se făceau la noi între anii 1850 și 1860³.

Vorbînd despre scrisori trebuie să observăm că cele scrise de Ioniță Flencheș în campania din 1877—1878 au fost cu mult mai multe, noi neavînd decît pe cele (sau numai o parte din cele) pe care le-a trimis acasă. Acest fapt rezultă din aproape toate scrisorile primite de el, care încep cu precizarea „... am primit scrisoarea ta din...” sau „... am primit două epistole din partea D-tale...” etc.

În rîndurile care urmează vom semnala cîteva știri sau idei mai deosebite din scrisorile primite de Ioniță Flencheș din țară.

La 1 iunie 1877, socrul său George Popp din Tohanul Vechi îi scrie printre altele : „... noi sîntem bine numai taică-tău este foarte rău ; din patima ce știi nu curmă deloc. Eu am venit de vreo două săptămîni pentru a-ți face arătura... dar D-ta n-ai căpătat ajutoru după ordinu dat de onorabilu ministru ca să-ți ajute la munca cîmpului după cum se vede în ordinu dat la toți primarii...”. În continuare, George Popp îi scrie că la el în Transilvania starea de spirit este destul de încordată și încheie sfătuiindu-și ginerele să fie atent și să-și poarte de grijă. A doua zi îi scrie același George Popp. „Dorite Ioniță. Salutare. Eu am poftit pre D-nu Primar la D-ta acasă de au văzut pre taică-tău în ce stare se

Fig. 1 — Țăranul cronicar Ioniță Flencheș

³ Ioniță Flencheș născut la 2 iulie 1849 a învățat carte la Constantin Slăniceanu, unul dintre primii dascăli din Călinești.

află. Vei ști că taică-tău este gata a-și da viața cu bună seamă... așa am rugat Primăria de ți-au dat acest certificat ca să-ți poți cere un concediu de vreo câteva zile...”

Pe 3 iunie îi scria din Pitești, Alexandru Popp, o rudă din partea soției : „Iubite Ioniță, Toate scrisorile D-tale ți le-am primit și la timp, asemenea am comunicat și verișorii Mariții...” (Marița născută Popp, soția lui Ioniță Flencheș). După câteva informații asupra vremii, continuă : „...vin o să avem cam puțin, fiindcă cu multa răceală au cam pierit strugurii... însă am nădejdea că la toamnă n-are să se vînză mai ieftin de 8 fr.(anci) vad.(ra) și sîntem tot acolo cu socoteala. Știi bine că, cînd este mult îl dăm aproape de pomană. Vasilică (primul copil al lui Ioniță Flencheș) mă tot întrebă cînd îi aduci capu de turc că-i trebuie să se joace cu el și zice că să-i aduci și un pui de turc viu, să-l pue să tragă la tîrlie la iarnă“. Scrisoarea continuă cu informații asupra unor probleme de familie și încurajări. La subsolul ultimei pagini, sub semnătură, i se mai trimite o știre : „Astăzi am văzut și pe Prințul Milan⁴ la gară“.

Pe 9 iunie i se anunță încetarea din viață a tatălui său și înmormîntarea acestuia pe ziua de 10 iunie. Scrisoarea este trimisă din Cîmpulung și este semnată tot de Alexandru Popp. Într-o scrisoare din 22 iunie mama sa îi scrie printre altele : „...Ioniță, răspunde-mi despre vaci ce să le fac, fîncă iarba s-a isprăvit și de fin nu am nici un rost. Fînurile sînt foarte scumpe, au ajuns caru de fin 4 galbeni...” După ce-l roagă să comunice în scrisorile viitoare și despre alți cunoscuți din comună sau din împrejurimi, încheie : „...Cit pentru taică-tău ai luat știință ; numai D-ta să ai inima largă și tare, că el s-au dus la locul lui și toate în regulă i s-au făcut“.

În prima jumătate a lunii octombrie sergentul Flencheș primește o scrisoare de la Gheorghe Floru⁵ din București. După ce-l informează asupra unor treburi personale, preotul Floru îi scrie : „...Noi, dragă, clerul neîncetat... facem rugăciuni pentru victoria și sănătatea D-voastră. Căci astăzi speranța și mîndria patriei sînteți D-voastră. D-voastră sînteți și veți fi boerii țării cu drept cuvînt care luptați pentru cele mai sacre drepturi în fine pentru fericirea patriei.

Facă cerul să ne bucurăm cu toți împreună de roadele unei păci cit de apropiate, într-un stat liber și independent.

Dragă Ioniță ! Am un văr dorobanț, Ion Radu Dragomir, din Districtul Dîmbovița, comuna Bogați. Nu știu ce regiment. Dacă poți cerce-tează te rog din suflet. El nu poate fi nici mort nici rănit, că nu l-am văzut publicat...”

Pînă la sfîrșitul anului 1877 mai primește câteva scrisori : de la soție, de la Alexandru Popp și de la N(iță) Voinescu, dar care prin conținutul lor prezintă mai puțin interes.

Din anul 1878 s-a păstrat numai o singură scrisoare dintre cele primite de Ioniță Flencheș. Aceasta îi este expediată din Pitești de negustorul Spirea Mamulea care îi face cunoscut că i-a rezolvat anumite treburi.

⁴ Milan Obrenovici, cneaz al Serbiei între 1868 și 1882, apoi rege între 1882 și 1889. În timpul domniei lui, în urma luptelor duse împotriva Turciei, poporul sîrb și-a recucerit independența recunoscută pe plan internațional în anul 1878. Alexandru Popp, îl văzuse pe „Prințul Milan“ desigur în trecere prin gara Pitești.

⁵ Gheorghe Floru, preot în București, se născuse în comuna Bogați, județul Argeș, și era cam de aceeași vîrstă cu Ioniță Flencheș. Mama lui însă era din familia Voinescu din Călinești, unde el venea adesea la rude și unde se împrietenise cu Flencheș încă din copilărie.

Scrisorile lui Ioniță Flencheș sînt mai pline de conținut, în ele întîlnind atît zbulciumul celui plecat pentru cei și cele de-acasă, cît și o serie întreagă de elemente legate direct de campania la care a luat parte : activitatea lui personală în cadrul escadronului, deplasările și acțiunile acestuia, mișcările și acțiunile inamicului etc.

Cum despre războiul pentru Independență avem astăzi la dispoziție o bogată literatură de specialitate, este lesne de constatat că informațiile pe care le conțin scrisorile — și cu atît mai mult jurnalul — sînt de o mare exactitate.

Din prima scrisoare pe care o avem, trimisă din Calafat la 24 mai 1877, reținem în primul rînd : „...ceasul cel vechi nu am găsit a-l dregre fiind fugiți toți comersanții din acest oraș Calafat...” (motiv pentru care îl trimitea înapoi la Călinești, tot ne dres) și în al doilea rînd, stilul evident căutat, la această dată cînd năframele mai aveau încă mirosul de acasă. „... Prin urmare, scumpele mele dorite, (scrisoarea este adresată soției, mamei și surorii) aveți pozitivă cunoștință că eu pînă în ziua, ora și minutu de față sînt în deplină sănătate petrecînd destul de bine pe cît mă aflu, căci omu este dator a mulțumi bunului și milostivului Dumnezeu deoarice norocici și nenorociri care dă peste dînsu...”

Următoarele cinci scrisori (în ordine cronologică) ce s-au păstrat pînă azi sînt scrise în prima jumătate a lunii iunie. Două din 7 iunie, a treia fără să aibă precizată ziua, e scrisă pînă la 12 iunie, a patra în 12 iunie, iar a cincea e scrisă în 15 iunie. Primele patru scrisori au fost trimise din Desa (comună din sudul județului Dolj) iar a cincea din Calafat.

Primele trei scrisori sînt pline de îngrijorarea celui plecat de-acasă care află că tatăl său este pe patul de moarte. Certificatul pe care-l primise din partea primăriei din Călinești nu-i folosise la obținerea unei permisi de cîteva zile. Îi sfătuiește pe cei de-acasă să se îngrijească să întocmească testamentul cît mai este încă în viață tatăl. Le atrage atenția că pentru pămîntul pe care l-au luat în arendă de la Rătescu, tatăl său i-a dat de mai multe ori bani acestuia fără să-i ceară chitanță. Adresîndu-se tatălui său, îi spune : „...Dragul meu tată, vei împărți toate lucrurile tale după povața ce vei avea la amîndoi frații, cum și Gherghinii...” Cea de a treia scrisoare, care nu e datată precis, are sub semnătură următoarele rînduri : „Aceasta o trimisei pe Nicu, fecioru lui Neagu Brutaru din Pitești, care a venit pe la frate-său Costică”. Din scrisoarea scrisă pe 12 iunie rezultă că aflase despre moartea tatălui său care avusese loc cu patru zile mai înainte : „Nu știu sfîrșitul cum l-au avut, nu știu petrecerea înmormîntării sale cum i-au fost...”

Scrisoarea din 15 iunie are cu totul alt conținut : „...Alte nuvele nu am a vă spune decît numai aceasta : de eri 14 iunie și pînă azi 15 ora 2 după amiază, au fost bombardare foarte serioasă între Vidin și Calafat... De la noi s-au omorît un sergent fiind lovit de o ghiulea turcească în care sfărîmîndu-se au mai lovit un soldat rînindu-l puțin... unui căpitan i-au rupt un picior din glesnă” (Scrisoarea a fost întreruptă și continuată pe 16 iunie) „Eri la 2 au încetat bombardarea, aznoapte au fost o mare lovire între turci și noi mai sus puțin de Calafat, cu scopul venirii unui vapor rusesc... se așteaptă trecerea și a noastră în Turcia. Cu bombardarea Vidinului s-au văzut dărîmîndu-se mai multe case acolo... De două ori m-au ferit D-zeu că la începerea a două bombardări mă aflam cu calul la Dunăre, îl adăpam fiind venit în Calafat cu poșta regimentului...” Către sfîrșitul scrisorii se referă iarăși la trebu-

rile de acasă : „...Să-mi scriți dacă tata a primit polu de la hoțul lui Ispas. Să-mi scrii draga mea soție dacă ai primit pachetul ce am trimis prin D. Spirea (Mamulea) din Pitești... Faceți o cerere primarului a vă da oameni la lucru după ordinu ce are...”

Scrisoarea din 17 iulie este adresată mai mult soției sale cu care se întâlneau la Craiova.

În scrisoarea din 20 iulie povestește despre întârzierea sa la unitate datorită faptului că în drum spre Desa poștalionul nu a putut schimba caii la Poeana „... fiind acolo șederea Mării Sale”... Prin scrisoarea expediată din Desa pe 21 iulie, sergentul Flencheș își anunță familia că „...astăzi noapte... 20 spre 21, am primit ordin prevestitor... în care zice că îndată după primirea celui al 2-lea ordin să fim gata a porni în marș spre Turnu Măgurele și de acolo a trece Dunărea la Nicopol... Ieri 20, de la ora 2 după amiază a fost o bombardare teribilă între Vidin și Calafat. La noi s-au omorât 2 soldați. Astăzi așteptăm ora plecării din minut în minut. Îndată ce vom pleca voi scrie unde ne vom stabili și ce se va mai întâmpla. Dv. țineți-vă curajul... Puteți ca să-mi scriți în urma oricărei epistole, fără a uita a pune „regimentu 2 Călărași” căci atunci mă poate găsi...”

În aceste zile fierbinți de iulie vor trece alte unități române Dunărea, pentru a spori capacitatea combativă a trupelor noastre aflate la Nicopole. Regimentul 2 Călărași însă va rămâne în țară.

Prin înaltul ordin de zi nr. 38 din 23 iulie, armata română este astfel reorganizată încât întreaga oștire este împărțită în două. Armata de operații, cu Divizia a 3-a, Divizia a 4-a și Divizia de rezervă, (care din 9 septembrie se va numi Divizia a 2-a activă), armată ce era destinată să treacă Dunărea și să acționeze pe frontul de la Plevna, și armata de observație, cu Diviziile 1-a și a 2-a (din care făcea parte și regimentul din Argeș „2 Călărași”) care avea misiunea de „a apăra teritoriul național între gura Timocului și Turnu Măgurele”.

În ziua de 19 august sergentul Flencheș trimite din Calafat două scrisori : una către mama cealaltă, către soția sa. Ambele scrisori sînt pline de grijă pentru treburile gospodăriei. Mamei sale însă îi scrie printre altele : „...Eu aici de cînd am sosit tot cam bolnav am fost. Nu știu din ce pot zice. Căldură mare, de arșița soarelui, apa nu se găsește cînd vоеște omul fiind departe. Apa se aduce cu sacaua, cînd e, cînd nu e...”

În urma ordinului din 14 septembrie Regimentul 2 Călărași din Divizia a 2-a a Armatei de observație va porni spre Turnu Măgurele și de aici peste Dunăre.

La 20 septembrie Ioniță Flencheș scria acasă de la „Picetu (Pichetu) dintre Muselin și Breslenița (?)”

„...Neputînd altu a vă scri decît că de la trecerea Dunării și pînă azi sînt foarte supărat, căci stau în mijlocul unui cîmp departe de sate ca de cite 1 sfert de poștă. Mîncare nu se găsește nici în sate, nici de la Turnu Măgurele nu vine regulat încît răbdăm zile întregi... Alte noutăți sînt bătae la Plevna de 15 zile. La 6 și 9 septembrie au fost mari loviri încît nu se poate spune. Oameni adică soldați stau morți ca cum oile la zaana, răniți trec în fiecare zi cu sutele...” Din aceeași scrisoare aflăm : „...Postu pe care îl ocup este pichetul poștal expediind scrisori de la Turnu Măgurele pînă spre Plevna”. În josul paginii sub semnătură adaugă : „Să-mi scriți (pe) adresa : Serg. Flencheș, Escad. Muscel, la Turnu Măgurele prin D. Ivancea Cristea, circiurnar la gura oborului”.

Următoarea scrisoare este trimisă din Corabia la 29 octombrie și este plină de sfaturi către cele de acasă care i s-au plîns că un oarecare Antonescu, de la care au avut o vie luată în arendă, le cere mai mult decît se învoiseră.

Pe 28 decembrie scrie din Arceru și reproșează mamei și soției că nu are nici o știre de la dînsule. Prima sa scrisoare din anul 1878 (ce se află în posesia noastră) este scrisă la 19 martie din Borlești-Vârzaru, cînd ultimele trupe se întorceau în țară. „...Eu pe lîngă aceasta alături și petițiunea ce făcui primarului ca să dea ajutor a scoate oameni la lucru vii, după legea ce are... să puneți un timbru de 25 bani pe petiție și să mergeți cu ea ca să o înregistreze primarul...”

În sfîrșit, ultima scrisoare este trimisă de la Miroși la 29 mai 1878. Își încurajează mama, soția și sora, spunîndu-le că „...în curînd vom fi liberați și vom palpita de bucurie...”

*
* *

„Întîi la 26 martie (1877) am fost plecat de acas la C. lung (Cîmpu-lung) de unde la 1 aprilie m-am dus la Tîrgoviște și am luat lopeți pentru soldați.

La 3 aprilie m-am înapoia la Glung cu lopețile le-am predat și am fost și plecat acasă să-mi iau muniția.

La 5 aprilie m-am întors de acas la Glung.

În ziua de 6 aprilie am plecat cu escadronul spre Calafat. Seara am mas la Rădești. În ziua de 7 am sosit la Pitești cam tîrziu, fiind în urmă cu căruțele pentru bagajuri, bucătăria și muniția de rezbel. Seara am mas la cazarma călărașilor din Pitești. În ziua de 8 a fost toată ziua ploaie, ne-am pus în tren cu tot escadronul și am sosit seara în Craiova. Am mas noaptea în vagoane.

În ziua de 9 aprilie am plecat tot escadronul spre Calafat”.

Prima pagină din jurnalul sergentului Ioniță Flencheș ne dă informații precise și fără niciun fel de comentarii. În general stilul va rămîne același pînă la sfîrșit. Dar spiritul de observație al autorului adăugat la starea de permanentă mișcare a trupei din care el a făcut parte, vor face ca jurnalul să fie plin de interes, putem aprecia chiar antrenant.

„...Am fost reguțați îndată ce regimentul (2 Călărași) a fost completat de 4 escadroane și anume: 1-iu Argeș, al 2-lea Rîmnicu Vilcea, al 3-lea Gorj și al 4-lea Muscel... Au urmat în acest timp tot asemenea fără a mai întîmpina ceva, decît numai într-una din zile fiind la pichetul nr. 16 Arceru, au început turecii a trage cu armele asupra noastră, cînd aici nu erau decît vag⁶(mistru) Macidonescu, alți sergenți și cu mine, căci D. căpitan (Ștefănescu, comandantul escadronului 4 „Muscel”) era dus cu D. locotenent Ionescu și cu D. colonel Cernovodeanu (comandantul regimentului 2 Călărași), în inspecție de vedete și gărzi”.

În jurnal sînt trecute toate evenimentele mai importante la care iau parte escadronul 4. „Muscel” și de multe ori întregul regiment 2 Călărași. După ce au trecut Dunărea regimentele 2 și 8 Călărași se vor constitui în brigadă de călărași din data de 7 octombrie sub comanda colonelului Paul Cernovodeanu. Această brigadă va activa energic între rîurile Vit și Isker și va cuceri pe 7 octombrie reduta turcească de la

⁶ Vagmaistru = sergent major de cavalerie însărcinat cu partea administrativă a unui escadron.

Vadin. În luna noiembrie vor lua parte la luptele de la Lom Palanka, iar escadronul 4 „Muscel” comandat de căpitanul Nicolae Ștefănescu va ocupa localitatea Lipnica. Spre sfârșitul aceleiași luni (noiembrie 1877) vor lua parte la luptele de la Dobridor și Arcer Palanka. În ultimele zile ale anului 1877 Regimentul 2 Călărași comandat de maiorul Grigore Călinescu va ocupa prin luptă susținută o serie de localități din apropierea Vidinului în care se aflau trupe turcești : Vitbol, Nazir Mahala, Sadir Efendi și Bucovița⁷.

La începutul anului 1878 sergentul Ioniță Flencheș nota : „În ziua de 1 ianuarie — Sfintu Vasile — 1878, am fost de gardă în spre Vidin. În această noapte și zi a fost un ger teribil...”

Călărașii argeșeni (escadronul 1 „Argeș” și 4 „Muscel”) vor participa activ la acțiunea de cucerire a Vidinului.

După ce la 22 ianuarie 1878 s-a ordonat trupelor române „înțetarea focului pe toată linia Dunării”, în jurnalul său agentul Ioniță Flencheș nota : „...În aceste zile de la 23 (ianuarie) nu s-au mai tras nici un foc de armă sau de tun, a fost liniște. Turcii au început a veni pe la ai noștri și ai noștri pe la ei. Ei veneau cu tutun și pistoale a le vinde, erau unii cu alții ca frații...” Despre întoarcerea în țară Flencheș consemnează : „... am primit ordin ca să trecem peste Dunăre. La 7 (februarie) am pornit cu reg. nostru al 2-lea și cu cel al 8-lea. Am venit pînă la Rupti (?) pe o cîmpie frumoasă, unde a venit a inspecta regimentele D. colonel Leca care era comandant de divizie. După defilare... din cauză că era noapte am mers la satul Nazir Mahala unde am mas afară cu foc... frigul l-am pățit foarte rău. În ziua de 8 am mers la Vidbol la pod. Am stat toată acea zi la pod neputînd trece, fiindcă era grămădeala trupelor de artilerie și infanterie și fiindcă era seară și întuneric și n-am putut trece pe pod, a trebuit să stăm pe cîmp. Apoi în această noapte am pățit un frig cumplit. În ziua de 9 (februarie) am trecut (Dunărea) și am venit la Ciuperceni, de aici seara la Poiana”.

Jurnalul continuă cu deplasările pe care le-a făcut escadronul 4 „Muscel” pînă la Cîmpulung și apoi iarăși în sud pînă „... la satul Miroși, plasa Balaci, județul Turnu Măgurele, unde am stat pînă în ziua de 15 iunie”.

Ultima filă a caietului are lipsă jumătatea inferioară dar cu toate acestea jurnalul are un sfîrșit care poate satisface atît exigențele cercetătorului cît și curiozitatea lectorului obișnuit.

„...la gara Stolnici am stat pînă în ziua de (lipsește și colțul de jos al penultimei file) cînd a venit ordin către D. general Zefcari⁸, comandantul Diviziei a 2-a, ca toate leaturile din 1870 și 1871 să fie liberate pe ziua de 1 iulie (1878). Atunci eu mi-am cerut un concediu... de am venit cu trenul pînă la Pitești și mi-am scos poze de uniformă și fizionomia mea...”

Parcurend astăzi după mai bine de 100 de ani scrisorile și jurnalul sergentului Ioniță Flencheș din timpul războiului de la 1877—1878, trăim sentimente de profundă și motivată emoție. Ne putem da încă odată seama cît suflet s-a pus și cîtă energie s-a consumat pentru realizarea acelei istorice reușite „Independența de stat a României” pentru care au luptat generali și soldați, dar în același timp mame și neveste.

⁷ Vezi și „Cronica participării armatei române la Războiul pentru Independență”, București, Editura militară, 1977.

⁸ Generalul Alexandru Zefcari, fusese numit în luna mai 1878 comandantul Diviziei a 2-a de cavalerie din care făcea parte și Regimentul 2 Călărași.

Pentru comportarea și meritele sale în timpul campaniei, sergentul Stanciu Ion (Ioniță Flencheș) a primit 3 medalii, două românești și una rusească. „Trecerea Dunării 1877“, „Apărătorilor Independenței în Războiul 1877 — 1878“ și „Ne nam Ne nam a Imeni Tvoemu“. Aceste trei medalii au fost purtate cu mândrie pe pieptul minteanului țărănesc fără mineci, de către Ioniță Flencheș pînă la sfîrșitul vieții sale⁹.

Aceste 3 medalii sînt și azi păstrate la loc de cinste în atelierul lui Nicolae Flencheș, fiul sergentului cronicar din Războiul Independenței.

LE PAYSAN CRONIQUEUR — LE SERGENT DE 1877 IONIȚĂ FLENCHES

Ré s u m é

Dans l'archive de Nicolas Flencheș, de Călinești, on a trouvé un important nombre de manuscrits, datant du temp de la guerre pour l'indépendance de notre pays. Ces documents ont appartenu à son père, le sergent Ioniță Flencheș du 3-a régiment de „Călărași“.

Les manuscrits consistent en 29 lettres (envoyées par lui de front aux sienns, à la maison et de ceux-ci au front) et d'un journal tenu par le sergent Flencheș, jour par jour. Ce journal est-une chronique fidèle de son activité et des actions auxquelles a participé son unité.

Ce journal et ces lettres, aujourd'hui, après cent aus, présentent un exceptionnel intérêt.

Primit în redacție la 15 martie 1978

⁹ În anul 1917 cînd ne aflam sub ocupație, un soldat german i-a luat lui Ioniță Flencheș ultimul pachet de luminări pe care îl mai avea în mica sa prăvălie din Călinești. Încercînd să protesteze, soldatul l-a lovit cu patul armei pînă la doborît la pămînt. Peste cîteva zile, Ioniță Flencheș închidea ochii pentru totdeauna. Fusesse parcă sortit să moară lovit de armă dușmană.

DEZVOLTAREA MESERIILOR ȘI INDUSTRIEI LA PITEȘTI ÎN SECOLUL AL XIX-LEA ȘI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

GH. DEACONU. NICOLINA COMAN

Dezvoltarea impetuoasă a industriei în municipiul Pitești în condițiile actuale îndeamnă pe cercetători în mod firesc, către o privire retrospectivă în acest domeniu. Acest lucru este cu atât mai necesar, cu cât în lucrările apărute pînă acum pe această temă, din dorința de a scoate în evidență linia ascendentă a dezvoltării localității în secolul trecut și la începutul secolului nostru, s-a confundat adesea dezvoltarea meseriilor cu cea a industriei propriu-zise, datele statistice care reprezentau meșteșugurile în special în secolul trecut și în primul deceniu al secolului nostru, fiind socotite ca date care desemnau dezvoltarea industriei în general și creindu-se astfel o imagine exagerată asupra proporțiilor acestei industrii în perioada de care ne ocupăm, proporții care în realitate sînt mai mult decît modeste.

Privită în evoluția ei problema de care ne ocupăm, aparent simplă, este destul de complexă. Socotim că aici trebuie ținut seama mai întîi de procesele contradictorii care se petrec în domeniul meșteșugurilor în secolul trecut, procese care sînt ilustrate de datele pe care le deținem privind Piteștiul. Astfel la Pitești se observă că în întreg secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea meșteșugurile organizate inițial în bresle, starostii, isnafuri de tip medieval fac mari eforturi pentru a se adapta noilor condiții istorice. Pe de o parte atît datorită procesului firesc de dezvoltare a relațiilor de producție capitaliste, cît și legislației care încuraja acest proces, sub aspect organizatoric vechile organizații meșteșugărești se destramă. Pe de altă parte însă aceasta nu înseamnă decăderea meșteșugurilor ca atare, așa cum este susținut de către unii autori¹, ci adaptarea lor la noua situație și dezvoltarea lor în noile condiții. Prima lovitură dată breslelor de tip medieval de la noi a fost reforma lui Șuțu de la 1820 care a impus și pe sudiți la taxe și a permis intrarea acestora în bresle². Regulamentul Organic care prevedea în capitolul V că „stăpînirea va ocroti așezarea fabricilor și a manufacturilor trăgînd din străinătate prin făgăduințe folositoare pe meșterii și lucrătorii ce vor voi să se așeze aici în țară și dînd acestora cît și celor ce vor desăvîrși vreo ramură sau orice industrie premii (danii de însu-

¹ Vezi Ștefan Chicoș, *Monografie stărei meseriilor în Pitești, 1909*, și Ion Gr. Rădulescu, *Cormerul și industria în trecutul orașului Pitești, Pitești, 1938*.

² *Enciclopedia României*, vol. III, Economia națională, București, 1939, pag. 216.

flețire)³, cu toate că prin alte prevederi căuta să protejeze breslele, în realitate contribuie la destrămarea lor. Pe aceeași linie a mers Convenția de la Paris din 1856 privitoare la Principatele Române care lărgind libertatea meșteșugurilor și comerțului a lovit și mai mult în organizarea medievală a acestora⁴. Cu toate acestea în anul 1835, anul din care avem date statistice certe, găsim în Pitești un număr de 319 patentari breslași organizați în 32 de bresle sau isnafuri⁵. Unele dintre acestea erau încă de acum foarte slabe. Astfel cele ale bărbierilor, trăistarilor, măcelarilor, tabacilor, tutungiilor, cafegiilor, sticlarilor, precupeți, aveau câte un singur reprezentant, cele ale argintarilor, ceaprazilor, luminărilor, cofetarilor, zugravilor, câte doi, cele ale lipscanilor, căldărarilor precupeți și calpaccilor câte trei⁶. În același timp erau foarte puternice cele negustorești ca cea a circiumarilor cu 45 membrii, a băcanilor cu 24 membrii, a arendașilor cu 30 membri, a mămularilor cu 20 membrii, sau unele meșteșugărești cu mare căutare ca cea a cismarilor cu 40 membrii, a cojocarilor și a croitorilor cu câte 21 membrii, a povarnagiilor cu 19 membrii, a brutarilor cu 13 și cea a boiangiilor cu 10 membrii⁷. Reducerea numărului starostiilor la 10 pînă în 1863 la Pitești, precum și gruparea lor, nu în funcție de meseriile pe care le practicau ci de interesele fiscului, reflectă procesul de destrămare a acestei forme perimate de organizare a meseriilor și comerțului⁸.

Astfel la 1863, starostia I cuprinde : lipscani, bogasieri, brașoveni, marchitani, marșantari, frînghieri, a II-a : băcani, cofetari, circiumari, luminări de seu și de ceară, cafegi, tutungi, bragagi, a III-a : tabaci, cavafi, pantofari, a IV-a : cojocari groși, cojocari subțiri, croitori, abagi, boiangi și zugravi, a V-a : tîmplari, dulgheri, zidari, tapițeri, rotari și dogari, a VI-a : fierari, lăcătuși, potcovari, tinichigi, alamgi, argintari, ceasornicari, căldărari, a VII-a : pescari precupeți, a VIII-a bărbieri, frizeri, peruchieri, a IX : brutari, simigi și a X-a : birjari și sacagi⁹. Chiar meșteșugarii breslași își dădeau seama de anemia acestor organizații și pierduseră încrederea în ele. Acest fenomen răbufnește în urma alegerii starostiilor de aici în luna octombrie 1864, cînd ca ajutoare ale acestora erau aleși cite un delegat din partea fiecărei meserii. Unii dintre acești delegați nici pînă în luna martie 1865 nu se prezentaseră la ședințele breslelor din care făceau parte, încheiau tranzacții de lucru sau de comerț în afara acestora, nu mai contribuiau la cheltuielile de cancelarie ale starostiilor sau comiteau acte de independență. Adresa cu nr. 864 din 30 martie 1865 a primarului comunei Pitești către Ilie Petrescu Zugravul delegatul zugravilor de aici în starostia cojocarilor scoate în evidență acest lucru¹⁰. De asemenea dintr-o altă adresă a primăriei orașului din 17 februarie 1865 către același zugrav în care se arată că statul „nu poate tolera cu nici un chip a se desființa nici o starostie fără care comerțul și industria sînt moarte”, reiese că ele erau în pragul destră-

³ Ibidem, pag. 110.

⁴ Ibidem, pag. 216.

⁵ *Documente privitoare la economia Țării Românești 1800—1850* culese de I. Cojocaru, vol. II, Buc. 1958, pag. 596—697.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ion Gr. Rădulescu, *Comerțul și industria în trecutul orașului Pitești*, Pitești, 1938, pag. 27.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Document în posesia arhitectului Radu Petrescu din București, fiul pictorului Costin Petrescu, autorul frescei de la Ateneul Român și nepot al lui Ilie Petrescu Zugravul.

mării și că autoritățile făceau eforturi să le mențină mai ales din interese fiscale, pînă la găsirea altei forme de organizare și impunere a meșteșugarilor și negustorilor ¹¹. Înființarea Camerelor de comerț și industrie în perioada 1864—1868 pe baza legii din 1864 a oferit tocmai acest cadru nou care putea în relațiile cu statul să ia locul vechilor starostii ¹². Județul Argeș împreună cu județele Muscel și Teleorman, țineau acum de Camera de comerț cu sediul la Turnu Măgurele, sub numele de circumscripția a III-a înființată la 1867 și care, pe baza legii din 7 mai 1886, își mută sediul la Pitești în iunie 1887, sub numele de Camera de comerț și industrie circumscripția a II-a, ocupîndu-se de județele Argeș, Muscel, Teleorman și Olt ¹³. Evident acest cadru nou face inutile vechile starostii. El oferă un cîmp larg de acțiune inițiativei private în timp ce breslele frînau această inițiativă. În acest cadru apare ca oportună și necesară decizia Consiliului de miniștri din 22 decembrie 1873 prin care se desființa regimul breslelor. Ea poate fi socotită pe drept cuvînt „începutul legislației moderne a meseriilor” ¹⁴. Trebuie reținut însă aici cu atenție cuvîntul „începutul” legislației deoarece „de la 1873 pînă la 1902 (Legea Missir) vreme de aproape 30 de ani meseriile au dus o existență grea deoarece nici o lege nu a intervenit să creeze o nouă ordine legală potrivită cu noua mișcare economică și care să înlocuiască vechea organizație a breslelor” ¹⁵. Carnerele de comerț și industrie care au fost înființate, fac unele încercări în această direcție, dar în esență ele se rezumă mai mult la relațiile fiscale dintre stat și meserii, ocupîndu-se cu o pondere deosebită de marea industrie. Același scop îl urmăresc și legile de încurajare. Dovada celor de mai sus o constituie faptul că în legislația de pînă la 1902 nici nu se făcuse delimitarea între industrie și meșteșuguri sau meserii și nici acum nu s-a făcut în mod precis. Aproape permanent în literatura vremii aceste două noțiuni sînt tratate a fi identice, fenomen care în acest fel a pătruns și în unele lucrări din zilele noastre. Încercări pentru legiferarea regimului meseriilor au fost făcute prin : proiectul camerei de comerț din 1868 redactat de I. V. Socec, prin Proiectul Petre Carp din 1888, prin cel redactat de N. Filipescu la 1900, dar aceste încercări erau alcătuite în spiritul menținerii vechilor bresle și ele nu conveneau nici statului și nici meseriașilor ¹⁶.

În aceste condiții de existență contradictorie pentru meserii, cînd vechea organizare este abandonată iar alta nu există încă, cînd acestea împreună cu industria sînt lovite în dezvoltarea lor de convenția economică cu Austro-Ungaria de la 1875, și la Pitești ca și în alte părți ale țării apar o serie de inițiative locale în sprijinirea lor. Astfel unele dintre vechile bresle se transformă acum în asociații cum sînt cele ale cojocărilor, bărbierilor și altele la 1880 ¹⁷. La 6 martie 1882, Dimitrie Butculescu, președintele „Societății cooperative a meseriașilor români” din București ține o întrunire la școala nr. 1 de băieți din Pitești cu meseriașii și negustorii de aici „în scopul de a se înființa și în acest oraș o Societate de Ajutor Mutual pentru protecțiunea meseriașilor și comer-

¹¹ Ibidem.

¹² *Enciclopedia României*, vol. I, Statul, București, 1938, pag. 614.

¹³ Ion Gr. Rădulescu, *Lucrarea citată*, pag. 38.

¹⁴ *Enciclopedia României*, vol. II, Economia națională, Buc. 1939, pag. 135.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem, pag. 216.

¹⁷ Colecția Muzeului județean Argeș, registru inventar istorie modernă și contemporană, nr. 672—673.

cianților români“¹⁸. În urma pregătirilor făcute și a interesului depus de Dimitrie Butculescu ia ființă la 17 august 1882 „Societatea cooperativă a meseriașilor români din Pitești“ cu scopul anunțat mai sus¹⁹.

Paralel cu acest proces de înnoire în cadrul meseriilor la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, încep să apară la Pitești întreprinderile industriale propriu-zise. La aceasta, pe lângă alți factori, contribuie și faptul că la 1872 se dă în folosință linia ferată care lega Piteștiul cu capitala și cu Oltenia, stația C.F.R. cu instalațiile aferente și Depoul de locomotive și vagoane²⁰. Deasemenea la 1 mai 1879 ia ființă prima instituție de credit de aici sub numele de „Societatea economică Argeșul“ cu scopul de „a ajuta prin credite... pe românii care ar întreprinde vreo industrie sau comerț național“²¹.

Relativ la noțiunea de întreprinderi industriale, este necesar să facem remarcă că pentru perioada de care ne ocupăm, înțelegem prin acestea, acele unități productive în care se foloseau mașinile cu o forță motrice mai mare de 5 c.p., cu cel puțin 20 de muncitori productivi salariați și cu un capital investit de cel puțin 25 000 lei. Această delimitare este în spiritul deosebirilor pe care legile meseriilor din 1902 și 1912 le fac între industrie și meserii. Sub acest aspect numai folosirea muncii salariate de proporțiile a câțiva salariați în condițiile lucrului făcut cu mina nu conferă unităților productive care folosesc acest sistem, calitatea de unități de tip industrial. Acestea sînt tot ateliere meșteșugărești în ciuda faptului că statistica le menționa la 1879 cu stabilimente de tip industrial.²² Munca salariată a fost folosită încă din bresle dacă avem în vedere regimul de remunerare a calfelor înainte de 1873. Deasemenea ea era folosită acum din ce în ce mai intens în cadrul atelierelor de meseriași. Astfel privind lucrurile este evident că cele 69 stabilimente de tip industrial menționate la Pitești la 1879 erau de fapt atelierele meseriașilor în care se folosea mîna de lucru salariată dar munca se făcea manual²³. Ele se deosebesc prin proporții de acele ateliere minuscule în care meseriașul muncea singur sau ajutat de câțiva ucenici. În același timp ele se deosebesc calitativ de ceea ce se cheamă industrie. Tot în categoria atelierelor meșteșugărești trebuie încadrată și unitatea pe care statistica vremii o dădea sub numele de Fabrica de bere la Pitești înființată la 1866, proprietatea Carolinei Fuks și care funcționa manual cu un număr de 4 lucrători²⁴. Aceeași situație o are unitatea înregistrată sub numele de Fabrica de frîghii Iohan Gangl înființată la 1895 și care folosea 8 muncitori români și trei străini care munceau manual²⁵.

Primele fabricuțe, în accepția modernă a cuvîntului, care au apărut la Pitești în secolul trecut, sînt 2 mori sau fabrici de făină cum le înregistrează statistica, înființate la 1880. Este vorba de fabrica de piine, proprietatea lui Constantin Bogdan acționată cu abur și care la 1899 avea o

¹⁸ Arhiva Muzeului județean Argeș — Pitești, registrul inventar Documente de istorie modernă și contemporană, nr. 144/57.

¹⁹ Ibidem, nr. 144/60.

²⁰ În anul 1972 s-a sărbătorit centenarul înființării nodului de cale ferată Pitești cu instalațiile aferente.

²¹ Statutele societății economice „Argeșul“ din Pitești, Pitești, 1879, pag. 12, art. 7.

²² Arhivele statului Pitești, Fond Primăria orașului Pitești, dosar 26/51, fila 22.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem, dosar 5/1899—1900, fila 83 verso.

²⁵ Ibidem, dosar 11/1900—1901, fila 112.

forță motrice de 70 CP și un număr de 33 lucrători. Cea de a doua, este fabrica de făină proprietatea lui Cerbu Florian, care folosea tot forța aburului cu o putere de 46 CP și cu 24 lucrători la 1899, dar care în statisticile din anul 1900 o găsim că nu mai funcționează²⁶. În ordine cronologică pînă la anul 1900 inclusiv, mai apar la Pitești, fabrica de talpă „Schic și Paneth” înființată la 1895 cu o forță motrice de 25 CP și cu 100 de salariați la 1899, o manufactură de pînză înființată la 1897 cu 41 lucrători și care la 1900 nu mai funcționează și fabrica de făină proprietatea lui Vasile Pencu, înființată la 1900 cu o forță motrice de 16 CP și 6 lucrători²⁷.

La începutul secolului al XX-lea, în ciuda crizei economice care are loc la noi între anii 1899—1903 și care îi lovește în mod deosebit pe micii meseriași, meseriile și industria fac la Pitești noi pași pe calea dezvoltării lor. La dezvoltarea acestora contribuie și faptul că în anul 1899 se dă în folosință linia ferată Pitești—Curtea de Argeș și mai ales apariția și dezvoltarea unor instituții de credit în oraș, care furnizau credite pentru dezvoltarea industriei, meseriilor și comerțului în această perioadă. Astfel, în afară de Societatea economică „Argeșul” înființată la 1879 și de care am vorbit mai sus, mai apar la Pitești la 1896 Agenția Băncii Naționale, la 1897 Banca Populară (Societate cooperativă), la 1909 Banca „Pitești”, la 1911 Banca „Albina”, (Societate cooperativă), la 1912 Banca „Trivalea” și la 1914 Banca „Comerțului și industriei”²⁸.

În aceste condiții ancheta industrială din anii 1901—1902 care nu face nici ea o delimitare clară între industrie și meserii înregistra la Pitești acum un număr de 12 întreprinderi de tip industrial care foloseau forța focului (a aburilor) sau a cailor²⁹. Este limpede că sub formula „întreprinderi de tip industrial” ancheta industrială din 1901—1902 cuprindea în afară de cele 4 fabricuțe menționate mai sus și alte 8 ateliere manufacturiere ca cele de frînghii, de pînză, bere arătate de noi, sau altele de ape gazoase de proporțiile a 2—3 muncitori. În realitate la 1901—1902 existau la Pitești doar 3 fabricuțe dintre care 2 de făină și una de talpă (cea de făină a lui Cerbu Florian nu mai funcționa) restul așa-ziselor stabilimente de tip industrial fiind mici ateliere meșteșugărești sau mici manufacturi de proporții foarte reduse. Ritmul de creștere a numărului întreprinderilor industriale propriu-zise se mărește în toată țara la începutul secolului al XX-lea și în special după anul 1905. Acest fenomen se manifestă și la Pitești. Astfel în 1906 se înființează moara sistematică de aici și abatorul din Tîrgul din Vale iar în 1908 brutăria populară, ca întreprinderi cu capital autohton încurajate de stat și care foloseau după sezon între 200—1 200 muncitori³⁰. Tot în 1908 încep lucrările de salubritate a orașului. Cu capital românesc și belgian este înființată la 1907 „Țesătoria Română” la Pitești — societate pe acțiuni, fondată de Grigore Goleșcu, Artur Henry Raes și Dr. Edmond Landauer și care dădea o producție anuală în valoare de 800 000 lei, folosind din primii ani de activitate un număr de 250 salariați³¹. Tot în acest cadru

²⁶ Ibidem, dosar 5/1899—1900, fila 83 verso și 84 și dosar 11/1900—1901, fila 112.

²⁷ Ibidem, dosar 11/1900—1901, fila 112.

²⁸ Ion Gr. Rădulescu, *lucrarea citată*, pag. 37.

²⁹ *Ancheta industrială din 1901—1902*, Buc. 1904.

³⁰ Arhivele statului Pitești, statisticile unităților industriale și lucrătorilor din orașul Pitești întocmite începînd cu anul 1907 de Primăria orașului Pitești.

³¹ Ibidem. Vezi și placa comemorativă a întreprinderii „Țesătoria Română” așezată în 1932 și care în prezent se află la Muzeul județean Argeș Pitești.

la 1910 ia ființă la Pitești fabrica de butoaie care inițial concentrează un număr de mici meseriași din această branșă cu ateliere mici și neren-tabile din oraș și împrejurimi, dar care pînă în 1912 ajunge să aibă 80 muncitori. De asemenea în 1912 se crează societatea anonimă de electricitate pentru iluminatul orașului, în 1913 se înființează fabrica de încălțăminte iar în 1915 întreprinderea de poduri pentru calea ferată ale cărei poduri erau folosite în toată țara³². Deci în total, avînd în vedere evoluția industriei piteștene pînă la primul război mondial, aici au apărut 12 fabrici dintre care 4 mori, un abator, o brutărie, o fabrică de talpă, una de încălțăminte, una textilă, una de butoaie, una de poduri de cale ferată și o societate de electricitate. Majoritatea acestora sînt însă de proporții foarte reduse, mai importante ca pondere fiind dintre ele „Țesătoria Română“, moara sistematică, fabrica de încălțăminte și cea de poduri metalice pentru calea ferată. La aceasta se reducea practic industria la începutul primului război mondial.

În afara industriei propriu-zise și a cărei evoluție am arătat-o mai sus, statisticile pun în evidență dezvoltarea paralelă a meseriilor în oraș a căror situație continuă să rămînă totuși echivocă și după apariția legii meseriilor din 1902 (Lege Missir) și chiar după legea din 1912 (Legea Nenițescu). Acest echivoc decurge din faptul că cele două legi amintite, (în special Legea Missir) urmăreau nu așa cum s-a considerat de către unii autori renașterea vechilor bresle³³, s-au de către alții, încurajarea dezvoltării economice a meseriilor, ci pe deasupra efectelor economice, care în legi sînt așezate pe un plan secundar, ele urmăresc mai ales efectul social-politic³⁴. Este vorba pe de o parte despre căutarea unor modalități legale pentru aparenta satisfacere a doleanțelor economice ale meseriașilor lăsați pînă acum în voia soartei, iar pe de altă parte — și mai ales acest lucru se urmărește — de încercarea de a zădărnici începutul de organizare politică a muncitorilor și meseriașilor prin crearea așa-ziselor corporații în care prin lege erau incluși muncitorii alături de patroni și care trebuiau să fie contrapuse începutului de organizare sindicală la noi. Așa se explică de fapt fenomenul că legea Missir a nemulțumit concomitent și pe patroni și pe muncitori și încă de la apariție, au început din ambele extreme lupta împotriva ei³⁵. Primii erau nemulțumiți deoarece legea urmărind mai ales scopul politic neglijă pe cel economic iar ultimii — respectiv muncitorii, pentru că erau împiedicați să se organizeze în organizații de clasă. În esență același lucru este urmărit sub aspect politic și prin legea Orleanu din 1909 sau legea Nenițescu din 1912.

În aceste condiții, statistica înregistra la Pitești, în afară de fabricile amintite, la 1900 un număr de peste 130 ateliere ale meseriașilor, care foloseau mai mult de 2 lucrători sau ucenici³⁶. La 1 aprilie 1908 existau în Pitești, tot în afară de fabrici, un număr de 1369 meseriași dintre care 427 erau patroni, 58 meștri, 501 lucrători și 383 ucenici (numiți acum elevi) care practicau 61 de meserii³⁷. Proporțiile atelie-

³² Arhivele statului Pitești. Statisticile unităților industriale și lucrătorilor din Pitești întocmite de primăria orașului Pitești.

³³ Ion Gr. Rădulescu, *lucrarea citată*, pag. 25.

³⁴ *Enciclopedia României*, vol I, Statul, Buc., 1938, pag. 587.

³⁵ *Mișcarea muncitorească și Legislația muncii în România*, Ed. științ., Buc., 1972, pag. 47—49.

³⁶ Arhivele statului Pitești, *Fond Primăria oraș Pitești*, dosar 11/1900—1901, fila 3.

³⁷ Ștefan Chicoș, *Monografia stărei meseriilor în Pitești*, Pitești, 1909, pag. 12.

relor meseriaşilor piteşteni la această dată sînt foarte modeste, dacă ţinem seama de faptul că la cei 427 patroni munceau, în afară de ei, 832 maeştri, lucrători şi ucenici, adică în medie mai puţin de doi pe fiecare atelier. Unele meserii sînt încă viabile acum. Aşa de pildă cu cismăria se ocupau 266 meseriaşi, cu croitoria de dame 105, cu cojocăria 102, cu fierăria 68, croitoria bărbătească 66, croitoria naţională 63, tîmplăria 58, brutăria 50 etc.³⁸. Alte ramuri, ca cele de săpunari, sforari, sculptori în lemn, patişieri etc., mai sînt practicate doar de cîte un meseriaş, iar altele, existente în trecut ca cele de abagiu, ceramist, cuţitar, decorator, litograf, olar, parchetar, poleitor, şelar, tricotor etc., au dispărut cu totul la Piteşti³⁹. Pe măsura dezvoltării industriei de fabrică majoritatea meseriilor se vor deprecia şi mai mult în perioada care urmează, ele rămînînd să se ocupe doar cu reparaţiile şi din ce în ce mai puţin cu producţia propriu-zisă.

Iată pe scurt situaţia evoluţiei meseriilor şi industriei la Piteşti în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului XX, a procesului de separare dintre aceste categorii productive, a proporţiilor fiecăreia dintre ele în evoluţia lor şi în ultimă instanţă a nivelului de dezvoltare a oraşului în această perioadă.

LE DEVELOPPEMENT DES MITIÈRES ET DE L'INDUSTRIE DANS LE XX-ÈME SIÈCLE À PITEȘTI

R é s u m é

En employant un très riche matériel statistique ce renseignement veut établir les vraies proportions du phénomène industriel à Pitești, dans la II-ème moitié du XIX-ème siècle et au commencement du notre siècle.

Il est nécessaire que nous fassions cette information parce qu'il y a des renseignements déjà publiés où on a donné au phénomène industriel un développement exagéré en confondant les différents occupations avec la vraie industrie.

Mais il y a encore des renseignements où cette chose a été négligé presque totalement.

L'information traite le proces d'éffilage des corporations et l'évolution chez nous de l'industrie capitaliste à la lumière de la législation industrielle Roumaine

Primită în redacție la 17 iunie 1977
Muzeul județean Argeș — Pitești

³⁸ Ibidem, pag. 14.

³⁹ Ibidem, pag. 15.

ASPECTE ALE DESTRĂMĂRII OBȘTELOR DIN JUDEȚUL MUȘCEL

MIRCEA GILCA

Organizarea populației de pe teritoriul țării noastre în obști sătești este considerată a fi foarte timpurie. Încă în timpul ocupației romane populația din Dacia era organizată în obști sătești care posedau în comun : terenul arabil, pădurile, pășunile și apele.

Dacă inițial relațiile dintre membrii obștii erau egale, odată cu dezvoltarea forțelor de producție relațiile dintre aceștia s-au schimbat. „Prima ruptură în relațiile clasice de obște s-a făcut prin trecerea loturilor arabile în proprietate privată”¹ în timp ce pădurile, pășunile și apele au fost stăpânite în comun de către membrii unor obști chiar și în prima jumătate a secolului al XX-lea !

În urma apariției diferențierii de avere între membrii obștii și a sistemului de dării acordate de domni celor ce-l slujeau cu credință, în cadrul statului feudal, obștea a cunoscut schimbări însemnate. „Peste obștea liberă se va așterne sistemul feudal de stăpânire a pământului care, pe de o parte, va duce spre dispariția sistemului de stăpânire în comun a pământului, iar pe de altă parte va transforma pe țăranii liberi în țărani aserviți”².

Dacă în perioada fărâmițării feudale diferențierea între membrii obștii sătești nu a cunoscut proporții însemnate, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, odată cu dezvoltarea schimbului³ de mărfuri, a început procesul de înstrăinare a bunurilor din obște prin diferite forme de vânzări și cotropiri⁴. Acest proces va continua pe întreg parcursul dezvoltării feudalismului și este caracteristic și obștilor din fostul județ Muscel. Subliniem faptul că în acest județ, în comparație cu altele, obștile au fost mai numeroase și mai puternice, iar procesul de destrămarea a fost mai anevoios. Obști ca cele din Rucăr, Dragoslavele, Slănic, Stoenesti, Cindești, Cimpulung ș.a. au fost nevoite, și au reușit, să-și apere existența prin toate mijloacele posibile.

Pe întreaga perioadă istorică a existenței obștilor se cunosc mai multe forme care au contribuit la destrămarea acestora. Printre acestea amintim : daniile, „ruminirile cu sila”, vânzările-cumpărările, împărțirea drepturilor între urmași, ieșirea din indiviziune ș.a.

¹ *Istoria României*, vol. I, p. 802.

² V. Costache, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova*, sec. XIV—XVII, Editura științifică, București, 1957, p. 84.

³ *Istoria României*, vol. II, p. 305, 307.

⁴ V. Costache, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Opere citate*, p. 85.

Este cunoscut faptul că domnitorii obișnuiau să facă daniș unor credincioși din anturajul lor cît și bisericii. Daniile respective se făceau, uneori, din proprietățile moșnenilor. Un exemplu în acest sens îl constituie Vlad Vintilă, domnitorul Țării Românești, (1532—1535) care, în anul 1532 decembrie 29, a întărit clucerului Vlaicu a treia parte din moșia Berevoești⁵. Un hrisov ulterior, din 1566 august 15, întărește stăpînirea de mai sus Vlaicului logofăt, nepotul celui de la 1532⁶. Un alt caz de donație este acela făcut de jupînița Chiajna care reușise să cumpere o mare parte din pămînturile moșnenilor din Berevoești, Mănăstirii „Radu Vodă” din București⁷.

Uneori, boierii recurgeau la acapararea forțată a pămînturilor moșnenilor. În această situație s-au aflat moșnenii din Dragoslavele care au fost „rumîniți în silă” de boierul Vintilă Vornicul în anul 1627. Ei au reușit să se răscumpere prin mijlocirea domnitorului Matei Basarab în schimbul sumei de 3 000 galbeni⁸. Feciorii lui Vintilă Vornicul, după 15 ani de la răscumpărarea făcută în timpul lui Matei Basarab, au încercat să-i aducă din nou în rumînie pe dragosloveni. Aceștia au scăpat însă în urma unei noi răscumpărări care i-a costat 300 galbeni⁹. Iată deci că, pentru a reintra în posesia pămînturilor ce le-au fost acaparate de boierul Vintilă Vornicul și de urmașii acestuia, moșneni au fost nevoiți să plătească sume destul de însemnate.

O formă foarte răspîdită care a contribuit la destrămarea obștilor a fost aceea a vînzărilor drepturilor pe care le aveau membri acestora în cadrul obștilor.

Vînzările respective se făceau atît persoanelor din cadrul obștilor din care făceau parte vînzătorii cît și persoanele din afara obștii. Astfel, obștea moșnenilor rucăreni, se arată într-o sentință civilă a Tribunalului jud. Muscel din 1923, a fost cumpărată „în anul 1653 de la niște vlăstare de domni și s-a stăpînit în mod regulat, pînă în anul 1797, cînd s-a făcut o ocolniță a satului împărțindu-se averea pe moși”¹⁰. Nu mult după aceea, unii din moșneni și-au vîndut drepturile lor boierilor rucăreni, cu care s-a început un proces mare pentru anularea actelor de cumpărare pe motivul că „nu s-a respectat dreptul de protimisii prevăzut de legea Caragea”¹¹. Procesul respectiv s-a terminat printr-o „înțelegere”. Boierii rucăreni au „renunțat” în favoarea obștii la drepturile cumpărate în schimbul restituirii sumei de 3 000 galbeni¹².

Cum o mare parte din moșneni nu au putut să-și răscumpere terenurile vîndute boierilor rucăreni, aceștia au „renunțat” la drepturile lor în obște, acestea rămînînd, în continuare, boierilor respectivi.

Începînd cu anul 1603, jupînița Chiajna și alți boieri au cumpărat mai multe drepturi de la moșnenii din Berevoești, pe unii din aceștia rumînindu-i¹³. Și moșnenii din Cotești au vîndut mănăstirii Aninoasa terenuri încă din secolul al XVII-lea¹⁴.

⁵ Vasile V. Caramela, *Satul Berevoești-Muscel-Obștea moșnenilor*, Cîmpulung Muscel, 1946, p. 42.

⁶ Ibidem, p. 42—43.

⁷ Ibidem, p. 57—58.

⁸ Ion Răuțescu, *Monografia Dragoslavele*, Cîmpulung, 1937, p. 15.

⁹ Ibidem, p. 20.

¹⁰ Arh. Stat Argeș, fondat Tribunalul jud. Muscel, dosar 783, f. 4.

¹¹ Idem.

¹² Idem.

¹³ Vasile V. Caramela, *Opere citate*, p. 45.

¹⁴ Arh. Stat. Argeș, fond Judecătoria Ocol I. Rural Cîmpulung, dosar 4335/1929, f. 85.

Cei ce deveneau stăpîni ai unor mari suprafețe de terenuri în cadrul obștiilor, în urma cumpărărilor, veneau deseori în conflict cu membri obștiilor. În această situație ei recurgeau la separarea drepturilor pe care le aveau. Așa s-au petrecut lucrurile cu boierii care au reușit să cumpere drepturi din obștea moșnenilor berevoieșteni. Ei au căutat și au reușit să-și separe terenurile lor de cele ale moșnenilor. În anul 1754 s-a făcut o primă separare a proprietăților prin stabilirea de hotare. Au urmat apoi operații asemănătoare în anii 1763, 1827, 1832 și 1882 ¹⁵.

Din cauza neînțelegerilor ce s-au ivit între moșnenii din Cotești și mănăstirea Aninoasa, în privința stăpînirii terenurilor vîndute de moșneni mănăstirii încă din secolul al XVII-lea, se fac mai multe hotărnicii. În anul 1701 se face o primă hotărnicie dîndu-se scrisoare de cei șase boieri, care au asistat la stabilirea hotarului între moșneni și mănăstire, „la mîna sfinției sale părintelui egumen că de acum înainte să știe și să stăpînească cu bună pace...” ¹⁶. Iată însă că, în anul 1702, din porunca domnitorului Constantin Brîncoveanu, șase boieri, împreună cu egumenul mănăstirii Cîmpulung și Aninoasa, se prezintă din nou în comuna Cotești pentru alegerea și separarea proprietăților: „Și ne-am strîns la satul Cotești și și-au luat Sfinția sa toate scrisorile cîte a avut de cumpărătoare de s-au cetit fiind și moșnenii de față înaintea noastră și s-au ales partea mănăstirii delnițe 34 și-a moșnenilor cîtă au rămas moșia nevîndută iar delnițe 34 și voi Sfinția sa ca să-și funiască și să o ia de o parte iar apoi moșnenii să rugară părintelui ca să nu hotărîm ci să se învoiască părintele cu moșnenii ¹⁷ să stăpînească tot pe unde „au hotărît an” ¹⁸.

Conflictul între moșnenii din Cotești și mănăstirea Aninoasa nu se stinge și se ajunge la o nouă hotărnicie poruncită de domnitorul Grigore Ghica în anul 1749, în urma plîngerii adresată domnitorului de către moșneni, hotărnicie făcută în prezența a 24 boieri ¹⁹. Așa cum se constată din hotărnicia respectivă, moșnenii erau nemulțumiți față de mănăstire deoarece „le-ar fi împresurat moșia și nu o au împărțit dreptul de două ci și din moșie au luat mai mult decît jumătate și n-au vrut să ia tot de o parte ci au luat și din sus de sat și din jos unde au fost mai bună și pe dînșii i-au băgat la mijloc...” ²⁰. În urma cercetărilor făcute de cei 24 boieri, rînduiți de domn, aceștia constată că cele reclamate de moșneni sînt adevărate și stabilesc precis care este partea de pămînt a mănăstirii și care este cea a moșnenilor ²¹.

Este cunoscut faptul că pe o anumită treaptă a evoluției obștii, moșnenii s-au scindat în cete. „Procesul de compartimentare a teritoriului din cadrul obștei se făcea prin bună înțelegere” ²².

Un exemplu contrar se constată la Slănic unde, cetele de moșneni, s-au judecat între ele „mai bine de un secol pentru a-și alege proprietatea și stăpînirea...” ²³.

¹⁵ Vasile V. Caramelia, *Opere citate*, p. 59.

¹⁶ Ibidem, p. 61.

¹⁷ Arh. Stat. Argeș, *fond Judecătoria Ocol I, rural Cîmpulung*, dosar 4335/1929, f. 86.

¹⁹ Ibidem, f. 95.

²⁰ Idem.

²¹ Ibidem, f. 95, v. 96.

²² Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmășe românești*, vol. II, Academia R.S.R., 1959, p. 260.

²³ Arh. Stat. Argeș, *fond Judecătoria Ocol rural Domnești*, dosar 20/1910, f. 21.

Dacă pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea vînzările de drepturi, atît între membrii obștilor cît și altor persoane ce nu făceau parte din obște nu constituia un fenomen de masă, începînd cu primele decenii ale secolului al XIX-lea și, în special, în a doua jumătate a secolului respectiv, această acțiune a devenit frecventă. Aceste vînzări de drepturi din cadrul obștilor au determinat ca, în perioada respectivă, procesul de diferențiere între membrii obștii să se accentueze. „Fără îndoială, un început de diferențiere exista încă în 1864 în sînul acestor gospodării, a căror indiviziune s-a destrămat din ce în ce mai mult în perioada următoare reformei din 1864”²⁴.

În anul 1905, în județul Muscel, statisticile înregistrau 506 gospodării de moșneni care posedau terenuri în suprafață de 10—15 ha fiecare²⁵. Problema se pune însă ce suprafețe de teren dețineau celelalte gospodării de moșneni? Dacă în anul 1864 nu existau gospodării care să posedă pînă la 2 ha teren, în anul 1905 existau în județul Muscel 17 774 gospodării care dețineau pînă la 2 ha²⁶. Creșterea numărului de familii țărănești cu suprafețe foarte mici, sub 2 ha, cum se semnalează în fostul județ Muscel, dovedește că cea mai mare parte dintre moșneni au trecut în această categorie rămînînd cu loturi mici, iar o mică parte din gospodăriile moșnenești au intrat în categoria țărănimii înstărite care posedau teren în suprafață de 10—15 ha²⁷. În anul 1912, în județul Muscel existau 9 396 familii de moșneni care posedau pămînt și 1 168 familii de moșneni care nu mai posedau pămînt²⁸.

Despre procesul de diferențiere produs în rîndul moșnenilor după 1864 se afirmă că „proprietarii ridicați prin avere și situație au profitat de puterea lor spre a cumpăra adeseori, cu silnicie părțile codevalmașilor lor, sau și ale altor moșneni [...] căzuți în lipsă [...]”. Aceste tragedii s-au petrecut, însă, în sînul clasei de proprietari, din care unii s-au ridicat și s-au hotărnicit, iar alții au rămas în indiviziune și s-au înmulțit pe pămîntul strămoșesc”²⁹, și că „peste tot moșnenii sînt la discreția cîtorva spoliatori de obicei tot dintre ai lor [...]. Nu există ținut moșnenesc în care să nu fie cîțiva inși care și-au însușit atît de mult din micile porțiuni moșnenești, fie prin cumpărături, fie prin alte căi, așa că au trecut cu mult peste imaginile unei mijlocii proprietăți și astăzi sînt mari proprietăți în ade-văratul sens al cuvîntului”³⁰.

În acest sens este edificatoare situația moșnenilor rucăreni în sînul cărora se constată o diferențiere foarte mare între ei în ceea ce privește numărul drepturilor pe care le aveau în cadrul obștei în anul 1923. Dacă unii dintre ei posedau 2½ drepturi, alți 9 posedau între 617 și 1 328 drepturi³¹.

Între moșnenii rucăreni și cei care le-au acaparat sau încercau să le acapareze drepturile au fost mari neînțelegeri care au generat procese îndelungate și costisitoare.

²⁴ I. Adam și N. Marcu, *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României*, Buc., 1956, p. 174.

²⁵ *Ibidem*, anexa 2.

²⁶ *Idem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 189.

²⁸ Henri H. Sthal, *Opere citate*, p. 355.

²⁹ Ion C. Filotti, *Neînțelegerea chestiunii țărănești și urmări dăunătoare în ultimul veac*, București, 1937, p. 1.

³⁰ D. Șerbănescu Lopătari, *Proprietatea moșnească cu indiviziune*, București, 1906, p. 49.

³¹ Arh. Stat. Argeș, fond Tribunalul jud. Muscel, dosar 357/1923, f. 13—43.

Una din familiile de moșneni din Rucăr care a reușit să acapareze, începînd cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, peste 1 200 drepturi în obște și a avut multe conflicte cu ceilalți moșneni din obște, a fost familia BAȘTEA. Astfel, în anul 1911, între moșneni și Paraschiv Baștea a avut loc un conflict puternic pentru exploatarea materialului lemnos. În legătură cu acest conflict, iată ce comunica administratorul plășii Giuvăla prefectului județului la 4 iunie 1911 : „... în comuna Rucăr încă de acum 7—8 luni domnește o stare de lucruri cu totul anormală, spiritele fiind foarte agitate și în tot momentul gata de a se deda la cele mai mari dezordine, la acte chiar de violență.

Pricina acestei stări de lucruri este faptul că, cîțiva agitatori [...] sub pretextul că vor să revendice averea obștească cotropită de cîteva căpetenii din comună s-au pus în capul acestei mișcări [...] le țin cuvîntări cît mai aprinse îndemnîndu-i la revoltă, spunîndu-le a nu ceda odată cu prețul vieții lor“³² în cazul că problema nu s-ar rezolva în favoarea moșnenilor.

Pentru a face față însă hotărîrii moșnenilor de a-și lua buștenii de brad care au fost tăiați din terenurile ce le-au aparținut a fost adus în comuna Rucăr, pe data de 13 iunie 1911, detașamentul de 120 jandarmi din compania mobilă București³³. Aceștia împrăștie cu forța pe cei cca 500 bărbați și 150 femei care s-au dus să-și ridice buștenii și arestează 40 inși care „au fost legați și aduși la primărie unde împreună cu dl. maior și dl. comandant al companiei de jandarmi Muscel au dresat actele care au fost înaintate“ prefectului, iar cei arestați înaintați parchetului de Muscel³⁴.

Din documentele deținute rezultă că părțile implicate în conflict au ajuns în justiție pentru rezolvarea lui, că în rîndul moșnenilor a existat hotărîrea fermă pentru a-și cîștiga drepturile lor și că cei ce erau puși să mențină „ordinea publică“ erau puși în dificultate de moșneni.

Acest conflict a creat o stare de agitație și în rîndul moșnenilor din alte comune din cuprinsul plășii Giuvăla care erau nemulțumiți de cei din comunele lor care le-au cotropit din terenuri. Iată ce scria prefectul de Muscel administratorului plășii Giuvăla : „avem informațiuni că prin parte din comunele ce dv. administrați și mai cu seamă acolo unde locuitorii sînt moșneni, ar fi început de agitație printre ei și s-ar plănui ori care mișcări violente“³⁵. Se recomanda pretorului să facă cercetări și să ia măsurile ce se cuvin.

Este semnificativ modul de a pătrunde în obște a nebaștinașilor prin acordarea de bani sub formă de împrumut iar, în situația că cel ce se împrumuta nu-i putea restitui, îi vindea drepturile din obște. Din actul de vânzare făcut de Bălașa Trandafir din satul Cotești în anul 1859 se constată că aceasta „rămînînd datoare dlui Petre Constantin Aninoșeanu cum și la alții atît din tirguielele înmormîntării soțului cum și banii luați pentru hrană și îmbrăcămîntea copiilor și neavînd vre-un mijloc cu care să pot plăti aceste datorii prin bună învoire i-am vîndut dlui Petre Aninoșeanu șase stînji, pămînt la pădure, moșia neîmpărțită în hotarul Coteștilor... Asemenea i-am mai vîndut una jumătate pogon livadie de fînețe în chinga creșterilor [...] avînd a intra în stăpînirea livezii în leatul 1863 căci pînă atunci este arendată“³⁶. Un alt exemplu : în anul 1891,

³² Arh. Stat. Argeș, *fond prefectura jud. Muscel*, dosar 82/1911—1912, f. 32.

³³ Ibidem, f. 48.

³⁴ Idem.

³⁵ Ibidem, f. 47.

³⁶ Arh. Stat. Argeș, *fond Judecătoria Ocol I rural Cîmpulung*, dosar 4335/1929,

Zoe Chiriazino, „văduvă rentieră“ din orașul Tîrgoviște...“ vinde toată partea ei de moșie „compusă din chingi și petice de livezi, arătură, islaz, arbori fructiferi și pădure situate în hotarul comunei Cotești... „cu prețul de 40 000 lei la un număr de 19 moșneni“³⁷. Acest pământ fusese acaparat tot de la moșneni înainte vreme.

În urma deselor vânzări de terenuri și a împărțirii între urmași, unii dintre moșneni nu au rămas cu nici un drept în obște. Astfel, în anul 1864, Banică Pătrașcu din Cotești vinde lui Nicolae Petre al Suții „tot dreptul său de 29 008 mp iar Ion, fratele lui Nicolae, vinde prin actul din 1878 tot dreptul său de 5 801 mp; astfel că vinzătorii nu mai rămân cu nimic iar cumpărătorul își majorează dreptul său“³⁸. Și moșnenii Dumitru Mihalcea și Iancu Ene, în anul 1886 „și-au vîndut toate drepturile lor în averea indiviză“³⁹.

În urma împărțirilor repetate a drepturilor între moștenitori și, ca urmare a vânzărilor făcute, au ajuns unii dintre ei să stăpînească suprafețe infime, unele din ele ajungînd chiar pînă la 19 mp⁴⁰. Desigur exemple sînt numeroase și ele reflectă o stare de fapt din perioada analizată.

Din numeroase acte de vânzare făcute de moșnenii din obștile muscelene rezultă că mare parte din suprafețele vîndute erau acoperite de pomi fructiferi. Aceste suprafețe de teren au făcut parte din proprietatea obștească ca teren de pășune în urma plantărilor cu pomi de către membrii obștilor, acestea au trecut în stăpînirea celor ce le-au plantat. În acest sens semnificativă ni se pare informația cuprinsă în darea de seamă asupra administrației obștei moșnenilor Coteștii din comuna Stoenesti pe perioada 1916—1923. „O altă chestiune importantă este movilarea și hotărnicia proprietății precum și facerea amenajamentului pădurii...“ pe care să le aprobe adunarea „întrucît din zi în zi proprietatea obștească se micșorează prin întinderea proprietăților de livezi și grădini în proprietatea obștească“⁴¹.

Se arată, în continuare, că în această obște, ca de altfel și în alte obști din județ, nu s-au luat măsuri împotriva celor ce închideau cu garduri terenuri din proprietatea obștei însă se ținea cont ca fiecare „să închidă în proporție cu dreptul ce-l au în devălmășie“⁴².

Obiceiul de a închide terenuri din islazul obștii s-a practicat mult și de moșnenii orașului Cîmpulung-Muscel în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Aceste terenuri treceau în proprietatea privată a celor ce le închideau. Una după alta au dispărut din proprietatea obștească bucăți întregi de pământ de pe Gruî, de pe apa Bughei, din poiana Andreo și Vîrteaje, de pe Valea Siliștei, de sub Măgură. Pe Valea Rudarilor și Valea Româneștilor, pe Valea Bărbuși și la Livezeni, moara lui Curcă și Piscul Morilor pînă în Grădiște „n-a mai rămas ca avere obștească decît mici petece de pământ, cîteva embaticuri și arendări ca mărturii triste și dureroase a nemaipomenitelor cotropiri ce s-a săvîrșit pe timpuri și ce nu încetează a se săvîrși pînă astăzi...“⁴³.

³⁷ Ibidem, f. 777.

³⁸ Ibidem, f. 921.

³⁹ Ibidem, f. 902.

⁴⁰ Ibidem, f. 909.

⁴¹ Arh. Stat. Argeș, fond Judecătoria Ocol II rural Cîmpulung Muscel, dosar 1079/1914—1925, f. 335.

⁴² Idem.

⁴³ Ion Anastasescu Ghica, *Obștea Moșnenilor Cîmpulungeni, trecutul și prezentul ei*, Cîmpulung, 1909, p. 39—40.

În urma studierii proceselor-verbale încheiate de președintele obștii moșnenilor din Cîmpulung, în anul 1908, pentru constatarea încălcărilor și tulburărilor de posesie a obștii se constată că 184 persoane au închis, din proprietatea obștii, 268 ha teren în ultimi 30 de ani⁴⁴. Terenurile acestea închise cu garduri, caracteristice satelor devălmașe s-au păstrat până târziu și în Cîmpulung⁴⁵.

În concluzie : procesul destrămării obștiilor a fost un fenomen care a apărut odată cu apariția inegalității de avere între membrii obștiilor. Acest proces a continuat pe măsura dezvoltării relațiilor capitaliste și s-a accentuat foarte mult în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea cînd, în județul Muscel, au început exploatarea pădurilor. Acest fenomen a generat apariția unor persoane care au acaparat teritorii multe din cadrul obștiilor ; o parte din moșneni au rămas cu drepturi puține în cadrul obștiilor iar altă parte și-au pierdut toate drepturile în obște. Este de remarcat faptul că moșnenii din Muscel, de-a lungul timpului, au luptat împotriva celor ce căutau să pună stăpînire pe drepturile ce le posedau în cadrul obștiilor.

LES ASPECTS DE LA DISSOLUTION DES COLLECTIVITÉS VILLAGEOISES DU DÉPARTEMENT DE MUSCEL 1864—1921

R é s u m é

La population du territoire de l'ancien département Muscel, comme d'ailleurs de l'entier territoire de notre pays, a été organisée en collectivités villageoises (formes primitives d'union économique agricole).

Au début, ces collectivités villageoises, possédaient en commun des terrains arables, des pâturages, des bois et des eaux. Par la progression du temps et le développement des forces de production, au cadre des collectivités ont apparu des contradictions qui ont abouti naturellement aux changements dans le système des relations initiales égalitaires.

La différenciation, a commencé à apparaître en même temps que le mode d'utilisation des terrains arables.

Si jusqu'à la première moitié XIX-e siècle le procès de différenciation entre les membres des collectivités villageoises de Muscel n'était pas accentué, du commencement de la seconde moitié du XIX-e siècle et les premières décennies du XX-e siècle, la différenciation s'accroît, en même temps que le développement des relations capitalistes, l'application de la réforme agraire et l'accroissement de la population.

En conclusion, le procès de la dissolution des collectivités villageoises a été un phénomène qui a apparu en même temps que la disparition de l'égalité de richesses entre les membres de ces collectivités. Ce procès a continué en même temps que le développement des forces de production et s'est accentué beaucoup dans la seconde moitié XIX-e siècle et les premières décennies du XX-e siècle, en même temps que le développement des relations capitalistes, quand dans le département Muscel a commencé l'exploitation des bois et le développement d'élevage.

Arhivele statului
Filiala județeană Argeș

Primită în redacție la 22 martie 1977

⁴⁴ Ibidem, p. 37—57.

⁴⁵ Henri H. Sthal, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. II, București, 1959, p. 327.

CONSTANTIN DOBRESCU — ARGEȘ

Încercare de reconsiderare *

GHEORGHE I. DEACONU

Activitatea multilaterală a lui Constantin Dobrescu — Argeș, desfășurată pe plan didactic, cultural, politic și economic, pentru emanciparea țărănimii, pentru ușurarea situației acesteia la sfârșitul secolului trecut, pentru organizarea sa politică și economică, nu a constituit pînă în prezent subiectul unei lucrări cuprinzătoare, de sinteză, care să contureze complexitatea acestei personalități.

Figura „tribunului țărănimii” cum era acesta numit încă în viață fiind, a atras însă atenția istoricilor și publiciștilor care, prin scrierile lor au reliefat de-a lungul timpului diferitele aspecte ale activității sale.

După conținutul lor și după tendința celor care le-au scris, aceste lucrări pot fi împărțite în trei categorii și anume: lucrări scrise pe timpul vechiului regim, dar care tratează cu simpatie și multă obiectivitate activitatea și personalitatea lui C. Dobrescu-Argeș; lucrări de defăimare a acestuia, scrise de adversarii săi politici și lucrări apărute în anii regimului nostru, care încearcă, de pe pozițiile materialismului istoric, o analiză mai profundă a luptei tumultuoase desfășurată de deputatul țărănimii argeșene de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Pe lângă numeroasele articole, scrise în presa cotidiană a vremii, asupra vieții și activității lui C. Dobrescu-Argeș, putem socoti ca făcînd parte din prima categorie lucrările unor autori ca Gheorghe Panu¹, Panait Mușoiu², Petre Popescu-Muscel³, Alexandru Valescu⁴,

* Expunînd faptele așa cum rezultă ele din presa vremii, din lucrările publicate, precum și dintr-un caiet de însemnări și amintiri al lui Al. Valescu ne limităm în studiul de față doar la încercarea de a dovedi falsul juridic înscenat împotriva învățătorului argeșean și în urma căruia acesta a fost compromis politicește și înlăturat din viața politică a țării.

¹ Gheorghe Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, București, 1893.

² Panait Mușoiu, *Dobrescu-Argeș — omul*, în *Revista ideei*, nr. 4, februarie, 1901.

³ *Democrația Muscelului, revistă politică, constituțională democratică*, Director și proprietar P. Popescu-Muscel, an. II, nr. 31, 1 februarie 1914.

⁴ Al. Valescu, *Schiță asupra luptei duse pentru înființarea Partidului țărănesc*, Pitești, 1921, și *Însemnări și amintiri, Mușătești*, 1935 (lucrări în manuscris).

C. I. Lungu⁵, Mircea Ispir⁶, Nicolae Iorga⁷, G. I. Dumitrescu⁸, Tudor Teodorescu Braniște⁹ și alții.

În cea de-a doua categorie se încadrează numeroasele articole cu conținut denigrator, scrise îndeosebi în presa liberală de la sfârșitul secolului trecut, dar și în cea conservatoare, precum și o broșură¹⁰ scoasă într-o ediție de liberali și în alta de conservatori la 1898—1899 și care era menită să-l compromită definitiv pe deputatul țăranilor în ochii alegătorilor săi argeșeni și în conștiința țărănimii din întreaga țară cu ocazia alegerilor parlamentare din 1899.

În sfârșit, în cea de-a treia categorie, putem încadra lucrările din ultimii ani ale învățătorului din Mușătești-Argeș, Nicolae G. Teodorescu¹¹ precum și o reușită lucrare a lui Onița Gligor¹² care se ocupă în special de activitatea didactică a lui C. Dobrescu-Argeș, dar care realizează incursiuni reușite și în celelalte domenii ale activității acestuia.

Această activitate se impune prin amploarea sa, prin ideile general-democratice de care a fost animat C. Dobrescu-Argeș, prin faptul că aproape 20 de ani acesta aflându-se în fruntea luptei țăranilor argeșeni, a fost totodată stegarul luptei revendicative a țărănimii din toată țara. Începută inițial pe plan didactic și cultural, activitatea lui C. Dobrescu-Argeș, a evoluat apoi spre forme mai înalte, desfășurându-se în direcția luminării și organizării țărănimii, a transformării acesteia într-o forță politică. Deasemenea s-a făcut intens simțită în publicistică prin ziarele „Țăranul” (1881—1884), „Gazeta Poporului” (1891—1892) și „Gazeta Țăranilor” (1892—1903), pe care el le-a condus și orientat, prin alte publicații la care a colaborat ca de pildă „Românul” lui C. A. Rosetti, prin activitatea parlamentară neobosită, zece ani întregi intervenind de pe pozițiile țărănimii la orice proiect de lege discutat în corpurile legiuitoare referitor la relațiile agrare.

Dintre cei care s-au ocupat de viața și activitatea lui C. Dobrescu-Argeș, în afară de Onița Gligor, care stabilește un echilibru corect, după părerea noastră, la nivelul temei pe care o tratează, între ceea ce a fost realmente pozitiv în activitatea acestuia și limitele acestei activități, în special în domeniul politic, limite de altfel specifice țărănimii în această fază a dezvoltării sale, ceilalți autori menționați mai sus, cu mici excepții, tratează în mod exclusivist această personalitate, fie ocupându-se doar de meritele sale, pe care de regulă le exagerează, fie denigrând-o total, așa cum au făcut majoritatea adversarilor săi politici.

În plus, toți autorii citați, deși sesizează că C. Dobrescu-Argeș a fost obiectul unor sistematice și permanente persecuții din partea politicienilor vremii, evită să trateze împrejurările în care deputatului argeșean i s-a înscenat un proces penal în urma căruia a fost condamnat și

⁵ C. I. Lungu, *Spovedanie*, Tipografia librăriei „Cartea românească, Ploiești, 1934.

⁶ Mircea Ispir, *Almanahul învățătorilor*, București, 1939, și *Almanahul învățătorilor*, București, 1944.

⁷ Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, Întregitorii, capitolul, *Impulsurile noii generații*, București, 1939.

⁸ G. I. Dumitrașcu, *Înainte mergătorii*, Tipografia cooperativă „Școala poporului”, București, 1940.

⁹ Tudor Teodorescu-Braniște, *Oameni și paiațe*, București, 1967.

¹⁰ *Spovedania D-lui Constantin Dobrescu-Argeș la părintele Zosim, Duhovnicul de la Chinovie*, București, 1898.

¹¹ Nicolae Gh. Teodorescu, *Mușăteștii, file de cronică*, București, 1969.

¹² Onița Gligor, *Activitatea didactică a lui Constantin Dobrescu-Argeș*, Editura didactică și pedagogică, București, 1974.

silit să ispășească a podeapsă de 3 luni de detenție, fapt care nu numai că l-a scos din viața politică a țării, dar l-a distrus morl și fizic.

Această poziție este explicabilă parțial, printr-o oarecare jenă de a trata asemenea probleme și mai ales prin lipsa unora dintre documentele de bază ale procesului care i s-a înscenat lui C. Dobrescu-Argeș în anul 1898 și s-a terminat în 1901. În parte, tot din astfel de considerente, unii dintre autorii care au scris despre el, fără a intra în amănunte, l-au socotit complet nevinovat față de înscenarea care i s-a organizat, alții l-au socotit a fi fost slab de caracter față de viața vicioasă de atunci a capitalei, iar alții, ce-i drept puțini, l-au tratat ca fiind vinovat, din motive politice de moment, deși știau bine că lucrurile stau cu totul altfel.

În ce ne privește, credem că materialul de care se dispune în prezent, permite începutul elucidării acestei probleme și încercăm acest început prin rândurile ce urmează.

*
* *

Bogata activitate desfășurată de Constantin Dobrescu-Argeș, sub aspectele arătate mai sus, deseale sale ciocniri cu guvernamentalii în presă și apoi în Cameră, teama acestora de deșteptarea țărănimii pentru care lupta deputatul argeșean, au făcut din acesta un adversar de temut pentru exponenții claselor dominante, care au urmărit cu o furie îndârjită să-l nimicească încă de la începutul afirmării sale. În acest scop, timp de peste 20 de ani, s-a folosit împotriva lui C. Dobrescu-Argeș tot arsenalul de metode și procedee specifice politicianismului burghez, reușindu-se pînă la urmă ca el să fie compromis și nimicit din punct de vedere politic și moral, fapt care i-a grăbit moartea, stingîndu-se în floarea vieții la vîrsta de 47 de ani¹³.

Animat de ideia „emancipării țărănimii”, idee care l-a urmărit toată viața, foarte activ din punct de vedere politic, puternic dotat din punct de vedere intelectual și cu o cultură temeinică, C. Dobrescu-Argeș a atras asupra sa atenția fruntașilor politici ai vremii încă de la primele sale manifestări publice. Aceștia au încercat, pe rînd — în special liberalii — să-l atragă în partidele lor, să-l sperie prin măsuri abuzive împotriva sa și împotriva adepților săi, să-l șicaneze în serviciu sau în activitatea politică și, în sfîrșit, să-l compromită cu orice preț. În această direcție, mai ales liberalii erau neîntrecuți și nu se dădeau în lături de la nimic pentru a-și atinge scopul. Dealtfel în 1884, cu ocazia disputelor pentru revizuirea Constituției șeful lor, Ion C. Brătianu, spunea în ședința Camerei din 25 martie, pentru a îmblîzi opoziția din partid, că a admis „...toate neorînduielele ce s-au făcut, asasinate, procese scandaloase...” pentru a întări partidul¹⁴.

Unul dintre acești liberali, pe nume N. Dimancea, șeful liberalilor din județul Argeș de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, numit aici în acea vreme și „pașa al Argeșului”, rudă și omul de încredere al lui Ion C. Brătianu, l-a remarcat pe C. Dobrescu-Argeș încă de la prima cîvîntare politică publică a acestuia, rostită la Pitești la o adunare electorală în anul 1878, cu care prilej a schițat, pentru prima oară la noi, un program de revendicări țărănești și a vrut să-l atragă în Partidul liberal, dar fără

¹³ Născut la 28 iunie 1856 — mort la 10 decembrie 1903.

¹⁴ Titu Maiorescu, *Istoria Contimporană a României (1866—1900)*, București, 1925, pag. 224.

succes¹⁵. De fapt de la această dată începînd, persecuțiile și abuzurile împotriva lui C. Dobrescu-Argeș s-au ținut lanț și încercăm să dovedim aceasta prezentînd cîteva dintre ele în ordine cronologică.

În anul 1881, cînd C. Dobrescu-Argeș scoate ziarul „Țăranul“ care se tipărea la Pitești și care presupunea din partea redactorului deplasări săptămînale, pentru redactare, colaborări, expediere și alte treburi ale ziarului, deplasări pe care el le făcea călare pe cal, cale de 50 de km, autoritățile școlare îl șicanează pe linie de serviciu, inspectîndu-l și de cîte 2 ori pe săptămînă, prin surprindere, pentru a fi găsit cu defecțiuni în munca la școală¹⁶. Un an mai tîrziu, în 1882, din inițiativa lui C. Dobrescu-Argeș, Mucenic Dinescu, Dincă Schileru și a altor fruntași ai țărănimii, se ține la Corbeni, la sfîrșitul lunii august o mare adunare țărănească la care participă delegați ai țăranilor din județele Argeș, Gorj, Vîlcea, Muscel, Dimbovița și alte județe ale țării și se discută aici programul de acțiune al mișcării țărănești¹⁷. Luate prin surprindere, autoritățile n-au putut împiedica această acțiune dar, de la Corbeni, călări pe cai, delegații țăranilor se duc la Nămăiești-Muscel pentru a ține și acolo o adunare asemănătoare. Din ordinul lui Ion C. Brătianu intervine însă cu brutalitate prefectul de Muscel care alungă din județ pe toți cei ce nu erau musceleni, zădărnîcînd în felul acesta adunarea proiectată¹⁸.

Constantin Dobrescu-Argeș, socotit principalul inițiator și organizator al acestor agitații țărănești, este luat de acum în evidență ca adversar periculos al claselor dominante și urmărit pas cu pas, mai ales de către liberali, care îl lovesc cu regularitate ori cînd au prilejul. Astfel în anul 1884, la alegerile ce se fac în urma modificării constituției de către liberali, C. Dobrescu-Argeș este ales deputat la Colegiul al III-lea de Argeș, cu o majoritate zdrobitoare față de candidatul liberal. La deschiderea Camerei, chiar Ion C. Brătianu, șeful Partidului liberal, cere invalidarea alegerii lui C. Dobrescu-Argeș pe motiv că, fiind învățător, nu și-a prezentat demisia în termenul prevăzut de legea electorală. Este evident că majoritatea liberală din Cameră l-a invalidat imediat¹⁹. În anul următor, 1885, cînd se fac noi alegeri, C. Dobrescu își prezintă demisia din timp și-și pune din nou candidatura la Colegiul al III-lea de Argeș, obținînd, în ciuda tuturor ingerințelor liberale cu care s-au făcut alegerile, 80% din voturi și deci fiind din nou ales. La Cameră însă este invalidat pentru a doua oară și tot la propunerea lui Ion C. Brătianu, de data aceasta, pe motiv că nu și-a satisfăcut stagiul militar, deși pînă acum nu mai fusese folosite asemenea precedente în anele parlamentare românești, iar C. Dobrescu-Argeș avea vîrsta de 29 de ani și motive temeinice pentru a fi scutit de armată²⁰.

Arbitrariul este foarte evident mai ales că Ion C. Brătianu enervat și de modul magistral în care C. Dobrescu și-a susținut cauza în fața Camerei, de faptul că el, ditamai omul politic, a fost nevoit să se înfrunte cu un țăran, trece la alte persecuții și mai mari. Astfel, la numai cîteva zile după a doua invalidare, C. Dobrescu-Argeș este ridicat noaptea de acasă, cu forța, de către 4 călărași care-l duc la Pitești, chipurile,

¹⁵ Al. Valescu, *Din istoricul înființării Partidului țărănesc. Despre încercările și luptele duse la Argeș pentru emanciparea politică și economică a țărănimii românești din vechiul regat* Insemnări și amintiri, 1935 (manuscris), pag. 19—20.

¹⁶ Idem, pag. 22.

¹⁷ Nicolae Gh. Teodorescu, *Mușăteștii, file de cronică*, 1969, pag. 39—40.

¹⁸ Al. Valescu, *Insemnări și amintiri*, Mușătești, 1935, pag. 24.

¹⁹ Idem, pag. 25.

²⁰ Idem, pag. 26.

pentru a-și face armata. Când ajung la Pitești însă, către ziuă, călărașii își continuă drumul spre sud, ducându-l pe arestat la curtea conacului lui I. C. Brătianu de la Florica, unde ajung cu toții istoviți la ziuă. În timp ce stăteau în curte și așteptau, în balconul conacului a apărut I. C. Brătianu care i-a strigat furios lui C. Dobrescu: „Ha țaran obraznic. Am să te învăț eu minte ca să-ți măsoari lungul nasului“ și apoi către cei 4 călărași: „Luați-l și duceți-l la cazarmă să-l tunză și îmbrace la fel cu soldații“²¹. Plecând de la Florica, la intrarea în Pitești, celor 5 le-a ieșit în cale un om al lui N. Dimancea, șeful liberalilor argeșeni, care i-a dus la acesta acasă. N. Dimancea încearcă din nou să-l corupă pe C. Dobrescu, purtându-se foarte blând cu el, arătându-i că a intervenit pe lângă I. C. Brătianu în favoarea lui și sfătuindu-l să meargă la Mușătești, să se ocupe numai de școală, căci nu a venit încă timpul său. Îl invită însă din nou să intre în Partidul liberal, unde va avea multe foloase materiale și morale. C. Dobrescu refuză însă și de data aceasta, sesizând metodele de intimidare și corupere care au fost folosite față de el în acea noapte²².

Pe drept cuvânt, așa cum relatează Al. Valescu, după spusele lui C. Dobrescu-Argeș, întâmplarea de mai sus i-a sugerat acestuia gânduri de revoltă cu privire la sfârșitul tragic al lui Tudor Vladimirescu, care și-a avut prologul tot prin aceste locuri.

În ciuda promisiunilor lui N. Dimancea, C. Dobrescu-Argeș a fost totuși încorporat și în timp ce-și satisfăcea serviciul militar în Dobrogea s-a îmbolnăvit grav²³. Când a revenit la școala din Mușătești i s-au desființat de către autorități celelalte două posturi de învățători de aici care erau ocupate de către Kiril Zănescu și Elisabeta Vasilescu, fiind lăsat singur cu toată școala pentru a nu mai avea timp de politică. Este de asemenea controlat tot mai des pentru a fi găsit în defect și îndepărtat din școală. Totul este însă în zadar deoarece el muncește la școală din conștiință și cu pasiune iar restul timpului îl folosește pentru politică.

Văzînd că nu-l pot potoli nici pe această cale, liberalii încearcă împotriva lui o altă metodă și anume aceea de a-l izola de tovarășii lui de luptă cu care începuse acțiunea de organizare a țărănimii, tovarăși care de altfel începuseră să dea semne de plictiseală față de încetineala cu care se dezvoltă mișcarea țărănească. Liberalii speculează această situație și atrag în partidul lor pe unii fruntași ai mișcării țărănești ca Mucenic Dinescu din Corbeni, Dincă Schileru din Boteni-Gorj, Gageone din Dimbovița, Frunzei din Brăila, Macavei de la Putna, Ion Rusu Cornaciu de la Botoșani și alții, cu care înființează un „Comitet țărănesc“ în Partidul liberal, căutînd să înșele în felul acesta țărănimea și să o îndepărteze de mișcarea inițiată de către C. Dobrescu-Argeș²⁴. Lăsînd la o parte faptul că cei de mai sus reprezentau în mișcare doar țărănimea cea mai instărită, trebuie reținut că cu excepția lui Mucenic Dinescu și Dincă Schileru care mai învățaseră cîte ceva de la C. Dobrescu, restul nu aveau nici un fel de experiență politică, iar unii ca Ion Rusu Cornaciu nu știau carte nici măcar cît să se iscălească, acesta semnînd, cînd era cazul, cu o pecete cu numele său²⁵. Ei au devenit elemente de manevră în mîinile liberalilor, care-i foloseau în scop de diversiune, pentru a

²¹ Idem, pag. 26—27.

²² Idem, pag. 27.

²³ Nicolae Gh. Teodorescu, *lucrarea citată*, pag. 51.

²⁴ Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 28—29.

²⁵ Idem, pag. 29.

deruta țărănimea și pentru a-i lăsa acesteia impresia că adevărații ei reprezentanți se află în Partidul liberal. C. Dobrescu a combătut cu tărie acest „Comitet țărănesc” iar pe membrii săi i-a numit „țărani de carnaval”.

La rîndul său însă, el este urmărit de către autoritățile liberale în tot ceea ce face și orice pas îi este interpretat în funcție de interesele acestora. Liberalii mergeau în politică, în general, după principiul stabilit de șeful lor, Ion C. Brătianu, care spunea : „Eu nu mă opun curentelor care se formează în țară ci caut a le canaliza”²⁶. Față de C. Dobrescu însă, care este inadaptabil la principiile liberale, aceștia își permit orice șicane și persecuții. Astfel în 1886 cînd acesta, împreună cu alți colegi, face o excursie în Transilvania, liberalii îl învinuiesc că urmărește să cumpere de acolo cîteva mii de căciuli „a la Mihai Viteazul” și costume țărănești, să echipeze o armată țărănească și să pornească cu ea în marș asupra capitalei. Lansat cu scop de diversiune acest zvon le-a dat liberalilor prilejul de a supraveghea orice pas al lui C. Dobrescu și în Transilvania, de a face percheziții pe la adepții săi și de a intimida pe aceștia²⁷.

Cu toate acestea, liberalii, politicieni rafinați, cu multă experiență în manevre politice, își dau seama că pe C. Dobrescu-Argeș nu-l pot intimida cu măsuri fățișe și că mai devreme ori mai tîrziu, acesta va ajunge în parlament și în țară un adversar incomod. Pentru a-i stăvili drumul ei vor să-i cunoască amănunțit programul politic, punctele de vedere în toate problemele, defectele, eventualele slăbiciuni, pentru a-l avea la mînă. În acest scop, în anul 1887, trimite la Mușătești, în misiune de informare pe lingă C. Dobrescu, pe Gheorghe Palade, deputat liberal de Tutova, care vine la C. Dobrescu și-i spune că s-a certat cu liberalii, că e scîrbit de tirania lui I. C. Brătianu și că știindu-l pe Dobrescu adversar al lui Brătianu, vrea să se alieze cu el pentru a întreprinde o acțiune comună împotriva guvernului liberal. C. Dobrescu-Argeș cîstit, fără suficientă experiență politică, nesusizînd pînă unde pot merge liberalii, îl primește pe G. Palade cu care poartă discuții politice timp de 3 săptămîni de zile²⁸. Cînd Gheorghe Palade, care era trimisul lui I. C. Brătianu, consideră că s-a informat destul, pleacă și de la această dată începînd, el este un adversar consecvent al lui C. Dobrescu-Argeș pînă ce-l nimicește pe acesta.

În cameră, unde C. Dobrescu-Argeș este ales deputat începînd cu anul 1888 și pînă în 1899, liberalii sînt cei mai îndîrjiți adversari ai lui combătîndu-l permanent, căutînd să-l compromită și să-l înlăture. O nouă încercare în acest sens se face în anul 1892 cînd C. Dobrescu-Argeș împreună cu Al. Valescu înființează „Societatea pentru cultura țăranilor” la Mușătești, cu scopul de-a cumpăra o tipografie și a edita „Gazeta țăranilor” ca organ de presă al societății.

„Societatea pentru cultura țăranilor” este constituită legal avînd statutul său, membrii înscriși pe bază de cerere, comitet de conducere, organ de presă, dar autoritățile se amestecă și-i determină pe unii membrii (învățători) să intenteze proces lui C. Dobrescu și Al. Valescu pe motiv că le-au mîncat banii. Se găsesc trei astfel de membrii. Se face proces, dar aici, Al. Valescu arată că C. Dobrescu-Argeș nu e amestecat

²⁶ Idem, pag. 28.

²⁷ Idem, pag. 34—35.

²⁸ Idem, pag. 29—32.

în această problemă (pentru a-l feri de orice atac) și dovedește că banii s-au cheltuit pentru scopul propus prin statut (scoaterea ziarului, cum-părarea tipografiei) iar când se vor realiza venituri, acestea vor fi împărțite conform statutului²⁹. Adversarii lui C. Dobrescu au pierdut procesul, dar persecuțiile încep acum să se răsfîrîgă și asupra lui Al. Valescu, ca editor al „Gazetei Țăranilor” precum și asupra tuturor celor care aveau ceva legătură cu aceasta³⁰. Astfel în anul 1893 Al Valescu este chemat de către Tache Ionescu, ministrul cultelor și învățămîntului, la el acasă și sfătuit să nu dea ton revoluționar gazetei. Tot acum, lui Al. Valescu, îi este desființat cel de al doilea post de învățător la Școala din Mușătești și este lăsat să se descurce singur cu 6 clase și cu peste 100 de elevi³¹. Este controlat aproape zilnic de autoritățile școlare pentru a fi găsit în defect și pentru a-i răpi orice timp care ar putea fi afectat gazetei. Se fac presiuni și asupra cititorilor gazetei, asupra încasatorilor³². Gazeta este confiscată în dese rînduri pe la oficiile poștale și primării, este combătută prin presa guvernamentală. În sfîrșit, se folosesc tot felul de metode și procedee murdare pentru a înnăbuși în fașă mișcarea țărănească căreia C. Dobrescu-Argeș se străduia să-i dea contur politic. Cei de la putere își dădeau seama că oel care trebuie distrus este C. Dobrescu deoarece este capul și sufletul acestei mișcări. În acest scop au renunțat la orice rezerve și au pus în cursă pe G. Palade. În acest context, în anul 1898 împotriva lui C. Dobrescu-Argeș s-a montat una dintre cele mai mari inscenări politice, regizorii fiind tot liberalii prin Gheorghe Palade, care era ministru de justiție și un fotograf al poliției capitalei, Ion Niculescu, consăteau cu C. Dobrescu și pretins prieten al acestuia.

Iată în rezumat cum s-au petrecut atunci lucrurile. În anul 1894, C. Dobrescu-Argeș care avea ca studii oficiale doar școala primară și seminarul preoțesc, pe baza căruia ajunsesse învățător, se hotărăște să continue studii superioare și se stabilește asupra celor juridice deoarece de acestea avea el mai multă nevoie în activitatea sa politică. În acest scop după ce se informase de la Zamfir Filoti, avocat din Galați, C. Dobrescu-Argeș pleacă la studii în străinătate și anume în Belgia la Universitatea liberă din Bruxelles — facultatea de drept³³. Neavînd avere și nici pe cineva să-l susțină din punct de vedere material, el împrumută acum de la bancherul Predingher din Ploiești suma de 1 500 lei, pentru care dă o poliță girată de un cunoscut al său, Nae Niculescu. Acesta, prin luna august 1894 se prezintă la Mușătești la Al. Valescu, cu o scrisoare de la C. Dobrescu, prin care se solici-ta încă 1 000 de lei și i se cerea lui Valescu să gireze el datoria întreagă la Predingher³⁴. Al. Valescu merge împreună cu Nae Niculescu la Predingher, unde girează ambele polițe, expedind suma solicitată lui C. Dobrescu. Acesta însă, nesusind la timp nu a preschimbato polițele la termen, fapt pentru care ele au fost protestate. Cînd o sosit din străinătate, C. Dobrescu, care era cam neglijent și naiv în chestiunile bănești, a dat lui Predingher o nouă poliță în care erau incluse și cele anterioare, girată corect de către Grigore Poinăreanu, care îi fusese socru lui C. Dobrescu și de către Iosif Bunesco care îi era naș³⁵. Aceștia urmau

²⁹ Idem, pag. 50.

³⁰ Idem, pag. 49.

³¹ Idem, pag. 52—53.

³² Idem, pag. 55.

³³ Idem, pag. 58.

³⁴ Idem.

³⁵ Idem, pag. 59.

ca la scadența viitoare să achite polița cu datoria lui C. Dobrescu-Argeș deoarece, împreună cu acesta arendaseră în tovărășie pășunatul în cițiva munți, iar suma ce-i revenea lui C. Dobrescu din această afacere trebuia folosită pentru achitarea poliței care se ridica la valoarea de 4 000 de lei.

Înainte de scadența noii polițe, C. Dobrescu-Argeș pleacă din nou în străinătate lăsând polița la o femeie, pe nume Elena Ionescu din București — cu care se afla în relații apropiate — căreia îi stabilise în prealabil o întâlnire cu cei doi giranți (Poinăreanu și Bunescu) care trebuiau ori să o achite ori să o ia asupra lor. Neavind bani, sau nevoind să-și respecte angajamentul luat, cei doi nu s-au prezentat la întâlnirea proiectată. În această situație Elena Ionescu s-a adresat lui Ion Niculescu fotografu poliției din București, consătean cu C. Dobrescu și considerat prieten bun al acestuia, cerându-i sfatul. Acesta o sfătuiește să-i semneze ea pe cei doi giranți și să trimită polița la Ploiești. Femeia, neinițiată în astfel de probleme, acceptă soluția lui Ion Niculescu și în felul acesta, din punct de vedere legal, se produce un fals al cărui autor material este Elena Ionescu, iar autor moral Ion Niculescu, C. Dobrescu-Argeș neavînd cunoștință de aceasta. La scadența acestei polițe C. Dobrescu-Argeș era tot plecat și Predingher o protestează pe lângă cei doi giranți. Aceștia însă știind că la termenul trecut n-au mai girat și nerespectîndu-și angajamentul luat față de C. Dobrescu, au declarat că polița e cu girul fals³⁶.

În aceste condiții Ion Niculescu, care era prieten din interes al lui C. Dobrescu, profitor de pe urma acestuia, vrînd să-l aibă la mîină și să-l folosească mai mult în afacerile sale, el care era autorul moral al falsului, merge la Ploiești, dă o nouă poliță cu girul său pentru întreaga datorie și ia polița cu girul fals pe care bancherul făcuse mențiunea „anulată”. Scopul pentru care Ion Niculescu face aceasta era pe de-o parte cel arătat mai sus, iar pe de altă parte, el avea siguranța că va încasa banii giranți de la C. Dobrescu, deoarece acesta lucra acum (textul) în colaborare cu I. Niculescu (fotografia) la o carte de lucru manual pentru școlile de fete cu specific de cusături, țesături, covoare populare, care urma să aducă, conform contractului 10 000 lei autorilor³⁷.

La venirea lui C. Dobrescu-Argeș din străinătate relațiile dintre el și Ion Niculescu se înrăutățesc însă. Acesta din urmă îi explică lui C. Dobrescu cum a făcut cu polița și-i pune condiția, pentru a i-o achita, să se căsătorească cu o femeie bătrînă dar bogată din București, de la care I. Niculescu, ca mijlocitor al tranzacției urma să primească un rînd de case³⁸. C. Dobrescu indignat refuză categoric, iar I. Niculescu îl amenință cu polița. C. Dobrescu cere sfatul unor avocați dar aceștia, bazați pe faptul că polița care se găsea la I. Niculescu purta mențiunea „anulată” îl sfătuiesc rău, arătîndu-i că această poliță nu mai poate avea consecințe juridice materiale ori penale³⁹. Pe această bază C. Dobrescu-Argeș îi cere lui I. Niculescu să aștepte că-i va plăti datoria dar nu a insistat prea mult și acesta din urmă supărat că pierdea un rînd de case din cauza încăpățînării lui Dobrescu și apoi supărat și din cauză că stricase, din vina lui, toate clișeele la albumul proiectat și acesta era compromis, începe să facă caz de situație. Cearta ia proporții dar la

³⁶ Idem.

³⁷ *Universul* din 10 iunie 1898.

³⁸ Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 60.

³⁹ Idem.

intervențiile unor prieteni și cunoscuți comuni se ajunge la o înțelegere conform căreia în prezența lui Predingher, se stabilește în scris ca Ion Niculescu să achite datoria după polița pe care a semnat-o în timp de 3 ani, ipotecînd în acest scop o proprietate a sa, iar C. Dobrescu-Argeș să-i achite lui Niculescu, din diurna de deputat cîte 300 de lei pe lună pînă la stingerea datoriei⁴⁰. Ion Niculescu însă în timpul ședinței de împăcare, greu de spus dacă din jenă sau calcul, se scoală de la masă, rupe hîrțile întocmite și zice : „... ce eu prietenul tău din copilarie să te reclam ? Nu mai trebuie nici o convenție. Rămînem prieteni buni“⁴¹.

Acum intervine Gheorghe Palade, care era Ministrul justiției, cel care de mult îl urmărea pe C. Dobrescu-Argeș și care din ordinul Brătienilor, căuta să-l nimicească. În acest sens ziarul „Adevărul“ arăta că : „...Prietenii ministrului Palade comunică acestuia cele ce se petreceau între Niculescu și Dobrescu și d. Palade combină planul de distrugere a d-lui Dobrescu-Argeș. Niculescu fu pus la cale să reclame parchetului, iar primul procuror fu avizat ca imediat după primirea reclamațiunii să interviev pe lingă judele instructor pentru depunerea deputatului Dobrescu. Pentruca lucrurile însă să nu provoace oarecari neplăceri, totul fu amînat pentru ultima zi a sesiunii corpurilor legiuitoare“⁴². Ion Niculescu, care așa cum am văzut, se angajase de față cu martori, să pună capăt conflictului, în contact cu Gheorghe Palade și cu alți liberali își schimbă brusc și radical poziția, el avînd unele motive pentru a fi supus presiunilor din partea liberalilor care se aflau la putere. Astfel era amenințat cu pierderea serviciului de fotograf al poliției iar fiul său, Alexandru Niculescu, în imposibilitatea de a căpăta serviciu⁴³.

Sub presiunea lui G. Palade și a altora, Ion Niculescu îl reclamă pe C. Dobrescu-Argeș la parchet și se deschide astfel un proces penal, Dobrescu fiind invinuit ca autor moral al falsului făcut de Elena Ionescu, în ciuda faptului că aceasta a declarat de mai multe ori, că el nu a știut de semnăturile pe care ea le-a dat din îndemnul lui Ion Niculescu. Procesul se transformă repede într-o prigoană politică îndreptată împotriva lui C. Dobrescu deoarece cele două partide burghezo-moșieresti din vremea aceea își dau mina pentru a-l nimici. Al. Marghiloman (conservator) cînd a aflat de rolul lui Gheorghe Palade (liberal) în problema C. Dobrescu-Argeș l-a felicitat pe acesta spunîndu-i „...că le-a luat de pe suflet o mare teamă căci Dobrescu cu talentul și popularitatea lui la sate era unul din cei mai periculoși dușmani ai marilor proprietari“⁴⁴. Tot el, la remarca ministrului de interne liberal, Ferichide, care i-a spus că „Pe Dobrescu l-avem în mînă“ i-a răspuns acestuia : „Ca (sic) condescendență partidele trebuie să se servească între ele“⁴⁵ socotind că s-a făcut astfel un mare serviciu și partidului conservator.

Procesul lui C. Dobrescu-Argeș, durează cca. 3 ani de zile, cu remarca că la începutul acestuia în iunie 1898 deputatul țăranilor argeșeni a fost arestat preventiv, chipurile, pentru siguranță, dar în realitate pentru compromitere și intimidare. Din acest motiv se iscă acum o mare fierbere, lumea fiind indignată de samavolnicia liberalilor. Gazeta țăra-

⁴⁰ *Universul* din 10 iunie 1898.

⁴¹ *Idem*.

⁴² *Adevărul* din 10 iunie 1898.

⁴³ *Gazeta Țăranilor*, an. VI, nr. 9 din 14 iunie 1898.

⁴⁴ Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 61.

⁴⁵ *Timpu* din 7 iunie 1898.

nilor anunța arestarea directorului său politic prin articolul intitulat „Capul hidrei“ din 14 iunie 1898⁴⁶.

Foștii tovarăși de luptă ai lui C. Dobrescu-Argeș ca Mucenic Dinescu, Dincă Schileru și alții care făceau parte acum din Partidul liberal, intervin energic pe lângă Gheorghe Palade, ministrul justiției, pentru punerea în libertate a lui Dobrescu căci deși adversari politici, prețuiău totuși capacitatea și cinstea acestuia⁴⁷. G. Palade îi răspunde însă cu cinism lui Mucenic Dinescu: „Trebuie să sfărîmăm capul hidrei. Sintem hotărîți a-l face să stea acolo la țară, să nu se mai amestece în politica țării. Nici postul de secretar de avocat nu va mai avea dreptul a ocupa deși are titlul de dr. în drept“⁴⁸.

Samavolnicia liberală este dezaprobată unanim de către opinia publică. Lui C. Dobrescu-Argeș, pe lângă tovarășii săi de luptă, îi iau apărarea mai mulți juriști ca Ion Rădoi, avocatul din această fază a procesului, precum și avocații Fleva, Cornea și Barbu Delavrancea care se oferă să-l apere la proces⁴⁹. De asemenea o serie de organe de presă ca *Universul*⁵⁰, *Epoca*⁵¹, *Drapelul*⁵², *Timpul*⁵³, *Adevărul*⁵⁴ etc. iau poziția categorică în favoarea deputatului țaranilor argeșeni demascînd mișelia liberalilor și în special pe Gheorghe Palade ministrul justiției, pe judecătorul de instrucție V. Alexandrescu care a semnat mandatul de arestare preventivă a lui C. Dobrescu-Argeș. Ziarele și toți cei care cunosc situația sînt convinși de nevinovăția lui C. Dobrescu, de caracterul diversionist al manevrei liberalilor și ele demască ura veche a acestora și în special a lui G. Palade împotriva reprezentantului țaranilor, numeroasele înscenări făcute timp de 20 de ani, motivele care stau la baza colaborării dintre Ion Niculescu și ministrul Gheorghe Palade împotriva lui C. Dobrescu și scot în evidență personalitatea pozitivă a acestuia. Astfel ziarul *Adevărul* arăta că: „...Deputatul Colegiului al III-lea de Argeș este un om tînăr ca de vreo 35 de ani (avea 42 de ani dar arăta tînăr însă după proces a îmbătrînit foarte repede n.n.). Și-a început cariera ca învățător într-o comună din județul Argeș, în care slujbă a stat de la 1877 (1875 n.n.) pînă la 1888 cînd fu ales pentru prima oară deputat. De atunci a reușit să fie mereu ales ca deputat al Colegiilor al III-lea de Argeș și Muscel. Este un om cult și a obținut acum în urmă diploma de dr. în drept“⁵⁵.

Ziarul *Timpul* pe un ton foarte violent sub titlul „Judecător sau inchiizitor?“ îl dezaproabă pe judecătorul de instrucție V. Alexandrescu care la cererea mamei lui C. Dobrescu-Argeș — femei foarte bătrînă și bolnavă — de a i se aproba să-și vadă fiul la închisoare, după ce o lasă pe aceasta să aștepte ore întregi în picioare răspunsul, răcnește apoi la ea, fapt care o face pe bătrînă să leșine creindu-se o atmosferă penibilă la Palatul de Justiție⁵⁶. De asemenea sub titlul „Proces scandalos“ același ziar aduce fapte noi din care se vede tot mecanismul înscenării puse

⁴⁶ *Gazeta Țăranilor*, an. VI, nr. 9 din 14 iunie 1898.

⁴⁷ Idem.

⁴⁸ Idem.

⁴⁹ *Timpul* din 7 iunie 1898.

⁵⁰ *Universul* din 10 iunie 1898.

⁵¹ *Epoca* din 8 iunie 1898.

⁵² *Drapelul* din 8 iunie 1898.

⁵³ *Timpul* din 7 iunie 1898.

⁵⁴ *Adevărul* din 10 iunie 1898.

⁵⁵ Idem.

⁵⁶ *Timpul* din 7 iunie 1898.

la cale împotriva lui C. Dobrescu⁵⁷. „Epoca” arată că oricare ar fi fost situația măsura luată împotriva lui C. Dobrescu-Argeș e prea dură. „...Această măsură, scrie ziarul, se folosește mai mult împotriva unor fugari” ceea ce nu era cazul cu C. Dobrescu⁵⁸. „Universul” redă faptele în înlănțuirea lor scoțind în evidență înscenarea și substratul politic al acesteia⁵⁹. În „Drapelul” se face un scurt portret politic al lui C. Dobrescu-Argeș arătându-se că „...cu durere scriem aceste rînduri. L-am văzut pe Dobrescu-Argeș cînd a venit pentru întîia oară în cameră. Toată lumea admira pe acest sătean voinic și frumos, pe care haina tărănească îl îmbrăca de minune. Toate partidele politice căutau să-l atragă. Înzestrat cu inteligență, muncitor și un orator plăcut, cald și neobosit, Dobrescu-Argeș s-a impus imediat și dacă pe lângă toate aceste admirabile calități el ar fi avut și puțină tărie de caracter desigur că ar fi rămas o podoabă a parlamentului. Mediul sănătos din care a ieșit și în care s-a format, într-un sat din Argeș ar fi trebuit să-l ferească de orice cădere. Dobrescu însă n-a avut destulă tărie pentru a rezista mediului în care a început a trăi venind în capitală”⁶⁰.

Teza cu privire la lipsa de fermitate a lui C. Dobrescu-Argeș, sau de tărie de caracter cum susține „Drapelul” a fost mult vehiculată în timpul procesului său și după aceea într-un fel, tacit, chiar acceptată ca o explicație pentru ceea ce s-a întîmplat cu el. Este însă explicația superficială a cazului, neadîncită, de suprafață. Explicația corectă o dau faptele în înlănțuirea lor logică și istorică, au dat-o încă de atunci din timpul procesului cei care l-au cunoscut temeinic pe acest tribun al țărănimii. Al. Valescu care i-a fost lui C. Dobrescu-Argeș discipol, asociat și tovarăș de luptă, spune despre el că era de o cinste exemplară, de o corectitudine pedantă, dar că în problemele bănești era neglijent chiar cu veniturile sale el neurmărind să strîngă bani ci să progreseze ideile pentru care lupta⁶¹. Cunoașterea mediului în care a trăit C. Dobrescu-Argeș, a luptei sale, a necazurilor grele cu care a avut de luptat nu dovedește lipsa tăriei de caracter din partea sa. Pe drept cuvînt ne declarăm de acord cu „Gazeta Țăranilor” care spunea : „I se atribuie că n-a fost tare de caracter. Dar a rezista, cu toată lipsa de mijloace în care se afla, vreme de 20 de ani de cînd luptă în politică și 10 ani de cînd e în Comeră, la toate ademenirile tuturor partidelor, care căutau să-l atragă cum zice Drapelul, la toate mișeliile care se născoceau pentru a-l nimici, văzînd că nu-l pot atrage, nu e cea mai nemaipomenită tărie de caracter ?”⁶². Tot în această problemă se arată mai departe : „...În loc de a trece de partea celor tari care îi dădeau slujbe, cinste și glorie, să vrei a primi ocări, nevoi și trai în sărăcie numai să nu-ți vinzi interesele clasei tale, cum fac mereu sute de tineri țărani „deștepți” care primesc posturi de la cei mari și habar nu mai au de clasa lor, nu e dovada celei mai mari țări de caracter ?”⁶³. Noi credem că da și că nu lipsa tăriei de caracter i se poate imputa lui C. Dobrescu-Argeș, dacă este ceva de imputat aici, ci naivitatea lui în problemele financiare, și ceea ce este mai grav, încrederea fără margini în unii oameni care nu meritau aceasta.

⁵⁷ Idem.

⁵⁸ *Epoca* din 8 iunie 1898.

⁵⁹ *Universul* din 10 iunie 1898.

⁶⁰ *Drapelul* din 8 iunie 1898.

⁶¹ Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 80.

⁶² *Gazeta Țăranilor*, an. VI, nr. 9 din 14 iunie 1898.

⁶³ Idem.

De această situație erau conștienți și adversarii săi, care cu toată puterea lor, au trebuit să cedeze față de presiunea opiniei publice, a presei, a unor oameni politici și să-l elibereze pe C. Dobrescu după câteva zile de arest, căutînd în același timp să pregătească și mai temeinic nimicirea sa politică și chiar fizică. În orice caz intenția liberalilor de a-l intimida pe C. Dobrescu nu s-a realizat acum. După ce este eliberat în loc să se potolească, cum sperau adversarii săi, C. Dobrescu-Argeș desfășoară o activitate politică și mai intensă în favoarea țărănimii, publicînd în presă zeci de articole prin care combate samavolniciile liberalilor și se pregătește intens pentru alegerile ce trebuiau să aibă loc în anul 1899. În acest scop publică în *Gazeta Țăranilor* un nou program al mișcării țărănești din România⁶⁴, face trei dări de seamă către alegătorii săi din Argeș, susține revendicările țărănești pe toate planurile și în general este foarte activ politic. Într-un număr din luna mai 1899 al *Gazetei Țăranilor* i se face un scurt portret politic arătîndu-se principalele etape ale luptei sale⁶⁵.

Cu ocazia alegerilor din 1899, C. Dobrescu-Argeș își pune din nou candidatura la Colegiul al III-lea de Argeș, dar adversarii săi politici liberali, care-și dăduseră mîna cu conservatorii în a-l nimici scriu, sub semnătura lui Ion Niculescu o broșură cu tot felul de calomnii și invective împotriva sa pe care o răspîndesc între țărani din Argeș. Din această cauză în ziua alegerilor C. Dobrescu era foarte amărit și decepționat⁶⁶. Demoralizat, obosit și bolnav, presat permanent de agenții electorali liberali, de prefectul județului Argeș și de primarul orașului Pitești, Vestiman, în ziua alegerilor, după ce acestea se desfășuraseră de jumătate și erau șanse serioase să fie din nou ales, C. Dobrescu-Argeș face greșeala și își retrage candidatura avînd promisiunea fermă a liberalilor că-l vor ajuta să fie achitat în procesul în care fusese deja condamnat de tribunal la 6 luni de detenție⁶⁷. Liberalii nu se țin însă de cuvînt ci, dimpotrivă, după alegeri îl urmăresc și mai temeinic deoarece se tem că altădată nu-l vor mai putea avea în mînă ca acum. Astfel condamnat de tribunal împotriva tuturor dovezilor de nevinovăție, această condamnare este menținută și de Curtea de apel și Curtea de casație datorită presiunilor liberalilor și îndeosebi ale lui Gheorghe Palade și în ultimă instanță rămîne condamnat penal la 3 luni închisoare cu pierderea drepturilor politice, ceea ce se urmărea de fapt mai mult. În felul acesta în anul 1899 încetează activitatea politică a lui C. Dobrescu-Argeș, acest tribun al țărănimii române, evenimentul fiind consemnat în *Gazeta Țăranilor* sub forma următorului anunț: „Încunoștiințăm pe prietenii cititori că d. Dobrescu directorul politic al *Gazetei Țăranilor* nu mai poate lua parte la conducerea ei de acum înainte. Orice corespondență ce privește gazeta se va trimite numai pe adresa Al. Valescu, Mușătești — Argeș“⁶⁸.

C. Dobrescu-Argeș a fost arestat în anul 1901 pentru a executa cele 3 luni de închisoare la cît rămăsese condamnat și deținut la Penitenciarul Văcărești. La Văcărești în același timp cu C. Dobrescu-Argeș este deținut și Nicolae Filipescu, urmaș de mari boieri, el însuși mare proprietar, care omorise în duel pe Emanuel Lahovari, directorul ziarului „L'indépendance Roumaine“ pentru un articol, chipurile, jignitor la

⁶⁴ *Gazeta Țăranilor*, an. VII, nr. 1 din 10 ianuarie 1899.

⁶⁵ Ibidem, an. VII, nr. 13 din 23 mai 1899.

⁶⁶ Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 99.

⁶⁷ Idem.

⁶⁸ *Gazeta Țăranilor*, an. VII, nr. 14 din 11 iulie 1899.

adresa lui Filipescu⁶⁹. Deși Emanoil Lahovari a căutat să evite duelul retrăgându-și afirmațiile făcute și cerindu-și scuze, N. Filipescu insistă pentru duel și în timpul acestuia îl omoară pe Lahovari. Pentru aceasta N. Filipescu este condamnat 6 luni de zile fără pierderea drepturilor politice în timp ce Dobrescu, nevinovat, victimă a unei înscenări este condamnat 3 luni cu pierderea drepturilor politice. Se vede și din aceasta tendința abuzivă a „Justiției“ liberale, dirijarea procesului de cei care aveau interesul să-l piardă.

Cunoscându-l în închisoare, N. Filipescu capătă un mare respect pentru C. Dobrescu-Argeș, pentru cultura sa, pentru sinceritatea sa politică și pentru felul franc, deschis, de a fi, pentru competența de care dă dovadă în problemele politice și juridice. Aceasta face ca după ce sînt eliberați, N. Filipescu, care ajunge ministru al Agriculturii și domeniilor să-l folosească pe C. Dobrescu-Argeș pentru conceperea cîtorva proiecte de legi, pentru care îi plătește⁷⁰.

La ieșirea din închisoare C. Dobrescu-Argeș este bolnav și foarte deprimat sufletește ceea ce îi accentuează boala (o ataxie care se manifesta prin slăbirea treptată a aparatului locomotor în timpul mersului pînă la imobilitate însoțită de mari dureri). Și în această situație însă prigonitorii săi îl supraveghează cu atenție și pîndesc momentul potrivit să-i dea lovitura decisivă. Ba mai mult, îl persecută și-l șicanează continuu. Astfel i se refuză, din ordinul liberalilor, recunoașterea de către universitățile din țară a diplomei de dr. în drept pe care o obținuse la Bruxelles⁷¹. De asemenea, sub formă mascată liberalii fac eforturi pentru a-l epuiza fizic, pentru a-l distruge. Aceasta se vede în anul 1903 cînd în urma unui tratament la băile Brădet, C. Dobrescu se simțea mai bine și cînd este luat aproape pe sus, la București, din ordinul ministrului de interne Vasile Lascăr care-i cere să întocmească, în locul lui, un proiect de lege administrativă. În felul acesta pe lîngă proiectul solicitat liberalii realizau și faptul de a-l avea permanent sub control și de a-i impune un regim de viață care să-l nimicească. Asta și fac. Îl instalează în București într-o casă igrasioasă, fără aer și lumină, îi impun un regim de muncă intelectuală forțată, zi și nopți fiind îndemnat să scrie de către emisarii lui Vasile Lascăr, care-l păzesc, îi dau bani numai cît să nu moară de foame el și omul care-l îngrijea (săteanul Constantin Lăzărescu) promițându-i plata la urmă⁷².

Datorită acestui regim C. Dobrescu cade din nou la pat după ce termină proiectul legii administrative solicitat de Vasile Lascăr și încă trei proiecte de legi. În această stare îl găsește Al. Valescu care-l cheamă la Mușătești în octombrie 1903. Sperînd să primească banii pentru care a muncit C. Dobrescu mai rămîne la București cîteva zile pînă la începutul lui noiembrie 1903 (se dusesese la sfîrșitul lui august) cînd vine la Curtea de Argeș cu trenul, iar de aici este adus la Mușătești cu căruța deoarece nu se mai putea mișca. Banii de la Vasile Lascăr tot nu-i primise. Venit la Mușătești zace la pat pînă la 10 decembrie 1903 cînd moare⁷³. Cu 4—5 zile înainte de-a muri, un doctor liberal, cunoscut de-al lui C. Dobrescu, a trecut pe la el, chipurile pentru a vedea care e situația sănătății și l-a sfătuit, ca medic, să consume țuică că se va face bine, deși

⁶⁹ Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 108.

⁷⁰ Idem.

⁷¹ Idem, pag. 90, 122.

⁷² Idem, pag. 114.

⁷³ Idem, pag. 121.

această băutură la boala lui era contraindicată. C. Dobrescu a încercat și acest leac dar asta i-a agravat situația ⁷⁴. De altfel și în ultimele zile ale vieții liberalii l-au ținut sub observație pe C. Dobrescu-Argeș trimițând în acest sens la Mușătești pe inspectorul plășii (subprefectul) Ionescu care a stat aici pînă în momentul cînd C. Dobrescu și-a dat sufletul după care a plecat să anunțe guvernul ⁷⁵.

Urmărit cu patimă și ură pînă la moarte, persecutat de la apariția sa pe scena vieții politice și pînă în ultimele zile ale vieții sale, C. Dobrescu-Argeș rămîne totuși, cu toate scăderile lui, tipul de țaran luminat, adăpat din izvoarele culturii și care ajunge conștient de interesele clasei sale dar care poartă și limitele acestei clase. Lupta sa rămîne un moment luminos în istoria politică a țării noastre.

*
* *

În legătură cu cele de mai sus rămîn de lămurit cîteva probleme și anume: ce interese au urmărit Gheorghe Palade și Ion Niculescu — instrumentele cele mai importante ale nimicirii lui C. Dobrescu-Argeș — și ce foloase au tras ei din această crimă.

În ceea ce-l privește pe Gheorghe Palade care l-a urmărit pe C. Dobrescu-Argeș cu o consecvență de „Javert“, lucrurile sînt ceva mai clare în sensul că el primise însărcinarea de la Ion C. Brătianu să-l nemi-cească pe Dobrescu și că, unealtă docilă fiind, a îndeplinit această însărcinare și în folosul său. Pentru aceasta el a fost răsplătit serios de către partidul liberal, făcînd parte din aproape toate guvernele liberale cît a mai trăit, deși era unul dintre cei mai slabi miniștri, obiect de batjocură pentru presă și revistele umoristice ale vremii. Și ca o fatalitate pentru el, pînă și moartea i-a fost biceisnică, ca și viața pe care a dus-o. Astfel a murit la un banchet dat de protejații săi politici din Birlad, la o masă îmbelșugată, ținînd un discurs în cinstea partidului liberal, cînd pronunța cuvîntul „talismanul“ ca semn de tărie a partidului. Atunci i s-au încheștat fălcile, a plecat capul și a căzut sub masă. Așa cum susține Al. Valescu „mîncase și băuse zdravăn și era gras ca un hipopotam“ ⁷⁶.

Cu Ion Niculescu lucrurile sînt ceva mai complicate. Acesta era din aceeași comună cu C. Dobrescu-Argeș, dar din sate diferite ⁷⁷. Ei se cunoșteau din copilărie și într-un fel treceau ca fiind chiar prieteni. Apoi la București, ca deputat, C. Dobrescu-Argeș ajutase pe Ion Niculescu în diferite moduri acesta profitînd mult de pe urma prieteniei cu C. Dobrescu. Astfel, fiind cam alcoolic, Ion Niculescu nu se ținea de serviciu pentru care fapt a fost dat de mai multe ori afară din serviciul de la poliție și apoi reintegrat la intervențiile lui C. Dobrescu-Argeș ⁷⁸. Tot C. Dobrescu a fost cel care s-a străduit să înființeze și să facă să fie recunoscută ca persoană morală „Societatea Curtea de Argeș“ care pregătea meșteșugari pentru sate și al cărui președinte era Ion Niculescu. C. Dobrescu îi face multă reclamă lui I. Niculescu ca fotograf și-l ajută să alcătuiască și să vîndă un album care-i aduce fotografului un mare cîștig și tot Dobrescu obține aprobarea de la Ministerul Agriculturii și

⁷⁴ Idem, pag. 124.

⁷⁵ Idem, pag. 121.

⁷⁶ Idem, pag. 32.

⁷⁷ C. Dobrescu-Argeș din satul Mușătești și I. Niculescu din satul Vilsănești, ambele în comuna Mușătești, jud. Argeș.

⁷⁸ *Gazeta Țăranilor*, an. VII, nr. 11, din 26 iulie 1898.

Domeniilor pentru a i se da lui I. Niculescu să execute lucrările pentru o expoziție ce se pregătea pentru anul 1900. De asemenea C. Dobrescu-Argeș scrie pentru I. Niculescu articolele pe care acesta le publică sub semnătura lui ca cele intitulate „Fiul colibeii” și „Un om din popor” și tot el îi întocmește dările de seamă și cuvântările pe care Niculescu trebuia să le prezinte la „Societatea Curtea de Argeș” și pe care nu era în stare să le facă el fiind aproape analfabet. În sfârșit, C. Dobrescu-Argeș îl sprijină pe I. Niculescu să-și pună candidatura în 1895 la Colegiul al III-lea de Suceava pentru a fi ales deputat în Cameră⁷⁹. După cum se vede Ion Niculescu era serios obligat față de C. Dobrescu-Argeș. Ce-l face totuși să devină unealtă în mina lui Gheorghe Palade pentru nimicirea lui Dobrescu?

În această direcție mai întâi trebuie să se țină seamă că Ion Niculescu a fost zeci de ani fotograf al poliției capitalei, unde caracterul său s-a pervertit, el devenind în stare de orice. Apoi, el a fost slab față de presiunile lui Gheorghe Palade care i-a promis (și realizat) reintegrarea sa în serviciu precum și pe a fiilor săi. În sfârșit, tentația de-a se remarca cu orice preț și de a se îmbogăți a făcut din el o unealtă. El nu e o victimă a manevrelor lui G. Palade și ale liberalilor, ci omul momentului, potrivit pentru aceste manevre, cel care a premeditat cu mult înainte, ca și liberalii, nimicirea lui C. Dobrescu-Argeș. Aceasta rezultă foarte clar din felul cum a procedat el față de C. Dobrescu, din succesiunea și logica faptelor legate de acest caz. Astfel Ion Niculescu a strâns timp de 7—8 ani scrisori ale lui C. Dobrescu-Argeș către alte persoane, sau ale acestora către C. Dobrescu, pentru a găsi ceva compromițător în ele⁸⁰. El a acceptat, în septembrie 1897, să ia asupra sa datoria lui C. Dobrescu-Argeș, dar nu pentru a-l scăpa pe acesta de datorie, ci cu anumite scopuri personale. Astfel el urmărea ca C. Dobrescu să-i lase lui cartea de lucru manual pentru școlile de fete, pe care o pregăteau împreună, să-i facă reclamă ca să o poată vinde, fiind sigur că va câștiga mai mulți bani pe această cale. După ce însă, din neglijența lui, a distrus clișeele pentru carte și aceasta a fost compromisă, I. Niculescu și-a schimbat poziția. Vroia apoi să se laude că l-a servit pe C. Dobrescu într-un moment greu⁸¹. În realitate el a urmărit tot timpul să-și facă jocul său adică să profite de cunoștința cu C. Dobrescu până în ultima clipă, iar în momentul când nu va mai avea cum, să treacă în tabăra adversarilor lui Dobrescu și să contribuie la distrugerea acestuia, tot cu scopul de a profita. Această poziție rezultă clar din faptul că I. Niculescu a refuzat polița de 6 500 lei pe care vroia să i-o dea C. Dobrescu, cu plata în rate lunare de câte 300 lei, ceea ce dovedește că nu vroia să-l ajute pe Dobrescu. A refuzat de asemenea și oferta bancherului Predingher care i-a prelungit termenul de scadență a poliței cu 3 ani de zile. Apoi, când s-a hotărât în combinație cu liberalii să-l reclame pe C. Dobrescu, l-a reclamat pe acesta la Parchet pentru a se intenta un proces penal, deși cauza era de drept civil, în sensul că el trebuia să reclame nu falsul, care practic nu-l despăgubea de nimic, ci recuștigarea sumei în discuție. Ori se vede clar din aceasta că nu banii l-au interesat în primul rând, ci nimicirea lui C. Dobrescu. Tot după indicațiile liberalilor Ion Niculescu a ascuns timp de aproape 2 luni faptul, că a reclamat pe C. Dobrescu, așteptând să se termine

⁷⁹ Idem.

⁸⁰ Idem.

⁸¹ Idem, an. VII, nr. 12 din 16 august 1898.

⁸² Idem.

sesiunea Camerei și a Senatului pentru a nu mai avea cine să intervină în favoarea deputatului de Argeș⁸³. Dealtfel, cu 5—6 luni înainte de a reclama I. Niculescu scosese copii de pe polița cu girul fals și le arătase unor polițiști⁸⁴.

După intentarea procesului Ion Niculescu a decăzut și mai mult, confirmând parcă ideea că în astfel de probleme cine începe să se prăbușească nu se mai poate opri. Astfel, din ordinul lui Gheorghe Palade el a întreprins o serie de acțiuni dintre cele mai mirșave. A depus la Parchet scrisorile lui C. Dobrescu, dintre care unele cu caracter strict intim. A început să recruteze martori dintre fostele gazde din București ale lui C. Dobrescu-Argeș, folosind față de aceștia tot felul de excocherii. Așa de pildă celor care erau evrei le spunea că dacă nu vor depune mărturii la Parchet împotriva lui C. Dobrescu vor fi expulzați ca străini, iar dacă da, vor avea anumite avantaje⁸⁵. Împotriva unor martori a făcut presiuni cu poliția, iar altora le-a făcut diverse promisiuni, ocupându-se de această treabă timp de 2 luni de zile, făcând în acest timp diverse cheltuieli în contul poliției. Așa de pildă a căutat să influențeze pe cei cărora C. Dobrescu le făcuse anumite servicii, cerându-le să declare că pentru acestea i-au dat anumite sume de bani. În acest scop a pus la cale pe Alecu Marinescu din Cornățel — Dimbovița, care se afla arestat în Penitenciarul Văcărești, să spună că i-a dat lui C. Dobrescu bani pentru anumite servicii, promițându-i că va fi grațiat de către liberali și punându-l să facă și o petiție în acest sens⁸⁶. Urmind drumul său dubios I. Niculescu a căutat să-l compromită pe C. Dobrescu-Argeș în special în rîndul țăranilor din județele Argeș și Muscel, care țineau foarte mult la deputatul lor. Astfel în timpul procesului și după aceea, el umbla printre țăranii din cele două județe spunându-le că-l va nimici pe C. Dobrescu și că se va alege el deputat la Colegiul al III-lea, cu ajutorul guvernului liberal. Tot pentru aceasta în campania electorală din 1899 a răspîndit printre țăranii — în mod masiv în Argeș și Muscel — o broșură calomnioasă împotriva lui C. Dobrescu, pe care o semnase în 1898 și care a fost tipărită într-o ediție de liberali și în alta de conservatori⁸⁷.

Toate acestea pun în evidență tipul omului corupt total pe care-l reprezenta I. Niculescu, unealtă docilă a liberalilor și conservatorilor în acțiunea de nimicire a lui C. Dobrescu-Argeș și în esență, de frînare prin orice mijloace a procesului de deșteptare a țăranimii române, proces în care C. Dobrescu avea un rol de primă mărime.

Pentru jocul pe care l-a făcut acum I. Niculescu a fost răsplătit cu dărnicie de către liberali. Astfel deși fusese dat afară din serviciul de la poliție pentru multele incurcături pe care le făcuse, acum este reintegrat. A trecut sub protecția liberalilor care i-a folosit cît a mai trăit. Fiul său, Alexandru I. Niculescu a fost și el acum încadrat în serviciu la C.F.R. de către Ionel I. C. Brătianu⁸⁸. Prețul vînzării și nimicirii lui C. Dobrescu-Argeș a umplut atunci de belșug casa lui Ion Niculescu. Faptele au rămas însă fapte și ele, în conexiunea lor, au demonstrat încă de atunci nevino-

⁸³ Idem.

⁸⁴ Idem.

⁸⁵ Idem.

⁸⁶ Idem.

⁸⁷ *Vezi Spovedania D-lui Constantin Dobrescu-Argeș la părintele Zosim, Duhovnicul de la Chînovie, București, 1898.*

⁸⁸ *Gazeta Țăranilor*, an. VII, nr. 12 din 16 august 1898.

■ *Onița Gligor Activitatea didactică a lui Constantin Dobrescu-Argeș*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1974, pag. 18.

văția lui C. Dobrescu-Argeș în cazul dat. Dealtfel, chiar unii dintre prigonitorii acestui luminător al țărânimii au început să aibă oarecari remușcări imediat după moartea lui. Așa se explică faptul că ministrul Vasile Lascăr s-a grăbit să trimită acum la Mușătești cele 2 000 de lei datorate lui C. Dobrescu pentru ultimele zvicniri de vlagă pe care i le storsese acestuia înainte de moarte. Tot acum Universitatea din Iași s-a grăbit să-i recunoască valabilitatea diplomei de dr. în drept, pe care C. Dobrescu o obținuse la Bruxelles, deși demersuri în acest scop se făcuse încă din 1899. În sfârșit, fapt zguduitor dar tardiv, Ion Mandrea, membru al Curții de casație, mărturisește în 1904, pe patul morții, că are pe cuget crima de a fi condamnat pe nevinovatul Constantin Dobrescu-Argeș din considerente politice⁸⁹. La toate acestea trebuie adăugat că în conștiința celor care l-au cunoscut, atât a colaboratorilor apropiați cât și a țăranilor din zonă, Constantin Dobrescu-Argeș a rămas un model de cinste și corectitudine, de totală abnegație și dăruire pentru interesele țărănești. Convingerea sătenilor bătrâni de pe valea argeșană a râului Vilsan este și astăzi că C. Dobrescu-Argeș nu a murit ci că a fost omorât de către boieri.

Așa stînd lucrurile, credem că este necesar ca specialiștii să renunțe la rezerva pe care au avut-o pînă acum față de această personalitate și că o lucrare cuprinzătoare, care să reliefeze sub toate aspectele complexa activitate a acestui tribun al țărânimii române de la sfîrșitul secolului trecut, este așteptată cu mult interes în zilele noastre.

CONSTANTIN DOBRESCU-ARGEȘ

R é s u m é

En consultant les documents l'étude ci-dessous démontre la manière duquelle Constantin Dobrescu-Argeș a commencé son activité politique vers 1870, le fait que même au commencement de son activité il a été le bût de puissants attaques dirigés contre lui par les représentants politiques de la bourgeoisie exploitatrice.

On montre aussi comment les liberals ont réalisé l'une des plus reprobable action politique pour Constantin Dobrescu-Argeș en 1898. A la suite d'un procès au cours de trois années il a été mis en prison pour trois moins en perdant ses droits politiques.

La bourgeoisie faisait tout pour vaincre et punir le mouvement politique des paysans qui avait commencé s'affirmer pal elle-même. Enfin le material marque les circonstances qui ont apporté la mort de Constantin Dobrescu-Argeș en 1903 nous le voulant une plédoirie pour la reabilitation politique du celui qui a luttait la vie entiere pour les droits du paysan.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primită în redacție la 22 mai 1977

1907 ÎN ZONA MUSCELULUI

ȘTEFAN TRÎMBACIU

Evoluția economiei rurale din România în perioada de după reforma agrară de la 1864, s-a aflat sub semnul pătrunderii și lărgirii relațiilor și formelor de producție capitaliste, grevate încă de puternice rămășițe feudale.

Caracteristic jud. Muscel, ca județ așezat în zona subcarpatică, era dominația proprietății mosneneste, însă a unei proprietăți fărâmițate în loturi mărunte, majoritatea cuprinse între 1 ha și 3 ha. În partea de sud a județului predomina marea proprietate fapt ce a determinat o exploatare mai accentuată a țăranilor, prin sistemul arendărilor în special, lipsa de pământ fiind acută pentru țărani, marea proprietate acționind ca factor al agravării regimului agrar existent și implicit ca element al adâncirii contradicțiilor sociale la sate.

Datorită condițiilor create la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au izbucnit frământări, mai accentuate în sudul județului Muscel, mai puțin accentuate în satele dinspre dealuri și munți.

Lipsa de pământ a silit pe țărani să ia cu arendă de la marele proprietar care le-a impus sistemul învoielilor agricole. În general în jud. Muscel, moșiile erau lucrate în dijmă, țăranii dînd proprietarilor jumătate din recolta realizată pe pămîntul arendat, lucrînd gratuit pe moșia proprietarului un număr de zile cu brațele, și alt număr de căraușie, plus rușfeturi, plocoane, taxe etc. În com. Albești, prin învoielile agricole încheiate, proprietarii locali luau țăranilor „pînă la 3/4 din produsul muncii și pe deasupra și rușfeturile”¹. Aceste învoieli agricole se încheiau în dijmă sau bani și îngreunau considerabil viața țăranilor. Tot la Albești se poate vorbi de existența unui puternic sistem al rușfeturilor. Astfel, pentru o vită la pășunat pe timp de un an, pe lingă bani, arendașul mai lua de la țărani următoarele : „o găină, 20 de ouă, o oca de unt topit, 1—2 zile de muncă”².

De altfel autoritățile pentru a evita abuzurile proprietarilor au stabilit cuantumul muncilor agricole în funcție de particularitățile fiecărei

¹ Informarea potrivit investigațiilor efectuate în teren la Albești la 10 februarie 1957 de către Fl. Mirțu din activul științific al Muzeului raional Cîmpulung Muscel. Datele au fost luate de la Niță Năstase din Cîndești, comuna Albești, aflat caporal în batalionul 30 Dorobanți — Muscel, în februarie 1907. Compania sa a fost trimisă să reprime răscoala țăranilor din satul Țigănești, de lingă Alexandria, pe moșia milionarului Capră.

² Ibidem.

comune. În realitate aceste norme nu erau respectate de nici un proprietar sau arendaș.

Pe lângă agravarea situației țăranilor din cauza înnăspririi sistemului arendării în dijmă, rușeturilor etc., și seceta din 1904, a contribuit la înrăutățirea vieții lor. Într-un raport despre situația județului Muscel pe anul 1905—1906, adresat Ministerului de Interne se specifica : „... starea economică a locuitorilor acestui județ în decursul anului 1905 pînă la adunarea recoltei din toamna trecută a fost pentru clasa muncitoare foarte precară”³. Într-un alt raport se arăta că în urma intervenției statului s-au distribuit „223 vagoane de porumb”⁴. Cum majoritatea țăranilor de la șes nu aveau pămînt situația lor a devenit foarte îngrijorătoare. Un sector greu lovit și afectat de seceta din 1904 a fost sectorul animalier. Pentru că fînețele nu s-au făcut s-a apelat la ajutorul statului care a dat pentru județul Muscel „99 687 kg paie”⁵. Într-un alt raport se specifica că „efectul dezastruos al acestei crize financiare a cărei urmări cred că se va resimți încă și în anul viitor este împuținarea animalelor de muncă”⁶. În același timp prețurile la animale cresc considerabil. O importanță deosebită în relațiile agrare din județul Muscel o are sistemul arendărilor. Deși sistemul marii arendări data de multă vreme, în ultimile 2 decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, el s-a dezvoltat în mod deosebit sub diferite forme ca : arenzile în natură, respectiv ; dijma, arenda la tarla care erau răspîndite mai cu seamă în păturile cele mai sărace ale țăranimii, sistemul de arendări între țărani, despre care V. I. Lenin afirma : „Sărăcimea da pămîntul în arendă de nevoie, fiindcă n-are posibilitatea să lucreze pămîntul, n-are seminte, n-are vite de muncă, n-are inventar și are neapărată nevoie de bani”⁷. Acest sistem de arendări se întîlnia în satele dinspre munte : Dragoslavele, Cîndești etc. Tehnica care se folosea în agricultură era foarte rudimentară cu toate că suprafețele semănate cu cereale în partea sudică a județului cresc. Se observă intenția unor proprietari de a introduce, în interesul lărgirii producției, mașini. La Albești, exploatatorul de pădure P. Posoiu intenționa să „construiască un tren funicular”⁸, cu ajutorul căruia urmărirea intensificarea exploatării bogatelor rezerve de lemne existente în aceste locuri. Și situația financiară a județului Muscel a fost destul de fluctuantă la începutul secolului al XX-lea.

În urma secetei din 1904, un raport al Prefectului jud. Muscel specifica : „Revenind la situația financiară a județului a început să devină bună”⁹, aceasta demonstrînd că în anul de secetă din punct de vedere financiar situația din județ era deplorabilă. Administrația, cu toate că a fost aplicată noua lege de organizare a comunelor rurale, se găsea în impas. Într-un raport se specifica după mai bine de un an de la aplicarea ei că „nu s-a putut aprecia o schimbare în bine a administrației intereselor comune”¹⁰.

La toate acestea se mai adaugă și gravele abuzuri făcute de jandarmi în majoritatea satelor și comunelor județului. La începutul secolului al XX-lea, în județul Muscel se face simțită mișcarea socialistă. Pentru

³ Arh. St. Argeș, *fond Prefectura județului Muscel*, dosar 34/1906, f. 1.

⁴ Ibidem, f. 3.

⁵ Ibidem, f. 1.

⁶ Ibidem, f. 2.

⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. XVII, p. 95.

⁸ *Răscoala țăranilor din 1907*, Ed. de Stat, București, vol. II, 1948, p. 331.

⁹ Arh. St. Argeș, *Fond Prefectura județului Muscel*, dosar 34/1906, f. 3.

¹⁰ Ibidem.

a combate urmările propagandei socialiste și pentru a împiedica pătrunderea ideilor socialiste în rîndul țăranilor, autoritățile hotărâsc să se tipărească opera reacționară a lui Eugen Richter „Unde duce socialismul“, tradus în 1896 de Al. Sturdza, și „Ce înseamnă socialismul în România“ scrisă de Al. Sturdza. În dispoziția dată cu acest prilej se specifica: „Deoarece în timpul din urmă, propaganda socialistă, prin mai multe întruniri în diferite localități, pare a dezvolta o mare activitate iar aceste idei subversive ar putea prinde rădăcini în populațiunea noastră, mai ales în cea rurală... aceste scrieri, să fie cit mai mult răspindite și mai cu seamă să pătrundă în toate comunele rurale“¹¹. Este important de remar-

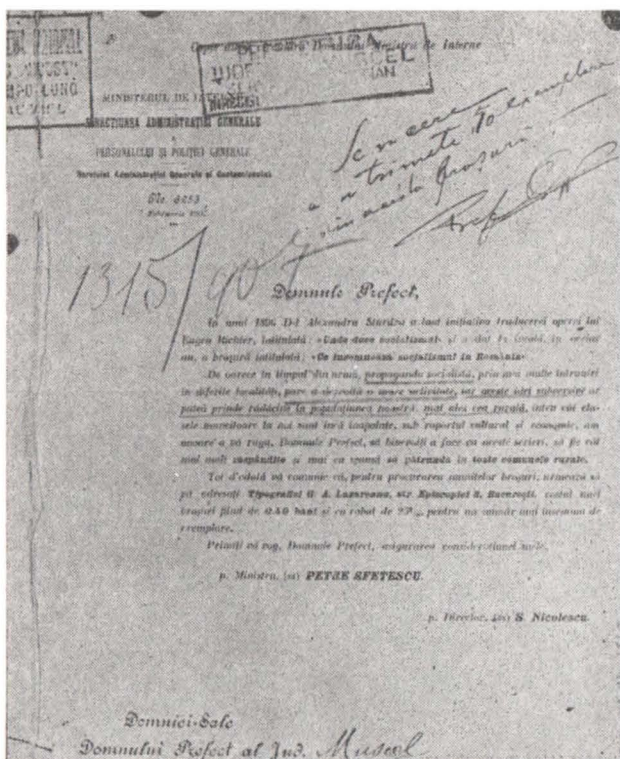

Fig. 1 — Adresa Ministerului de Interne, recomandînd Prefecturii jud. Muscel difuzarea a 10 (zece) broșuri antisocialiste. Număr majorat de către prefect la 50 exemplare

cat faptul că pe marginea acestei adrese, prefectul jud. Muscel notează că are nevoie de 10 exemplare tipărite. Ulterior el a revenit, și, considerînd că mișcarea socialistă constituia deja un pericol a modificat numărul cerînd 50 exemplare¹². Acest fapt este foarte semnificativ și el ne demonstrează că în jud. Muscel, mișcarea socialistă a găsit un teren fertil și a început să se infiltreze și în rîndul țăranilor. Această infiltrație în rîndul țăranilor a ideilor socialiste, a speriat autoritățile care au luat măsuri prompte pentru combaterea lor. Se cerea să se ia măsuri pentru

¹¹ Colecțiile de istorie ale Muzeului orașenesc Cimpulung Muscel, nr. inv. 6253.

¹² Modificarea se vede în mod evident. Vezi fig. nr. 1.

ca broșura să pătrundă în toate comunele“ spre a se lumina populațiunea noastră rurală și a se conserva împotriva teoriilor periculoase prin care școala socialistă caută a înșela și a seduce muncitorimea”¹³. Sîntem deja în preajma lui 1907 și nemulțumirile țăranilor au devenit tot mai mari ca urmare a lipsei pămîntului și a cruntei exploatare, iar ideea unei alianțe între țărani și muncitori speria pur și simplu clasele dominante.

DESFĂȘURAREA RĂSCOALEI

Județul Muscel împreună cu toată regiunea subcarpatică s-a încadrat numai parțial în aria de desfășurare a răscoalei. În partea de nord au predominat mai mult agitațiile, diferitele frământări locale și petițiile colective înaintate de țărani autorităților.

La 12 martie 1907 „Prin înalt decret regal”¹⁴ maiorul Tiberiu Cocă-

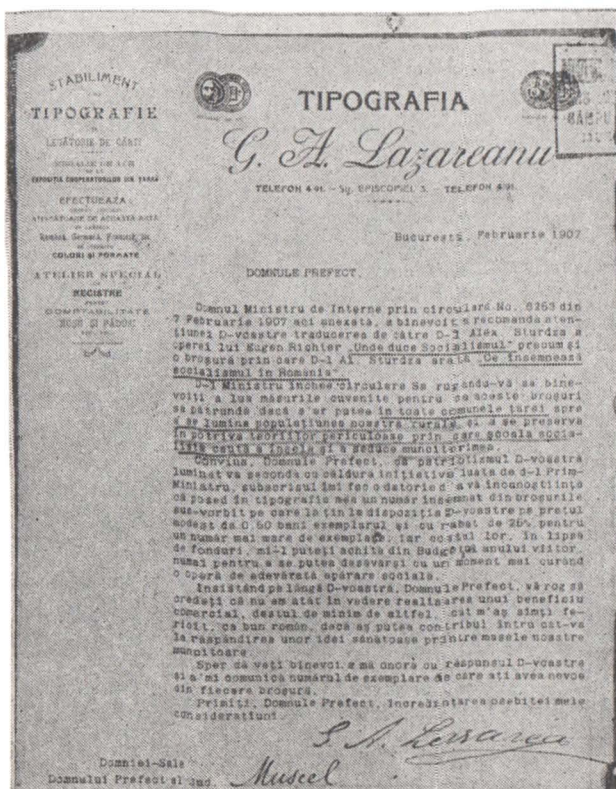

Fig. 2 — Titlul și conținutul lucrărilor oportuniste, antisocialiste, recomandate Prefecturii jud. Muscel spre a fi difuzate

nescu este numit în funcția de prefect al județului Muscel în locul conservatorului Gh. Negulici. El va conduce acțiunea de reprimare a satelor răsculate în Muscel. Prima măsură luată de noul prefect a fost convocarea tuturor inspectorilor comunali la sediul Prefecturii, pentru a li se trasa

¹³ Colecțiile de istorie ale Muzeului orașenesc Cîmpulung Muscel, nr. inv. 1343. Vezi fig. nr. 2.

¹⁴ Arh. St. Argeș, Fond Prefectura județului Muscel, dosar 73/1907, f. 2.

„noile sarcini“ de supraveghere a satelor și înăbușirea răscoalei. Încă de la venire instaurează o cruntă teroare militară : considerînd că „e inoportun ca învățătorii și controlorii băncilor populare să se perinde prin sate pentru a ține conferințe „față de asprimea și starea militărească în care ține județul Muscel“¹⁵. Prefectul speră că ministrul de interne va interveni pe lângă ministrul cultelor pentru a revoca acest ordin promițînd guvernului că în urma acestei măsuri“ nu va mai îndrăzni nimeni a se răscula“¹⁶. Îi era teamă că prin întrebările pe care le-ar pune țărani, învățătorii și controlorii băncilor vor da răspunsuri diferite de cele vîn-

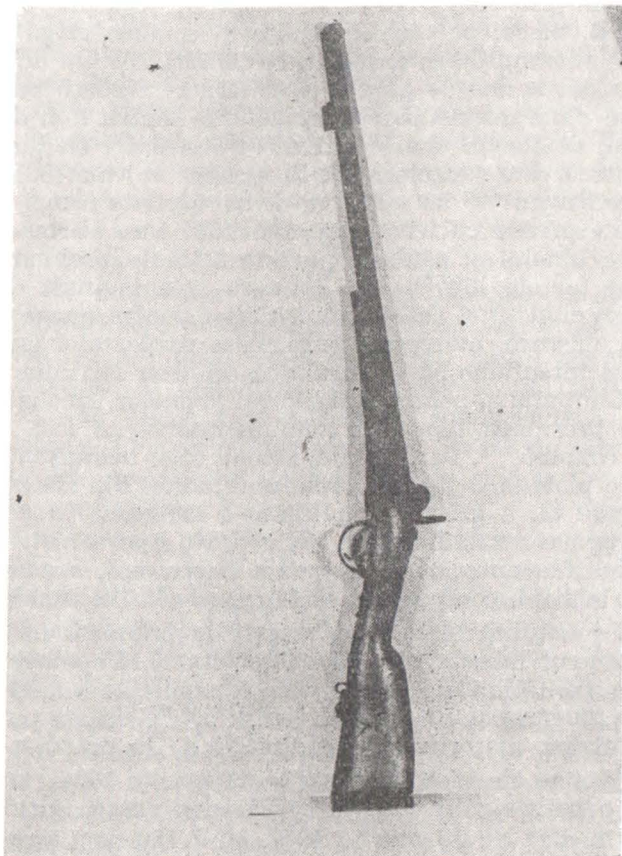

Fig. 3 — Armă de foc capsieră model 1857 lungă de de 0,98 m, găsită la Stîlpeni, folosită de răsculați în 1907. Pe patul armei este zgîriat anul 1907

turate de ziarele guvernamentale, ceea ce i-ar face pe țărani să „nu știe pe cine să creadă“¹⁷. Un prim semnal de alarmă apare încă din 10 martie 1907 cînd Ministerul de Interne informează Prefectul de Muscel că în satul Purcăreni, preotul Fuerescu, primarul Chirculescu și Constantin Suride „ar fi îndemnat la nesupunere pe locuitori oetindu-le... ce fac

¹⁵ *Răscoala țăranilor din 1907*, Editura de Stat, București, 1948, vol. I, p. 414.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

țărani în alte județe“¹⁸, atrăgându-i atenția să ia măsuri împotriva lor. Tot în ziua de 10 martie 1907 la Dragoslavele are loc o mișcare a țăranilor, îndreptată împotriva „administrației obștei moșnenilor“¹⁹ care a fixat ținerea unei licitații pentru vânzarea unei porțiuni de pădure. Participanții la această mișcare au insultat pe mandatarii obștei și pe jandarmii rurali. La Țigănești, țăranii au fost incitați la răscoală de învățătorul Ion Petrescu. Acesta, la 11 martie 1907, nu s-a limitat doar la a îndemna pe țărani la răscoală, ci în gară la Leordeni a căutat să vorbească cu soldații rezerviști, sfătuindu-i „să nu tragă în răsculați, ci să fraternizeze cu ei“²⁰. El afirmă că este prea mare mizeria la sate și aprobă mișcarea țărănească ca justă. Intră în legătură cu Ștefan St. Breazu și Ion R. Sirboi pe care îi trimite în comuna Bogați ca să „răscoale satul“²¹. Îndemnul la fraternizare cu țăranii, adresat de Ion Petrescu rezerviștilor, a dat serios de gândit autorităților. Soldații care se găseau în gară la acea dată, au început să fie căutați pentru a fi aduși la reședința județului, de teama unei eventuale fraternizări cu țăranii. Învățătorul Ion Petrescu este considerat de autorități „cel mai odios și cel mai criminal dintre oameni“²² iar acțiunea de solidaritate a mai multor învățători cu el este privită cu teamă de autorități, care afirmă despre ei că „n-au noțiunea binelui și răului“²³ aceste acțiuni „probând că și ei nu sînt străini de faptele lui“²⁴. Ion Petrescu este învinuit de „crimă de ațîțare la război civil“²⁵ și deferit autorităților pentru anchetă. La Albești a avut loc o mișcare îndreptată împotriva exploatatorului de pădure P. Posoiu, care intenționa să construiască un tren funicular de la muntele Boldu la Cimpulung, pentru transportul lemnului, trecînd prin centrul comunei. Sub presiunea țăranilor, administratorul „a fost silit să mute linia pe lângă comună“²⁶. La Cindești, sătenii erau nemulțumiți de arenda mare pe care o plăteau și pe care arendașul moșiei din Berevoiești-Ungureni unde lucrau ei, a găsit de cuvință s-o mărească în produse, și au încercat să „rupă contractul cu învoielii“²⁷. Nu s-au liniștit pînă nu s-a revenit la condițiile anterioare. La puțin timp, însă, arendașul a mărit prețul arenzii în bani, compensînd astfel pierderile la arenda în produse.

În sudul județului mișcările țărănești au îmbrăcat forma unei răscoale avînd centrul în satele: Călinești, Gorgani, Topoloveni, Leordeni. Locuitorii comunei Călinești — care avea o populație de „2 129 suflete“²⁸ se ocupau cu „plugăria și cu cărăușia lemnului“²⁹. Foarte puțini dintre ei aveau pămîntul lor, majoritateaarendîndu-l de la proprietari.

Primele semne ale răscoalei apar la 11 martie 1907 cînd „țăranii au vrut să scrie o petiție prin care să ceară islaz pentru vite“³⁰. Mișcarea ia amploarea în ziua de 13 martie 1907, cînd 150 de țărani se răscoală, pornind spre fabrica de cherestea a lui Zweifel din Cîrstieni — comuna

¹⁸ *Răscoala țăranilor din 1907*, Editura de Stat, București, 1948, vol. I, p. 411.

¹⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 331.

²⁰ *Ibidem*, p. 327.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 331.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 329.

²⁹ *Ibidem*, p. 330.

³⁰ *Ibidem*.

Gorgani, vecină cu comuna Călinești. În drumul lor răsculații se abat pe la proprietatea Călinești-Cirstinoiaia, arendată de colonelul M. Ghițescu, unde ard „hîrtille de afaceri”³¹ găsite la logofătul moșiei care încercase să fugă. Numărul răsculaților crește, pe drum alăturîndu-li-se alți țărani. Pentru a întrerupe legătura cu centrul, răsculații „au tăiat linia telefonică”³². Ei își continuă acțiunile devastînd casa arendașului Papastopol, de pe moșia lui Gr. Zaharia din Gorgani, unde au ars registrele agricole și au tăiat o altă linie telefonică de pe șoseaua județeană. Cu această ocazie se remarcă Niță Scaloi, care s-a urcat pe stîlpii de telegraf, tăind firele care legau comuna Călinești de Cîmpulung. Jandarmii au intervenit trăgînd în cei care s-au urcat pe stîlpi, iar Niță Scaloi a fost împușcat, murind la puțin timp după aceea”³³. Jandarmii locali au încercat să înfrîngă răscoala încă de la început, făcînd uz de arme. Au fost, însă, dezarmați de către țărani. Primarul va fi învinuit de incitare la răscoală și anchetat. Înserîndu-se, răsculații „s-au retras spre Călinești”³⁴ nu înainte de a trece pe la conacul grecului Armenopol și Atanasiu. Anunțate prin firul telefonic din comuna Vrancești, autoritățile trec la repressiuni. Noaptea sosește la Călinești prefectul Cocănescu cu două companii de soldați din regimentul 30 Muscel, arestînd 80 de participanți la răscoală. Speriat de amploarea pe care o ia răscoala în județul Muscel, prefectul Cocănescu cere ministrului de interne urgent „încă un batalion strein deoarece nu am decît două companii, restul regimentului fiind trimis în Teleorman și Dîmbovița”³⁵. El cerea un batalion străin, la 13 martie 1907, de teama unei eventuale solidarizări a militarilor cu țărani și de teama izbucnirii altor răscoale. Cei 80 de țărani arestați au fost legați cîte doi „parcînd toate comunele pînă la Leordeni de unde i-am imbarcat pentru Cîmpulung spre a-i depune”³⁶. A doua zi prefectul Cocănescu își reînnoiește cererea de a i se trimite un batalion de soldați pentru că „se semnalează neliniște și în partea de nord a județului”³⁷. Autoritățile îl învinuiesc pe șeful Ocolului silvic din Golești Badii, ca instigator la răscoală. Printre acuzațiile ce i se aduc este și aceea că „este fiu de țaran din localitate”³⁸. După răscoala din Călinești, într-o telegramă prefectul anunță ministrul de interne că „nu-i exclusă posibilitatea de a se semnală agitație în alt punct al județului”³⁹. Și într-adevăr semnele unei noi răscoale apar și la Topoloveni, la 14 martie 1907. Țăranii adunîndu-se la primărie urmăreau să se răfuască cu arendașul moșiei statului, Max Popovici. Sînt opriți în drumul lor de învățătorul și preotul comunei, imediat făcîndu-și apariția în comună prefectul împreună cu armata, ceea ce i-a determinat să renunțe la acțiuni. Agitații se semnalează și după 14 martie 1907 în comunele învecinate, Brănești și Golești din Podgoria. În satul Pietroșani, protopopul este „obligat” să se pună la adăpost sigur de eventualele neplăceri iar pentru potolirea țăranilor

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Informație inedită de la Ion Ungurianu, în vîrstă de 82 ani, din Priboieni, fost chelner în 1907 la restaurantul hotelului Grădișteanu din Cîmpulung Muscel.

³⁴ *Răscoala țăranilor din 1907*, Editura de Stat, București, 1948, vol. II, p. 330.

³⁵ Ibidem, p. 413.

³⁶ Ibidem.

³⁷ *Răscoala țăranilor din 1907*, Editura de Stat, București, 1948, vol. I, p. 411.

³⁸ Ibidem, p. 413.

³⁹ Ibidem.

se cere să se intensifice „vînzarea gazetelor“⁴⁰ care cuprindeau articole care exprimau punctul de vedere al guvernului.

Și după înăbușirea răscoalei în comunele județului Muscel au continuat agitațiile țărănești. În comuna Berevoiești-Ungureni, învățătorul F. Diaconescu „împreună cu mai mulți locuitori“⁴¹ au scris o petiție adresată regelui cerînd eliberarea lui V. Kogălniceanu și Alexandru Valescu. Cei învinuiți că au scris această petiție sînt percheziționați „spre a cerceta dacă nu cumva se găsesc la ei acte compromițătoare în afacerea răscoalei țărănești“⁴². La Băjești a avut loc o altă mișcare țărănească. Ea a avut un fond agrar, sătenii cerînd „învoielii mai ușoare“⁴³. Țăranii au maltratrat pe notarul comunei și l-au silit să-și dea demisia pentru că n-a vrut să le scrie o petiție către Ministerul de Interne și către Prefectura județului. Datorită măsurilor de reprimare a mișcărilor țărănești luate de autorități, țăranii care au participat la răscoală erau urmăriți pas cu pas. Unii au fost arestați, alții s-au ascuns la rude, prin păduri sau au luat drumul munților. Aceștia în drumul lor agitau și pe țăranii din satele pe unde treceau. La Stîlpeni a fost găsită în 1952 o armă de foc, uzată, lungă de 0,98 m. Este o pușcă capsieră, model 1857, folosită de răsculați în 1907 în sudul județului. Arma a fost luată de la soldații sau jandarmii dezarmați de țărani. Ei au zgîriat pe patul armeei anul 1907, ca un simbol al evenimentelor ce s-au desfășurat. Arma are țeava foarte scurtă. Ea a fost intens folosită de către țărani, acest fapt fiind dovedit de tabla care prinde țeava de tocul de lemn, tablă „pusă de țărani“⁴⁴.

Anul 1907 zgîriat pe patul armeei, dovedește că participanții la răscoală au urmărit ca acest an să nu fie uitat de nimeni și să rămînă în amintirea urmașilor lor.

Pentru a preîntîmpina încercările de fraternizare a rezerviștilor concentrați „pentru potolirea răscoalelor țărănești“⁴⁵ cu participanții la răscoală, guvernul le-a promis că vor fi scutiți de prestații pe anul 1907. În județul Muscel sînt scutiți de astfel de prestații un număr de „942 soldați rezerviști“⁴⁶. După înfrîngerea răscoalei situația țăranilor a continuat să fie la fel de grea. Guvernul nu a îmbunătățit nici sistemul arendărilor în favoarea țăranilor și nu a înlăturat nici abuzurile administrației. Broșurile ce au apărut după răscoala din 1907 au tratat cauzele răscoalei de pe poziția de clasă a autorilor căutînd să justifice reprimarea singeroasă a ei și să-i prezinte pe liberali drept salvatori ai patriei. Erau date drept cauze principale calamitățile naturale, acțiunile instigatoare ale marinarilor ruși revoluționari de pe crucișătorul Potemkin ale socialiștilor români și arendașia evreiască, omițîndu-se cauza principală a lipsei de pămînt.

Teama pentru o nouă răscoală și perspectiva unirii clasei muncitoare cu țărănimea au determinat guvernul liberal să adopte o serie de legi menite să aducă liniște în viața satelor.

⁴⁰ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴¹ *Răscoala țăranilor din 1907*, Editura de Stat, București. vol. II, 1948, p. 329.

⁴³ Ibidem, p. 331.

⁴⁴ *Colecțiile de istorie ale Muzeului orășenesc Cîmpulung Muscel*, nr. inv.

609. Vezi figurile 3 și 4.

⁴⁵ Arh. St. Argeș, *Fond Prefectura județului Muscel*, dosar 2/1907.

⁴⁶ Ibidem.

LE SOULÈVEMENT DES PAYSANS, DE 1907, SUR LE TERRITOIRE DE L'ANCIEN DISTRICT DE MUSCEL

R é s u m é

On présente une synthèse générale sur les causés qui ont générées le bien connu soulèvement des paysans, en soulignant les particularités des événements déployés en Muscel. Entre les documents déjà connus, on a utilisé des sources inédites provenant des collections d'histoire du musée de la ville de Cîmpulung Muscel et du fond des archives d'état, du district d'Argeș. Generalment, en Muscel, on constate des agitations et des pétitions collectifs rédigées par les paysans et dirigées contre les propriétaires des fond de terre et contre les fermiers. Dans la contrée du sud de l'ancien district, a savoir dans les localités de Călinești, Leordeni. Gorgan et Topoloveni le saulèvement atteignit des formes violentes, des chocs avec l'armée, soldés avec des morts et des blessés, car celle-ci a été represive, par excellence, comme d'ailleurs dans tous les autres districts. Les paysans ont été arrêtés maltraités, obligés a parcourir de grandes distances, les poings liés, et emprisonnés. On rétient, d'après de nouveaux documents, récemment découverts, l'influence du mouvement Socialiste et des syndicats, en Muscel, par l'adhésion progressive des ouvriers et des paysans du district.

Muzeul orășenesc Cîmpulung
Primită în redacție la 21 octombrie 1977

DESPRE OPERA INEDITĂ A FOLCLORISTULUI RĂDULESCU-CODIN. (MONOGRAFIA FOSTULUI JUDEȚ MUSCEL)

MARIN M. BRANISTE

1. Generalități despre opera tipărită a lui C o d i n. Se știe că bogata și rodnică sa activitate, desfășurată — direct și practic — pe de o parte la catedră, iar pe de alta — dincolo de pragul școlii — pe tărîmul mișcării culturale de esență poporanistă inițiată de S p i r u H a r e t (1851—1912), al cărui nume această mișcare îl și poartă¹, distinsul învățător și revizor școlar Constantin Rădulescu Codin (1875—1926) din Priboieni — Argeș² și-a împletit-o fericit, cu cea literară.

Mai multe la număr decît cei 51 de ani cît i-a fost dat să înșire pe firul vieții, scrierile sale³, în afară de manuale didactice și lucrări închi-

¹ Cea dintîi mare acțiune culturală de masă și cooperatistă a învățătorimii române în mediul sătesc. În sprijinul acestei mișcări, Codin a editat și un periodic: „Prietenul nostru. Revistă pentru popor“.

² Pe vremea lui Codin, comuna Priboieni făcea parte din fostul județ Muscel.

³ Principalele sale publicații sînt — înregistrate cronologic — următoarele:

I. *Din Muscel. Cîntece poporane*, vol. I, București, 1896 (Biblioteca internațională, nr. 6). Cu o prefață de George Coșbuc.

II. *Cîntece și descîntece*, în „*Materiale folcloristice*“, editate de Ministerul Instrucțiunii, 1900.

III. *O seamă de cuvinte din Muscel*, ed. I, Cîmpulung, 1901. Cu o introducere de dr. Gustav Weigand.

IV. *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele. Culegere din părțile Muscelului*, București, 1901 (Academia Română. *Din viața poporului român*, VII).

V. *Monografia comunei Priboieni — Muscel, după programul Ministerului de interne*, Cîmpulung, 1904 (Biblioteca Muscelului).

VI. *Teatru sătesc. Școala și oștirea. Jurămintele strîmbe. Doctorul de plasă și logofătul Călin*, Cîmpulung, 1904 (Biblioteca Muscelului). În colaborare cu C. Popescu și Șt. Tuțescu.

VII. *Dăți, snoave și povești*, Craiova (1904). În colaborare cu Șt. Tuțescu.

VIII. *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe*, Cîmpulung, 1906.

IX. *Cuvîntări pentru popor, după programa oficială a Cercurilor Culturale*.

X. *Rolul animalelor în basmele românilor*. Premiată și tipărită, în 1908, de Societatea pentru protecția animalelor.

XI. *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel*, București, 1910 (Academia Română. *Din viața poporului român*, X).

XII. *Cîntece voinicești și ostășești alese din colecțiile culese de d-nii: Rădulescu-Codin, Șt. Tuțescu și S. T. Kirițeanu*, București, 1910, (Colecția Soc. „Steaua“, nr. 21).

XIII. *Prietenul nostru. Revistă pentru popor*, Cîmpulung, 1911—1916; 1923—1926.

XIV. *Prietenul nostru. Povești, cîntece și sfaturi alese*, Cîmpulung, 1912 (Biblioteca societății culturale și de ajutor „Sf. Spiridon“ din comuna Priboieni, județul Muscel, nr. 1).

XV. *Ingerul românului. Povești și legende din popor*, București, 1913 (Academia Română. *Din viața poporului român*, XVII).

XVI. *Făt-Frumos. Povești*, București, 1914 (Biblioteca pentru toți, nr. 861).

XVII. *Vine roata la știrbînd. Povești, snoave și legende*, București, 1914 (Biblioteca pentru toți).

XVIII. *Chemarea noastră. Constatări, îndrumări, dorințe pentru toți bunii români, și, în deosebi, pentru slujbașii, luminătorii și fruntașii satelor*, Cîmpulung, 1916 (Biblioteca Muscelului, nr. 1).

XIX. *Ghiță Bondoc. Schițe și povești*, 1916 (Biblioteca „Căminul“, nr. 10).

XX. *Chira Chirilina. Cîntece bătrînești*. Cu ilustrații de N. Patraulea, București, 1916..

nate promovării culturii de masă, reprezintă — în marea lor majoritate — interesante culegeri folclorice, care l-au situat pe autor în rindul marilor folcloriști români — cu care, de altfel, a și colaborat — ca : Simion Florea Marian (1847—1907), Tudor Pamfile (1883—1921), Teodor Burada (1839—1923), Iuliu Zanne (1885—1924), Teodor Bălășel (1869—1941), Artur Gorovei (1864—1951) etc. În plus, el ne-a lăsat și interesante monografii istorico-etnografice asupra citorva localități precum și în legătură cu fostul județ Muscel.

2. „Monografia fostului județ Muscel“ — una dintre operele inedite ale lui Codin. Cunoscută și apreciată, atât la vremea apariției ei, cât și în zilele noastre⁴, opera tipărită a marelui folclorist nu cuprinde însă tot produsul întinșelor sale osteneți. Astfel, pe lângă principala sa

XXI. *Scoalele din județul Muscel în timpul războiului și ocupațiunii 1916—17 și 1917—18. Dare de seamă și unele propuneri.* Cimpulung, 1918.

XXII. *Cîntece din război zise de flăcăi și fete între 1914—1919.* Cimpulung, 1919. Vol. II, ed. II, Cimpulung, 1925.

XXIII. *Gazeta țărănilor din Muscel, Pitești, 1920—1921.*

XXIV. Ghilencea, Ioan S., Teatrul sătesc. *La datorie, Amintiri din vremea războiului. Cu o scrisoare a domnului C. Rădulescu-Codin,* Cimpulung, 1921.

XXV. *Geografia județului Muscel și a României pentru clasa a II-a primară, urband și divizia a II-a rurală, anul I și al II-lea,* Cimpulung, 1921. În colaborare cu I. S. Ghilencea. Alte două ediții, tot la Cimpulung, în 1925 și 1926, aceasta din urmă cu îndreptări de I. S. Ghilencea și Const. Gh. Bondoc.

XXVI. *Comuna Corbi din Muscel și locuitorii săi... Cu harta comunei și... figuri în text și vederi din Corbi..., Pitești, 1921.* În josul paginii 112, Codin a scris — cu creion roșu — lămurirea : „În continuare, la tip. Vlădescu, Cimpulung“. Exemplarul înregistrat la Biblioteca Academiei R.S.R. la cota II 546499.

XXVII. *Muscelul nostru. I. Comuna Corbi și locuitorii săi. Istoric și legende. Intindere, populațiune. Portul, cîntece, obiceiuri. Situația economică. Administrația și justiția. Starea morală, culturală și socială. Corbenții în timpul războiului,* Cimpulung, 1922.

XXVIII. *Muscelul nostru. Lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiilor județului și a celor 63 de comune. Cu hărți, vederi, figuri și arli populare,* Cimpulung, 1922.

XXIX. *Datoria de astăzi. Din cuvîntarea ținută cu prilejul deschiderii conferințelor corpului didactic din Muscel, în 1922.*

XXX. *Dragoslavele. Trecutul comunei (istoric, legende, acte vechi). Descrierea fizică. Intindere și populațiune. Situația economică, etnografie. Administrația și justiția. Starea morală, culturală și socială. Regiunea „Dragoslavele“ (luptele din 1916). Orfelinatul. Cu numeroase vederi, hărți, facsimile și figuri în text,* Cimpulung, 1923.

XXXI. În colaborare cu preot I. Răuțescu. *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice,* București, 1923 (Cartea Românească).

XXXII. *Pentru educația națională. Cuvîntare la ziua eroilor. Pomenirea celor 170 viteji din Priboini — Muscel răpuși în războiul pentru întregirea României,* Cimpulung, 1924 (Biblioteca cîmînului cultural „Sf. Spiridon“, nr. 2).

XXXIII. *Carte de citire pentru divizia II-a rurală și clasa II-a urband, Pitești,* Editura Fundației culturale, 1924. În colaborare cu A. Batist, Victor Protopopescu și I. N. Pîrvolescu. Alte două ediții la Cimpulung, în 1925 și 1926.

XXXIV. *Cimpulungul Muscelului istoric și legendar. Privire asupra trecutului. Cu hărți, figuri și numeroase vederi, însoțit de Căluza vizitatorului celor mai de seamă locuri și monumente istorice din oraș și din împrejurimi,* Cimpulung Muscel, 1925.

XXXV. *Cojocul lui Sărdclid. Povești alese din culegerile mele,* București, 1925 (Casa Scoalelor. Biblioteca pentru popor). O a doua ediție, București, 1929.

XXXVI. *Carte de citire pentru clasa a III-a primară, Cimpulung-Muscel, 1926.* În colaborare cu A. Batist, Victor Protopopescu și I. N. Pîrvolescu.

XXXVII. *Manual de aritmetică și geometrie pentru clasa a V-a primară, Cimpulung, 1926.* În colaborare cu Const. Gh. Bondoc.

XXXVIII. *Cal de Smeu, Leu-paraleu și alte povești, legende, pîlde, snoave din popor,* București, 1926 (Biblioteca Universală, nr. 132—134).

XXXIX. *Nevasta leneșă și alte povești, legende, pîlde, snoave din popor,* București, 1926 (Biblioteca Universală, nr. 135—137).

XL. *Cuvîntări populare.* Pentru conferențiarul cercurilor culturale ale preoților și învățătorilor, Ediția a II-a, București/f.a.

XLI. *Cuvîntări populare pentru conferențiarul cercurilor culturale ale preoților și învățătorilor.* Lucrare premiată de Academia Română, Ed. III, București, 1927.

XLII. *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbi-Muscelului.* Cu note istorice, 24 aril, 162 figuri în text și unele vederi din Corbi, București, 1929 (Academia Română. Din viața poporului român, XXXIX).

XLIII. *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe,* București, 1930.

XLIV. *Povești.* Ediție îngrijită și prefată de Virgiliu Ene, București, 1957.

O listă bibliografică selectivă a operelor folcloristului C. Rădulescu-Codin — folosită și de noi — prezintă profesorul Dan Simonescu în studiul : „*Folcloristul C. Rădulescu-Codin (1875—1926)*“, în *Revista de folclor*, anul II, nr. 4, București, 1957, p. 116—119. Vezi și I. Cruceană, Rădulescu-Codin, în revista „*Argeș*“, anul VI, nr. 12 (dec. 1971).

⁴ Bibliografie referitoare la C. Rădulescu-Codin vezi la Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 119—120.

Colecție folclorică⁵, a mai rămas, de asemenea, inedită și „*Monografia județului Muscel*“, lucrare asupra căreia încercăm să aruncăm puțină lumină, prin rîndurile de față.

Timp de 18 ani — din 1908 pînă în 1926 — a zăbovit Codin asupra acestei opere așternută pe 1 708 coli, mereu îmbunătățindu-i și sporindu-i cuprinsul, cu ajutorul atît al izvoarelor și lucrărilor auxiliare cît și al materialelor procurate de harnici colaboratori din rîndurile învățătorimii.

3. „*Muscelul nostru*“⁶ — prefață a „*Monografiei județului Muscel*“ Editarea vastei lucrări era condiționată însă nu numai de depășirea dificultății de a da formă definitivă unui material bogat, variat și susceptibil de creștere pe fiecare moment, dar mai ales de găsirea fondurilor trebuitoare. Pe acestea din urmă neavîndu-le personal, și vreun mult dorit Mecena — dispus a tipări pe contul său, și dintr-o dată, întreaga lucrare — întîrziînd să apară la orizont, Codin s-a gîndit la posibilitatea editării ei treptat, sub forma unor monografii separate ale comunelor cuprinse în monografie, pe cheltuiala unor exponenți solvabili ai acestora. Un bun început, în acest sens, îl făcuse deja, pentru comuna Corbi, Nicolae Păun, care, în amintirea părintelui său, originar de acolo, îi oferise fondurile trebuitoare pentru editarea monografiei acelei comune⁷.

Pentru informarea și captarea, în continuare, a unor asemenea rivniți sprijinitori, autorul s-a gîndit să dea la lumină un prospect cu date informative asupra rostului și conținutului Monografiei în general și asupra materialului pe care-l avea la îndemînă pentru fiecare comună. „*Muscelul nostru*“⁸ este tocmai întruparea acestui gînd și scop.

Din nefericire, apelul făcut sub această — e drept, ingenioasă — formă, a rămas fără urmare. Sprijinitorii scontați neavîndu-se cu nici un preț, Codin a mai extras și publicat aparte, tot cu mijloace proprii, materialul privind Dragoslavele⁹ și Cîmpulungul Muscelului¹⁰. Restul Monografiei a rămas în manuscris.

Cu vremea, „*Muscelul nostru*“ — deși nu conținea decît numai „*lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiei și a celor 63 de*

⁵ *Materiale folclorice culese din sate și din alte colecții tipărite*, 18 foi („Cuprinsul“) + 948 foi, primele nenumerate. Manuscris în folio, autograful lui Codin. Biblioteca Institutului de folclor, București, ms. 140, I; *Cîntece bătrînești istorice alese din culegerile lui C. Rădulescu-Codin*, 2 foi (lămurirea din sept. 1926 a lui Const. Gh. Bondoc, învățător din Priboieni și „Cuprinsul“) + 51 foi. Manuscris în folio, autograful lui Codin. Biblioteca Institutului de folclor, București, ms. 140, II. După Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 117.

⁶ *Muscelul nostru. Lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiei județului și a celor 63 de comune*. Cu hărți, vederi, figuri și arii populare, Cîmpulung, 1922.

⁷ *Comuna Corbi din Muscel și locuitori săi... Cu harta comunei și... figuri în text și vederi din Corbi...*, Pitești, 1921.

⁸ Idem, *Muscelul nostru. Lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiei județului și a celor 63 comune*. Cu hărți, vederi, figuri și arii populare, Cîmpulung, 1922.

⁹ C. Rădulescu-Codin și preot I. Răuțescu, *Dragoslavele. Trecutul comunei (istoric, legende, acte vechi). Descrierea fizică. Întindere și populațiune. Situația economică, etnografie. Administrația și justiția. Starea morală, culturală și socială. Regiunea „Dragoslavele“ (Luptele din 1916). Orfelinatul*. Cu numeroase vederi, hărți, facsimile și figuri în text. Cîmpulung, 1923.

¹⁰ *Cîmpulungul Muscelului istoric și legendar. Privire asupra trecutului*. Cu hărți, figuri și numeroase vederi, însoțit de Călașa vizitatorului celor mai de seamă locuri și monumente istorice din oraș și din împrejurimi. Cîmpulung-Muscel, 1925.

comune", cum se precizează chiar în subtitlul său — a început — se pare — a fi luat drept Monografia însăși¹¹; înțelegere demobilizatoare ce trebuie înlăturată, deoarece închide calea spre cunoașterea unei lucrări valoroase, care completează atît aureola autorului cît și informația cercetătorului și a cititorului în genere.

4. Cuprinsul „*Monografiei județului Muscel*“ este, în linii generale, cel schițat în „*Muscelul nostru*“. Codin dă, mai întîi, generalități despre fostul județ: numire, marcă, istorie, împărțire administrativă, suprafață, populație, limite geografice, orografie, hidrografie, situație economică, administrație, justiție, stare morală, culturală și socială etc. Fiecare capitol are subdiviziuni menite să înfățișeze cît mai amănunțit felurilele compartimente ale vieții desfășurate în această parte de țară, în trecut și în vremea autorului.

După ce — pe 227 de coli — isprăvește această parte introductivă despre județ, autorul intră în miezul subiectului, luînd la rînd plășile componente: Dîmbovița, Argeșul, Rîuri, Rîu Doamnei, Golești și Podgoria. Pentru fiecare plasă face cite o introducere, asemănătoare — ca plan și probleme — celei întocmită pentru județ. Înăuntrul fiecărei plăși, se ocupă de comunele alcătuitoare, privindu-le aproximativ din următoarele puncte de vedere: *istoric* (acte vechi, zapise, ocolnițe, sineturi, monumente, legende etc.), *fizic* (munți, dealuri, ape, climă etc., de cele mai multe ori însoțite de harta respectivă), *administrativ* (întindere, sate alcătuitoare, populație, imigrări și emigrări și efectele lor etc.), *economic* (aria cea mai pe larg investigată: cercetează dacă locuitorii sînt sau nu moșneni, dacă sînt în devălmășie, consemnează prețul de vînzare al pămîntului, venitul brut la hectar, informează din ce sînt construite casele, trece în revistă agricultura, grădinăria, pomicultura și viticultura, silvicultura și animalele pădurii, fînețele, creșterea vitelor, apicultura, creșterea gîndacilor de mătase, înregistrează lacururile, bălțile și riurile cu pește, izvoarele cu apă minerală; ocupîndu-se de industrii, la subramura extractivă se ocupă de carierele de piatră, de minele de aur, de funiculare — unde este cazul — iar din rîndul celorlalte activități amintește: fabricile din comună, morile, ferăstraiele, rîjnițele, pivele, dîrstele, felurite industrii casnice și meseriile practicate de săteni; indică mijloacele de transport și căile de comunicație și întreținerea lor prin zile de prestație cu brațele ori cu vitele; descrie cărăușia; enumeră: comerțanții, tirgurile și bilciurile, pe care le caracterizează drept „expoziții țărănești“, mărfurile ce se vînd în aceste piețe comerciale periodice: lapte, unt, brînză, fructe, olane, articole de căruțarie, olărie, șită, donițe, poame etc.; analizează portul și traiul sătenilor: hrana lor, rentabilitatea gospodăriilor țărănești, brutăriile din comune, mijloacele de recreație și distracție ale populației sătești: hori, jocuri, obiceiuri bătrînești și alte manifestări artistice, instituțiile de întrajutorare: băncile populare, federalele etc.); *jurisdicțional* (localurile de primărie, păstrarea arhivei, ispașa, gloabele, jandarmeria, judecătoriale comunale și cele „de ocoale“, „juriile de împăciuire“ etc.); *cultural și moral-social* (bisericiile și schiturile, cu istoricul lor, cruci, pisanii și pietre de morminte, cimitire etc.; dă numărul școlilor din sat, face un istoric al lor, înfățișează starea în care se găsesc localurile de învățămînt, materialul didactic de care dispun, populația școlară și compoziția ei, proporția analfabeților, numărul și situația cantinelor școlare, loturile școlilor, muzeele școlare, numărul celor plecați din

¹¹ Cf. Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 117—118.

sat, pentru completarea studiilor ; înregistrează starea sanitară a populației, bolile — endemice și epidemice — mai frecvente și mijloacele publice de apărare a sănătății, în mediul rural ; consemnează, pe comuni, eroii căzuți în războaiele din 1877, 1913 și 1916—1917 și monumentele ce li s-au ridicat ; determină nivelul conștiinței patriotice a locuitorilor satelor prin intermediul tablourilor cu teme patriotice păstrate în casă și al participării la înfăptuiri de interes general, etc.).

5. **Valoarea „Monografiei județului Muscel“.** E vorba — precum s-a putut vedea sumar — de o lucrare de proporții vaste și menită să cuprindă cît mai complet starea de acum o jumătate de veac a culturii materiale și spirituale a celor 63 de comune din fostul județ Muscel, o monografie cu bogate, variate și prețioase aspecte și date.

Fără să fie scutită de lipsuri — scuzabile într-o lucrare atît de dificilă și întinsă — inedita „*Monografie a județului Muscel*“ are totuși o mare valoare. Astfel, din pricina anilor care au trecut peste ea, a devenit ea însăși, în întregime, un document oglinditor al situației de acum o jumătate de veac și mai bine a comunelor studiate. Cîte aspecte și realități nu s-au schimbat de atunci și pînă acum ! Clișeele lor ar fi dispărut, fără puțință de recuperare, dacă n-ar fi fost prinse în Monografia așternută pe cele 1 708 coli cît însumează manuscrisul ei. În cuprinsul Monografiei sînt încorporate, apoi, multe documente ale căror originale s-au pierdut și care, deci, nu ne mai sînt accesibile azi decît prin intermediul acestei lucrări. Găsim în ea, bunăoară, multe din documentele adunate de arhivistul și arheologul Dumitru Băjan din Rucăr. E adevărat că unele din acestea, date la tipar prin 1908, i-au fost publicate — cu greu și tîrziu, tocmai în 1925 — într-o broșură de 91 pagini, fără titlu, pe care cei ce au folosit-o și citat-o au intitulat-o : „*Documente cîmpulungene*“ ; numărul de exemplare scoase a fost însă așa de mic, încît, în afară de vreo 2—3 particulari, nimeni n-o are, nici măcar vreo bibliotecă din țară¹², documentele în discuție rămînînd astfel — practic — tot inaccesibile. În schimb, *Monografia județului Muscel* le oferă. Pe acestea și încă multe materiale documentare tot ale lui Băjan, pe care el le încredinșase tipografiei Gh. N. Vlădescu din Cîmpulung Muscel, pentru tipărire, ca să se prăpădească în timpul invaziei germane din 1916, nu însă înainte de a le fi văzut și prins Codin în această lucrare. Într-un cuvînt, *Monografia județului Muscel* e o sursă pentru cunoașterea izvoarelor istorice deținute de Băjan, dar pierdute în împrejurările arătate. Bogăția materialului documentar al Monografiei mai este sporită de asemenea și prin citarea sau chiar redarea în întregime a unor hrisoave din colecțiile altor particulari, cărora Codin le dă numele, precum și prin copii de acte izolate pe care le-a împrumutat pentru folosire și pe care apoi le-a restituit, nu fără să amintească însă în manuscris numele posesorilor, lăsînd, prin aceasta, posibilitatea căutării și eventual a regăsirii originalelor.

Cele pe scurt arătate despre inedita Monografie a județului Muscel, îndreptățesc încheierea că, tipărită — destin fericit pe care sîntem înformați că-l va avea și marea sa Colecție folclorică¹³ — ar fi, alături de cele-

¹² Ioachim Crăciun, Dumitru I. Băjan, *Documente cîmpulungene*, în Anuarul Institutului de istorie națională al Universității din Cluj, III (1924—1925), Cluj, 1926, p. 735—750.

¹³ După cîte știm, această onorabilă sarcină și-au asumat-o Dan Simonescu și Serb.

alte lucrări ale lui Codin, un plus de binemeritat omagiu pentru marele folclorist și, în același timp, un bogat izvor documentar pentru cunoașterea trecutului unui minunat și prestigios colț de țară.

L'OEUVRE INÉDITE DE RĂDULESCU-CODIN. LA MONOGRAPHIE DU DÉPARTEMENT DE MUSCEL

R é s u m é

Rădulescu-Codin, maître d'école et instituteur très distingué, à part son activité scolaire, a développé aussi une vaste activité culturelle, qui dépassait beaucoup ses obligations strictement professionnelles et qui a servi davantage le culture du peuple. De plus, il a eu aussi de riches et fécondes préoccupations littéraires.

Dans ce dernier domaine, outre les manuels scolaires et les livres de vulgarisation de la culture, il a collectionné aussi un grand nombre de produits folkloriques et a fait les monographies de quelques localités et celle du département de Muscel.

Malheureusement, la plus grande partie de son activité dans le domaine de la monographie est restée inconnue, à savoir „*La Monographie du département de Muscel*“. A cause de sa mort prématurée à 51 ans, il n'a pas réussi qu'à faire imprimer un très court prospectus de cet ouvrage et les lecteurs et les chercheurs mêmes de son oeuvre y pourraient rester avec la fausse impression que celui-là constitue toute la monographie qu'il avait réalisée.

En réalité, sa vaste „*Monographie du département de Muscel*“ est restée inédite. Elle est très intéressante par la richesse et la diversité des informations géographiques, démographiques, économiques, culturelles, sociales, etc. qu'elle renferme, en montrant la situation de ce département, tant dans le passé éloigné qu'au commencement de notre siècle. De plus, elle est fondée sur beaucoup de documents, d'actes particuliers qui, dans la plupart des cas ne sont plus trouvaibles que grâce à cette monographie.

Voilà pourquoi, toujours comme il a été possible de publier ses recueils folkloriques, il serait désirable de faire toutes les diligences pour faire paraître aussi cette monographie si intéressante de l'ancien département de Muscel.

Societatea de științe istorice

Filiala Pitești

Primită în redacție la 15 octombrie 1976

¹⁴ După cite sintem informați, *Monografia județului Muscel* — manuscris în folio, autograful lui Codin, 4 foi nenumerate („Tabla de materii“ și „Lucrări consultate“) + 1708 foi — va fi îndrumată de familie către Biblioteca Academiei R.S.R., unde amatorii o vor avea la îndemână.

CÎTEVA DOCUMENTE INEDITE PRIVIND RELAȚIILE DINTRE NICOLAE IORGA ȘI ION I. C. BRĂȚIANU ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

V. NOVAC

Sîntem în posesia a trei documente — scrisori autografe ale marelui istoric și luptător pentru desăvîrșirea unității statale a națiunii române — Nicolae Iorga —, documente ce ilustrează, mai ales, aceste laturi ale activității sale.

Prima este o scrisoare din 6 mai 1915 adresată lui Ion I. C. Brătianu.

Scrisoarea, redactată la mijlocul nopții, după terminarea zilei sale de lucru, reflectă indignarea, revolta, disperarea și chiar un sentiment de rușine pe care le încearcă Nicolae Iorga deoarece un avion austro-ungar, violînd teritoriul țării noastre la Turnu-Severin și aruncînd o bombă, „ne-a rănit cinci soldați”¹.

Patriotul Nicolae Iorga este nemulțumit că guvernul, prezidat de Ion I. C. Brătianu, a „primit explicația”² că faptul acesta s-ar fi produs din greșeală.

Referindu-se la un fapt similar cînd un avion german a trecut deasupra Elveției, Iorga relatează că acolo „toată țara s-a mișcat”³, continuînd cu amărăciune: „La noi trec zilnic, aruncă eri flori și azi moarte. Dar se scuză”⁴.

Revolta lui e cu atît mai mare cu cît, Tache Ionescu, foarte cunoscut pentru propaganda ce o făcea în vederea intrării noastre în război împotriva Puterilor Centrale, „i-a confirmat, liniștit, faptul”⁵. Este supărat că n-a văzut pe nimeni „în care să fiarbă singele, unul capabil să facă o nebunie pentru această lașe crimă care cerea pedeapsă imediată”⁶.

Faptul că onoarea României a avut de suferit îl îndeamnă la declarații grave, care dacă le-am luat izolat, în afara contextului documentului, am crede că exprimă contrariul a ceea ce se degajă din întreaga scrisoare și anume fierbintele său patriotism.

Iată ce spune, cu durere, cunoscutul luptător pentru realizarea idealului României mari: „Mă simt foarte străin în țara asta. Parcă nu m-am născut aici, parcă n-am trăit aici, parcă nu m-am străduit aici o

¹ Anexa 1

² Ibidem

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

viață întreagă pentru un ideal. La ce folosesc toate acestea? Onoarea României — și scuze care se primesc”⁷.

Sfârșitul scrisorii subliniază o dată mai mult amărăciunea, rușinea, nenorocirea ce-o resimțea cu această ocazie Iorga: „sînt foarte rușinat și foarte, foarte nenorocit. Primește, te rog, încredințarea sentimentelor mele de stimă pentru dumneata, dar de adincă neîncredere în toate, de disperare că și noi am putea face ceva”⁸.

Al doilea document pe care vi-l prezentăm constă din cîteva rînduri semnate de N. Iorga și adresate „Stimate domnule Brătianu”⁹ pe o hîrtie cu antetul Academiei Române și care răspunde, probabil, unei scri-

6 febr. 1915.

Scump domnule Brătianu,

Scuze-mă că-ți scriu pe această hîrtie. Sînt aproape din nou pe de-a-ntreaga în gîndurile mele.

Ce vreau să-ți spun? Că pentru mine sînt în valoare mai mare un sentiment foarte neplăcut cînd mă gîndesc că sînt unul din atît de puțini Români.

Nu te mira. De un timp ce scriu la Paris și am scris o barba de scrisori, și m-a rănit cînd sîntat și nu — am primit explicație.

Păi știu că sînt, te angajez să mă simți: un român.

Garantul meu foarte bun, dar care nu poate umbla după el cînd sîntat și a putut să-l ajute!

Fig. 1

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Anexa 2.

Iorga îi răspunde concis în opt puncte dovedind vechimea și continuitatea românilor și a instituțiilor acestora în Banat. Deoarece îl reproducem nu-i mai rezumăm conținutul.

Aceste documente, pe lângă informațiile pe care le aduc, arată că cele două personalități, cu toate că aveau vederi politice diferite, că făceau parte din partide deosebite, au considerat că e necesar să colabo-

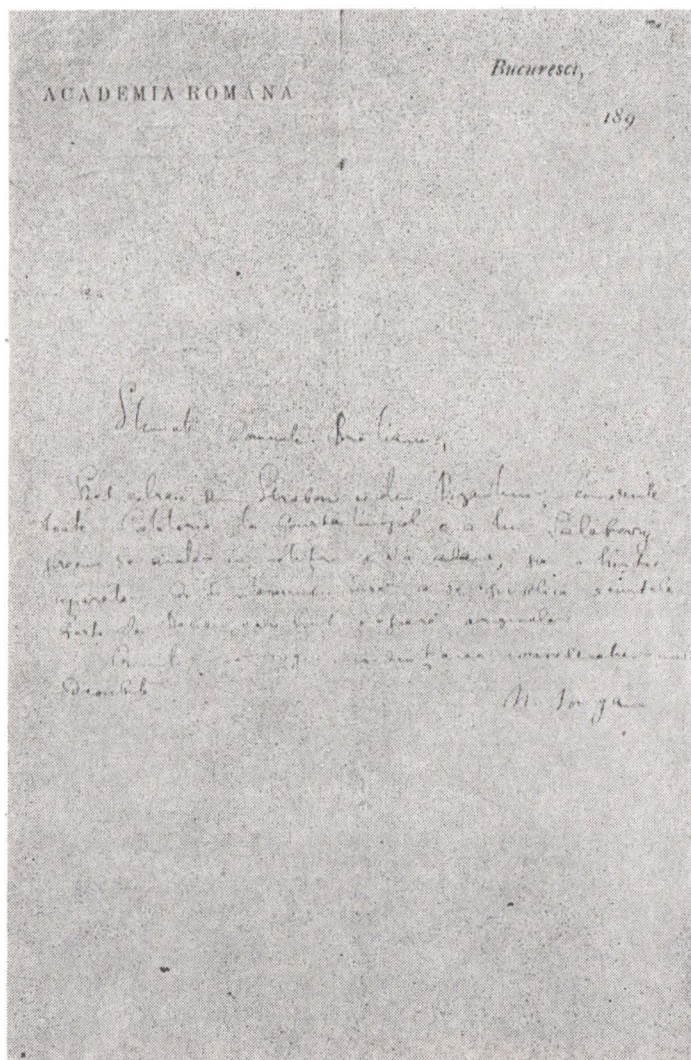

Fig. 3

reze și au făcut-o când era vorba de probleme majore ca realizarea unui ideal scump tuturor românilor — desăvârșirea unității de stat a națiunii noastre.

Înțelegând politica guvernului român care nu se putea încă aventura într-un conflict armat cu Puterile Centrale, Iorga nu atacă prin presă guvernul, ci socotește mai potrivit să-și arate revolta sa printr-o scrisoare particulară.

A dat bucuros lui Ion I. C. Brătianu toate informațiile pe care acesta, le cerea pentru ca emisarul intereselor românilor să le poată folosi la recunoașterea drepturilor noastre naționale.

Considerind că noile documente aduc informații utile le reproducem în întregime în anexe.

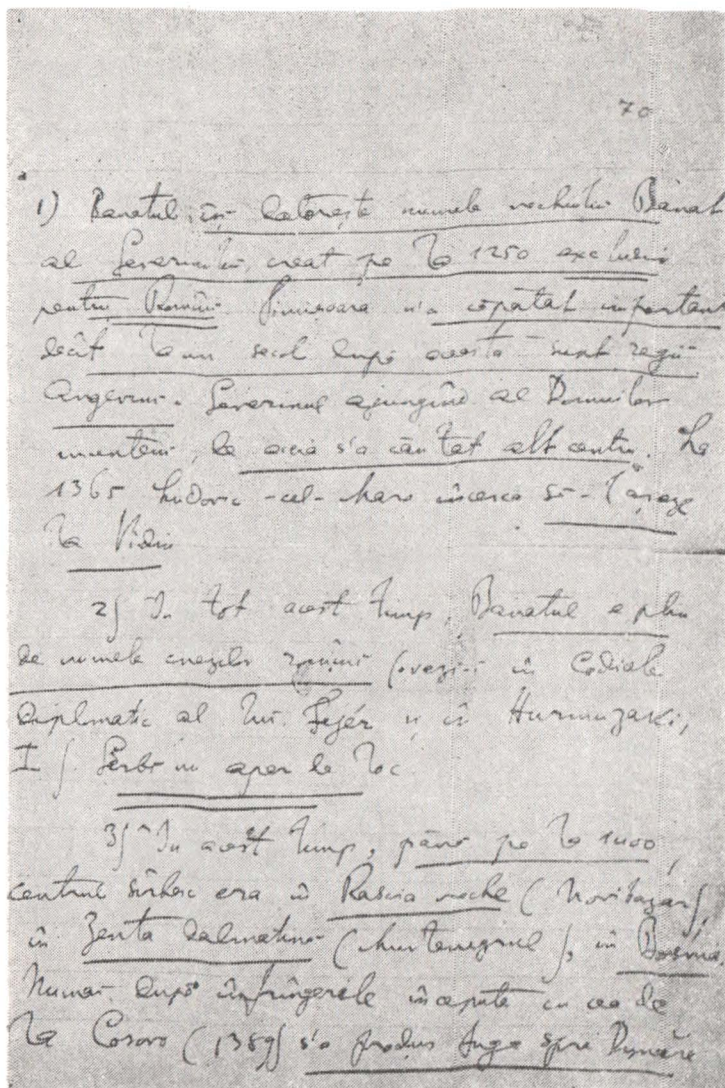

Fig. 4

Anexa 1

„6 mai 1915

Scumpe domnule Brătianu,

Iartă-mă că-ți scriu pe această hirtie. Sînt aproape douăsprezece de noapte și nu găsesc alta.

Ce vreau să-ți spun? Că pentru înția oară în viața mea am un sentiment foarte neplăcut cînd mă gîndesc că sînt unul din cetățenii României.

Nu te mira! D-ta nu mi-ai spus că la Severin a „greșit“ o bombă austro-ungară, că ne-a rănit cinci soldați și că noi — am primit explicația.

Să fi știut aceasta, te rugam să mă scuzi ; nu veniam.

Garanțiile sînt foarte bune, dar cine mai poate umbla după ele cînd *acestea* s-au putut întîmpla !

Un aeroplan german a trecut asupra Elveției și toată țara s-a mișcat. La noi trec zilnic, aruncă eri flori și azi moarte. Dar să scuza.

Am întîlnit pe Tache Ionescu și mi-a confirmat, liniștit, faptul. N-am văzut un om în care să fiarbă sîngele, unul capabil să facă o nebunie pentru această lașă crimă care cerea pedeapsa imediată.

Mă simt foarte străin în țara asta. Parcă nu m-am născut aici, parcă n-am trăit aici, parcă nu m-am străduit aici o viață întreagă pentru un ideal. La ce folosesc toate astea ? Onoarea României — și scuze care se primesc.

Am ținut să spun acestea. Sînt foarte rușinat și foarte, foarte nenorocit. Primește, te rog, încredințarea sentimentelor mele de stimă pentru dumneata, dar de adîncă neîncredere în toate, de desperare că și noi am putea face ceva.

Al d-tale N. Iorga"

Anexa 2

Academia Română București..., 189...

„Stimate domnule Brătianu,

Sînt extrase din Strabon și din Bizantini — cunoscute toate. Călătoria la Constantinopol e a lui Salabery, precum se arată în notița ce s-a adus, pe o hîrtie separată —. Ar fi interesant însă a se publica scurtele tratate ale Daciei, care sînt o operă originală.

Primiți, vă rog, încredințarea considerației mele deosebite.

N. Iorga"

Anexa 3

1. Banatul își datorește numele vechiului Banat al Severinului, creat pe la 1250 exclusiv pentru Români. Timișoara n-a căpătat importanță de cît la un secol după aceasta sub regii Angevini. Severinul ajungînd al Domnilor munteni, de aceea s-a căutat alt centru.

La 1365 Ludovic-cel-Mare încerca să-l așeze la Vidin.

2. În tot acest timp, Banatul e plin de numele cnezilor Români. (vezi-i în Codicele Diplomatic al lui Fejer și Hurmuzaki).

I. Sîrbii nu apar de loc

3. În acest timp, pînă pe la 1400, centrul sîrbesc era în Rascia veche (Novi-bazar), în Zenta Dalmatină (Muntenegrul) în Bosnia. Numai după înfrîngerile începute cu cea de la Cosovo (1389) s-a produs fuga spre Dunăre și luarea în stăpînire a acestor pârți. Belgradul a fost mult timp disputat de Unguri și ocupat de ei mult timp.

4. Fiind zdrobită de Turci și această din urmă rezistență sîrbească, pe la 1450, despotului Gheorghe Brancovici i s-au dat feude ungare, în Banat și pînă în Maramureș și el a colonizat aici pe ai lui.

E prima undă de colonizare sîrbească

5. În epoca lui Mihai Viteazul, care a întrebuițat puteri bănățene în luptele lui, sîrbi erau aici, mai ales printre nobili, dar predominarea nu li aparținea lor. Episcop deosebit n-aveau ci Episcopul românesc era și pentru ei. Banul se alegea dintre români și el sta în regiunile caracteristic românești ale Lugoșului și Caransebeșului. Cărți românești s-au tipărit în Ungaria pentru bănățeni ; cărți sîrbești nu.

6. În războiul Imperialilor cu Turcii, de la 1683 (asediul Vienei) la 1699 (pacea de la Carlovăț), Casa de Austria agită pe sîrbi, sperînd a li putea păstra țara de peste Dunăre. Ne izbutind și pentru a nu-și părăsi auxiliarii militari, îi mută în Banat cu privilegiul formal, dînd la cîteva sute de mii de coloniști pămînturi în aceste pârți, unde se așezaseră și Patriarhul lor, mutat de la Ipec (Peci) la Carlovăț, avînd o sumă de episcopi sufragani.

Astfel Sirbii nu sînt mai neted aborigenii decît Alsacienii, Italienii, Svabii, colonisați tot aturci.

7. *Avînd biserică deci școală* (numai ei, coloniștii), o *sumă de români au trecut la naționalitatea lor* și a trebuit o uriașă luptă pentru a ne degaja în secolul trecut de organizația bisericească comună.

8. *Cînd e vorba de a se înlătura dominația habsburgică, oarecine poate invoca privilegiile habsburgice* cărora li se dătoresc toate *contra naționalității aborigene*? Voevodina Sirbă — creată după 1848 nu e decît încă un privilegiu habsburgic.

Notă : sublinierile aparțin lui Nicolae Iorga.

QUELQUES DOCUMENTS INÉDITES CONCERNANT LES RELATIONS DE N. IORGA ET I. I. C. BRĂTIANU PENDANT DE LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

R é s u m é

L'auteur presente trois documents par Nicolae Iorga qui ont été destiné pour Ion. I. C. Brătianu.

Le premier, daté 6 mai 1915, reflète l'indignation de Nicolae Iorga à cause d'un avion Austro-hongrois qui violent le territoire roumain à Turnu Severin à jeté une bombe qui nous a blessé cinq soldats.

Il est très demoralisé parce que le gouvern a reçu l'explication que l'accident c'est à cause d'une foute, il a reçu aussi les excuses nécessaire, et il est très ennui pour le fait que Take Ionesco était tranquille et tous, en commençant avec le general se croise les bras dans un calm profond. Ils n'ont rien fait pour punir severement les coupables de cette crime odieuse.

Les autres deux sont des information historique laquelle Nicolae Iorga les a donné à I. I. C. Brătianu à la demande de celui-ci montrant sois leurs sources, comme dans le deuxième, sois relatant dans le dernier exactement et documenté l'encietée et la continuité aux roumains et leurs institutions de Banat.

Les trois documents apportent des preuves en plus que dans la periode de premier guerre mondiale et pendant la paix qui lui a suivi les deux homme politique ont colaboré pour la realisation de l'ideal d'achèvement de l'unité d'état de la nation roumaine.

Muzeul Golești

Primită în redacție la 15 mai 1977

MOMENTE ALE PREGĂTIRII INSURECȚIEI NAȚIONALE ARMATE ANTIFASCISTE ȘI ANTIMPERIALISTE DIN AUGUST 1944

ION ANCU URECHEANU

GHEORGHE I. DEACONU

Eveniment de răscruce în istoria poporului român, insurecția națională din August 1944, atrage încă cu o deosebită vigoare atenția cercetătorilor în direcția reliefării și aprofundării multiplelor ei aspecte. Evidențiind climatul politic în care se realizează acest memorabil eveniment, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arăta că : „În condițiile creșterii rezistenței împotriva Germaniei, al adâncirii crizei regimului de dictatură fascistă-hitleristă, partidul comunist în colaborare cu celelalte forțe anti-hitleriste, a intensificat lupta pentru răsturnarea guvernului antonescian, întorcerea armelor împotriva Germaniei și alăturarea României la coaliția antihitleristă”¹.

Inițiată în aceste condiții, organizată temeinic prin pregătirea atentă a tuturor etapelor sale, condusă efectiv pe tot parcursul de către P.C.R., insurecția a antrenat în iureșul său cele mai sănătoase forțe ale poporului român, a reliefat în gradul cel mai înalt capacitățile revoluționare ale acestuia. Ceea ce atrage în mod deosebit atenția cercetătorului de azi, care se ocupă de geneza acestui remarcabil eveniment, este grija deosebită, minuțiozitatea calculată și operativitatea în același timp cu care P.C.R. a operat în condiții deosebit de complexe, pregătirea pînă la amănunte a fiecărui aspect al insurecției. O dovadă în plus, pe lîngă multe altele, în acest sens, o constituie modul în care P.C.R. a organizat și realizat evadarea fruntașilor comuniști din lagărul de la Tg. Jiu, urmărindu-se prin aceasta pe de o parte punerea acestor cadre comuniste în stare de libertate pentru a putea fi folosite în lupta revoluționară, în condițiile cînd rîndurile partidului erau numericeste restrînse, iar pe de altă parte, ferirea acestor cadre de eventualitatea suprimării fizice la care ar fi putut recurge fie hitleriștii în retragere, cum au mai procedat în numeroase alte țări, fie unii dintre fasciștii români care vedeau că au pierdut partida.

În vederea organizării și realizării acțiunii de evadare a comuniștilor internați în lagărul de deținuți politici din Tg. Jiu, conducerea operativă a P.C.R., în înțelegere cu cadrele de bază ale partidului din lagăr a întocmit un plan concret încă din luna iunie 1944 sub conducerea lui

¹ Nicolae Ceaușescu — „*Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, a tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*“. Editura politică, București, 1966, pag. 49.

Emil Bodnăraș². Cu realizarea acestui plan a primit sarcini concrete Ion Gheorghe Maurer care a antrenat de la început în această acțiune pe Roșianu Mihail, profitându-se de faptul că acesta din urmă, după foarte multe peripeții reușise, ca om de bază al P.C.R., să fie numit inspector școlar în Ministerul învățămîntului, avînd sarcini de control în unele județe din Oltenia și deci posibilități largi de deplasare în această zonă³. El reușise să transfere pe numele său abonamentul de clasa I pe C.F.R. (toată țara) al consilierului ministerial din M.I., Ion Marinache, fapt care îi permitea nu numai să facă deplasări nelimitate în zonă, dar îi servea și ca o legitimație sigură în aceste deplasări⁴. În această situație, în iunie 1944, M. Roșianu a fost chemat din partea C.C. al P.C.R. de către Emil Bodnăraș într-o casă conspirativă din București și pus la curent cu planul elaborat de conducerea partidului⁵. M. Roșianu trebuia să studieze în mod concret situația din zona lagărului, să ia în acest sens legătura cu deținuții din lagăr și să întocmească un plan detaliat pentru această acțiune. Acest lucru s-a făcut în prima jumătate a lunii iulie, după care M. Roșianu a mers din nou la București, ducînd un raport asupra acțiunilor întreprinse⁶. S-a stabilit acum să se organizeze o întîlnire cu Gh. Gheorghiu-Dej pe un șantier din Tg. Jiu al lagărului, întîlnire care a avut loc în ziua de 31 iulie 1944 și la care au participat Ion Gh. Maurer și Mihail Roșianu⁷. Cu aceasta, planul de evadare s-a conturat și mai precis. S-a stabilit ca evadarea să se facă în grupuri atît de la Tg. Jiu cît și de la șantierul din Cărbunești al lagărului, urmînd ca după evadare și asigurarea securității celor evadați, aceștia, înarmați cu acte, să fie transportați spre Capitală pentru a fi încadrați în acțiunile revoluționare. În scopul derutării organelor represive care începuseră să bănuiască acțiunea, s-au organizat două trasee de retragere a evadaților spre București și anume: unul prin județele Dolj, Romanați, Lunca Dunării, iar celălalt prin județele Gorj, Vâlcea, Argeș, prevăzute cu case conspirative din etapă în etapă, cu comuniști sau simpatizanți ca gazde, călăuze și oameni de legătură. De asemenea, au fost atrași în acțiune o serie de militari cum au fost cei de la depozitul militar din Tg. Jiu sau cei de la flotila de aviație Craiova unde activa ca subofițer Manole Bodnăraș care avea sarcina să procure acte și echipament de aviație pentru unii dintre evdați⁸. Fără a fi puși la curent cu planul concret de acțiune, au fost folosiți în mod atent și unii reprezentanți ai organelor represive cum a fost șeful serviciului de siguranță din Rm. Vâlcea, landola Sergiu de la care s-au obținut unele informații utile, precum și sprijin concret în unele împrejurări⁹. Cu sprijinul lui landola a putut fi folosită mașina „proprietate personală” a lui Iliescu Petre pentru desele deplasări în zonă necesare organizării acțiunii¹⁰. Cu toate măsurile luate, acțiunea era însă extrem de periculoasă, atît pentru cei care evadau cît și pentru cei din afară care participau în vreun fel la aceasta. În caz de eșec cu toții riscau împușcarea conform legilor marțiale care acționau acum. A fost nevoie

² *Arhiva O.P. a Comitetului județean P.C.R. Argeș, dos. nr. 16, R., fila 12.*

³ Vezi în legătură cu numirea lui M. Roșianu ca inspector școlar memoriile lui P. Iliescu, pag. 9 bis — 12 în *Arhiva O.P. a Comit. jud. P.C.R. Argeș, dos. nr. 16 R.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem, pag. 15.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem, pag. 18.*

⁹ *Ibidem, pag. 14.*

¹⁰ *Ibidem, pag. 13.*

de forte multă atenție și mai ales de mult curaj și de un înalt spirit de sacrificiu din partea tuturor. De altfel la o întâlnire „întimplătoare” între comisarul Iandola, Mihail Roșianu și Iliescu Petre la Rm. Vilcea, șeful siguranței vilcene îi spusese lui Mihail Roșianu să nu se mai ferească de el că bănuiește cu ce se ocupă, dar în același timp îi și avertizase spunându-le: „Vă atrag însă atenția destul de serios că de acum înainte s-au luat noi măsuri care mă depășesc și pe mine iar situația este cât se poate de grea și de periculoasă. Eugen Cristescu, șeful serviciului secret și directorul general al siguranței statului a trimis agenți și organe speciale pentru informare și urmărire — agenți națiști de care și noi ne temem”¹¹. Acesta arăta în continuare că „Eugen Cristescu a adus la cunoștința lui Antonescu și ambasadorului german Kilinger informații complete asupra unor acțiuni politice, privind o eventuală reorientare a României”¹². Față de aceste date s-au luat măsuri de o cât mai puternică conspirativitate, dar s-a continuat realizarea planului inițial, făcându-se dese deplasări fie cu trenul la București, pentru legături cu centrul, fie cu mașina lui Iliescu Petre la Craiova, Vilcea, evitându-se drumurile principale de acces și mergându-se mai ales pe drumuri laterale prin comunele Lădești, Bălcești, Gorunești pentru a se stabili gazde pentru evadați¹³.

În legătură cu evadarea propriu-zisă se impune să fie precizat că aceasta a început la 12 august 1944, cînd la Tg. Jiù a evadat primul grup din care făceau parte Gh. Gheorghiu-Dej, Ion Vidrașcu (Didenco) și Ion Guțan¹⁴. Apoi au evadat două grupuri de la Cărbunești în perioada 12—17 august. După 17 august nu s-a mai putut evada deoarece atît comandantul lagărului cît și siguranța și jandarmeria au luat serioase măsuri de prindere a evadaților, de urmărire a celor care au operat la această acțiune și în general a antifasciștilor. În mod deosebit sînt urmăriți cei bănuți de sentimente comuniste, deoarece încă înainte de evadare într-un ordin al direcției generale a siguranței statului se arăta că: „...Partidul comunist urmărește să înlesnească evadarea unor deținuți politici din lagărul Tg. Jiu”, indicîndu-se întărirea măsurilor de pază și făcîndu-se mențiunea că „S-au pregătit case conspirative și se încearcă procurarea de acte false de identitate”¹⁵.

După evadare, comuniștii din primul grup (care era socotit atunci a fi cel mai important grup) sînt duși de „Pripas” (omul de legătură) și ascunși la depozitul militar pe care acesta îl avea în pază deoarece Ion Gheorghe Maurer și Mihail Roșianu care plecaseră cu o mașină de la Craiova la Tg. Jiu nu au putut ajunge la întâlnire la ora fixată în ziua de 12 august din cauza unor repetate pene de cauciuc pe drum¹⁶. „Pe drum parcă în ciuda grabei noastre la fiecare cîțiva kilometri aveam cîte o pană de cauciuc, pînă ce n-am mai putut înainta — arăta Mihail Roșianu, — eram într-o situație disperată... La Tg. Jiu, fără îndoială, evadarea avusese loc și eram așteptați... O întîrziere putea duce la o nenorocire iar noi stăteam pironiți la marginea șoselei”¹⁷. Din acest motiv s-a ajuns la Tg. Jiu cu o întîrziere de două ore și nu au mai găsit pe nimeni

¹¹ Ibidem, pag. 14.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ *Istoria României în date*, Edit. enciclopedică română, București, 1979, p. 379.

¹⁵ *Arhiva O.P. a Comitetului jud. Argeș al P.C.R.*, dos. nr. 16 R, fila 17.

¹⁶ Ibidem, fila 16.

¹⁷ Ibidem.

la locul de întâlnire. Au luat însă legătura cu „Pripas“, au găsit evadații și au plecat cu ei spre județul Vilcea cu o mare întârziere, fapt care a dereglat întregul sistem de întâlniri pe parcurs. Când au ajuns la hotarul județului Vilcea trecuse noaptea și nu se mai putea înainta pe șoseaua principală din Horezu spre Bărbătești unde era stabilit locul de găzduire a evadaților¹⁸. Datorită acestor împrejurări, în ziua de 13 august s-a făcut un popas neprevăzut în comuna Milostea în casa lui Țundrea Constantin¹⁹. De aici, Roșianu Mihail a plecat în misiune de cercetare și a găsit în casa sa de la Mateești un alt grup de evadați care treceau drept aviatori deoarece erau îmbrăcați în haine militare de aviație²⁰. Aceștia făceau parte din primul grup al celor care evadase de la Cărbunești, după care în zilele următoare, tot din acest punct a evadat un grup mai mare de deținuți comuniști care au fost ascunși în case conspirative din Horezu, Mateești și Grădiștea²¹.

Între timp, cei trei care evadaseră de la Tg. Jiu și care în ziua de 13 august 1944 se aflau în casa lui Țundrea Constantin din Milostea au fost luați în primire de către Ioniță Bărbulescu (om de legătură) care îi conduce o noapte întreagă pe poteci lăturalnice, prin păduri până la cimitirul din Vaideeni unde în dimineața zilei de 14 august sînt preluați de Nache Simionescu (alt om de legătură) care trebuia să-i ascundă în casa sa²². Casa acestuia fiind însă mică și la șosea — deci expusă — s-a făcut o rectificare a planului inițial și cei trei evadați au fost duși în casa învățătoarei Maria Ionescu din satul Rîmești care nu era prevăzută inițial în plan²³. De aici, în noaptea următoare cei trei evadați împreună cu Ion Gh. Maurer, M. Roșianu, Petre Iliescu și Nache Simionescu au fost conduși la Bărbătești unde au fost cazați în casa părinților lui Iliescu Petre care prezenta serioase avantaje (era casă mare, situată la 7 km de șoseaua principală și în plus exista o înțelegere tacită între Iliescu Petre și șeful siguranței din Vilcea Iandola Sergiu, ca în caz de pericol acesta din urmă să anunțe în timp util la această casă²⁴). În timp ce cei trei evadați se aflau la Bărbătești, s-a acționat pentru procurarea actelor de identitate necesare pentru a porni spre București. În acest sens Ion Gheorghe Maurer a dat un bilet scris cu creionul, lui Nache Simionescu care, însoțit de învățătorul Godeanu au mers la Craiova, la Manole Bodnăraș, subofițer T.R. la flotila de aviație de aici, care avea sarcina să procure acele. Cei doi au mers dar nu l-au mai găsit pe Manole Bodnăraș. Soția acestuia, întâlnită la o popotă din Craiova, le-a comunicat că Manole și prietenul lui au fost arestați²⁵. Situația era foarte grea. Siguranța și jandarmeria făceau ample cercetări în zona evadărilor. În ciuda acestor riscuri, Mihail Roșianu umbla permanent prin județul Vilcea pentru a ține legătura între evadați. El a pierdut însă la un moment dat legătura cu grupul mare de la Cărbunești, care a fost însă acoperit de comuniști și simpatizanți vilceni ca: Pătrașcu Pavel (fugit de pe frontul din Răsărit), Stănișor Ion, Globnicu Gheorghe, Ionițoiu Gheorghe, toți aceștia dînd dovadă de un deosebit curaj și spirit de sacrificiu. În funcție de evenimentele care se precipitau, cei trei evadați

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ *Arhiva Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos nr. II special, fila 61 A.

²⁰ Ibidem.

²¹ *Arhiva O.P. a Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos nr. 16, R., fila 17.

²² *Arhiva Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos nr. II special, fila 116.

²³ Ibidem.

²⁴ *Arhiva O.P. a Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos nr. 16 R., fila 16.

²⁵ Ibidem, fila 18.

de la Tg. Jiu, de acord cu Ion Gheorghe Maurer, au luat hotărârea de a porni spre București fără acte. Era un mare risc, dar era impus de evenimente. Au venit mai întâi la Rm. Vilcea unde au fost ascunși în casa preotului Marina timp de 3—4 ore. Aici a avut loc o întâlnire de informare cu comuniștii și simpatizanți ca : Himler Iosif, Stănculescu Ilie (Mișu), Stabler Ștefan, Pop Ianoș, Izvoranu Alexandru, Nuțu Ion²⁶.

La Rm. Vilcea, Mihail Roșianu și preotul Marina au reușit să obțină de la Iandola Sergiu o autorizație specială, în alb, pentru autoturismul lui Iliescu Petre, necesară deplasării acestuia spre București, și în seara zilei de 23 August 1944, în timp ce la București era arestat guvernul antonescian, evadații Gh. Gheorghiu-Dej, Ion Vidrașcu, însoțiți de Ion Gh. Maurer, Iliescu Petre au plecat cu mașina acestuia din Rm. Vilcea spre Capitală, șofer fiind Gut Petre²⁷. Un episod care a dat cele mai puternice emoții celor cinci pasageri din mașină a avut loc chiar la Rm. Vilcea, la trecerea podului peste Olt, capătul dinspre județul Argeș. Aici mașina a fost oprită și înconjurată de poliția militară și de agenți secreți care făceau paza și controlau circulația. Era întuneric. Șoferul i-a chemat pe militari în stînga pentru a arăta actele iar Ion Gh. Maurer stătea pe locul din dreapta în față cu un pistol pe genunchi. Mașina era cu capota trasă și nu se vedeau cei din interior. Șoferul a prezentat actele și autorizația specială care erau în regulă. După ce au controlat actele cu lanterna, unul din militari i le-a înapoiat și atunci a observat că în mașină sînt mai multe persoane. Atunci au strigat ca toată lumea să prezinte actele, dar șoferul, cu multă prezență de spirit, pusese mașina în mișcare. Au somat și au tras focuri de armă după mașină dar aceasta se îndepărtase și astfel au scăpat dar șocul emotiv nu i-a părăsit toată noaptea²⁸. Din cauză că mergeau cu farurile stinse (camuflaj) trecerea peste Dealul Negru a durat o noapte. Dimineața s-au apropiat de Pitești și au făcut un popas într-o poiană cu brazi înainte de a intra în oraș (la Valea Ursului, pe locul unde este acum champingul). Aici au fost informați de comuniștii de legătură argeșeni asupra evenimentelor și au hotărît să nu se mai oprească la Pitești la casa conspirativă care fusese pregătită și să pornească cît mai repede spre București. Au trecut cu bine prin oraș, organele de control fiind derutate de evenimente, apoi pe drumul spre București — la 50—60 km de Capitală — au fost surprinși de bombardamentul aviației germane din ziua de 24 august, fiind nevoiți să facă mai multe popasuri. Drumul era foarte aglomerat deoarece multă lume se refugia din București din cauza bombardamentului sălbatic al aviației germane. „Nu exista picior de om sau vehicol să meargă spre București, afară de noi, — arată unul dintre cei din mașină — care înaintam ca niște fantome, în direcția în care nimeni nu mergea“²⁹. Tot același arată în continuare : „Pot spune... că în aceste clipe și păsările cerului (în afară de cele metalice) fugeau din București, numai noi insistam pe cît era posibil ca să fim cu un ceas mai devreme la locul datei-riei“³⁰. În aceste condiții au ajuns pînă la pădurea Rîioasa de unde au pornit pe jos spre București, unde au ajuns în toiul luptelor ce se dădeau aici pentru neutralizarea trupelor germane și au reușit să ia contact cu comandamentul forțelor patriotice din Capitală care conducea insurecția

²⁶ Ibidem.

²⁷ *Arhiva O.P. a Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos. nr. 16 R., fila 21.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, fila 23.

³⁰ Ibidem.

armată. În acest fel s-a consumat unul — poate nu cel mai important — dintre momentele de înaltă tensiune morală legate de insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

QUELQUES MOMENTS DE LA PRÉPARATION DE L'INSURECTION ARMÉE NATIONALE ANTI-FASCISTE ET ANTI-IMPÉRIALISTE DE 23 AOÛT 1944

R é s u m é

Sur la foi des documents et des témoignages inédites cette information présente quelques éclaircissements en ce qui concerne l'organisation des evasion des communistes et anti-impérialistes qui se trouvent dans les camps de concentration en Août 1944.

On met en évidence la manière dans la quelle ona été concue cette action les gens qui ont contribués sa réalisation le chemin plein de péripéties fait par les evadés en quittant le camp de concentration jusqu'à la capitale même dans les jours de l'insurection.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primită în redacție la 25 mai 1978

MUZEOGRAFIE— PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL

FOLOSIREA MATERIALULUI COMPLEMENTAR ÎN EXPOZIȚIA DE ARHEOLOGIE (MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ)

EUGENIA POPESCU

Problema folosirii materialului complementar în expoziția de arheologie este foarte complexă, iar rezolvarea sa satisfăcătoare nu este ușoară. Acest lucru este cu atât mai dificil cu cât în publicațiile de specialitate din țara noastră nu s-au scris studii despre această problemă, iar atunci când sînt prezentate realizările expoziționale ale unor muzee, problema în speță este tratată tangențial.

Cu toate acestea, în țara noastră s-au făcut în ultimii ani progrese însemnate pe această linie, progrese materializate în organizarea a numeroase muzee, care prin materialul original bogat dar mai ales prin sistemul de prezentare, rivalizează cu multe muzee din străinătate. Amintim doar cîteva din noile instituții muzeale sau reorganizări de vechi expoziții care între timp se perimaseră și care după părerea noastră, reprezintă o ade-vărată acumulare valorică din toate punctele de vedere : Muzeul de istorie al României, Muzeul „Porțile de Fier“, Muzeul militar central, Muzeul Ploiești și cel de la Alba Iulia.

Prezentarea de față se referă la modul cum am conceput și îmbinat folosirea materialului complementar cu cel original pentru orînduirea comunei primitive, sclavagiste și perioada prefeudală în muzeul județului Argeș, colaborarea cu arhitectul și graficianul de la I.I.S. „Decorativa“, pentru a găsi cele mai adecvate și atractive forme de expunere, în raport cu conținutul științific al tematicii și spațiul dat. Lucrarea are la bază, în mare măsură, experiența căpătată în decursul anilor, ca urmare a organizării mai multor expoziții temporare de arheologie, dar mai ales a celor două expoziții de bază a Muzeului Argeș — cea deschisă în anul 1966 și noua sa reorganizare din anul 1974 — într-un spațiu nou, cel actual.

Pornind de la faptul incontestabil că muzeul zilelor noastre este pe de o parte o instituție cu caracter științific, iar pe de alta, un important factor de instruire și educare a maselor, muzeograful trebuie să dea deosebită pricepere în îmbinarea armonioasă a muncii de cercetare științifică cu cea de tematician, pentru a reuși să orînduiască expozatele în ansambluri expoziționale, bazate pe o selecție riguros științifică, care să oglindească momente esențiale, semnificative ale domeniului în care lucrează. Investigațiile științifice și alcătuirea tematicii sînt condiționate una de alta și se completează reciproc. Acest fapt se finalizează numai în expoziție. Pentru atingerea acestui scop, un element precum-pănitor în muzeografie este expunerea atractivă, diferențiată și echili-

brată, adecvată spațiului disponibil, întregită de un material complementar bine gândit și folosit cu maximum de eficiență. De felul cum muzeograful știe să îmbine într-un tot armonios toate aceste elemente, depinde reușita expoziției, în care piesele originale trebuie să capete un plus de valoare, devenind adevărate instrumente de cunoaștere și educare a publicului vizitator.

Dacă pentru prima etapă a organizării unei expoziții, cea a selecției materialului tridimensional și a alcătuirii tematicii se pornește de la o cantitate de cunoștințe acumulate în anii de studiu, cunoștințe întregite pe parcurs prin munca de cercetare pe care muzeograful, dar și alți specialiști, o desfășoară zi de zi și de la o colecție bine încheagată, în cele mai multe cazuri, pentru munca propriu-zisă de organizare a unei expoziții, fiecare dintre noi trebuie să se dovedească a fi și un artist, de un anumit gen, în a cărei creație, prezentarea estetică și sugestivă a exponatului de muzeu, să fie subordonată nemijlocit conținutului științific al realităților ce urmează a fi prezentate în expoziție. Pentru aceasta, problema locului și rolului materialului complementar în muzeu, ocupă astăzi un loc tot mai însemnat în muzeologie, devenind una din problemele cheie cu care slujitorii acestor lăcașuri cultural-științifice, sînt tot mai des confrunțați.

Ca în oricare alt domeniu de activitate, și în muzeologie, ritmul trepidant de dezvoltare social-economică impune găsirea de noi forme cît mai adecvate cerințelor actuale, bazate pe ultimele cuceriri tehnico-științifice, fără de care nu se poate concepe organizarea unui muzeu modern, corespunzător scopului propus, al instruirii și educării maselor de vizitatori.

În august 1974, s-a redeschis la Pitești, expoziția permanentă a secției de istorie. Ea a fost concepută de către realizatori, ca o reflectare a istoriei zonei Argeșului și a împrejurimilor sale, a locului și rolului acestor meleaguri în cadrul istoriei naționale, a progreselor realizate din cele mai vechi timpuri pînă astăzi.

Cercetările întreprinse în ultimii ani, soldate cu colectarea unui bogat material arheologic și cu noi puncte de vedere privitoare la istoria comunităților omenești, precum și obținerea unui nou spațiu corespunzător, care a fost amenajat după noile cerințe ale muzeologiei moderne, ne-a dat posibilitatea revizuirii totale a tematicii și a vechiului mod de expunere, folosit în precedenta expoziție.

Materialul complementar folosit este destul de variat, în funcție de epocă, nevoile de acoperire a unor lipsuri materiale, de subliniere a unor idei și fenomene caracteristice anumitor perioade. În principal s-a făcut uz de : texte explicative, generale sau de vitrină, hărți, fotografii, diapozitive, reproduceri, reconstituiri, planuri de săpături arheologice.

Prezentarea paleoliticului, de exemplu, s-a făcut printr-un text general de caracterizare a epocii și printr-o hartă în care, față de hărțile oficiale publicate, s-au marcat ultimele descoperiri făcute în zona Argeșului în anii din urmă. Prin aceasta s-a scos în evidență că pe aceste locuri s-a desfășurat din plin procesul de antropogeneză. Harta are avantajul că poate fi oricînd completată cu eventuale descoperiri paleolitice, iar textul poate fi îmbunătățit și schimbat cu ușurință fără a fi nevoie de a se apela la executant.

În prezentarea neoliticului, bogăția materialului arheologic a dat posibilitatea unei prezentări monografice a așezării fortificate de la Teiu. Sigur că materialul complementar folosit a trebuit să fie subordonat

acestui scop. Fiind una dintre puținele și importante așezări fortificate din România, s-a început expunerea printr-un text general, asupra evoluției fortificațiilor neolitice. Planul de săpătură a tellului de la Teiu, profile comparative, ale altor fortificații neolitice, reconstituirea pe baza cercetărilor arheologice a așezării, creează posibilitatea vizitatorului de a-și face o imagine completă asupra evoluției sistemului de fortificații neolitice, așezarea de la Teiu reprezentând punctul terminus în această privință.

Prin expunerea într-un loc central a obiectelor de aramă descoperite la Teiu și printr-un text scurt, s-a marcat un alt fenomen cu adânci implicații economice în viața comunităților neolitice, începutul metalurgiei aramei și practicarea schimbului în natură cu populațiile din bazinul mediteranean.

Materialul arheologic a fost expus în următoarea ordine :

- unelte cu folosire multiplă ;
- unelte care dovedesc practicarea principalelor ocupații : agricultura, creșterea animalelor și vânătoarea ;
- unelte și produse ale practicării meșteșugurilor torsului, țestului și mai ales a olăritului.

Materialul astfel ordonat este însoțit de etichete.

Tot în această sală, ocupînd un loc central și atrăgînd atenția vizitatorului chiar de la prima vedere, este plasată harta principalelor descoperiri arheologice din Argeș și împrejurimi, descoperiri ce se regăsesc în expoziție. Realizată din punct de vedere tehnic și artistic într-o manieră modernă, înzestrată cu un releu, care dă posibilitatea trecerii în revistă a descoperirilor pe epoci și apoi în ansamblu, acest material complementar este de mare utilitate pentru toate categoriile de vizitatori. Ea demonstrează densitatea populației și continuitatea de locuire în spațiul amintit. Alături, în cadrul aceluiași panou, este redată harta R. S. România, cu marcarea distinctă a județului Argeș, pentru ca vizitatorul să-și amintească imediat așezarea geografică exactă a acestui județ în cadrul României.

În sala a doua, problemele au fost axate pe epoca metalelor.

Epoca bronzului, mai puțin cercetată în Argeș, a ridicat probleme mai multe în ceea ce privește folosirea materialului complementar. Textul general de prezentare a epocii este susținut de o gamă variată de unelte descoperite pe cuprinsul întregului județ. În același text s-a subliniat faptul că din punct de vedere etnic și lingvistic, bronzul european se caracterizează prin formarea populațiilor indo-europene, iar în spațiul carpato-balcanic, prin dezvoltarea triburilor trace, din a căror ramură nordică fac parte geto-dacii. N-a fost neglijată nici apariția primei diviziuni sociale a muncii, între păstori și agricultori.

Prezentarea descoperirilor arheologice de la Tițești-Bucșenești, din așezarea aparținînd grupului cultural Tei, a cărei arie cuprinde și Argeșul, s-a completat cu o hartă-diapozitiv, care prezintă aria grupului cultural Tei, iar în medalion România, cu așezările sau necropolele eponime ale culturilor epocii bronzului mijlociu din întreaga țară. Un panou-grafic, reproduce cîteva din frumoasele și cele mai reprezentative decururi și forme ceramice Tei. Sub acesta, un diapozitiv-vedere generală a acestei așezări, peste care se găsește satul actual.

După cum se constată în acest caz, materialul complementar este mai numeros, aceasta avînd printre altele și scopul de a acoperi o parte

din necesarul de cunoștințe pe care materialul original mai sărac nu-l poate oferi. Socotim că prin aceasta vizitatorul este ajutat să-și facă o imagine de ansamblu asupra perioadei prezentate.

În schimb, prezentarea epocii fierului, perioadă din care muzeul nostru posedă cea mai numeroasă colecție arheologică, abundența de material de toate categoriile, a necesitat un material complementar de cu totul altă natură, folosindu-se mai ales fotografii de șantier. Textul general în care s-a subliniat că grupul cultural Ferigile, cu care se începe expunerea, marchează trecerea la cea de a doua epocă a fierului și că în esență este un grup predominant getic, este însoțit și întregit de o hartă diapozițivată a ariei de locuire nord-tracice, în care s-au marcat în mod special numeroasele descoperiri arheologice din Argeș și împrejurimi.

Fotografiile înfățișând diverse etape de cercetare a unui tumul funerar, oferă vizitatorului posibilitatea să înțeleagă cum se ridica un astfel de monument funerar, folosirea sa îndelungată pentru o înmormântare principală și pentru mai multe înmormântări secundare, cantitatea și componența inventarului funerar, ritul și ritualul de înmormântare. La aceasta se adaugă o vedere de proporții a locului pe care a fost amplasată una din cele mai de seamă necropole din Argeș, cea de la Tigveni.

Cum, descoperirile aparținând grupului cultural Ferigile sînt toate de natură funerară și se datează în secolele VI—IV î.e.n., expunerea în continuare a istoriei populației dacice din epoca sa clasică și pînă în anul 106 e.n., s-a bazat, în principal, pe descoperirile din marea așezare de la Cetățeni. Și în acest caz, s-a folosit un procedeu întrucîtva deosebit. Lăsînd pe plan secundar unele aspecte ale culturii dacice, aspecte întîlnite în toate muzeele, pornind de la principala caracteristică a așezării de la Cetățeni, aceea de depozit de mărfuri destinate schimbului dintre comunitățile de la nord și sud de Carpați, dar mai ales între acestea, Arhipieleagul Egeean și Orientul Apropiat, accentul a căzut asupra acestei activități.

În expoziție s-a folosit pe lîngă materialul arheologic care atestă acest fapt : amfore grecești și locale, monede republicane romane și dacice, ceramică și podoabe de import, un text-citat din scrierile istoricului antic Polibiul în care se enumeră produsele vehiculate pe calea schimbului între regiunile mai sus amintite.

Prin grafică și fotografii s-au mărit inscripțiile grecești de pe mînușile de amfore, s-a desenat conturul unei amfore întregi, pentru că cele descoperite în săpătură sînt fragmentare. Un alt text mai mic subliniază faptul că la început schimbul între lumea elenistică și cea dacică se făcea pe baza trocului primitiv. În sec. I î.e.n. o dată cu pătrunderea monedei republicane romane și a baterii de monedă proprie de către daci, schimbul se face și pe bază de monedă, așa cum s-a dovedit pe baza cercetărilor arheologice.

Expunerea unor dovezi de existență a unui atelier de bijutier la Cetățeni, ca și a celor două tezaure de podoabe dacice din argint, descoperite la Rociu și Bălănești, a fost folosită ca pretext de a reliefa dezvoltarea meșteșugului prelucrării argintului la geto-daci. În textul explicativ s-a accentuat că în sec. I î.e.n. acest meșteșug atinge apogeul său, dar, că la baza sa stă o tradiție mai veche, traco-getică, cu rădăcini adînci care pot fi urmărite pînă cel puțin în sec. VI î.e.n. Prin fotografii — reproduceri mărite — a unor obiecte de artă celebre descoperite în România : coiful de argint aurit de la Agighiol, cel de la Coțofenești, aplice

din tezaurul de Craiova, rhytonul de la Poroina, vase și podoabe de la Sîncărieni etc., ideea subliniată în text capătă o dovadă în plus a acestui adevăr.

Prezentarea istoriei geto-dacilor se încheie cu un impunător moment intitulat sugestiv „Daci și romani“, compus din două hărți mari pe sticlă, cea a Daciei în secolele V î.e.n.—I e.n. și cea a Daciei în timpul stăpînirii romane. Momentul ocupă un loc central dominînd sala a treia, care prezintă pe lîngă așezarea de la Cetățeni, stăpînirea romană în Dacia și tot restul mileniului I e.n. Hărțile se suprapun peste o copie de pe o metopă a Columnei lui Traian. Aceasta și cele două medalioane — basorelief — înfățișînd pe Decebal și Traian, plasate imediat sub titlul monumentului, urmăresc să sugereze vizitatorului că la baza formării limbii și poporului român stă simbioza daco-romană, simbioză începută înainte de cucerire.

Peste cristalul vitrinei din stînga momentului descris mai sus, vitrină în care s-au expus piese de armament roman, s-au scris două citate :

— Strabo, VII, 3, 11, în care se subliniază crearea de către Burebista a unui stat puternic și întins ;

— Dio Cassius, LXVII, 6, referitor la Decebal cel priceput în ale războiului, potrivit de temut pentru romani.

Pe același cristal a fost caracterizată perioada stăpînirii romane, punîndu-se accent mai ales pe procesul romanizării treptate a populației băștinașe și a progreselor vieții social-economice, intrarea Daciei în orbita sistemului sclavagist clasic roman.

Intrucît materialul tridimensional expus provine din castrul Jidava, situat pe limesul transalutan, limes care străbate județul Argeș de la un cap la celălalt, s-a scris un alt text general, așezat în dreapta momentului „Daci și romani“. Acesta se referă în prima parte, la puternicul sistem defensiv creat de romani în scopul păstrării provinciei Dacia. În partea a doua a textului se arată care sînt castrele descoperite pe traseul argeșean al limesului transalutan. Sub text, peste un diapozitiv reprezentînd o vedere generală a zonelor consolidate din ruinele castrului, s-a expus planul acestuia, imbinare foarte sugestivă pentru vizitator, care își poate face o imagine completă asupra arhitecturii și masivității zidurilor cetății, precum și asupra întinderii sale.

Pe un panou separat, cu litere mari, aurii, peste un fond deosebit decît cel folosit pînă acum pentru unele sublinieri, s-a plasat textul despre formarea limbii și poporului român. Din textul respectiv se rețin două idei fundamentale : romanizarea treptată a populației băștinașe și păstrarea activă a acestei romanități și după anul 271, în perioada migrațiilor. Acesta a fost plasat înainte de etalarea dovezilor de cultură materială provincial-romană.

Tezaurul de denari imperiali romani (4 023 de piese) descoperit la Sîmburești între limesul alutan și transalutan, este însoțit de fotografii mărite reprezentînd aversul și reversul cîte unei monede din fiecare emisiune, în ordine cronologică. Procedeu acesta a fost utilizat din cauză că monedele fiind prea mici nu se poate citi legenda și nici vedea bine capul împăraților emitenți.

Materialele arheologice de la Mătăsaru sînt însoțite de o fotografie — aspect de săpătură — în care se văd clar cîteva gropi de provizii și

groapa unui semibordei, iar în text se atrage atenția asupra influenței romane care s-a exercitat asupra populației de daci liberi din afara provinciei Dacia, încă din a doua jumătate a secolului II e.n., influență vizibilă și în alte descoperiri ulterioare ca cele de la Vrănești și Chilia, datate în secolele III—IV și cele de la Mogoșani din sec. IV e.n.

În textul general de prezentare a așezării de la Birlogu s-a subliniat că locuitorii săi se ocupau cu agricultura, păstoritul și meșteșugurile, iar în harta imediat următoare, harta formațiunilor politice românești din secolele X—XII, a fost marcată și această așezare.

Harta este ultimul material complementar care încheie. Ea a fost realizată din cristal pe care s-au marcat principalele descoperiri arheologice din epoca respectivă și localizarea primelor formațiuni prestatale. Cristalele se suprapun peste un fundal din ciment autocrăvizat, reprezentînd schematic formele de relief ale României.

Ca un element general valabil pentru tot muzeul, este marcarea, pe pазia de aluminiu de deasupra vitrinelor, cu litere mari în relief, denumirea fiecărei perioade și încadrarea cronologică a descoperirilor prezentate.

Etichetele sînt simple, tipărite pe hirtie colorată care se armonizează cu fundalul vitrinelor. Pentru fiecare stațiune arheologică s-a aplicat o etichetă mare centrală și apoi altele mai mici pe categorii de obiecte și rar pentru un singur obiect. Acest sistem prezintă avantajul evitării repetării de fiecare dată a localității de unde provine obiectul și a datării, acestea marcîndu-se numai o singură dată în eticheta generală.

Pentru a se sparge monotonia și stereotipia în prezentare și pentru a scoate în evidență, acolo unde a fost necesar, unele obiecte de importanță deosebită, s-au aplicat pe fundalul vitrinelor aplici îmbrăcate cu postav colorat. Așa s-a procedat în cazul uneltelor de la Teiu, cele din epoca bronzului, podoabe dacice, monedele etc.

Pentru unele categorii de obiecte foarte mari, care nu încăpeau în vitrine, s-au folosit podiumuri capitonate cu același motex cu care s-a acoperit întreaga suprafață a podelei din muzeu.

Nu avem pretenția de a fi găsit cea mai potrivită proporție dintre materialul original și cel complementar și nici forma cea mai adecvată de prezentare a sa. Chiar din primele luni de după deschiderea muzeului, ne-am dat seama de unele neajunsuri și lipsuri. Așa de exemplu, textele, din lipsă de înțelegere din partea executantului și a caracterului stas a unor materiale folosite, au fost scrise cu același caracter de literă, fără posibilitatea unor sublinieri necesare. Un alt neajuns al textelor este generat de faptul că fiind scrise pe cristalul vitrinei, destul de aproape de sursa de lumină, sînt greu lizibile din cauza reflexiei. Altele și nu întotdeauna cele mai puțin importante, sînt scrise cu litere mult prea mici, făcînd mai ales pe vizitatorul individual să le treacă cu vederea.

În sfîrșit, atît hărțile realizate pe cristal, cît și textele scrise cu litere din material plastic lipite pe cristal, trebuie mereu controlate pentru a remedia deteriorările produse prin deslipirea literelor în timpul curățeniei sau din cauza trepidațiilor.

Pe marginea celor de mai sus, se pot desprinde cîteva concluzii general valabile cu privire la folosirea materialului complementar în expoziția de arheologie :

— Materialul complementar trebuie să se subordoneze ideilor tematice și conținutului științific al acestora și nu invers.

— Ca și în cazul alcătuirii tematicii, pentru materialul complementar este necesară o cercetare și selectare prealabilă, riguros științifică a materialului ce se va folosi.

— Armonizarea și adaptarea materialului complementar la spațiul de organizare a expoziției, mobilierul de muzeu și sistemul de iluminat folosit. Aici intervine în mare măsură colaborarea muzeografului tematician cu arhitectul și graficianul. De felul cum acești factori reușesc să se pună de acord depinde, mai ales, ținuta artistică a expoziției.

— Stabilirea unei proporții între materialul original și cel complementar, de așa manieră, încît balanța să încline întotdeauna în favoarea materialului tridimensional original.

— Păstrarea constantă a acestei proporții în întreaga expoziție.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE A EXPOZIȚIEI DE BAZĂ A SECȚIEI DE ISTORIE DE LA MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ

SPIRIDON CRISTOCEA

La 21 august 1974 s-a redeschis expoziția de bază a secției de istorie de la Muzeul județean Argeș-Pitești. Redeschiderea expoziției de bază, cu două zile înainte de împlinirea a 30 de ani de la insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, a fost un omagiu pe care muzeografia argeșeană l-a adus acestui mare eveniment din istoria patriei noastre. Totodată, această redeschidere cinstea un alt mare eveniment care urma să aibă loc peste câteva luni, Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român.

Înainte de a vorbi de principiile care au stat la baza organizării expoziției de bază, se cuvine să ne oprim câteva momente asupra împrejurărilor care au făcut posibilă această redeschidere. Pînă în aprilie 1970 Muzeul județean Argeș ocupa pe bulevardul Republicii, nr. 66, o clădire cu un singur nivel și un demisol. La demisol, 5 camere și un coridor serveau, în condiții necorespunzătoare, de laboratoare (foto, restaurare istorie și naturale), de depozite (istorie și naturale), de magazii, de birouri pentru muzeografi și pentru personalul administrativ, și de bibliotecă. În cele 6 camere de la nivelul clădirii se afla expoziția de bază a secției de istorie care mergea numai pînă la formarea statului feudal Țara Românească, inclusiv. La începutul anului 1970, clădirea Consiliului Popular județean Argeș, rămînînd liberă prin mutarea Consiliului într-o clădire nou construită, a fost dată Muzeului județean Argeș. Clădirea, aflată în centrul orașului Pitești (str. Horia, Clășca și Crișan nr. 44), a fost construită în 1898—1899 ca sediu pentru Prefectura Argeș. Această clădire, una din cele mai frumoase din oraș, este compusă din demisol, parter și etaj. S-a hotărît ca la etajul clădirii să se organizeze expoziția de bază a secției de istorie, la parter să se organizeze expoziția de bază a secției de științele naturii, iar la demisol și în unele camere de la parter și etaj care n-au intrat în expoziție să funcționeze laboratoarele, birourile, depozitele, magazinele, biblioteca etc. Un spațiu generos se afla acum la dispoziția muzeului.

Imediat după mutare a început o muncă intensă de elaborare a tematicii expoziției de bază a secției de istorie¹. Deoarece era pentru

1. Tematica a fost elaborată de colectivul secției de istorie de la Muzeul județean Argeș format din Eugenia Popescu — istorie veche și prefeudalism, Spiridon Cristoceă — istorie medie, Teodor Mavrodin, Gheorghe Deaconu și Nicolina Corman — istorie modernă și contemporană.

prima dată când se organiza o expoziție de bază a istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, deoarece nu exista publicată o istorie a județului Argeș, colectivul de redactare a tematicii a trebuit să consulte numeroase lucrări de specialitate, să cerceteze în arhive, biblioteci, muzee, monumente istorice și în alte instituții pentru a depista, selecta și aduna cele mai semnificative materiale care să ilustreze principalele momente ale istoriei județului Argeș. În munca de cercetare, de elaborare a tematicii, de organizare a expoziției, membrii secției de istorie n-au acționat în mod haotic, întîmplător, ci s-au condus după niște principii bine stabilite de la început, ori care s-au definit pe parcursul acestei munci. Deși în elaborarea tematicii ne-am condus după anumite principii, iar în realizarea expozițională a tematicii după alte principii, dat fiind faptul că ele se întrepătrund, noi le prezentăm în conexiunea lor, fără a le delimita.

Încă de la început s-a stabilit că tematica și expoziția trebuie să cuprindă istoria județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Faptul că în Argeș s-au descoperit unelte ale culturii de prund și importante așezări din neolitic, bronz, fier, faptul că pe teritoriul Argeșului trece limes transalutanus și că aici au fost primele două capitale ale Țării Românești, faptul că aici au avut loc unele din luptele pentru păstrarea independenței Țării Românești și că domni ca Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Șerban Basarab, Constantin Brîncoveanu și-au avut aici reședințe domnești temporare, faptul că la marile evenimente ale istoriei moderne și contemporane (1821, 1848, 1859, 1877, 1916—1918, 1944) argeșenii și-au adus o contribuție de seamă, faptul că în Argeș comuniștii, înfruntînd teroarea, au luptat pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, faptul că în perioada revoluției socialiste în Argeș s-au construit importante obiective economico-sociale și culturale, au impus prezentarea istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi.

Dacă am fi prezentat numai istoria județului Argeș expoziția ar fi pierdut din forța sa instructiv-educativă, vizitatorii n-ar fi înțeles anumite fenomene istorice. De aceea, am prezentat istoria județului Argeș în contextul istoriei naționale așa cum s-a desfășurat în realitate. Momentele importante ale istoriei românilor sînt prezente și în expoziția noastră. Astfel, sînt expuse hărți (Dacia în timpul lui Burebista și Decebal, Dacia în timpul stăpînirii romane și Dobrogea romană, Formațiunile politice românești sec. IX—XI, Formațiunile politice românești sec. XII—XIII, Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țările române unite sub Mihai Viteazul, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918, Desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste etc.), documente, fotografiile unor personalități sau ale

La îmbogățirea tematicii și-au adus contribuția: conf. univ. Ion Ardeleanu, director adj. la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, lector univ. Iulian Antonescu, director adj. în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, prof. Iulian Rizea, inspector la Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Argeș, și prof. Stelian Popescu, Aurelian Teodorescu, Silvia Furo și Herbert Rabinovici de la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, cărora le mulțumim și pe această cale.

Ne face o deosebită plăcere și mulțumim și cu această ocazie arhitectului Radu Nisipescu și graficianului Constantin Șorcaru, ambii de la I. S. Decorativa, care prin munca și interesul depus la reușita acestei expoziții și-au depășit cu mult sarcinile de servicii.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE A EXPOZIȚIEI DE BAZĂ A SECȚIEI DE ISTORIE DE LA MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ

SPIRIDON CRISTOCEA

La 21 august 1974 s-a redeschis expoziția de bază a secției de istorie de la Muzeul județean Argeș-Pitești. Redeschiderea expoziției de bază, cu două zile înainte de împlinirea a 30 de ani de la insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, a fost un omagiu pe care muzeografia argeșeană l-a adus acestui mare eveniment din istoria patriei noastre. Totodată, această redeschidere cinstea un alt mare eveniment care urma să aibă loc peste câteva luni, Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român.

Înainte de a vorbi de principiile care au stat la baza organizării expoziției de bază, se cuvine să ne oprim câteva momente asupra împrejurărilor care au făcut posibilă această redeschidere. Până în aprilie 1970 Muzeul județean Argeș ocupa pe bulevardul Republicii, nr. 66, o clădire cu un singur nivel și un demisol. La demisol, 5 camere și un coridor serveau, în condiții necorespunzătoare, de laboratoare (foto, restaurare istorie și naturale), de depozite (istorie și naturale), de magazii, de birouri pentru muzeografi și pentru personalul administrativ, și de bibliotecă. În cele 6 camere de la nivelul clădirii se afla expoziția de bază a secției de istorie care mergea numai până la formarea statului feudal Țara Românească, inclusiv. La începutul anului 1970, clădirea Consiliului Popular județean Argeș, rămânând liberă prin mutarea Consiliului într-o clădire nou construită, a fost dată Muzeului județean Argeș. Clădirea, aflată în centrul orașului Pitești (str. Horia, Clășca și Crișan nr. 44), a fost construită în 1898—1899 ca sediu pentru Prefectura Argeș. Această clădire, una din cele mai frumoase din oraș, este compusă din demisol, parter și etaj. S-a hotărât ca la etajul clădirii să se organizeze expoziția de bază a secției de istorie, la parter să se organizeze expoziția de bază a secției de științele naturii, iar la demisol și în unele camere de la parter și etaj care n-au intrat în expoziție să funcționeze laboratoarele, birourile, depozitele, magazinele, biblioteca etc. Un spațiu generos se afla acum la dispoziția muzeului.

Imediat după mutare a început o muncă intensă de elaborare a tematicii expoziției de bază a secției de istorie¹. Deoarece era pentru

1. Tematica a fost elaborată de colectivul secției de istorie de la Muzeul județean Argeș format din Eugenia Popescu — istorie veche și prefeudalism, Spiridon Cristoccea — istorie medie, Teodor Mavrodin, Gheorghe Deaconu și Nicolina Coman — istorie modernă și contemporană.

prima dată când se organiza o expoziție de bază a istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, deoarece nu exista publicată o istorie a județului Argeș, colectivul de redactare a tematicii a trebuit să consulte numeroase lucrări de specialitate, să cerceteze în arhive, biblioteci, muzee, monumente istorice și în alte instituții pentru a depista, selecta și aduna cele mai semnificative materiale care să ilustreze principalele momente ale istoriei județului Argeș. În munca de cercetare, de elaborare a tematicii, de organizare a expoziției, membrii secției de istorie n-au acționat în mod haotic, întâmplător, ci s-au condus după niște principii bine stabilite de la început, ori care s-au definit pe parcursul acestei munci. Deși în elaborarea tematicii ne-am condus după anumite principii, iar în realizarea expozițională a tematicii după alte principii, dat fiind faptul că ele se întrepătrund, noi le prezentăm în conexiunea lor, fără a le delimita.

Încă de la început s-a stabilit că tematica și expoziția trebuie să cuprindă istoria județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Faptul că în Argeș s-au descoperit unelte ale culturii de prund și importante așezări din neolitic, bronz, fier, faptul că pe teritoriul Argeșului trece limes transalutanus și că aici au fost primele două capitale ale Țării Românești, faptul că aici au avut loc unele din luptele pentru păstrarea independenței Țării Românești și că domni ca Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Șerban Basarab, Constantin Brîncoveanu și-au avut aici reședințe domnești temporare, faptul că la marile evenimente ale istoriei moderne și contemporane (1821, 1848, 1859, 1877, 1916—1918, 1944) argeșenii și-au adus o contribuție de seamă, faptul că în Argeș comuniștii, înfruntînd teroarea, au luptat pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, faptul că în perioada revoluției socialiste în Argeș s-au construit importante obiective economico-sociale și culturale, au impus prezentarea istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi.

Dacă am fi prezentat numai istoria județului Argeș expoziția ar fi pierdut din forța sa instructiv-educativă, vizitatorii n-ar fi înțeles anumite fenomene istorice. De aceea, am prezentat istoria județului Argeș în contextul istoriei naționale așa cum s-a desfășurat în realitate. Momentele importante ale istoriei românilor sînt prezente și în expoziția noastră. Astfel, sînt expuse hărți (Dacia în timpul lui Burebista și Decebal, Dacia în timpul stăpînirii romane și Dobrogea romană, Formațiunile politice românești sec. IX—XI, Formațiunile politice românești sec. XII—XIII, Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țările române unite sub Mihai Viteazul, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918, Desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste etc.), documente, fotografiile unor personalități sau ale

La îmbogățirea tematicii și-au adus contribuția : conf. univ. Ion Ardeleanu, director adj. la Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, lector univ. Iulian Antonescu, director adj. în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, prof. Iulian Rizea, inspector la Comitetul județean pentru culturală și educație socialistă Argeș, și prof. Stelian Popescu, Aurelian Teodorescu, Silvia Furo și Herbert Rabinovici de la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, cărora le mulțumim și pe această cale.

Ne face o deosebită plăcere și mulțumim și cu această ocazie arhitectului Radu Nisipescu și graficianului Constantin Șorcaru, ambii de la I. S. Decorativa, care prin munca și interesul depus la reușita acestei expoziții și-au depășit cu mult sarcinile de serviciu.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE A EXPOZIȚIEI DE BAZĂ A SECȚIEI DE ISTORIE DE LA MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ

SPIRIDON CRISTOCEA

La 21 august 1974 s-a redeschis expoziția de bază a secției de istorie de la Muzeul județean Argeș-Pitești. Redeschiderea expoziției de bază, cu două zile înainte de împlinirea a 30 de ani de la insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, a fost un omagiu pe care muzeografia argeșeană l-a adus acestui mare eveniment din istoria patriei noastre. Totodată, această redeschidere cinstea un alt mare eveniment care urma să aibă loc peste câteva luni, Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român.

Înainte de a vorbi de principiile care au stat la baza organizării expoziției de bază, se cuvine să ne oprim câteva momente asupra împrejurărilor care au făcut posibilă această redeschidere. Pînă în aprilie 1970 Muzeul județean Argeș ocupa pe bulevardul Republicii, nr. 66, o clădire cu un singur nivel și un demisol. La demisol, 5 camere și un coridor serveau, în condiții necorespunzătoare, de laboratoare (foto, restaurare istorie și naturale), de depozite (istorie și naturale), de magazine, de birouri pentru muzeografi și pentru personalul administrativ, și de bibliotecă. În cele 6 camere de la nivelul clădirii se afla expoziția de bază a secției de istorie care mergea numai pînă la formarea statului feudal Țara Românească, inclusiv. La începutul anului 1970, clădirea Consiliului Popular județean Argeș, rămînînd liberă prin mutarea Consiliului într-o clădire nou construită, a fost dată Muzeului județean Argeș. Clădirea, aflată în centrul orașului Pitești (str. Horia, Clășca și Crișan nr. 44), a fost construită în 1898—1899 ca sediu pentru Prefectura Argeș. Această clădire, una din cele mai frumoase din oraș, este compusă din demisol, parter și etaj. S-a hotărît ca la etajul clădirii să se organizeze expoziția de bază a secției de istorie, la parter să se organizeze expoziția de bază a secției de științele naturii, iar la demisol și în unele camere de la parter și etaj care n-au intrat în expoziție să funcționeze laboratoarele, birourile, depozitele, magazinele, biblioteca etc. Un spațiu generos se afla acum la dispoziția muzeului.

Imediat după mutare a început o muncă intensă de elaborare a tematicii expoziției de bază a secției de istorie¹. Deoarece era pentru

1. Tematica a fost elaborată de colectivul secției de istorie de la Muzeul județean Argeș format din Eugenia Popescu — istorie veche și prefeudalism, Spiridon Cristoceă — istorie medie, Teodor Mavrodin, Gheorghe Deaconu și Nicolina Coman — istorie modernă și contemporană.

prima dată cînd se organiza o expoziție de bază a istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, deoarece nu exista publicată o istorie a județului Argeș, colectivul de redactare a tematicii a trebuit să consulte numeroase lucrări de specialitate, să cerceteze în arhive, biblioteci, muzee, monumente istorice și în alte instituții pentru a depista, selecta și aduna cele mai semnificative materiale care să ilustreze principalele momente ale istoriei județului Argeș. În munca de cercetare, de elaborare a tematicii, de organizare a expoziției, membrii secției de istorie n-au acționat în mod haotic, întîmplător, ci s-au condus după niște principii bine stabilite de la început, ori care s-au definit pe parcursul acestei munci. Deși în elaborarea tematicii ne-am condus după anumite principii, iar în realizarea expozițională a tematicii după alte principii, dat fiind faptul că ele se întrepătrund, noi le prezentăm în conexiunea lor, fără a le delimita.

Încă de la început s-a stabilit că tematica și expoziția trebuie să cuprindă istoria județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Faptul că în Argeș s-au descoperit unelte ale culturii de prund și importante așezări din neolitic, bronz, fier, faptul că pe teritoriul Argeșului trece limes transalutanus și că aici au fost primele două capitale ale Țării Românești, faptul că aici au avut loc unele din luptele pentru păstrarea independenței Țării Românești și că domni ca Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Șerban Basarab, Constantin Brîncoveanu și-au avut aici reședințe domnești temporare, faptul că la marile evenimente ale istoriei moderne și contemporane (1821, 1848, 1859, 1877, 1916—1918, 1944) argeșenii și-au adus o contribuție de seamă, faptul că în Argeș comuniștii, înfruntînd teroarea, au luptat pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, faptul că în perioada revoluției socialiste în Argeș s-au construit importante obiective economico-sociale și culturale, au impus prezentarea istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi.

Dacă am fi prezentat numai istoria județului Argeș expoziția ar fi pierdut din forța sa instructiv-educativă, vizitatorii n-ar fi înțeles anumite fenomene istorice. De aceea, am prezentat istoria județului Argeș în contextul istoriei naționale așa cum s-a desfășurat în realitate. Momentele importante ale istoriei românilor sînt prezente și în expoziția noastră. Astfel, sînt expuse hărți (Dacia în timpul lui Burebista și Decebal, Dacia în timpul stăpînirii romane și Dobrogea romană, Formațiunile politice românești sec. IX—XI, Formațiunile politice românești sec. XII—XIII, Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țările române unite sub Mihai Viteazul, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918, Desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste etc.), documente, fotografiile unor personalități sau ale

La îmbogățirea tematicii și-au adus contribuția : conf. univ. Ion Ardeleanu, director adj. la Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, lector univ. Iulian Antonescu, director adj. în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, prof. Iulian Rizea, inspector la Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Argeș, și prof. Stelian Popescu, Aurelian Teodorescu, Silvia Furo și Herbert Rabinovici de la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, cărora le mulțumim și pe această cale.

Ne face o deosebită plăcere și mulțumim și cu această ocazie arhitectului Radu Nisipescu și graficianului Constantin Șorcaru, ambii de la I. S. Decorativa, care prin munca și interesul depus la reușita acestei expoziții și-au depășit cu mult sarcinile de serviciu.

unor evenimente din istoria țării etc. Prezentarea istoriei județului Argeș în contextul istoriei naționale permite ca unele lecții de istorie să se desfășoare în muzeu și nu în clasă.

La baza tratării evenimentelor istorice în muzeu au stat tezele materialismului istoric, concepția despre istorie și societate a P.C.R. : „Valoarea unei istorii cu adevărat științifice — arată tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU — constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor“².

O deosebită importanță s-a acordat problemei continuității daco-romanilor și procesului de formare a limbii și a poporului român, legăturilor economice, politice și culturale de-a lungul veacurilor dintre țările române, luptei pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale, luptei pentru unitatea națională, luptei comuniștilor împotriva exploatarei capitaliste.

În alcătuirea tematicii membrii secției de istorie au adoptat, ca principiu, îmbinarea criteriului cronologic cu cel pe probleme. În cadrul succesiunii cronologice a istoriei (orînduirii, secole, perioade etc.) s-a prezentat situația economică, socială, politică și culturală, insistîndu-se asupra momentelor cînd Argeșul a jucat un rol de seamă în istoria țării.

Elaborînd tematica, muzeografilor au avut în vedere (și au reușit acest lucru) că expoziția se adresează atît specialiștilor, dar și marelui public, căruia trebuie să-i crezi posibilitatea de a cunoaște trecutul, și, în același timp, să-i deschizi porțile spre o educație conformă spiritului societății noastre. Expoziția oferă specialiștilor material documentar pentru cercetarea diferitelor probleme ale istoriei, iar pentru vizitatori ea este un mijloc eficient de instrucție și educație.

Deoarece clădirea n-a fost construită pentru a adăposti un muzeu, s-a încercat să se amenajeze, atît cît a permis rezistența ei, spațiul necesar unei expoziții. Prin demolarea unor pereți despărțitori, a unor coridoare, s-au mărit în lungime unele săli, s-au mărit ușile existente, iar pentru asigurarea circuitului s-au trasat uși noi. În urma acestor modificări s-a creat un spațiu expozițional corespunzător.

În alegerea mobilierului pentru expunere s-a ținut cont de arhitectura clădirii. Cele 12 săli care adăpostesc expoziția au foarte multe ferestre (27), și s-ar fi pierdut mult spațiu de expunere. De aceea, s-au placat pereții cu panouri de lemn și pe ele s-au montat, continuu, vitrinele. Aceste panouri, care servesc și de fundal vitrinelor, astupă numai ferestrele nu tot peretele pe înălțimea sa, în acest fel evitîndu-se a se realiza un mod de expunere „casă în casă“. Vitrinele sînt de două feluri : unele pentru obiecte mari (înalte de 1,50 m, late de 0,80 m, și adînci de 0,50 m), și altele pentru grafică și obiecte mici (înalte de 1,50 m, late de 0,80 m și adînci de 0,20 m).

Deoarece sălile nu sînt prea late, s-a evitat pe cît s-a putut montarea unor vitrine de centru care ar fi micșorat și mai mult spațiul. Am preferat să nu expunem tot materialul, să avem probleme în selectarea acestuia, decît să montăm vitrine de centru care ar fi dus la micșorarea spațiului pentru vizitatori. Din cele 12 săli, doar în două s-au montat vitrine de centru, iar în alte 3 s-au montat podiumuri care nu micșo-

2. Nicolae Ceaușescu, România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste, vol. I, Editura politică, 1968, p. 338.

rează sălile. În vitrinele de centru am expus obiecte pe care nu le puteam expune în vitrinele de perete.

Alegînd acest mobilier de expunere, am renunțat total la lumina naturală, care, după cum se știe, dăunează stării de conservare a obiectelor mai mult decît cea artificială. Toate vitrinele au în partea de sus lumină proprie (casete cu tuburi fluorescente), iar unele obiecte mai importante sînt iluminate prin spoturi. Tot prin spoturi sînt iluminate și momentele. Se poate doza intensitatea luminii în fiecare vitrină în funcție de natura și importanța obiectelor expuse. Faptul că lumina se aprinde pe grupuri de săli prin comandă de la distanță de către supraveghetor prezintă un dublu avantaj : se face economie de energie electrică și se păstrează starea de conservare a obiectelor.

O problemă căreia i s-a acordat o mare importanță și care a comportat numeroase discuții a fost repartizarea spațiului expozițional. Deoarece pentru istoria veche și feudală aveam multe obiecte tridimensionale, și din dorința de a se evita monotonia, s-a încercat să se afecteze acestor orînduiri două treimi din spațiul expozițional. Rămînea însă pentru marile probleme ale istoriei moderne și contemporane puțin spațiu. De aceea, ținînd cont de rolul pe care trebuie să-l aibă muzeul în educarea patriotică a vizitatorilor, s-a hotărît ca jumătate din spațiul expozițional să fie destinat istoriei vechi și medii, iar cealaltă jumătate să fie destinată istoriei moderne și contemporane. Pentru a se evita monotonia în partea rezervată istoriei moderne și contemporane s-au depistat și expus obiecte tridimensionale, recurgîndu-se și la alte mijloace. Acum, după deschiderea expoziției, considerăm că spațiul a fost bine repartizat.

O altă problemă majoră pe care muzeografii, arhitectul și graficianul de la I. S. Decorativa s-au străduit să o rezolve a fost înlăturarea uniformității în expunerea muzeistică. Expoziția trebuia să aibă personalitatea sa, să se deosebească de celelalte expoziții din țară, să fie atractivă, să captiveze pe vizitatori, și să nu obosească prin monotonia ei. Mijloacele pe care le-am folosit în atingerea acestui scop au fost multiple. Expunem în continuare cîteva din mijloacele folosite, fără a avea pretenția că le-am epuizat.

Pe lîngă faptul că s-au expus cît mai multe obiecte tridimensionale originale, s-a căutat ca la o temă să fie expuse obiecte cît mai diverse. Astfel, la tema : Relațiile comerciale ale județului Argeș în sec. XVII—XVIII, am expus, în afară de documente, tezaurele monetare descoperite în județul Argeș, tipsiile de la Ștefănești importate de la Brașov, călimări și centuri importante din Occident, lacăte și chei importate din Transilvania, vase și scărpinători importate din Orient etc.

În expunerea acestor obiecte originale s-a ținut cont și de importanța lor. Dacă majoritatea obiectelor au fost expuse în vitrine avînd ca fundal un panou din lemn, obiectele foarte importante, care trebuiau scoase în evidență, au fost expuse în vitrine avînd fundalul îmbrăcat cu stofă. Unele obiecte valoroase (tezaurele dacice de argint de la Rociu și Bălănești, podoabele descoperite în mormîntul lui Vladislav I Vlaicu, o haină domnească, o tavă din 1706, un tun din 1745, ceasul orașului Pitești din 1874 etc.) au fost expuse fiecare în cîte o vitrină sau pe un podium. Au fost cazuri cînd în aceeași vitrină au fost expuse atît obiecte foarte importante cît și obiecte mai comune. Pentru a le scoate însă în evidență, obiectele valoroase (tezaurul de denari imperiali romani de la

Simburești, ceasul lui I. C. Frimu) au fost expuse pe etajere îmbrăcate în catifea violetă. Lângă unele obiecte valoroase, dar de mici dimensiuni (denarii de la Simburești, ștampilele de pe mânușile amforelor grecești de la Cetățeni) am așezat fotocopii mult mărite. De asemenea, asupra unor obiecte valoroase au fost concentrate fasciculele de lumină ale spoturilor.

Ca în orice muzeu, am folosit mult material auxiliar, deși am căutat să existe un echilibru pe ansamblul expoziției între materialul auxiliar și original. Folosirea însă a acestui material auxiliar s-a făcut în așa fel încît el a spart uniformitatea, a dat culoare expoziției. Am să dau cîteva exemple, și voi începe cu cel al fotografiilor. Dacă am fi folosit în întreaga expoziție numai fotografii alb-negru, aceasta ar fi părut uniformă, cenușie. De aceea, pînă la 1921, cu cîteva excepții, am folosit numai fotografii sepie, care crează mai bine atmosfera de epocă, iar după aceea fotografii alb-negru. Expunerea unor fotografii color (N. Bălcescu, Al I. Cuza), a unor picturi (Tudor Vladimirescu), a unor diapozitive color (castrul roman de la Jidava, hărți, și a unor diapozitive alb-negru (vizițele de lucru ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în județul Argeș și obiectivele economice, sociale, culturale construite în Argeș în anii revoluției socialiste) au contribuit de asemenea la înlăturarea monotoniei.

Expunerea unor hărți care se deosebesc între ele nu numai prin dimensiuni, dar și prin modul de realizare tehnico-artistică, a făcut expoziția mai atractivă. Astfel, s-au expus hărți diapozitiv color (Paleoliticul, mezoliticul și neoliticul pe teritoriul patriei noastre, aria de răspindire nord tracică sec. VI—IV î.e.n., Aria culturii Tei, Localitățile din Țara Românească care fac comerț cu Transilvania prin Brașov la 1554, Răscoala populară 1655, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918), tempera (Țările române în sec. XVIII și la începutul sec. al XIX-lea), pe plastic (Prezența Argeșului în relațiile economice ale României), pe sticlă (Dacia înainte de cucerirea romană, Dacia în timpul stăpînirii romane și Dobrogea romană, Formațiunile politice românești sec. IX—XI, Formațiuni politice românești sec. XII—XIII, Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țările române unite sub Mihai Viteazul, Desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste). Hărțile de mari dimensiuni, Principalele descoperiri arheologice din Argeș și împrejurimi, Monumente istorice și de artă feudală din Argeș, Obiective economico-sociale din Argeș, executate prima din ipsos, a doua din lemn, și a treia din aluminiu, sînt nu numai realizări artistice deosebite, dar prin dotarea lor cu releu electric își îndeplinesc mai bine rolul în cadrul expoziției.

Și prin felul în care au fost concepute și realizate textele, s-a înlăturat monotonia. Textele, scurte și concise, au fost scrise majoritatea cu litere albe de plastic de trei dimensiuni, după importanța lor. Textele mai importante au fost scrise cu litere de culoare albă, din plastic, pe cristale avînd în spate panouri îmbrăcate în stofă, sau cu litere de culoare aurie (textul privind formarea limbii și a poporului român). Prin titluri de panouri (Școala domnească din Cîmpulung, Tipografia de la Cîmpulung etc.) am anunțat ceea ce cuprinde panoul respectiv, iar prin titluri scrise pe paze (Legături comerciale sec. XIV—XVI, Situația politică sec. XVII—XVIII etc.) am anunțat o problemă mai mare.

Un mijloc eficient de înlăturare a uniformității, de creștere a interesului vizitatorilor, a fost expunerea unor facsimile și mulaje. Facsimilele și mulajele unor documente (Privilegiul comercial acordat brașo-

venilor în 1368 de Vladislav I Vlaicu, Privilegiul acordat brașovenilor în 1413 de Mircea cel Bătrîn, Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung etc.), cărți (Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, Molitvelnic slavon 1635, Antologhion slavon 1635 etc.), pietre de mormînt (Nicolae Alexandru, Neagoe Basarab, Radu de la Afumați), sigiliul Cîmpulungului, al lui Mircea cel Bătrîn, al lui Mihai Viteazul etc.), steaguri (steagul Regimentului 4 Argeș, steagurile unor regimente participante la războiul antihitlerist), deși mai costisitoare, rețin mai mult atenția vizitatorilor decît expunerea fotografiilor acestor obiecte. Folosind facsimilele și mulajele, trebuie acordată o mare atenție executării lor. Ele trebuie să pară cît mai autentice, vizitatorul să nu sesizeze faptul că sînt copii.

Unul din cele mai importante mijloace, prin care am urmărit înlăturarea uniformității, este cel al momentelor. Cele 10 momente din expoziția noastră (Daci și romani, Curtea de Argeș și Cîmpulung primele capitale ale Țării Românești, Mircea cel Bătrîn, Neagoe Basarab, Unirea țărilor române sub Mihai Viteazul, 1821, 1848, 1859, 1877, 23 august 1944), pe care nu le prezentăm, întrucît despre ele se poate vorbi separat, prin felul cum au fost realizate din punct de vedere arhitectural și grafic, se detașează de restul expoziției, captează atenția vizitatorilor.

O contribuție de seamă la reușita expoziției a avut-o strînsa colaborare dintre muzeografi, pe de o parte, și arhitect și grafician, de cealaltă parte. La baza acestei munci comune a stat dorința de a găsi cele mai bune soluții, de a depăși greutățile pe care o asemenea muncă le ridică.

Considerăm că prin bogăția, varietatea și valoarea pieselor muzeistice pe care le conține, prin sistemul de expunere a acestora, expoziția de bază a secției de istorie de la Muzeul județean Argeș constituie o însemnată realizare a muzeografiei argeșene și chiar românești.

LIMBAJUL TOPONIMIC AL PORTULUI POPULAR ROMÂNESC

GRIGORE CONSTANTINESCU

Act al genezei noastre în spațiul carpato-danubiano-pontic, Columna împlintată în inima imperiului roman, prin vrerea lui Traian, a împlintat ea însăși, în memoria timpului, mărturii despre Dacia, vatra în care s-a plămădit, din luptă și pace, poporul român.

În spirala scenelor de adevăr și istorie de pe Columnă, deslușim limbajul portului strămoșesc pe care l-am păstrat ca pe o comoară, în lumnile și în negurile veacurilor, îmbogățindu-l mereu.

Din sufletul acestui spațiu mioritic, limbajul portului popular românesc, încrustat în memoria pământului străbun, glăsuiește despre rădăcinile noastre milenare.

Ca într-un imens hrisov, pământul țării a făcut să dăinuiască, în numele locurilor, mărturii ale civilizației create de-a lungul vremii prin munca neîntreruptă a poporului.

Toponimia reprezintă, astfel, o arhivă vie, în care stă înscris, temeinic și cuprinzător, limbajul portului popular românesc, relevînd, prin enunțarea materiilor prime, a materialelor rezultate din prelucrarea acestora, prin elemente ale industriei casnice textile, prin ocupații determinate de port și, mai ales, prin piesele de bază ale costumului popular românesc, origini și influențe, stabilitate și continuitate.

MATERIILE PRIME ȘI PRELUCRAREA ACESTORA REFLECTATE ÎN TOPONIMIE

*„Muică cînepă, te-adapă
din topilă, de mă-mbracă ;
melița să-ți cînte doru,
eu să-ți împletesc fuioru”.*

(Cîntec popular)

Piesele de port popular tradițional erau realizate din : lînă, in, cînepă, piei de animale — materii prime de bază, cărora li se adaugă, începînd cu secolul al XVII-lea, bumbacul.

Ogoare destinate cultivării cînepei și inului, topile, unde avea loc procesul de macerare a fibrelor lemnoase din tulpina plantei, au căpătat și și-au păstrat numele, reflectînd preocupări determinate de necesitatea producerii și prelucrării acestor importante materii prime. Astfel, pe baza

apelativului cîne p ă, s-au format toponime, prin precizarea locului unde se cultiva planta :

— vale : *Valea Cînepei* :

— în Brădiceni — Botoşani ;

— în Slobozia — Ialomiţa ;

— în Gropniţa — Iaşi, adăugîndu-se, pentru ultimul caz, explicaţia subînţeleasă, de fapt : „S-a numit așa de la producţiunea cînepei ce se face pe această întinsă vale“ ;

— deal : *Dealul Cînepei* :

— comună în Brăila ;

— sat în comuna Drănceu — Fălciu ;

— sat în comuna Ivăneşti — Vaslui ;

— deal în Băbicieni — Botoşani.

Pornindu-se de la apelativele colective : cînepişte şi cîne p ă -rie, care indică extinderea suprafeţei cultivate cu această plantă, s-au format toponimele :

— *Cînepiştea* :

— deal cultivabil în Stolniceni — Suceava ;

— loc izolat în Domneşti — Muşcel ;

— *Cînepiştele* :

— loc la Mereni — Buzău (în care, forma de plural relevă existenţa într-o arie geografică restrînsă a mai multor locuri cultivate cu cîne p ă) ;

— *Cînepăria* :

— loc şes în Țigăneşti — Tecuci.

În procesul prelucrării plantei, topila — „băltoacă mică şi puţin adîncă, amenajată alături de albia rîului, în care se aşază mînuşile de cîne p ă uscată ca să putrezească partea lemnoasă“ — are un rol determinant.

Pentru plasticitatea comparaţiei, inserez, aici, versurile populare din zona Muşcelului dezvăluind destructiva acţiune a iubirii neîmpărtăşite asupra sufletului îndrăgostiţilor :

„Arz-o focu' de iubire,
d-atîta amar de zile,
putredă-i inima-n mine,
ca mînuşile-n topile“.

Cuvîntul topilă — este atestat toponimic în :

— *Topila* :

— baltă, Sberoia — Fălciu.

— *Topilea* :

— munişor pe malul girlei Zeletinul în Poseşti — Prahova.

— *Topilele* :

— sat în Păşcani — Suceava, „străbătut de pîriul Varlaam, zis şi Topilele ;

— cătună în comuna Mlăjet — Buzău.

Şi în acest caz, toponimia consemnată documentar mi se pare extrem de săracă, întrucît, din memorie, pot indica încă două asemenea locuri numai în Poenăreii Muşcelului : *Topila* şi *Topiliţa*.

Numele unei alte plante textile, inul (linum Lusitatissimum) se regăseşte în toponimele :

— *Dealul Inului* :

— „deal pe care se cultiva odată mult in, de unde i-a rămas şi numele“ în Birzeşti şi Voroveni — Argeş ;

— *La Inuri* :

— muncel, com. Sibiciul de Sus — Buzău ;

— deal, com. Corbi — Muşcel ;

— *Inuri* :

— sat, Vinţul de Jos — Alba ;

— *Inurile* :

— sat în Topoloveni — Muşcel, şi sub formă diminutivală :

— *Inuşorul* :

— cătun în Ungureni — Romanăţi.

Bumbacul — „plantă textilă cultivată pe teritoriul ţării începînd cu secolul al XVII-lea a generat toponimele :

— *Colţul Bumbacului* :

— mlaştină în jud. Constanţa ;

— *Cotul Bumbacului* :

— suburbie a oraşului Focşani.

Dintr-un onomastic cu sens augmentativ, s-a format numele topic :

— *Bumbăcioaia* :

— vale în Dichiseni — Ialomiţa.

Unii termeni specifici procesului de prelucrare a plantelor textile prezintă corespondenţi şi în toponimie.

„Firele scurte şi groase rămase ca deşeuuri în urma trecerii fuiorului de cînepă sau de in prin dinţii daracului“ — cîlţii (v. sl. kluku) apar în toponimie, sub forma :

— *Cîlţeşti* :

— cătun, Gura Sărăţii — Buzău ;

— loc în Mihăieşti — Muşcel, şi provenind dintr-un onomastic ;

— *Cîltea* :

— semn de hotar în Merişani — Teleorman.

Originar din latină, termenul *floc* (*flocus*), cu sens de „smoc mic de păr, de lînă sau de mătase“ se bucura de o largă circulaţie în limba curentă a veacurilor apuse, de vreme ce se întîlnea şi în limbajul toponimic al documentelor.

Astfel, *Floceştii de pe Sabar* sînt consemnaţi într-un document din 1532, prin care Vlad Înecatul voievod întărea unei mănăstiri moşii întinse în Predeşti, printre martori, aflîndu-se şi paharnicul Radu din Floceşti.

Existenţa unui alt toponim format pe baza aceluiaşi nume : *Oraşul de Floci* e confirmată de documentul dat de Vlad Vintilă voievod, în 1534, mănăstirii Cozia, prin care i se întăreau moşii şi dreptul de pescuit în mai multe bălţi, la care n-aveau voie „să se amestece nici schilerii din oraşul de Floci“.

Oraşul decade în secolul al XVIII-lea, fiind teatrul unor operaţiuni militare în cursul războaielor ruso-turce.

Către sfîrşitul secolului al XIX-lea, familia toponimelor formate din apelativul citat era extrem de productivă :

— *Floceşti* — sat şi pădure în Jăvreni — Bacău :

— *Cetatea sau Oraşul de Floci* — „fost oraş şi cetate în Ialomiţa, adnotîndu-se, în lucrarea de referinţă, faptul că „era cea mai însemnată parte a ţării unde se vindea multă lînă, pentru care şi oraşul a luat numirea aceasta“.

Pe baza unor onomastice, în care se descifrează, ignorîndu-se realitatea, numai o nuanţă peiorativă deloc justificată, s-au format toponimele :

- *Floca* — vîrf de munte în Argeş ;
- *Flocea* — vîrf de munte, Schitul Frumoasa — Bacău ;
- *Flocosul* — movilă în Vlaşca ;
- *Flocoasa* — movilă în Slătioara — Rm. Sărat ;
- *Flocoşanca* — moşie în Teleorman.

Termenul *caier* prin care se defineşte „mănunchiul de lînă, de in, de cînepă sau de borangic, care se pune în furcă spre a fi tors „face parte din fondul lingvistic prelatin, din limba traco-dacilor, dovedindu-se, prin permanenţa în limbă a cuvîntului, permanenţa unor preocupări străvechi.

Ca toponim, cuvîntul e întîlnit în :

- *Caier* — han în comuna Buda — Rîmnic ;
- *Căierul* — vale în Ilfovăţ Mehedinţi.

Cuvîntul *tort* cu accepţia de : „1) fir tors de cînepă, de in sau de alte materii textile ; 2) ţesătură, pînză lucrată din fire de cînepă sau de in“ (lat. *tortus*) reprezintă, posibil, izvorul toponimului :

- *Tortoeşti* — sat, com. Drăganu — Vilcea.

Firul (de bumbac, de in, sau de cînepă) răsucit subţire, folosit la cusut etc. — *aşa* designează în toponimul :

- *Aşa* — un pîrîu afluent al Tarcăului — Neamţ ; şi o ramură de munţi în Pingăraţi — Neamţ.

În asemănarea cu forma *ghemului* — „rotocol alcătuit prin depănarea unor fire“ (de *aşa*, de lînă) trebuie căutată originea toponimelor :

- *Ghemul* :
 - loc de izvoare, Faraoani — Constanţa ;
 - movilă, Movileni — Iaşi.

UNELTE ŞI INSTALAȚII ÎN LIMBAJUL TOPONIMIC AL PORTULUI POPULAR ROMÂNESC

Confecţionarea pînzelor şi a stofelor destinate portului popular e de neconceput fără războiul de ţesut, ale cărui elemente componente şi-au împrumutat numele unor locuri, confirmîndu-se, şi sub acest aspect, vechimea şi permanenţa unor ocupaţii.

Cuvînt din fondul lexical traco-dacic — *argea* — al cărui sens gravitează în jurul războiului de ţesut, însemnînd fie „război“, fie o parte a acestuia : „nume dat celor două scînduri care unesc în sens transversal extremităţile războiului şi pe care stau femeile cînd ţes“, fie „mica construcţie de scînduri în care se aşază, vara, războiul de ţesut“ — se întîlneşte atît în folclor :

„Soacră-mea, muiere rea,
mă trimite la argea...“,
cît şi în topice.

Din tezaurul de înţelepciune populară, Iordache Golescu dezvoltă proverbul : „Nici bărbatul în *argea*, nici muierea la război“ pe care îl explică prin : „fiecare la ceea ce din fire i se cuvine“.

Cuvîntul s-a perpetuat în topicele :

- *Argeaia* — sat, com. Buciumeni — Tecuci ;
- *Argea* — deal, pădure şi vale în aceeaşi localitate ;
- *Argelele* — munte pendinte de com. Bumbestii de Jii — Gorj ;

— *Virful cu Argelele* — colină renumită în Bălănești — Buzău.

Parte a războiului de țesut, *parînga*, (lat. phalanga) apare ca apelativ, sub forma regională *parinca* în toponimul :

— *Părincea* — comună în Bacău.

Numele „părții mobile a războiului de țesut care susține spata” — *brîgla* — constituie suportul lingvistic al topicelor :

— *Brigleasa* — sat, deal și vale în Adunații Teiului — Mehedinți ;

— *Briglești* — pîriu, comuna Argetoaia — Dolj.

Finisarea țesăturilor textile se efectua în pive ori în dirste. *Piua* sau *piva* este locul unde se afla o „instalație tehnică în care țesătura de lînă e bătută cu ciocane de lemn de fag în oale de stejar, mișcate prin energia apei în cădere. Supusă acestei acțiuni mecanice, mai întâi în apă caldă, apoi, în apă rece, stofa se învelește, se îndesește, devine mai suplă, dar pierde o treime din lățime și o zecime din lungime”.

Ca nume topic, cuvîntul apare în :

— *Coasta Pivelor* — pisc în Tîrsa, Vilcea, indicînd o pluralitate de asemenea instalații ;

— *Piva* — gîrlă, comuna Bălteni — Olt ;

— *Piua* — sat, Golești pe Topolog — Argeș.

„*Piua* rudimentară fixată la o apă curgătoare în care se bat dimia, postavul etc. cu ajutorul unor ciocane de lemn” — *dîrsta* — al cărui nume comun e întîlnit încă din secolul al XV-lea, într-un document prin care Vlad Dracul voievod întărește lui Stanciu Moenescu dreptul de a face și alte mori și dirste, la 1441, în Olt, în Voila și Apa Morii — în toponimie, stă la originea numelor :

— *Malul Dirstei* :

— munte în Pănătău — Buzău ;

— colină în Mărunțișul — Buzău.

— *Dirste* — localitate în jud. Brașov.

TOPONIMIA ȚESĂTURILOR TEXTILE ȘI A OCUPAȚIILOR CONDIȚIONATE DE PORTUL POPULAR ROMÂNESC

Derivate ale apelativului *aba* — „țesătură groasă de lînă din care se fac haine țărănești ; p. ext. haină făcută din această țesătură” — sînt : — *abagiu* (format din *aba* + sufixul *giu*) și *abager* (din *abagiu* + sufixul *er*) cu sens de „persoană care se ocupă cu fabricarea, confecționarea și vînzarea abalei”.

Deși în „Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor, Etymologicum Magnum Romaniae”, Bogdan Petriceicu Hasdeu socotea că : „*aba* a fost din vechime la noi o industrie locală a țărancilor române pe care numai în mică parte o sporea importul din Turcia, de unde, prin desul contact cu serbii și bulgarii, ne-a venit însuși numele lucrului”, toponimele :

— *Abager* :

— pîriu affluent al riului Berheci — Tecuci ;

— rîpă în comuna Valea Rea — Tecuci.

— *Abagiu* : — pisc, comuna Văleni — Muscel, relevă prezența unor persoane specializate în fabricarea ori vînzarea abalei.

„De cîtva timp cuvîntul *aba*, scria Hasdeu, se află și el în luptă cu alt termen turcesc : *dimie*, care a reușit deja a-l goni din unele

districte, mai ales în Oltenia, iar în altele poporul întrebuințează astăzi cu același înțeles ambele vorbe“.

Cuvîntul *dimie* stă la baza numelui topic :

— *Dimieni* — sat în comuna Tunari — Ilfov, atestînd, evident, existența ocupației în aria geografică a așezării.

Sub forma *Demiiani*, e întîlnit, în 1494, într-un răvaș de jurători, printre care se afla și un Ion din Demiiani.

„Vorba românească cea străbună păstrată pînă astăzi pe alocuri — constata, în studiul său referitor la cuvîntul *aba*, enciclopedia B. P. Hasdeu — este pînă rădăcină din lat. *panula*. *Abaua* a gonit pe *pănură*, iar pe ea o gonește *dimia* ; nici un element însă, o dată înrădăcinat într-o limbă, nu dispăre cu desăvîrșire — remarcă el — observînd că „în interval de trei veacuri, din *aba* s-a născut la români o familie întreagă de derivate“.

Toponimia înregistrează asemenea elemente derivate, după cum relevam mai sus, dar și prezența în numele unui sat răzășesc :

— *Pănurești* — din Drăgănești — Suceava, a vechiului termen de origine latină *pănură* — „stofa groasă din lînă de oaie țesută de femei în casă și bătută la piuă, care se folosea pentru sumane și haine groase de iarnă“.

Pe baza cuvîntului *postav* — „stofă de lînă groasă, adesea păroasă, din care se confecționează îmbrăcăminte etc.“ (v. sl. *postavu*), s-a format apelativul *postăvărie* (cu ajutorul suf. *ărie*) cu sens de „fabrică, atelier sau prăvălie de postavuri“.

Numele topic — *Postăvărie* — indică un „loc izolat în Corbeanca — Ilfov, la nord de apa Pociovaliștei, unde — spune legenda — a fost înainte un tîrg“. Potrivit aceleiași surse, „pe coasta dealului de la Postăvărie exista pe la 1830 un coș mare ruinat, pe locul unde se crede că în vechime se fabrica postavul, de unde și numirea aceasta“.

Nu încapă îndoială că „se fabrica“, întrucît, la Pociovaliște, marele boier Radu Slătineanu înființase, în 1768, o manufactură de postav.

Un postav „aspru de lînă de culoare închisă, țesut de obicei în casă, din care se făceau haine țărănești“ — și acul — reprezintă apelativul satului din Mehedinți, *Șiacul*.

Diversitatea pieselor de port popular, dificultățile implicate de procesul confecționării lor determină specializarea unor persoane în producerea și desfacerea acestora.

Condiționate de port, meserii ca cele de : tăbăcar, cojocar, blănar, ciobotar, cizmar, curelar etc. au cunoscut o largă răspîndire, reflectarea meșteșugurilor enunțate în toponimie constituind, de fapt, dovada existenței lor pe un vast teritoriu.

Gruparea numelor topice în jurul apelativelor va facilita, cred, cunoașterea ariei de atestare toponimistică a unor meserii tradiționale.

Astfel, *tăbăcari* — „specialiști în tăbăcitul pieilor“ se aflau în afara unor „mahalale“ orășenești (Cimpulung, Ploiești) și în — *Tăbăcari* — sat din Jidveni, Rm. Sărat, de vreme ce așezarea poartă un asemenea nume, dar și în — *Timărești*, sat din Băsași — Bacău, cuvîntul de origine al acestuia, *timar*, însemnînd „tăbăcar“.

Deoarece limbajul toponimic e o mărturie neîndoielnică a unei realități locale, „meseriași care lucrează sau vînd blănuri“ — *blănari* — au existat fără îndoială și în :

— *Blănari* — sat, comuna Dumitrești — Rm. Sărat, unde se constată și prezența topicelor :

— *Dealul Blănarilor* și

— *La Blănari* — numele locului unui han din comună.

Un deal : — *Blănariul* — se află în Tomești — Iași, iar dintre satele Coșulei Dorohoiului, unul se numea : *Fintîna Blănarului*.

Numele comun *cojocari* („persoanele care lucrează sau vînd cojoace, pieptare, căciuli etc.“), s-a întipărit adînc în toponimie, semnă-lîndu-se frecvent locuri care amintesc acest meșteșug :

— *Cojocari* — tîrlă în Viziru — Brăila.

— *Cojocarul* :

— comună în Dîmbovița ;

— deal și vale, Șerbănești — Olt ;

— pădure în jud. Constanța ;

— iezer, Brăila.

— *Țarul Cojocarului* — izvor, Rușavățu — Buzău.

— *Cojocărești* — cătun în Zegujani — Mehedinți.

O altă categorie de meseriași — cismarii și ciobotarii — specializați în confecționarea și repararea încălțămintei — au împrumutat numele lor comun unor locuri :

— *Cismarul* — deal cu vii, Vinju Mare — Mehedinți ;

— *Cismăroaia* — fîntînă în Tesluiu — Olt, și, respectiv :

— *Ciubotarul* — pîrîiaș, afluent al râului Cașin — Bacău ;

— *Virful Ciubotarului* — munte, Brăești — Buzău, și :

— *Balta Ciubotarului* — baltă în Virful Cîmpului, Dorohoi.
Curelarii — meșterii care, pe lîngă curele, mai făceau și alte articole din piele destinate portului : chimire, pungi etc. se întîlneau în vechea suburbie a orașului Cîmpulung Mușcel, cunoscută sub numele — *Curelari*, în 1831.

LIMBAJUL TOPONIMIC AL PIESELOR DE PORT POPULAR

Setea de frumos a poporului care și-a ctitorit viața la poalele Carpaților și-a găsit deplină împlinire în portul popular îmbogățit continuu pe temeiul unor tradiții străvechi.

Ecoul pieselor costumului popular în toponimie relevă origini și influențe.

COSTUMUL FEMEIESC

Cămașa încrețită la gît a femeilor dace de pe o metopă a Monumentului de la Adamclisi, prin similitudinile morfologice cu cămășile actuale, constituie o dovadă neîndoieală a permanenței acestei piese în costumul național care dădea strălucire, în zilele de sărbătoare, satelor, iar proveniența latină a numelui — *camisia* reprezintă un indiciu în plus al continuității portului străvechi.

Memoria pămîntului păstrează în toponimele :

— *Cămeșă* — pădure în Surda — Iași, și în forma sa augmentativă :

— *Cămeșoiul* — munte în Suceava, măturii, prin port, ale permanenței elementelor de cultură populară.

După structura sa morfologică, prin *cămeșoi* se înțelege, zonal, tipul de „ie sau cămașă dreaptă, neîncrîtă la gît“.

Pieptul iei cusut cu flori — *ciupagul* — (v. sl. *cipagu*), ca și „broderia lată făcută cu arnici sau cu mătase pe umerii iilor” — *altița* — (comp. sb. *latica*) se află la originea toponimelor :

— *Ciupagul* :

— sat, Humele — Argeș ;

— loc, Bălteni — Argeș ;

— loc, Ungheni — Argeș.

— *Ciupagea* — cătun, Goleasca — Vlaşca.

— *Ciupăgioaia* — mahala, Greci — Mehedinți, respectiv într-o formă diminutivală de plural :

— *Alticioarele* — pîriu afluent al Teleajenului, în Prahova.

De origine ilirică, costumul românesc cu fotă cuprinde o vastă arie de răspîndire.

Fota — piesa componentă a costumului național femeiesc, formată dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă din lînă ce se înfășoară în jurul corpului de la talie în jos — (tc, fota) reprezintă, prin numele său, suportul lexical al toponimelor :

— *Foteni* — sat, Știubeiul — Rm. Sărat.

— *Fotești* :

— sat, Ionești — Vilcea ;

— vechea denumire a cătunului Sătucul, Cindești — Buzău, ca și a cătunului Găgeni, com. Vintileanca — Buzău ;

— deal în Ioneștii Mincului — Vilcea.

Apelativul *zuvelcă*, variantă regională a lui *zăvelcă*, care definește „fiecare dintre cele două fote dreptunghiulare cu dungi sau brodate cu flori, care se poartă una în față și alta în spate — a generat toponimul — *Zuvelcați* — cătun în Malu — Teleorman, considerat „unul dintre satele cele mai vechi din partea locului”, întrucît „era trecut ca sat mare și populat în lista satelor din 1741”.

O posibilă grupă toponimistică se conturează, dacă se pornește de la apelativul *fistic* cu accepția de „piesă de port corespondentă, ca funcție și formă, zăvelcii, și nu de la *fistic*, „arbust din țările calde, cu flori verzi și cu fructe conținînd simburii comestibili” — fisticul.

Sub această rezervă, menționez topicele :

— *Fistica* :

— pîriu, deal și șes în Cozmești — Vaslui ;

— pîriu în Pleșești — Suceava.

GÂTEALA CAPULUI

Generată de tendința ancestrală de subliniere a frumosului, gâteala capului reprezintă un element corelat portului feminin.

Pieptănătura cu *conci* e o marcă distinctă a statutului femeii în viață. Nu întîmplător, deci, Iordache Golescu în culegerea sa paremiologică, adnota, referindu-se la expresia populară : „Mai multe *conciuri* decît *căciuli*”, „Adică mai multe femei decît bărbați”.

Ca toponim, se constată în — *Conciul* — vale în Comarnic — Prahova.

Dintre acoperitoare de cap, toponimia păstrează numele unui pîriu :

— *Cirpa* — care, ca obiect de port în zona unde este atestată toponimic (Căpățineni — Argeș), putea fi simplă sau cu ciucuri, albă sau neagră ;

— *Testemel* — sat în Tulcea, numele comun însemnând „basma sau tulpan“ (tc. destimal — bg. testemel).

Numele basmalei în trei colțuri cu care femeile își acoperă capul — *tulpanul* — ngr. tulpani apare sub forma alterată *dulban* în :

— *Dulbanul* :

— cătun și vale în com. Amaru — Buzău ;

— movilă în locul unui fost sâtișor în Stăncuța — Brăila.

— *Dealul Dulbanului* — plai, Tirlești — Prahova.

Toponimia reprezintă ea însăși, în unele cazuri, un document al limbii vorbite, relevind aspecte specifice de interes istorico-etnografic. Astfel, toponimul *Foaie de fir* — fost cătun în com. Breșnița — Mehedintzi, își află originea în portul de ceremonial, în obiceiul de a se împodobi mireasa cu o cunună din foi de merișor legate în fir de beteală. De semnalat că dicționarele nu cuprind o asemenea accepție a termenului „*foaie*“.

PODOABE ȘI BIJUTERII POPULARE

Componente ale portului popular, unele podoabe și bijuterii au devenit, prin numele lor, elemente ale limbajului toponimic al acestuia.

Pornindu-se de la termenii : *gherdan*, *cilic*, *cercel*, s-au creat toponime ce evocă tendința de împodobire a costumului popular zonal. *Gherdanul* — „șiragul de mărgelă, de mărgăritare, de pietre scumpe sau de galbeni“ (tc. gerdan = gît) — stă la originea numelui :

— *Gherdana* — sat în Condrăchești, Tecuci, iar *cilic* — „mărgea de metal“ (tc. celik), la originea topicelor :

— *Cilicul* — mănăstire în Telița — Tulcea ;

— *Dealul Cilicului* — culme de dealuri în aceeași localitate și

— *Valea Cilicului* — pîrîu în Telița.

„Obiect de podoabă fixat sau atârnat de ureche“ — *cercelul* — (lat. circellus) se înscrie în seria toponimelor generate de numele unor podoabe populare :

— *Valea Cercelului* — în comuna Vintilă Vodă ;

— *Cercei* — sat în Dobrești — Muscel.

COSTUMUL BĂRBĂTESC

„Cînd vedem pe Cumnă veșmintele ce poartă dacia... nu ne putem opri a recunoaște într-însele chiar portul muntenilor noștri“. — Odobescu, A.

Element constitutiv al portului dacic, alături de „îțarii strîmți sau încrețiți, cu cute transversale sau oblice“ — *cioarecii* — „pantaloni țărănești strînși pe picior, făcuți din pănură sau din dimie“ — sînt atestați în toponimia pămîntului strămoșesc ca o dovadă, sub aspectul portului tradițional, a continuității, încă din zorii veacului al XV-lea, cînd Radu cel Mare voievod întărește, la 10 decembrie 1505, boierului Badea din Șuici, satul Șuica, alte sate și munți, printre care „și muntele ce se cheamă Cioarecul“.

Toponimia românească înregistra, la sfârșitul veacului al XIX-lea, în afara muntelui din Argeș, — *Cioarecul* —, numele unui vechi sat din Ghirdoveni — Prahova : *Cioricești*.

Cioareci de dimie neagră — poturii — „un gen de șalvari, cu croi nu prea lung, care au apărut sub influența bulgărească“ se purtau în Dobrogea, întrucât sînt atestați toponimic în Tulcea, sub forma de singular : — *Potur* — în numele unei așezări.

În toponimul : — *Bernevica* — iaz în Talpa — Iași, distingem numele unor „pantaloni țărănești largi și groși“ — *bernevecii* (bg. *benevreci*). Apelativul *nădrag* (pop.) pantalon (v. sl. *nadragy*) — a generat toponimul — *Nădrag* — comună în Caraș-Severin.

Dintre cingătorile tradiționale, cureaua (lat. *corrigia*) — evoluînd la diverse forme de la cureaua dacică „cu cataramă dreptunghiulară sau ușor rotunjită“ — constituie cingătoarea obișnuită în costumul popular bărbătesc.

Pornindu-se de la forma lungă a curelei, s-a ajuns în trecut la „măsura de lungime egală cu 16 picioare“ și, prin extensiune, la denumirea „unei fișii lungi și înguste de pămînt“.

De aceea, în toponimele generate de cuvîntul *curea*, întrevădem inițial elementul de port popular.

Enumerarea toponimelor :

— *Cureaua* :

— pîlc de pădure în Drănicul — Dolj ;

— pădure în Bogdănești — Vilcea ;

— păduri în Crețeni și Măldărești — Vilcea ;

— *Cureaua cu Pricină* — pădure în Drănicul — Dolj ;

— *Cureaua Roaba* — loc în Valea Stanciului — Dolj, nu oferă decît o infimă imagine a răspîndirii topicelor de acest gen. Numai în Negoieștii Mehedințiului, se înregistrau, în primele decenii ale secolului XX, curelele : Ularilor, Tarmiganilor, Șalapilor, Balicilor, Brătlovenilor etc. care au generat numele „cătunelor“ componente ale localității.

Brăcinarul — „șiretul (sau sfoara, cureaua cu care se strîng în jurul mijlocului ȋtării“, cuvînt format din *brăcire* + sufixul *-ar*, se întîlnește în structura de plural a topicului :

— *Brăcinari* — măgură între Viișoara și Găuriciul — Teleorman.

Ca acoperămînt pentru cap, bărbații folosesc căciula făcută din blană de oaie sau de alt animal.

Termenul considerat a fi prelatin, conservat în limbă, ca o consecință a utilizării permanente, din vremi imemoriale, a căciulii, ca obiect de port, s-a dovedit productiv în derivate și în toponimie :

— *Căciula* — pîrîu afluent al râului Teleajen în Prahova ;

— *Căciulata* :

— localitate în Vilcea ;

— munte în Gorj ;

— culme de munte în Olănești, Vilcea ;

— loc izolat în Albești — Buzău ;

— sat, comuna Rîciu — Mureș ;

— *Căciulatul* — comună în Gorj ;

— *Căciulați* — comună în Ilfov ;

— *Căciulații Banului* — loc în Piscani — Ilfov ;

— *Căciulații Episcopiei* — sat în Căciulați — Ilfov ;

— *Cișla lui Căciulă* — tîrlă în județul Constanța, a cărei nume fusese luat de la un cioban bătrîn ucis de jefuitori.

— *Căciulești* :

— comună în Neamț ;

— deal în Menții din Dos, Mehedinți ;

— *Căciulătești* — comună în Dolj.

De la apelativul *c u ș m ă* (reg. „căciulă“) ucr. *kucma*, s-a format toponimul — *Cușma* — sat în comuna Iad — Năsăud.

PIESE DE COSTUM COMUNE

Piesă de costum comună atît bărbaților, cît și femeilor, care, în decursul timpului, și-a împrumutat numele său locurilor, *ș u b a* „este o haină de dimie albă, lungă, fără minci, cu buzunar fals și cu cîni mari în părți“, purtînd, în Oltenia, denumirea de *g i u b e a*, iar, în Muntenia, de *ș u b ă*, fapt confirmat, de altfel, și de toponimie, întrucît : — *Șubești* — derivat din cuvîntul *șubă* — este numele unei vechi suburbii a orașului Cîmpulung din Muntenia, unde se confecționau, în ateliere specializate, șube, iar :

— *Giubega* — toponim format de la apelativul *giubea* este numele unei comune în Dolj — Oltenia.

Făcînd parte din fondul arhaic al limbii, cuvîntul *șubă* e atestat documentar încă din secolul al XV-lea, prin onomasticul *Șuban* : în 1486, un Șuban din Toplița vinde stîină în Clăbucet.

Din numele „mantalei țărănești lungi, împodobită cu găitane“ — *g h e b a* (tc. *kebe*), s-au format topicele :

— *Gheba* — deal în Tîrzii — Fălciu ;

— *Ghebani* — cătun, Novaci — Gorj ;

— *Ghebari* — cătun, Paltinul — Vrancea. În cazul acestor topice, e posibilă și o altă sursă apelativă : *gheb* — cocoasă (la om) ; înălțime ; ori *ghebe* (specie de ciuperci comestibile).

În dubla accepție precizată de dicționar : „1) Haină (țărănească) lungă (și îmblănită), sau 2) Haină din stofă scumpă împodobită cu blană și cu paftale, purtată de domn și de boieri la ceremonii) — *d u l a m a* (tc. *dolama*) o inserez în contextul apelativelor din sfera toponimelor referitoare la port :

— *Dolama* — cîmpie în Testemelu — Tulcea.

În topicul — *Seghea* — sat, Căbești, Tutova, apelativul *z e g h e*, cu sens de „haină țărănească, lungă, împodobită uneori cu găitane negre“, e evident.

În categoria hainelor mari din material textil al căror nume prezintă un corespondent în toponimie, se includ : *b u r c a* (ucr. *burka*), regionalism pentru „bundă“, ca și *b u r n u z* — „scurtă pe care o poartă țărăncile“ (tc. *burnuz*) :

— *Burci* — deal în Ștefănești — Botoșani.

onomasticele :

— *Burcoaia* — comună în Putna ;

— *Burciuleasa* — vale, comuna Oporelu — Olt ;

— *Burculeasa* — localitate în Olt.

respectiv :

— *Burnuzul* sau *Bornazul* — cîmpie în Vlașca ;

- *Burnazul* — vale în Ciochina — Vlașca ;
- *Movila Burnazului* — în Luciu — Buzău.

Dintre *hainele mari de blană*, *cojocul* — „obiect de îmbrăcăminte făcut din piele de oaie prelucrată, cu mițe cu tot, care se poartă, la țară, ca palton“ (v. sl. Kozuhu) — a lăsat urme în toponimie :

- *Cojocul* — baltă, Foltești — Covurlui ;
- *Cojoci* :
 - sat, Făgețel — Olt ;
 - sat, Broșteni — Suceava ;
 - movilă, Crunți — Ialomița, și :

- *Dealul Cojocilor* :
 - deal în Făgețel — Olt ;
 - munte în Broșteni — Suceava ;

— *Cojocna* — comună în jud. Cluj, iar în varianta regională *cojoacă* :

- *Cojoaca* — cătun, Chioara — Ialomița.

Cuvîntul *cojoc* e înregistrat ca onomastic într-un document din 1480, cînd Basarab cel Tânăr voievod întărește, printre altele, partea lui *Cojoc* din Cepturile, lui Ticuci și fraților lui.

Sumanul mișos, numit, regional, *gubă* a generat toponimele provenite din onomasticele :

- *Gubancea* — comună în Dolj ;
- *Gubandrul* — cătun, Baldovinești — Romanai.

ÎNCĂLȚAMINTEA

Referindu-se la portul geto-dacilor, Hadrian Daicoviciu susține, pe baza mărturiilor arheologice, că și „nobilii, și oamenii de rînd, bărbați și femei, purtau în picioare *călțuni de pîslă* sau *opinci de piele*“, fără să excludă, desigur, faptul că „vara, cei de la țară umblau desculți“.

Termenul *călțun* e întîlnit în documente, încă din secolul al XV-lea. Astfel, în 1418, Mihai Voievod poruncește vameșilor din Cetatea Dimboviței și de la Rucăr să se poarte frumos cu negustorii brașoveni, luîndu-le vamă dreaptă : „bucățile de postav dacă le au tăiate *călțuni* sau de cite trei-patru coți“ să nu fie vămuite.

În 1424, într-un document emis de cancelaria domnească a lui Dan al II-lea, se poruncește „vameșilor din Dimbovița și Rucăr să nu ia „nimica“ pentru „*călțunii* croiți“.

Încrustat în memoria pămîntului, cuvîntul e înregistrat, ca toponim, la sfîrșitul secolului al XIX-lea :

- *Călțuna* — loc în Albești, jud. Buzău ;
- *Călțun* — braț, Jegălia — Ialomița ;
- *Călțuiul* — lac, Cocargeaua — Ialomița ;
- *Domnești-Călțuna* — comună în Ilfov.

În varianta lexicală *colțun*, apare în denumirea următoarelor locuri :

- *Colțunul* — deal în Ciumulești — Suceava ;
- *Colțuna* — „numire ce se mai dă moșiei Călțuna din Albești —

Buzău“.

Tradiția dacică a *opincii* e relevată de reliefurile monumentului de la Adamclisi, pe care e reprezentat un prizonier dac încălțat cu *opinci*.

În toponimie, numele va rămâne, în timp, ca o mărturie a rădăcinilor noastre milenare, chiar dacă această „încălțăminte țărănească din piele, croită după forma labei piciorului și strinsă cu ajutorul nojițelor“ va fi abandonată în port.

Ca apelativ toponimic — *opinca* — e semnalată în :

- *Opinca* — baltă, Isaia — Fălciu ;
- *Dealul Opincii* — deal, Tomești — Iași.

Adânc înrădăcinat în limbă, termenul a ajuns să semnifice la figurat, într-o etapă istorică în care era la fel de „înrădăcinat“ în port, „țărănime“, expresia : „De la vlădică pînă la opincă“ — așa cum observa Iordache Golescu — însemnînd „de la mic la mare, adică toți de-a rîndul, toți deopotrivă la orice“.

De largă circulație, cuvîntul se întâlnește și în cîntecul popular :

„Nu mă călca pe picior,
că eu știu de ce ți-e dor ;
nu mă călca pe opinci,
că eu știu ce vrei să zici ;
nu mă călca pe obiele,
că eu știu de ce ți-e jele“.

Obiala — „bucată de pînă sau de postav cu care se înfășoară laba piciorului în loc de ciorap“ (bg. obijalo) — se află la originea numelor topice :

- *Obiala Mare* — movilă, comuna Cireșul, jud. Brăila ;
- *Obiala Mică* — o altă movilă în același sat ;
- *Valea Obielei* — vale în Comarnic — Prahova ;
- *Obilești* — comună în Rm. Sărat și fostă stație de cai de poștă, la 1836, pe drumul între București și Călărași, în județul Ilfov ;
- *Obileștii Vechi* — Siliștea — comună în Ilfov ;
- *Obileștii Noi* — comună din Ilfov, în componența căreia se înregistrează, în replică, numele topic *Orășani*, pentru a se sugera fie înnoirea satului insuficient servită lingvistic, se pare, de calificativul *Noi* — *Obileștii Noi*, fie pornindu-se de la deplasarea unor locuitori din mediul urban în cel rural sau invers.

Termen arhaic, *obială*, apare ca apelativ al satului *Obilești* de pe apa Colentinei, atestat sub forma *Bielești* în 1575, într-un act prin care Alexandru Mircea Voievod întărește lui Milea ocină în Bielești, și sub forma — *Obielești*, în 1579, cînd Mihnea Turcitul Voievod reîntărea aceluiasi Milea, în urma unei judecăți, ocină la Obieleștii de pe Colentina.

În aceeași categorie a cuvintelor străvechi referitoare la încălțăminte tradițională, se înscrie și *carimb* — „partea cizmei care îmbracă pulpa piciorului de la genunchi pînă la gleznă“.

Termenul fiind socotit element prelatin, aparținînd grupului populației autohtone, e înregistrat, ca nume topic, în :

- *Carimb* — munte în Bisoca — Rm. Sărat.

Cuvîntul *tureac*, variantă regională a lui *tureacă*, cu sens de „ciorap fără talpă, făcut din dimie sau postav, care îmbracă piciorul de la gleznă pînă la genunchi“ (lat. thylacus) — e atestat, ca nume topic, în :

- *Valea Tureacului* — pîrîu, Luncavița — Tulcea ;
- *Tureac* — sat, comuna Tiha Bîrgăului — Năsăud.

Dintre apelativele pe baza cărora se explică toponimele a căror semnificație reflectă varietatea încălțăminte populare și, fără îndoială, o anume arie de răspîndire, menționez următoarele : *colceag*, *condur*, *papuc*, *iminei*, *ciubotă*, precum și *hașcă* și *meșină*.

Colceag — însemnând „un fel de gheată care se încheia cu copci” (tc. kolčac) se păstra în numele topic :

— **Colceagul** :

— comună în Prahova ;

— sfoară de moșie, com. Lipia — Buzău ;

— vale, Greci — Ilfov ;

— dublet toponimic al satului Ulești din Ialomița.

O formă colectivă alcătuită de la acest cuvânt :

— **Colcigeni** — era denumirea, la sfârșitul secolului al XIX-lea, a unui cătun din Ruși — Ialomița.

Condur — (înv. și arh.) „pantof femeiesc cu toc înalt, împodobit adesea cu broderii”, apare sub forma **condurat** (condur + suf. *at*) în :

— **Conduratul** — numele unei așezări prahovene.

În lucrarea sa „Pilde, povățuiri, cuvinte adevărate și povești”, Iordache Golescu, explicând proverbul „Casa care nu troncânește, pustie se socotește”, prin : „Adică casa fără muier pustie se socotește, pentru că din vechime muierile purtau conduri în picere și când umblau troncăneau”, lasă să se întrevadă faptul că, deja, pentru epoca aceea (începutul veacului al XIX-lea), condurii erau o încălțăminte *din vechime*, iar formele verbale de perfect compus, părăsirea acestuia în port.

Papuc, în trecut, termen general pentru „orice fel de încălțăminte”, se întâlnește toponimic în :

— **Papucul** — pîriu și iaz, Zăpodeni — Vaslui ;

— **Papuci** — cătun în Odăile — Buzău ;

— **Papucești** — sat lângă Pitești — Argeș.

Iminei — cu dublu sens : „pantofi cu vârful ascuțit purtați de țărani, și pantofi fini făcuți din marochin (galben) purtați de boieri” — sînt consemnați ca toponim în :

— **Imina** — numele unei țirle din Brăila.

Ciubotă — cizmă (rus. cobot) se întâlnește, ca toponim, sub formele regionale **cioboată**, în :

— **Cioboata** :

— pîriu, afluent al Bistriței ;

— vale în Blăgești — Bacău.

Ciobotă, în :

— **Ciobota** — movilă, Caragialele — Buzău, sau prin onomasticul Ciobotea ;

— **Ciobotea** — sat, comuna Valea Mărului — Argeș.

Apelativul apare la plural, în :

— **Cioboți** :

— sat, com. Casa Veche — Olt ;

— deal, com. Drănicul — Dolj ;

— **Cioboteni** — sat, în jud. Harghita.

În aceeași categorie, se includ toponimele generate de apelativele ce denumesc materiale componente ale încălțăminte populare : **meșină** — „piele (de oaie) tăbăcită (folosită pentru căptușirea încălțăminte)” (tc. meșin), în :

— **Meșinești** — sat, Potcoava — Olt.

Hașcă — „bucată de piele care se pune la cizmă pentru a lărgi căputa (pol. hasca), în :

— **Hasca** — munte între comunele Broșteni și Dorna în Suceava.

Termenul pîslar implică, din punct de vedere semantic, sensurile : a) cizme sau papuci de pîslă ; b) inv., fabricant de pîslă.

Fără a-i determina una din cele două accepții, îl semnez în topicul :

- *Pislari*, înregistrat ca :
 - sat în com. Țița — Dimbovița ;
 - cătun, Păltineni — Buzău ;
 - cătun, Obîrșia — Romanai ;
 - cătun, Dărăști — Vlașca ;
 - vale, Preotești — Ilfov.

*

Investigarea limbajului toponimic al portului popular are semnificația unui act de redescoperire a rădăcinilor adînc împlîntate în glia străbună ale poporului nostru, păstrător și continuator de tradiții, relevînd în cronică vie a portului popular — acest tezaur de frumusețe și creativitate —, mărturii neprețuite ale spiritualității românești.

BIBLIOGRAFIE

1. * * * *Arta populară românească*, București, 1969.
2. BANĂTEANU T., FOCȘA GH., IONESCU EM., *Arta populară în Republica Populară Română. Port. Tesături. Cusături*, București, 1957.
3. DAICOVICIU HADRIAN, *Dacti*, București, 1968.
4. *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958.
5. *Documente privind istoria României. B. Țara Românească*, vol. I—VI.
6. *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. I.
7. GIURESCU C. C. și GIURESCU DINU, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, Editura Albatros.
8. GOLESCU IORDACHE, *Proverbe comentate. Colecția Cogito*, Buc., 1973.
9. HASDEU B. P. *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. I—II, Buc., 1970.
10. *Istoria României în date*, București, 1971.
11. *Județele României socialiste*, București, 1971.
12. LAHOVARI G. I., BRĂTIANU C. I., TOCILESCU GR., *Marele dicționar geografic al României*, vol. I—V, București, 1898—1902.
13. MARTINOVICI C., ISTRATI N., *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921.
14. ODOBESCU ALEX., *Artele în România în periodul preistoric*, Opere complete, vol. III, București, 1968.
15. RUSSU I. I., *Limba traco-dacilor*.

LE LANGAGE TOPONYMIQUE DU COSTUME POPULAIRE ROUMAINE

R é s u m é

On présente dans cet ouvrage des toponymes qui rappellent des pièces du costume féminin ou masculin pour souligner l'originalité du costume populaire et pour établir des origines et des influences.

L'étude du langage toponymique du costume populaire roumain relève la continuité et la permanence du peuple roumain sur le territoire de la patrie.

Muzeul județean Argeș
O.J.P.C.N.

Primit în redacție la 14 martie 1978

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Revista „Studii și comunicări” publică lucrări originale din domeniile biologiei, istoriei și muzeografiei care se referă la zona Argeșului sau lucrări de sinteză din domeniile respective.

Autorii sînt rugați să înainteze articolele și notele dactilografiate conform stasului. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele și desenele vor fi executate în tuș negru pe hîrtie de calc.

Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceluiași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată, iar rezumatul într-o limbă străină de largă circulație (franceză, engleză, germană sau rusă), dactilografiat pe pagină separată, va reprezenta aproximativ 1/20 din text. Citarea bibliografiei în text se va face în ordinea numerelor. În cazul notelor de subsol, acestea vor fi dactilografiate pe pagină separată și numerotate de la 1 în continuare. Numele autorilor citați va fi precedat de inițială, iar titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații, obținerea revistei etc. se va trimite pe adresa redacției, Muzeul județean Argeș — Pitești, str. Horia, Cloșca și Crișan nr. 44, cod 0300.

Dat la cules : 1979. Bun de tipar : 1980. Apărut : 1980.

Tehnoredactor : prof. RADU STANCU

**Lucrare executată sub comanda nr. 53 la Oficiul Economic
Central „Carpați”, Întreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi”,
str. Hrlsoului nr. 18 A, sectorul 1, București**

